BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
6 A
19
M
I
8
M
R. II ed. To II p. 74 n. 11
5. 10-2. 0

EPISTOLARVM
PAVLI. MANVTII
LIBRI. IIX

Tribus nuper additis.

Eiuſdem quae Praefationes appellantur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

AL DVS

CVM. PRIVILEGIO

ALDVS. MANVTIVS. PAVLLI. F. A. N.
VENETIIS, ∞DLXI.

AD. ILLVSTRISS.
ALBERICVM. CIBO
MALASPINAM
MASSAE. ET. CARRARIAE
PRINCIPEM

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

EX. IIS artibus, quae merito Liberales appellantur, excellere duas in primis, Litterarum ſcientiam, & Rei militaris praeſtantiam, in omni aetate omnium conſenſu iudicatum eſt: utra uero ex his ipſis illuſtrior, utra magis expetenda ſit, & quaeſitum aliquando eſt a magnis uiris, & minime tamen adhuc plane uidetur explicata deliberatio. nam, ut otium, & pax, ſine quibus litterae non conſiſtunt, armis comparentur: tamen nec ipſa feliciter ſatis arma tractantur, niſi adſint illa, quae magna ex parte a litteris petuntur, conſilium, ordo, prudentia, animi praeterea ita ratione temperata magnitudo, ut, ſicubi periculum occurrat, metus pariter ac temeritas

abſint. itaque conſtat, quae nationes bellica gloria claruerunt, in iiſdem uiguiſſe ſtudia doctrinae, ut in Graecia, quae Perſarum innumerabiles exercitus non modo ſuſtinuit, uerum etiam fregit, atque profligauit; ipſa uero numquam uinci, niſi a ſe ipſa, potuit. domeſticis enim & diuiſa diſcordiis, & infirmata bellis, non tam Philippi, Macedonum Regis, uirtute, quam propriis perculſa uiribus, afflictaq. corruit, Romana uero gente quae fuit ulla umquam gens aut belli gerendi ſcientia, ac fortitudine praeſtantior, aut iis praecipue litteris, quae rudes animos humanitate informant, exculta diligentius? hic illa manus ducum excellentium; quae Romani terminos imperii quamlongiſſime protulit, Catones, Aemiliani, Syllae, Luculli, Caeſares, quos hiſtoriae mirabiliter laudant, nec tamen ita, ut eorum merita laudes ullae ſatis adaequare uideantur. Age, Macedonum tot uictoriae, tot militaria decora unde fluxerint, ſi quis interroget;

quid

quid reſpondebimus ? hoc primum, ut opinor, ab Alexandro duce : is enim Aſiam perdomuit uniuerſam, & ad intimos etiam Oceani receſſus penetraſſe fertur: deinde illud, a phalange, quae fuit acies in exercitu firmiſſima. quod utrumque ſi ſpectetur, ac perpendatur accurate ; non exiguam fortaſſe bellicae laudis partem litterae ſibi uindicant. nam Alexandrum a primis annis diſciplina erudiit Ariſtotelis, & ad eam tum animi, tum ingenii praeſtantiam, quae poſtea res illas, omnium opinione maiores, & aggreſſus eſt, & confecit, praeceptis philoſophiae pulcherrimis extulit. Phalangem uero, eiusq. artem ſtruendae ab uno primum Homeri poetae uerſu manaſſe, doctiſſimi homines memoriae prodiderunt. Ergo uiciſſim & a litteris adiuuantur arma, & ab armis litterae ſuſtinentur. quod ſi, ubi quaeſitum armis imperium eſt, ibi artes illae uigerent, quae litterarum uſu cognoſcuntur: conſeruarentur facile ſtudia ciuium, ac populo-

rum: & in communi omnium concordia, nullus umquam externis uiribus ad labefactandam publicam rem locus eſſe poſſet. quod contra & in Graecia, & apud Romanos, & ubiuis gentium accidiſſe, atque accidere quotidie, uidemus. Neque ſolum in una ciuitate, aut in una etiam gente multos, ſed uix in ſingulis familiis ſingulos, qui utramque laudem adamauerint, & in utraque pariter excelluerint, reperire difficillimum eſt. unum quidem non modo noſtra tempeſtate, ſed multorum ſaeculorum memoria, hiſtoriae celebrant, quem uere phoenicem inter omnes Europae uniuerſae Principes licet appellare, Laurentium Medicen, proauum tuum: cuius, neſcio, plusne uirtus in bellis, an in pace ſapientia, ac moderatio enituerit. nam rem Florentinam, ſaepe aduerſa fortuna nutantem, confirmauit, interdum malis prope exſtinctam unus ipſe non modo reſtituit, uerum etiam uehementer auxit. tranquillis uero rebus, ornauit patriam, muniuit legibus optimis, atque inſtitu-

tis:

tis: iuſtitiam praeter ceteros, ac temperantiam publice, priuatimq. coluit: liberalitate, ſi quis umquam, delectatus eſt: cuius fama longinquas regiones peruagata, barbaras etiam gentes, & religione diuerſas, illi conciliauit, multoſque, aliqua modo uirtute, nobili ue arte inſignes, in urbem Florentiam perduxit. Et, ut alia uel in patriam, uel in ſingulos non uulgaria merita omittantur, quis miſeram Graeciam, ſuis ſedibus Othomanorum iniuria pulſam, ſupplicem, atque egentem hoſpitio excepit, benignitate ſubleuauit, perpetuo ſtudio fouit, ac tutatus eſt? unus eam laudem ſibi uindicat, unus in Italia Graecas litteras, & praeclara doctrinarum ſtudia Laurentius Medices excitauit: cum & ipſe pro ea, qua excelluit, eruditione acerrimus eſſet ingeniorum aeſtimator, & naturae quodam impulſu ad beneficentiam magnopere propenderet: ut mirandum minime uideatur, ſi, tanto patre genitus, domeſtico tam illuſtri exemplo commotus, Leo X. Pon-

tifex maximus, omnes liberales diſciplinas praemiis extulit atque ornaiut ampliſſimis, effecitque, ut aliquando Romam in urbe Roma liceret agnoſcere. In tua uero paterna gente Cibo, & in materna Malaſpina, mirabilis omium uirtutum in omni aetate fuit exercitatio. &, ne illa nimis uetera ex annalibus fide dignis repetamus, iam inde ab eo tempore, cum, Graecorum Imperatorum aetate, opidum Pera, quod proxime Byzantium ſitum eſt, Genuenſes obtinebant; quo tempore ſummis honoribus, & copiis maiores tuos floruiſſe conſtat: aut, cum Mucius ille Cibo, plane alter Mucius in tuenda patriae ſalute, triremibus priuato ſumptu comparatis, atque inſtructis, Piſanos, Genenſium rebus acriter infenſos, in Sardinia profligauit: ſexcenta praeterea in Genuenſium remp. merita, in qua etiam Gulielmus Cibo cruce rubea, publico inſigni, uirtutis ergo decoratus eſt: haec ut omittam, & illa, quae auorum noſtrorum memoria geſta ſunt, attingam;

Aranus,

Aranus, Aaron in hiſtoriis nominatus, equeſtri dignitate ornatus, Romani Senatoris titulo inſignis, antiqua ille quidem ſuae gentis nobilitate clarus, multo tamen ſuis laudibus illuſtrior, qui nihil umquam in uita non egregium, non amplum, non ingenuo nobiliq. uiro dignum aut cogitauit, aut fecit, is, qua tempeſtate Renatus Andegauenſis Alfonſo Neapolitanorum Regi bellum intulit, in eo bello, quaecumque a ſummo duce munera poſtulantur, ea fortiſſime praeſtitit, uſque eo, ut Renatus, Neapoli potitus, eum pro Rege, iure ſummo, ac poteſtate ampliſſima, conſtituerit. quo in imperio ita ſe geſſit abſtinenter, ita iuſtitiam eſt complexus, ut, cum ad Alfonſum rurſus uictoria inclinaſſet, afflictis Renati partibus, exceptus ab illo ſit honorifice in primis, ac ſplendide: quemq. apud Renatum antea, eundem apud eum, quem ſaepe armis laceſſerat, ſaepe in diſcrimem uitae adduxerat, & dignitatis, & gratiae locum obtinuerit. Ex

hac

hac tantarum uirtutum praeſtantia filius eius, ad optimam naturam optima uoluntate adiuncta, documenta ſumpſit ad uitam laudabiliter inſtituendam, & iis artibus excolendam, quibus poſtea maximam adeptus & uirtutis, & probitatis opinionem; Pontifex, approbante Deo, fauentibus, atque incumbentibns hominibus, creatus eſt. Nec ſe poſtea, ut multi, ſui diſſimilem praebuit; ſed, quantum antea contenderat, ut in ſtudio uirtutis omnes anteiret, tantum, ut ſe ipſe in omni laude uinceret, & ſtuduit, & conſecutus eſt. itaque, quemadmodum ei non modo ab obtinendam Cardinalis dignitatem, uerum etiam ad Pontificatum, antiqua maiorum exiſtimatio, & clariſſima patris memoria quaſi uiam ex aliqua parte muniit, aditumq. patefecit: ſic patris deinde tui fratrem, multis illum quidem animi bonis ornatum, multo tamen facilius ad Cardinalatum egregia Pontificatus Innocentij fama perduxit. Haec eſt in tua

gen-

gente, magne Princeps, non opum, ac diuitiarum, quibus etiam minime digni ſaepe affluunt, ſed uirtutis, & gloriae, perpetua multorum ſaeculorum ſerie quaſi per manus tradita, & ad te ipſum uſque conſeruata hereditas. Nec uero paternum tibi quidem genus praedicandum, maternum autem diſſimulandum uidetur. utroque licet, ſi uetera ſpectes, aeque glorieris. nam Malaſpinarum nobilitas ſimul & antiquitas Etruſci poetae doctiſſimi, ac ſapientiſſimi Dantis teſtimonio cognoſcitur: nobilitas in eo, quod illam Italiae partem, quae hodie Luneiana communi uocabulo nuncupatur, Malaſpinis olim uniuerſam paruiſſe tradit: antiquitas autem, quod, cum ipſe annis ante nos ducentis quinquaginta floruerit, Corradum tamen Malaſpinam, non ut aetati ſuae proximum, ſed ut multis anteſaeculis natum, honorifice appellat. Vides, a quibus uiris originem ducas, Alberice clariſſime. neque uero uides tu quidem, ſed non imitaris,

taris,

taris, aut imitaris quidem, ſed non aſſequeris. uerſantur enim in animo tuo cogitationes egregiae. inde emergunt praeclara facta, tuis maioribus, teq. ipſo digna. &, quamquam tibi maxime propoſitum eſt militare decus, unde primum tuae gentis nobilitas fluxit: magni tamen facis earum doctrinarum ſtudia, quae ſi abſint ab hominum uita, ſimul abſit omnis humanitas, neque ſatis diu, quae merces uirtutis eſt, recte factorum memoria conſeruetur. faues ingenijs, ut audio: nihil deeſſe litteratis hominibus, nullum commodum, nullum ornamentum, pateris: cupis uirorum illuſtrium res geſtas aeternis mandari monumentis litterarum. & uidi iam de Laurentij Medices uita libros tres, a Michaele Bruto luculenter conſcriptos: qui cum ſuperioribus diebus Venetias ueniſſet, mira quaedam de animi, ingenij, conſilii tui praeſtantia, de ſtudio erga nobiles diſciplinas, praeterea de humanitate, ac morum elegantia praedicabat. quae cum

in te ipſo bona ſint, longe pluris intelligentium iudicio, quam ea, quae petuntur extrinſecus, aeſtimantur. nam argenti, atque auri magnam uim poſſidere, imperare populis, opida tenere munitiſſima, clarum eſſe a maioribus, omnes paene Italiae Principes, ſummos etiam Reges, neceſſitudine attingere; magna quidem haec ſunt, nec tibi communia cum multis, eiuſmodi tamen, ut inter fortunae munera referantur; quae ſcis etiam ad tui diſſimilli mos peruenire: uitam autem ſic inſtituere, ut omnia conſilia, omnes actiones ratio moderetur; uirtutem in ſe ipſo expetere, in aliis diligere, ac ornare; uelle inter homines eminere beneficentia potius, quam poteſtate: haec quia partim ſequeris, partim adeptus iam es, iccirco te uere diuitem, qui aeterna bona tibi compares, uere nobilem, qui nobilitatem a te ipſo hauri as, exiſtimamus. Atque etiam illa ipſa, quae dixi a fortuna pendere, quia cum uirtute coniungis, firmiora fiunt:

quan-

quandoquidem neque tuas urbes, tuamq. ditionem moenia potius, & aggeres, & flumina, quam populorum beneuolentia tuebitur; neque facilius ulla re, quam recte factis, beneuolentia comparatur. Quae ſit autem eorum, qui prope adſunt, qui te quotidie intuentur, ad te diligendum propenſio; nos, qui longinqui ſumus, ex noſtro in te ſingulari ſtudio facile iudicamus. nam me quidem, iam aliquot abhinc annis, ea, quae de te adoleſcentulo, rerum laudabilium infinita cupiditas, & magnarum indoles uirtutum, ferebatur, in tui amorem atque obſeruantiam coepit allicere: poſtea, tuis laudibus cum aetate auctis, incenſus ita ſum, ut ſtatuerim, tibi quidem primum, deinde etiam aliis, aut meum in te celebrando ingenium, aut certe uoluntatem aliquando oſtendere. Quare, cum haec iam increbuerit conſuetudo, ut, de quibus optime ſentimus, iis dicata eſſe, & eorum nomine inſigniri noſtra ſcripta cupiamus: mittendum

putaui

putaui ad te, dum aliquid interim fortaſſe praeſtantius adornatur, uolumen Epiſtolarum,& Praefationum mearum. quas ego nequaquam edere animum induxiſſem, niſi me ſuadentis, atque etiam petentis Venetae nobilitatis mouiſſet auctoritas. quibus enim pro ſummis erga me meritis omnia debere mihi uideor; iis cur aliquid a me negari aequum putem? cur non obſequar ampliſſimis uiris, non credam ſapientiſſimis, non gratificer amiciſſimis?
Tuo uero nomini liber inſcriptus ut exiret, fecerunt illa ſuperiora: quae ne te offendant, (quandoquidem ſunt a me, non ut gratiam tuam ficta laudatione colligerem, ſed ut omnibus mei erga te ſtudii cauſſam uetiſſimam exponerem, commemorata) cupio impetrare a modeſtia tua, & debeo ſcilicet, cum etiam in iis non iam ad laudandum, quam ad cohortandum non nulla pertineant: & currentibus ad me tam, atque etiam appropinquantibus, minime moleſtas eſſe cohortantium,

uoces,

uoces, minime plauſum diſplicere conſtat. Venetiis, ∞ D L I I X

EPISTOLARVM PAVLI. MANVTII LIBER. PRIMVS.

RAINVTIO. FARNESIO CARDINALI. CREATO Romam.

QVIA *uirtus eſt ipſa per ſe amabilis; & quia nobilitati honor & obſeruantia debetur; amaui te iam inde a tua pueritia, ſtudio uirtutis incenſum; & colui, clariſſimo genere ortum, Pauli* III. *Pontificis nepotem. iam tum equidem uidi, praedixiq. multis, qui futurus eſſes: & nunc, opinionem, auguriumq. de te meum exitu comprobante, utrique noſtrum gratulor, tibi, cui tribuuntur ea, quae ſemper illuſtria fuerunt, nunc eo magis, quod a Paulo* III. *Pontifice tribuuntur; mihi, qui de tua futura dignitate, fretus indole, moribus, ingenio tuo, adoleſcens uere coniecerim. Cardinalis es. optabile, & honorificum: ſed eſt in iſto honore pondus, & labor. cadunt in eam, quam nunc ſuſtines, perſonam uirtutes omnes, atque ita cadunt, ut, ſi abſint, is, qui honor eſt, honor eſſe deſinat, uel ſit etiam ſumma deformitas. Curae autem, & cogitationes illae ſunt praeclarae, illae, Rainuti, te dignae, aeternaq. cum gloria coniunctae: pietatem praecipue colere; excu-*

bare animo pro ſalute, ac dignitate Eccleſiae; beneficentiam ſine ſpe praemiorum exercere; nihil omnino facere, nihil cogitare, in quo ſtatim decus non eluceat: nam, ubi paullo uidetur obſcurius, ibi ſatis conſtat turpitudinem ineſſe. quae profecto tibi in mentem uenire, atque ob oculos aſſidue uerſari, cum in aui tui ſummam gloriam intueris, neceſſe eſt. & omnino datum hoc ueſtro generi diuinitus uidetur, uobis naſcentibus heroum numerus ut augeatur, & quaſi maius lumen de ſublimi quadam ſpecula errantibus honeſtis diſciplinis uiam, & hoſpitium oſtendat. ergo alter alteri exemplo eſtis ad bene agendum: uobiſcum ſimul & oriuntur uirtutes, & cum aetate creſcunt; donec uitae munere perfunctos educant ex hanc rerum humanarum taeterrima caligine, & in illa ſempiterna luce collocatos cum illo bonis omnibus circumfluente caeleſtium animorum coetu coniungant. Aut igitur mihi nullus tui cohortandi relictus eſt locus, aut hic tantum, ut uelis eſſe tui quamſimillimus; quodq. tuo generi, tuo nomini, tibimet ipſi, tuisq. debes inſtitutis, id cumulate perſoluendum exiſtimes. Vnum exoptandum, ut, qui tibi iſtam mentem cum iſta auctoritate dedit, (dedit autem omnium auctor laudandarum rerum, & creator Deus) idem uelit utriuſque rei fructum eſſe maxime diuturnum, & aequare tuae uitae ſpatium cum ijs bonis, quae in te ſumma contulit. profecto, tales gubernatores, tam peritos, tam uigilantes, Chriſtiana religio ſi numquam non haberet;

ret; numquam illae exorirentur diſſidentium opinionum horribiles procellae; quae iactare multis abhinc annis Petri nauem coeperunt, neque dum conſiſtere patiuntur. quo quidem mihi libet ominari de te idem plane, quod cupio; futurum, ut optimis artibus, quam diu uixeris, praeſidio ſis, & ornamentos; uiuas autem diu, quam uel temperantia duce, uel naturae lege licet. Vale. Venetijs.

ALFONSO. CARAFAE
CARDINALI. CREATO
Romam.

SOLENT *eſſe, quae minus exſpectantur, laetiora. nihil tamen iſta, qua te auctum nuper accepimus, dignitate neque magis exſpectatum apud eos, qui tua ſtudia, tuos ad uirtutem praeclaros impetus nouerant, neque iucundius, aut laetitiae maioris umquam fuit. nemo enim dubitat, quin eum, qui te nunc ornat, honorem ornaturus aliquando ſis, eximia tua gloria bono publico coniuncta. quo te hortari res ipſa non patitur. nam, ſi attendes diligenter, & conſiderare cum animo tuo, adhibita in conſilium ratione, uolueris, primum illud, quis te Cardinalem creauit; deinde, quae Cardinalis partes, quam graues, & laborioſae, quam eaedem honorificae, ac ſplendidae ſint; poſtremo, quibus temporibus haec tibi ſit impoſita perſona, quam alienis a uirtute, quam turpi omnibus in locis omnium pae-*

gratulator

ne ſcelerum labe ſoedatis: profecto ipſe te, nullo cu iuſquam hortatu, a te ipſo de tua laude admonitus, excitabis ad excellentem omnium artium honeſtarum cupiditatem: quaeq. his artibus aduerſantur, abycies, atque contemnes, neque ſolum eo uiro, quem in poſterum praeſtare debes, qualemq. te fore omnes auguramur, uerum indigna prorſus homine iudicabis. Vixiſti ſemper antea laudabiliter: fuit in puero pudor: eſt in adoleſcente probitas, eſt perfecta paene ratio, & expetendarum uitandarumq. rerum ſcientia. deſiderari uidebatur, in qua te oſtenderes, occaſio: delata diuinitus eſt omnium maxima, ſingulari conſilio ſummi Pontificis Pauli IV. qui cum ſit patruus parentis tui; cum te ab ineunte aetate non mediocriter dilexerit; cum omnes ſuos incredibili quadam complecti caritate conſueuerit: tamen in te honeſtando alia quaedam ſecutus eſt: dedit honorem non propinquitati, aut familiae, ſed tibi ipſi, qui familiae nomen ſtudes illuſtrare, &, quo modo principia ſe dant, ſtudium comprobabit euentus. En habes Alfonſe campum, in quo tua uirtus, parta uigilijs, bene agendi conſuetudine iam confirmata, excurrat: haec eſt illa, ad quam te exercebas, quo tuae ſpectabant curae, tuo ingenio, tuis optimis cogitationibus, ac ſtudijs digniſſima prouincia. oſtende, quae tuae ſit non modo uoluntatis, uerum etiam induſtriae praeſtantia; & prome ex animo tuo illa praeclara, quae, ut antiquum gentis tuae decus, ac domeſticam praeſentem uirtutem referres, a pueri-

tia

tia collegiſti. Non eſt, mihi crede, labor ei, qui bene ſentiat, bene facere. quod enim poſitum eſt in nobis ipſis, non aliunde pendet, non extrinſecus aſſumitur in eo, quid obſtat, quo minus uoluntatem res ipſa conſequatur? Iam, ipſa uirtus inuitat, ipſa allicit, atque afficit ſui ſtudioſos omni uoluntate, omnibusq. praemijs. nec dubito, quin excellens animi tui uis omnes difficultates, omnia ſuperet humana. Quare gratulor equidem tibi tua cauſſa, de iſto, quo te extulit Pauli Pontificis diuina ſapientia, honoris altiſſimo gradu: ſed me mouet aliquanto magis publica res: quam tu, traditam tibi ſimul cum iſta dignitate, atque commendatam, ſaepe, ac nunc quidem maxime, talium uirorum ope indigentem, tueberis in omni uita; praeſidiumq. erit in te ſitum aduerſus iniuſtitiam impietatemq. firmiſſimum. Quae ſi tibi magna uidentur, atque glorioſa; debes animum ſic inſtituere, ac moderari, nihil ut ad te ipſum referas, nihil ipſe tibi arroges, aut a te ipſo exſpectes. manaſſe a Deo cuncta puta; qui perennis aeternusq. bonorum omnium eſt fons: nos enim, ut nos, nihil ſumus; alquid autem, atque adeo plurimum, ut a Deo, & per Deum, eſſe poſſumus. Vale.

STEPHANO. SAVLIO
Decentianum.

MAGNVM *eſt hoc, Sauli clariſſime, humanitatis, & amoris in me tui argumentum, quod,*

cum in iſtis locis nunc ſis, ubi multam diei partem cum ſingulari uiro, Cardinali Polo, grauiſſimis, ſanctiſſimisq. ſermonibus traducas; non modo tamen de me cogites, quo ego uno contentus eſſe poteram, uerum etiam id ipſum mihi declarandum litteris exiſtimes. at quibus litteris? ſcriptis mehercule, quod ad uerba attinet, elegantiſſime; quod ad ſententias, prudentiſſime: ut ijs legendis non magis amarem amorem tuum, qui te ad ſcribendum impulerat, quam eloquentiam ſuſpicerem; qua effeceras, ut illa ipſa, quae ſcriberes, cum ornatiora eſſent, amabiliora quoque uiderentur. Quare, cum tibi ago gratias, ut debeo, immortales, quod ita animatus in me ſis: tum uero etiam atque etiam te rogo, in quo me ambitio quaedam mouet, ut id, quod facis, perpetuo facias. quanti enim putas ad meam laudem intereſſe, cum hoc percrebeſcit, me a Stephano Saulio diligi: cuius eſt familia perilluſtris: qui ſuae ipſe familiae clarum lumen eſt: quem praeclari illi uiri, eius conſuetudine, & conuictu magnopere delectati, coluerunt, Flaminius, Bonamicus, Iulius Camillus, Longolius. Haec ego, Sauli, cum aliquot abhinc annis cogitarem; ſemper quidem, ut a te diligerer, optaui; ut uero etiam laudarer, optare fortaſſe potui, ſperare, cum ipſe me noſſem, certe non debui. at tu in hac parte mecum ſane perliberaliter egiſti. ſcripſiſti, in hac Romanae linguae facultate, non, mihi neminem praeſtare, ſed id, quod ego cum legerem erubui, neminem eſſe, cui non ipſe antecellam.

equidem,

equidem, ut, quod res eſt, aperiam, fateor a prima pueritia ita me in litteris eſſe uerſatum, ut unam maxime ſpectarem eloquentiam, unam colerem, unam admirarer. atque hoc me ſtudio ſatis mea ſponte flagrantem, acrius inflammabant ij, qui tum homines uiuebant, Bembus, Sadoletus, Bonamicus; quorum nomina per orbem terrarum celebrata ſermonibus, & ſcriptis, exſtingui nulla uetuſtate poſſe intelligebam. Polus hic noſter, qui nunc in omni laude, omniq. uirtute tantus eſt, ſuis me ſcriptis capiebat, atque afficiebat maxime. ego tum, ut erat aetas mea, praeter uerborum, & nonnullarum ſententiarum ornamenta nihil agnoſcebam. pure, & eleganter ſcribere, putabam eſſe id, quod unum ſi aſſequerer, excellerem. ſed Rhambertus meus, qui ex Gaſparis Contareni, praeſtantiſſimi uiri, conſuetudine prudentiam hauſerat, praeclara quaedam notabat in Polo; meq. paullo aetate inferiorem, ex uulgata uenalium magiſtrorum diſciplina rudem, atque impolitum, erudiebat, & conformabat exemplo. tum quidem, quantum proficerem, non me paenitebat: & ex ijs, quae ieceram, fundamentis aliquid eiuſmodi, quale ego uellem, excitari aliquando poſſe uidebatur. ſed in rebus humanis, quis eſt, cui nihil umquam ſecus accidat? cum in eloquentiae ſtudio multus eſſem, nec ſatis ualetudini parcerem, incidi in morbum: qui cum eſſet per ſe grauis, tum eo factus eſt periculoſior, quod, uſu mihi librorum a medicis interdicto, magna ſane eſt animi mei affectio, at-

que aegritudo conſecuta. poſt biennium denique ualetudine recuperata, cum praeteriti temporis iacturam ſarcire diligentia uellem, ad priſtina ſtudia redeuntem exceperunt domeſticae controuerſiae; quas neque ſedare minimo negotio, neque negligere ſine graui mearum fortunarum exitio licebat. his quoque me difficultatibus aliquando is, cui omnia debeo, eripuit Deus. Lucem iam, quaſi diu per tenebras errasſem, uidebar adſpicere: & quamquam, multorum annorum amiſſo fructu, erat ſane cur ingemiſcerem, uitamq. mihi haud ſatis iucundam putarem; tamen, otij ſpe recreatus, facile impetrabam a me ipſo, ut ex animo meo ſuperiorum moleſtiarum, atque incommodorum memoriam obliuione delerem. Vigebat item, ut antea, priſtina illa cura: nec erat quidquam in meis conſilijs antiquius, quam ut abditas atque implicatas in mente cogitationes nõ modo aperire, atque explicare uerbis, uerum etiam exornare, quaſiq. pigmentis & coloribus illuſtrare poſſem. res erat nec exigui temporis, & maximi laboris. tempus non, quantum rei magnitudo ferret, ſuppetebat; cum ex uetere patris inſtituto in hoc imprimendorum librorum munere, & reſtituendae antiquitatis cura diſtinerer. laborem autem, uel ſi abundarem tempore, perſpecta ualetudinis meae ratio recuſabat. utrumque tamen cum uoluntas uinceret; quotidieq. aliquot horas, occupationibus ereptas, ſtylo darem: ecce me neſcio quis, homo certe ſatis a fortuna felix, praemijs commotum, et blanditijs

ditijs captum, atque irretitum, Romam abduxit. ubi cum aliquot menſes non in iјs, quae ſemper amaueram, litterarum ſtudijs, ſed inani officiorum genere conſumpſiſſem; et ille, quem ſecutus eram, montes aureos pollicitus uix minima praeſtaret: collegi ipſe me; neque ſolum ſtudiorum meorum, quae intermiſeram potius, quam dimiſeram, uerum etiam rei familiaris, cui niſi conſulerem, ipſa quoque iacere ſtudia neceſſe erat, habendam mihi rationem duxi. quo conſilio in patriam reuerſus, retuli me omnino ad ueteres meas tum legendi, tum ſcribendi exercitationes: ſed tum in domeſtica re conſtituenda, tum in emendādis antiquorum libris diſtrictus, poſtea uero etiam erudienda duodecim nobilium adoleſcentium Academia per triennium occupatus, quantulam habuerim excolendae facultatem eloquentiae, quantumq. in tantis temporum anguſtijs per eam, quam ingreſſus eram, latine ſcribendi uiam procedere potuerim, facile, ut opinor, eſt exiſtimare. Noſti tu, Sauli, cuius acies ingenij etiam ea, quae occultiſſima ſunt, aſſequitur, primum, cuius prudentiae ſit, quale illud eſt, quod in imitatione ſit optimum, dijudicare; deinde, cuius induſtriae, quod optimum iudicamus, id re ipſa conſequi. quod utrumque cum ſit difficillimum; id quod, ut uides, aetate noſtra optimorum ſcriptorum paenuria declarat; cū tamen, qui hoc in genere elaborent, plurimi ſint: ſatis equidem mirari non poſſum, cur tu me in epiſtola tua ſummum feceris in eloquentia, dederisq. id, quod

ego

ego ſi accipiam, mei ſane diſſimillimus, hoc eſt impudens plane ſim. nam, ut cetera, quae dixi eſſe ad ſtudium huiuſce laudis neceſſaria, mihi non defuerint; quae utinam mediocria fuiſſent: temporis quidem, ut paullo ante expoſui, multo minus habui, quam res tanta poſtulabat. fatum in hoc ſingulare meum eſt, ut otio numquam abundem. abundem autem? utinam non ſemper indigerem maxime. nunc ad occupationem etiam acceſſit ſollicitudo: quam mihi ex immaturo Cardinalis Maffei, diuini hominis, interitu exortam utinam aliquando dies exſtinguat: ratio quidem hoc nondum potuit. ille mea ſtudia fouebat unus: ille mihi otij ſpem dederat: & feciſſet: quis enim ad benignitatem propenſior? ille me, ubi opus eſſet, auctoritate ornabat, conſilio monebat, re ſuſtentabat. quid plura? in illo mihi erant omnia, & cum illo mihi omnia perierunt. quare non tam mihi cogitandum eſt, ut opus uniuerſum de Romanis antiquitatibus, quod tu dilaudas, illo auctore inſtitutum, poſſim abſoluere, quam ut partem aliquam, iam confectam, liceat perpolire. quod ipſum, ſi mihi nunc per meas occupationes liceret, hic tamen, qui me uexat, dolor certe non concederet. ac mehercule haec ipſa, quae tu nunc legis, irrigaui lacrymis, cum ſcriberem: nec putaui fore, cum tot curis diſtinerer, ut poſſem ſcribere: ſed magna uis amoris eſt, magna obſeruantiae erga te meae. ea fecit, ut hoc officium rebus omnibus anteferrem. Aduentus tui iam aliquam nobis exſpectationem amicorum ſermo commouerat.

monerat. eam tu quod litteris confirmes, ualde laetor. cupio enim tuam tum humanitatem, tum prudentiam, quarum altera tibi ab hominibus amorem, altera etiam honorem conciliat, in conſuetudine & ſermonibus regustare. me autem quod huius conſilij praecipuam tibi ais eſſe cauſſam; facile patior mihi hoc a te, uiro grauiſſimo, perſuaderi; amoq. mirabiliter animum, atque amorem iſtum tuum: cui reſpondere officijs etſi difficile eſt; perpetuo tamen ſtudio, & ſingulari quodam obſeruantiae genere, ut ſpero, tibi ſatisfaciam. Vale.

EIDEM
Decentiano Genuam redeunti.

ETSI multarum rerum curis atque oneribus ita premor, optime Sauli, ut reſpirare uix poſſim: tamen, ut litteris tuis, amantiſſime ſcriptis, aliquid reſponderem, abieci omnia, & officium, quod tibi a me debetur, habui antiquiſſimum. Video te miro quodam ueteris eloquentiae amore, ac ſtudio teneri. ſignificant hoc ſtudia tua, declarant ſcripta, ſermones ubique non obſcure teſtantur. nae tu rem pulcherrimam diligis: cuius me quoque forma cepit adoleſcentem: & de uoluntate illa, uel cupiditate potius, tantum abeſt, ut dies aliquid detraxerit, ut cum aetate ſimul amor creuerit. quare, cum tibi ego tam multis in rebus concedam; patere, obſecro te, in hac me una riualem eſſe tuum, nec tibi uel tantillum o-

mnino

mnino uelle concedere. ſentimus enim idem, quod tu, nihil eſſe ſpecioſius eloquentia, nihil praeſtantius: quam, ut ipſe noſti, amarunt aetate noſtra, atque appetiere quamplurimi; potiri autem, ut mihi quidem uidetur, adhuc nemo potuit. quis enim latinae orationis laudem non magnopere diligendam dixit? quis porro rationem, & quaſi uiam, qua peruenire ad eam liceat, nobis indicauit? nam, qui ſe ita exercent, ut ex ueterum ſcriptis & membra, & integrum quandoque comprehenſionis corpus ſua in ſcripta transferant; non equidem eos reprehendo; ſiquidem perfecti ſimilitudinem quandam ſequuntur; ſed, quia perfectum ipſum non attingunt, in magna laude non poſuerim. Obſecro te, Sauli, qui iudicio excellis, quid tibi de Chriſtophoro Longolio uidetur? equidem, ſi quando, quid de ſcriptis illius exiſtimem, interrogor, ita ſoleo reſpondere, exſilem eſſe in ſententijs, non luculentum in uerbis; ut tamen doleo, ſi uitae contigiſſet uſura diuturnior, bene cenſeam ſperandum fuiſſe. ſed, ut nunc eſt, mea quidem ſententia, nullus eſt. quid enim affert exquiſitum, quid ſingulare, quid non uulgatum, non ex quotidiana conſuetudine, uſuq. ſumptum? At ſcribit interdum & de rebus familiaribus, & ad familiares. Quid tum? quaſi non uel in obſcuro argumento poſſit ingenij lumen elucere. Nam, quod in eo uerborum circuitus ſaepe a Cicerone totus eſt: ſi conſulto fecit, quod inde laudem ſperaret, iudicium requiro. etenim, aliena quae ſunt, ad nos translata ſtulte iactamus:

ctamus : ut neminem laudare ſolemus, quia pulcher, quod accipitur a natura; at quia temperatus, quia iuſtus; quae poſita ſunt in nobis ipſis. ſin, quod potius exiſtimo, inops a latina lingua explicare animi ſenſa aliter non potuit: neceſſitatem excuſo: nec tamen, quod faciebat, diutius eum puto facturum fuiſſe. qui enim in illo otio Pataui no nihil ageret aliud, quam ut ſe tum eloquentiae copijs, quae philoſophiam ornant, tum earum artium inſtrumento, ſine quibus muta ſilet eloquentia, locupletaret; utriuſque ſtudio facultatis conſecutus eſſet, ut, ſuis quaſi opibus abundans, de alieno quotidie parcius aſſumeret. cuius autem generis ea, quae moriens reliquit, ſcripta ſunt; abeſſe eum iudico ab ea ſpecie, quae eſt in ſcribendo optima, longiſſime. qua de re cum aliquot abhinc annis in conuentu amicorum ſermo eſſet ortus, memini diſſentire a me amicum hominem, & eruditum: qui Ciceronis in libris diu, multumq. uolutatus, tamen Longolium ſuſpicit. aurea uidelicet cum aſſidue tractet, aerea non internoſcit. itaque, paucis poſt illum ſermonem diebus interiectis, cum epiſtolam ad me miſiſſet, in qua ita ſcripſit, nihil ſibi tam accidiſſe mirandum, quam quod a me audiſſet, cum dicerem, mihi Longoliana ſcripta non admodum probari: nihil reſcripſi, quod homini quinquagenario inſitam opinionem non ſperaui me poſſe euellere. & ſunt omnino quaedam res, quas ubi ſenſu & iudicio ipſi non percipimus, atque aſſequimur,

nulla

nulla ſatis oratio probabit; ut cum Anaxagora, niuem atram iudicante, fruſtra de albedine diſputares. Improbas igitur, inquies, ſi ab antiquitate ſcribentes mutuemur? Ego uero, ſi apte fiat, etiam ſumme probo. ſed hoc ipſum, apte, quam difficile ſit, ex eo licet cogitare, quod latinam linguam continet uniuerſam: uniuerſa enim ſub imitationem cadit. imitandi autem ratio, quia & multiplex eſt, & admodum recondita: primum, de ea praecipere ſigillatim, infinitae doctrinae eſt; deinde, quae praecipiantur, cognoſcere, & perfecte exſequi, non mediocris ingenij. Cumq. id, quod enitet in oratione, aut in re uideatur eſſe, aut in uerbis: ego olim rem ſignificatam ſimul cum uerbis ſignificantibus ſumebam; eaq. meis ſcriptis cum inſeruiſſem, tum optimum illud, quod quaeritur imitando, plane arbitrabar me eſſe conſecutum. poſtea coepit mihi meum conſilium diſplicere: cogitaui, quoniam id eſſet memoriae magis, quam ingenij; quod ego efficerem, praeſtare multos poſſe; quod autem multi poſſent, egregium non eſſe. Tum iniui rationem haud paullo difficiliorem, quam cum pauciſſimis mihi eſſe communem intelligebam. exquiſitas ſententias, de Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitus in animo uerſabam. eas ornabam uerbis quam poteram lectiſſimis; ut, quaſi ueſtitu orationis mutato, cum eaedem eſſent, aliae tamen uiderentur. Erat non diſſimilis in uerborum figuris commentatio. ſi quas notaueram illuſtriores, ad alias

ſen-

ſententias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem in res prope innumerabiles accommodans, quaſi ex una cera plures imagines, nec tamen eiuſdem generis, effingerem. In hac exercitatione quantum eſſet, utinam aut mature cognouiſſem, aut ſero cognitum, auideq. arreptum uis occupationum non extorſiſſet. equidem, ſi quis me neget in ſcribendo quidquam eſſe, non pugnabo: ſed, ſi quid ſum, ab hac una eſſe contendam. Tibi gratulor, Sauli, qui & uis, quod ſentis eſſe praeclarum; &, quod uis, nihil impedit, quo minus praeſtare poſſis. otij enim tantum habes, quantum ſtyli exercitatio poſtulat. abundas, ut animi, ſic fortunae bonis: in quibus ipſis (Zenonis pace dixerim) non minima, his praeſertim temporibus, ad uirtutem uis eſt. ingenio uero ita flores, ut tuam maxime conſuetudinem propterea expetiverint ij, qui ipſi ingenij gloria praeter ceteros excellere putabantur. atque utinam ea, quae litteris mandaſti de homine Chriſtiano, aliquando emittas; ut opinionem ac ſermones de te meos res ipſa confirmet, quod breui futurum facile ſpero. recipis enim te nunc in uillulas tuas, hoceſt in ſummum otium: ubi cum nullam tibi horam a ſtudijs uacuam abire patiaris; (ſic enim & a multis antea cognoueram, & poſtea Coccius noſter confirmauit) expolitionem intra paucos menſes exſpectamus operum tuorum. qua de re ut interdum me Bruti noſtri litteris certiorem fieri uelis, etiam atque etiam rogo. Pontificis Legatus, Ludouicus Beccatellius, homo antiquae probitatis, huma-

humanitate, ac doctrina praeſtans, poſt obitum Cardinalis Maffei ita me complexus eſt, ut omnem in meis commodis atque ornamentis curam & cogitationem fixiſſe uideatur. cui non tam a me gratiae ſunt habendae, quod agit ipſe quantum poteſt, ac plus etiam, quam poteſt; quam, quod alios etiam, magnos & principes uiros, ad me augendum, atque honeſtandum ſuo exemplo, atque auctoritate uehementer excitat. qui cum multi ſint, tua tamen inter omnes elucet liberalitas; qui, re uix audita, amore in me tuo, ſtudio erga litteras incitatus, tantum tua ſponte ad hanc prouinciam conferre uelle pollicitus es, quantum ex animo meo nulla umquam delebit obliuio. Vale, tuamq. ualetudinem cum tua, tum noſtra etiam, qui a te pendemus, cauſſa diligenter cura.

EIDEM, Genuam.

MAGNVM *mihi ſolatium attulit epiſtola tua: iucunditatem, dicere non poſſum; quam tempora eripiunt, ſic, ut me triſtitiae totum paene tradiderim. Ac primum, obiiſſe audio fratrem meum Bononiae, cum ualeret optime, repentino morbo oppreſſum. fratrem cum dico, me alterum iure naturae dico. uerum addo illud. obierit, ſi uera narrantur, frater is, qui bonitate praeſtabat, ualebat ingenio, excellebat induſtria, factus ad omnia maxime omnium uidebatur. itaque obruor dolore: nec, puto, emergam, niſi aut, illi melius eſſe, cognouero, aut, ſi na*

turae

turae ſatisfecit, opem tulerit ipſa dies; quae ualet ad omnia plurimum, animi uero morbis plus etiam interdum, quam ratio, medetur. Ad hanc aegritudinem accedunt domeſtica, meaq; propria. uxor, cuius praecipue ſtudio res familiaris, ac domus tota nititur, quae me multis moleſtijs, multarumq; rerum & curarum onere leuabat, quae meam ualetudinem praeſenti ſemper officio tuebatur, ipſa nunc iacet, periculi non expers, affectis diuturno morbo uiribus. ego uexor acerbiſſime anniuerſarijs oculorum doloribus: quos ſanare, cum iam paene tentata ſint omnia, humanae artis eſſe non puto. remedia ſunt ab uno illo, qui malis cunctis medetur, caeleſti medico expetenda. is mihi optimam, ut ſpero, ualetudinem aliquando reſtituet: ſi hoc minus, muniet me ſaltem ea uirtute, qua res aduerſae facile perferuntur. ita ſalus ex morbo naſcetur, non haec, qua corpus uiget, quam ego adhuc omni remediorum genere fruſtra quaeſiui, quae cum ipſo corpore paucorum annorum ſpatio penitus exſtinguetur, ſed illa multo praeſtantior, qua noſtrae mentes, cum ſeſe ab hac terreſtri labe ſeiunxerint, & cum puriſſimo illo caeleſtium animorum coetu conſociauerint, perpetuo fruentur. interim, tot in me concurrentibus malis, aegre impetum ſuſtineo, planeque, quoniam homo ſum, debilitor aduerſis. Hic tu me uocas ad ſcribendum; & hortaris, ut ea tradam litteris, quae aſſiduo latinae linguae uſu, & diuturna tibi uideor exercitatione conſecutus. Vis me ſcilicet, optime Sau-

li, eam uiam, quae ad eloquentiam ducit, aperire. ipſi ſum opus, ac difficile, multi otij, tranquillae mentis, non noſtrae fortunae, cuius tibi imaginem oſtendi, neque noſtrorum neruorum, quos tu putas eſſe ſatis firmos; ego, quam ſint imbecilli, experior ſaepe, ac ſentio. At erunt praeclari conatus, etiam ſi non ſuccedat. Si ita eſt, hac laude nemo excluditur. poteſt aggredi, qui uult. uelle autem quis non debet? ſiquidem egregia cupientem aliqua uel ex hoc ipſo gloria conſequetur. te, ſi quemquam, Sauli doctiſſime, te, inquam, ipſum decet maxime omnium id ſuſcipere, quod mihi imponis. quae enim ſunt ad hoc munus neceſſaria, quorum alijs alia deſunt, ea in te uno abundant omnia, ingenium, uſus diuturnus, doctrina, iudicium. quid? opes, & fortuna numquid huc pertinent? illae uero, mea ſententia, uel maxime. curſum enim ingeniorum retardat, uires debilitat, ac frangit inopia. an tu putas Ariſtotelem, & Platonem, illa Graeciae lumina, an Ciceronem noſtrum, an Plinium tam multa potuiſſe litteris mandare, niſi ſummum illis otium rerum omnium affluentia peperiſſet? domi alebant ſeruos eruditos: contubernales habebant, eximijs praemijs accerſitos ex ultimis terris, rhetores, hiſtoricos, praeſtantis ingenij, ſingularis doctrinae philoſophos. cum his ſe quotidie exercebant, commentabantur, diſputabant: horum omnium opera, quatenus liberet, utebantur. at ego ſumptum unius pueri, minima mercede conducti, quo in ſcribendo utor, aegre ſuſtineo. Et in his

angu-

anguſtijs, in hac mea tam tenui ualetudine, tam aduerſa fortuna, quia rudes homines, ueteris eloquentiae cupidos, meis ſcriptis non erudio, nec in rectam latine ſcribendi uiam induco, appellas me, quaſi malum debitorem, atque etiam accuſas, uerbis tu quidem humaniſſimis, & alieno, ut uideris, nomine, re tamen ipſa grauiter, &, ut ego interpretor, tuo iudicio: quod uereor in primis, facioque, ſicuti debeo, plurimi. uerumtamen uidere te puto, quam facultatem res deſideret. quid autem praeſtari a me poſſit, nemo omnium, qui uiuunt, me ipſo melius intelligit. quare noli mihi languorem, aut deſidiam obijcere: quae abeſſe procul a me, qui anteactae meae uitae curſum inſpiciet, atque examinabit, facile cognoſcet. ſatis habeas, ſi nemo iſtam in te culpam conferat. qui cum ingenio praeſtes, aetatem omnem in latina lingua contriueris; ex quo factum eſt, ut eam perfecte calleas; id quod tuorum ſuorum ſcriptorum ſubtilitas, & elegantia declarat: cum ualetudinem non deſideres; otio paene diffluas: addo etiam illud: cum optime tibi cum fortuna conueniat: quae tibi de ſuis bonis tantum elargita eſt, ut erogare quantamuis pecuniam in homines doctos, eorumq; ſtudia nullo tuo incommodo poſſis: haec cũ in te ſint omnia, eaque, ut ego arbitror, ſumma, non minima quidem certe; abſtines tamen ab hoc munere, & hortaris alios, nulla tibi re, praeterquam uoluntate, & ſtudio, conferendos. Quis non miretur ſitire fontes? ſitiunt enim certe, cum tu petis a me tamquam ex arido ſo-

lo, quod in te ipſo uberrimum eſſe conſtat; & cum ad noſtram potius inopiam confugere, quam tuis copijs uti uis. Hoc loco mihi uenit in mentem, tuam quoque cauſſam, non modo meam, meditanti, quod tu fortaſſe reſpondeas. Diſtingues illa ſuperiora: negabis in te uno eſſe omnia, quae dixi eſſe de latina lingua ſcribentibus neceſſaria. de fortuna concedes: patet enim: etiam, opinor, de ualetudine, de otio: ingenij laudem, & doctrinae, quae tua modeſtia eſt, abs te reijcies, fortaſſe etiam, quae tui eſt in me animi propenſio, quae humanitas, ad me trãsferes. Nolim equidem tecum, Sauli, ne in tua quidem laude contendere: uerum, quod tu mihi de te ipſo non credes, credent alij, uerumq; fatebuntur, adducti in hanc ſententiam, ac plane confirmati, non tam auctoritate mea, quam tamen in his praeſertim elegantioribus litteris, in quibus iam tot annos uerſor, non eſſe nullam intelligo, quam tuo ipſius teſtimonio, quod habet ponderis apud bonos ac ſapientes uiros in omni re plurimum. te, inquam, ipſo teſte locuplete, cui fides habenda uideatur, probabo tuam uirtutem. Oblitus ne es, aut oblitum me putas illius temporis, cum tu librum tuum de homine Chriſtiano mihi oſtendiſti? bone Deus, quam in illo multa praeclara, cuius induſtriae, cuius prudentiae, quam a te grauiter, quam copioſe, quam ſplendide tractata. neque uero ego unus illum librum, uidere alij, uidit, qui uir, & quantus, Reginaldus Polus Cardinalis, qui poteſt eſſe inſtar omnium, quem tu profecto iudicem in re tua

numquam

numquam recuſabis. hunc ego audiui, audiuere mul ti, de tuo interdum libro loquentem. ornabat laudibus. (& eſt homo, ut ſcis, natura ſimplex, rectus, cuius ab intimo ſenſu numquam ne minimum quidem aut uultus, aut oratio diſcrepet) quid plura? conferendum cum antiquitate iudicabat. Quamobrē redeo illuc, & concludo paucis. Magni facis eloquentiam: cupis eam cognoſci, cupis amari, & coli. egregia cupiditas, & nobili ſane uiro digna: uerum, ut tibi ſatisfacias, & inuenias exitum ſtudij tui, elige de duobus utrum uis. aut ipſe, qui potes, oſtende nobis latinae linguae pulchritudinem, ac praeſtantiam; doce nos, doce poſteros, quae ſit eius adipiſcendae, & perfruendae ratio ineunda: aut, ſi quos exiſtimas hoc praeſtare poſſe, excita eos liberalitate, foue tuis copijs: noli pati, animum eorum hac & illa cura diſtrahi: ſit intentus, & fixus hoc uno in ſtudio; neque abducat eum ab opere pulcherrimo, ac nobiliſſimo humillimae interdum rei turpis, & ſordida procuratio. ita conſequeris facile, quod uis; optimisq. ſtudijs et poſteritati magna tua cum laude conſules. Illa, quae ſcribis de leguleijs quibuſdam, in meum librum de Romanis legibus, detrahendi ſtudio, incurrentibus, legi nullo cum ſtomacho: nec ſum miratus, a barbaris hominibus, ſordido quodam litterarum genere aſſuetis, elegantioris doctrinae ſcientiam, & quaſi lautitiam quandam ſtudiorum contemni. Non placet iſtis meus liber: magnis uidelicet uiris, quorum fama aedium illarum, in quibus

ipſi habitant, limina nondum eſt egreſſa. at placet Vincentio Portulacae, cuius eſt in urbe Brixia inſignis auctoritas, illuſtre per Italiam nomen; placet Antonio Auguſtino, Marco Antonio Nattae, Laelio Taurello, Vido Pancirolo, iuris utriuſque ſcientia claris; quorum nomina, ſcriptis egregijs teſtata uirtus, atque expreſſa, cũ aeternitate coniunget. hos ego meorum laborum, te uigiliarum laudatores cum audio, uiros graues, & certos, omniumq. nobiliſſimos; uoculas raucae plebeculae contemno; quidq. leues, et obſcuri homines de me ſentiant, aut loquantur, non eſſe mihi ualde laborandum exiſtimo. te quoque ſperabam in meis praeſidijs eſſe, &, ſi qui urgerent grauius, obſiſtere, impetumq. inuidiae, & maleuolentiae tua auctoritate, ac teſtimonio frangi. quod ſi facis; fructum fero meae ſingularis in te obſeruantiae, & habeo tibi, quam debeo, gratiam: ſin minus; hoc tamen nomine tibi debeo, quod meos obtrectatores flocci facis, uſque eo, ut indignos, quibus reſpondeatur, exiſtimes. Vale. Venetijs.

VIDO.FABRO
Patauium. 6

NESCIO, *utrum fortunae ſuccenſeam, cuius culpa factum ſit, ut ego tuas litteras duobus fere menſibus poſt eum diem, quo tu ſcripſeras, acceperim; an eidem gratias habeam, quod mihi, arculam quandam ſcriptorum meorum euoluenti, planeq.*

neq. aliud agenti, deimprouiſo illas obtulerit. gratias habebo potius; quod eodem tempore ſimul cum iniuria beneficium accepi; & iniuriae beneficium praeferri, aequum eſt. ſed, quoniam uereor, ne tarditatem in ſcribendo meam durius acceperis; hunc tu mihi ſcrupulum, Vide, ſi ex animo euelleres, faceres humane, nec tamen inique: cum hoc ipſum, quod commiſſum a me eſt, primum ex aliena culpa pendeat, deinde nunc quidem etiam corrigatur. Venio ad tuas litteras: quibus mihi gratius nihil potuit accidere: dicerem iucundius, niſi clauſula illa de Bunello meo plane omnem iucunditatem eriperet. nam ſic fac exiſtimes, ex illius uiri interitu tantum me cepiſſe dolorem, quantum fortaſſe dies exhaurire nulla poterit. Vixerat mecum Venetijs per quadriennium: cum ego in illo probitatem morum, uirtutemq. diligerem; ille in me propenſionem, credo, quandam ad litteras non improbaret. Interceſſere etiam inter nos officia quaedam, ſed a me leuia, nec ſatis digna, quae memoria tenerentur: quae tamen ille, ut erat gratus, non meminiſſe ſolum, ſed praedicare etiam ſolebat. ego ab illo maximum habebam beneficium, quod me, cum Philelphis, & Campanis neſcio quibus (ut alijs parcam) miſere errantem, in hanc recte ſcribendi uiam primus induxerat. Videbatur quibuſdam natura ſeuerior; ſed erat leniſſimus erga ſui ſimiles; hoceſt erga bonos uiros; ubi uitium noſſet, cenſor acerrimus. Diſtinguere homines non fortuna, ſed moribus ſole-

bat. Loqui ad uoluntatem neque ipſe poterat, neque ferre qui ad iſtam artem eruditus eſſet: totus erat apertus, & ſimplex. Satis ſcio fuiſſe, qui illum deprauatae religionis nomine in crimen uocauerint. quorum uitam ſi cum Bunelli uita comparares, Socratem diceres iniquorum conſpiratione circumuentum. Coluit omnes uirtutes & philoſopho dignas, & homine Chriſtiano, ſed continentiam prae ter ceteras. hac uero ille triumphauit maxime, & triumphauit adoleſcens, cum ceteros uoluptas capit. quo mirandum eſt minus, ſi tantus poſtea uir ex tanto adoleſcente factus eſt. nam extremam uitae partem, quam, ut in fabula actum, decet eſſe perfectiſſimam, heroicam audio fuiſſe, & plane diuinam. Quare incumbamus, o Vide, & hanc operam Bunello noſtro nauemus, ut illius nomen, immortalitate digniſſimum, exſtingui mortali cum corpore non ſinamus. quod equidem enitar; & hominis mihi amiciſſimi, ſummi uiri, memoriam (ſi modo is ego ſum, qui tantum praeſtare poſſim) profecto ab interitu uindicabo. uideo te in tuis litteris idem uelle: nec dubito, quin poſſis. nam & Bunellum amas mortuum: & uales plurimum ingenio; quod etiam pietas excitabit. cuius officij ſocietas eo gratior utrique noſtrum eſſe debet; quod cum apud alios laudabilis maxime erit, illuſtri exemplo gratiae referendae; tum ad animos noſtros amore coniungendos, aeternaq. neceſſitudine conglutinandos, plus ualere nihil poteſt. Reliqua erant in epiſtola tua

magnifica quaedam, & eleganter ſcripta de laudibus parentis mei; quae ueriſſima fateor; quaedam etiam de me ipſo, quae non agnoſco. nam, etſi tibi, nobiliſſimo adoleſcenti, multis non ſolum fortunae, ſed etiam naturae, doctrinaeq. bonis ornato, et, quod caput eſt, uirtutis amanti, placere maxime uelim: tamen, quia nemo adhuc a me hoc impetrauit, ut ea mihi adſciſcerem, quae mea non eſſent, patere, obſecro te, de me ipſo mihi potius me credere, quam tibi. quod ſi, cupidum eſſe laudis, laudem eſſe uis: iſto me licet nomine non contemnas: quod ea, quae habent iÿ, qui laudabiles ducuntur, ego, eadem ut haberem, ſemper laboraui. ſed ſcis, uelle, & perficere, non idem eſſe. alterum contingit multis, alterum dumtaxat ÿs, quos Dÿ diligere putantur. quorum ego te in numero, optime Vide, praeſtanti natura praeditum, Bunelli praeceptis informatum, confido facile futurum. Vale. Venetÿs.

MARCELLO. CERVINO CARDINALI

Romam.

POSTEA *quam Roma diſceſſi, etſi tum mea uetus in te obſeruantia, tum tua in me perpetua beneuolentia poſtulare uidebatur, ut ad te quam ſaepiſſime ſcriberem: tamen id non feci: propterea quod omne otium, atque omnem etiam mentis tranquillitatem moleſtae in primis ademerunt occupatio*

nes:

nes: quarum me, cum primum huc reuerti, tantus aeſtus abſorbuit, ut longo interuallo uix emerſerim: nam primum domeſticas res ita male affectas offendi, ut, eas ſeruare, multi temporis, non exigui laboris, etiam alicuius artis eſſet. deinde, cum illa, quam ſcis in meis epiſtolis nutu tantum appellari, inimica natio uirtutis, ac diligentiae, quae etiam patri meo, uiro optimo, (& adde, ſi quid uis) negotium exhibuit, ad me uexandum, atque opprimendum cōſpiraſſet: durius habui negotium, ut meas fortunas in tuto collocarem. ſed me, qui antea praeſto mihi ſemper affuit laboranti, idem in hoc potiſſimum diſcrimine egentem opis & conſilij, nec mediocriter de toto rerum mearum ſtatu ſollicitum, reſpexit, ac liberauit Deus. itaque omni plane moleſtia perfunctus eſſe mihi uideor. quid quaeris? aliqua etiam officij ſpecie ab ijſdem obſeruamur: ac ſe ſatis apte ſimulationis, ut opinor, artificio tuentur. accipere tamen quod datur, quocumque animo detur, inſcitiae non eſt: nec hodierni mores, & ratio temporum ſecus poſtulat. Cetera ſunt in meis rebus non plane cuiuſmodi nos optabamus, ſed cuiuſmodi tamen multi non ſperarunt: quibus haec, quae nunc agimus, ampliſſima uidentur eſſe, cum nos prae ijs, quae, niſi quis caſus noſtris conſilijs occurrerit, agere aliquando cogitamus, tenuiſſima iudicemus. quam quidem ad rem quod tu omnia, quae in te ſunt, liberaliſſime polliceris; quodq. Alexandrum etiam Farneſium, & praeſtantem omni uirtute Cardinalem,

in

in eandem rationem propenſum eſſe affirmas: equidem de te ſic exiſtimo; & multas eſſe res, in quibus iuuari a te pro tua ſumma tum dignitate, tum etiam fortuna poſſim; & in ijs rebus numquam omnino mihi tuam eſſe humanitatem defuturam: Farneſium autem, diuinum adoleſcentem, natum ad liberalitatem, & ad gloriam, non miror eo eſſe erga uirtutem animo, quo quia ſemper fuit auus eius, iccirco ad eum gradum, qui eſt in terris ſummus, & auguſtiſſimus, Dijs hominibusq. uolentibus adſcendit. ac ſane ille cum domeſtico exemplo, tum multo etiam magis, egregia ipſius natura ad immortalitatis laudem excitatus, ſaepe alias, quanti bonas artes faceret, oſtendit, ſed proxime uel in primis, cum Hieronymum Ferrarium, iuuenem rariſſimae uirtutis, ſanequam pro eius meritis ornauit, atque auxit. in quo, cum apud unum poſuiſſe beneficium uideatur, a multis tamen gratiam iniuit. nam, cum uos, tales uiri, patrocinium litterarum ſuſcipitis: quicumque bonis artibus delectantur, animo recreati, ueniunt in ſpem aliquando fore, ut, poſt diuturnos labores, & moleſtiarum quaſi tempeſtates, in quietis & otij portum, uobis adſpirantibus, deferantur. quos ſi in curſu ſtudiorum inſtituto ueſtrae benignitatis aura deficiat; haerebunt, neque iam poterunt, quo intendebant, ſine ope auxilioq. ueſtro peruenire. uerum huiuſmodi dubitationem ueſtra iam conſuetudo ſuſtulit. magna enim optimae uoluntatis documenta ſaepiſſime dediſtis, maiora etiam

dare

dare cogitatis; cum quidem, ut Antonius Bladus ad me detulit, pulcherrimam rem, & uobis digniſſimam aggreſſi, omnes libros Graece ſcriptos, qui nunc in bibliotheca Palatina conditi aſſeruantur, praelo ſubijcere cogitetis; ut, multiplicatis exemplaribus, per orbem terrarum, in uſum omnium gentium, omniumq. ſaeculorum, diuulgentur. cui ſe muneri Bladus a te eſſe praepoſitum aiebat: itaque uenisse ad nos, ut & eos typos, quibus atramento illitis charta imprimitur, conflandos curaret, &, ſi qua praeterea ſunt ad opus neceſſaria, maturaret. ſane ſum laetatus plurimum; hominemq. ſua ſponte diligentiſſimum tamen cohortari non deſino, ut in ea re, quae ad commodum ſtudioſorum, maxime uero ad tuam, ut ego ſentio, gloriam ſpectat, operae ne parcat: eiq. dixi, ut ad omnia me & fratribus uteretur: neque minus prolixe, quae uerbis pollicitus ſum, ubi ille petierit, re praeſtabo. nam & hominem diligo, et uero tua uoluntas maximi eſt apud me ponderis. In Romulo quidem tuo, quem initio ſum complexus ut fratrem tuum, deinde amare coepi ut te fratre dignum, nihil praetermitto, quod aut in officio cohortandi, aut etiam in ſtudio iuuandi poſitum ſit: ſed ille, cui notiſſimae ſunt occupationes meae, pudore, credo, facit, ut rarius ad me ſcribat: cum mihi, uel in maximis negotijs ei uacare, non modo non moleſtum, ſed etiam gratiſſimum ſit. quod tu, ſi uidebitur, ad illum ſcribes: ſimulq. litteris admonebis, ut, quo conſilio Patauium eſt profectus,

fectus,

ſectus, id ſtudio & diligentia conſequatur. neque tamen hoc dico, quod eum, adhuc quidem, lapſum eſſe putem; de quo etiam ea, quae uolumus, & uidemus, & audimus; ſed quod, infirmitatem eius aetatis cum recordor, interdum uereor, ut poſſit conſiſtere. Vale. Venetijs.

BERNARDINO MAFFEO
EPISCOPO CREATO
Romam.

Gratulatoria

VBI te audiui Epiſcopum eſſe creatum, laetatus ſum non tam ob ipſam rem, quae ſane eſt perhonorifica; propterea quod Epiſcopatus & ſacerdotium eſt, & maximum ſacerdotium; quam quia, de te ipſo cogitans, intelligerem te eum eſſe, cui ad iſtam honeſtandam dignitatem, ſumma facultas in optima uoluntate non deeſſet. Tibi erunt, quae multis ſolent eſſe laborioſa, uirtus, & uigilantia, ex tua uetere conſuetudine facillima. non enim honorem quaſi legem bonitatis, ad quam te fingeres, accepiſti; ſed ad honorem bonus acceſſiſti, multis antea, magniſq. rebus Paulo III. probatus: cui Pontifici omnium ſapientiſſimo, & optimo; qui & ipſe Deo probatus eſt, & non probat niſi ſui ſimiles. Gratulor igitur tibi, non ut gratulantur ij, qui fere, quibus fructibus auctus ſis, unum cogitant, cetera magnopere non ſpectant; ſed ut ij, quibus dignitas, et religio prima ſunt: quae tu coles maxime, et eris in

Christi

Chriſti militia anteſignanus. Grauem ſane perſonam Epiſcopi ſuſtinetis. ueſtrum eſt, errantes animos in uiam reducere. & reducitis uos quidem praeceptis diuinae doctrinae tradendis: ſed magna uis eſt in exemplo, cum ea, quae traditis, ipſi uita, & moribus exprimitis. quod tu praeſtabis utrumque omnium maxime: qui & habes non doctrinam modo, uerum etiam eloquentiam. quarum altera imperitos erudias, altera languentes excites; & uiuis, ut homo, ſatis extra culpam. quod memini me multis abhinc annis in tua prima adoleſcentia miratum; cum ea in te laudarem, quae tamen imitari uix poteram. quod feciſti adoleſcens, cum tua te ſingularis, optimaq. natura ad decus inuitaret, & quaſi manu prehenſum duceret; nunc, aetate confirmata, cum ad uoluntatem acceſſerit ratio, dubitem quin idem multo ſis alacrius conſtantiusq. facturus? dubitet, qui te ignorat: mihi, cui tua ſtudia, tui ſenſus ex noſtra familiaritate notiſſimi ſunt, dubitare non licet. Quare, ut ad prima redeam, non eo ſolum nomine tibi gratulor, quod Epiſcopus es, in ſumma dignitate conſtitutus; quod tibi ſcis eſſe commune cum multi; ſed quod is es, qui cum iſta dignitate uirtutem aequare poſſis. quod quia uides quam non multi potuerint, eo magis tu, qui potes, hoc ipſum, quod potes, acceptum Deo referre debes, tantumq. munus in te collatum, illud quidem plurimi facere, ſed, quoniam eſt proprij erga te amoris argumentum, muneris cauſſam multo, quam ipſum munus,

nus, pluris aeſtimare. Vale. Venetijs. Kal. Maij. MDXLVII.

GABRIELI. CATIANO
Brixiam. 9.

EPISTOLAS *a te habeo duas. utramque ſcriptam elegantiſſime, ſed illam pleniorem, quam* XI. *Kal. Sept. dederas: nam haec recentior, cui nonarum Oct. dies erat adſcripta, argumentum habuit fere nullum. uenio igitur ad priorem: in qua cetera iucundiſſima, illud permoleſtum, quod te minus commode ſignificas ualere: ſcribis enim, ualde te ob aduerſam ualetudinem uereri, ne non illud, quod inſtituiſti, abſoluere, ac perpolire tibi liceat. Mi Catiane, excita prudentiam tuam; & occurre morbi principijs; ne ille, grauior deinde factus, & te, & amicos tuos, qui, te aegrotante, ualere non poſſunt, diutius uexet. Hoc loco mihi ueniunt in mentem, quae tu me olim, minus recte cum haberem, prudentiſſime, & amantiſſime monuiſti. illa, illa ipſe tibi nunc in memoriam redige; &, quae tuae tunc partes erant, eas nunc fac eſſe meas. Tu mihi non ex Hippocrate, aut Galeno, ſed ex ueterum philoſophorum libris ea remedia, quibus ad ſalutem meam praeſtantius eſſe nihil potuit, attuliſti: ego nunc idem in te facio, tuamq. tibi medicinam reſtituo. uis, quae meum morbum, te medente, ſanarunt, ea tuo ipſe in morbo praetermittere? non uis, opinor. non*

enim

enim id te dignum eſt: qui ea ſaepe legiſti, unde homines alijs cauere cum diſcant, ſibi eos non cauere turpe eſt. quare adhibe eam, quam ad omnes res ſoles, ad te curandum diligentiam: &, quod oneris ſuſcepiſſe te ſcribis, id ſi grauius uidetur, quam ut perferre poſſis, depone prius, quam opprimare. magnum eſt, quod moliris, & magni non ſolum ingenij, quo tu non eges, ſed etiam otij: quo niſi abundas, quo modo te ſperas ea, quae in Iure ciuili diſperſa ſūt, quae ſcis eſſe minime pauca, primum poſſe cogere, deinde coacta ita diſponere, ut ex certis generibus totum ius ciuile cognoſcatur? atque ego tamen ſic exiſtimo: ſi quis eſt, qui hoc praeſtare poſſit, aut eum te eſſe, aut omnino neminem: ſed, quoniam res et fortunae tuae, quemadmodum tu quidem affirmas, ita ferunt, ut in forum tibi neceſſario ſit eundum; quae ratio, ſi modo & tibi, et populo placere uelis, multi temporis exercitationem deſiderat; haec autem quae a te eſt iuris ciuilis inſtituta digeſtio, eiuſmodi eſt, ut nihil operoſius exiſtimetur: uereor, ne, duarum rerum difficillimarum tractatione diſtractus, utramque dum uis, neutram aſſequare. quamobrem, quid ſuſcipias, tui conſilij eſt: ego monendi partes, quae ſunt prudentiae, non aſſumo; neque enim plus ulla in re me exiſtimo uidere, quam tu uides: id, quod eſt beneuolentiae meae, faciam, ut magnopere te non ſolum horter, uerum etiam rogem, ualetudini tuae minus, quam gloriae, ne ſeruias: quae quidem nobis, qui te ſumme diligimus,

tantae curae eſt, ut plurimas noſtrae ſalutis partes in tua ſalute poſitas exiſtimemus. De Alciati libro, ualde te amo: ſed, eum, hoc quidem tempore, cur mittas, non eſt. ſunt quaedam, quae magis urgent. Quae ſcis a nobis anno proximo ſuperiore inſtituta, iam paene abſoluimus. Domeſtica fere ſunt ut uolumus. fratres ualent optime, ego ſicut ſoleo, hoc eſt, etſi non optime, ſic tamen, ut ſtudijs noſtris frui liceat. quod ſi perpetuo detur; equidem hac mea tenuitate contentus ero; illam firmitatem, illa athletarum latera non appeto: neque mihi umquam de natura queri ueniet in mentem, quae me corpuſculo finxerit imbecillo: gratias agam potius, quod effecerit, ut omnibus paene horis, aduerſae ualetudinis metu, ſpectanda mihi ratio ſit, & continentiam, quae uirtus eſt, aut certe ad uirtutem ducit, cogar amplecti. Amamur a multis: ſi modo ex uultu, & uerbis amor intelligitur: colimur etiam a nonnullis; qui, falſa de nobis opinione adducti, noſtram conſuetudinem, quaſi docti hominis, uidentur expetere. quibus ego ſi me patefecero, facile hunc errorem eripiam. &, puto, faciam; ne totos dies ſalutatoribus tribuam. Vale. Venetijs.

FRANCISCO. LVISINO Patauium.

10

SI NESCIS, *Luiſine, quantum ego amori noſtro tribuam; cognoſce ex hoc, quod & ſuperiori-*

rioribus menſibus licere mihi per eum putaui ad tuas litteras, humaniſſime ſcriptas, nihil reſpondere; & nunc, eodem fretus, etiam male reſpondeo. Non eſt hoc, inquis, officium colere. Quaſi iam probaueris, quia non coluerim, ideo me turpem eſſe. non placet ita duris legibus amicitiam adſtringi, ut numquam relaxentur. ſummam diligentiam maximis in rebus ſi ab amico requiris, iure facis: ſed ſi etiam in minimis, non aequus es. eſt enim profecto quaedam ſuauitas in negligentia: quam qui ex amicitia tollit, horridior eſt, quam ut urbani mores ferre poſſint. quare, ſi amabilis eſſe uis; (quamquam quis te uno amabilior eſt?) uerumtamen, ſi id tibi propoſitum eſt, ut omnibus in rebus aeque amabilis, aeque iucundus ſis: permitte mihi, ut liceat aliquando tecum eſſe negligenti. Nam, quod ad tuas litteras attinet, ita iudico, ſcriptas eſſe non ſolum eleganter, in quo tamen non minima laus eſt, ſed etiam ſapienter; quod quia ſolet ab aetate tua longius abeſſe, non ſolum laude, ſed etiam admiratione dignum eſt. uitium hoc in pleriſque adoleſcentibus, atque etiam in robuſtioribus quibuſdam fama celebratis animaduerto, ut inania colligant, & eloquentiam non, ut ueteres illi, in ſententijs, & uerbis a communi conſuetudine alienis, ſed in quibuſdam uulgaribus, ac paene puerilibus ineptijs conſtituant. Quocirca non ego te, Luiſine, hortabor, ut ex iſta imperite ſcribentium turba te eximas: ſed gratulabor potius, quod ita effeciſti, ut hortationi,

ni locum non reliqueris. hoc cum adoleſcens adhuc, & paene imberbis, nondum ea prudentia, quae extrinſecus aſſumitur, propter aetatem copioſe inſtructus, natura quadam ingenij facultate, & aſſidua Ciceronis lectione ſis conſecutus: cum illa acceſſerint Ariſtotelica, in quibus nunc totus es; uſumq. rerum, qui in adoleſcentem non cadit, percallueris; qualem te uirum futurum putemus? non ſum natura blandus: neque ſoleo cuiuſquam auribus inſeruire: potius offendit quoſdam libertas mea. itaque, quod dicturus ſum, gratiae cauſſa dictum ne putato. ſi quando accidit, ut interroger de iis, qui antiquam illam perfecte ſcribendi laudem poſſe nobis uideantur iam paene amiſſam reſtituere: ſoleo te duobus praeſtantiſſimis adoleſcentibus, meis familiariſſimis, Calino, & Amaltheo, tertium inſerere. Calinum, puto, non noſti: qui clariſſimum iuuenem, Aloyſium Cornelium, ſingularis uiri, Ioannis Cornelij, filium, in Cyprum inſulam ſecutus, tertium iam annum abeſt. ſed mihi hoc uelim credas affirmanti: ea bona, quae magiſter tuus Ariſtoteles laudabilia eſſe dicit, omnia fere in illo adoleſcente aut eſſe iam, aut breui, ut ego auguror, futura. De Amaltheo autem quid ſentiam, non expectas, opinor, ut ſignificem, neque ut ego tibi eum quaſi latentem indicem, quem in illuſtri quadam ſpecula uirtus conſtituit. quare coniunge te cum his; & eloquentiam tres optimi adoleſcentes, aetate fere pares, concordi ſtudio, ſicuti pulcherrimam uir-

ginem, diligite. quod ſi me etiam ſocium recipitis, & riualem in hoc amore fertis: erit praeclara conſenſio; et latinae linguae formam, quam, ſuperioribus temporibus turpi barbarie uitiatam, nunc agnoſcere uix poſſumus, poſthac, ut opinio mea fert, intactam, illibatamq. tuebimur. Vale. Venetijs.

PAVLO. CONTARENO Venetias.

C V M *Venetijs proxime diſceſſi, ut in hanc ſolitudinem ex iſta frequentia me conferrem; magna ſane laetitia perfruebar; & quod ad ea, quae homini cariſſima ſunt in uita, uxorem, ac liberos meos redibam; & quod mihi, otium ad ſtudia, amoenitatem ad ualetudinem quaerenti, hunc eſſe praeter ceteros locum expetendum atque adamandum intelligebam. ſed, ut in rebus humanis nihil eſt ſimplex, in ſumma uoluptate moleſtiae tamen hoc erat, quod ita fortuna tuliſſet, ut, quo tempore tibi per anniuerſarias Patauini gymnaſii ferias Venetijs eſſe, & commorari liceret, tum ego a te diſiungerer, magnamq. manendi cupiditatem maxima diſcedendi neceſſitas uinceret. nec uero mihi dubium eſt, quin cum meo ſenſu tuus quoque ſenſus congruat, &, quae me cura torquet, eadem te pungat. uinci enim in officio, atque amore, quam ſit turpe, ſi te non mea uox aliquando docuiſſet, ipſi te libri, unde hauris illa praeclara, quibus ad laudem informamur,*

peni-

penitus erudirent. quod ſi, ut una ſimus, quod & tu, ut opinor, ſperabas, & ego certe cupiebam, per interualla locorum non licet: at, quod proximum eſt, ut una eſſe uideamur, non uideo cur praeſtare litteris & conſequi non liceat. nam ſi propterea, ſimul eſſe, iucundum eſt, quia mutuo ſermone fruimur: in litteris non ego quidem tuam uocem audio, neque tu meam; ſed, quae uoci ſubeſt res, eam nihilo minus, quam una cum ſumus, percipimus, hoc etiammaiore cum fructu, quod aliquanto ſcribimus accuratius, quam loquimur. quare uelim ad ſcribendum te des: &, cum me tuae conſuetudinis uſura, ob ingenij tui ſuauitatem, & ſermonis elegantiam, mirifice capiat; haec, quae in te amo, quae nunc abeſſe doleo, fac, ſi me diligis, ne omnino deſiderem. debes hoc mea cauſſa non nolle, tua uero maxime cupere. nam, cum te aliquot abhinc annis in rectam illam antiquae eloquentiae uiam dederis, patris tui, uiri optimi, ac ſapientiſſimi uocibus, conſilijsq. commotus, patrui uero, clariſſimi ac praeſtantiſſimi ciuis, exemplo incitatus: turpe tibi eſt, in mediocri laude conſiſtere; & ad ſummam peruenire, ſine ſtylo aſſiduaq. exercitatione non licet. quid enim ille noſter, cuius tu libros numquam de manibus deponis, quid aiebat? timere ſe, niſi frequenter declamaret, ne, quod adeptus erat in arte oratoria facultatis, exareſceret. Attende, mi Paule, & tuam cauſſam, a qua mea diſiuncta non eſt, ſi placet, mecum conſidera. Ille ſibi, homo Romanus, latinae oratio-

nis inopiam metuebat; cum tamen omnibus in hoc genere diuitijs abundaret: nos, quibus latina lingua peregrina eſt, qui in optima ſcribendi aut dicendi ratione rudes, & infantes paene ſumus, de ſumma eloquentia ſine ſummo ſtudio cogitabimus? & unam omnium difficillimam rem, eandemq. omnium glorioſiſſimam, ludibundi conſequemur? Vides me ipſum, qui quid ſim, ego quidem non ſtatuo; ſed ſunt, quibus non eſſe nihil uidear; nullum paene diem intermittere, quin aliquid latine ſcribam? cum tamen, ex quo lapidem hunc uoluo, annus iam uigeſimus abierit. Eſt adoleſcens in ueſtra nobilitate, tibi non ignotus, mihi admodum familiaris: quem excellenti praeditum ingenio, gloriae cupiditate flagrantem, niſi a Romanae eloquentiae laude ad huius maternae linguae ſtudium falſa quaedam opinio traduxiſſet; erat, cur de illo ſperarem ea, quae ſumma ſunt. tantam enim operam in ſcribendo ponit, quantam tu uidelicet in legendo. ſed neque illi in ſumma induſtria iudicij ſatis eſt, qui de latinae linguae dignitate non optime ſentire uideatur: neque tibi, rectiſſime iudicanti, ad id ipſum, quod probas, obtinendum ſuppetit induſtria. quare uellem, ut & tu illum in diligentia, & ille te imitaretur in ſententia. quod utrumque ſi contingeret; nae ego ueſtrae utriuſque laudi praeclare conſultum putarem. Sed ille de ſuo conſilio uiderit. iccirco enim ſe non exiſtimat errare, quia, quos ſequatur, auctores habet eos uiros, qui, quod optimum eſſe dicunt, in eo facile omni-

bus

bus hominibus antecellunt. Te uero, qui mecum in iiſdem aedibus per triennium fere uixiſti; qui, quidquid es, de meorum conſiliorum praeceptorumq. fonte fluxiſti; cuius a laude mea laus quodam modo pendet; te, inquam, mi Paule, quantum in me erit, errare non patiar; teque, coactus amore, & officijs tuis, hortari numquam deſinam, ut in ueram ac ſinceram eloquentiae formam, cuius ego tibi excellentem pulchritudinem, duorum ueterum oratorum exemplo, ſaepe demonſtraui, tuae mentis oculos acriter intendas; eamq. tibi a me ueris, ut arbitror, lineis deſignatam, tu aliquando tuis ſcriptis, quaſi coloribus, coneris exprimere. Graue, inquies, onus imponis, & difficilem mihi laborem mandas. Fateor ita eſſe: addo etiam illud, non eſſe nobis optandum, ut aliter ſit. nam, cum omnium hominum in appetenda laude par prope uoluntas, ſimilisq. ſenſus ſit: quod omnes appetunt, id ſi eſſet eiuſmodi, ut conſequi multi poſſent; quanti, obſecro, aeſtimares? opinor, minimi. copiam enim uilitas, & utilitatem ſequitur contemptus. quare non tibi eſt dolendum, quod de ſudoribus manat gloria. laetare potius, quod, cum eam omnes amabilem eſſe, ualdeq. expetendam ſentiant, pleroſque tamen laboris magnitudo terret, & aemulandi ſtudium rei difficultas imminuit. Eſt autem tibi ad hanc laudem, quo te uoco, aditus eo facilior, atque apertior, quod, quae duo ſunt ad comparandam eloquentiam inſtrumenta maxime neceſſaria, ingenium, & memoria,

utrumque ſic tenes, ut in altero excellas, in altera ijs, qui excellere putantur, non admodum concedas. haec tu bona ſi languere ſinis; gratiam naturae non optimam refers: quae non in te benigna fuit, ut ſuum beneficium negligeres, ſed ut ad decus, ad dignitatẽ, ad immortalem, aeternamq. laudem conferres. Neque uero is ego ſum, qui te uelim eloquentiam a philoſophia ſeiungere, totosq. dies in hoc uno expoliendae orationis ſtudio conſumere. erras, ſi me ita ſentire putas. ego philoſophiam diuinum quiddam eſſe dico, indicem ueritatis, magiſtram uitae, omnium uirtutum, omniumq. laudandarum artium parentem. ſed idem ita ſtatuo; ſi, qui optime ſciat, non optime loquatur, plerumque fieri, ut id ipſum, quod ſciat, neſcire uideatur: & ut in conuiuijs non parum intereſt, qua epulae ratione condiantur; ſic in ſermonibus, aut ſcriptis, magni refert, quibus animi cogitata uerbis enuncientur. quod ſi cui ita ſtupidus, aut ita deprauatus eſt ſenſus, ut ornatae, & bene ſtructae orationis ſuauitatem, & tamquam harmoniam auribus non percipiat: hunc tu, ſi ſapis, neque conſules in re tua; quia, recte qui non intelligit, is ut recte iudicet, ſperare non licet: neque ipſum monebis; quia, quibus deſunt principia naturae, ijs inutilem artem eſſe conſtat. tu, ſi me audies, muſarum uocem ab ruſticano ſono diſtingues; & ut inanem multorum loquacitatem oderis, ſic elinguem quorundam ſapientiam non amabis. qua in ſententia uideo fuiſſe, quos uiros? Platonem, & Xenophontem:

phontem: quibus ego plus crederem ſolis nutu ſignificantibus, quam omnibus, qui nunc ubique ſunt, philoſophis cum iureiurando confirmantibus. non ne uides magnum utrumque & excellentem in philoſophia fuiſſe, utrumque tamen in hac, quam homines inepti reprehendunt, exornandae orationis facultate ita praeſtitiſſe, ut, eorum ſcripta cum legimus, nihil omnino purius, nihil elegantius, nihil illuſtrius fieri poſſe iudicemus? a qua laude plurimum abfuiſſent, niſi temporis induſtriaeq. multum in eloquentiae ſtudio collocaſſent. neque uero eloquentiae ſtuduiſſent, niſi ex ea decoris ornamentiq. plurimum ad philoſophiam accedere, tamquam ad formoſam uirginem a corporis cultu, iudicaſſent. Hos igitur ego te imitari malo, quorum nomina adhuc uigent, cum ipſi duobus abhinc annorum millibus obierint, quam iſtos, ſi qui ſunt, qui te infirmiſſimis rationibus a pulcherrimo conſilio conantur abducere. Perge, ut facis, in diſciplina philoſophiae; in qua Patauij artificem habes eximium M. Antonium Genuam: eloquentiam uero, cuius, ut opinor, in uia me ducem non contemnis, ne dimitte. utrumque enim & debes, ſi tibi magna propoſita ſunt; & potes, ſi, quod me ſaepe dixiſſe memini, diei horas apte, & cum ratione diſtribues. Vale, & patrem tuum, & patruum, quos ego plurimi ſane facio, & communes amicos meo nomine ſaluta. Ex Plebe Sacij.

CHRISTOPHORO. MADRV-TIO. CARDINALI Mediolanum.

A V D I O *te de nobis & loqui, & ſentire perhonorifice. praeclarum hoc eſt, laudari a Principe uiro, & ab eo Principe, qui cum fortuna uirtutem ita coniunxerit, ut in utraque pariter emineat. atque ego te ſemper antea, cum numquam eſſem allocutus, numquam uidiſſem, tamen uehementer colui. mouebar tuis praeſtantiſſimis actionibus, hominumq. conſtanti ſermone, omnia de te ſumma praedicantium. neque uero, ſi quis in te laudaret opes, aut nobilitatem, aut dignitatem, admirabar. communia multorum haec ſunt, optabilia potius, quam laudabilia. ſed illa, quae tua proprie ſunt, cum audirem; unum eſſe Chriſtophorum Madrutium, qui uirtutem ipſe coleret ſtudio ſingulari, in alijs ornaret praemijs ampliſſimis, omnesq. liberales diſciplinas (fato quodam, temporum dicam, an hominum iniurijs? exſulantes) exciperet, amplecteretur, foueret; qui denique ſolidam gloriam ſpectaret, inania, quae multi ſequuntur, contemneret: haec ego cum audirem, incitabar ſtudio meae tibi ſingularis erga te obſeruantiae declarandae: ſed obſtrepere litteris inanibus tali uiro, praeclaras Italiae urbes, multorumq. populorum fortunas non poteſtate magis, quam iuſtitia, tuenti, hominis eſſe uel inepti nimis,*

uel

uel impudenter ambitioſi exiſtimabam. nunc autem, cum ad me ſermones tui, mea cum laude habiti, referantur; occaſionem cupide complector, quam mihi tua liberalitas offert; tibiq. gratias, quas poſſum quidem, ago, habeo autem certe maximas, atque immortales; tum quod ornes me teſtimonio iudicij tui, quod apud omnes ualere plurimum intelligo; tum uero, quod iſto officio, iſta tam praeſtanti humanitate quaſi fores mihi aperueris ad amicitiam tuam. qua quidem ego me, ſi minus alia re licebit, perpetuo certe, ac ſingulari erga te ſtudio, aſſiduaq. tuarum uirtutum praedicatione, dignum praeſtabo. quod cum antea fecerim, iudicio meo commotus; faciam tamen in poſterum alacrius, ac diligentius, tua humanitate incitatus: quam ſemper eandem in me futuram, non magis conſtantiae ratio, quam naturae tuae benignitas, mihi perſuadet. Vale. Venetijs.

ROMVLO. CERVINO
Patauium.

QVOD *tu perſaepe queri ſolitus es, id mihi nunc accidit, ut epiſtolae prorſus caream argumento: ſed ego tamen non committam, quod tu ſoles, ut argumenti me inopia deterreat a ſcribendo. quin uide, quam diuerſa ratio ſit. tu, cum ſententiam non habes, ualde tibi ais laborioſum eſſe epiſtolam texere: ego numquam facilius ſoleo ſcribere, quam*

cum

cum nihil habeo, quod ſcribam. At, inanes huiuſmodi litterae ſint, neceſſe eſt. Primum, hoc non ſemper: quandoque enim accidit, ut, nihil dicentes, aliquid tamen dicamus. et, ut in fidibus eſt quaedam manus aberratio ſine arte, in qua tamen ipſa ars ſit: ſic in epiſtolis argumentum quandoque eſt ſine argumento. itaque, non ſemper inanes huiuſmodi litterae: ſiquidem in ijs ſolet aliquid nonnumquam exſiſtere, quod pondus habeat. ſed fac inanes eſſe: quid refert? non hoc ſpectamus, id ſequimur, ut, exercitatione duce, eo perueniamus aliquando, ubi ſita laus uideatur eloquentiae? quod ſi nobis tantum in hoc proficere non licet, ut ueteribus illis, quorum eſt puriſſima oratio, ſimiles eſſe poſſimus: at tentemus tamen, ſi poſſumus noſtris, qui inquinate loquuntur, diſſimiles eſſe. quod, ut opinor, & multum, & ſaepe ſcribendo conſequemur. Ac noli putare, ſemper in eo nobis eſſe elaborandum, ut philoſophemur in epiſtolis. graues ſententiae probantur: fateor: ſed numquid hoc uno latina lingua continetur? me quidem Cicero noſter paullo minus interdum delectat, de iocis cum agit, quam de turpi, & honeſto cum diſputat. utrobique enim ſunt ornamenta: & utrumque ſaepe neceſſarium eſt. itaque ad utrumque me do: teque, ut idem facias, etiam atque etiam hortor. cumq. res non erit, de qua ſcribas; tum tu, ſi me audis, uel leuiſſima quaeque ex omni parte, ex omni genere arripies, & ijs pro argumento utere. hoc autem quatenus agas, aut cum quibus agas, tibi

bi non praeſcribo : cuius tanta prudentia eſt, quantam aetas iſta, qua nunc es, capere uix poteſt. Summa ſit, ut & cum argumento, & ſine argumento ſaepiſſime ſcribas. Vale. Romae.

FRANCISCO. GONZAGAE, Ferrariam.

ODI paene meos oculos: etſi oculi ſunt, ideſt omnium rerum cariſſimi: ſed odi certe peius, quam antea, hunc morbum, quo mihi nunc tuus adſpectus, tuus complexus eripitur. aduolarem enim ad te, ſi ualerem: nihil me moraretur: nihil eſſet tanti. an cum tu, magni principis filius, familia natus Italicarum omnium nobiliſſima, nec iam a maioribus tantum, ſed a te ipſo clarus, Mantua me, humilis hominem loci, nondum de facie notum, litteris humaniſſimis tua ſponte ſalutandum putaueris; ego, cum Patauij, hoceſt prope in conſpectu meo ſis, non accurram ad te? facerem: ſed ſoluta uoluntas non eſt: impeditur enim ualetudine. ſolatio tamen hoc, in magno dolore, ſuſtentor, quod futurum breui non deſpero, ut conualeſcam. concurrunt ſimul, anni tempus, aſſidua medicorum cura, mea ſumma continentia. haec ſi proficient; adibo ad te, nulla interpoſita mora. opto enim, quae inter nos mutuo litterarum officio conglutinata amicitia eſt, eam paullo artius mutuis ſermonibus, mutua conſuetudine adſtringi. ſin haerebit morbus: obſecro

te,

te, largire hoc uel meae in te obſeruantiae, uel huma nitati tuae, ut omnino tuis litteris ne careã: quas ego meis quam potero creberrimis dabo operam ut eliciam. Mitto ad te librum meum de Romanis legibus, proxime rogatu multorum editum. cupio, legas, cum hoc tamen, ſi uacat. nam, auocari te a ſtudijs grauioribus mea cauſſa, nolo. cupio etiam, cum legeris, probari tuo iudicio noſtram induſtriam. ſed hoc me cupere, rogare ne puta. uolo tibi eſſe liberam in utramque partem iudicandi facultatem. nihil mihi tribue: rem ipſam pende ſuo merito, ac ſtatue de tuo ſenſu. nec enim is ego ſum, qui plus amicitiae dari poſtulem, quam ueritati: nec tu is es, qui, ſi poſtulem, facile concedas. Pergam ad reliqua, haec ſi tibi, tuiq. ſimilibus non improbari cogno uero. Vale. Poſſeuino ſalutem, rariſſimo inueni; cu ius heri epiſtolae reſpondi. Venetijs.

ANTONIO.POSSEVINO
Ferrariam. 15

GRATVS, & *iucundus admodum amor is, qui te in eam mentem impulit, ut officij gratia ad me ſcriberes. quid enim aliud exiſtimem? cum argumentum res quidem ipſa tibi nullum daret. ingenium uero mirifice tuum amaui, amplexatusque, quantum licuit, animo ſum, quod raptim, &, ut ad hominem familiarem, familiariter cum ſcriberes, epiſtolam tamen confeceris elegantiſſimam, di-*

ſtinctam

ſtinctam luminibus eloquentiae, in qua non fucatus, ſed uerus, ac tamquam naturalis Romanae linguae color eniteat. Macte Poſſeuini, fratre iam maior, iuuene eximio: urge totus in ſtudio litterarum. uides, quae te manent praemia. gloriam habes proximam, eamq. paene manibus attingis. paullulum ſi te incitaueris, apprehendes. non mehercule, quia nolis, dico: ſed, ut intelligas quantum cupiam, propterea dicendum putaui. faueo enim omnibus, qui recte ſentiunt, recteq. faciunt: in te uero mea praecipua & eſt uoluntas, & eſſe debet. ſcis, quinctum abhinc annum Romae cum te frater tuus adoleſcentulum adduxit ad me, quibus uerbis commendauerit, amicitia iunxerit, & ueluti in clientelam tradiderit. ex eo tempore, quoties adiiſti ad me, quos tecum habuerim ſermones, quam ſtudioſe, quam amanter ad illa praeclara, quae frater tuus amabat, ſim cohortatus, potes recordari. dixi ſaepe, non eſſe tibi de fortunae bonis cogitandum; quae uel improbi malis artibus quaererent, uel bonis uiris recte quaeſita facile caſus eriperet. oſtendi, uere & eſſe, & appellari diuitem poſſe, qui liberalium doctrinarum ſcientiam poſſideret. non neglexiſti: contuliſti cogitationes omnes tuas ad ſtudium uerae laudis: & in eo nunc apud Franciſcum Gonzagam, nobiliſſimum, ac uirtutis amore incenſum adoleſcentem, ita uerſaris, ut propemodum uidearis excellere. Quare gratulor equidem fratris tui manibus; quos laetari arbitror ſummopere, quia talis es, & quia

ſore tantus uideris, quanta poteſt eſſe uirtus, maximo ingenio, acerrima uoluntate, ſummo ſtudio comparata. Nec uero, quod epiſtola tua ſignificat, mea tibi ſunt aut ad ullam fortunae acceſſionem, aut ad dignitatem ſtudia exſpectanda. a te ipſo, mihi crede, omnia proficiſcentur. uirtutem ſi habes, nihil deſidera: ea pro te prenſabit: ea tibi omnes honores, omnes, quas petieris, opes impetrabit. o praeclaram uitae ducem. te felicem, Poſſeuini, qui cum hac uiuis, & uiuendum ſtatuis: me miſerum, qui, cum idem ſentiam, cogor tamen eam a me diſiungere, uictus grauitate morbi, & ijs curis, quae inuitum alio traducunt. quod ſi me Deus aliquando reſpexerit; acquieſcam in ijs ſtudijs, quae ſola ſunt ad naturam meam; ſola tranquillitatem animis afferunt, hominemq. paullatim ab homine ſeparant, &, quantum licet, cum Deo coniungunt. Vale. Venetijs.

HIERONYMO. LIPPOMANO
Venetias.

B R E V I S *epiſtola tua, ſed habet multa ſuauia. primum ſignificas amorem in me tuum: quo quid gratius? nam, amari a nobili adoleſcente, propinquitatibus, amicitijs, opibus florentiſſimo, optabile eſt: ab eo uero adoleſcente, cuius ad animi bona comparanda mens omnis, et cogitatio dirigatur; qui ſcientiam litterarum ita expetat, ut inani tamen*

ambitione

ambitione prorſus uacet, nihil ad ſe ipſum, ad ſummum Deum omnia referat; hoc uero eiuſmodi eſt, quod qui aſſequitur, triumphat. itaque ego uehementer mihi gratulor de amicitia tua: quam cupio eſſe perpetuam: &, ut ſit, omni equidem ſtudio, omniq. erga te obſeruantia laborabo. Quod uero ais neſcio quid de beneficio in te meo: mi Hieronyme, noli tantum largiri modeſtiae tuae, ut uocabulis parum proprijs, nec ſatis cum re congruentibus utare. quod enim tu beneficium appellas, ego uerius officium, & officium eiuſmodi, quod praetermitti a me ſine graui culpa uix poſſet. rogabas, ut conſulerem ſtudijs tuis: impetraſti facile, & curaui libentiſſime. quod enim tribuere uni tibi uidebar, id non tam tibi tribuebam, quam litteris, quam uirtuti, quam conſuetudini, & naturae meae. amplector tamen iſtam humanitatem: quae tibi non modo beneuolentiam conciliat, uerum etiam laudem parit. nam, ut extenuare, ac diſſimulare, quae acceperis, beneficia, ieiuni animi eſt, & peranguſti, ac ſordidi: ſic, ea uerbis augere, palamq. profiteri, excelſi, atque ampla ſpectantis hominis eſt; & ad liberalitatem, ideſt ad decus, & ad gloriam, nati. coniunge, quaeſo, iſtam mentem, atque iſtam ſententiam cum doctrina, & cum ijs ſtudijs, ad quae te uocat illuſtre domeſticum exemplum Veronenſis Epiſcopi, patrui tui: quem uides auerſum penitus a ſtudijs rerum humanarum, eaq. contemnentem, quae ceteri admirantur, totum eſſe in una uirtute defi-

xum, & diuinam conſuetudinem, quatenus homini liceat, imitari. itaque nunc eius ſapientiſſimis conſilijs, ac ſanctiſſimis inſtitutis, eximiaq. doctrina, magna ex parte Romana nititur Eccleſia. hunc tu ducem ſi ſequeris, & in eius ueſtigio pedem pones: non errabis in hoc dubio uitae curſu, non laberis in lubrica iuuentutis uia. quod te facere iam, laetor; facturum etiam multo in poſterum diligentius, confido. atque ego, quando mihi licere apud te tantum uis, languere te praeclaris in ſtudijs non patiar. hortabor litteris, dum abero: praeſens ſermonibus excitabo. nunc me cupidum urbis, tuiq. maxime, ac paucorum tui ſimilium, tenet tamen in his locis uxoris meae morbus: de qua iactor uarie, tamquam fluctibus, modo ſpe, modo metu. in una tantum cogitatione uidetur animus conſiſtere, & quietem aliquam capere, cum quaſi ſecum loquitur, & commemorat ipſe ſibi neceſſitatem illam rebus omnibus impendentem, ut animata intereant, creata diſſoluantur. At eſt dolendum, ſi quem uiribus aetateq. florentem immatura mors oppreſſit. Ita, ſi mortem in malis, uitam felicitatis loco ſtatuas. quod qui exiſtimat, refellitur exemplis. quam multis enim, diu uiuere, miſerrimum fuit? Haec quam diu cogito, uideor acquieſcere; ſatisq. leuiter incommodi mei grauitatem ſuſtineo. ſed certe nimis acerbe fortuna mecum egit, quae me, de me ipſo, ut ſcis, ac de mea ualetudine ſollicitum, alienis etiam malis implicuerit. Benacum petere ſtatueram.

ram. non licuit, neque forſitan licebit. Aſulae quidem, opido ſatis eleganti, ubi magnam pueritiae meaë partem traduxeram, omnes mihi iucunditates, omnia gaudia tum in fratris conuictu, tum in ueterum amicorum conſuetudine fixeram. cecidit contra. frater enim aegrotauit diu, neque dum firmus eſt: amicis autem qui poſſum frui, cum uxorem, multorum dierum morbo conflictatam, nunc incerta uitae ſpe animam trahentem, in oculis habeam? De me ipſo, ac de meo reditu, noli exſpectare dum ſcribam. uides me alienis miſerijs eſſe miſerum: meam non eſſe liberam, aut ſolutam uoluntatem, intelligis: niſi ſi meos deſerere, ideſt ab omni prorſus humanitate uelim deſciſcere: quod profecto numquam committam. quod ſi noſtrorum animorum ſenſus, & noſtra conſilia Deo patent, ut certe patent: amat, opinor, pietatem meam; eaque, non dubito, quin mihi uel opem ab eo celeriter impetret, uel hoc ſaltem, ut, quidquid euenerit, moderate feram. profecto enim ex uno illo fonte omnis noſtra fortitudo manat, omniſq. ſapientia. alioqui facile frangimur, & facile aberramus á uero, inſidioſis uoluptatum illecebris abducti, & rerum mutabilium fallaciſſima ſpecie decepti. quae tu, ac multo plura, cum audieris ſaepe de patruo tuo, quicum ab ineunte pueritia in iyſdem aedibus, atque in eodem paene cubiculo uixiſti: ſi quid huius generis mihi nunc, multis difficultatibus ac moleſtijs circumuento, litteris imperties; habebo a te munus

aptiſſimum meo tempori, dignum amicitia noſtra, dignum uero maxime ea perſona, quam tu ſuſtines; qui te ſacris addixiſti, ſemper ut bene ageres, aut bene cogitares. Vale; & , ad Epiſcopum Veronae deſignatum, quem uidi numquam, de fama tamen cognitum ſtudioſe colo, obſecro te, cum ſcribes, meo nomine ſalutem plurimam. Aſulae.

EIDEM, Venetias.

15

NVMQVAM *putaui fore, ut iniuriam acciperem in beneficio, praeſertim a te, cuius in fronte, oculis, uultu habitare uidetur humanitas. benigne mecum, & liberaliter agere, quod eſt proprium familiae tuae, magnopere te decuit: idq. adeo poſtulabat amicitia noſtra: callide uero agere, & ficta ueritatis imagine fucum facere, neque te dignum fuit, ad praeclara laudandarum rerum ſtudia ex nobiliſſima familia nato, neque uero me, tui ſtudioſiſſimo, de tua bonitate, tuiſq. moribus egregie non modo ſentiente, uerum etiam praedicante. aſtutiae praeſtantibus uiris numquam placuere. apertam, ſimplicem, rectam in omni uita conſuetudinem ſequuntur. quo ego te in numero quia credidi eſſe, & quia, ut eſſes, curare non mediocriter debuiſti; ideo ſum in fraudem facillime inductus, & illo tuo figmento, quo nihil umquam guſtaui ſuauius, abſtinui perinuitus. meae tamen inſcitiae eo me pudet minus, quia ſequitur amorem credulitas, & ita uitium*

laude

laude corrigitur. noli igitur me, quaſi rudem quendam, & prorſus earum epularum, quae nouo quodam artificio condiuntur, imperitum, contemnere. poenarum ſatis in ipſa re tuli: quam reieci quaſi noxiam; cum eſſet eius generis, ut me docuit heri ueſperi Sebaſtianus noſter, unde ſimul poſſem & alimentum capere, ualetudini meae uehementer aptum, & palatum oblectare, quantum antea fortaſſe numquam. reſtitue nobis tuam fidem. liceat mihi meum errorem tuo beneficio corrigere. magna res non eſt: magnopere tamen ſum commotus, uel inſcitia mea, uel malitia tua: quae uicit omnino, uel fefellit potius opinionem meam. id ſi moleſte fers; non longe abeſt mei leniendi facultas: ſi modo animum tuum induxeris, ut id, quod potes, etiam uelis. quod ſi ſecus acciderit: praedico tibi, culpam exiguam grauiter lues: neque te mellitis placentulis, quibus me munerari ſolitus es, abſoluam, ſed ea poena condemnabo, cuius etiam nomen cum audieris, extimeſces. interim ſuſtineo me, neque dum muto iudicium de te meum; quia te ſpero rationem utriuſque noſtrum habere uelle. Cupio tecum coram iocari, & ſimul adſpectu illo tuo iucundiſſimo frui. Vale. E cubiculo meo, ante lucem.

EIDEM, Romam. 107

CVM *in magnis moleſtijs haec una me res delectare non mediocriter ſoleat; quod amicitias a me*

diligenter coli, nec numquam officium contemni, ip ſe mihi ſum conſcius; legi perinuitus eam partem litterarum tuarum, in qua me, ut immemorem promiſſi, appellas, atque etiam, ut oblitum humanitatis, leuiter accuſas. Ego tuae familiae nobilitatem, egregiaq. tuorum maiorum decora, pro eo ac debui, ſemper ſuſpexi: te uero ipſum, praeditum iis bonis, quae nobilitatem omnem uincunt, amaui prorſus, a quo die mihi cognitus es, amore ſingulari. hanc immutari in me uoluntatem, ita etiam ſi te mihi caſus aliquis immutet, neque conſuetudo mea, neque natura pateretur. quod equidem antea tibi certum eſſe, atque exploratum arbitrabar, nunc, quando ſubdubitare te uideo, ſignificandum putaui; ne poſthac umquam ſuſpiciones iſtiuſmodi, plane meo erga te ſtudio, & mehercule etiam tua bonitate indignas, mearum epiſtolarum afferat infrequentia. quamquam, ſi tuum otium cum meis occupationibus conferatur, non intelligo, cur ego tuam in ſcribendo ualde laudare diligentiam, tu meam reprehendere negligentiam debeas. ſatis, niſi fallor, ſtatum rerum tuarum habeo cognitum: tu me ſcilicet uideris ignorare: nam, ſi noſſes, & exigeres tamen id, quod praeſtare uix poſſum; eſſes iniquior. At erat amoris noſtri, lenire litteris dolorem tuum in obitu patrui, ſummi uiri. ſit ita: uerumtamen abs te poſtulabat idem amor, ne, officium a me illud ſine cauſſa praetermitti, animum induceres. Primum ego te, per aliquot annos domeſtica ſanctiſſi-

mi hominis diſciplina inſtitutum, putabam humana omnia contemnere, mortem uero, quae ſempiternae uitae initium eſt, etiam in bonis ducere. Quod ſi frangimur humanis, aut commouemur ſaltem; certe enim a ſtipite, a ſaxo, a ferrea materia longe diſtat hominis natura: quis tamen ab afflicto ſolatium exſpectat? aut quis me minus tranquilla experitur omnia? quae ſi tibi nota ſint: profecto me liberes ab omni culpa, & cupias reuocare querellam tuam. Neque uero, ſi uigeat animus, & perferat aduerſa; ita ualemus ingenio, ut conſolandi partes, quae doctrinae plurimum, & ſapientiae poſtulant, audeamus aſſumere. non haec in nobis facultas eſt: quaeras eam aliunde licet: ſi modo, ut ſignificas, quod mihi tamen haud omnino perſuades, in te ipſo non eſt; qui & acuere mentem liberalibus ſtudijs, & augere prudentiam uſu rerum, ac praeſtantium uirorum ſermone potuiſti. quae ſi abſint, ut abeſſe a me magna ex parte fateor: tamen ille ipſe, qui tibi luctus cauſſam attulit, idem a luctu te remouet exemplo uitae ſuae, cuius abeſſe nullam partem a conſtantia, & a uirtute reperies. Hunc igitur tibi unum ante oculos conſtitue: finge ad eius imaginem quidquid cogitas, quidquid agis: noli oculos ad uulgi deprauatam conſuetudinem flectere. ita conſules egregie rationibus tuis: & illud recte inſtituendae uitae conſilium, quod a me requiris, nuſquam eſſe praeſtantius, quam in te ipſo, cognoſces. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI.MANVTII
LIBER.SECVNDVS

FRANCISCO.VARGAE CAROLI.V.IMPERATORIS.ET PHILIPPI.EIVS.FILII.HISPANIARVM.REGIS.ORATORI
Venetias.

1

OFFICII *mei ſaepe me admonet officiorum tuorum recordatio. officium autem, quod abſens abſenti praeſtare poſſum, litterae ſunt: quas miſiſſem ad te iam antea, niſi huc aduenientem graues admodum; & peracerbae curae ſtatim excepiſſent. quas enim res ſcis eſſe nobis in uita omnium cariſſimas, omniumq. primas, in ijs me grauiter exercere fortuna coepit, uxore, liberis, fratre uno paene tempore in morbum coniectis. ne mihi quidem belle ſatis eſt. animo enim affectus, ualere corpore qui poſſum? uerumtamen, quia mihi haerent in mente conſilia tua, fero haec ut humana, diuina ſpe, in qua tu ſoles omnia ponere, confirmatus. quod niſi hunc in portum, te ducem ſecutus, confugiſſem: facile me tot malorum ſubita tempeſtas obruiſſet. En, quam ſit incertus noſtrorum conſiliorum euentus, & quam ea, quae nobis ipſi ad uoluntatem fingimus, contra cadant. Petiui has regiones, non ſi-*

ne

ne ſumptu, non ſine labore, ſpe ductus ualetudinis recuperandae: reliqui urbem pulcherrimam, mea negotia, tuam conſuetudinem, in qua mihi ornamenti ſtatuo plurimum. haec bona, tantum abeſt, ut alijs bonis compenſata ſint, ut etiam multa ſucceſſerint, quae ſi ad ſenſum referantur, mala uere poſſum appellare. ſed, cum me ſenſus quandoque moueat, ratione tamen utor ſaepius. haec oſtendit, nihil eſſe malum, niſi quod noſtra culpa contingat: ancipitem eſſe in rebus humanis rationem iudicandi: nihil enim ſemper idem eſſe: quin, quae nobis aduerſa, exitioſa, prorſus miſera uideantur, ea ſaepe ita conuerti, ut ex ijs ipſis multae commoditates emanent: contra, quae ſpeciem habeant felicitatis, inde fluere quae acerbiſſima ſunt, exſilium, paupertatem, ignominiam. quae ego cum cogito, reficior paullulum, & excito me, quatenus licet, ad eam uirtutem, quae in aduerſis rebus elucet: de qua cum multa ſint a philoſophis tradita, unus tamen eam ſuo exemplo praeclare docuit noſtrae ſalutis auctor Ieſus Chriſtus: quo magiſtro, quae ſit uera fortitudo, diſcimus, omniumq. laudandarum artium abſolutam, ac uere ſalutarem doctrinam conſequimur. Atque ego te, Franciſce Varga, quod hoc ſtudij genus omnibus & ſtudijs, & ſcientijs anteponas, longe quidem hoc nomine pluris facio, quam quod negotia Caeſaris Imperatoris ex omnium ſaeculorum memoria praeſtantiſſimi, & Philippi Regis, omnium Regum maximi, apud Venetam

tam

tam Remp. orator adminiſtres. iſta enim dignitate alij quoque nobiles uiri claruerunt: pietate uero in Deum, & ſanctitate uitae, parem fortaſſe aliquem, ſuperiorem certe habes neminem. itaque, poſtquam a te diſceſſi, uix credas, quam ſaepe meus ad te animus, tuorum ſermonum deſiderio, recurrat. equidem, uel ſi mihi cetera hic omnia ſecundiſſima fluerent, quae experior, ut dixi, ſatis aduerſa; iniucunde tamen uiuerem, quia procul a te abſum; cuius ex humanitate, ſermonibus, conſilijs mirificos capiebam fructus, & documenta ad uitam recte traducendam utiliſſima. Quare iam me minus, quam antea, delectat, ac paene diſplicere totum coepit conſilium illud meum de lacu Benaco incolendo. tua me ſingularis doctrina, tua probitas, tua benignitas ad urbem reuocat. Benacum, per anni tempus cum licebit, aeſtate ſcilicet ineunte, (nam hieme regionem illam procellis, & uentorum ui totam audio agitari) ſi ualetudo ita poſtulabit, inuiſam. interea meam imbecillitatem ratione uictus, & abſtinentia tuebor. ac fortaſſe fiet, quoniam a Deo cuncta pendent, ut Venetijs, intra meos parietes, in oculis, & adſpectu meorum, commodiſſimo uitae genere, ita conualeſcam, ne qua poſtea me caeli mutandi neceſſitas extrudat. quod ſi aſſequar; habebis me, ſi me tantum ab humanitate tua ſperare uis, quod profecto uis, familiarem, ac paene contubernalem: & hac equidem ſpe iam nunc mirifice ſuſtentor. Vale. Venetijs.

HIERONYMO FALETO HERCVLIS FERRARIENSIVM DVCIS ORATORI

Venetias.

QVOD *heri iniecisti in ſermone, haeret in animo, & quo diligentius rem perpendo, eo magis omnia mea conſilia, omnes cogitationes ad nouam ſocietatem, quaecumque ea ſit, conuerto. uexor enim, & deludor indigne ab homine taeterrimo, omniumq. impuriſſimo: cui non ſatis eſt auertere communem rem; ſed me prorſus ita deſpicit, ut nec dignum ducat, ad quem adeat accerſitus. equidem nihil mihi adſciſco, nihil arrogo inſolenter: nihil enim habeo neque a fortuna, neque a me ipſo, quo nimium extollar: uerumtamen limina mearum aedium teruntur quotidie pedibus uirorum clariſſimorum, ad me confluentium. tu ipſe, tu, inquam, Falete, & maximi Ducis orator, & maximus ipſe uir, quem grauiſſima diſtinent negotia, qui ſcribis hiſtoriam, qui legum ſcientiam, ueterum, & recentium, ſcriptis luculentiſſimis explicas, uenire tamen ad me, quae tua eſt humanitas, ſaepe ſolitus es, horasq. multas ſuauiſſimo ſermone conſumere. Malum eſt, inquies, ab homine nequiſſimo contemni. Malum: ſed peius etiam, expilari. quod niſi tua prudentia medicinam huic malo affert; perijt fructus omnis tuae liberalitatis. clauam enim citius de manu Herculis poſſim*

ex-

extorquere, quam ab iſto nummum. aut igitur ea mihi conſeruetur utilitas, quam tuo beneficio ſperaueram: aut, qui nos uult perditos, perdatur ipſe nobiſcum, & ſocietas communi pernicie diſſoluatur. uerum, cum in tuum ingenium, tuam auctoritatem, & ſingularem in me beneuolentiam intueor; traducor facile ad optimam ſpem; tranquilla omnia, commoda, copioſa mihi ipſe polliceor. tu reſtitues unus afflictam rem: & iſtum poſtremi ordinis hominem, omnibus inquinatum uitijs, indignum prorſus non modo amicitia noſtra, ſed congreſſu etiam, ac ſermone, extrudemus; ut uerſetur poſthac, & uiuat cum ſui ſimilibus, in ſordida nequitie, ſeiunctus a nobis, qui humanitatem colimus, & uirtutem omni lucro anteponimus. Interim lege, quam ſaepe iam efflagitaſti, partem libri noſtri de quattuor Rebuſpub. quam cupio a te probari. otium ſi habuero, quale ut aliquando conſequar, operam dabo; in Bellombra tuo, ſi alibi non licebit, totum uolumen abſoluam. Vale. Ex aedibus noſtris.

Ex libro de quattuor Rebuſpub.

Ex iis, *quae ſupra ſunt commemorata, duae uidentur propoſiti nobis argumenti partes abſolutae. patere enim ſatis arbitramur, non modo quibus uitijs duae maximae, ac firmiſſimae ciuitates, primum Sparta, deinde Carthago, labefactatae corruerint; uerum etiam, quibus illa uitia remedijs*

uel

uel ſanari penitus, uel ita ſaltem corrigi potuerint, ne reip. ſalutem in diſcrimen adducerent. nunc urbis Romae quaeſtio ſuccedit: qui erat tertius in diuiſione locus. poſtremae narrationi, concluſio futura noſtri muneris, omniumq. nobiliſſima, & eadem difficillima tractatio, Venetiae noſtrae reſeruantur.

AC DE *Roma, quae nullo magis uitio, nullo grauius umquam morbo, quam imperij magnitudine, laborauit, primum illud occurrit, nulla omnino in ciuitate poſt homines natos aut uirtutes, & honeſtas actiones aliquando floruiſſe magis, aut aeque malas artes, & exitioſa publicis rebus conſilia ualuiſſe. Primis reip. temporibus, cum nullidum de plebe magiſtratus creabantur, ſumma ſenatus poteſtas, ſumma fuit auctoritas. utraque cum per aliquot annos uiguiſſet, inclinare tum primũ coepit, cum tribuni pl. creati ſunt. creatos autem culpa ſenatus, hiſtoriae declarant. nam, ſi prima repetere, &, quae cuique rei cauſſa ſit, placet animo perquirere: tribuniciam poteſtatem, quae deinde ſenatus opes fregit ac debilitauit maxime, ipſius uitio ſenatus Romae conſtitutam, facile conſtabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, ſenatum reprehendis, quia tribunos pl. creari paſſus ſit, cum plebs eum magiſtratum non iam uocibus poſceret, ſed armis extorqueret? an ampliſſimum ordinem, quia permiſerit, quod recuſari ſine reip. praeſenti iam periculo non poterat, imprudentiae condemnas? Ego quidem minime: habeo enim rationem neceſſitatis; cui parere,*

re', ſapientis ſemper eſt habitum. Seceſſerat armata multitudo in Sacrum montem: flagrabat ira, & odio in ordinem nobilium: auaritiam, ſuperbiam, crudelitatem ſenatus accuſabat: ſe bella gerere, urbes capere, pro patria ſanguinem effundere, mortem obire clamabat: pro his meritis inopiam, & iniurias pati: ſenatum commodis frui, ſenatum honoribus abundare: plebem ſeruire, quae, ut ceteri liberi eſſent, quotidie ſua corpora hoſtium telis obÿceret. quem non mouerent huiuſmodi querellae? quem non terrerent, cum ÿ, qui haec querebantur, aliÿ pila, aliÿ gladios manibus tenerent? recte fecit ſenatus: tribuniciam poteſtatem, a plebe flagitatam, conceſſit, non libenter, ſed, ut impetum ſedaret, maiorem temporis, quam ſuae uoluntatis, rationem duxit. haec, ut dixi, recte, nec ſine ſummo conſilio: ſapiens enim cum neceſſitate non pugnat: at illud neque recte, neque prudenter; quod, ut in eam neceſſitatem res deduceretur, ſiue negligentia, ſiue ſuperbia commiſit. occurri principiÿs oportuit, & naſcentem peſtem exſtingui. nam, cum omnes ciuitates, quae ſuo milite bella gerunt, quotidianis prope ſeditionibus fluctuare neceſſe ſit; quo malo & ueterum memoria, & noſtra aetate florentiſſimas ciuitates occidiſſe conſtat: ſummae difficultatis, ac diuinae cuiuſdam ſapientiae uidetur eſſe, ita rem moderari, ut conſiſtat; neque permittere, ut multitudini, quae ſatis ipſa per ſe leuis eſt, ulla paullo iuſtior ad motum accedat occaſio. Erant in plebe Romana

quam-

quamplurimi; quibus aere alieno obſtrictis, unde ſoluerent, non erat. hi cum ad tribunal conſulum, qui tum, nondum creatis praetoribus, de creditis pecunijs ius dicebant, a feneratoribus uocarentur; egeſtatem excuſantes, & domeſticas miſerias ad eliciendam miſericordiam commemorantes, tamen non audiebantur. magiſtratus nectendum feneratori debitorem tradebat, ut, quamcunque creditor uellet, ſeruitutem ſeruiret. iniqua, & homine prorſus indigna ſiue conſuetudo fuit, ſiue lex. Tu mihi libertatem lege eripias, cum libertatis cauſſa leges conſtituantur? an ego ullam legem potiorem ea lege ducam, qua Deus, ut homo liberum animal eſſet, ac ceteris animantibus imperaret, aeterno iure ſanxit? pecuniam auſers: non relinquis, unde uiuam, unde liberos alam: fero: relinque libertatem; ut mercenario ſaltem opere ipſe mihi, & eſurienti familiae uictum quaeram. Cum his acerbe magiſtratus agebat; acerbius etiam feneratores; qui ciues Romanos, nexu uinctos, grauiſſimo ſeruili opere fatigabant, & nexorum in terga flagellis, ac uerberibus ſaepe ſaeuiebant. Hic ſenatus miſeris ciuibus conſulere, cauſſam libertatis ſuſcipere & potuit, & debuit; nexos e uinculis eximere, humanitatis fuit; diem ſoluendi laxiorem egentibus ſtatuere, aequitatis; uſuris modum facere, iuſtitiae. haec & facienda fuerunt; &, ut fierent, cum a patribus plebs, atque a conſulibus fruſtra petijſſet; ad extremum, ut homines deſperatio praecipites agit, arma-

ta

ta multitudo in Sacrum montem, tria millia ab urbe paſſuum, ſeceſſit: tum, ut plebeiorum animi, ſtimulis iracundiae perciti, continerentur; ſenatus, periculo territus, de creando plebeio magiſtratu, quia res aliter conuenire non poterat, aſſenſit. itaque tribuni pl. primum quinque, deinde decem, creati ſunt. ab hac radice ortum quidquid inter ciues diſcordiae, quidquid ſeditionis, quidquid bellorum fuit. per annos quingentos, id eſt, uſque ad exitium reip. tribuni pl. contra nobilium potentiam ſeditioſis concionibus uociferari, plebem ad noui commodi ſpem, ad noua incitare conſilia numquam deſtiterunt. ſpecie libertatem tuebantur; re uera ſenatum oppugnabant. primo magiſtratus, deinde & ſacerdotia plebi communicata. ad extremum is, qui ſolet, exitus conſecutus eſt. nam plebs, ubi, quod paucorum erat, ad ſe tranſtulit, rurſus id ipſum, quod multitudinis eſt, in unum confert. facit hoc inſcitia, facit inopia, facit ea, quae in magno numero ſemper exſiſtit, uoluntatum & opinionum diſſimilitudo. ita popularis adminiſtratio, quae maxime libertatis imaginem praeſefert, oculte tamen, ſi ſpectemus exitum, tyrannis eſt: quoniam ex ea fere ſemper exoritur tyrannus: ſicuti deinde ex tyranno ſtatus optimatum generatur. Huius mutationis exemplum ſatis illuſtre Roma eſt. primo, regum ſumma poteſtas fuit: deinde ſenatus, hoceſt, optimatum, maior, quam populi: tum populi maior, quam ſenatus: poſtremo rurſus unius maxima, & ſingularis. populus enim C.

Caeſarem

Caeſarem extraordinarijs imperijs auxit, eoq. extulit, unde, cum ſe monarchiae proximum eſſe homo acutus intelligeret, priuatam condicionem deſpexit; altiusq. maluit, ut humani mos ingenij fert, adſcendere, quam ad inferiora, quae reliquerat, deſcendere. Neque uero me fugit id, quod a doctiſſimis uiris memoriae proditum eſt; firmiſſimas illius reip. uires eſſe, & quae non facile ab externis uiribus debilitentur, cuius non ſimplex, neque unius generis adminiſtratio eſt, ſed ita mixta, ita temperata, ut in triplici forma unum conſilium, unam quaſi mentem ſignificet. neque ego tum in ciuitate praeclare agi negauerim, cum & unus, & pauci, & multi maximas res gerunt, nec tamen aut unus, aut pauci, aut multi praecipue dominantur. uerum, ut harum triũ partium in ſuo quaeque munere modum ſeruet, & ea, quam habet, poteſtate numquam abutatur, ego quidem hoc fieri poſſe non arbitror. ſunt enim hi tres ordines admodum diſſimiles: & inter diſſimilia perpetuus aequabilitati locus eſſe non poteſt. nam quemadmodum in muſicis, quo plures chordae percutiuntur, eo ſuauior concentus efficitur; quia uarius ille multarum fidium numerus, in quo ſumma diſcordia eſt, arte conciliatus, et ad concordiam perductus, incredibili quadam iucunditate aures, animumq. permulcet; ſed haec tamen iucunditas ideo breuis eſt, quia de multis fidibus aliqua ſtatum remittitur, & diſcrepat: ſic multorum ordinum adminiſtratio uidetur illa quidem eſſe omnium optima; quia quo

longius ab unius imperio diſceditur, eo propius ad libertatem acceditur; ſed quia multis idem ſentire difficile eſt, facile diſſoluitur. quid autem ex diſſolutione exſiſtat, multarum ciuitatum miſerrimus exitus declarat. quare, cum ſit neceſſe, ut de tribus poteſtatibus, quae pares ſint, aliqua aliquando ſe efferat, & reliquis duabus inſultet: ante prouidendum eſt, ut ea unde magis hoc imminet periculi, quaeq. ad temeritatem proclinior eſt; inferiorem locum obtineat, & reliquas duas neque dignitate, neque uiribus adaequet. quae uero de tribus ea ſit, quae facilius inſaniat, &, cum inſanierit, cohiberi non poſſit, hic ſine dubio populus eſt. qui ut inferiorem in ciuitate condicionem aequo animo ferat, ita fiet, ſi cum eo ſemper iuſte, numquam ſuperbe, interdum etiam liberaliter ſenatus aget. tum populus nihil appetet, nihil molietur: nouos magiſtratus, nouas leges, noua imperia non deſiderabit: libera ſeruitute libenter ſeruiet: putabit enim ſe non hominibus ſeruire, ſed legibus. haec ſi Romae ſenatus initio cauiſſet; quiq. furentis multitudinis impetus, quaeq. uis eſſet, mature cogitaſſet: non, ut cum ſeruis agi ſolet, ita cum ciuibus agi paſſus eſſet: necti liberos homines uetuiſſet: uſuras, hoc eſt inopiae cauſſam minuiſſet: ipſam autem inopiam publica benignitate ſubleuaſſet. quae quia non fecit, icirco illa, quae dixi, conſecuta ſunt, ex deſperatione ſeceſſio, ex ſeceſſione tribunatus, ex tribunatu ordinum contentio, ex contentione libertatis interitus. Primis temporibus

ribus

ribus omnia potuit ſenatus; medijs multa ſenatus, multa populus; extremis omnia populus. itaque & primis temporibus, & medijs florentiſſima reſp. fuit, extremis facile concidit. nullum enim ius, nullam poteſtatem a ſenatu tribunorum temeritas non abſtulit. Aerarij dominus per multa ſaecula ſenatus fuerat. antiqua tamen iura tribunus pl. P. Clodius neglexit, lege lata, qua Piſoni & Gabinio cos. ſimul cum prouincijs pecuniam, quantam uoluit, de publico dedit. Senatus lege Sempronia conſulares prouincias proconſulibus decernebat. decretas tamen idem Clodius abſtulit, Vatinij ſcilicet tribuni pl. improbitatem imitatus; qui anno proximo C. Caeſari Galliam Ciſalpinam cum Illyrico, inuito ſenatu, ſua lege dederat. Legati etiam ex auctoritate ſenatus deligebantur. Vatinius immutauit, & ipſe ſibi ſua lege legationem detulit. Ipſa comitia quodam modo ſenatus in poteſtate fuerant: quia magiſtratum non gerebat is, qui ceperat, niſi patres auctores eſſent. hoc quoque amiſſum, nec fieri iam ſolere, Cicero ſignificat in oratione pro Plancio. Triumphum a ſenatu petere imperatores e prouincia redeuntes diu conſueuerant. inuentus eſt, qui, cum ſenatus triumphum negaſſet, ad populum confugerit, &, populo iubente, triumpharit. Qui poterat ea reſp. conſiſtere, & ad interitum non ruere, in qua, quod ſenatus improbabat, populus iubebat; quod decernebat ſenatus, infirmabat populus? ius enim intercedendi tribuni pl. habebant: quo iure,

ne ſenatus conſulta fierent, impediebant. at, impedire iuſſa populi ſi ſenatus uellet; non erat, ut tuto poſſet. ilico enim, incitantibus tribunis, erumpebat ſeditio, ilico uis, ilico caedes. cuius periculi metu ſaepe ſenatus iniquiſſima tulit. nam, ut omittam alia, quae ſunt huius generis ſexcenta, regna ipſa ſine ſenatus conſulto barbaris hominibus ex tribunorum pl. libidine eſſe donata, ſcriptum eſt. quae licentia cum retineri non poſſet, eo progreſſa demum eſt, ut omnia perdiderit. nec diſſimilis erit euentus, quacumque in ciuitate pares cum ſenatu uires populus habebit: non quod, ubi aequalitas eſt, ibi recte non ſit: ſed quod, ubi ad aequalitatem populus peruenit, diuturnam eſſe non patitur. Quare, cum ex duorum ordinum aequalitate ſtatim oriatur inaequalitas; aequalitati pernicioſae tutam inaequalitatem antepono; & eum ordinem praeeſſe rebus malo, qui poteſtate minur abutitur, quam eum, cuius poteſtatem ſumma ſtatim licentia, ſumma temeritas conſequitur.

MARIO. NIZOLIO
Parmam.

EPISTOLA *tua, mi Nizoli, ut amici hominis, ac uehementer amandi, ſumma me uoluptate affecit, ac meam uehementer incendit cupiditatem Parmam adeundi: non quod urbs, aut urbis ornamenta, me moueant: (alij hoc mirantur,*

apud

apud me uulgaria ſunt) ſed aueo incredibiliter patronum ueterem meum, meum dico? immo uero litterarum ac ſtudioſorum omnium, ipſumq. litteris excellentem, Alexandrum Farneſium Cardinalem ſalutare: quem cognoui Romae & colui puerum adoleſcens, eximia iam tum indole praeditum, & earum laudum principijs, quas deinde auctus aetate ſimul & iudicio perfecit, magna omnium exſpectatione florentem. quo quidem tempore uehementer urbs ipſa excitauit me atque acuit in ſtudio liberalium diſciplinarum, adſpectu ipſo antiquitatis, & multiplici ac uaria hominum eruditorum ſcientia: ſed, ut ingenue uereq. fatear, proprie me expoliuit aula Farneſii moribus, ac litteris; cum uiuerem coniunctiſſime ac familiariſſime cum duobus praeſtantiſſimis uiris, Marcello Ceruino, & Bernardino Maffeo: quorum alterum Pontificem maximum, alterum Cardinalem, utrumque immortalitate digniſſimum, aduerſa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare, quod me Parmam uocas, & multis uerbis inuitas amantiſſime, non me litterae tuae ſopitum excitarunt, ſed currentem potius, ut aiunt, incitarunt. quod utinam cum uoluntate cetera congruerent: iam iamq. uobiſcum eſſem. ſed uides anni tempus: uides itinerum difficultatem: ſcis, quam imbecillo ſim corpore, quam tenui, & ad incommoda, iniuriasq. caeli perferendas parum apto. timeo etiam a militibus; a quibus otium non eſt: excurrere enim dicuntur, & praedas facere. non igitur ueniam,

cum a uobis unius diei uix abſim interuallo? ueniam, opinor; quaeq. aduerſantur, & impediunt, contemnam omnia. uolo omnino meis oculis, Farneſio uidendo, ſatisfacere: uolo hanc a me ipſo gratiam inire, & ſalutationis officio, expetito ſane, ac debito, perſungi. Te uero, optime, ac doctiſſime Mari, cuius conſuetudine & ſermone careo multis abhinc annis, quem mihi tamen ex animo numquam eripuit neque tempus, neque longinquitas, quo ſtudio complectar? quantam hauriam, cum praeſens praeſentem alloquar, uoluptatem? dilexi equidem, a quo primum die te cognoui, tuos mores, tuam naturae comitatem, ac ſuauitatem: doctrinam uero, ingenium, induſtriam ſuſpexi ſemper, extuliq. laudibus ad caelum: nec iniuria. nam ſi, Romanae linguae ſtudium colere, & illuſtrare, laus eſt: quis hoc te uno aut curauit ſtudioſius aetate noſtra, aut cumulatius praeſtitit? ego ipſe, quem tu eſſe aliquid uis in hac latine ſcribendi facultate; in quo uereor ne te fallat amor: nam iudicium in dubium uocare non debeo: ſed, ſi quid ſum, quadam ex parte de tuo fonte fluxi. theſauros enim Ciceronis omnes, in illo praeclaro tuarum obſeruationum libro cōgeſtos, reperi; & uſus ſum facile: quos colligere diſperſos, immenſi laboris fuiſſet, ac temporis. Laudas igitur beneficium tuum, cum me laudas, & quodam modo praemia capis meritorum tuorum. De loco in oratione pro Sextio, diſputas erudite: nec a iudicio tuo mea diſcrepat opinio. quiddam tamen ſupereſt,

quod

quod me leuiter pungat. qua de re cum erimus inter nos collocuti; uel ego tuam ſententiam, ut ueram, uel tu meam ſequeris gratiae ſaltem cauſſa. Vale, & Farneſio Cardinali, ſimulq. Antonio Mirandulae, Epiſcopo uni omnium doctiſſimo, atque humaniſſimo, meis uerbis ſalutem plurimam dicito. Aſulae.

SILVIO. ANTONIANO
Ferrariam.

ACVTE *admodum, mi Silui, nec minus amanter ſcribis. ego autem in amore facile poſſum tibi reſpondere, planeq. reſpondeo: ingenij ſigna, praedico tibi, ne prorſus ulla meis in litteris exſpectato. non ſoleo fere ſtudioſius epiſtolas elaborare: primum, quia, ſi quid ſcribitur ad familiares, plane familiariter agendum puto: odi illa nimis ambitioſa, conſtructa uerbis, & ſententijs exquiſitis: deinde, quia ne ſi uelim quidem in epiſtolis agere accuratius, relinquitur ut poſſim. urgeor quotidianis amicorum ſalutationibus: negotijs, & rei domeſticae cura paene opprimor: oculorum uero ualetudine ſic interdum uexor, ut nullam partem capiam quietis. quare male merearis de amico tuo, ſi uelis ei, tam ualde occupato, tam grauiter affecto, diligentiae onus imponere. imitetur epiſtola ſermonem, excurrat libere, nullis adſtricta legibus, & ſuauem quandam, perfecta non indignam amici-*

tia, negligentiam praeſeferat. alioqui 1 officium ſcribendi, ſaepe inter abſentes neceſſari um, gratum quidem ſemper, iniucundum & graue nimis accurata reddet induſtria. Quod me ornas laudibus; non efficis ut ipſe mihi placeam, aut aſſumam plus, quam ſoleo: id aſſequeris, ut me tibi deuincias magis, cuius ex amore fluere iſta uideo, nimis in me honorifica, praeclara, ſingularia: quae optaui equidem ſemper, adeptum me numquam putaui. ſed uidelicet, affingere ueritati, uobis poetis religio non eſt: idq. facitis libenter; ne, conſuetudine intermiſſa, quodam modo ueſtra iura minuantur. me tamen, ſi poetice ſcribis, artificium tuum, ſin; ut ſcribis, ita ſentis, error etiam delectat. haec enim me tibi commendat opinio, & amorem augeat neceſſe eſt: foris etiam, ut ſpero, fructum pariet. nam meis laudibus, tuo commoti teſtimonio, cum te excellere ingenio, ſlorere magnorum Principum gratia conſtet, non pauci fortaſſe aſſentientur. quod utinam, id quod in meis conſilijs erat ſummum, Ferrariae mihi uiuere per ualetudinem licuiſſet. nae ego te, ſingulari uirtute adoleſcentem, ita meis ſtudijs, & officijs eſſem complexus, ut nemini prorſus tuorum familiarium, ne Riccio quidem ipſi, apud quem filij locum obtines, in te amando concederem. Quid, inquies, ſi te, depulſo morbo, confirmares? Vtinam id aliquando eueniat: ſed id quidem ſperare iam uix audeo. iaceo enim nunc, & langueo miſerrime: nec mihi caeli mutatio profuit: nec nouis remedijs lo

cus

tus eſt; quae iam omnia fruſtra conſumpſi: uno tamen bono mea mala compenſantur, quod, etſi uires corporis magna ex parte, ingenium tamen, qualecumque eſt, uis morbi minime debilitauit, aut fregit. itaque ſingulis noctibus aliquid ſcribo, aut legenti puero aures praebo: ſic aſſequar fortaſſe, ut, qui me non uident, carentem publico, & communi luce, uiuere tamen intelligant; atque ita uiuere, ne quando cum alÿ plane totus exſtinguar. Tu fruere, optime Silui, iſta ualetudine, & iſto otio: cum illa tibi naturae munere ſatis firma continerit, hoc habeas tui Principis liberalitate uberrimum. Vale. Venetÿs.

BARTHOLOMAEO. RICCIO
Ferrariam.

V E R A *narras, optime Ricci, atque ita narras, ut in magna tuarum litterarum prudentia facile tamen amor interluceat. Mihi, ut ſcribis, condiciones hoc biennio delatae ſunt multae, omnes cum emolumento, nulla ſine dignitate. fecit tamen ſiue ualetudo mea, ſiue uoluntas, ſeu fati potius, quae in rebus humanis dominatur, occulta quaedam uis, ut omnes reiecerim. hanc poſtremam, delatam a ſummo Cardinali, Hippolyto Eſtenſi, unam auide ſum complexus; unam omnibus antepoſui: nec eſt in meis conſilÿs quidquam antiquius, quam ut in illius aula, eximÿ Principis, ac uiri praeſtantiſſimi,*

mi, conſeneſcam. itaque, quod hortaris, ut ad uos quamprimum me conferam; non efficis, ut cupiam, qui cupiditate iam ardeam; dolorem potius auges; cum intelligam, quae maxime uolo, id me conſequi, hoc quidem tempore, minime poſſe. nam, ut omittam, quod haec me frigoris acerrima uis, & intemperies caeli ſemel aut iterum cubiculo egreſſum peſſime accepit, & in eadem clauſtra, in eaſdem, ubi multis iam menſibus iacui, tenebras retruſit: praeterea pietas me retinet. Fratres habet uxor mea duos: quos ego ambos unice diligo: contraq. ipſi mihi ſingularem non modo beneuolentiam, uerum etiam obſeruantiam praeſtant. probi ſunt adoleſcentes, ingenio, modeſtia, uirtute etiam ornati, una re minus laudandi, quod inter ipſos parum conuenit. orta eſt inter eos poſt obitum patris de hereditate diſſenſio: inde lis, inde odium. quod niſi ego me interponerem; niſi utrumque prenſarem, rogaremq. per parentis manes, per ſolitudinem matris, per exiſtimationem familiae: conflictarentur aſſidue turpibus iudicijs, graui iactura famae, magno rei familiaris detrimento: hoc ego dum uerſor in negotio; dum in eo ſtudium, operamq. pono, ut uxoris meae fratribus conſulam: putem mihi eſſe uerendum, ne quis me, ſana praeditus mente, reprehendat? non puto: non igitur hoc, te iudice, pertimeſcam. hem Ricci, qui ſacris in litteris non ambitione, ut multi, ſed ita uerſatus es, ut ſcientiam, e libris petitam, uita exprimeres; quae ſunt illa praeclara, quae nos ille bo-

narum

narum actionum magiſter optimus edocuit? non haec ſunt, egentibus ſubuenire, errantes in uiam, diſſidentes ad concordiam reuocare? ama igitur me de hoc officio. non poſtulo, ut laudes. iam enim didici, uel aetate doctus, uel morbo admonitus, recte factorum fructum a Deo potius, quam ab hominum iudicijs, exſpectare, omnemq. laudem non in honore uerborum, ſed in ipſa re, atque in una uirtute conſtituere. Vides iam duas eſſe commorationis meae cauſſas, utramque ſatis grauem. accedit tertia, ne ipſa quidem leuis, ut imprimam librum meum de legibus Romanis; quem poſcentibus multis debere iam diutius uix poſſum. eoq. magis in hanc uoluntatem incubui, quod inſcriptus emittetur Hippolyto Cardinali. Tu, mi Ricci, fac tibi ita perſuadeas, amabiliorem mihi Ferrariam fore tua cauſſa. tuis enim ſermonibus, tua humanitate, tuo lepore frui, interruptamq. multorum annorum conſuetudinem licebit aliquando reſarcire. quod ut ſit maxime diuturnum, opto uehementer, &, ut tu amantiſſime auguraris, etiam ſpero. Vale. Venetijs.

ANTONIO AVGVSTINO
Romam.

ACCEPI *tuum Varronem, miſſum ab Octauio noſtro, delatum a Laeuino. quid quaeris? te dignus eſt. quod ſi operam eandem poſueris in Feſto; plurimum tibi Romanae litterae debebunt. aggredere.*

dere. quid enim tibi non ſuccedet? qui, (ut omittam illa, quae pleno iam theatro ſpectata ſunt, ingenium, iudicium, doctrinam) quantus quantus es, totus labor, totus induſtria es. ac mehercule non ſolum communi nomine, ſed proprias etiam tibi ego agam, atque habebo gratias. nam, quem in eo libro emendando laborem ſuſcipere cogitaueram, quem fortaſſe, & alijs preſſus oneribus, & natura, ac ualetudine imbecillus, non ferrem, eo me leuabis. Vale. Venetijs. Egregio iuriſconſulto, Pyrrho Taro, ueteri mihi neceſſitudine coniuncto, ſalutem plurimam.

EIDEM, Romam.

Ego *uero & ſcripſi iam; niſi me fallit memoria, ſatis aperte: & nunc, quando tibi ita placet, iterabo eadem libentiſſime. Lapides, aut nummos, ſi quos habes, in quibus mentio fiat legum Romanarum; eos ſi nobis impertieris, habebo gratias, tuumq. etiam beneficium ipſa fortaſſe, me narrante, poſteritas audiet. tabulas uideor mihi legiſſe Romae neſcio quas: ſed neque tum deſcripſi; qui magni non facerem ea, quae nunc quidem tanti puto, nihil ut potius mihi ſit: neque uero, quo in loco, aut apud quem eas legerim, ſatis nunc in memoriam reuocare poſſum. quare ad te confugio, uniuerſae arcam antiquitatis, arcam tamen eiuſmodi, quae pateat amicis tuis, hoceſt bonis uiris: quo me*

in

in numero quia eſſe uis, triumpho. Alexander autem tuus facile noſtrum artificio uincet. tu enim excellis: at nos quid ſumus? aliquit fortaſſe, ſi cum alijs; nihil certe, ſi tecum Auguſtine comparemur. Plura nec poſſum, quod eram occupatus: quamquam hoc quidem quotidianum eſt: nec debeo hac in re, quam tibi non ſolum amicitia noſtra, uerum etiam litterae ipſae, quibus tibi ſcio nihil eſſe carius, etiam me tacente, magnopere commendant. Vale, & Silueſtrum Aldobrandinum, uirum excellentem, meum perueterem amicum, niſi graue eſt, ſaluta meis uerbis plurimum. Venetijs.

EIDEM, Romam.

NISI *quis caſus meis conſilijs occurrat, editionem cogitabam eius libri, quem de legibus Romanis quinquennio ante a me conſcriptum, debere diutius multis flagitantibus non poſſum. ad hunc librum quantum ex antiquis lapidibus accedere poſſit ornamenti, praeclare intelligo. porro, tu is es, qui hoc in uſu, atque hoc in genere ſcientiae, tum quia Romae uiuis, tum quod in ſtudijs totus haeres, paene ſolus excellas. quãquam hoc in tuis laudibus minimum eſt: alia ſunt in te, quae ego non deſino praedicare, haud ſane paullo praeſtantiora: quae non eſt hic commemorandi locus, ac ne ſignificandi quidem; ne tu me nimium eſſe blandum, &, quaſi tuae diffidentem humanitati, ad hoc artificium confugiſ-*

ſe

ſe exiſtimes. peto igitur a te, atque etiam rogo, (quamquam hoc uerbum amicitia noſtra, tuaq. maxime bonitas reſpuere uidetur) ſi quid habes, quod ad leges Romanas pertineat, e libris excerptum, & ueterum lapidum, aut etiam nummorum obſeruatione collectum, id mihi ut impertias. bene mereberis de litteris, uel potius bene de te meritis gratiam referes: quandoquidem earum ope, ac merito tantus es: bene etiam de me ipſo; cuius laudi pro noſtra neceſſitudine, meoq. erga te ſtudio ſingulari, debes uelle conſulere. quamquam hoc ego certe non admodum ſpecto: ambitionem enim paene habeo in extremis: prima mihi eſt, omniumq. rerum antiquiſſima publica ſtudioſorum hominum utilitas: quo mei labores intenduntur, mea, quaecumque eſt, dirigitur induſtria. excute, ſi me amas, atque euolue funditus illa tua ſcrinia, in quibus conditi rerum antiquarum theſauri aſſeruantur. nemo enim, ſi poſſeſſio litterarum diuitiae ſunt; quod homines eleganti iudicio, ſanaq. praediti mente opinantur; nemo, inquam, optime Auguſtine, te ditior eſt. nec uero de tuis copijs multum imminues, ſi, quod futurum ſperamus, inopiae noſtrae ſubueneris. qui ſi etiam nobiſcum plurima communicares; multo id tamen, quod dares, minus eſſet, quam quantum tibi, libris aſſidue tractandis, quotidie quaeritur. uerum modeſte tecum agimus: petimus a te minima de maximis: itaque facile impetrabimus. Vale. Venetijs.

EIDEM
LEGATO . PONTIFICIO
Viennam.

QVIA mihi honore tuo nihil eſt antiquius, propterea non mediocrem cepi laetitiam: tibiq. ſum abſenti gratulatus, quo primum tempore de legatione tibi delata ad Romanorum Regem, tum ex amicorum litteris, tum ex multorum ſermonibus cognoui. illud, ut uere dicam, moleſtiae non nihil adſperſit, quod ueritus ſum, ne noſtrae litterae, quibus, in urbe dum uiuis, tua ſtudia ſplendorem, & utilitatem addunt, te diſcedente, & in Auſtriam uſque, ad longe diuerſum uitae genus translato, iacturae plurimum facerent. quod ſi, ſecus eſſe, ſignificaueris: (iam enim uerſaris in ipſa re, quaeq. tua futura ſit in uniuerſo fere munere occupatio, uſus te monere, & erudire facile poteſt) cumulabis mea gaudia, & habebo gratiam ijs, quibus honeſtare tuam uirtutem his honoris inſignibus, nullo noſtro, hoceſt artium, doctrinarumque liberalium, detrimento, curae fuit. Ac primum illud, pro meo incredibili erga antiquitatem ſtudio, etiam atque etiam a te petam, uel potius, quando pollicitus iam es, a te exigam, ut Feſtum Pompeium tua emendatione perpolias, atque illuſtres; aut, ſi habes ita emendatum, ut tibi, acerrimi, ac ſeueriſſimi iudicij uiro, ſatisfaciat, edendum omnino cures,

res, neque deberi nobis eam utilitatem diutius patiare, quam, cum in illo uere aureo libro diſperſam uideamus, colligere tamen uix poſſumus, uel plane nullo modo poſſumus, locorum, ut ſcis, paene innumerabilium difficili ſcientia impediti. bene collocabitur induſtria tua: & hunc ſibi comitem adiungi, ne ſolus eat per ora uirum, Varro tuus aequo animo patietur. rogandus non es in tua laude, communi praeſertim ſtudioſorum cõmodo coniuncta: ut, ſi de illa non laboras, hoc ſaltem commouere te debeat. quod utinam aut mihi cum hac mente pars aliqua doctrinae tuae, aut tibi mea mens, & plane incredibilis ad communicandam uirtutem animi propenſio, cum iſta tam exquiſita, tamq. multiplici omnium paene litterarum ſcientia contigiſſet. nae ego, quod ad me attinet, multa non ſinerem ignorari, quae ſcire praeclarum eſt, quaeq. in tenebris, niſi tu eruas, perpetuo iacebunt. nec tamen perſuadere mihi poſſum, te uelle nobis tam iniquum eſſe, ut tantam doctrinam, ſi quid tibi accidat humanitus, (homines enim ſumus: nec ego mihi, nec tu tibi de uitae diuturnitate praeſtare quidquam poſſumus) exſtingui tecum uelis. Quid ea, quae chartis iam, & uoluminibus explicaſti? cur diutius premis, optime Auguſtine? cur ex ingenij tui fontibus expleri noſtram ſitim non uis? ſed, opinor, aliquando facies: & faueo libenter meae ſpei, paullo minus, quam tuae gloriae; cui ſcio me optime conſulere, cum haec ad te ſcribo. De me ſi quaeris: uexamur oculo-

rum anniuerſario morbo: nec tamen labori parcimus: ſcribimus aliquid quotidie, aut legenti puero operam damus: aliquo fortaſſe ualetudinis damno: ſed nihil eſt tanti, ut a litterarum ſuauiſſima conſuetudine ſeiungar. Onuphrius Panuinius, ille antiquitatis heluo, ſpectatae iuuenis induſtriae, & ingenio, ut probitate, praeſtans, hic eſt, eritque, ut uideo, in aliquot menſes. imprimit ſuos Faſtos cum commentarijs; & interim adornat alia. ſaepe litigat obſcuris de rebus cum Sigonio noſtro: ſed utriuſque bonitas, mutuus amor, excellens ad cognoſcendam ueritatem iudicium, facit, ut inter eos facile conueniat. Sigonium de facie non noſti: eius tamen ſcripta, non dubito, quin legeris. ea doctrinam, & ingenium declarant: humanitatis, & ſtudij erga te, tuiq. ſimiles teſtis ego ſum: quem debes ipſum ſuo merito, praeterea tuae praeconem eruditionis, diligere. Vale. Venetijs.

EIDEM, Romam. 11

VBI te ad urbem rediſſe cognoui, uehementer ſane, pro meo erga bonas litteras perpetuo ac ſingulari ſtudio, ſum laetatus. te enim abſente, ſilere mihi prorſus Romanae muſae uidebantur. Scripſeram ad te ſuperioribus diebus; easq. litteras ad aulam noui Imperatoris miſeram; quas acceperis, nec ne, cupio ſcire. appellabam te, quod iam promiſeras, de Feſto cum tuis correctionibus diuul-

gando. de quo nunc eo magis urgeo, qua, niſi fallor, ſpatij plus habebis. aggreſſus ne ſis, & quouſque opus perduxeris, ac de perpolitione quid ſperes, ſi ad me ſcripſeris, rem gratiſſimam facies. Vale. Venetijs.

BENEDICTO RHAMBERTO ruſticanti.

SVADEBAM, *ut exires; quod aegrotans, quantum eſſet in caeli mutatione, cognouiſſem: nunc idem angor, te profecto: neque me congreſſus, neque ſermo cuiuſquam iuuat: ſolus, ut in litore, oberro. qui etiam, etſi ſcio quam ſis prudens, & in omni re moderatus; tamen, ut eſt amor ſollicitus, offenſiones in te omnes timeo. commune omnium eſt, ut rure, ueluti quandam uiuendi licentiam nacti, liberius agamus. amabo te, mi Rhamberte, noli iſtam conſuetudinem imitari, ſerua tuam ueterem continentiam. & quoniam mihi, ut ſaepe tecum locutus ſum, aduerſus non diſſimilem deſtillationem praeſens auxilium fuit exercitatio: te quoque ipſum, niſi fallor, hoc uno maxime ſenties alleuari; ſi modo hoc tenebis, ut meridianum in ſolem ne te committas, multo uero minus in uentum, qui ſit inclementior. nam ſunt aurae quaedam leues, quarum ſpiritus non modo non hominum generi noxius, ſed etiam uitalis: & ego, has ſaepe ultro ſecutus, ſenſi languentes in me uires earum quaſi flabris excitari. Sed, o Rhamberte, audi me,*

hoc

hoc ueriſſime monentem. nihil agis, niſi iucunde uiuas. ſi uis te tibi reſtituere; des te ad hilaritatem oportet, & ex animo tuo diſpellas, ſi qua triſtium cogitationum reſidet nubecula. Hanc eſſe praeſtantiſſimam medicinam, uel potius unam eſſe medicinam, me quidem, ſuperioribus temporibus eodem morbo laborantem, docuit euentus. quare te rogo, ut pro eo, quanti ipſe tibi es, quantiq. etiam nos apud te ſumus; quorum ſalus in tua ſalute poſita eſt; des operam, ut ueterem morbum noua ratione cures; & aliquando iſtam turbam medicorum malam in crucem iubeas abire; qui te pharmacis non ſolum diuerſis, ſed etiam contrarijs integrum iam annum lacerant, dum latentem in obſcuro ueritatem tuo periculo quaerunt. Vale. Venetijs.

MARIO. CORRADO
Brundiſium.

DEBEO *tibi, mi Corrade, tot iam nominibus, prorſus ut non uideam, qui ſoluendo eſſe poſſim. ſcripſiſti ad me ſaepe: tantum ne? ſunt alia: humaniſſime, elegantiſſime: laudes in me contuliſti eas, quas ſi agnoſcam, ipſe me nimium uidear amare. tibi tamen habeo gratias de iſta tam liberali, tamq. erga me prolixa uoluntate; eamque, ſi gratus, ideſt ſi uir bonus eſſe uolo, ut certe uolo, puto mihi eſſe inter ſumma beneficia collocandam. itaque, cum te numquam uiderim, fero tamen in o-*

culis: &, quamquam habeas, qui te talem diligant; quos neceſſe eſt eſſe quamplurimos; ego tamen primas in amore partes appeto, ſecundis non libenter acquieſco. non ſoleo blandus eſſe, nec auribus dare, quod negari poſſit ueritati. quare uelim mihi credas affirmanti; neminem me tibi Latina in oratione anteponere, conferre admodum paucos. hoc ego ita indico: nec tu meum iudicium in dubium reuocare debes; cum mihi iam in epiſtolis tuis tantum in hoc genere tribueris. unum doleo, tuam iſtam latere uirtutem in extremo Italiae angulo, neque in hac luce uerſari, ubi fructum caperes eam laudem, quae tibi debetur, iudicio, ac teſtimonio praeſtantium uirorum. quod ſi te cohortando poſſem adducere, ut de migratione cogitares: aggrederer, & in hanc rationem totus incumberem: uerum neque mihi de ſtatu rerum tuarum conſtat; et ſi cohortatione moueri potes, ipſa te res, nequaquam tibi, ut, opinor, obſcura, uel me tacente debet incitare. Quod ſcire uis de meis antiquitatibus, haec ſunt. Liber nunc imprimitur de legibus: quem, cum erit abſolutus, curabo ad te perferēdum. Edidi iam commentarium in orationem pro Sextio, & proximis diebus in epiſtolas ad Brutum, & ad Quinctum fratrem: quem tibi nunc utrumque mitto. maiora uellem, & fortaſſe poſſem: uerum infirmitas corporis facit, ut labore debiliter; lippitudo autem, ne legere diutius liceat, aut ſcribere. magnam etiam mihi temporis partem eripiunt ſalutationes amicorum, magnam domeſtica negotia: ſexcenta praeterea,

ea, quae me a ſtudijs auellunt. ſed feramus: humana ſunt, nec praecipue noſtra, ſed communia cum multis. Tu me, uelim, ames, & , ſi par pari referre uis, amore non uulgari. Vale. Venetijs.

FABIO STELLAE
Brixiam.

15

CVM *tu ad me, Fabi, quem de facie nondum noſti, adductus humanitate epiſtolam miſeris tam elegantem, diſtinctam notis non amoris minus, quam ingenij: ferreus ſim, niſi te, patremq. tuum ſic amem, ut amare ſolemus ea, quae nobis in uita prima ſunt. ſed quid, ſi me ipſum etiam ueſtra cauſſa plus amem? quid enim? cum ego me a parente tuo, magni nominis uiro, ſummis uirtutibus ornato, diligi uideam, a te uero etiam laudari, excellentis ingenij adoleſcente, optime ad uirtutem animato; non ipſe mihi pluris ſim? non gaudeam haberi a uobis, qualis eſſe ſemper uolui, & , ut eſſem, laboraui; ſed uoluntati exitum reſpondiſſe numquam duxi? Equidem, cum natura ſim, tum ualetudine, & morbo ſubtriſtis; nec ad hilaritatem facile traducor: tuae tamen litterae, patriſq. tui, uix credas, quid animo meo iucunditatis inſtillarint, qua uoluptate, qua laetitia perfuderint. itaque officij ueſtri memoria ſuſtentor; eaq. ſic fruor, ut beneficijs omnibus anteponam. quod utinam adire ad uos, ac ſtudio ueſtro ſatisfacere liceret, nihil eſſet optatius: & eſ-*

ſet iter Paſtorio comite iucundius. uerum neſcio quo fato contigit, ut, quo primum huc die perueni, cum tota paene familia coeperim aegrotare, uxor quidem grauiſſime; nec dum ualet; ego ſatis leuiter, ſic tamen, ut iaceam. corpori enim imbecillo quaeuis incommoditas uix ferenda. quamobrem, affectus morbo, a uiribus infirmus, equo me non auderem committere, uel placidiſſime incedenti. lecticam, inquis, mittemus. hac equidem ueherer commodius: ſed, mi Fabi, hoc genere deliciarum mei ordinis homines uti non ſolent: ad fortunatos pertinet. itaque differam per aliquot dies, quoad uires colligam, id eſt, quoad equo, aut etiam rheda liceat uti. equos quidem hic, quales infirmitas noſtri corporis requirit, ideſt qui alterno greſſu crura molliter explicent, quos gradarios antiquitas appellabat, facile poſſum inuenire: ſed inſolentiam huius caeli nonnihil metuo: rheda autem, uereor, ne ſuccuſſu laedat. omnia tamen, ut uideo, moderabitur humanitas ueſtra. Vale, & patri tuo, praeſtanti uiro, multam ſalutem meis uerbis. Aſulae.

EIDEM, Brixiam.

AGNOSCO *tuis in litteris & patris tui, ſummi uiri, ſingularem humanitatem, & Paſtorij noſtri, hominis integerrimi, nec eloquentia minus, quam doctrina, praeſtantis, egregiam diſciplinam. & cum ego te propter illos diligam: (eſt enim, ut*

ſcis,

ſcis, uterque mei, & ego item utriuſque amantiſſimus) tum uero ad meam in illos beneuolentiam, quae ſumma eſt, non nihil tamen tua cauſſa uidetur accedere. Patet, atque elucet in epiſtola tua pudor ille, ingenuo dignus adoleſcente, qui maxime commendat aetatem: patet etiam, quo fit pudor amabilior, plusq. ſibi gratiae conciliat, ingenium. quae perſpexeram equidem in te, ac laudaueram, quo tempore diuerſatus Brixiae ſum in aedibus ueſtris, exceptuſque, & cultus a parentibus tuis omni genere officij: ſed nihil praeſtantius, nihil admirabilius, quam laudis in adoleſcente perpetuitas. primum enim lubrica ipſa aetas eſt; nec reperitur facile, qui conſiſtat: deinde, tenduntur ſaepe bonis, quibus capiantur, inſidiae: & multa ſunt ad deprauandum parata, improborum conſilia, aequalium exempla, uoluptatum illecebrae. hae ſunt illae Syrtes, quibus incerto curſu nauigantes abſorbentur: haec illa ſaxa, quo ſalutis cum aperto diſcrimine impingitur. nec uero, poetas, cum & haec, & huius generis alia cecinerunt, ſimpliciter locutos, uelim exiſtimes. utuntur ſimilitudine rerum, quae ſubiectae ſenſibus ſunt, ut animos erudiant, moribuſq. noſtris, ac famae conſulant. itaque ſapientem appellarunt eum, qui maris pericula, uoragines, & ſcopulos, & dubijs agitata uentis loca uitauiſſet, atque illa perdendorum hominum auida monſtra, uirginum facie ſimulata, praedulciq. cantu blandientia, contempſiſſet. quae ſunt omnes, mihi crede, imagines

humanae uitae: qua nullum eſt mare difficilius, & in qua, niſi rationis quaſi gubernaculo regamur, quam facile fluctuemus, quamq. multa, & quam grauia rei familiaris, exiſtimationis, ac uitae naufragia contingant, ſi te propter aetatem nondum uſus docuit, diſce a libris, uel diſce a parente tuo, ſpectatae ſapientiae uiro; qui ſe ex hac tempeſtate tamquam in portum recepit ſacrarum litterarum; quodq. habet a foro, quod a publicis muneribus otij, totum id in theologia libentiſſime conſumit, quem tu imitaris, ut audio, ſi minus in ſtudio doctrinae, at in uoluntate, in moribus, uitaeq. instituto. contemnere te aiunt, quae ceteris ab adoleſcentibus cum uoluptate fiunt: abhorrere a luſu, uenatione, curſu, alea: leuia ducere haec, inania, indecora, turpia: deditum eſſe litteris, uel quibus ad humanitatem informamur, uel quibus ad excellentem liberalium diſciplinarum cognitionem aditus aperitur: maxime uero ſolitum ea meditari, & curare diligenter, quibus aeternae uitae ſalus comparatur. diuina ſunt haec munera, mi Fabi, non a nobis profecta, aut elaborata, nec omnibus impertita. tibi contigit, ut ita ſentires, & ita uelles: habe gratiam Deo, qui te tantis in tenebris, atque erroribus praecipuo quodam lumine illuſtrauerit. alijs non idem contigit: mirari noli, neque cauſſam quaere. abdita ſunt, nec humanis comprehenſibilia mentibus arcana caeli. ſtet illud modo, nihil uſquam fieri, nihil euenire aut inſciente, aut nolente Deo: quaeq. ille uult, & quae

permittit,

permittit, ea nequaquam reuocare ad noſtrum iudicium debemus, neque, recte ne fiant, an ſecus, interpretari. Et omnino uelim te, cum de diuinis rebus cogitas, minuere opinionem ſcientiae, demittere animum, ac mentem, unamq. putare certiſſimam doctrinam, pietatem in Deum, aut beneuolentiam, & ſtudium erga illos, qui nobis a Deo commendantur. Quae non dubito quin ſaepe ita cogites, ut credas: nec te ita puto credere, ut re ipſa non praeſtes: cum te omnes ita uiuere confirment, ut a tuis moribus procul abſit arrogantia. uerumtamen, ſi tibi laudo id, quod amas, & quod amandum exiſtimas, non a te gratiam ineo? non haec tibi, licet parum neceſſaria, iucunda tamen commemoratio eſt? Sequitur illud: ipſe mihi ſatisfacio. nam, quae laudatio uidetur, eadem, ſi attendis, cohortandi etiam uim habet. quo genere, pro mea in te beneuolentia, magnopere delector. Atque etiam in huiuſmodi ſermones ego ſoleo libenter ingredi; quia, ſi nihil aliud, ipſe mihi fructum fero, dum ea tracto, quibus amore ſummi boni, ſtudioq. incendor. Te autem, cum haec legis, laetari oportet uel tua cauſſa, qui tuum intelligas iudicium noſtra ſententia comprobari; uel mea, quem ſentire tecum uideas, & iiſdem gradibus parare adſcenſum ad ea, quae quanta ſint, ex eo coniicitur, quod ipſa tantum ſpes tranquillitatem parit animis noſtris, eoſq. non a malis modo, ſed a malorum quoque motu uincat. Macte igitur iſta uoluntate, & iſto ſenſu. matuere uidiſti,

diſti, quis eſſet rectus ad gloriam curſus. ſequere iudicium tuum: nec tamen contemnes nos, ſi quando hortamur: & ipſe nos uiciſſim, ubi languemus, hortare. ſic erit mutua gratia: ſic amabimus etiam magis inter nos, mutuo beneficio prouocati. Vale.

IOANNI. BAPTISTAE PASTORIO

Brixiam.

E GO *uero te, mi Paſtori, tua cauſſa dilexi ſemper. habes enim, quae tibi amorem concilient, doctrinam, & humanitatem. munera, quae mittis, me tibi obſtringunt magis, beneuolentiam in te meam augere non poſſunt. quae enim a uirtute profecta ſit, nō his tamquam adminiculis nititur, ſed conſiſtit ipſa per ſe, eoq. iam proceſſit, ut ad ſummum perueniſſe uideatur. praeſta te mihi, obſecro, qualem adhuc cognoui, amantem mei, & in amicitia conſtantem. munus hoc erit omnium munerum praeſtantiſſimum. quod ego, qui ſim mei erga te animi ipſe mihi conſcius, quaſi debitum exſpecto. Vale. Aſulae.*

VINCENTIO. STELLAE

Brixiam.

S VPERIORIBVS *diebus, quo magis incitabar cupiditate ueniendi ad te, uiſendaeq. urbis, ut audio, pulcherrimae, qui eſſem litteris &*

tuis,

tuis, & filij tui, ideſt utriuſque tuis, amantiſſime inuitatus; eo me reuocabat magis pudor meus; neque tam, quid tua permitteret humanitas, quam, quatenus mihi per modeſtiam meam progredi liceret, cogitabam. ac ſaepe mecum ſic. An tu ad hominem, quem numquam allocutus? quem ne uidiſti quidem? adde: quem uirum, quam nobilem, quam grauem, quam diſtrictum magnis rebus? ego autem quis? infirmus natura ſemper, nunc etiam ualetudine impeditus, exquiſita quadam ratione & cura tuendus. Contendebam equidem cum animo meo: nec uici facile, ſed uici tamen aliquando, & decreui omnino ad uos primo quoque tempore me conferre. uereor enim, dum ualetudinis commodum exſpecto, & id ago, ut, quas morbus ademit, uires colligam, in hiemem ne incidam, ideſt in imbres, & frigora: quorum altero uiae corrumpuntur; alterum ſcis eſſe λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον. *nam illud in quo tibi fortaſſe, uel domeſticis tuis incommoda re mea mollities, & paullo faſtidioſior in uictu conſuetudo poteſt, id non ſpecto. aut enim exiguum quiddam erit, & feretur facile; aut, ſi magnum, illuſtrabit benignitatem tuam. Statutum igitur de re: nec eſt, cur ſententiam mutem: uidendum de ratione itineris: quam tu ad meam uoluntatem, meumq. conſilium, quae tua eſt humanitas, totam reijcis. ego autem nihil puto commodius, nihil aptius ad uirium infirmitatem ſuſtentandam, quam lecticula geſtari. ſed habet ſpecies illa, quod ad Fa-*

bium

bium tuum ſcripſeram, quiddam nimis honorificum: nec ego is ſum, qui, quod ſuperat fortunam meam, eo libenter utar. uerum ignoſcetur ualetudini: quam ſatis infirmam, atque imbecillam, concuſſus & uexatio facile frangeret. rheda quidem, qua mearum bene perita curationum ancilla cum filiola & puero uehatur, opus eſt. haec ſi habebo, uel potius cum habebo; (uis enim me a tua liberalitate omnia exſpectare) dabo me ſtatim in uiam, & ea quidem ſpe, ut aliquem e caeli mutatione fructum capiam, maximum quidem ex tua humanitate, quam cantari ab omnibus audio. Vale. Aſulae.

EIDEM, Brixiam.

QVOD *ueritus ſum, fieri uideo, ut imbribus madeſcat humus, & puluis in lutum coacta uias impediat, ac turpi foedet adſpectu. frigoris etiam acres morſus hoc triduo ſentire coepimus. quae cum ſint iter habentibus incommoda; tum uero, maiora ut timeantur, hiemis propinquitas facit: ut mihi uel mature, nulla interpoſita mora, ueniendum ad uos, uel totum conſilium neceſſario abijciendum intelligam. febricula omnino tentamur quotidiana: ſed, opinor, decedet, cum primum ex hoc me domeſtico maerore ereptum ſtatuam in tuis aedibus, ideſt in aliqua, ut ſpero, iucunditate, atque laetitia. iniurias autem caeli, lectica circummuniti, poſſumus contemnere. quamobrem, quod tuo commodo*

fiat,

ſiat, dabis negotium tuis, ut Saturni die, aut, qui ſequetur, proximo, uehicula perducant. Lecticario mandetur, atque etiam aurigae rhedam moderanti, ne quid approperent, niſi me iubente; & omnino rationem itineris ad meam uoluntatem accommodent. hoc tu, ſcio, Stella, uel me non ſcribente, mandaſſes. nihil enim te praeterit, ob eximiam prudentiam: nihil porro nõ uis amicorum tuorum cauſſa, ob humanitatem prudentiae parem. Vale. Aſulae.

*

EGO uero, comprimi a te mea cauſſa librum tuum, minime uolo. quin, ſi ad me refers, ut edas quamprimum, ſuadeo: rogo etiam pro eo, quantus eſt amor in me tuus: quem non eſſe mediocrem, tuae litterae ſignificant. an ego ita ſim bonis artibus infenſus, ut induſtriae tuae impedimenta opponam, & excellentis ingenij fructus, cum bene maturi ſint, condi potius, ac domeſticos intra parietes aſſeruari, quam in publicum efferri, & communicari cum omnibus uelim? Illa de tuis hortis, & noſtris fontibus, eleganter a te, nec ſine ſale, prolata ſunt. uerum, agam tecum perliberaliter, atque hanc partem libenter diſſimulabo, tibiq. totam largiar. in reliquis etiam habebo rationem amicitiae noſtrae, nuper inſtitutae, maiorem tamen fortaſſe ueritatis. Tua ſcripta, proxime edita, doctrinam habent, & accuratam antiquitatis obſeruationem. itaque uigebunt

omni-

omnibus, & laudabuntur. quod ſi quid eſt, quod deſiderari poſſit; primum id leue eſt; deinde, ut ſcis, non imminuit, ſed auget naeuus in formoſo corpore pulchritudinem. Vale. Venetijs.

EIDEM.

NOLI *officium litterarum a me requirere. numquam ſcripſiſti, quin reſcripſerim. quod ſi contra, quam res eſt, uidetur; alieno uitio fit; a me quidem prorſus abeſt culpa. De horologio quod iterum iam ſcribis, uincit pudorem meum humanitas tua. iam enim ſtatueram oneris tibi nihil imponere, publica explanandi iuris cura occupato, quotidie aliquid ſcribenti, unde ad nos utilitas, ad te ipſum gloria permanet. negotium amico dederam: & ille curaturum promiſerat: nec tamen biennio fidem ſoluit. quare accipio libenter, quod das. tu mihi, quod tuo commodo fiat, horologium Auguſtae elaboratum, ego tibi, quantam ſcripſeris, pecuniam ſtatim curabo. quale uelim, iam antea ſignificaui, factum eleganter, artificio non uulgari. Audieram, quae ducuntur egregia, minoris triginta ſcutatis emi non ſolere. Hoc quidem eſſet nimium: nec rei familiaris ratio ferret; cui conſulere, quia copioſa non eſt, uideor debere. porro genus hoc ornamentorum ita ſoleo cupere, ut non inſaniam: cupio autem ualetudinis, non libidinis cauſſa. cum enim me ſatis triſtem natura finxerit, accerſenda extrinſecus iucun-*

ditas

ditas eſt, quam a me ipſo petere non poſſum; eoq. magis, quod plurimus in cubiculo ſum, affectus iam quadriennio per totam hiemem oculorum morbo, moleſto tamen potius, quam acerbo. nolim igitur impenſam eſſe ſupra decem ſcutatos, aut omnino quindecim, eamq. ita fieri, ſi horologium probetur oculis eruditis. itaque uide, cui negotium mandes: nam neque omnes intelligunt: et alijs alia probantur. ego formam, & artificium, non materiam, cupio emere. De tuis Inſtit. egi diligenter, hortatus ſum, lucri maximi ſpe propoſita. ubi ad pretium uentum eſt, audire ſe negarunt. itaque tibi auctor ſum, cum ijs tranſigas; quos faciles iam habuiſti, & in tuo merito ſatis, ut audio, liberales. Vale. Venetijs.

*

VOLFANGVM VVerter, cum aliquot abhinc annis Patauij adoleſcens daret operam Bonamico, dilexi multis nominibus plurimum. nam, ut omittam, quod & in adſpectu ſpecies quaedam index nobilitatis, & in ſermone, atque in moribus probitas elucebat; incenſus litterarum ſtudio colebat me, atque obſeruabat diligentiſſime, ſic, ut in magna frequentia amicorum nemo tamen mihi eſſet illo carior, nemo iucundior. tueor illum amorem, &, quoad uiuam, tuebor, eiq. abſenti memoriam, beneuolentiamque, quam debeo, fratribus praeſentibus officia, quae potero, accurate praeſta-

bo.

*bo. hoc cum mea ſponte facturus eſſem, quantum, optime * mihi acceſſiſſe uoluntatis exiſtimas; quod eos tu, uir inter maximos ſummus, & in exercenda uirtute ſemper occupatus, commendandos mihi tuis litteris putaſti? nam, ſi quis eſt, qui de tuo ingenio, de doctrina, in primisq. de eloquentia bene & ſentiat, & loquatur; is ego ſum; planeq. meos eò ſenſus libenter conferam, ut, qui tibi cari ſunt, eoſdem ego quoque diligam. Quare, ſi uis, da mihi ornandos, atque amandos, qui ad nos ueniunt, amicos tuos. officijs eos, ſi potero, ſin minus, ſtudio certe, & humanitate complectar: ac ne dubita futurum, ut, quò tu ſis apud me pondere, cum intellexerint, gratias tibi, quòd eos tua commendatione ſis proſecutus, diligenter agant. Audio te quiddam pangere in Rhetoricos Ariſtotelis libros: quod, quale exſpecto, auguror futurum, praeclarum ſcilicet, ac te dignum. urge igitur; ut & communi utilitati, & tuae gloriae conſulas. Vale.*

EIDEM, *

Nos hic, optime * *(ordiar a re triſti; quando laetae non ſuppetunt) annum habemus peſtilentem; & pulcherrimam ciuitatem quotidianus deformat adſpectus mortuorum. furere iam coepit morbus, & inſultat in omnes palam, ſine diſcrimine, qui antea repebat ſenſim, & latenter, nec fere quemquam, niſi obſcuri loci, infimaeq. ſortis, attingebat.*

*gebat. quare diuina ſunt imploranda remedia: humana quam iaceant, ſaepe docuit euentus. Vobis recte iſtic eſſe audio, perpetuoq. ſit opto, tum ab huiuſmodi morbo, qui non modo priuatas domos exhaurit, uerum etiam urbes deuaſtat, tum a cunctis diſcordijs, ac bellis, & inteſtinis, & externis. Te uero florere omni laude, ualere auctoritate, ualere gratia, eſſe unum, ad quem omnes confluant conſilij auxilijq. cauſſa; niſi plurimum laeter, male ſentiam de uirtute, unde tibi iſta fluxerunt; male etiam de me ipſo, qui tuam uitae rationem probaui quidem ſemper, ſecutus autem ſum, quatenus licuit: licuit enim certe multo minus, quam uolebam. unum ſi addis, ut ingenium tuum, quo nullum uidi praeſtantius, languere non ſinas, & otij tui rationem conſtare uelis, hoceſt, ut aggrediaris ad ſcribendum illa praeclara, quae te audio tuis familiaribus eſſe pollicitum; aut, ſi iam habes inſtituta, perpolias. nobiſcumq. & cum poſteritate communices: nae tu, * omnium fortunam uincis, & ſolidam plane poſſides felicitatem. Equidem, quod ad me attinet, idem conor pro mea uirili parte: & haereo, quoad poſſum, in ſcribendo: ſed mea ratio quam non ſit eadem, quae tua, cognoſce. Valetudine ſum ea, quae facile in morbos incurrat, imbecilla prorſus, & incommoda: itaque ſaepe in curſu inſtitutorum meorum, cum progredi maxime uellem, conſiſtere ſum coactus. Accedunt, quae temporis haud exiguam partem auferunt, ſalutationes*

multae multorum : in quibus uidetur eſſe honor; & eſt omnino quaedam ſpecies : ſed ualeat ambitio : odi omnia, quae detrimentum ſtudijs afferunt. Quid domeſtica? non enim tantum a me pendent ij, qui meos intra parietes uiuunt, uxor, liberi, familia: ſed fratres quoque ſuas in me uno rationes habent ſitas: uterque meis conſilijs, alter etiam meis opibus, quantulaecumque ſunt, nititur, ac ſuſtentatur. Vides rerum mearum imaginem, ut in tabula depictam. nec tamen obrui me ſino fluctibus moleſtiarum; ſed enitor ſaepe, & conſequor interdum, ut ex omnibus curis, atque occupationibus emergam, meq. ſaltem per aliquot horas in portum recipiam litterarum. quo ſi frui diutius liceret, in caelo eſſem: quia non licet, hortor te, cui otij ſatis eſt, ingenij uero, ſcientiae, iudicij multo plus, quam mihi, ut haec omnia ſtudioſorum ad utilitatem conferas. quod ſi facies; glorioſum tibi erit ex ipſa re, quem uideo praeſtare poſſe maxima; ceteris non modo re, uerum etiam exemplo fructuoſum. fortaſſe enim, te praeeunte, alij, quoquo modo poterunt, inuitati laude ſubſequentur. Ego meas antiquitates, etſi, ut ille ait, ſpiſſum opus eſt, aliquando tamen, ut ſpero, pertexam. Vale. Venetijs.

*

G R A T A E *mihi tuae litterae, gratiſſimus uero qui te ad ſcribendum animus impulit. atque ego te*

te antea diligebam ; quod , ingreſſum eſſe minime uulgarem in uiam litterarum , longeq. per eam proceſſiſſe , intelligerem : ſed auxit amorem in te meum haec , a me nunc minus exſpectata , eoq. iucundior , uoluntatis erga me tuae minime dubia ſignificatio . ſoleo enim amare in hominibus humanitatem haud paullo plus mehercule , quam doctrinam. ac doleo factum eſſe antea, caſu dicam, an uoluntate tua ? ut oriatur inter nos quibuſdam ex opinionibus diſſenſio, ijs tamen de rebus , quae ſi dilucide pateant , quod accidere poteſt utroque noſtrum diſputante, ſtudioſis fortaſſe non nihil in eo conſuletur. id quod eſt in meis conſilijs , & fuit ſemper antiquiſſimum . Nam , quod mea quaedam improbas : ſi recte ſentis , habeo gratiam : errare poſſum ; & corrigi uolo . ſin , ubi de meo ſenſu indicas, tua te fallit opinio : ego tamen , quae a ſtudio ueritatis culpa manat , libenter ad laudem conuerto . itaque, quod ad hanc partem ſpectat , nemo audiet me quaerentem: excuſabo te potius, atque etiam, quoad licebit, ornabo . Quod autem , quae meis in ſcriptis non improbas , ea diſſimulas , & in tuos commentarios , meo nomine praetermiſſo , quaſi noua transfers : miratus ſum , & requiſiui paulliſper in eo modeſtiam tuam . agam enim tecum libere , ſicuti natura mea poſtulat , & inter bonos uiros aequum eſt . Illa de iudicijs extraordinarijs , quae te ſcribis edidiſſe , ſi dederis operam ut ad me perferantur, etſi ea diſcrepare ſignificas a ſententia mea, gra-

tiſſima tamen erunt. & gaudeo te tam eſſe diligentem in meis ſcriptis peruolutandis, & occaſionem mei admonendi, & corrigendi tam libenter quaerere. ſic enim intelligam; ubi corrigendi finem feceris, nimirum, quae ſupererunt, a te omnia probari. unum peto: ſit condicio par: des mihi, ut idem liceat per te, quod licere tibi per me uolo. ſi quid ego de tuis itidem non probauero; noli grauius commoueri. iudicemus pariter, ego de te, tu de me, utram in partem libet: amemus tamen inter nos, ut boni uiri ſolent; &, ſi quid fortaſſe de iudicio, nihil tamen de beneuolentia detrahatur. Libros, quos petis, habeo nullos, Cicerone excepto. nec eius generis, nunc quidem, tibi quidquam polliceor. quae uero ipſe compoſuerim, paucis menſibus habebis, ſi ua lebo, commentarium in epiſtolas ad Quinctum fratrem, & librum de legibus Romanis: qui eſt antiquitatum mearum ſextus. De Sextiana oratione, ſi ſcriptam contuleris cum impreſſa, quaeq. loca uaria ſunt, miſeris; amabo te: idq. ut facias, rogo. Vale. Venetijs.

HIERONYMO. FVRNARINO
Rauennam.

24

V I D E S *me tibi ſatisfacere, &, quod olim petieras, id nunc, tuae memorem uoluntatis, re praeſtare? non enim, ut ſolebam, plebeio ſermone tecum ago, ſed eo, quem in quadam epiſtola patricium appella-*

pellaſti; qui quam tibi ſit in delicijs, quantumq. in eo ſtudij poſueris, & induſtriae, facile ex ea ipſa epiſtola potui conijcere. uerum, quod ad me attinet, non ego meas litteras eius eſſe generis intelligo, ut ab homine patricio ſcriptae uideantur eſſe. quid enim habent, ut ita dicam, nobilitatis, quid ſplendoris aut in ſententijs, aut in uerbis? conor equidem; & huius me cupiditas laudis multos iam annos incitat: ſed moratur rei difficultas, occupatio domeſtica, ualetudinis infirmitas: ſcribo tamen aſſidue, quantum licet, & quoquo modo licet. animos uidelicet mihi facit, quod inter nos dictum ſit, multorum inſcitia: cum quibus interdum me confero non ſine uoluptate: ſicuti contra, cum in antiquitatem ipſam intueor, contemno me, planeq. ipſe mihi diſpliceo. uera enim illa fuit, ſuisq. abſoluta numeris eloquentia: noſtra infantia eſt, mi Furnarine; nos balbi, nos elingues paene ſumus in Latina lingua. Sed quid ago? dum tecum ſuauiſſime loquor, nulla certa re propoſita; paginam, uerbis undique ſua ſponte confluentibus, impleui. erit igitur, quod initio ſcribere ſtatueram, idē clauſula mearum litterarum. Mitto ad te munuſculum tenue, amoris tamen ſignificationem in te mei, commentarios, a me nuper editos, in epiſtolas ad Brutum, & Quinctum fratrem: quos, cupio, diligenter legas. id ſi aſſequor a te, & a tui ſimilibus; honeſtabor, & gratia meis laboribus optima re feretur. Vale. Venetijs.

LAEVINO. TORRENTIO
Leodium.

Mirabar, *cum in tuis uerbis tanta ſit humanitas, quae tuo mehercule etiam elucet in uultu, cur deberi mihi tam diu paterere tuas litteras, quas, ubi Leodium perueniſſes, miſſurum ſtatim pollicitus eras. hanc admirationem, in qua moleſtiae quiddam inerat, ſuſtulit prorſus epiſtola tua, ſcripta ſane elegantiſſime; in qua cauſſam tui ſilentij confers in peregrinationem, & negotia. quod ſi iam in otio conſediſti; exerce ingenium tuum praeclaris in ſtudijs, non ut amicus tuus, qui nihil umquam parit, cum tamen parturiat ſemper, ſed ut edas aliquid, quo tuum nomen, aeterna cum laude coniunctum, ab hominum obliuione, omniq. prorſus interitu uindices. Leodienſem Epiſcopum, de quo multi multa narrant, omnia praeclara, ſummoq. digna principe, ſi quid habebo artis, aut facultatis, ornabo laudibus: ſin, quod ſuſcipiam, praeſtare non licebit; amabit ille tamen, ut opinor, uoluntatem. tu me interim de meliore, ut ille inquit, nota commendabis; eiusq. in me beneuolentiam, ſi qua eſt, ea, qua apud illum uales, gratia fouebis. Vale, nosq. ſaepe litteris, ſi otium eſt, ſaluta. Venetijs.*

SEBASTIANO. LEONI
CORDVBENSI
Romam.

SOLES *in noſtris ſermonibus, humaniſſime Leo, quod mihi maximum eſt argumentum amoris tui, monere me, atque etiam rogare, ut pro tenuitate ualetudinis meae litteris utar moderatius, & in ſtudio uirtutis, quod difficillimum eſt, temperantiam adhibeam: amabiliter tu quidem, & officioſe admodum: ſed, hoc mihi perſuadere ſi uis, prius illud perſuadeas oportet, non magnopere eſſe de gloria laborandum: inanes eſſe noſtras cogitationes, ſtulta conſilia, quae ad eam dirigantur. ad quam cauſſam non tu quidem umquam tantam afferes eloquentiam, ut in re tam praeſtanti mihi quidem probes modum eſſe ſeruandum. quamquam, quod ad rem attinet, tu quoque mecum ſentis, uel potius ego tecum. in litteris affirmas eſſe uiuendum, & optandum in primis ſcientiae cognitionem, ſed cum eo tamen, ut ſalutis ratio habeatur. obſecro te, mi Leo, quid tu exiſtimas de ijs, qui diuitias immoderate appetunt? num errare uidentur? certe. at ipſi aliter putant: itaque perſequuntur inſtitutum. quid de ijs, qui honores ſitiunt? non dubito, quin hos quoque ſentias peccare. et peccant ſane: timida eſt enim ambitio, ideoq. miſera: neque tamen pauci ſunt, quos inficit haec labes. ego & cum his intelligo*

me errare, & praeterea cum multis: diuerſa ratio eſt. illi eas res plus aequo appetunt, quas conſecuti, meliores numquam, deteriores etiam plerumque efficiuntur: ego in earum artium indagatione ſum nimius, (ſic enim ipſe exiſtimas) quarum cognitio euellit ex animis uitia, inſerit uirtutes. itaque uides errorem aliorum cum turpitudine eſſe coniunctum, meum non modo non turpem, uerum etiam laudabilem. At morbis ſaepe tentamur. Primum, hoc quidem non eſt praeter naturam: ars enim praeſtare non poteſt, ut recte ſemper ualeamus: nam, ſi poſſet, iÿ, qui ſcientiam medicinae tenent, ipſi numquam aegrotarent. deinde, eſt praeclarum in maximis laborare: &, quacumque re uirtutem emas, paruo emas. non poſſe autem nos ad ea, quae ſumma ſunt, ſine ſudore peruenire, indicat illud quod poetae ne Herculi quidem Ioue nato, niſi maximis exantlatis laboribus, caelum dederunt. Te ipſum rogo, qui me mones; quem ego ſtudia doctrinae uideo numquam intermittere: ullam ne uoluptatem ea cum uoluptate putas eſſe comparandam, qua legentes, aut ſcribentes afficimur? poteſt eſſe tanta ſuauitas, qua non maior ea ſit, quae perfundit animos noſtros, earum rerum intelligentia fruentes, quae ſunt ad bene beateq. uiuendum neceſſariae? Quod ſi quis doctrinam contemnit: haud ſcio, quid iſte curet. negligit animum; quo nihil poteſt eſſe praeſtantius: ſe ipſe ignorat; quo nihil turpius: corpori ſeruit, ignauiae deditus; quod eſt illi commune

cum

eum belluis; quibus id praecipuum, ut alantur, uentriq. indulgeant, a natura trbutum. itaque ſequar meum inſtitutum, neque te, mi Leo, neque alios audiam, ſtudioſiſſime monentes: quorum equidem amo uoluntatem, iudicium tamen cogor paullulum requirere. &, ut ipſe quoque erga uos amici partes, ueſtro exemplo, ſuſcipiam; ſinite meam uocem in aures ueſtras influere, quae uobis artium ſtudia optimarum aſſidue cantat; quae ueſtra uobis bona commemorat, eaq. ut agnoſcatis, & quantum licet, exerceatis, hortatur. cui ſi parebitis; fructum capietis eum, quem ipſi mihi, cum meam reprehenditis in colenda uirtute conſtantiam, ſtudetis eripere. Vale. Ex aedibus noſtris.

MARCO . ANTONIO LOMBARDINO Patauium.

SCIS, optime Lombardine, benignitatem a philoſophis, magis etiam a Chriſtianis hominibus laudari: recte id quidem: nihil enim eſt, quod hominem aeque cum Deo coniungat: ſed illa cautio requiritur, ut adſit cum uoluntate prudentia. theſauros plerumque uideas in aliquem conferri ab ijs, qui dominantur. quaere cauſſam: laudabilem nullam reperies. quis igitur beneficium illud praedicabit, in quo neque meritum accipientis, neque iudicium dantis agnoſcitur? Equidem pro magnis opibus exiſtimo heſternam illam animi tui ſignificationem.

nem. quod enim ad me munus miſiſti, tum eſt ipſum per ſe gratum, quia pertinet ad ea commoda, ſine quibus, imbecilla ualetudine qui ſunt, aegre ſuſtentantur; tum uero multo gratius, quia iudicij tui laude commendatur. niſi enim tibi meae uitae ratio, niſi ea, in quibus aſſidue uerſor, ſtudia probarentur; me tu certe, qui probitatem colis, qui doctrina ingenioq. excellis, beneficio non afficeres. quando igitur ex iſta tua in me liberali uoluntate, quid de meis moribus, quid de litteris ſentias, facile poſſum conijcere; contemno Principum diuitias; beatus eſſe poſſum in tua beneuolentia; unde honor, & decus, unde praeclara uirtutis argumenta, unde etiam commoda manabunt. quare conſerua mihi, ſi uis me felicem eſſe, tuum amorem: quem certe intelligas mihi deberi, ſi tibi, mea quae ſint erga te ſtudia, liceat intueri. Illa uero, quae a tua benignitate proficiſcuntur, perſuade tibi, hoc potiſſimum nomine, quia ſunt amoris argumenta, mihi eſſe cariſſima: neque ego te umquam ex beneficio, ſed beneficium ſemper ex te ipſo pendam. Librum de Magiſtratibus, quem petieras, habeo equidem abſolutum, nondum tamen edendum: itaque comprimetur, uſque dum accurate perpoliam. prooemium deguſtabis: quod ad te cum hac nocturna epiſtola ſtatui mittere. Vale. Ex aedibus noſtris, ante lucem.

PROOEMIVM. LIBRI. DE Magiſtratibus Romanis.

QVOD *in priuata domo pater familias, idem in ciuitate praeſtat lex. ille praecipit filijs, quid agant, & qua ratione agant: haec iura ciuibus mandat, & ad pietatem, ad rectum ſpe praemiorum inuitat; a delicto, propoſita poena, deterret. quemadmodum autem rei priuatae non hoc uno conſulitur, ſi ſit qui imperet; uerum illud practerea requiritur, ut imperanti domeſtici omnes pareant: ſic in ciuitate, niſi legem aliquis tueatur, &, ut ei ciues, quaſi parenti optimo filij, audientes ſint, poteſtati imperioq. perficiat; non eſt in ipſa lege praeſidij ſatis; optimeq. ac laudabiliter uiuendi praeſcripta norma negligitur. quo fit, ut tam legi neceſſarius uideatur eſſe magiſtratus, quam lex ipſa ciuitatis Ac mihi, hoc de genere conſideranti, longe uidetur optabilius eſſe, ut iniquae legi praeſit optimus magiſtratus, quam ut improbus aequiſſimae. nam, ſi ſummam poteſtatem cum optima mente coniungas: uir-bonus in iure dicendo, praeter aequabilitatem, & iuſtitiam, nihil ſpectabit: ſi quid erit in lege uitioſum, pro ſua ſapientia corriget: ſi quid ambiguum, in eam partem interpretabitur, quae ad pietatem, ad communem ciuium utilitatem, ad reip. ſalutem propenſior eſſe uideatur. ſin autem, qui non optime ſunt a mente conſtituti, ijs poteſtatem addas, & uo-*

luntatem

luntatem uiribus confirmes: legis uocem magiſtratus non exaudiet; quid maiores uoluerint, ſanxerint, ſeruarint, non attendet; ad ſuum arbitrium, ſuamq. libidinem omnia reuocabit. quod cum faciet; reip. quae tota a iure, & aequitate pendet, non ſolum facto, ſed multo etiam magis exemplo nocebit. nam, quia praeeuntem ſequi non difficile eſt: propterea, qui imitentur, quam qui inueniant, plures non modo in rep. adminiſtranda, uerum etiam in omni arte reperias. male C. Caeſar; qui, libertate ui & armis oppreſſa, ea, quae omnium erant, poſſedit unus: ſed longe improbior, ac nequior L. Sylla; qui, ut auderet ſperare Caeſar ea, quae conſecutus eſt, exemplo ſuo perfecit. quod ſi, qui legibus praefuerunt, tales fuiſſent, quales eos, qui leges ipſas condiderant, fuiſſe legimus: ſtetiſſet in ſuo gradu reſp. quaeq. artes in ciuitate libertatem auxerant, eaedem facile conſeruaſſent. uerum, in hominibus, non in legibus, uitium fuit. primi omnium duo fratres e Sempronia familia, Tiberius & Caius Gracchi, malo publico eloquentes, & ingenioſi, ſerere inter ciues diſcordias coeperunt, infimaeq. plebis animos nouorum commodorum in ſpem turbulentis concionibus excitare. qui etſi decreto ſenatus iuſta ui oppreſſi, debitas eorum audaciae poenas exſoluerunt: tamen exitioſae conſuetudinis initium attulit ille dies, qui ciuili ſanguine gladios primus infecit. quod enim non modo iuſtum, ſed nec uſitatum antea fuerat, id poſtea ne nouum uideretur, effe-

ctum

ctum eſt. itaque cum aliquot poſt annis P. Sulpicius primum, ut uiſus eſt, non peſſime animatus; deinde, ſiue ambitione inductus, ſiue iracundia concitatus, ab optima cauſſa deſciuiſſet; eademq. fere, quae duo Gracchi, in tribunatu pl. aut certe non diſſimilia moliretur: facile ad uim & ad caedes prolapſa res eſt: neque prius ama quieuerunt, quam, ciuium magna parte trucidata, aut eiecta, unius libido antiquis legibus par, atque etiam ſuperior eſſe coepit. quod neque tunc, neque poſtea contigiſſet, ſi, quam ſapientes in ſcribendis legibus maiores fuerant, tam in creandis magiſtratibus cauti poſteri fuiſſent. nam, etſi non recte geritur publica res, niſi praeſtantibus uiris, acriq. ac magno animo praeditis committatur: tamen periculoſa in primis haec eſt, & lubrica ſane deliberatio: propterea quod non languentibus in animis, ſed in erectis mentibus, ac maximis ingenijs dominandi cupiditas exoritur. bonorum ſpe, fateor, ad labores, ad induſtriam, ad ſubeunda etiam pericula homines excitantur: ſed in libera ciuitate eſt, quatenum cuique credatur; & in danda poteſtate ſi modus retinebitur, modus item in gerenda ſeruabitur. legitimis enim poteſtatibus, & moderatis imperijs alitur libertas: neque facile quiſquam uult, quod ſe poſſe deſperat: et, qui tantum poteſt, quantum ſi conſequatur, ceteri nihil poſſent, hic ſi malus eſt, poteſtate fit deterior; ſin ita moribus exploratis, ut antea nihil neque fecerit indignum bono uiro, neque uoluerit, interdum tamen,

ut

ut humana mutantur, a rectis cogitationibus ad ini quas libidines traducitur; & peccat eo ipſo, quia peccare permittitur ut poſſit. Quocirca patriam meam ſingulari ſapientia inſtitutam, ac diuino quodam conſilio temperatam licet exiſtimare: in qua neque magiſtratus ijdem continuantur, quod eſt ſeruandae ac diutiſſime retinendae reip. uinculum firmiſſimum; neque cuiquam tantum uni committitur, ut extraordinario iure elatus libertati communiq. otio moliri periculum poſſit. qua moderatione factum eſt, ut poſt annos MCXXIV. *(tot enim ab urbe condita numerantur) non modo reſp. ſit, uerum etiam ita ſit, ut omnibus rebuſpublicis, quae nunc ſunt, magnitudine opum; ijs autem, quae fuerunt, imperij diuturnitate antecellat. quae quibus inſtitutis, ac magiſtratibus uſa, ab humili, tenuiq. principio ad tantam dignitatem, atque amplitudinem peruenerit; neque eſt hic narrandi locus, & hoc argumentum uiri ſapientiſſimi ita non modo copioſe, uerum etiam perite ornateq. tractarunt, ut, ſi quid uelis adiungere, idem ſit, ac ſi in Apellis aliqua perfectiſſima imagine, puta in Venere illa Coa elabores. Nobis Romana ciuitas propoſita eſt. quae quam multas habuerit partes ad imitandum praeclaras, ex eo patet, quod ita bello ac pace uiguit, ut illius uim & potentiam omnes reges populiq. extimeſcerent, aequitatem & abſtinentiam ſubiectae urbes nationesq. diligerent. Formam ſenatus, quod in ea publicum conſilium fuit, ordinem comitio-*

rum,

rum, iura legum tribus libris expoſuimus. Nunc de magiſtratibus, eorumq. poteſtate diſputabimus; tum, quia locus ipſe admonet, (hoc enim legibus adiunctum, & tamquam adnexum uidetur) tum etiam, quia Ciceronem, cui uideo in ijs libris, quos de Legibus conſcripſit, hunc ipſum ordinem placuiſſe, libenter imitamur.

CAESARI. FERRANTIO
Patauium.

EGO *uero iſtum erga me animum, iſtam, quae ſignificatur in epiſtola tua, beneuolentiam ampleƈtor libentiſſime, & amo prorſus amore ſingulari. nam, ut omittam, quod ita poſtulat humanitas: tui te praeterea mores, tua modeſtia, & maior iam aetate uirtus egregie commendat. quae cum ipſa me mouent: tum uero in affinem tuum, Epiſcopum Sueſſanum, ſtudium eiuſmodi meum eſt, multis abhinc annis ex incredibili eius humanitate, doctrinaq. ſuſceptum, ut eos etiam, qui modo aliqua illum neceſſitudine attingunt, quosq. ille caros habet, complectatur. quo tu in numero ut eſſes, affinitate primum, ideſt naturae quodam quaſi munere, tibi contigerat: poſtea uero cum natura uoluntatem, & cum uoluntate ſtudia coniunxiſti, excolendis artibus ijs, unde fluxit honor, ac dignitas affinis tui, unde eadem ad te manabunt, ſi te illi, immo uero ſi te ipſe tibi quamſimillimum praebueris.*

ris. quis enim tantos proceſſus tam adoleſcens in philoſophia fecit, quantos illa tua in aula perilluſtri Cardinalis Eſtenſis celeberrima diſputatio, multis praeſentibus, oſtendit? Qua tamen de laude ita te ſentire uolo, ut maximam eſſe putes, ſi cum aetate tua conferatur; ſin res ipſa ſpectetur, longe ſtatuas maiorem eſſe poſſe; quodq. uiae confeceris, id quidem eſſe multum, nec tamen tantum, quantum adhuc ſpatij ſuperſit. ſed, mihi crede, omnis in eo tuorum ſtudiorum ſita perfectio eſt, ſi, quemadmodum nunc id cogitas, & id, opinor, agis unum, ut intelligas, humanae res quantum alijs aliae praeſtent, ita, quantum infra diuinas humanae prorſus cunctae ſint, aliquando ſimul cogitabis. nae tu, Caeſar, ſi te ad hanc, quam ignorari a pleriſque uideo, praeclaram diſciplinam contuleris, magiſtros habebis haud paullo meliores, quam quibus nunc uteris, aut etiam per omnem uitam uti potes. exſtat ſanctiſſimorum uirorum multis libris expreſſa doctrina, qua inſtruimur, & erudimur ad aeternae uitae ſalutem. habes praeterea domeſticum exemplum affinis tui, ſummi uiri: cuius in uitam ſi inſpexeris; excitaberis ad omnem laudem; coles autem praecipue ueritatem; quam ille tuetur acerrime, habuitq. ſemper antiquiſſimam. neque uero impedio, quo minus, ut coepiſti, Marco Antonio Genuae, & ſi cui praeterea uelis, operam des: eloquentiam quoque ſi adiunxeris, ut res graues & obſcuras ornate ac ſplendide tractare poſſis, minime improbabo: ſed

illa

illa praeſtantiora ſunt, quo te hortor ut aliquam omnino transferas induſtriae tuae partem. De libris ad te miſſis, habeo gratiam humaniſſimo, & in primis erudito iuueni, Sebaſtiano Leoni, utriuſque noſtrum aeque familiari; qui mihi hanc inſtituendae te cum amicitiae occaſionem obtulit: quam auide arripui. iam enim incenderat me ſtudio tui, cum de ingenio, de ſtudijs, denique de tua ad optimas res propenſa uoluntate multa praedicaſſet. quod ſi quid acciderit, in quo tibi opera mea uſui poſſit eſſe: id ſi ipſe intelligere potuero, mea ſponte ſuſcipiam: ſin ſecus, a te admonitus efficiam, ut eſſe tuam apud me plurimi uoluntatem intelligas. Vale. Venetijs.

VIDO. LOLGIO
Placentiam.

PAVLLO *ante dederam ad te litteras; quas coniectura dierum putabam tibi iam eſſe redditas: hae nunc alterae conſequentur. Scripſi, te abſente me ceſſare in litteris, & omnino tuam operam, tuamq. illam in meis rebus officioſiſſimam ſedulitatem uehementer requirere; ſed meum conſilium eſſe, te iſtinc ne prius commoueres, quam ego alicubi conſediſſem. id ego uolebam ſcilicet inuitus, qui te ſocium & adminiſtrum meorum ſtudiorum ſumme deſidero: ſed uolebam tamen tui commodi cauſſa: primum, quod hanc equitandi iactationem, quae me quidem delectat, tibi, otij cupido, ſuſpicabar*

non placere: deinde, quod, ſi accidiſſet ut iſtas regiones peteremus, quod poſt balnea facturi uidebamur; intelligebam fore, ut adire commodius ad me poſſes interuallo minore. nunc audi, cur ſententiam mutauerim. Cardinali noſtro, cui nimium ſaepe calculus moleſtus eſt, multis iam remedijs fruſtra tentatis accedere nunc ad aquas Lucenſes ualetudinis cauſſa deliberatum eſt; nosque, ut ſcis, idem cogitamus. ijs aquis qui uti uolunt, id maxime ſpectant, ut ſiccō tempore utantur. haec eſt quaſi methodus quaedam, quam ſeruantibus ſalubres dicuntur eſſe: permiſtae cum imbribus putreſcunt, graui periculo bibentium. nos porro, o Lolge, qui didicimus a philoſophis, bonam ualetudinem expetere ſapientis eſſe; ualde in hac quidem parte ſapimus, &, ut optime ualeamus, accurate, quaecumque uires tuentur, aut augent, perſequimur; quae poſſe uidentur infirmare, ac minuere, declinamus. itaque ad balneorum medicinam prius non accedemus, quam id & tuto, & ſalutariter fieri poſſe intelligamus. nunc quidem alienum tempus eſt. uides, quae pluuiae, quam paene hiemales dies. haec dum ita ſe habent, nos opportunitatem exſpectantes, in his opidis, & uillulis iucunde ſatis oberrabimus. quod quoniam quam diuturnum ſit futurum, diuinare difficile eſt; & ego, dum te careo, multis commoditatibus una careo; tuque, ut ternis iam litteris ſignificare uideris, non abes a me ſine moleſtia: mea cauſſa rogo, tua hortor, ut, quamquam nondum conſedimus, mature

ture tamen, niſi quid grauius impedit, reuertas. & ut ſcias, quo me loco conuenire poſſis: Piſis ad idus Iunias, & ultra, ut opinor, aliquanto. ſed ad idus Iunias certe commorabimur. Vale. Piſis.

HANNIBALI. CARO
Rauennam.

FOROLIVIENSIBVS *male ſit, qui te longius a me abſtrahunt. ſed iſtorum motus prae fecti prudentia ſedabit; tuque, ut ſcribis, Rauennam breui recurres. ibi uelim ne quid cauſſae ſit, quo minus ad me quamprimum. ego uolebam ad te; ſed impediunt multa, maxime Ciceronis editio; cuius tempus aduentat, uel potius iam adeſt. itaque occupationum onere ualde premor. ſed mihi nulla res eſſe poteſt tanti, ut ab hoc ſcribendi officio diuellar. Nunc eſt, quod a te uelim. Qui tibi has litteras attulit, eſt & mihi, & fratribus meis ualde familiaris. eius opera multis in rebus uſi ſumus egregie fideli. cum Rauennam uenturus eſſet, quiddam ut exigeret, quod ibi habet in nominibus; petijt a me, ut ſe tibi commendarem. dixi, cum cauſſam optimam haberet, commendatione eum non egere; tamen me eſſe facturum. Si quid me amas, Care, uel potius, quantum me amas, tantum hunc hominem adiuua. his temporibus, cum fides ubique ſit anguſtior; uereor, qui debent, ne non facile diſſoluant. ſi res in iudicium uenerit, noli pati, ui-*

rum bonum, amicum meum, exhauriri longi temporis impenſa. beneficium non conferes in ingratum. memorem enim cognoui. ſed tu eum ne ſpectes: me uide, qui a te peto. mihi enim gratius facere nihil potes. nam etſi, quod ad nos attinet, ipſi quidem inter nos magis, quam amamus, amare non poſſumus: tamen ualde laboro, in quo me ambitio quaedam mouet, ut homines noſtram coniunctionem, tuamq. in me beneuolentiam perſpiciant: quarum alteram uitae aequalem fore, alteram eiuſmodi iam eſſe confido, ut nihil addi poſſe uideatur. Vale. Venetijs.

EIDEM, Rauennam.

VIRVM te duco, qui compedes illos frangere, & aliquando te in libertatem uindicare potueris. id quod ego, qui neruos ingenij tui bene cognitos haberem, prorſus ita fore ſperabam. ut autem etiam cum Guidiccione, ideſt cum homine doctiſſimo, & ad tuam naturam aptiſſimo, tibi uiuere liceret; hoc uero ne optare quidem umquam ſum auſus. quod quando accidit; beneuolentiae in te meae eſt, gratulari, quod euenerit; prudentiae autem tuae, non committere, ut fruſtra eueniſſe uideatur. Herum habes, Care: herum autem, dico? cuius ea ſuauitas eſt, is in te amor, ut potius aequalis, potius germani fratris loco tibi ſit: ſed, quoquo nomine appelletur, eum certe habes, qualem uis. Quare, quod mihi, aliorum arbitratu cum uiuebas, promittere ſolitus eras; id ego nunc,

quando

quando tui iuris es, non a te petam, ſed exigam, ut operas Muſis, iamdiu a te, non ſane tua culpa, tamen praetermiſſas, eo, quicum es, permittente, atque etiam cohortante, reddas. ſed ita procul dubio te eſſe facturum, uel potius iam facere exiſtimo. itaque hoc ne monendus quidem es; illud autẽ etiam rogandus, ut ad nos quamprimum uenias; ut poſſim urbanitatis tuae ſales ex interuallo reguſtare. pedibus, puto fore commodius: nam mari prae frigore obtorpueris. o dulcem congreſſum; in quem ego, uix credas, quam multa reſeruem, quae, littteris commiſſa, eandem ſuauitatem non habent. Vale.

EIDEM, Rauennam.

FESTIVVM *Molſae noſtri poema libenter legi, explanationem uero tuam libentiſſime: & ſum admiratus acumen ingenij tui ſummo iudicio coniunctum: quorum alterutrum non ita multis contingit, utrumque uero pauciſſimis. Quod ſcire uis, quid alij ſentiant: idem, quod ego, nihil eſſe in illo genere perfectius. quo magis te hortor, ut hanc facultatem ad grauiora ſtudia transferas, & aliquando te, ab iſtis occupationibus uindicatum, in litteras totum abdas. quod ſi mature feceris; cerno iam animo, quantae tibi hoc conſilium laudi, quãtae nobis, qui te amamus, laetitiae ſit futurum. memini, quid tu mihi te facturum eſſe dixeris: neque te arbitror oblitum, quid ego tibi in eam ſententiam re-*

reſponderim. Mi Care, induc animum, nullos praeſtantiores eſſe fructus, quā qui e uirtute colliguntur. & cum hoc feceris, quod & facis, & feciſti ſemper; tum illud tecum exiſtimato, ac pro certo habeto, incredibilem eſſe exſpectationem, quam de te apud homines concitaſti: quam ſi ſuſtinere, ac tueri uis; contende, dum integrum eſt, omni ſtudio, ut ex hoc uitae genere, in quod olim te non tuum iudicium, ſed uis quaedam temporum, tamquam in aliquot piſtrinum, detruſit, quamprimum te eripias. quod quia tibi deliberatum eſſe, mihi ſaepe oſtendiſti; non ero longior in te cohortando: tantum haec attigi amore impulſus; ut intelligeres, in ſummis meis occupationibus me tamen de tua laude cogitare. De Ardinghello neſcio quid atrocius eſt allatum: quod ego ſanequam pro eo ac debui moleſte tuli. hominem enim eruditum, & cum tibi amiciſſimum, tum a nobis, ut uiſus eſt, non alienum cognoui. uelim, tu id ad me planius, quid fuerit, & unde fuerit, perſcribas. Vale.

EIDEM, Rauennam.

LITTERIS *tuis, quas tu idibus Quinctil. dederas, ego nonis accepi, reſcripſeram quo modo mihi tunc occupatiſſimo licuit: poſtea, cum eas per otium in manus ſumpſiſſem, accuratiusq. perlegerem; ſenſi me quaſdam partes, quibus nunc ex interuallo reſpondeo, imprudentem omiſiſſe. quod etiam ſi ita non fuiſſet; ego tamen aliquam ſcribendi*

di ſententiam alicunde arripuiſſem; non ſolum, ut quaſi tecum loquerer; quo nihil facio libentius; ſed etiam, ut tuas elicerem; quarũ ſermo et purus in primis eſt, atque ornatus, & humanitatis, ac beneuolentiae notis maxime inſignis. uel quas menſe proximo dediſti, quam amabiles, quanti conſilij, quam multi officij? quod munus, quae partes in ijs a te ſunt hominis amantiſſimi, prudentiſſimi, diligentiſſimi praetermiſſae? quam accurate, quam diſtincte, quam perite tuam de meis typis ſententiam explicaſti? quibus quidem typis, ſpero fore, ut emendatiſſimis utar, quando ad te, & ad Thomam noſtrum miſſi ſunt: quorum alterum in labore patientiſſimum, alterum in iudicio elegantiſſimum cognoui. Quod autem ita ſcribis, homines hoc animo eſſe, ut nihil a me niſi perfectum, abſolutumq. exſpectent: facis tu quidem officioſe, & peramanter, qui ad me excitandum aliorum quoque opiniones, & iudicia colligas: ſed hoc ipſum genus, quod perpoliri a me uis, ut perficiatur, in te eſt. Quare, quoniam ita caſus tulit, ut unus fere hoc tempore tantum mea cauſſa poſſes, quantum ego tua ſemper uolui: etſi mei commodi, atque etiam honoris ratio poſtulare uidetur, ut in te rogando pluribus uerbis utar; tamen id non faciam, ne maiorem deſiderij mei, quam humanitatis tuae, rationem uidear habuiſſe. De artifice autem confirmando, quoniam in hoc uides eſſe omnia, & me longinquum nihil poſſe intelligis, omnem curam tu ſuſcipias oportet: qui ut idem nobis ſit, qui antea fuit, facile cum prudẽ

tia, tum commoditas illa tua praeſtabit. quamquam non dubito, quin ipſe per ſe, uel ſine ullo artificio tuo, ad id, quod reliquum eſt, perſequendum ita, ut uolumus, animatus ſit. profectò enim conſtantiae rationẽ ſibi habendam ducet. ſed tamen, quoniam gloriae magis ſtudio, quam emolumenti cupiditate, incenſus, ad opus eſt aggreſſus; ſubijcies tu quoque identidem in ſermone quaſi igniculos, ut uehementius inflammetur. Ficus tuas quod ais te in apertum referre uelle, ut aliquando uenales circumferantur, quae quotidie ab omnibus, te inſciente, deguſtantur: ego uero, ut id facias, magnopere ſuadeo. Quod autem meorum typorum exſpectationem nimis longam eſſe dicis; mihi quoque ita uidetur; idq. cum mea cauſſa, tum tua non mediocriter doleo. Figurarum opus, quod te hortante ſum exorſus, texitur illud quidem diligenter, ſed uereor ne plus oneris ſuſceperimus, quam quãtum noſtra imbecillitas ſuſtinere poſſit. quod ſi ita erit; accurres, ut, parte aliqua nobis detracta, & in te translata, releuemur. Sed, amabo, quid ſibi uult, quod in tuarum litterarum clauſula poſuiſti? te, ſi quae eſſent inter nos ad ſignificandum notae, quiddam occultius fuiſſe ſcripturum. equidem, etſi, quale ſit, uideor mihi iam intelligere; tu tamen ut apertius declares, ualde uelim. De mandatis meis, ea, quod tuo commodo fieri poſſit, ſi exhauries; per mihi gratum, perq. iucundum fuerit; ſed illud primo quoque tempore, de quo ſe Martellus tuus curaturum recepit: qui ſi ſtetit promiſſis, reliqua ego a te

exigo:

exigo: ſin autem, quod pollicitus fuerat, nondum exſoluit; eum tu litteris appella. nam de ceteris non ita ualde urgeo: ages cum licebit, uel dicam etiam cum libebit. in hoc autem niſi mihi quamprimum ſatisfacis; praedico tibi, flagitatorem habebis acrem, et per moleſtum. Vale, & amicis communibus ſalutem a me plurimam. Venetijs.

OCTAVIANO MAGIO
Romam.

35

PROFECTO *nihil tam accidit contra uoluntatem, quod aliqua demum iucunditas non temperet. ſic ſunt humana. angebar animi; (quid enim diſſimulem?) tuis factum occupationibus, ne te complecterer diſcedentem: nunc idem gaudeo, eueniſſe quod nolebam: quando tu, arrepta inde tui purgandi occaſione, litteras ad me miſiſti, officio primum refertas, & humanitate ſingulari, deinde latine loquentes egregie, ſic, ut eius urbis, in quam te cum Aloyſio Mocenico, praeſtanti uiro, Venetae Reip. legato, contuliſti, ueterem eloquentiam redolere uideantur. Quare cum animo ſum laetatus erga me tuo; fuitq. uoluntatis ad me amandum propenſae gratiſſima ſignificatio: tum uero ex iſta, quam adoleſcens admodum conſecutus es, latinae linguae facultate, iſtoque, quo te uideo florere, ingenio, tantum acceſſit ad laetitiam, quantum ne conabor quidem uerbis explicare, ſenſu ipſo uix,*

atque

atque mente comprehendo. Atque equidem tibi eo etiam gratulabor magis, ſi tua bona noueris, ideſt, ſi &, quae habes iam, ſtudio tueberis, et, quae oſtenduntur, ac deferuntur a fortuna, magni facies; quãtumq. in te erit, numquam dimittes. non enim, mihi credas, tanti eſſe tibi Roma debet, quia Roma eſt, quae praeſtantes olim uiros tulit, imperij terminos cum Oceano coniunxit; quanti ob unius hominis conſuetudinẽ, cuius eſt humanitas doctrinae par, doctrina uero, quae poteſt eſſe maxima. is eſt Octauius meus; qui urbem, a qua ceteri honeſtantur, ſua ipſe uirtute nobilitat. Hunc tu uirum nactus, cole, ſi ſapis; et pete tuam gloriam ex illius conſilijs; utere, quantum licet: &, ut liceat plurimum, exopta. ipſe te, ſi uacabit, numquã a ſuo congreſſu, numquam a ſermone excludet. commendaticijs ad eum litteris minime opus eſt; nec fert hominis humanitas: & tu illi, quod epiſtola tua ſignificat, ſatis iam notus, fortaſſe etiam familiaris. Quod reliquum eſt, non te fugit illud: Magiſtratus uirum indicat. itidem haec legatio, qui ſis, qui futurus aliquando, patefaciet. quamobrem incumbe ad laudem: amplectere uirtutem: illa reijce, quae bonis artibus, ac moribus aduerſantur: quae te ſaepe in iſta aetate, tuorum commodorum, tuaeq. tamquam hoſtes gloriae, circumuenient, nec facile, niſi prudentiam ſummam adhibueris, depellentur. Vale, & ſalutem dic meo nomine exquiſitae eloquentiae uiro, Iulio Pogiano, cuius tibi amicitiam, & conſuetudinem ualde gratulor. Venetijs.

EPISTOLARVM PAVLI. MANVTII LIBER. TERTIVS

HIPPOLYTO. ESTENSI CARDINALI Ferrariam.

VALDE me leuauit, in hac mea ſatis grauiter affecta ualetudine, oratoris ueſtri, Hieronymi Faleti, uiri praeſtantis, oratio: qui cum ſermonem mihi, Ferrariae tecum habitum, expoſuiſſet, multaque, ut ſolet, de ingenio tuo ſingulari, de ſumma grauitate, ac ſapientia, nonnulla etiam de tua nequaquam a me, ut audieram, aliena uoluntate narraſſet; cepi laetitiam, quantam aliquis ex inſperata, exoptataq. re capere maximam poſſit; measq. ſtatim eſſe partes duxi, ut ad te ſcriberem, ageremq. gratias, quod in eo loco, unde me depellere fortuna conaretur, tua me retineret humanitas. quo ſane mihi nihil optatius, nihil hoc tempore, cum infirmus langueo, ad animum meum ſuſtentandum opportunius potuit accidere. atque equidem ita ſtatuo, actum eſſe mecum miſere prorſus, atque infeliciter, quod meam ad te ueniendi cupiditatem incredibilem peſtilentia primum, deinde morbus impedierit; & in eo magnum ſtudia mea, measq. res

adijſſe

adyſſe damnum; quibus à te, pro tuo inſtituto, ueteriq. conſuetudine, conſultum iri optime, pro certo exiſtimabam. quod quando ita accidit; & quando me a tuo conuictu non mea uoluntas, non iudicium, aut ulla mentis inconſtantia, ſed corporis imbecillitas, atque haec anniuerſarij, ac paene iam perpetui morbi uis importuna ſeiungit: peto a te, Princeps humaniſſime, id ſaltem, quod in tua, non in fortunae manu ſitum eſt, tribuas, & largiare, ut beneuolentia mihi tua, & quae fuit antea, & quae, ſi ad te iuiſſem, futura erat, eadem conſeruetur. hoc ſi aſſequor; beatus hac una re ſum; cetera paruipendo. ea porro mihi ut conſeruetur, ita poſtulo, ſi me, qualis in aula tua fuiſſem, talem eſſe abſentem intellexeris, ideſt obſeruantem tui, tuaq. in laude omni ſtudio & cogitatione defixum. Quodſi quibuſdam litteris animus a me tuus eſt offenſus; quod in ijs dicar minus fortaſſe, quam decuit, de te, aut de tuis modeſte locutus; quod certe ſecus eſt: ſed ſi me tunc a mea conſuetudine impetus quidam abduxiſſet iracundiae: noſti pro tua ſapientia ingenium humanum: magna uis doloris eſt: impellimur ſaepe longius, quam ratio concedat; &, facta quae ſunt, paullo poſt infecta fruſtra cupimus. te tamen ita decet ignoſcere dolori meo, ſi ex iuſta, ut ego arbitror, cauſſa ſuſceptus eſt: ſin aliter tibi uidetur, ignoſcere tamen debes, ut eluceat magis in culpa humanitas: quae ſi omni digna Principe uirtus eſt, te uidetur Principe digniſſima; quem ad omnem

lau-

laudem natura genuit, diſciplina erudiuit, multorum annorum conſuetudo aſſuefecit. Vale. Venetijs.

FRANCISCO. MOLINO
Patauium.

QVOD *meas epiſtolas deſcripſeris, ualde te amo: & cuſtodiri a te malo, quam ad me mitti. Quod autem, non eſſe tibi ſcriptionem illam infructuoſam, ſignificas: prorſus non abnuo: uerumtamen, quod tibi hoc in genere multo & plura, & meliora domi quotidie naſcantur, hoc equidem nomine haud paullo magis tibi gratulor. quam tu, ſi ſapis, agnoſce, & opta diuturnam occaſionem. uiuis cum excellente uiro, adoleſcens, praeſtanti ingenio, optima ualetudine: uiuis Patauij, ideſt in urbe ſcientiarum laude celeberrima: quo, tamquam ad mercatum, uirtutis cupiditate ita omnes confluunt, ut inanes redire turpiſſimum ducant. Plura non debeo. noui enim, ad quem: & haec ipſa minime neceſſaria uidebam: ſed obſequendum amori fuit in te meo; qui me tacitus, ut tecum de tua laude loquerer, hortabatur. Patri uero tuo, & optime de me merito, & ijs uirtutibus, quae nobilem uirum decent, in primis ornato, quid eſt, quod a me deberi non intelligam? Exſtabit igitur in te, ſi qua re potero, ſtudium meum: illum autem colam ſenſibus intimis in omni uita ſtudioſiſſime. Vale;*

&,

&, ut Mureti contubernio, ac diſciplina dignum te praeſtes, quanti tuam laudem facis, quae mihi maximae curae eſt, tantum enitere. Venetijs.

MARCO.ANTONIO MVRETO

Patauium.

Beasti *me tuo iudicio: ſi modo plus eſt a te ueritati, quam amicitiae, tributum. quod ego, quia faueo meae laudi, facile mihi patiar perſuaderi. ſed, amabo te, uis ne mihi legem illam diutius deberi? neſcis, quam ſim ſtudioſus huius generis monumentorum? deſcribe aliquando: aut, ſi, ſtantem in media uia deſcribere, minus honeſtum uidetur, nec pudor tuus fortaſſe fert; da negotium homini diligenti: quando Achilles noſter uel negat, uel certe prorſus agit eo modo, ut negare uideatur. ſalutabis tamen eum meis uerbis: cui certe fortunam opto, qualem ſi magiſter eius haberet, omnia bona, merenti peſſime, contingerent. Si quid peperit ingenium tuum, dignum paene dixi utroque noſtrum, ſed ſi quid te ipſo dignum; mitte: ut conſtes humanitati tuae, atque etiam conſtantiae: es enim pollicitus. Quid Molinus meus, flos omnium leporum, omniumq. uirtutum? ut ualet? iube, eum ſaluere quam potes humaniſſime. Charta me deſerit, ut uides, tecum ſuauiſſime loquentem. Vale.*

EIDEM, Patauium.

VNAM *tragoediam duobus ipſis diebus, cum aſſidue ſcripſerim, abſoluere non potui. meorum oculorum, ut uideo, res non eſt, ac ne digitorum quidem. quid? ego habeo tuos articulos? hui, quantum intereſt. reliqua igitur ad te reijcio. uinces mei facile celeritate; aequabis in diligentia, ſi uolueris. finge, operam te dare, cum deſcribes, homini litterarum & prorſus ignaro, & prorſus cupido. finge, amico ſingulari: quem explere officijs, ſi liceat, optabile ſit. quamquam hoc non finges. nam, cum a domeſticis diſceſſi, nihil habeo te carius. uerumtamen, haec ſi tibi propoſueris; de quo rogandus non es; monere tantum uolui; nihil quidquam omittes in deſcribendo. habes, quam ego in me deſidero, mentis conſtantiam, pectoris firmitatem. haec mihi morbi diuturnitas eripuit: quae uideo eſſe in te, utinamq. diu uidem,* ἐν τῇ ἀκμῇ. *habes oculos in legendo; manum in ſcribendo exercitatam: uacui uero temporis quantum uis: & uis in rebus meis plurimum; qui te ſaepe dixeris, profeſſusq. ſis ad meum arbitrium tua ſtudia conferre. nam, quod ad gymnaſii curam attinet; nec dies inſtat publici muneris, &, ſi inſtaret, opera haec bidui tota eſt, bidui, inquam, tibi, nihilo longior: mea uero & diuturni temporis, & laboris eſſet non ferendi. ad haec ſi acceſſerit uoluntas, quae mihi non uenit in*

dubium,

dubium, & inductio illa animi, quae magnas res facile conficit: negotium habeo abſolutum. ſerua, mi Murete, quod in te eſt, amicum tuum integellum: parce ualetudini: noſtram imbecillitatem, tuorum officiorum ope, ſuſtenta. ſcis, ἐμοῦ βλέποντος, quo amore, quo conſilio, quo etiã praeſidio fortunae tuae nitantur. οὔτις ἐμεῦ ζῶντος: noſti reliqua. Haec aliena manu ſcripſi, cum paullulum languerem. tota enim fere nocte, neſcio quo caſu, ſomnum oculis non uidi meis, aut uidi triſtium imaginum turba permiſtum. Tuum Euripidem remitto, unaq. meum; quem cupio ſimilem eſſe tui. Ex aedibus noſtris.

EIDEM, Patauium.

MONSTRI *ſimile, Muretus non reſpondet: immemor ne noſtri? nefas credere: & hanc ſuſpicionem longe animus reſpuit. at occupatus? hoc fortaſſe: uerum. ulla ne curſum amoris interrumpit occupatio? omitto iocum. Mi Murete, garrit ſaepe amor: at tu ſiles; cum tamen, ut opinor, ita me ames, ut fortaſſe nemo magis: quod certe facis mutuo. quod ſi, quia legem illam deſcribere per tua negotia non licet, ideo non ſcribis: rogo te, abijce iſtam curam. abrogentur potius omnes leges, quam tuarum litterarum fructu diutius caream. nec tamen, detrahi multum de otio tuo mea cauſſa, uolo. ſcio, tempus quam utiliter ponas. illa ſatis erunt: Mi Manuti, ualemus: & ualere te, ualde cupimus.*

τὰ ἠθικὰ ſunt in manibus. cum Molino tuo, cum Soſiano ſaepe ſum: plane uiuo. Hac ſententia, ſed alijs uerbis, id eſt elegantiſſimis, quibus ipſe abundas, ſi ſcripſeris; ſatis plane cupiditati meae, (quid enim dicam uoluntati?) ſatis etiam officio tuo feceris. Video te exſpectare aliquid de meo diſceſſu. dies appropinquat, uel potius iam adeſt. iam, ut ille ait, ſarcinullae collectae ſunt omnes; nec fere, quod agam, ſupereſt. itaque nonis Sept. cogitamus. Cum illo, qui mihi numquam placuit, impuro homine, ſi quid aduerſus me, ſuſcipe, ut ego in tuis iniurijs ſoleo, & ſuſtine proelia. neruos enim habes. ille, noſtram uicem, ulciſcetur ſua malefacta. nam inuidia rumpitur: & habet, quod intimis eum ſenſibus dies noctesq. excruciet. non laudabilia cogitemus, & ad praeclara illa ſtudia incumbamus: de iſto ne meminerimus quidem; qui bonos omnes, hoc eſt ſui diſſimiles, odit iniquiſſime. Vale, & amicis noſtris (ſunt enim fere communes) plurimam ſalutem. Venetijs.

Scriptis litteris, & iam obſignatis, heſternae tuae ſunt allatae, graece loquentes non minus argute, quam eleganter. qui poſſum paria paribus? ſi pergis, clamabo me circumueniri. mehercule non tam aquis ulli fontes, quam ingenium tuum ſcatet graecis & ſententijs, & dictis. macte: extra iocum, amo te quotidie magis; quia tu ſcilicet ad perfectam uirtutem quotidie accedis propius. Sed pauca de re. Vides ne quam facile tum feran-

tur, tum abrogentur leges? Vbi ſunt, qui tribuniciam poteſtatem accuſant? illa quidem, cum bona mente coniuncta, ſalutaris. Sed haec ne nimium curemus. utere fortuna tua. ego alias regiones ſpecto, inuitus noſtri diſcidij cauſſa: ſed coniungemur animis, corporibus diſiuncti. id eſt maximum, in maximo dolore, ſolatium. De Philopono, quia comes futurus eſt itineris mei, uelim ineas rationem, ſi eum hic reliquiſti, ut ad me quamprimum. colligo omnia; ne quid me moretur in diſceſſu. non enim id agitur unum, ut uoluntati meae, ſed illud ſimul, ut ſi dei ſatisfiat.

E I D E M, Patauium.

T V *uide, cui committas. ego enim binas tantum accepi. prioribus reſpondi nudius tertius, meamq. tibi de Bononienſi re non modo ſententiam, uerum etiam uoluntatem oſtendi. his alteris, quae mihi redditae ſunt heri ueſperi, ſi rem ſpecto, reſcribere nihil eſt neceſſe: ſunt enim eiuſdem argumenti: ſin tuam uoluntatem; quae quanta ſit, ex tuis litteris apparet; ſunt eadem iteranda. ſic igitur faciam. Affirmo tibi, Sigonium noſtrum, ſi Bononiam ierit, praeſenſq. contenderit, certum futurum. habet auctoritatem, ex huius loci dignitate partam, mire ſuis amplificatam ſcriptis, praeſertim his poſtremis, inſigni doctrina, iudicio, ingenio, diligentia refertis. ſtudia Bononienſium ciuium facile colli-*

get.

get. ciuitas enim eſt ad humanitatem nulla propenſior. Accedit, quod aut petet ſolus, aut cum ÿs, quos neque nominis fama, neque uero, ut a non nullis accepi, litterarum ſcientia magnopere commendet. Bargaeus enim, οὐχ ὁ τυχὼν ἀνὴρ, condicionem illam certe non ſpectat. qui enim Piſis dominetur, & ſua uirtute, quam nouimus excellentem, & principis gratia, cuius in ditione natus eſt; quo conſilio ad res nouas animum adÿciat? Ergo, ſi Bononiae Sigonius; uides, quid ſequatur. dÿs hominibusq. approbantibus in eius locum adſcendes. quo mihi nihil eſſet optatius· nam ſpeciem habet Bononienſis condicio maiorem, ut in gymnaſio Italiae celeberrimo: emolumenti certe haud paullo plus hic uideo futurum. atque etiam de dignitate uidero. tractantur omnino litterae ſplendidius in publicis gymnaſiis; & docetur de loco ſuperiore uirtus maiore cum gloria: ſed clariſſimum Venetiarum nomen quaſi luminibus obſtruit Italicarum omnium ciuitatum: & hic ortum decus facile manat, ac diffunditur per omnes gentes, propter huius urbis communionem & quaſi ſocietatem cum orbe terrarum uniuerſo. Hic uenit in mentem: Cur tu igitur migras? alia ratio eſt. ego urbem linquo, non cum urbe emolumentum. quin hoc augeo uehementer; illam prorſus amittere non uideor, quia Romam ſpecto. Habes meam ſententiam; quod quidem ad te attinet. De Sigonio autem, quia nihil eſt tam amplum, quod eius uirtus non aequet, meam, ut opi-

nor, diuinationem exitus non fallet. niſi ſi quid attulerit caſus; qualia fert hominum uita. De Molini noſtri ualetudine, cum reſcribes, adde uerbum, ſi me amas. Vale. Venetijs, nonis Sept. quo me die diſcedere cogitantem noua res detinuit.

EIDEM, Patauium.

QVID *homini non timendum? cum te, tam ualidum, iſtis lateribus, iſta aetate, nihil tale metuentem animus reliquerit. ualde me percuſſiſti tã graui nuncio, eoq. magis, quod ignorare te cauſſam ſcribis. nã tuendi tui quam rationem inibis, ſi te morbus inuaſit imprudentem? tuam continentiam narras. equidem ita credo. unde igitur fluxit uitium? parce tibi in ſtudijs, mi Murete, pro eo quanti ipſe tibi es; aut, ſi te ipſe non diligis, quem omnes paene diligunt, pro eo quanti ipſe apud te ſum: quem tu niſi magni facis, egregium ſimulandi tenes arficium. neſcis modum eſſe retinendum in omni re? neſcis, uirtutem nimis appetere, uirtutem non eſſe? age igitur iam te reſpice, ſi minus antea: tibi conſule; & eam quaere gloriam, quae te uiuentem oblectet, non quae diſcedentem e uita proſequatur. ita diu iucunde uixi, ut acerbe nunc uiuo, quia ſollicitus de te ſum. medicos habes doctrina ſingulari, quorum conſilio uti poſſis: caelo uteris clementiſſimo: in rebus tuis nihil, opinor, eſt incommode. genus enim uitae non honeſtum minus, quam utile, delegiſti. etſi te ſcio de*

re

re & lucro minimum laboraſſe, illa uero habuiſſe prima, quae nec mihi poſtrema umquam fuerunt, decus, & amicitias nobilium uirorum. Haec cum ita ſint; modo paullo minus mentem, & paullo magis corpus exerceas, rectiſſime tibi erit: nosque, tui peramantes, afficies maxima laetitia. quod augu ror futurum: &, ut meam ſpem, quantum in te eſt, exitu confirmes, te ipſum tua, nec minus mea, cauſ ſa rogo. Kalendis Apr. omnino te, ſin id minus, Catullum tuum exſpecto. diem unum prorogari, e re mea non eſt. Vale.

EIDEM, Patauium.

PLANE *non aſſequeris, ut uideo, quorſum illa de me Momo ſcripta ſint a me. non enim id ſpe ctaui, tuam ut remorarer induſtriam, ſed ut acue rem potius, atque incitarem. tu autem ita commotus es, ita mecum uehementer, ac paene iracunde agis in epiſtola tua, ut uix tibi temperes, ac ne ſatis quidem, cum uelles, temperare potueris, quin aculeos etiam in me nonnullos emitteres. deinde quaſi blandiris in extremo, uerbis utens amantiſſimis, atque honorificentiſſimis: cum ea mihi tribuis, quae ſi reſpuerem, ipſe me non amarem. tanti enim mihi ſum, quanti ab ijs, quibus ego plurimum tribuo, fieri me ſentio. Ac putabam, mi Murete, meos tibi ſenſus bene cognitos omnes eſſe: qaod ſi paullulum a mente quandoque aberraret oratio, non eſſe*

factum, ut eo mea uerba detorqueres, quo neque meum iudicium, neque noſtra iam paene fraterna neceſſitudo ferret. quod quando ſecus uideo contingere; aberit poſthac a meis litteris omnis ironia, aberit iocatio, quidquid denique eius eſſe generis intelligam, ut in utramque partem flecti poſſit. de illo ne meminero quidem, ſi potero: hominem enim contemno: ſilentium quidem, quod potero, ipſe mihi imponam. De Plauto, uideor tibi ſcilicet, quod aiunt, in alienam meſſem. ſic enim illud interpretor, A me, ut ſcis, efflagitabatur. *Tu uero, me perlubente, rem ſuſcipies: ſi modo, quod contra mihi uidebare, animum induxiſti, ut efflagitantibus breui ſatisfacias. uerum, ſi praeclaros de Finibus commentarios, ad exitum iam perductos, paucorum dierum ſtudio perpolire non uis, & magno litterarum damno pateris iacere: qui ſperem te aut uelle hoc tempore noui aliquid ordiri, aut, ſi ordiaris, poſſe pertexere? magni negotij eſt, quantum otij res exigat tuis occupationibus eripere: non minoris, a te ipſo, ut uelis, impetrare. facio tamen aequiſſimo animo, ut in te reijciam, ac transferam hoc, quidquid oneris, aut laudis eſt. conſulatur modo publicae utilitati. id, non modo a te, quem fero in oculis, ſed ſi uel ab ijs, quos & de facie, & de nomine prorſus ignoro, praeſtabitur, aeque laetabor. Quare non ſolum per me licet, uerum etiam, ſi pateris, precibus tecum ago, ut ad emendandas, illuſtrandasq. Plautinas comoedias tuam excellentem*

indu-

induſtriam conferas. uereor tamen, ne, quod ſumme cupio, id fruſtra rogem, atque exſpectem. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

REM *tenes: optime tres poetae coniungentur, ille,* M. ANTONII. MVRETI. COMMENTARIO. ILLVSTRATVS; *reliqui duo, ſi rem ſuſcipis; quod ita liberaliter, ac benigne polliceris, ut a me non minorem uerbis, quam re gratiam ineas;* AB. EODEM. EMENDATI. *quod ſi, ut ſignificas, ad emendationes aliqua praeterea fiet acceſſio: nae ego tunc, uere mutuam inter nos eſſe beneuolentiam, intelligam, ac uelle te mecum officijs certare: in quo antea (dicendum eſt enim) potuit eſſe illuſtrior amor tuus. Confugies uidelicet ad occupationes: ego ad illud: Nulla poteſt eſſe occupatio tanta, quae amoris, & officij curſum debeat interrumpere. me ipſo quemquam ne tu magis impeditum a negotijs, diſtrictum a curis umquam noſti? quis tamen amicorum (amicorum autem? immo uero etiam alienorum) negotia curat libentius? tua ſane cauſſa noctis etiam partem cogitando ſaepe conſumpſi: cum tamen corpuſculi tenuitas maxime quietem poſtularet. Sarcies igitur, ſi quid omiſſum: uel, ſi nihil, auge ſuperiora: quod certe potes, &, ſi meum in te animum ſpectas, etiam debes. Vale.*

EIDEM, Patauium.

REMITTO *ſcholia, ut habeas corrigendi facultatem: quamquam eſt, cur addas potius, quam mutes. quid enim? totus ne quartus liber ita mendoſus aut obſcurus eſt, nihil ut aſſequare, nihil ſcriptione dignum excogites? mihi non probabis, nec omnino cuiquam, tuum in Catullum praeſtantem commentarium qui legerit. confice igitur, quantum quidem per te licet. licet autem tibi, quod, ut ego ſentio, quampauciſſimis. nos opus noſtrum intermiſimus tua cauſſa, tuum ipſe opus noſtra cauſſa ut urgeas, atque abſoluas. nec dubito, quin, ſi adniti uolueris, & quaſi cum ipſa re contendere, quod ego interdum ſoleo; magna ex parte praeſtes id, quod praeter opinionem meam, ut aliquid ἐκ τῶν ἀδυνάτων, abieciſti. De rebus tuis, quae mihi mehercule magnae curae ſunt, conſilium dies afferet: animus certe meus ſtuctuat: ita multa in utramque partem occurrunt. placet conſtantia, ita, ſed ſi cum utilitate coniungatur. utilitatem porro non lucro magis, quam dignitate, metiamur. quod tu quoque uideris ſignificare in illo loco,* Vellem hic paullo ἐντιμότερον uiuere liceret. *Verumtamen, mi Murete, ſi quid agimus minus interdum ſplendide, contra quam nos praeclara liberalium diſciplinarum ſtudia docent, excuſamur temporum iniquitate, & multorum exemplo; qui, cum affluant ijs rebus, quae ſae*

pe a nobis, fortunae potius culpa, quam noſtra, deſiderantur, quotidie tamen aliquid ultra appetunt: quam meus magiſter Egnatius, ſi audires uerba, ſummam ſtultitiam; ſi uitae rationem ſpectares, plane ſingularem ſapientiam iudicabat. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

QVINCTILIS kalendae, *quem tibi ego diem definieram, praeteriere iam, ut uides. itaque, ſi quam ex meis litteris de perpoliendo Catullo tuo curam ſuſceperas, ea te libero. temporis enim coactus anguſtijs, mandaui meis, ut alia quaedam praelo ſubijcerent. menſem, quod ad me attinet, uel integrum, eoq. amplius, licet interponas. interim ad Terentium omnem tuam induſtriam, ſuadeo, conferas. noui omnino te laudis in ſtudio numquam languentem, ſed in hoc libro, qui maxime omnium uerſatur inter manus, ipſe te debes incitare, & eo magis, quod erit, qui editum ſtatim arripiat, ſyllabatimq. omnia dimetiatur. admodum enim ſeuere, ac ſtudioſe iudicat aliena; ſua uero premit, exire non patitur, diu licet euigilata, acerbus etiam in ſe ipſum, minimeq. indulgens. Ego accingor ad Plautum. nec deſperarem aliquid a me, ſi minus ingenio, ſaltem diligentia, poſſe praeſtari: ſed interpellant ſalutatores a mane ad ueſperam, honeſti illi quidem, cupidi uirtutis, officio, & amore erga me, ut uidentur, incenſi; tamen interpellant.*

ſcis

ſcis illa Ciceronis noſtri, ad Seboſi, Arrijq. aduentum ingemiſcentis. Hui, unum ne ego Seboſum, unum habeo Arrium? uidelicet: ſexcentos: quibus, uelim nolim, horae dandae ſunt omnes. ex quo quantum moleſtiae, quantum hauriam acerbitatis, ipſe, qui meam conſuetudinem, ac meos plane ſenſus tenes, facile potes conijcere. nam rem familiarem, etſi minime abundo, iacere tamen aequo animo patior: ſtudia uero mea negligere nullo modo poſſum. De tuo aduentu ſpem nonnullam inieceras: eam rurſus extenuant poſtremae tuae litterae. ego illud ſcilicet primum, ut habeas rationem ualetudinis; ſecundo loco, quod tuo commodo fieri poſſit, ut te nobis reſtituas, exopto. Quid Molinus noſter, quid agit? quid autem ego hoc quaero? nimirum ille totos dies tecum, ideſt in uirtute totus eſt; nec tuam complexus doctrinam dimittit, iudicio adductus ſuo, meo conſilio confirmatus. Vale.

Haec ante lucẽ, cubans in lectulo, amanuenſi meo, & iam meorum ſtudiorum ſocio, dictaui, nobili adoleſcenti Cyprio, Herculi Podocatharo, qui cras Patauium cogitat, teq. meo nomine ſalutabit. illa ſuperiora familiari meo, Sebaſtiano Leoni, qui ſe forte obtulerat, dictaueram inambulans, quod eram paullo crudior: nec fere mea manu libenter uti ſoleo.

EIDEM, Patauium.

QVI *mihi tuas attulit litteras, ei ego meam omnem*

omnem operam, ſi qua in re uellet uti, atque omnino quidquid ualeo, tua cauſſa detuli. uiſus eſt meam amicitiam plurimi facere, & a me, praeter eam, nihil expetere. quod illi facillimum fuit impetrare. nam cum omnibus natura pateo: tum uero, qui a te diliguntur, amore meo numquam excludentur. Catulli quod apud te reliquum eſt, biduo ſi miſeris, ſatis opportune facies. deinde mihi orna duos comites eius, utrumque dignum, ubi neruulos ingenij tui contendas. etiam illud mihi tribuis petenti: quod ante omnia, & unum fortaſſe, ſpectare te puto. cras, ad ſummum perendie tria Catulli folia mittam. Filiolum meum Hieronymum, nondum quinquennem, Aldo parem ingenio, ualetudine firmiorem, mandare Epidaurum ad hominem eruditum, meiq. peramantem, Paullum Boſium, cogitabam. ibi moribus, & primis litteris imbuetur. nam ego me ad haec humilia demittere nullo modo poſſim. Quid praeterea? nihil ſcilicet: immo aliquid. Scribe, amabo te, mi Murete, ut inſtituiſti, quamſaepiſſime. mehercule, e ſummis, atque aſſiduis non modo negotijs, uerum etiam animi curis, tantum in tuarum epiſtolarum elegantia, & ſuauitate conquieſco. atque etiam, dum ipſe ad te ſcribo, quia te mihi praeſentem ſtatuo, mutuũq. inter nos ſermonem fingo, incredibili uoluptate perfundor. Vale. Venetijs. Hercules meus, quia feſtus hodiernus dies eſt, abeſt. ideo haec mea manu, decies interpellatus, exaraui.

EIDEM, Patauium.

AIS ne? *Iannottus ita ſuaſit? uix adducor, ut credam. tibi tamen cur non credam? ego mehercule, quod Iannottus probare uidetur, id non ſolum probo, uerum etiam mirifice cupio. quid enim mihi ſuauius tua conſuetudine? qua nihil iucundius. tuo uero ſermone quid utilius? qui ſolet eſſe tum eruditus, ingenijq. notis adſperſus, tum etiam beneuolentia refertus in me ſingulari. At, Ferrarienſem condicionem ut acciperes, auctor fui. Id quidem (tu ſcis: facile enim potuiſti conijcere) ualde contra meam uolũtatem: cui nihil poteſt eſſe moleſtius, quàm a te diuelli. Sed quid? an ego paterer tuam fidem in dubium uocari? qua maxime probitatis nititur opinio. Dixeras de Turulone, praeſtanti uiro, non ſolum animi, uerum etiam fortunae bonis ornato: cuius mihi fuit, item ut eſſe debet, auctoritas grauiſſima: nec auſus ſum repugnare: dedi manus.* ἰτέον, *concluſi. quod ſi Iannottus, quem noui rerum agendarum uſu peritiſſimum, antiqui hominem officij, pollicetur ſeſe impetraturum: ſuſcipio, quod abieceram, conſilium nec iam amplius* ἰτέον, *ſed hic, hic nimirum* φιλοσοφητέον, *idq. nobiſcum, ſumma cum animi uoluptate clamo. Ergo, quod iam inſtitueram; obſeruabo omnia, omni enitar ſtudio, omnibus inſeruiam. uolo te bene ſperare, me agente, bonis fauentibus, inuidis & obtrectatoribus imbecillis. Molino, parum*

abeſt,

abeſt, quin uehementer inuideam. quid ni? artem memoriae tenenti. uerumtamen impedit amor, a quo abeſſe ſolet inuidia: etiam ea ſpes, quod ille, quo eum bono alienus homo impertiuit, ciui ſuo homini amantiſſimo, fortaſſe etiam bene merito, certe numquam denegabit. eſſet enim ſui diſſimillimus, ideſt humanitatis expers. ſin recuſat: allegabo ad illum, quem? quem putas? te ſcilicet, cui debet omnia: ſi modo in uirtute omnia poſita ſunt: quam ille diſcit te magiſtro. καὶ σύν τε δύ' ἐρχομένω; *quid non impetremus? Vale.*

EIDEM, Patauium.

19

P R O F E C T O *nihil eſt uberius amore in me tuo: nec amori cedit ingenium: itaque mea cauſſa & uis omnia & idem facile praeſtas. quod cum ita ſit; nimis tamen facerem impudenter, atque adeo neque ipſe te amarem, nec amore tuo dignus eſſem, ſi plus tibi oneris imponerem, quam occupationes patiantur tuae. Scholijs, quae polliceris, contentus ero; quandoquidem uideo te commentariolo non uacare. tu modo, qui Catullum expolieris, da operam ut in Tibullo, & Propertio, qui locum illi proximum in elegantia uerborum, atque in ſententiarum concinnitate obtinent, quamſimillimum tui te praebeas. ita tres pulcherrimi poetae, & ſine dubio inter Latinos in illo feſtiuo genere principes, ueterem ſuum ſplendorem, ereptum uetuſtate, at-*

que hominum inſcitia, tuo maxime ſtudio recuperabunt. ego autem ipſe mihi gratulabor, & quodam modo gratias habebo, quia te ad hanc induſtriam excitauerim. nec deſinam eadem ratione de litteris, quando per humanitatem tuam licet, bene mereri, cum eo tamen, ut tibi, homini occupatiſſimo, ſtudioſorum utilitatem, ideſt tuam laudem, uerecunde commendem. Molino meo ſalutem, & ſimul age gratias de ſcriptis meis. Vale.

EIDEM, Patauium.

15

BINIS *iam litteris de Martello: nec tamen a te uerbum. ualde te diſtentum eſſe oportet, qui tam longis diebus, tam pone tuas aedes habitantem alloqui non poſſis. at qua de re? primum mea, deinde ea, in qua non ultra ſex aut ſeptem uerba ſermonem continuare ſit neceſſe. quare, ſi te nimis urſi, uelim ignoſcas; tum, ſi per tuas occupationes licet, fruſtra ne urſerim, efficias. quid? Molino noſtro negotium dederis: non recuſabit, noſtra utriuſque cauſſa. in quo danda opera eſt, ut omnino reſponſum ab illo aliquod exprimatur. nam ex hominis diuturno ſilentio adductus ſum in ſuſpicionem, ne parum ſincere mecum agat, & exactum neget, quod iam in uſum ſuum erogauerit. quod equidem cupio eſſe falſum, & me de amico peruetere ſceleſte ſuſpicari. Nunc audi, quod tua magis intereſt. quamquam nihil ad te pertinet, quod me quoque ipſum*

ſum

ſum non attingat. nec te puto aliter eſſe animatum erga me. uerumtamen audi, quod certe non exſpectas. Quaenam ei deberi a te putes euangelia, qui librum inuenerit antiquum, & illam aperuerit latebram, ubi, Caluier, illud ſit aliquando deprehenſum? equidem inceſſi omnibus laetitijs, ut ait ille. ſedabuntur enim illae turbae, & comprimetur quidquid erat ſermonis aduerſus te diſſipatum. quod ego & tua, & eorum, quos dilexi ſemper, cauſſa uehementer cupio. uerum primum quidque explicemus. nunc Tibullus inſtat, denuo praelo ſubiectus. is, & , qui ſequitur, Propertius, abſoluendi tibi ſunt. deinde ad Terentium accingere. interim da operam, ut Bembi libro uti poſſis: cuius ope quin maculas eluas bene multas, & ſuos uerſibus numeros, aliena culpa perturbatos, reſtituas, etſi non dubito, tamen hortor ut adhibeas diligentiam. cupio enim de te omnes bene ſentire: cupio comprimi os paullo liberius loquentium; qui non modo te, uerum me quoque uidentur ignorare, non ſine cauſſa ea, quae ſoleo, de tuo ingenio, ac iudicio praedicantem. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

PAVLLVLVM nunc quidem ego exorior: poſtea quam mihi amanuenſis meus, quem abduxerant aliena conſilia, optans optanti reſtitutus eſt: cuius opera, & officio meis oculis, uel plane totius

corporis ualetudini conſulitur egregie. iam me labefactabat, iam nutare cogebat labor: ſtomachumq. deiÿcere quotidiani uel operis, uel officÿ ſcriptio neceſſaria coeperat. & is, quem Bononia exſpectabam, differebat aduentum, uſque eo, ut, uenturus eſſet, nec ne, ualde iam ſuſpicarer, atque ſubdiffiderem. qui ſi uenerit; erit omnino aliquid, ſed, ut arbitror, nihil ad Herculem: quem ſcis meam non modo orthographiam, totamq. interpungendi, & diſtinguendi rationem tenere, uerum ita manum quoque, cum uelit, imitari, ut te ipſum, peritiſſimum litterarum mearum cognitorem, aliquando feſellerit. Scribe, inquis, ubi tantum neceſſe eſt: ita ſcribes raro. Non ita eſt. poſſem ſtudia mea, quaeq. habeo inſtituta, quae multa ſunt, abiÿcere: litteris uero ſalutantium amicorum, aut aliquid a me poſtulantium, quaternis in die minimum, ſaepe octonis, & denis, non reſpondere qui poſſum? ut omnino aut amittenda ualetudo, aut humanitas deſerenda uideatur. Quare locum habes gratulandi. debes enim meis perinde commodis gaudere, ac tuis, magis etiam fortaſſe; quod ego minus, quam tu, poſſum incommoda ſuſtinere. De Tibullo, ceſſator eſſe noli, etiam ſi tibi ego ceſſandi facultatem prolixe detulerim. eſt enim, ut ſcripſi antea, unius praeli opera, ne tibi crebra appellatione moleſti eſſemus, intermiſſa. Verum iſtos ego quotidie poetas, quos in manibus habes, amo uehementius. cauſſam quaeris? quia tuas, amantiſſime ac diſertiſſime

me loquentes, eliciunt epiſtolas: quorum non modo ſuauitate, uerum etiam fructu aliquo, occaſione ſublata, carerem. quod cum ita ſit; cupio tamen, atque etiam, ſi pateris, rogo, rationem habeas rerum mearum: quibus quo longior, eo grauius procraſtinatio damnum inferret. Vale. Ante ſolis ortum, albeſcente die. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

Tv uide, cui credideris. nam ad me nulla dum perlata ſunt Catulli folia. quae ſi periere; damni factum eſt eo plus, quod nec ad illa, quae ſunt apud te, licet tranſilire. quandoquidem ordo foliorum non ſeruatur; nec pagina paginae, nec uerſus uerſui reſpondet. itaque magnam utriuſque noſtrum cauſſa ſuſtineo moleſtiam: uereorque, ne, quod aliena culpa contractum eſt, nimis ego id grauiter luam. tota enim typographiae ratio mutetur neceſſe eſt, niſi haec, quae ne funditus interierint, magnopere timeo, hodie folia recuperantur. quod utinam ex hac difficultate in quam aliena uel ſocordia, uel perfidia coniectus ſum, tuae me litterae eripiant: quas ad meas heſternas cras exſpecto, & ad has omnino perendie. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

Sedata iam tempeſtas omnis eſt, & naui-

gamus in portu, reddita mihi ſunt hac ipſa hora, quae tu tribus ante diebus miſeras, quinque Catulli folia, delata prius ad eum, qui libros in Aſulana tractat officina; hodie tantum, ut ipſe aſſeuerat, an, ut ex litteris tuis oportuit, nudius tertius, diuinare non poſſum. hoc certe uideo; per communes tabellarios non eſſe miſſa: quorum fides in reddendo deſiderari non ſolet. ſed profecto fortuita multa; quibus perturbari, & fluctuare uitam hominum, neceſſe eſt: quae cauere conſilio, aut ratione ſi liceat; bene cum multis ageretur. penderet enim a prudentia felicitas. nunc aeque omnibus occurrunt incommoda: uſquequaque caſus, & fortuna dominatur. De filiolo meo, amabo te, quemadmodum animo, ſic lingua faueas, primum amoris noſtri, deinde ominis etiam cauſſa. auferet ille quidem omnem iucunditatem; & plane diuellat a me ipſo; ſed hoc tamen antepono, niſi fallor, ſalutare conſilium; &, ut ei conſulatur, animum uinco. Quod iterum iam ad me Molini manu, gratulor, paene etiam ſubinuideo. meus enim a me, nec, ut puto, rediturus, Tiro diſceſſit: quo conſilio, de ipſo cognoſces. cum ad me retuliſſet; neque ſuaſi, neque diſſuaſi; ne diſſentirem in hoc ab ipſius patruo, in illo autem a me ipſo. ſuaſi etiam potius. contra uoluntatem, inquies, & iudicium? ſic ſum. auertere a me uolui, quae poterat exoriri, ſuſpicionem utilitatis, & commodi mei. Clauſula ſit, quod initium epiſtolae fuit. Reſtitutus mihi uideor, inuentis

tis Catulli ſolijs. tu quoque redi ad tuam tranquillitatem, nec inſtitutum omitte. Vale.

EIDEM, Patauium. 19

QVID? *tu me putas hoc in genere acutiſſimum? fuit, cum ipſe quoque mihi plane ità perſuaderem: nunc nihil minus. nam hoc toto biennio prorſus nihil uidi: &, ut omittam cetera, meum illud tantarum uigiliarum munus, non tibi uenit in mentem, quam miſere perierit? itaque, qui mihi ipſe tam male conſuluerim, inuitus adducor ut alteri conſilium dem. uides iacere bonas artes; illa ſordere, quae praeclara ducebantur. cuius maxime uitij culpam ſuſtinet eorum inſcitia, qui putant ſcilicet in opibus eſſe omnia, & fortunae pediſequam eſſe uirtutem: ſtulte: nam illi & uiuentes audiunt peſſime, ueriſſimisq. maledictis proſcinduntur; &, ubi e uita diſceſſerint, aeterno ſilentio damnati, apud omnem poſteritatem ignorabuntur. nos autem nunc quidem fruimur ſuauiſſima omnium, & iucundiſſima uoluntate, quae manat ex honeſtis cogitationibus, ac ſtudijs: nec erit, opinor, ulla, quae noſtrae uitae curſum definiat, dies. non in omni aetate decus, ac dignitatem pariet ea, quae nunc, auri, argentiq. uis: ſuus cuique aliquando, pro animi ingenijq. praeſtantia, perſoluetur honos. interim uiuamus nobis, ac litteris, ſciuncti ab ijs, quos nutu appello, ideſt ab ipſa plane barbarie; ne quam*

ex eorum coniuictu labem contrahamus. Munuſculum tuum non uideo cui deferas. inania tibi noſtra, mi mihi nec peregrina ſolida uidentur: ſiquidem ipſe, quod iam ſignificaui, diu peregrinatus, oleum, & operam. Nobilitatem, & uirtutem ſi quaeris, eſt Bononiae Camillus Palaeottus, Mediolani Bartholomaeus Capra, duo quauis laude, ut ego ſentio, excellentes uiri. Capram numquam uidi, ſed, hominum ſermone, tanti facio, quanti ſi ille ſciat, ſtudio me, non dubito, quin mediocri complectatur, & in amicitiam plane intimam recipiat. Palaeotto, quae eſt hominis humanitas, uſus ſum, quam diu Bononiae fui, familiariſſime. omnes in eo diſciplinae ſunt nobili uiro dignae: morum autem elegantia, comitate, officio ſummus eſt. hi ſunt nobis ornandi, & diligendi: Craſſos quoſdam, ac Midas numquam omnino noſtra meliores laudatione faciemus. quin ita deſipiunt, ita ipſi ſe ignorant, & ignorari ab omnibus putant, ut in ſinu ſibi gratulentur; quaſi ſint, quos eſſe fingimus; cum nos ea ipſa, quae deſideramus in illis, ad cohortandum, non ad laudandum, colligamus. Habes meam ſententiam, quos uites, quos deligas. nominare praeterea multos poſſem: ſed incerta ratio eſt: & illi duo excellunt. Occurrit illud. ad ignotos, non facillima ὑπόθεσις. alijs, fateor: te quidem ab hac difficultate uindicat ubertas ingenij tui. Alterum eſt: ambitionis, aut etiam leuitatis cauenda ſuſpicio. Locus omnino aliquis calumniae dabitur: ſed omnia ne curanda? nimis miſera condicio. ualeant ini

qui:

qui: recte ſentientes probabunt: nec nos ij ſumus, quia multitudinis deprauato iudicio pendere debeamus. Vale.

EIDEM, Patauium.

Mihi uero, ita uiuam, etiam atque etiam probatur. & cum in quouis genere magnus omnino ſis, in hoc maxime uideris excellere. plane (ut omittam reliqua) ingenij tui quaſi quandam δεξιότητα ſum admiratus. ita concinne, ita apte, facili quodam ſententiarum nexu, rem ducis, donec ad ipſum peruenias: in quo te, ubi ſcis haerere multos, citra omnem adulandi ſuſpicionem, ſumma explicas cum dignitate. Gratulor tibi de iſta facultate, & eo magis, quod, ſi locis impertitur gloria, nouum decus accedet ad Italiam noſtram: in qua ſedem, auctore, atque auſpice me uno, ita locaſti, ut cogitare nihil prorſus de migratione uidearis. nec uero ſecus debes. ualde enim ad litterarum elegãtiam, planeq. ad omnem humanitatem tibi profuit hoc caelum, e quo iam per quadriennium ſpiritum hauris. itaque noſter eris perpetuo, mi Murete, ſi gratus eſſe uis: quod profecto uis: ſoles enim hanc uirtutem praeter ceteros efferre. Tibulli principium mitte; ut cum epiſtola coniungatur. Scholia, non dubito te operam daturum, ut tua uideantur, ideſt lita luminibus ingenij, &, quantum res patitur, erudita. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

GRAECOS typos, meumq. de Syriano edendo conſilium probari tibi non mediocriter, ſignificas. ſic putaram: & in utroque nunc mea tum opinio, tum uoluntas, te approbante, qui mihi multorum inſtar es, magis, magisq. confirmatur. De Catulli clauſula, parum commode: ſed nihil, Mureto petente, recuſandum. Video te Propertium negligere: cum ego me illis uerbis, quae ſunt in prima Catulli pagina, quaſi praedibus obſtrinxerim, AB EODEM, CORRECTI. SCHOLIISQ. ILLVSTATI. itaque nec integrum iam eſt: &, ſi ſit, cur tu poetam elegantem, maximeq. omnium latinorum fabellarum uarietate, hoceſt uere poetica eruditione florentem, abijcias? Etiam illud: oblitus ne es, ei te commentarium publice eſſe pollicitum? ſcholia ſaltem, ſi commentario non uacas: & utrumque Torquato: aut, ſi uni utrumque non uis, Propertium cui uidebitur: inops enim ab amicis non es, ſed malim utrumque Torquato; qui nobilitatem a patre, uirtutem habet a ſe ipſo. Dices, tibi otium deeſſe. ſi hoc impedit; faciam, ut abundes. inibo enim rationem eiuſmodi, ut operae meae, quarum tibi moleſta nunc celeritas eſt, gradu teſtudineo pergere uideantur. Germano tuo cupio mehercule ſatisfacere: ſed aduerſantur multa, maxime peregrinitas, haud ſatis apta noſtris moribus, & ignoratio

ſermonis

ſermonis Italici. meum tamen illi ſtudium nullo loco deerit, ſi monuerit: ſin ipſe aliquid uidero, in quo liceat eius rationibus conſulere, aggrediar, &, quantum in me erit, perficiam. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

VEHEMENTER *mihi arriſere tua ſcholia, ſic inquam, ut fere ſe commentario aequare uideantur. perges igitur, dijs bene iuuantibus. Cupio tuum Plinium: quem dare poteris amanuenſi meo: cui reditum patruus, nuper e Cypro aduectus, multis a me uerbis impetrauit. Exſpecto reliqua; quod tuo tamen commodo fieri poſſit. nam, ut tuis conſuleretur ſtudijs, & commodis; ceſſare de duobus praelis unum maluimus, quam te nimis urgeri. attamen rogo, des operam, ne longius ducatur. Vale.*

EIDEM, Patauium.

O MI *Murete, quot me premunt onera, quibus angor curis. accedit imbecillitas ualetudinis: quam, do equidem operam, ut omnino tuear, ac ſuſtentem: ſed uacillare interdum neceſſe eſt: ita multa incurrunt in nos; quae nec uitare licet; nec ſumus ad ſuſtinendum pares. tu me, tuus amor, tua uirtus multum leuat. quod ſpero perpetuum, nec, ut ait noſter, conſtantiae cauſſa, ſed uoluntatis. ac iu-*

dicij. In erratis cur numeras Maeror, & Flamma? quorum alterum uetuſtas uniuerſa, alterum conſuetudo probat. etiam, Saecula, tum ſcribebant. nam Varro in Etymologijs Varro non uidetur: itaque & a Quinctiliano merito ridetur. Exſpecto Tibulli folia, quae ſuperſunt, & ſcholia. Vale.

EIDEM, Patauium.

MOLINO *dixeram, quae tibi ſi narrauit, iteranda non ſunt; ſin omiſit, committenda litteris non uidentur. nec tamen te diutius celabo: interim hoc unum; quo fortaſſe contentus eris: ad alios potius, quam ad te, pertinere, nec ullam omnino tuae dignitatis, & exiſtimationis partem attingere. Hic ſermo increbuit, ex quadam tua, ut audio, ad Lambinum epiſtola, captum tibi iam eſſe de Ferrarienſi condicione conſilium. quod ſi ita eſt; magnopere gaudeo, ac tibi Deum ea, quae cogitas, uehementer cupio fortunare. ſin autem haec iuania ſunt, ac temere iactata: aeque laetor; teq. hortor pro mea in te beneuolentia ſingulari, ut habeas rationem in primis non modo tranquillitatis, uerum etiam conſtantiae tuae, uelisq. Patauinam commorationem eſſe quamlongiſſimam. ego tamen, quidquid egeris, meam non modo uoluntatem, uerum etiam ſententiam cum tua coniungam: ſed uereor, quod minime uelim, ne quis, in te non recte animatus, ſermonis materiam nactus, leuitatem obijciat. iam enim*

quiddam

*quiddam inaudiui. In Tibulli quartum, aueo ſcire, cur nihil uolueris. nam, poſſe te, certum eſt. nos opus intermiſimus, donec a te plurima colligantur. ſcis conſuetudinem praeli. urgebit te quo tempore minus exſpectabis, & opprimet nec opinantem. quare cum otio noſtro tuum negotium metiri non debes, ſed, cum iacere nos uidemur, ipſe nihilo minus ad induſtriam excitari. Amicus ille tuus, cuius ingenium, ut in adoleſcente, laudabamus, detulit quaedam ad * quae, ſi ille uera putaſſet, incenderetur aduerſus me, & inſtitutam amicitiam, quam ſpero fore diuturnam, abrumperet. te unum teſtor, quid ego de illius doctrina, atque ingenio & ſentiam, & ſaepe praedicarim. ille tamen ſimiolus longe aliter; uel quod eſt, ut multi, infenſus Italico nomini; uel quod natura improbus, qui fingat ea de me, quae repugnãt penitus iudicio meo, atque etiam naturae; cumq. ornatus a me ſit, detrahere tamen de mea laude conetur. nec tamen eſt nihil, quod ad te ipſum pertineat. quae, quia ſunt iniuſta, contemnes, ut ego, quae ſunt falſa. Vale. Venetijs.*

EIDEM, Patauium.

C V'M *antea, multis mihi declaratam argumentis, tuam prudentiam ualde probaui: tum uero, lectis tuis litteris, laudaui te, ut hominem conſilio praeditum excellenti, atque etiam, ut uirum bonum, qui nihil anteſert honeſto, ſuaeq. maxime fi-*

dei,

dei, uel cum rei familiaris ingenti iactura, ſibi eſſe habendam rationem exiſtimat. Opima tibi deferebatur, admodumq. honorifica condicio, auide a multus, & ambitioſe petita. nihil occurrebat contra, quin accipienda uideretur. tu tamen reycis: & facis, meo iudicio, ſapienter: primum, quia tueris officium, qui Cardinali Eſtenſi iam promiſeris: deinde, quia ne ſic quidem tuam utilitatem deſeris. quis enim illo ad liberalitatem propenſior? quis paratior a fortunae bonis? habes igitur in eodem cum uoluntate rem. nec tu is es, in quem aliquid indigne conferatur. atque etiam, quo maior, ac praeſtantior adeſſe, ac ſe tibi offerre uidetur occaſio, cum ſummo Principi, ſingulari uiro, tuam operam dices; eo tuam acues, atque excitabis induſtriam diligentius; ut ipſe te uincas, & beneuolentiam Cardinalis eximij omni tibi ratione concilies. in qua una ſi tuae uitae quaſi tabernaculum conſtitues, & ita perpetuo ſenties; o te felicem, Murete, nec iam amplius a Fortuna pendentem, quae tui ſimiles ſaepe iactat arbitrio ſuo. Nunc ego quidem a te fructus tuorum ſtudiorum uberrimos, de quibus me ſaepe praedicantem audiere multi, nõ ſolum exſpectabo, uerum etiam exigam. quamquam tu mea certe monita non exſpectabis. noui enim tuos ſenſus hac in re cum meis optime congruentes; ut eam denique eſſe uitam ducas, quae uiuitur in ſtudijs, cetera inania, ſpecioſa multa, plerumque tamen falſa. Interim fruere tecum ipſe, &, quod aiunt, in ſinu gaude tantae felicitatis exſpectatione:

tione: quam aequalem uideo fore uitae tuae, ipſo uiuente, qui te exſpectat: quem debes, uel ſi tibi Croeſi opes oſtendantur, unum ſequi, & unum ornare tuis ſtudijs, uel potius ex ipſo tui ornandi, atque illuſtrandi capere argumentum. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

LABORABAM *uehementer de amico noſtro: nunc animum meum conſtituit, aliquo interdum, ut uere dicam, metu fluctuantem, epiſtola tua. atque ad metum accedebat indignatio. quid? uirtuti ne deerit ornamentum? aut etiam locus, ubi conſiſtat? tanta ne eſt temporum iniquitas, & hominum in ſuis bonis ignoratio? haec ego quandoque mecum: nunc uacuus cura iam ſum, & ex eo, quod ſignificas, ut in exoptata fortuna triumpho. uelim igitur ei meo nomine gratuleris. Tuos uerſus, tua fretus humanitate, iam promiſeram. eos exſpectabo, minima, ſi fieri poteſt, interpoſita mora. nec tu uelim me diuturna exſpectatione ducas. Illa ad illos, qui te numquam amarunt, quos male ſcis audire ſuo merito, cur non transferas ad alios? equidem ſuadeo. quod ſi tenerem* ὑπόθεσιν: *facile dicerem, ad quem. me a luſibus,* καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐρωτικῶν, *plane reuocat non ſolum natura mea, ſed aetas etiam, ſenectuti propior, quam adoleſcentiae. itaque, ſi quid ad me ſcribes, remoue, amabo te, omnia, quae dilexiſſe Plato uidetur,* ἀφροδίσια.

δίσια. Intelligis, opinor, quid ſignificem: & , quod ſignifico, petere me, uel cupere etiam, ſi me putas ingenium tuum noſſe, exiſtimabis. De beneuolentia tua, etſi numquam dubitaui, ex te tamen ipſo ea, quae opto, libentiſſime audio. quamquam ad ſtudium in te meum nihil addit ſtudij tui commemoratio. non enim te amare coepi, ut ipſe me amares, ſed quod amabilem ipſum eſſe duxi multis nominibus; quae tibi ipſi ne exponam, non modo meus, uerum etiam tuus pudor impedit. Iactura te mouet rei familiaris in diſceſſu repentino. noli laborare: lucrum erit in damno; ſi ſpectas eum, qui te excipiet, praeſtantem uirum, erga tui ſimiles optime animatum, cuius egregiam uoluntatem non diſſimilis fortuna comitatur. ſarciet igitur ille, ſi quid ob ſubitam migrationem damni facies: & , ut ſpero, tuum te conſilium quotidie magis oblectabit. Tolam uideo te abieciſſe; & laetor mehercule tua cauſſa. uerumtamen, ſi quando opus erit, ſeceſſum illum non contemnes: ut habeas tu quoque, exemplo Africani, & Laelij, tuum Lucrinum, cuius in litore, neglectis Regum theſauris, omni prorſus ambitione ſolutus, aut conchas legere, aut fluctus numerare poſſis; eoq. laetius, ſi me tibi tantae comitem uoluptatis Deus obtulerit. Verum haec, ut quidem noſtrae nunc utriuſque res habent, inania: quae tamen, ſi perfecte ſaperemus, omnium fortaſſe prima. Sed uides me tecum garrire? captum uoluptate ſermonis, dum te quaſi praeſentem alloquor, & utor manu

eius

eius adoleſcentis, quem iure Latij donatum, Cretenſibus ademptum, affirmo tibi dignum aliquando fore noſtro contubernio. quod quidem ſtudioſe agit, tuo maxime exemplo incitatus. etſi non te noſtra domus, ſed tua te induſtria, tuum nobilitauit ingenium. Libri aliquando exierunt, quos ad te mitto, iuuenis optimi, & inſigniter eruditi, Onuphrij Panuinij. non dubito, cum legeris, quin meum de illius praeſtanti uirtute teſtimonium confirmes. habet alia in manibus, unde fructum ſtudioſi capere uel maximum poſſint. quae ut edat maturius, otium illi exoptare, qui rerum nobilium ſcientiam appetunt, omnes debent. Vale. Venetijs.

EIDEM, Ferrariam.

V I X credas, quam non facile mea manu litteras conficiam, & quam facile, cum utor amanuenſi, fluat oratio. itaque ſcripſi ad Seuerum laborioſe, quod inambulans, ut antea ſolebam, minimo negotio dictaſſem. diſceſſus ille meos, magnorum index malorum, ut ab amicis tunc, falſa coniectura ductis, putabatur, familiares meos, quorum uti opera conſueueram, Podocatharum, Faſinardum, poſtremo etiam Nicolaum Cretenſem mihi ademit. filium habeo, ſed puerum adhuc, & imbecillo corpore, & occupatum ſatis domeſtica cura. itaque poſthac, niſi quid occurrat grauius, perquam raro, & quambreuiſſime ſcribam. uenio ad litte-

ras

ras tuas. Reuerſus e Foro Iulij, quo exieram non tam negotij, quam ualetudinis cauſſa, reperi librum tuum Variarum lectionum, quem apud Sixtum Medicem, communem amicum, excellentem uirum, reliqueras: noli exſpectare iudicium meum. malo enim te ab alijs, quid de tuis ſtudijs, quid de ingenio exiſtimem, quam a me ipſo, cognoſcere. unum tamen illud non minus uere, quam libenter dicam, nihil me adhuc in hoc genere legiſſe ornatius, nihil eruditius. Quod autem quibusdam in locis & a me diſſentis, & egregijs idem laudibus me ad caelum tollis: parcius utrumque uellem: ſic enim utrumq. fortaſſe uerius: ago tamẽ gratias, quod publicam utilitatem rebus omnibus anteponas. quã ego antea conſuetudinem, acceptam a patre, ſeruaui mea ſponte, & ſeruabo poſthac, tuo inuitatus exemplo, diligentius. De nummis, cum lubebit, atque adeo ut lubebit. urgeri enim eum, qui cum tibi uſus intercedat, ne ſi quidem ipſe uelis, facile permitterem. Dionyſius paullo ſerius, quam putaueram, abſoluetur. moram iniecit commiſſa inter operas rixa, abſente me. neque tamen hac ſatis leui, ſed alijs adductus cauſſis, quae ponderis longe plus habebant, paene totum conſilium abieceram. nunc, te hortante, ac monente etiam ut celeriter, quid agam? quid autem, niſi quod ipſe cupis? quod certe mea cauſſa cupis. urgebo igitur pro uirili, nec impenſae parcetur, aut labori. De Gallorum Rege, dolui ſane grauiter dolorem ueſtrum:

ſed,

ſed, humana quae ſunt, humaniter ferenda. nec uobis doctrinae remedia, nec ea, quae ſumuntur a rerum uſu, deeſſe poſſunt: & tu mihi miranda narraſti de Cardinalis pietate in Deum: quo ille ſe, uosq. omnes praeſidio aduerſus iniquitatem fortunae praeclare tuebitur. Vale. Venetijs.

IOANNI. BAPTISTAE RHAMNVSIO XVIRVM CONSILII. A. SECRETIS.

Venetias.

CVM *a nobilibus uiris, in haec loca uel animi, uel negotij cauſſa confluentibus, dignitatem illam, quae maxima eſt in noſtra ciuitate, ut arcanis praeeſſes praeſtantiſſimi Xuirum Conſilij, ſummo omnium conſenſu tibi eſſe delatam accepiſſem; magnopere ſum laetatus, tum pro ea, quae olim inter te, ac parentem meum mutua ſemper fuit beneuolentia, tum pro mea in te uetere obſeruantia, orta primum a meo de tuis uirtutibus iudicio, deinde a te multis, ac uarijs, ut tempora tulerunt, erga me, meosq. officijs uehementer aucta. atque ego meam tibi paene incredibilem laetitiam, ex honore tuo ſuſceptam, ſtatim litteris declaraſſem, niſi, autumno iam exeunte, breui futurum ſperaſſem, ut, in urbem reuerſus, praeſens praeſenti gratularer, neque ſolum ex oratione, ſed ex uultu, & oculis, qui ſunt indices animi, de meo in te ſtudio, intimoq. ſenſu iudicares.*

res. hac ego me non multorum dierum exſpectatione cum ſuſtinerem, ecce tibi amicorum litterae, ecce nuncij, proximis comitijs tuliſſe te fructum anteactae uitae omnis, tot peregrinationum, quas in Galliam, ad Heluetios, Romam, etiam ad hoſtes armis infeſtos reip. cauſſa ſuſcepiſti, tot cõſiliorum, quae a te fluxerunt ad augendam, quantum in te fuit, patriae dignitatem? cum enim longo poſt interuallo in eum locum rediſſes, unde magiſtratuum deſignatorum nomina recitantur; conſurrexit ſenatus uniuerſus, ex tuo conſpectu mirifica uoluptate perfuſus. quae tum animorum omnium perſpicua ſignificatio ita te commouit, ut ilico magna uis lacrymarum exciderit, intuenti beneuolentiam tuorum ciuium, quos in omni aetate dilexeras, quibus iam inde a prima adoleſcentia, parentis tui, ſummi uiri, exemplo omnibus officijs inſeruieras, nulla tibi, praeterquam amoris, praemiorum ſpe propoſita. Fuit igitur eo die mutuum, & aequale gaudium, ſenatus primum, ubi tuam ſibi uocem, claram pariter, & ſuauem, in pronunciandis magiſtratibus uidit eſſe reſtitutam, quam poſt obitum magni Cancellarij Franciſci nimium ſaepe deſiderauerat; deinde tuum, cum illa tibi cum incredibili gaudio, ac paene cum clamoribus uniuerſa conſurrectio, quid de te tui ciues exiſtimarent, quo te ſtudio, qua caritate complecterentur, oſtendit. Enimuero laetari te puto, quod quidem iure facis, ſummo dignitatis gradu, quo te tua uirtus extulit, ut arcana illa

tractares,

tractares, quae ad reip. ſalutem, & huius magnitudinem imperij pertinent. uerum hoc ſaepe uidimus alijs quoque contingere, optime ſcilicet de patria meritis: nec enim honor in quemquam, qui ſeſe magnis in rebus non ſaepe probauerit, confertur: ſtudia uero tanta, teſtimonium tam illuſtre, conſenſum eiuſmodi quando ulla omnino in re, uel in quemquam omnino hominem uidimus, aut audiuimus? itaque, cum ad meam priorem laetitiam nihil addi poſſe exiſtimaſſem, nunc tamen acceſſionem haud mediocrem noui gaudij factam eſſe confiteor: ut eam teſtari litteris, ac tibi, quoquo modo licet, indicare ſim coactus. uideo enim te uno die, atque una plane hora mercedem cepiſſe non modo meritorum tuorum, quorum habes teſtem uniuerſam paene ciuitatem, uerum etiam perpetuae tuae modeſtiae, cum, amore, ac iudicio patriae contentus, nulla umquam commoda, nullum honorem tibi eſſe petendum ſtatueris; ut admiratio ſimul & dolor propinquos, ac familiares tuos fere omnes afficeret, quod iſta dignitate, quae tibi nunc incredibili omnium ſtudio delata eſt, ornari antea noluiſſes. quorum te denique, ac ſimul omnium ciuium uoluntas, atque cohortatio uicit, & ad honorem exoptatus, atque accerſitus acceſſiſti, nulla uſus prenſatione, nullis precibus, tua uirtute commendatus, quae tibi omnia omnium ſuffragia facile impetrauit. quando igitur, honore accipiendo, patriae ſatisfeciſti; dabis eidem optanti, atque petenti, ut ad tuendam ac ſuſtentan-

dam ſenectutem tuam quidquid curae, quidquid potes induſtriae conferas: ut & tu mirifico illius in te ſtudio, & illa tuo excellenti conſilio, tua rerum omnium publicarum ſcientia frui quamdiutiſſime poſſit. idem te priuatim rogant neceſſarij tui, proprie uero filius adoleſcens, in quo uidetur tua uirtus efflorescere, tua iam probitas, tuae ad optimas res propenſio uoluntatis agnoſcitur. Ego autem, cum nemini in te amando, colendoq. concedam, iiſdem utor precibus, ne tuam aetatem, confectam iam annis, & laboribus pro rep. ſuſceptis, rebus agendis nimium uexes. uereor enim, (ut omittam publici muneris curam) ne plus officij amicorum cauſſa, quam ſuſtinere fortaſſe poſſis, tua tibi imponat humanitas. quod ſi deſidiam odiſti; &, quae alijs quies uidetur, laborumque, ac moleſtiarum quaſi portus expetitur, eam tu ignauiam appellas; nec homini quidquam uitandum magis exiſtimas: habes in quo te exerceas: duo ſuperſunt, aliquot iam annis inſtituta; de itinerum & nauigationum diuturno ac perdifficili curſu praeclara uolumina: quae ſi ad primum, quod omnes libenter, nec ſine tua ſumma laude, legunt, aliquando adiunxeris; egregiam, & maioribus noſtris, multisq. ante ſaeculis reconditam doctrinam, praeclaris imaginibus expreſſam, orbi terrarum patefacies, tuoq. nomini gloriam paries haud paullo maiorem, quam quae tibi a cunctis honoribus & magiſtratibus, uel magnificentiſſime geſtis, manare umquam poſſit. eoq.

magis

magis in hoc ſtudium debes incumbere, quod omnem amoenitatem, quae ſolet ad ſcribendum inuitare, tua tibi Rhamnuſia uilla abunde ſuppeditat. itaque frueris eodem tempore Marſangi Muſis, delicijs, ac amoribus tuis: & nobis, poſterisque, maxime uero Paulo conſules filio tuo; cuius omnes egregiam indolem amamus, & exorientem uirtutem admiramur: quem a te, niſi graue ſit, etiam atque etiam meo nomine cupio ſalutari. Vale. Ex Plebe Sacci, pridie idus Oct.

M. ANTONIO. NATTAE
Mantuam.

GRAVI, *ac diuturna oculorum ualetudine impeditus, feci tamen, ut litteris tuis, humaniſſime atque elegantiſſime ſcriptis, quamprimum reſponderem. Ego te, Natta, ex illo tuo praeclaro libro, quem de Pulchro inſcripſiſti, iampridem coepi colere. mea tibi uoluntas non patuit: ceteris, quid de te ſentirem, ſaepe in ſermonibus declaraui. Nec uero mirari ſatis poſſum, qui potueris tantos proceſſus in philoſophia facere, homo uerſatus, aſſidueq. occupatus in tractando iure ciuili: in quo ipſo te excellere, & audio de multis, & res indicat: quandoquidem certatim uiri Principes te accerſunt, ſummisq. muneribus praeficiunt. Equidem ut beneuolentiam tibi meam praeſens praeſenti pateſaciam, cupio Mantuam excurrere: ſed me deterret*

terret ualetudinis infirmitas. tametſi affirmabat is, qui mihi tuam epiſtolam reddidit, poſſe me a meis laribus Mantuam uſque non incommode nauigare. itaque audebo fortaſſe. igniculum enim deſiderij uix iam fero: &, ſi quid eſt in itinere difficultatis, homini praeſertim imbecillo, uincet amor in te meus. De tuo libro, quid iam exſpectas ut reſcribam? uides ne me in aere tuo totum eſſe? impera mihi, quod uis; et utere me, quantum uis: ſubibo omnia, & perferam tua cauſſa. Meum librum de legibus ad te mitto. iiſdem typis, ſi tibi placuerit, utemur in tuo libro. ſumptus omnino maior erit, quam ſi littera minor eſſet: uerum hoc tui conſilij, ac uoluntatis eſt. ſtatue arbitratu tuo: perpende magnitudinem libri: deinde ſignifica, quid uelis. mitto etiam aliud characteris genus, ut alterutrum deligas: utrumque enim in folij, quod aiunt, formam apte conuenit. tametſi dignitas maior eſt in maiore. De ratione ſumptus, ſi numerum paginarum tui libri ſignificaueris, & ſimul uerſuum in unaquaque pagina, & litterarum in quolibet uerſu; facile ſumma fiet, & ad te ſcribetur. Num quid praeterea? hoc. de meo libro quid ſentias, cupio ſignifices. uix enim credas, quam a iudicio tuo pendeam. Vale.

EIDEM, Mantuam. 30.

PRAECLARE *Hector ille apud Naeuium: Laudari abs te pater cupio, laudato uiro. poſſum ego*

ego nunc idem uſurpare. Video me laudari, a quo uiro? a M. Antonio Natta, in quo ſunt ingenij, ſunt animi, ac uirtutis ornamenta plurima. ego porro aliquid fortaſſe, ſi cum alijs conferar, uideri poſſim: cum uero ad te unum cogitationem conuerto, uix credas quam mihi ipſe diſpliceam. Quare permitte mihi, ut eas laudes, quas in me contuliſti, reijciam; aut ipſe maiores in te transferam. nam mihi, utrumque noſtrum aequa lance pendere, magni negotij non eſt. ut ut eſt, amo uoluntatem tuam. ea mihi eſt, eritq. ſemper, ut debet, antiquiſſima. De aduentu meo, muto conſilium in horas ſingulas. te me allicis, uel attrahis potius: reuocat, & retinet ualetudo. cum ad te ſpecto; nauim conſcendo, uehor, appello Mantuam, tecum ſum. ſic eſt amor, & illae, quae fluunt ex amore, uoluntates. rurſus, cum ad me conuertor, & meam imbecillitatem intueor; qua macie ſim, quam tenui cute, quam natura mollis, & procliuis ad morbos: relangueſco paullulum, & quaſi nauim incitatam leuiter inhibeo. uides adhuc, & ſentis fortaſſe, tentari corpora frigore, leui quidem, ſed tentari tamen: uides perflari caelum uentis; rationem eſſe temporis prorſus incertam, & inconſtantem. quae firmiores non timent; ego ualetudinarius niſi timeam, parum uidear me noſſe, parum uitae conſulere. quod nec humanitatis eſt; nec ſatis pium: cum nos iuſſerit ille ſūmus imperator quaſi ſuos milites in hac ſtatione, donec ipſe reuocauerit, permanere. Calores, ut ſpe

ro, quae mea ſolet eſſe anniuerſaria medicina, me mihi reſtituent. itaque Iunio ineunte, aut eo certe menſe te, ut ſpero, complectar. ſin uidebo ſine meo periculo fieri non poſſe ut in uiam me dem: docebo te litteris, quid conſilij ceperim. Tuum librum tractabo qua licebit diligentia, animo certe erga te ſingulari. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mantuam.

ADEO *ne erraui, & lapſus ſum in ſubducenda ratione, ut de ſolijs quinquaginta coniecerim, quae nunc octuaginta fore uideo? pudet indiligentiae meae. uerum, ut ut eſt, commodo meo rem ſuſcipere non poſſum: nec audeo recuſare; ne mea fides in dubium apud te ueniat. itaque peto a te, ut cum tua ratione meam quoque ducas, nec exigas a me plus, quam res & fortunae meae patiantur. Nam, quod ais, redituram ad me pecuniam cum fenore, libro uendito: uidelicet communi quadam, non propria me regula metiris. non enim ego, ut alij, qui libros imprimunt, habebo ſtatim certos homines, qui eos diuendant, & longinquas in urbes, regionesq. diſſeminent. uenduntur hic ſtatim a meis omnes ita paruo pretio, ut lucri quidem minimum, ſed minimo ſimul labore, minima moleſtia fiat. Meum ergo librum itidem, inquis, uendes. De doctrina libri tui, de elegantia poſſum ego facile iudicare: de uenditione quis praeſtat? an neſcis, libros*

lati-

latinos, optimos ueteres, ita nunc iacere, ut paene ſordium in genere putentur; uix iam Ciceronem ipſum, Caeſarem, Salluſtium legi, a multis etiam ne legi quidem, planeq. contemni? quare noli mirari me tam eſſe diligentem in ijs rebus, quas me docuit uſus paene quotidianus, & in quibus non licet eſſe ſine magna mercede negligenti. De tempore, quod urges: facultatem imprimendi non concedunt, libro non inſpecto. atque utinam, inſpecto, concedant. quod ſi dixi eos me faciles habere: non ſignificaui, poſſe me, libris non lectis, impetrare ius imprimendi, ſed conſequi, ſtatim ut legantur: quod ita multis non contigit. ſaepe enim uidi, nonnullorum ſcripta, apud eos, quorum poteſtatis haec tota ratio eſt, per multos menſes cuſtodita, neque legi, neque reddi. Mittas igitur librum oportet uniuerſum: mecum autem amice ages, pro ea, quam tu doces quotidie praeclaris exemplis, aequitate. ita, ſi erraui, non luam grauius, quam debeo: ſin error a me non eſt, a te uero aucti libri magnitudo tota pendet; ius tuebere pro tuo inſtituto, & amico ſimul conſules. Vale.

EIDEM, Mantuam. 32

VT *concludam paucis; quando nec mihi ad ſcribendum, nec tibi ad legendum otij ſatis eſt; ſi librum miſeris, imprimetur. nolo enim meam apud te fidem in dubium uocari: nihil eſt tanti. de tem-*

pore, incertum eſt. pendet, ut ſaepe iam ſcripſi, haec tota res ab aliena uoluntate. crediderim tamen, intra menſem confici & expediri rem poſſe, tum ſtudio noſtro, tum intercedentibus amicis, nobilibus uiris, & gratia florentibus. libro non inſpecto, facultas imprimendi numquam dabitur. ſcio nullam in eo labem eſſe, quae legentium animos poſſit inficere. noui tuos ſenſus, mores, probitatem. quae ego pluris etiam in te aeſtimo, quam eam doctrinam, qua parem fortaſſe aliquem, ſuperiorem certe habes neminem. uerum mos eſt gerendus conſuetudini. communis haec eſt, non tua praecipua condicio. Ad me autem quod attinet, uoluntati tuae, in qua uim eſſe cupiditatis intelligo, nulla interiecta mora ſatisfiet. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mantuam. 33

HODIE, *tribus medicis adhibitis, accurate diſputatum eſt de meo exeundi conſilio. rem probant, ſed illud addunt, totam aeſtatem dandam eſſe otio, iucunditati, exercitationibus modicis; nec redeundum in urbem ante menſem Octobrem. itaque uehementer animi pendeo: nec, quid conſilij capiam, ſatis habeo exploratum. in hac dubitatione uenit in mentem de tuo libro: quem, ſi ex eo, uideo fore, ut ſerius fortaſſe, quam tua uoluntas ferret, imprimatur. quare monendum te litteris exiſtimaui, ut aut ſtatim eum mitteres, aut imprimen-*

di

di conſilium differres. Ego hic uel tua unius cauſſa commorabor, dum liber abſoluatur. quod ſiſtatuis de ſubita impreſſione; qua uelis forma, quo charactere, quo numero, ſignifica. Suaderem omnino, ut aliorum opera, me abſente, utereris: ſed timeo mendas, & ſordes; quibus inquinari, & corrumpi tua ſcripta per operarum incuriam, nolim. quod tu iam ſenſiſti in libro de Pulchro; qui tractari non potuit indecentius. His litteris cupio a te primo quoque tempore reſponderi: ut, quod ad me ipſum attinet, certi aliquid poſſim ſtatuere. meam enim uoluntatem ad tuam accommodabo. Vale.

EIDEM, Mantuam. 94

LITTERIS tuis perlectis, aggreſſus ſum legere tuum libellum. legeram iam antea Venetijs, allatum ad me a Carreto tuo. mirifice ſemper placuit. genus enim ſcribendi non minus elegans, quam eruditum, complexus es. Quod ad typos attinet, uideo paullulum deteritos eſſe uetuſtate: itaque ſpecie illa, quam recentes habere ſolent, prorſus carent. & compactum nimis atramentum uidetur: ex quo fit obſcurum quiddam, quod legentium oculos offendat. Menda quaedam deprehendi nimis foeda, nec eiuſmodi, ut diſſimulari poſſint. cuius incommodi cauſſam puto tibi non latere. ſaepe enim hic, dum imprimitur, uel emendationi nemo praeeſt, uel praeeſſe ſolet homo mercenarius, & parum litteris inſtru-

ctus,

ctus, & is, cui pecunia, quam fama, ſit antiquior. nos tamen, & quia de exiſtimatione laboramus, & quod te nimium diligimus ob tuam probitatem, nimiumq. colimus ob eruditionem, enitemur, & contendemus, quantum feret acies oculorum noſtrorum, ut ſatis in hoc genere fiat tuae uoluntati. ad quam tu me diligentiam tacite uocas in tuis litteris. laudas enim, & Aldi filium agnoſcere te dicis. quam ſunt haec acuta; quam me pungunt, atque excitant ad omnem laudem, non modo hanc propriam typographiae, quae iam in noſtra familia inueterauit, et, qua ſi debita, poſtulatur. Sed heus: adhuc ne tibi meus liber eſt in manibus? atqui abiectum iam a te, & latere in angulis, obductum puluere, exiſtimabam. nec tu is es, cui bonas horas male liceat perdere, homo aſſiduis curis, maximisq. negotijs diſtrictus. itaque peto a te, hoc mihi des, ne tuum otium a ſummis rebus ad meas ineptias conferas. ſatis iam obſeruantiae in te meae, ſatis humanitati tuae dediſti. hoc ſi plus cupiam; non agam ſatis modeſte; nec te noſſe, nec me ipſe uidear. Verbum optabam in epiſtola tua de Carreti ualetudine, optimi uiri, ut uiſus ſum conijcere, tui certe ſtudioſiſſimi. nam affectum peſſime, ac paene deſperatum dixeras, cum eſſem Mantuae. Mecum actum eſt in hac peregrinatione prorſus infeliciter. incidit in morbos tota paene domus: ſed uxor cum periculo uitae integrum iam menſem miſerrime iacuit: nec dum uideo quid ſperem: cum iactetur acerbiſſima febre, nec habeat

ſpatium ullum ſeſe colligendi. ego, cum non optime ualuerim corpore, neque nunc ualeam, quo fuerim animo, quo nunc ſim, uel me tacente potes exiſtimare. fortitudinem laudo: ſed eam in me ipſo nunc requiro. uincor enim aduerſis, nec poſſum plane, quod tu potes, a philoſophia illa uera, quam Ariſtoteles ignorauit, praeſidium petere. Sed longius progredior. tuas litteras exſpecto. ſolatium fortaſſe aliquod in malis afferent. Vale. Aſulae.

EIDEM, Mantuam.

MEVM *in reditu conſilium hoc fuit, ut Mantuae conſcenderem, idq. maxime tui ſalutandi cauſſa; tum, ut, quod antea de tuo libro imprimendo inter nos conuenerat, id comprobaremus. non licuit ob uiarum difficultatem, & frigora. ſcis enim, quam tenui cute ſim, quam imbecillo corpore. Caneti igitur, & meo, & meorum conſilio, tranquilla tempeſtate conſcendi: Mantuamq. praeteruectus, uiginti, opinor milliariorum interuallo, Clodiam triduo incolumis appuli. hic me amici, & propinqui laetitia incredibili exceperunt, qui de reditu meo, ſaeuiente iam hieme, paene deſperaſſent. negotia nunc repetimus: quae cum neque pauca ſint, neque ponderis exigui; nullum tamen habeo prius, nullum antiquius eo, quod ad te pertinet. uide igitur ipſe, quid ſtatuas. nam, ſi perſtas in ſententia; mittendus liber eſt ante medium Ianuarium: quo*

ſpatium

ſpatium habeamus eos alloquendi, ac rogandi, quorum iniuſſu nemo imprimit impune. urget etiam Philippi Regis orator de libro edendo, quem ei miſit, homo, ut aiunt, graece latineq. bene ſciens, arcanorum ipſius Regis particeps, Gonzalus Perez: cui roganti per litteras ut omnino ſuus liber meis typis exeat impreſſus, & in eo ſitam ac locatam ſuae laudis aliquam partem exiſtimanti, deeſſe non poſſum, pollicitusq. ſum: & perſoluam fidem. ſed cupio tuum librum anteire, ſi tu uis: ſin cōmodius uidetur, in aliud tempus differri; quamprimum litteris ſignifica. ego id unum ſpecto, tibi ut ſatisfaciam. Vale.

EIDEM, Mantuam.

NONDVM *redditus liber eſt: nec mea tamen in ea re diligentia deſuit. deuorandum eſt hoc utrique noſtrum, quidquid eſt moleſtiae. nam me quoque mora longior incipit ita grauiter afficere, uix ut feram: fero tamen, quia Nattae negotium eſt. alioqui haſtas mehercule, ut ille inquit, abycerem. ſed obduremus paucos praeterea dies. ſi res ducetur, librum repetam, & cum pecunia tibi remittam. Ama me; & tibi perſuade, te mihi eſſe in animo aſſiduum, in oculis, in ore. Vale.*

EIDEM, Mantuam.

NEQVE *nihil reſpondebo, neque tamen id,*

quod tu exoptas uehementer, ego autem ſic, ut tecum in cupiditate contendam. Librum habet in manibus homo eruditus egregie ſacris litteris, & philoſophiae ſcientia excellens, Sixtus Medices: cuius omnia iudicio propter doctrinam, fidei uero ob integritatem recte committantur. is legit accurate; perſcrutatur omnia: examinat, & pendit acerrime. nihil adhuc, ut ſaepe iam mihi ſignificauit, alienum a recta ſententia deprehendit; tuamq. mire laudat perpetuam tam longo in opere eloquentiam, ſingulari doctrina coniunctam. is, quid tuo de libro ſentiat, ſuo teſtimonio, ac iureiurando cum oſtenderit, aggrediemur: quod abeſſe iam longe uix poteſt. Te interim rogo, optime Natta, ne quid alienae culpae in me transferas; nec me curare parum gnauiter exiſtimes ea, quae ad te pertinent; quibus afficior in utramque partem, non equidem aeque ac tu, ſed, uno te excepto, grauius certe, quam ceteri. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mantuam.

ALIQVANDO *is, qui tuum librum accurate legit, abſoluit epiſtolam eam, qua tuis litteris reſpondet. de re tu iudicabis: de homine, ſic habeto, uirum eſſe bonum, praeſtanti humanitate, ſingulari doctrina, praeconem uero laudum tuarum. quare eſt ſane, cur ei gratias agas, quod te ornet eſſeratq. laudibus: quod a me iam, qui te unice dili-*

go, tuo nomine factum eſt. quamprimum autem cupio a te reſponderi: ut, ſi quis remanet ſcrupulus, auferatur, & exeat tuus liber bono publico, tua non mediocri gloria: quod utrumque fore confido. Bonaminus neque dum uenit; nec, uenturus ne ſit, aut quando ſit, ex eius ad me ſcriptis proxime litteris licet coniĳcere. tu cognoſces: eiq. ad me faſciculum dabis epiſtolarum mearum: quas tamen, tu quoque, opinor, mecum ſentis, comprimendas potius, quam diuulgandas; ſed efflagitantibus, praeſertim amicis, negari iam diutius non poſſunt. Vale.

EIDEM, Mantuam. 37

PLVRIBVS *tecum uerbis agere non licet: ita multis diſtrahor curis. unum hoc: is, qui tuum librum legit, idem tuis litteris, diſertiſſime ſcriptis, reſpondebit. quod ut celerrime faciat, operam do, quantum in me eſt. tuam cauſſam certe, ut mihi uidetur, praeclare tueris: &, quantum tibi ex optima mente, tantum ex ingenio, & doctrina laudis accedit. Vale. Venetĳs.*

EIDEM, Mantuam. 40

PLACERE *tibi argumentum de Republica, & eius libri partem, epiſtolis meis inſertam, abs te, tali uiro, tantopere laudari, uehementer gaudeo. tua uero cohortatio, ut abſoluam inſtitu-*

tum,

tum, animos illa quidem addit: ſed, o mi Natta, ſi uideas quibus premimur & curis, & laboribus, fortaſſe, ſi modo uis me uiuere, aliter ſentias. incitamur uoluntate, conſilijs, & hortatibus amicorum, gloriae nonnulla cupiditate: nec omnino diffidimus ingenio; uerum illa, qua tu excellis, quae in tuis & dictis, & factis elucet, prudentia diſſuadet. me natura pertenui finxit corpore: ſtudiorum acceſſit non mediocris labor; ex quo imbecillitas, & morbi. quid res domeſtica? quae, quo eſt anguſtior, eo tuenda diligentius eſt. quid typographia? quam ita mihi tractandam intelligo, non ut omnia ad utilitatem, ſicut multi, ſed pleraque ad meam exiſtimationem referam, ac dignitatem. quo propoſito, nihil eſt operae, nihil ſtudij recuſandum: ac ſaepe, ut ait poeta ille tuus, ſudamus, & algemus. Amicis etiam uel ſalutantibus horae dandae ſunt, uel aliquid petentibus officia tribuenda. qui ſi excludantur, aut reijciantur; ſane conſuletur otio meo, rebus meis, ualetudini meae; ſed ubi humanitas? quae quam ſit hominis propria, nomen ipſum indicat. Iacent igitur inchoata, plane rudia, temere uel diſſipata, uel confuſa, mea ſcripta; quae nonnumquam, ſicuti mater languentem filium, cum dolore tacitus adſpicio; opem ferre, quam uidentur poſtulare, non queo. Quare, ſi quid apud te hominis tui amantiſſimi ſalus eſt, non debes me ad ſcriptionem uocare, tot aſſidue, tam uarijs, tanti momenti occupationibus diſtentum.

tum.

tum. adiuua me potius conſilio, ſi potes: aut minue moleſtiam conſolando: opta ſaltem, (& hoc ipſum ſignifica) ut haec, quae nunc ſuſtineo, perſeram, & is, quem uolumus, principijs exitus reſpondeat. id quod, niſi fauente, qui fons eſt omnium bonorum, Deo, ſperare non licet. Conſultationes tuas, ſi quae nondum editae ſunt, mire aueo legere. nam, cum in ijs, quae iam ſunt editae praeſtare te omnibus, qui memoria noſtra ius ciuile litteris mandarunt, cum ſcientia rei, tum ſermonis elegantia, mihi perſuadeam: intelligo poſthac tua ſcripta longe fore meliora. non ago tecum blande: metior ueritatem ipſa re, &, ut ſentio, plane loquor. ualde, mi Natta, hoc biennio in latina lingua profeciſti: quotidieque, ut ex epiſtolis tuis facile conijcio, ad ueterem illam eloquentiam propius accedis. itaque uidere mihi uideor, ac prorſus uideo, quantus in iure ciuili explicando, ſi ſtudium adhibueris, eſſe poſſis. quod ut facias, auctor tibi magnopere ſum; ſi modo tu in tua laude quemquam, praeter te ipſum, auctorem, hortatorem ue exſpectas. Vale.

EIDEM, Mantuam. 41

LITTERAE *tuae, quas idem binas tabellarius attulit, facile tuam edendi libri, quem efflagitari iam a multis audio, non mediocrem cupiditatem declarant. nec me tamen ſtudio tibi concede-*

re uelim exiſtimes. nam & συμπάθειαν quandam commouit iam in ſenſibus meis uirtus tua: & res ipſa, de qua tantopere laboras, commendationem habet a ſe ipſa, nec tuum officium apud me, aut omnino apud quemquam bona mente praeditum, deſiderat. Vnde igitur, inquies, tot dierum prolatio? Equidem culpa uaco: nec in officio praeſtando Sixti nobis humanitas defuit: ſed ab eius uoluntate pendemus, cui tota demandata facultas eſt. is cum Sixti primum, deinde etiam noſtro ſe acquieſcere teſtimonio confirmaſſet; Sixtum etiam, ut optime de Chriſtiana doctrina ſentientem, ſacrarumq. litterarum diſciplina perfectum, laudibus extuliſſet; illud adiunxit; ſibi tamen eſſe concedendum, cui ratio temporum paullo ſeueriorem, quam ipſius uoluntas ferret, perſonam imponeret, ut librum leuiter attingeret: quod eſſe perpaucorum dierum negotium pollicebatur: negandum non fuit. egimus etiam gratias, quod ita blande peteret, ut ſuam obliuiſci poteſtatem, humanitatis cauſſa, uideretur. Nunc tibi, mi Natta, deuoranda eſt haec non multorum, ut ſpero, dierum mora. uides, hominum recentiorum libri, quicumque de ſacris rebus loquantur, quam diligenti hodie trutina perpendantur: uides, quam multi, nullo perſonarum diſcrimine, in iudicium uocentur, quam pauci mox elabantur. tolle, obſecro te, feſtinationem in re tanta: & habe rationem temporis: & utriuſque noſtrum otio, (nam mea quoque

N res

es agitur) breui interpoſita mora, conſule. Nam, quod inieciſti de tua laude, opinor ut quaſi dormientem excitares; id mihi nouam diligentiam non attulit, potius admirationem quandam, cur ea, quae ad tuum decus pertinent, curari a me frigide ſuſpiceris. Etiam appellas me ob teſtimonia epiſtolarum mearum. quaſi uero ego te diligam conſtantiae cauſſa, non iudicij. quod ſi te non eſſe diſſimilem tui putaueris; cuius etiam probitatem, doctrinam, eloquentiam aſſidua ſtudia uehementer augent: me quoque, qui aliquando in te fui, eundem fore ſemper, hoc eſt, amore incenſum, tuaeq. cupidiſſimum gloriae, debebis exiſtimare. Commentarios meos quod euoluis libenter; amice facis. ſi uero etiam, ut ſcribis, aliquid ad tuam utilitatem excerpis; magni facio induſtriam meam: quam tu, uir ingenio, & eruditione ſummus, modo non improbares, ſatis habebam: fructum ut ex ea caperes, uix umquam ſperaui. itaque ſcribam poſthac paullo fidentius, iudicio tuo confirmatus; & auctoritatem tuam, ſi quis contra ſenſerit, pro ſexcentis rationibus opponam. Litteris tuis, caue putes, non eſſe a me reſponſum, quia neglexerim, obſtitit occupatio: quae diem quandoque totum eripit a mane ad ueſperam. quod etiam ſi non ſcriberem, tamen opinari, tuae prudentiae, & humanitatis eſſet. Vale.

E I D E M, Mantuam.

AD OCVLORVM *dolores, quos diuturna conſuetudine ſatis iam modice fero, acceſſit moleſta febricula, periculi tamen expers, ut medicus affirmat. itaque cogor breui reſpondere litteris tuis, elegantiſſime, & humaniſſime ſcriptis. Liber ſtatim traditus eſt uiro optimo, atque eruditiſſimo, communi amico, Sixto Medici. is, licet occupationibus diſtrictus, tamen & mea, & tua cauſſa pollicitus eſt; operam ſe daturum diligēter, ut eam partem, quam tu addidiſti, ac mutaſti, quamcitiſſime legat. quod cum fecerit; rurſus ex eius teſtimonio ius erit impetrandum libri diuulgandi. ſcis enim, quam ſeuera hodie ſit librorum omnium examinatio, quam ſint, ubi quid ſcribimus, ambigua cauenda: ne qua omnino ſecus interpretandi, trahendiq. in deteriorem partem, occaſio praebeatur. Sixtus me diligit, meaq. cauſſa ualde cupit, de te autem honorifice & ſentit, & loquitur. itaque, quod ad ipſum attinet, nauigamus in portu. Academia tuum officium amplectitur, ac laudat; ſua uero a te, ſingulari uiro, probari & magni fieri inſtituta, mirabiliter gaudet. Plura uolebam, ductus ſuauitate ſermonis, cuius imaginem habet epiſtola: ſed interdictum eſt, non modo ne quid ſcribam mea manu, uerum etiam ne multa, niſi neceſſario, dictem. Vale.*

EIDEM, Mantuam. 43

HABEO, quod petieram. *ſedaſti animum meum conſolatione, conſilio iuuiſti. nihil ſapientius, nihil humanius epiſtola tua. & cum multa ſunt a te grauiſſime, atque ingenioſiſſime commemorata: tum uero mirifice ſum exemplo tuo commotus, quem ſtatuo imitari, quantum in me eſt, licet meae probe quidem conſcius infirmitatis: cui ſi Deus aderit, quod equidem ſpero; uincemus humana omnia, & triumphabimus in aduerſis. Afferet ad te tabellarius cum his litteris indicem, quem petis, miſſum ab Academia, tui ſtudioſiſſima. tradidi enim legendam epiſtolam tuam: nec improbauit quiſquam. quid? nemo non extulit ampliſſimis laudibus. ego autem & qua ſim ex eorum iudicio affectus laetitia, & quid ipſe de tuis exiſtimem ſcriptis; quia te puto illud, uel me tacente, pro amore noſtro ſuſpicari, hoc autem ex meis ſuperioribus litteris cognouiſſe; non exponam hic pluribus uerbis. tantum agam gratias de iſta tam in me propenſa uoluntate, excellentiq. induſtria: quarum alteram longitudo litterarum tuarum, alteram elegantia declarat. Vale.*

EIDEM, Mantuam. 44

BIDVVM *hic futurus ſum: nec enim diutius licet per ualetudinem: nec ueniſſem leuibus cauſſis.*

Liber tuus propediem praelo committetur, & diligenter emendabitur. angor equidem, quod abeſſe cogar, quod accidit profecto non minus contra uoluntatem, quam praeter opinionem: ſed haec in manu noſtra non ſunt. ducimur enim, uel trahimur potius fatorum ui. itaque humana omnia ferenda. quamquam non haec tibi, quem religio probum, doctrina prudentem facit, ſed mihi ipſi, ab ijs praeſidijs, quae te muniunt, parum inſtructo, tamquam intus cano. De rebus meis, de ualetudine, de ſtudijs, exigit omnino amicitia noſtra, ut aliquid ſignificem: ſed neque nunc ſatis otij ſuppetit: neque, ut uere dicam, libenter ſcribo, quae tu non libenter legas. meliora tamen omnia paucis diebus fore uidebantur: itaque uberiores a me litteras exſpectato. Haec dictaui propere, multis diſtrictus negotijs, animo curis impedito. Vale.

EIDEM, Mantuam.

LEGI, *quas remiſiſti, epiſtolas meas, & correxi leniter, ut homini licet occupato. de editione, quod hortaris, ut omnes potius, quam, ut ego ſtatueram, unam, aut alteram: ita faciam, non ſpe laudis, (ſcriptae ſunt enim, quod res ipſa indicat, indiligenter, ac raptim) ſed quia notam eſſe aequis & iniquis noſtram amicitiam uolo: quae me ornat iudicij tui teſtimonio: cum tamen ad iudicium ſingularis accedat humanitas. Vale. Venetijs.*

EPISTOLARVM PAVLI.MANVTII

LIBER.QVARTVS

ILLVSTRI.COMITI MICHAELI.TVRRIANO CENETENSI.EPISCOPO Cenetam.

ANGEBAR *animi, nec fieri quidquam poſſe me uno miſerius opinabar: ita multa hoc anno praeter exſpectationem, prorſus aduerſa meis rationibus, obtigerant: fratris primum amantiſſimi, deinde filioli ſuauiſſimi interitus, uxoris morbus, inualetudo mea, rei familiaris incommoda. quam facile, nullo paene ſtrepitu, rerum mearum conuerſus orbis eſt. de fratre, & filio iam fero moderatius; uel quod, ut ſolet, medetur dies; uel quia, quod aeterna lege Deus conſtituit, id abrogare uelle non ſolum iniuſtitiae, uerum etiam imprudentiae uidetur eſſe. uxor conualuit: ego ſatis firmus. domeſtica uero damna, quae ſarciri uix umquam arbitrabar poſſe, facile compenſat amor in me tuus; cuius mihi recordatio moleſtias omnes diluit; quandoquidem uis me ad omnes caſus (recordor enim tua uerba) ſubſidium in tua benignitate maximum conſtituere. itaque leuatus a te grauiſſimis curis, premi iam onere*

officij

officij me ſentio : in quo ſuſtinendo uiribus enitar cunctis & animi, & ingenij : tantum ne? immo etiam ijs, quas beneuolentia erga te noſtra, & ſingularis addet obſeruantia. quid porro tam difficile, aut tam amplum eſt, quod incitata ſtudio uoluntas non aſſequatur? uerumtamen in hac re ſentio eſſe haud paullo difficilius mihi ſatisfacere, quam tibi. te enim nihil in conferendo beneficio ſpectare praeter ipſam uirtutem, quae ſuis gaudet ac fruitur bonis, nihil extrinſecus aſſumit, ſatis mihi multo antea perſuaſum eſt; praeterea nulla re indigere, non gloria, qua iampridem abundas, non diuitijs, quas & poſſides iam, & contemnis. ego uero, qui & ante annos ſex, quo te primum die ſum allocutus, eo ipſo die benignitatis tuae praeſtantiam non uulgari munere ſum expertus; & nunc ab eadem benignitate multo etiam maiora, te iubente, cogor exſpectare; prorſus ancipiti cura diſtrahor, qui neque gratiam tibi umquam referre, neque nuda uoluntate contentus eſſe poſſim. Succurrunt enim multa, quae libenter cogitem: primum, humanitas tua, qua me ſemper complexus es; deinde liberalitas, qua ſubleuaſti; poſtremo conſolatio illa, Chriſtianae pietatis, & ſapientiae pleniſſima, qua me quidem proximo Quinctili menſe, cum ad te honoris cauſſa Cenetam acceſſiſſem, afflictum erexiſti. atque haec quibus meis erga te officijs? nullis omnino, ſalutatione excepta, quae ipſa mihi tum utilis ex prudentia, atque eruditione tua, tum etiam ex dignitate perhonorifica

norifica fuit. Quae cum omnia colligo; eximiam iſtam, planeq. diuinam beneficentiam, inſitam tibi, uel potius ingeneratam a natura, auctam doctrina, uſu confirmatam, atque perfectam, ſatis admirari non poſſum. Et ſimul ad quoſdam, opibus affluentes, multis imperantes nationibus, cogitationem conuertens; doleo uicem bonarum artium, quae deſerantur ab iis, quorum patrocinio ſi uterentur, fructum retribuerent eum, qui eſt omnibus imperiis anteponendus. quid enim eſt immortalitate praeſtantius? quis autem eam, niſi beneficio litterarum, conſequitur? laterent in tenebris, obruti uetuſtate, Caeſares, Alexandri, plane omnis antiquitas, niſi rerum praeclariſſime geſtarum, quas cum audimus, imitandi cupiditate accendimur, teſtem haberemus hiſtoriam. Quo magis tibi gratulor, Antiſtes, & idem Princeps egregie, qui hanc uerae laudis paene uacuam hodie poſſeſſionem tam libenter occupes, ueteremq. maiorum tuorum de omnibus bene merendi conſuetudinem, nulla prorſus tuarum fortunarum ratione habita, conſtantiſſime retineas. Quod uero iſtam uirtutem multis praeterea uirtutibus, uſu rerum maximarum, prudentia, doctrina, eloquentia, maxime uero humanitate cumulas, atque exornas: iccirco & antea Romae, atque in tuis legationibus, Eccleſiae cauſſa ſuſceptis, magnificentiſſime geſtis, & nunc in urbe tua, quam diuino ſimul & humano iure temperas, concurſus ad te quotidie fiunt optimorum uirorum, & eorum

maxime, qui aut ipſi ingenio, litteriſq; praeſtant; aut ſaltem de ingeniorum litterarumq; praeſtantia iudicare poſſunt. in quo ſaepe fortunam accuſo, quae mihi facultatem ueniendi ad te, quod eram hac aeſtate pollicitus, & cupio uehementer, adhuc quidem eripiat. quod cum licebit, accurram. quid enim iſta amoenitate iucundius, iſto caelo ſalubrius? quid porro ad beate uiuendum deeſſe poteſt ei, qui tecum uiuat? cuius in aedibus primum oritur ex tua diſciplina uirtus; deinde excipit uirtutem liberalitas. Hoc igitur, cum per negotia licebit: & utinam mature liceat. interim memoria tui fruar; teque, licet hoc terrarum ſpatio diſiunctum, colam ut praeſentem, nec ullum erga te, quod ab homine tui ſtudioſiſſimo poſſit exſpectari, aut officij genus, aut ſtudij praetermittam. Vale. Venetijs.

ANTONIO. VERANTIO EPISCOPO. AGRIENSI

CVM *, tui ſtudioſiſſimus, praeclarae non ſolum indolis, ſed iam etiam uirtutis adoleſcens, proxime reuerſus e Pannonia, tuo me nomine ſalutaſſet; atque hoc officium ijs uerbis, quae facile tuum de me iudicium declarabant, ſubſecutus eſſet: cepi ſane uoluptatem incredibilem, nec mediocres habui gratias Deo optimo Max. cui ſoleo, ſi quid optabile contigit, acceptum referre, & a quo, ſi quid contra, ſperare meliora. nec uero

tua mihi quidquam amicitia uel ad meam laudem illuſtrius, uel omnino amplius poſſum exiſtimare; cuius audio fortunam a multis ita laudari, atque extolli, ut nemo tamen ſit, quin fortunae uirtutem anteponat. atque ego te cum ante aliquot annos, commotus fama laudum tuarum, diligere, & obſeruare coepiſſem; animumq. meum probare tibi litteris uehementer uellem: pudor uetuit, non omnino fortaſſe improbandus; meq. ab hoc deterrere conſilio, & quaſi reprehendere natura mea maxime ſemper eſt uiſa. quid? tu ne talem uirum, grauiſſimarum rerum onera ſuſtinentem, deditum ſtudijs praeſtantiſſimarum artium, inani ſcriptorum genere appelles? reuocabat ratio; & habendam mihi tum dignitatis tuae, tum modeſtiae meae rationem intelligebam. Sed profecto a rectis mentibus non ambitione, ſed officio incenſis, diuina numquam benignitas abeſt. qualem enim ego certe uix umquam ſperare auſus eſſem, ea mihi nunc a te ipſo oblata facultas eſt: cui de mittendo ad me emblemate, elegantiſſime, &, in quo ſummam laudem ſtatuo, admodum pie conſcripto, uenerit in mentem. quo ſum dupliciter affectus officio, laetitia primum ex ipſa re: debet enim iucunda uehementer eſſe amoris, ac iudicij, a tali praeſertim uiro profecta, ſignificatio: deinde, moleſtia quadam, quod, qui humanitate uinci non facile patiar, nunc quidem a te captus, atque oppreſſus, tantum in hac uirtute, qua nulla magis hominem decet, tibi concedam neceſſe eſt, quantum

in

in alijs, quibus te Deus ornauit, & induſtria tua; minime paucis: quarum fama non Germaniae, aut Pannoniae, continentium regionum, ambitu terminatur, ſed Europam, quanta quanta eſt, ac paene terrarum orbem iam peruolitat uniuerſum. uerumtamen, ſi tibi, magis locorum ſpatijs diſiuncto, ſingularem animi mei ad te amandum, colendumq. propenſionem oſtendere minus poſſum; apud eos ſaltem, qui meam uocem audiunt, meisq. ſaepe ſermonibus interſunt, tuam doctrinam, eloquentiam, in primis uero puram ab omni labe religionem aſſidue praedicando, profecto ipſe mihi aliqua ex parte ſatisfaciam. nec tamen ita ſterilem cognouimus induſtriam noſtram, licet mihi laudem ingenij nullam adſciſco, quin ea fructum aliquem, qui ad tuum decus pertineat, nec ſine tua gloria peruulgetur, aliquando ferre poſſit. quod aggrediar ita libenter, & ita ſtudioſe curabo, ut euentus futuri laetitiam auide praeripiam, deq. eo, quod nondum praeſtiti, iam nunc, perinde ac ſi praeſtiterim, ipſe mihi gratuler. et huius quidem ueluti praedem promiſſi, meae teſtem uoluntatis, hanc ad te mittendam epiſtolam putaui. Vale. Venetijs.

ANDREAE. ZEBRIDOVIO
EPISCOPO. CRACOVIENSI

V I D E, *quae ſit uis etiam apud alienos ignotoſq. homines uerae ſolidaeq. uirtutis. Aliquot ab-*

hinc annis, cum egregios uiros, qui te non de facie ſolum, uerum etiam e ſermone aſſiduaq. conſuetudine optime nouerant, omnia de te ſumma praedicantes audirem, ſtudio tui ſum incenſus incredibili. nec meam deinde obſeruantiam dies exſtinxit, aut imminuit, ſed auxit potius, ad ſummumq. perduxit: atque equidem nihil habui antiquius, nihil exſpectaui magis, aut obſeruaui diligentius, quam ut haec ad te amandum, colendumq. animi mei propenſio aliquo tibi non uulgari pateret officio: ſed meam exſpectationem feſellit euentus, nec ulla umquam ſatis opportuna uoluntati reſpondit occaſio. nunc igitur, quod mihi a fortuna denegatur, ſtatui a me ipſo impetrare. Praeclarum aliquid praeſtare, dignum uidelicet ea, quam tu ſuſtines, perſona, dignum tua uirtute, cupiebam: non licuit: at, quod licet, demus operam ut id conſequamur. licet enim certe ſtudij erga te mei ſignificationem quandam, non expreſſam omnino, ſed quaſi leuiter adumbratam, oſtendere. & e quercu etiam quandoque exculptum placet, non modo ex ebore, ſimulacrum. Effigiem domi habeo parentis mei, quem tibi unum, cum familiari olim tuo, & in ore, & in amore eſſe, homo inſigni eruditione, moribusq. ſanctiſſimis, Andreas Patricius non ſemel affirmauit. eius exemplar uenienti ad te Patricio dedi. Putabis igitur, cum patrem meum quaſi praeſentem adſpicies, agere tecum, ut aditus mihi, & quaſi fores aperiantur ad amicitiam tuam: quod ſi aſſequor,

additum

additum ad fortunas meas ornamenti, commodiq. plurimum exiſtimabo: quid enim ſpecioſius, quid ad laudem praeſtantius, omnino ue utilius, quam Principum, hoc eſt, tui ſimilium uirorum, frui beneuolentia? atque hoc uideo totum eſſe poſitum in humanitate tua, quam Patricius ferebat in caelum. nam ego quidem, nullis plane meritis, animo tamen adhuc te colui. ſed, ut ſpero, merita quoque accedent: conferam enim ingenium ad tuam laudem; & apparebit in tuo nomine, approbante Deo, quo nihil abnuente perficitur, opus aliquod induſtriae noſtrae, eiuſmodi fortaſſe, (certe hoc enitemur) quod poſteritas haud omnino contemnat. Vale. Venetijs.

PETRO MISCOVIO SARMATARVM REGI CONSILIARIO

AMO *ualde probitatem, &, ſecundum eam, eloquentiam; non quae uerba tantum colligit, & inani uocum ſonitu auribus obſtrepit, ſed quae maxime rem continet, ſeq. ipſa non minus grauitate ſententiarum, quam elegantia uerborum & ſplendore commendat. haec te audio ſimul expetere, Petre Miſconi, expetere autem? immo iam eſſe conſecutum. quibus ornamentis magnum te eſſe, atque illuſtrem apud homines uere ſapientes exiſtima, ſic inquam, ut illa, quae plerique, quaſi ſola bona, ſpecie decepti admirantur, quae ipſa quoque in*

te non mediocria ſunt, opes, auctoritas, amicitia clarorum uirorum, addo etiam gratiam apud Regem omnium potentiſſimum, nullo pacto conferenda uideantur. nam haec licet aliquando uirtutem conſequantur, ut in te ipſo contigit, minime tamen ipſa uirtutem indicant, neque ſemper ad laudabilia ſtudia, tamquam ad cauſſas euenta, referuntur. qui uero pietatem, qui iuſtitiam colit, qui & ingenio ualet, &, qua ualet, ad res egregias, maximeq. ad inſtructam praeclaris doctrinis eloquentiam totus incumbit: hunc uere ſe ipſum, quod eſſe difficillimum conſtat, ac ſua bona noſſe, hunc optime exercere inſtrumenta illa, quibus homines brutis animantibus praeſtant, mentem, atque rationem; hunc denique gloria dignum immortali, dignum qui feratur in oculis, ornetur laudibus, nemo omnium hominum, niſi qui hominis nomine indignus haberi uelit, umquam negabit. quod ego cum a prima pueritia, domeſtico patris inſtituto, natura etiam quaſi ſuadente, ſenſiſſem; confirmatus poſtea magnopere ſum clarorum uirorum exemplo: nec uenit umquam in mentem, quod ita ſenſerim, paenitere: laetatus etiam ualde ſum, ac laetor equidem nunc eo magis, quod accedit ad meam ſententiam iudicium tuum. in iiſdem enim ſtudijs elaboras: eaedem tibi artes curae ſunt: quaeq. hinc emanant laudes, eas eſſe ueras laudes, & earum ita ſemper florere gloriam exiſtimas, ut numquam exareſcat. idem putamus, & idem uterque ſequimur,

mur, optime Miſcoui: ſed tua clarior induſtria, hominis in excelſo dignitatis gradu conſtituti; fortaſſe etiam felicior, quia ſecunda ingenium fortuna excitat; aduerſa debilitat. quam multa enim nobis obſtant: quam ſaepe recta mens, optimorum conſiliorum in curſu impedita, cogitur conſiſtere. tibi uero, qui propenſam uehementer ad laudabilia quaeque uoluntatem in te laudant, ijdem fluere ex uoluntate omnia confirmant, nullam aduerſari, nullam pugnare tecum ex ijs rebus, quae ſunt inimicae uirtuti: uerſari te aſſiduum in aula Regis, ipſi Regi carum, ſummis & infimis iucundum, apud exteras etiam gentes illuſtrem, ac perhonoratum. quae tibi eſſe perpetua, maximeq. propria, non ſolum cupio, communi ſtudiorum cauſſa, quorum decus tua dignitas auget; ſed facile etiam adducor, ut ſperem. quidquid enim es, a te ipſo es, & ideo tantus, quia talis: nec tu deſines umquam eſſe, qui fuiſti: nec ea, quae uirtus conſtituit, caſus euertet. tantum igitur, quod & facis, & facere minimo negotio potes, retine conſuetudinem tuam: intuere te ipſum: uitam ante actam imitare. ſic augebis quotidie tua merita; & idem quotidie meritorum praemia tuorum ſumes a te ipſo; eritq. uirtuti merces uirtutis uſus; quo nihil eſſe iucundius, profecto iam ſenſiſti; nihil autem ad memoriae perpetuitatem utilius, docemur exemplis eorum, de quibus poſt tot ſaecula litterae loquuntur. Et, quoniam ſequitur, atque comitatur, ut umbra corpus, gloria uirtutem;

uirtutem; nec te latet, praeceptis imbutum antiquae doctrinae, improbari eos ab excellentibus in philoſophia uiris, qui, praeter ſua commoda, nihil ſpectent; ſeq. ſibi tantum ipſis eſſe natos arbitrentur: non dubito, quin ſtatuas, quantumcumque uel habes iam facultatis ad bene merendum, uel in omni tua uita praeclara tibi animi tui bona pepererint, non ad rei domeſticae fructum, aut ad anguſtae benignitatis uſum illud eſſe reuocandum, ſed eſſe totum ad alienas utilitates, maximeq. ad artium liberalium ornamenta quamlatiſſime porrigendum, atque explicandum. quod ſi fiat, ſimul illud fieri neceſſe eſt, ut, quamplurimis in tua laude conſentientibus, par beneficentiae celebritas nominis, & fama conſequatur. Atque ego te ita ſentire, proq. tuis opibus iam praeſtare, non inani aliqua coniectura ductus exiſtimo, aut ideo ad te ſcribo, ut in tuam gratiam blandae orationis artificio mihi liceat irrepere: ſed credidi hominum honeſtiſſimorum ac prudentiſſimorum, iſtinc ad nos uel ſtudiorum cauſſa, uel cognoſcendae Italiae ſtudio commeantium, teſtimonijs, maxime uero familiari meo, nihil temere affirmanti, Andreae Patricio: cuius eo pluris iudicium facio, quod egregiam eius doctrinam, id quod perquam raro contigit, adaequat integritas. addebat etiam, quo ſum unice delectatus, quodq. mihi, ut uere dicam, huius epiſtolae cauſſam attulit, ſtudioſum te eſſe ſcriptorum meorum, & mihi aliquid, atque adeo tantum tribuere in latina lingua, quantum

tum optaui equidem ſemper, aſſecutum me eſſe numquam duxi. nunc, ſi tu, iſta uir auctoritate, iſto pondere, ita de me ſentis; in dubium paene reuoco iudicium meum; nec me prorſus audeo contemnere, ne a te diſſentiam; enitarq. multo etiam, quam antea, diligentius, ut accedam proxime, ſi ulla ratione potero, quo tu me perueniſſe iam exiſtimas; ut aliquando ueritati iure des, quod fortaſſe nunc humanitati magna ex parte largiris. fateor enim, iudicij de me tui famam mihi eſſe periucundam: quid oneris tamen eadem imponat, quoq. redigar neceſſitatis, intelligo. latere nullo modo poteſt, quem clari uiri teſtimonium indicat: nec me iam ad uigilantiam, omnium ſcientiarum parentem, laudis cupiditas magis, quam infamiae metus impellit. quae licet perdifficilis, admodumq. dura uideatur eſſe condicio: tamen, quia gratus, hoceſt uir bonus eſſe uolo, amplector libenter officium tuum, ab excelſo quodam animo, liberaliq. profectum: quod ſi compenſare meis officijs non potero, memoria tuebor, & proſequar etiam laudibus, quam diu uita fruar: ut ex optima ſaltem uoluntate, qua boni, & ſapientes uiri metiri beneficia conſueuerunt, aliquam tibi relatatam eſſe gratiam exiſtimes. Vale.

IO. VINCENTIO. PINELLO
Patauium.

MAGNA *fuit, atque etiam nunc inter homi-*

nes eſt de genere uitae controuerſia: cum alios ita doctrinarum cognitio delectet, ut ab agendis rebus abhorreant; alij, non ſibi tantum, uerum & amicis, & patriae, planeq. omnibus hominibus homines eſſe natos, exiſtiment: ex quo ſequitur, ut ſcientiarum ſtudijs uſum rerum anteponant. hoc diſcrimen, in quo ualde pro ſenſu partium dubia ueritas fluctuat, tu quidem, quod ad te attinet, optime Pinelle, optimiſq. & eruditis uiris merito cariſſime, egregia quadam, uulgo non ſatis cognita ratione ſuſtuliſti. ſimul enim utrumque ſtudium complexus es, tum earum diſciplinarum, quibus exculta mens uberrimos in omni fortuna ferre fructus ſolet, tum iuris ciuilis, quod alienos ad uſus maxime porrigitur. ardua res, & operoſa: quod exemplorum declarat inopia: ſed ingenio tuo nihil difficile: &, ut ſe praebent initia, futurum nemo dubitat, ut inſtituta perficias, conſilijſq. tuis breui reſpondeat euentus. in philoſophia quidem proceſſus tuos admiramur: qui tanti ſunt, ut euolare potius, quam excurrere uidearis. quamquam cur miremur? ingenio ſi quis ualet, in ſtudio fere languet. qui utrumque coniunxit, optimam quandoque diſciplinam, & rectam ſtudiorum uiam ignorat. fac in uno tamen haec ineſſe omnia; quid aſſequetur aduerſante fortuna, ſubſidijs deſtitutus ijs, quae cum adſunt, fertur animus procliui curſu ad egregias res; ſin abſint, haeret in ſalebra, nec facile progreditur. Quae igitur ſingula tanti ſunt, quemuis ut

poſſint a ſperata litterarum gloria penitus auertere; haec tibi cum ſuppetant uniuerſa, iure iſtam, quam alij uix tuentur, Spartam quotidie magis illuſtras; neque tam nobis hoc, aequalibus tuis quod ſis uirtute maior, quam illud, ſi te ipſo minor eſſes, admirandum uideretur. In philoſophia quidem cum operam ſtudioſe des M. Antonio Genuae, cui ueterum doctrinarum arcana patent, quo nemo peritior Ariſtotelis interpres, nemo uir melior uſquam uiuit; nihil mediocre neque nos a te exſpectamus, neque tu praeſtas. quo nomine tibi gratulor plurimum, & eo magis, quod illius uiri uoce publice cum multis, conſuetudine, ac ſermonibus, quae humanitas eius atque amor in te eſt, priuatim & proprie frueris. hauries enim ex eodem fonte non ea ſolum, quae uel olim in Lyceo, uel etiam in Academia diſputabantur, ſed id, quod longe praeſtantius eſt, Chriſtianam pietatem, a qua manat una, & in qua item una philoſophia perficitur. Habes igitur, diuinitus oblatam, uirtutis adipiſcendae facultatem: quā te uideo arcte eſſe complexum, nec uereor ut dimittas, qui te ita flagrare cupiditate cognouerim, ut reuocandum potius a nimia contentione, ualetudini uix ferenda, quam acuendum, & incitandum, intelligam. Nam, quod ad ius ciuile pertinet, ubi tu philoſophiam, ideſt totum, ſcientia comprehenderis, quid in parte cognoſcenda ſupereſſe negotij putas? minimum, ſi ſapientes uiros, & in ijs eum, quem ego omnibus iudicij laude antepono, docto-

rem tuum Genuam audies. quamquam ſermo tuus, habitus interdum, praeſente me cum eruditis hominibus, tractaſſe te iam ſatis diligenter ea, quae excellunt in uniuerſo iure ciuili, ideſt ueterum iuriſconſultorum praecepta, declarabat: ut uel eadem facile poſſis, quandocumque libuerit, recognoſcere, uel, ſi qua reſtant, quaſi racemos aliquos confecta uindemia colligere. non enim te arbitror ſtudiorum tuorum elegantiam ineptiſſimis, planeq. barbaris quorundam ſcriptis inquinare uelle: quae cum immenſa ſint, pleraque tamen inania, laboris & moleſtiae plurimum, utilitatis, & oblectamenti minimum habẽt. Interim, ut facis, graeca cum latinis, & eloquentiam cum philoſophia coniunge: ut, politioris doctrinae copijs inſtructus, remiſſiora etiam ſtudia colentibus aliquando ſatisfacias. non enim uiuimus omnes in Atticis gymnaſiis: nec ubique de rerum cauſſis quaeſtio eſt: &, quibus contemplatio naturae uehementer placet, iiſdem tamen animi cauſſa tamquam in hortos Muſarum diuertere non iniucundum eſt. qua de re quia nonnumquam inter nos locuti ſumus, &, ut ſpero, breui colloquemur, nihil addam, te praeſertim, quod facile intellexerim, meam ſententiam comprobante. cuius conſilij, non dubito, quin maiorem quotidie uoluptatem capias. Ego hic, genere uitae moleſtiſſimo, quas Patauij utiliter ſatis, iucunde quidem certe in libris, & in tuis tuorumq. familiarium ſermonibus traducebam, horas perdo. itaque, cum primum

dome-

domeſticas tricas, quibus teneor inuitus, expediero, aduolabo iſtuc, ſitiens ueſtrae conſuetudinis; qua ſi frui perpetuo liceat, beatiſſime uiuerem. Interim amorem mihi tuum, cuius equidem memoria ualde recreor, cupio conſerues, &, ſi tua patitur humanitas, etiam rogo. Vale, & Petrum Nunium, familiarem tuum, cuius doctrinam, & ingenium in Lucretiana interpretatione mirum in modum probo, ſaluta meis uerbis. Venetijs.

VIDO. PANCIROLO
Patauium.

CVM *alia me in iſta urbe, quam tu praeter ceteros tua uirtute nobilitas, & ornatiſſimorum iuuenum coetu frequentas, oblectare uehementer ſoleant: tum nihil eſt, aut eſſe omnino poteſt, * quotidiana conſuetudine, iucundius: non ſolum, quia probitate, modeſtia, morum elegantia, omnibus denique animi bonis excellit: ſed etiam, quia paucorum annorum ſtudio, praeſtantia uidelicet ingenij, quam ego ſemper amaui, conſecutus eſt, ut exquiſitam, ac uariam ſermo illius eruditionem praeſefecerit, ſcripta uero ad Ciceronianam eloquentiam ſic accedant, ut cum ijs, qui ſuum nomen hac laude celebrarunt, qui pauci admodum ſunt, conferri iure poſſit, aequalibus uero cunctis facile antecellat. Hunc ego tibi iuuenem, quem olim mihi adoleſcentulum uir omni laude ſummus, Reginal-*

*dus Polus Cardinalis, magnarum uirtutum indole commotus, accuratiſſime commendauit, etſi neceſſe non arbitror, commendo tamen eo ſtudio, quod quia uerbis exprimere mihi non licet, tu quoque, tantum eſſe, uelim exiſtimes, ut exprimi nullo modo poſſit. is cum antea philoſophiam, praeſertim quae de graecis fontibus hauritur,& humanioris doctrinae ſtudia diligenter, eximiaq. cum laude coluit; tum hoc tempore in cognoſcendo iure ciuili totus eſt. qua illum cupiditate quotidie magis incendit admiratio tuae uirtutis, quam in omni fere ſermone ad caelum fert, exterisq. etiam gentibus, licet illuſtrem ſatis, elegantiſſimis declarat epiſtolis. pertinet igitur ad humanitatem tuam, qui te tam ualde amet, tantiq. faciat, eum redamare, eiq. reconditos illos, omnium puriſſimos, tuae ſcientiae fontes aperire: pertinet etiam ad fidem, qui ſe totum in tuam diſciplinam tradiderit, opibus eum imperti re ingenij tui, quas ille Regum opibus & ſua ſponte, & meo iudicio, cui tribuere aliquid uidetur, praeſtantiores exiſtimat. Haec ad impetrandum magna ſunt, praeſertim apud optimum uirum, quam in tuis laudibus praecipuam agnoſcimus. uerum accedit amor in te meus, qui fraternam neceſſitudinem aequat. is te rogat, is prenſat, quam ſtudioſe, quam blande poteſt, pro * meo: ut eum, quem ego merito eius in oculis fero, tu, quem amicitiae noſtrae denegare nihil decet, quando nec ſtudio tuo quidquam abnueret uoluntas mea, omni benignitate com-*

complectaris, planeq. in clientelam tuam, atque adeo in ſinum aeque ac filium meum, aeque ac me ipſum recipias. quod ſi feceris; obſtringes tibi non uulgari beneficio iuuenem ſummo loco natum, dignum maioribus ſuis, qui Pannoniam, ut ego auguror, ſua uirtute aliquando Italiam faciet; a me uero gratiam inibis eam, quae, ſi quid accedere ad meam in te beneuolentiam poteſt, quod equidem uix arbitror, id ipſum una poſſit adiungere. Vale. Venetijs.

* , Patauium.

O DVLCEM *reditum, o amandas litteras, quae mihi id ſignificant, quod, non modo ſpe, ſed nec ſuſpicione attigeram. ſed, quando te ipſum, mi *, uidere, quando licebit amplecti? oculos mehercule tuos, dum haec ad te ſcribo, intueor, indices probi animi tui, indices humanitatis. hoc mihi ſpectrum fingit amor: (quid enim aliud?) & haec me cogitatio iucunditate perſundit incredibili: quid putas, cum erimus una, dabiturque, ut ille inquit, Veras audire, ac reddere uoces? nemo umquam perinde laetatus eſt inuento theſauro, ut ego, te reuerſo. uideor enim amiſſum recuperaſſe: & plane amiſeram. nam, etſi reliqueras hic memoriam tuae ſuauitatis, tuiq. ingenij: tamen, quod attinet ad adſpectum, ad conſuetudinem, ac ſermonem, quibus nobis, tui amantiſſimis, nihil poteſt eſſe optatius,*

totus abieras. ac uerebar, ne, uel precibus tuorum uictus, uel honorum cupiditate illectus, totum te dederes aulicis muneribus, multa nobis, fortaſſe etiam litteris, ſalute dicta. nunc te tuus bonus, tuus, inquam, mihi crede, bonus genius reduxit, ſicuti malus abduxerat. quid enim ſumus, niſi adſit humanitas, & litterae? quae petuntur in otio, tranquilla mente. otij autem ubi plus, quam in iſto ſeceſſu Patauino? nemo quemquam interpellat nolentem: inuitant ad uirtutem, ſi minus uoce, exemplo certe quamplurimi: patet aditus ad doctores in omni liberalium diſciplinarum genere praeſtantes: quid praeterea? caeli mira clementia: rerum, quibus alimur, ſuauitas incredibilis, & copia. Haec tibi, optime ✱*, iure prima ſunt; iure tot montes ſuperaſti, tot flumina tranſiecisti, ut haec dimiſſa ſtatim repeteres. uiues tibi, ſolutus ab omni cura: uiues Deo, contemptis diuitijs, abiecta illa gloria, quam falſa prorſus, & inanis honorum ſpecies oſtentat. quod niſi Deo uiueres, nec tibi certe poſſes uiuere. in illo enim uno uera, ac ſolida uirtus, haec, quam quaerimus in libris, aut diſcimus ab hominibus, umbra eſt. quocirca hortor equidem te, ut libros euoluas accurate, ut magiſtris aſſidue operam des: ſed minimum in utriſque pone, niſi tua ſtudia diuino cum amore coniungas. Atque haec me ſcribentem magnopere delectant; tibi non puto fore legenti neceſſaria; ſcribo tamen, & quia te mirifice diligo, cupioq. eſſe, qualem pater filium; & quia*

comme-

commemoratione ipſa rei omnium optimae, ac praeclariſſimae afficior ſic, ut nullam ex ullo ſermone, aut ex ullà cogitatione maiorem hauriam uoluptatem. nec tu debes officium meum aſpernari, aut in deteriorem partem trahere, ſi tibi, etiam rectiſſime uiuenti, (ſic enim exiſtimo, planeq. mihi perſuaſi) conſtantiam laudo. lubrica eſt enim adoleſcentiae uia: labuntur multi, cum aliquantum iam proceſſerint: curſum uero conficit is, qui nititur optimis cogitationibus, ducemq. ſequitur eum, qui numquam errat, communem humani generis parentem; qui tibi omnia bona pollicetur, & dabit, quae nec ab Imperatore tuo ſperare, nec ab ullo Rege licet. De Epiſcopo Agrienſi, agnoſco tuam in me beneuolentiam. cui de emblemate gratias agam. Mariani Lezentij, iuuenis ornatiſſimi, & Andreae Patricij, contubernalis tui, talem in me animum amplector: quos cupio a te meo meo nomine ſalutari, itemq. Polonos ceteros, familiares tuos, quorum nobilitas, &, ut audio, uirtus Patauinum gymnaſium illuſtrat. Vale; &, quando nos adſpectu tuo priuas, minue ſaltem litteris, non hac recentiore Italica, ſed illa uetere, omnium elegantiſſima, Romana lingua ſcriptis, deſiderium noſtrum.

EIDEM, Patauium. 8

OPTIME *, *quid tibi, obſecro, in mentem uenit? noſtra ne imagine tuum putas cubiculum*

biculum ornari poſſe? pudet me ſtudij tui: & erubui, mihi crede, cum hanc partem legerem litterarum tuarum. nec tamen, quia tuam facile cupiditatem intelligo, deeſſe tibi poſſum: & coepta res eſt, & agitur, ut uideo, ſatis diligenter: quae cum erit abſoluta, mittetur ilico ad te. ac uellem, poſſet artiſex eodem penicillo animum in te meum una cum uultu exprimere: non dubitarem, quin hanc tu multo magis imaginem diligeres. non neceſſe eſt, inquies. libenter credo: &, quod ita ſit, acceptum refero tuae humanitati; quae mihi a te impetrat id, quod meritis, aut officijs conſequi nondum potui. His diebus facultatem ad te ſcribendi permoleſtae occupationes eripuerunt. ignoſce: & puta, numquam abduci meã ab officio uoluntatem, licet opera non exſtet. Heri adijt ad me contubernalis tuus Stanislaus Fogeluetrius Cracouienſis. probum adoleſcentem, praeditumq. litteris, et tua plane conſuetudine dignũ e ſermone iudicaui. amanter illum excepi, ut natura mea fert; iucunde non potui, quia ualetudo non concedit. cuius beneuolentiam ſi, te, ut arbitror, concilian te, ſum adeptus: peto a te, mihi ut eam conſerues. & omnino, quicumque a te diliguntur, eoſdem mihi cupio mutua beneuolentia coniungi. Epiſtolam ad Epiſcopum Agrienſem, quando interdiu otij nihil ſuppetit, dictaui ante lucem amanuenſi meo. eam ad te mitto. Signum tuum, cum legeris, imprime. De gentilibus tuis, negotium dedi, & curabitur diligenter. Vale.

EIDEM, Patauium.

VIDEO *te in iungendis amicitijs praeclarum artificem eſſe: uerum caue, ne quid alterutra de parte promittas, quod praeſtari uix poſſit. aut, ſi promittes, ipſe ne ſpondeas; ne quando praeter opinionem cogaris dependere. de me ipſo loquor: quem tu ſi putas eſſe, qui non ſum; quod ad me attinet, facile patior: fruatur hoc amicitia noſtra priuilegio, ut inter nos omnia liceant: ſed uereor, ne tua apud alios praedicatio plus nobis imponat oneris, quam ſuſtinere poſſimus. Patricio tuo ſcripſi, multis diſtrictus negotijs: & eram animo conturbatior, accepto nuncio de fratris mei ſumma corporis, aliqua etiam mentis inualetudine. Gentiles tui latent adhuc: eruentur aliquando, ſi qui ſunt: curat enim homo tum mei cupidus, tum ad hoc diligentiae genus uehementer aptus. De libris, putabam e ſilentio meo te conijcere, nihil eſſe: ſed, quando appellas crebro, ſcies nondum neque ad Iunctas, neque ad alium quemquam perueniſſe. tu uide, cui rem commiſeris; & urge litteris, ut ſine mora mittantur. Imago coloratur, deſignatione iam perfecta. ueritatem, niſi fallor, egregie ſimulatam dices. Vale.*

EIDEM, Patauium.

AMO *te, quod uerecunde petis: ſed iſtam*

poſthac

poſthac uerecundiam abyce, obſecro, ſi quid aliquando mecum ages. neſcis, apud me quo loco ſis, aut quo ego apud te eſſe cupiam: quod ſi neſcis, aut etiam, ſi dubitas; iniuriam facis utrique noſtrum. Scripſi ad Sophianum, libenter equidem tua cauſſa, ſed inuitus ea gratia, quod laborantem, ut audio, graui morbo, uexari tuo ſtudio nollem. Equidem diſcrucior, cum ita affectum audio probum iuuenem, mihi amiciſſimum, graecarum litterarum ſcientia ſine dubio ſingularem. ſed, quia te fero in oculis, idq. ſane tuo merito, litteras ad eum conſcripſi; quas in hunc faſciculum coniectas cum legeris, ſi reddendas non putabis, conſcindes. Ego nunc, ſi quid de me ſcire uis, iaceo, corpore ſatis afflictus ob capitis grauedinem, ſed erectus animo propter ſpem, atque adeo exſpectationem uitae laetioris. iam enim didici contemnere, quae amabam antea: qua te quoque in ſententia cupio eſſe. Saluta meo nomine contubernales, & amicos tuos. Vale.

EIDEM, Patauium.

Respondeo ſerius litteris tuis, impeditus febricula, robuſtioribus haud ualde metuenda; ſed in hac noſtra corporis imbecillitate etiam ea, quae mediocria ſunt, non mediocriter timenda. Locum uidebis in epiſtola ad Patricium, ubi ea, quae mones, interpoſui: de quo quid ſentias, aueo ſcire. Gratias tibi agerem de iſta uoluntate: ſed hoc pla-

ne

ne reſpuit amicitia noſtra; nec tuum erga me officium aſſequi umquam poſſit oratio mea. meriti enim loco ſemper apud me fuit bene merendi cupiditas, etiam ſi res, quod ſaepe ſolet accidere, nulla conſequatur. Vale.

EDEM, Patauium.

QVID *tibi ego praeſtare poſſum de ijs, qui fortaſſe nulli ſunt? quaeſitum eſt perdiligenter: nec tamen ullum omnino diligentia fructum tulit. fingere tibi eos ex argilla poſſumus, animare non poſſumus. quod ſi liceret, fieret, atque adeo factum iam eſſet. nec enim mediocre tuum eſſe ſtudium intelligo: & ego, ut fatear quod res eſt, diligo iſtam in te bonitatem, qui de gentilibus tuis, nulla tuorum commodorum ſpe propoſita, humanitatem modo quandam ſecutus, tantopere labores. certe, qui honoribus, aut diuitijs, aut opinione uirtutis emineant, nulli reperiuntur. quod ſi quos obſcura condicio, aut fortunae tegit humilitas: de ijs quaerendum ne ſit, uideris: me ſi conſulis, omittes. De pictura, lentum negotium: ſed illud te non praeterit, Pictoribus, atque poetis Quidlibet audendi ſemper fuit aequa poteſtas. ita facile mentiuntur uerbis, ut coloribus fallere conſueuerunt. hic, qui rem ſuſcepit, diu me promiſſis duxit, uarias nectendo cauſſas, ut ei culpam largirer ignauiae. nunc imbres accuſat, quod recentes colores minime*

patiantur

patiantur exſiccari. hoc puto uerum, illa non puto, concedo tamen, ut eo utar facili, & impetrem, quae duo ſimul a nobis exoptantur, feſtinationem cum diligentia. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

ITA *mihi optata contingant, ut commentariolo tuo nihil umquam legi eruditius, nihil ſanctius, aut ad retinendum Catholicae religionis cultum accommodatius. itaque, cum in ortu Solis legere coepiſſem, abſolui facile ante horam prandij, opera numquam intermiſſa. ualde enim delectabar ordine; ualde etiam genere orationis tuae. res uero ipſa ita me affecit, ut quaſi ſemina quaedam uerae pietatis, quae fructum profecto non mediocrem aliquando ferent, in animo meo reliquiſſe uideatur. quod quanti eſſe apud me putas? quanti mehercule immenſam auri uim non aeſtimo. quid enim cum aeterna ſalute conferatur? quod ſi meis apud te precibus locum aliquem relinquit humanitas tua: rogo te etiam atque etiam, ut hoc genere ſcriptorum, quo quidem ad ſtudium ſummi boni, perpetuaeq. felicitatis mirifice excitor, impertiri me quamſaepiſſime uelis. quod ſi feceris; addictum me tibi multis nominibus obſtringes eo beneficio, cuius delere memoriam obliuio nulla poſſit. Quod me reuocas ad conſuetudinem tuam: ſtimulum ſcilicet currenti. ſed. mihi crede, non plane totus abs te diſceſſi; neque te*

mihi

mihi prorſus eripiunt, aut eripient umquam locorum interualla. abſens tecum ſum, tacitus loquor, & loquentem audio. ſic lenitur imagine periucunda deſiderium noſtrum. quod cum ita ſit; opera tamen ſtudioſe dabitur, mature ut excurram quo ire neceſſe eſt, ſi meam fidem tueri uolo, & quo tamen, quia diſiungor a te, minime libenter eo. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

CVM *de tua ualetudine ſolicitus eſſem, curam auxit filioli morbus, quo etiam nunc laborat, nec ſatis explorata ſalute. me quoque leuiter febricula tentauit, qua triduo ſum, ſine medicorum interuentu, temperata dumtaxat uictus ratione, liberatus. Nunc expediendis negotijs operam do; ut, ſi amicus noſter, bonarum artium patronus, ſummum illum dignitatis apicem attigerit, quamprimum poſſimus accurrere. ſaepe enim & litteris, & praeſenti ſermone, cupere ſe conſultum rationibus meis, amantiſſime declarauit. mihi autem omnia ſunt in eo, ut otio litterato frui liceat, nulla rerum domeſticarum cura interpellante. quod ſi aſſequimur; ualeat ambitio; uiuemus nobis, & Muſis, & eo quidem animo, ut omnia referamus ad Deum, a quo uno felicitas uera pendet: quod idem tibi uideri, ex tuis litteris facile conijcio. Miro teneor deſiderio ueniendi ad te: ſed hanc facultatem multa*

ta eripiunt, praeſertim aeger filius, quem tibi, & pro noſtra amicitia, & pro noua coniunctione eſſe cariſſimum, plane mihi perſuadeo. te quidem a morbo confirmatum ſi audiero, aequiore animo domeſtica patiar incommoda. itaque dabis hoc amori noſtro, quem tua uirtus peperit, alit humanitas, atque auget, ut noſtra etiam cauſſa tuam ualetudinem ſtudioſiſſime cures. Vale. Venetijs.

EDEM, Patauium.

SILENTII *mei cauſſam ex ijs litteris, quas heri ad te ſcripſi, quas hodie mane puto tibi eſſe redditas, iam cognouiſti. quod niſi ita declaraſſem; tamen mihi dubium non eſt, quin tu pro ſingulari tua ſapientia & humanitate de mea meorumq. ualetudine conijceres. quid enim aliud me a ſcribendo abduceret? quo equidem nihil facio libentius: idq. tibi, ſi praeſenti fortaſſe non potui, abſenti certe probabo. Tuum aduentum auide exſpecto: cuius mihi ſignificatio tum eo nomine gratiſſima, quia te uidebo, tum eo gratior fuit, quod optime te ualere, etſi tu de eo nihil ſignifices, facile tamen poſſum intelligere. quod ſi ita eſt, opto perpetuum eſſe: &, quod opto, id etiam ut ſperem, facit continentia tua, quam ego in uictu (plane loquor, ut ſentio) ualde ſum admiratus, & conor etiam imitari. Rerum Romanarum, Pontifice mortuo, conuerſus orbis eſt. itaque, qui deceſſerant,*

omnes

omnes ad urbem redeunt. pecuniae pro Maecenate illo, ut affertur ad nos, libentius quam pro ceteris, deponuntur: & ad eum denique, fore ſuſpicor, ut omnium Cardinalium uoluntates inclinent. uir optimus eſt, egregie litteris excultus, ingenio miti, &, quod caput eſt, cum factiones duae dicantur eſſe, aequus in utramque. primum contendetur acerrime. quid mirum? Neque enim, ut ait poeta ille ſummus inter noſtros, leuia, aut ludrica petuntur Praemia. & ſcis, omnes homines, quod maxime cupiunt, itidem facile adduci ut maxime ſperent. ergo multis quaſi aleam iacere, & fortunam placebit experiri. quid euenturum ſit, & quid magis expediat, uni Deo patet. certe, niſi firmioribus, quam antea, praeſidijs muniamur; prauarum opinionum incurſu uinea Domini diſſipabitur. quod te quoque & ſuſpicari, quia prudentia excellis, & metuere uehementer, quia pietatem diligis, aliquando in noſtris ſermonibus cognoui. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium. 16

Cvm *de tuo reditu ex tuis, amicorumq. litteris cognouiſſem; perfuſus uoluptate ſum prorſus incredibili. ſubuerebar enim, ne te patria tua, experta iam in magnis rebus & animi, & ingenij tui praeſtantiam, abeſſe diutius minime pateretur. etiam illud occurrebat, ne te iam ſatietas Italiae cepiſſet. multa cogitabam, ut amor eſt, quae cupiebam eſſe*

*falſa, & fuiſſe ualde nunc laetor. capio tamen hanc in iucunditate moleſtiam, quod ad te quamprimum accurrere non licet: nam, ut omittam de uxore, cui deeſſe non poſſum aegrotanti; confirmare ſtudeo res domeſticas, quae uacillant ſatis abſente me. cum enim, referre me totum ad litteras, quarum eſt mihi conſuetudo iucundiſſima, plane deliberatum ſit: prius haec, quae ad alendam familiam pertinent, ita conſtituam neceſſe eſt, ne quando me, quod antea ſaepe contigit, de medio ſtudiorum curſu reuocare poſſint. iam ego in meis conſiliis, optime *, ambitionem coepi excludere. uideo res humanas ſurſum deorſum ferri, numquam conſiſtere: celeriter omnia fluere, & exſtingui, praeter bonam famam, ad quam omnes peruenire cupiunt, ſed ignoratione uiarum plerique aberrant: non enim in opibus, aut in magiſtratibus, Regum ue aulis uerum decus habitat. petendum aliunde eſt, a rectis cogitationibus, honeſtis laboribus, ſtudio, & exercitatione uirtutis. haec mihi in animo ſunt: quae ſi colam arbitratu meo, multa conſequar. primum, ab iis negotiis, quae mihi negotium faceſſunt, uacabo prorſus: deinde, (ne me putes deſidiae cauſſa otium cogitare) ſcribam aliquid quotidie; quo nihil ſoleo, ubi curarum expers animus eſt, facere libentius: denique, etiam poſteris fructum fortaſſe aliquem pariet induſtria noſtra. Quid relinques, dicet aliquis, liberis tuis? Non exiguum patrimonium, imitationem mei, & aliquam, ut ſpero, uir-*

tutis

*tutis hereditatem, eadem ſcilicet, quae reliquit mihi pater meus. Non abundabunt. Nec id poſtulo, nec illi, ſi ſapient, poſtulabunt. modica poſcit, ut honeſte, ideſt feliciter uiuatur, hominis natura: reliqua ſunt inſtrumenta nequitiae. Cupio tibi, mi *, qui aetatem tuam prudentia anteis, probari meum ſenſum: cupio meum iudicium tua ſententia confirmari. quamquam quid exſpecto? index animi ſermo eſt. porro in ſermonibus quotidianis quid tu habes in ore, quid extollis, praeter ſtudia doctrinae? quae te uideo, cum tecum loquor, uel cum tua ſcripta lego, tractaſſe diligenter. uerumtamen hoc ipſum, quod habeo ſatis exploratum, mecum te ſentire, ſi ſignificabis, pergratum erit. Ego, niſi occupationibus premerer aſſiduis, quas animo potius, quam corporis uiribus ſuſtineo, explerem te crebritate litterarum: uerum ne ſic quidem, pro tuis in me officijs, patiar in hoc genere prorſus ab te requiri ſtudium meum. Vale. Venetijs.*

EIDEM, Patauium.

VOBISCVM *ut agatur, ſcire cupio, Patauij commorantibus. nos hic languemus, afflicti caloribus perpetuis, quibus equidem grauiores non memini. uxor mea nondum ex puerperio conualuit: infans belliſſime habet, & incipit iam blandientibus arridere. quid quaeris? admodum ſcitus eſt: quodq. amare ſolemus in pueris, hilaritatis habet*

multum. De tuo aduentu, ſuadeo conſilium mutes, neque te iſtinc, furente Canicula, aeſtu non ferendo commoueas: faceres enim ualetudinis incommodo: ac, ſi ualetudo, ſtudia tamen tua non ferrent. uerum hoc prudentiae tuae totum ſit, in qua tibi neminem antepono. ego, pro mea in te ſingulari beneuolentia, non modo quid uellem, uerum etiam quid ſentirem, teſtatum eſſe uolui. Ariſtotelem cum Cicerone mitto, utrumque ſatis apte compactos ab artifice perito. uideo, quid agas. inanem eloquentiam contemnis; & indiſertam philoſophiam nõ amas: utramque uis coniungere, ut miſceas, quod ait poeta Venuſinus, utile dulci: quo minus me, eadem cogitantem, & receſſum otij cauſſa quaerentem, reprehendere debebis. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium. 15

VALDE *probo induſtriam tuam, quam ad ornandum commentario aureolum Demetrij libellum* περὶ τῆς ἑρμηνείας *contuliſti: ſed antequam inſtitutum abſoluas, fore arbitror ut exeat is, quem Petrus Bargaeus, qui Piſanum gymnaſium politioris doctrinae profeſſione illuſtrat, ante aliquot menſes, ut audio, confecit. itaque mallim ad Diodorum latinitate donandum operam, ſtudiumq. tuum conuertas: ne quod aiunt, actum agas. nam Bargaeo, quem tu fortaſſe non noſti, nec ingenio, nec doctrina, nec eloquentia quiſquam praeſtat: quodq. paucis admodum contigit, tum oratoria, tum poetica lau-*

de pariter excellit. abſit igitur omnis aemulatio ab ijs, quos ego unice diligo, & a quibus item diligi me ſentio. Calores hic nihil remittunt: feruent omnia. quod niſi terrae, iam peruſtae, uberrimis imbribus cito madefiant; caritas multarum rerum, & morborum uis incunte autumno uidetur impendere. Ego, ut anni tempus eſt, non incommode ualeo: negotia curo: otium, & ſtudia cogito. Kalendarium Romanum uetus, cum opinione mea de ratione ueterum dierum, & neceſſaria litterarum interpretatione, ſaepe iam a te rogatum, quia nec ipſe habebam, nec reperire facillimum fuit, mitto ſerius, acceptum a familiari meo, uiro probo, & erudito, Raphaele Cyllenio. deſcribes, et remittes: quoniam, quae ſunt olim impreſſa cum Sigonij faſtis, nullum ex ijs iampridem uenale ſupereſt. in hoc autem, ut aliquid a me praecipuum haberes, itidem ut ego te praecipue diligo, quaedam uidebis immutata, nec, opinor, improbabis. Vale. Venetijs.

Kalendarium, de quo in ſuperiore epiſtola mentionem fecimus, cum in Orthographiae libro Aldi filij impreſſum legatur, uiſum fuit hoc in loco omittere: eosque, qui id legere uolent, ad Orthographiam reijcere.

17

ANDREAE. PATRICIO, Patauium.

NAE tu rationem tui indicandi percommodam inijſti. ego enim, non cuiates homines ſint, quibus ue terris ac regionibus profecti, ſed quibus moribus, quo ingenio, qua doctrina praediti, ſoleo quae

rere: &, ut olim Hannibal, qui hoſtem feriret, Carthaginienſem ſibi fore dicebat; ſic ego totum in una uirtute conſtituo. Epiſtola tua ita loquitur, ut nullam in te patiatur aut humanitatis, aut doctrinae partem deſiderari. itaque ne te poſthac Sarmatam potius, quam Romanum, dixeris. tametſi Sarmatia iam ita feritatem, ſi qua olim fuit, & quaecumque fuit, abiecit, ut ex tranſalpinis nationibus nulla nunc neque ad litteras, neque ad benignitatem mutuaq. officia dicatur eſſe propēſior. Italia uero noſtra, in qua uigebāt olim artes bonae, in qua ſummis ornata praemijs eloquentia primas aliquando partes obtinuit, ita ueterem illam quaſi formam uidetur amiſiſſe, uix iam ut agnoſcatur. ſimulacrum dumtaxat aliquod in libris relictum eſt; cuius excellentem pulchritudinem animo intuentes admiramur, & ſtudemus imitari: praeſentem effigiem oculis fruſtra quaerimus. Tu autem, doctiſſime Patrici, ſi qui nunc antiqua Italia digni reperiuntur, qui quam pauci ſint, quaq. id accidat culpa, non dubito quin intelligas, his te ut adiungeres, praeſtantiumq. uirorum numerum augeres, plane mihi, cum tua ſcripta lego, & cum eos, qui tecum uiuunt, de te loquentes audio, uideris eſſe conſecutus. quo nomine tibi gratulnr plurimum, & patriae tuae, in quam referes gloriam, omnibus theſauris, omnibusq. omnium Regum triumphis praeferendam. Ego autem, cuius amicitiam in tuis litteris blanda quadam mearum laudum commemoratione uide-

ris

ris aucupari, cum tua merita, quae ego ſentio eſſe maxima, modeſte nimis diſſimulas, & extenuas, mea uero nimis liberaliter amplificas, atque extollis, niſi te tam noſtri amantem redamem, niſi multis ornatum uirtutibus omni ſtudio colam, quis me ſit inhumanior? quis iudicij magis, aut etiam rationis expers? equidem, quid de te ſentiam, quantiq; apud me ſis, officijs conabor oſtendere: ſin, ut mea tenuitas eſt, hoc praeſtare non potero; tu tamen, ut ſpero, de mea uoluntate tibi perſuadebis id, quod cupere uideris, te mihi eſſe, ac ſemper fore cariſſimum. in quo profecto, niſi ego meam in amicitijs diligentiſſime tuendis conſuetudinem dediſcam, tua te numquam fallet opinio. Vale.

EIDEM, Patauium.

O PRAECLARAM *ὑπόθεσιν, nec uero tuam humilem, aut obſcuram orationem, ſed erectam pijs affectibus, mirificeq; ſententijs, ac uerbis illuſtratam. nunc demum te, Patrici, uere eum, qui uocaris, agnoſco, hoceſt a plebe ſeiunctum, quae libenter oculos ad terrena demittit, nihil altum, nihil homine dignum ſuſpicit. nam certe reliqua ſtudia opinione potius, quam re, nituntur, ſpeciem quandam inanem, ſolidi nihil habent: haec uero, quae te uideo arcte eſſe complexum, nec, puto, umquam dimittes, aeternam non modo famam, ſed ſalutem quoque pariunt. Agnoſco in tuis inſtitutis*

praeclaram conſuetudinem, egregiaq. ſtudia, numquam ſatis laudati, Cracouienſis Epiſcopi, Andreae Zebridouij; cuius ex perpetuo multorum annorum conuictu, quotidianis ſermonibus, conſilijs, probitate, doctrina, quaſi diuinis legibus, formaſti animum tuum; atque excitaſti ad excellentem rerum aeternarum cupiditatem; ut facile conſtet, cum tua te ad uerum decus natura duceret, doctiſſimi tamen ac ſanctiſſimi uiri exemplo uehementer eſſe incitatum. Equidem, ut tibi uehementer gratulor, cuius omnis in amore Dei defixa cogitatio ſit: ita, cum in eos intueor, qui, falſa rerum imagine decepti, toto pectore contendunt ad ea comparanda, quae ſaepe moleſta poſſidentibus, interdum etiam pernicioſa ſunt; miſereor, & ingemiſco. quod utinam induſtriam aliquando meam, &, ſi quod in me eſt, ingenium ſimili in argumento liceat exercere. nam nunc quidem uoluntas, optima ſpectans, & in quam debet partem propenſa, multis tamen impedita rebus languet. ſed ſperemus. ſic enim nihil difficile, ſi conſenſerit Deus; ut nihil facile, ſi abnuerit. is porro, cum abeſſe putatur longius, & deſtituiſſe nos in medijs calamitatibus, tum adeſt proximus inſcientibus, & ereptos ex miſerrimo ſtatu collocat in ſolio regum. Haec ego ſaepe mecum ſolatij cauſſa, quo ſaepe indigeo: & capio uoluptatem, quod epiſtolae quaſi allocutio tulit, ut eadem tecum. Remitto orationem. lege amicis tuis, & quam potes multis communica; ut recte ſentientes confirmentur;

tur;

*tur; ſi qui autem ab optima cauſſa deſciuerunt, ad ſanitatem traducantur. Vale; & * contubernalem tuum, ſummi adoleſcentem ingenij, meo nomine ſaluere iubeas.*

* Patauium.

AMO *ueritatem, deinde me ipſum. illam ſpectare ante omnia ſoleo, mihi autem libenter quidem, quatenus tamen liceat, indulgere. itaque nec accipere debeo, quas in me laudes contuliſti: nec, ut ingenue confitear, reijcere plane poſſum. nam bonis uiris, artiumq. liberalium ſcientia claris, equidem placere uelim, cum eo tamen, ut nolim quemquam nimis eſſe in mea laude liberalem. tu autem in tuis litteris ea mihi tribuis, quae non modo ſi agnoſcam, ſed propemodum ſi optem, modeſte parum agere mihi uidear. At Muretus ita ſentit. Vtinam quidem: ſed officium potius, quam ſententiam, eſſe puto: quis enim me minus ignorat? qui, quam diu Venetijs fuit, uel mecum habitauerit, uel mea conſuetudine frequenter admodum ſit uſus. nec is eſt, quem iudicium fallat, praeſertim in litteris, quas tractat aſſidue, nouit egregie: uerum ei facile perſuadet humanitas, ut iudicium amicitiae largiatur. ſed, ſiue te Mureti oratio, tam honorificam de me opinionem ut ſuſciperes, adduxit; ſiue mihi hoc abs te, ut tu ſcribis, mea ſtudia, ut ego ſentio, tua bonitas impetrat: perſuade tibi, non exi-*

guum me ſtatuere ornamentum in amicitia tua: cum & ipſe poſſideas illas uirtutes, quarum fama beneuolentiam conciliat, nomenq. noſtrum, ab interitu uindicatum, cum aeternitate coniungit; & principum uirorum, doctrinaq. praeſtātium floreas amicitia; quodq. me non leuiter mouet, in Gulielmi Budaei, eruditiſſimi hominis, ac de litteris optime meriti, contubernio per aliquot annos uixeris: ac uellem mihi parem uoluntati ſuppetere facultatem. fructum ferres haud mediocrem ſtudij erga me tui: obſeruantiae uero in te meae, quam tua uirtus peperit, ſatis eſſet illuſtris, ac minime dubia ſignificatio. quod ipſum tamen, ut ut eſt, fortaſſe conſequar. nam & ſtudio nitar: et ad perficiendi ſpem plurimum quidem, uelle optima, ſolet afferre. Vale.

* Patauium.

N E Q V E *negare audeo tibi, homini eruditiſſimo, cuius ego plurimi ſemper amicitiam feci; neque, ſi pollicear, praeſtare poſſim id, quod a me petis: premor enim domeſticis oneribus, & typographiae cura, ſic mehercule, uix ut ſuſtineam. uacuae tantum ab opere mihi reliquuntur horae ueſpertinae: ſed eo tempore, tum defatigatus laboribus, ac fractus, quietem quaero neceſſariam; tum uero ſuccedit oculorum dolor, isq. ita grauis, non modo ut legere, aut commentari, ſed nec domeſticos audire ſine magna moleſtia poſſim. ita nobis traducitur*

 dies,

dies, atque adeo noctis maior paene pars: non enim prius hac leuamur capitis grauedine, quam Sol, medio iam Antipodum orbe decurſo, incipit ad nos recurrere: & in ortu ſuo demum ualetudinem mihi, alacritatemq. reſtituit. quod ſi reſpirare aliquando licebit; aures tibi meae patebunt, non in horas modo, ſed integros etiam dies. quid enim mihi iucundius, quid etiam utilius, quam tecũ de litteris agere, tuaq. maxime tractare ſcripta; de quibus quid exiſtimem, Muretus noſter teſtis eſt? nam, cum ad me, octauo, opinor, abhinc anno, in Iudecae ſuburbano habitantem, ignotum antea de facie, uoluntario adductus officio, adiiſſes; humanitatem ſimul & doctrinam tuam eadem hora perſpexi. tunc ego te coepi & diligere, & praedicare: nec deſinam utrumque facere, quam diuturna mihi dabitur uſura uitae: quandoquidem nec tu deſines eſſe tui ſimilis, ideſt, cum optimus uir, officioq. excellens, tum uero tantus in uirtute, quantum cum egregia natura ſingularis induſtria potuit efficere. Interim peto a te, meis ut occupationibus ignoſcas, et uoluntatem in te propenſam, licet abſit res, tamen ames. Vale.

*, Patauium.

N I H I L *mihi pro mea in te beneuolentia, meoq. de te iudicio potuit accidere, quod minus uellem, aut quod minus opinarer, quam id, quod proximis diebus audiui, cum diceret neſcio quis, non*

te

te perinde, ut ſolebas, in optimarum artium cupiditate verſari; ſed languere quotidie magis; adeoq. praeclara illa principia, quae, me quidem ſaepe, & multum cohortante, ac monente, poſueras, eſſe labefactata; nihil ut a te eximium, nihil, quod uulgare non ſit, exſpectari poſſe uideatur; equidem neque plane credidi, quod a tua conſuetudine tam ualde diſſentiret: neque tamen plane non eſſe credendum id exiſtimaui; quod ut accidere poſſit, cum in aetatem tuam intueor, ueriſimile mihi fit. quod ſi, contra quam ego cupio, factum eſt, ut paullulum te a uirtute diſiunxeris, & in dubia, ac perdifficili iuuentutis uia quiddam offenderis; agnoſce tuam culpam, & corrige, dum licet. non enim, quae dies confirmauit, facile mutantur. En habes, qui te ſuo excitet ad uirtutem exemplo, aequalem tuum, exquiſiti adoleſcentem ingenij, Antonium Lauretanum, quem debes, cum nobilitate pares, nec naturae, fortunaeq. bonis diſſimiles admodum ſitis, aequare etiam, aut imitari ſaltem in ſtudijs artium optimarum. Sin autem eſt, ut uolumus; & iſta, quae de te rumor diſſipauit, inania ſunt; noli laborare, quid alij loquantur; cogita, quid ipſe facias; & a te ipſo pende. magna ſolet eſſe iucunditas, quae manat ex optima conſcientia. hac tu fruere, & perge, ut coepiſti, in ſtudijs liberalium diſciplinarum: quarum eſt tum poſſeſſio uitae aequalis, tum fructus eiuſmodi, ut etiam ad poſteros pertineat. Vale.

ROMVLO CERVINO
Patauium.

ITANE ego tibi ex animo effluxi, ut unam tribus menſibus epiſtolam ad me dederis? occupatus, inquis, ſum. quo in genere? nempe in litteris. num igitur tibi a litteris animum uideris abducere, cum epiſtolam texis? mihi quidem numquam minus, quin hoc ipſum, quod ego nunc in te deſidero, ſi contemnis; ideſt ſi ita legis, ut numquam ſcribere animum inducas: litterae iacebunt. quod ſi me a principio rectiſſime monentem audire noluiſſes; teq. ſi non quotidie, ſaltem alternis diebus ſcriptioni dediſſes: Dij immortales, quos tu nunc fructus ederes, quam praeſtantes, quam uberes, quam & te ipſo dignos, & fratre tuo, in omni genere laudis excellentiſſimo? nunc, quos progreſſus hac in re feciſti, non ego quidem illos, quaſi tardioris ingenij, reprehendo, neque reprehendere quiſquam poteſt: ſed tamen illud, quod ego a te olim exſpectaui, maius aliquanto fuit, quam hoc, quod tu nunc praeſtas. Neque uero id, quo te iampridem ſumus hortati, & quo breui eſſe peruenturum credidimus, eiuſmodi eſt, ut facile quiuis poſſe conſequi uideatur: ſed cogita praeclarum fere nihil eſſe, quod idem difficile non ſit: & tamen difficultates omnes ea, quae in praeſtantibus ingenijs facile exſiſtit, gloriae cupiditas uincit. cuius rei noli exempla petere ab antiquitate:

quitate: adſpice fratrem tuum; qui, ut Antimacho poetae Plato, ſic tibi omnium inſtar eſſe poteſt. num quid igitur illum exiſtimas tantos labores aut ſuſcepturum fuiſſe, aut, cum ſuſcepiſſet, ferre potuiſſe, niſi uerae laudis cum ſpes aliqua identidem quaſi alleuaſſet? quam quidem ſpem dum ſequitur, uides quo peruenerit. gradum tenet dignitatis, qui eſt a ſummo proximus: & de ſummo quid homines augurentur, intelligis. Perge, mi Romule, iiſdem itineribus ad decus. magna ſunt bene agentibus praemia conſtituta. quam tu facultatem quando habes maximam, noli contemnere; ne paullo poſt, amiſſam, fruſtra queraris. haec enim, quae nunc habemus, quis ſcit, quam diu ſimus habituri? uides, ut auolent horae, quaeq. nobis commoda praeterlabentes auferant. Itaque opportunitates, dum adſunt, ita debemus amplecti, quaſi non eaedem ſemper affuturae ſint. qua in ſententia te quoque exiſtimo eſſe, cupio quidem certe; ut cum exſpectationi de te concitatae, tum fratris tui, ſummi uiri, laudibus aliquando reſpondeas. quod facile conſequeris, ſi te ipſe colliges, &, quo conſilio Patauium acceſſeris, quam urbem ſcis habitam ſemper eſſe doctrinae domicilium, aſſidue cogitabis. &, quamquam nõ dubito, quin memoria bona ſis: tamen, quoniam haec poſterior epiſtola tua, quam ad me XV. kal. miſiſti, cui ego XIV. reſpondi, non tam eſt luculenter ſcripta, quam uellem, uel potius multo minus, quam uellem; uereor, ne tibi illa, quae ego te-

cum

cum olim de latinae linguae obſeruatione ſum locutus, quaeq. ipſe mihi te eſſe facturum pollicitus es, penitus exciderint: quae, ſi putas e re tua eſſe, ut a me iterentur; excurre ad nos, & hoc quidem animo, ut quam diu Venetijs futurus es, (cupio autem, ut diutiſſime uelis) apud me diuerſeris. Ac noli uereri, ne ego te Patauium crudiorem remittam. non ita de noſtris hoſpitibus male meremur. Cenae erunt, quae te lautitia delectare, non quae copia poſſint offendere: quae quidem in primis ſermone bono, & perfamiliari condientur. quod tu quanti facias, ignoro: ego quidem huic iucunditati nullam antepono. Vale.

*, Venetias.

QVAM *multa non modo contra uoluntatem, uerum etiam praeter opinionem homini contingunt. numquam putaui fore, ut humanitatem tuam requirerem. adeo mihi & multa, & perilluſtria ſtudij erga me tui dederas argumenta. nunc, alijs me quotidie ſalutantibus, aut certe conſolatorias in meo caſu, opemq. pollicentes litteras mittentibus, ipſe tamen neque ſcribis quidquam, neque mecum habendi ſermonis facultatem quaeris. quod uiris nobiliſſimis conceſſi, tibi, pro multis ingenij tui ſuauitatibus, proq. noſtra non nuper inſtituta, ſed iam inueterata neceſſitudine numquam donegaſſem. Optaui, inquies; ſed optanti pudor obſtitit. Agnoſco*

modeſtiam

*modeſtiam tuam, nec mediocriter probo: uerumtamen decet aliqua ortam a uirtute amicitiam confidentia. Erant autem, cur me conuentum cuperes, cauſſae minime uulgares; primum Iaſonis mei de Nores, uiri omnium, quos ego in uita nouerim, optimi, atque humaniſſimi, reditus in hanc urbem, deinde Dauilae noſtri, quem ego quanti faciam, & tu, & omnes paene iam norunt, aegrotatio: quae cũ heſterno die cognouerim; cupio tamen certius abs te aliquid ſignificari. uarie enim afficior, & amiciſſimi hominis aduentu; cuius in conſuetudine plurimam mihi ſtatuo iucunditatem; & eius uiri morbo, cui debere omnia uideor, quia, quod in ipſo fuit, operam dedit, ut me ſibi non exiguo propinquitatis uinculo in perpetuum obſtringeret. neque enim, licet mutuam utriuſque uoluntatem fruſtrata fortuna ſit; iccirco tantam in me beneuolentiae ſignificationem parui pendendam exiſtimo. animus mihi pro re erit: meq. ille ſui memorem beneficij (ſic enim appellare debeo) aliquando ſentiet. Haec ſunt, mi *, cur te uelim. accedit illud. Affines ſuos Cardinalis Carpenſis, qui de ſtudijs meis non peſſime exiſtimat, cupit elegantibus litteris expoliri. opima condicio, nec minus honorifica. itaque ſtatim de te cogitaui; quem excultum liberali doctrina, moribus emendatis, comem, & facilem in conuictu cognoui. nec tamen audeo ſperare. urbis enim Venetae tranquillitatem nimis amas, & otio libenter frueris erudito. ſed, ſi a te non impetro;*

tro; odorare ſaltem, & indaga, ſi quem eo loco dignum alicunde licet eruere. inibitur a Cardinali gratia non uulgaris: de quo tibi hoc affirmo, patronum eſſe bonarum artium his perditis temporibus prope ſingularem: qui ſi, ut augurantur plurimi, ad illa ſumma peruenerit; redibunt, mihi crede, aurea tempora, & debita litteris aliquando praemia perſoluentur. Vale.

FRANCISCO. MORANDO Veronam.

ITA *ualeam, itaq. tecum uiuam, quod utrumque pariter exopto, ut cydonite tua nihil adhuc guſtaui ſuauius, uerſibus autem, quos una miſiſti, nihil umquam legi purius, nihil ornatius. quare gratiam habeo tibi quidem, ut debeo, maximam, aliquàm tamen etiam imperito artifici ſuperioris anni, cuius culpam, de qua tecum eram queſtus, lucro meo non meodiocri tua compẽſauit humanitas. quod ſi artifex idem eſt, quemadmodum uerba tua ſignificant: non ab eius ingenio, ſed ab amore in me tuo nouum genus artificij, noua fluxit induſtria. itaque magnam ad officia erga me tua quotidie fieri acceſſionem intelligo. ex quo uoluptatem equidem capio tantam, quantam eius, qui doctrina, ingenio, omni denique laude libero homine digna excellat, perſpecta beneuolentia afferre maximam poteſt; uerumtamen, quia me prorſus omnis in ſumma re-*

munerandi uoluntate facultas deficit, angor nõnumquam intimis ſenſibus, & iniucunde uiuo. ſed neque futurum deſpero, ut, quo in te ſum animo, re ipſa aliquando perſpicias: &, ſi parum optatis meis, ut fere conſueuit, fortuna reſponderit, memoria ſaltem, perpetuoq. erga te ſtudio, non officijs modo erga me tuis, ſed uirtutibus etiam eximijs debito, cumulate mihi ſatisfaciam. De tua ualetudine, quae mihi perinde ac mea curae eſt, a patre tuo, prudenti uiro, quae cupiebam, fere cognoui: de ſtudijs ex te ipſo, ideſt ex litteris tuis, quarum elegantia mirifice delector, aliquid cupio ſcire. Orationem in funere habitam doctiſſimi, ac nobiliſſimi hominis, Ludouici Nogarolae, cuius obitu non mediocriter dolui, audio laudari. ſunt etiam, qui tuam exiſtiment. quod libenter credo. ſic enim faueo tuae gloriae, ut fratribus fortaſſe tuis, praeterea quidem concedam nemini. Vale.

LAEVINO. TORRENTIO
Leodium.

PVTO *tibi moleſtum iam eſſe ſilentium meum: at mihi ſilentij cauſſa longe moleſtior. nam toto fere biennio neque corpori ualetudo, nec animo quies contigit. ita, qui abſentes amicos litteris ſaltem colere conſueui, iucundiſſimam mihi conſuetudinem intermittere, & in officij curſu languere ſum coactus. quod ſi ſecus exiſtimas; nec tibi mea fidem*

facit

facit affirmatio: teſtes habeo ſtudij erga te mei non equidem ualde locupletes, ſed eos tamen, quibus tu libenter credas, probos uiros, communes amicos: a quibus & quaeſitum eſt aliquando, me mandante, de tuo ſtatn; &, cum id, quod auebam maxime, cognouiſſem, eſſe te in oculis Leodienſi Epiſcopo optimo, eidemq. Principi eximio, auctum eſſe commodis, ornatum dignitate; factum eſt, quod ignorare te arbitror, ut leuationem malorum meorum in tuis bonis aliquam inuenerim. Atque equidem reuocare me ad inſtitutum meum, & aliquid ad te ſcribere cogitabam, cum tuae me litterae oppreſſerunt, quibus commendas mihi modeſtiſſimos, & ſummae ſpei adoleſcentes, Ioannis Cauchi filios, doctiſſimi & ingenioſiſſimi hominis, ut equidem ſentio, tuo primum teſtimonio, deinde ſcriptis illius; quae qui legerit, nullius praeterea teſtimonium requirat. quo libentius operam meam filijs eius & pollicitus ſum, & detuli. qui cum ad me adeunt, te ſimul intueor, & impellor magis ad omnem humanitatem memoria tui: nec poteſt eſſe quidquam iucundius, quam ut eorum ſtudijs, commodisq. ſeruiam: &, ſi praeſtabo aliquid, ita laetabor, quaſi beneficium acceperim in officio meo. Erat in ijſdem litteris tacita quaedam admonitio promiſſorum meorum: quae ſi non perſoluo; mihi crede, tanti uiri uirtute, tanti Principis dignitate deterreor. nam, ut egregium aliquid moliamur, conſequi tamen neque per ingenij noſtri tenuitatem,

neque per fortunam licet. hanc excuſationem probari a te cupio, nec omnino deſpero: ſin urgere pergis, auctore te aggrediar, utcumque cadat. poteſt enim fieri, ut, quemadmodum multa, contra quam ſperamus, item hoc fortaſſe, contra quam timemus, eueniat. quod ſi quid offenderimus; primum, illud fore non dubito, tua nos ut ſubleuet auctoritas; deinde, te ipſo culpae ſocio, feram leuius. haec mihi cautio placet, utinam tibi; ſed, ſi mihi in amore reſpondes, tibi quoque: de quo tuas litteras exſpecto. Vale. Venetijs.

LVARENTIO GAMBARAE
Patauium.

BASILII Zanchi, poetae ſummi, hominisq. non uulgariter eruditi, miſerabilis, & indigniſſimus interitus hilaritatem mihi prorſus omnem eripuit. quem enim donare ſummis praemijs ob excellentem uirtutem, decorare honoribus ob ſingularem integritatem, atque innocentiam aequum fuit, eum tam ignominioſe uexatum, tam acerbe, tam crudeliter exſtinctum, quis non ferat iniquiſſime? equidem, ut audiui, etiam dolore tuo uehementer dolui. nam & uixiſtis una ſemper coniunctiſſime, alter alteri egregie carus: & fuit uterque ueſtrum ad poeticam facultatem natura propenſus, ac mire factus, ingenio uero ita pares, ut, cum nemo tam bonus poeta ſit, quin uobis pri-

mas in componendis uerſibus partes tribuat, quam confeſſionem etiam ab inuitis exprimit poematum comparatio, uter tamen utri praeſtet, nondum ſatis iudicare quiſquam poſſit. magnam igitur, planeq. fraternam inter uos tum ingeniorum ſimilitudo, tum ſtudiorum communio beneuolentiam excitarat: nec dubito, quin te, licet humanae condicionis minime rudem, obitus eius ualde perturbarit; animumq. tuum ita deiecerit, ut extolli fortaſſe ad aequitatem neque celeriter, neque facile poſſit. quo grauius morte illius afficior: & ; ut omnia mente peruestigem, nullam tamen inire doloris alleuandi rationem queo. unica, opinor, illa conſolatio ſupereſt, quam tibi quoque fore gratiſſimam ſcio, ut, ſi conuictu perpetuo priuamur, tamen inter nos ita crebro colloquamur, ut hanc maeroris acerbitatem, qua pariter affligimur, quotidianae conſuetudinis mutuaeq. beneuolentiae ſuauitate leniamus. quod ut quammaturrime conſequamur, tu pro tua, ego pro mea parte diligenter operam dabo. Vale. Venetijs.

NICOLAO. NATHANAELO
Venetias.

P E R C V L E R A T *me grauiter acerbus ille nuncius de naui a piratis abducta, qua uehebatur in Cretam exquiſita, multorumq. nummorum bibliotheca parentis tui: cum ex eo caſu iacturae*

plurimum tuliſſe res & fortunas ueſtras intelligerem. nunc me prorſus ab eo maerore, quem mihi ueſtra calamitas attulerat, ad laetitiam incredibilem reuocarunt litterae tuae. ſcribis enim, erudiendi curam adoleſcentis nobiliſſimi, Aloyſij Mocenici, tibi eſſe demandatam. in quo ſane, pro ea qua te ſum complexus beneuolentia, multis nominibus tibi gratulor: primum, quod eum, qui facile poſſit illuſtrare diſciplinam tuam, excellentis ingenij adoleſcentem, mirifica, ut audio, uirtutis indole praeditum, ſapientiorem etiam, quam aetas ferat, nactus ſis: deinde, quod ab eius patre, Loenardo Mocenico, Equite clariſſimo, quo nullum in hac urbe uel prudentiae, uel liberalitatis, uel omnium denique uirtutum, quae nobilem uirum deceant, exemplum habemus illuſtrius, fructum diligentiae tuae minime uulgarem potes exſpectare: poſtremo, quod in ea domo uiues, in qua omnia, uetere maiorum norma, ad honeſtum, & ad dignitatem referuntur, quo praeſtantes & uſu magnarum rerum, & doctrina uiri quotidie confluunt, unde prudentiam, unde optime uiuendi rationem petes. Perſequi omnia, quae tibi diuina benignitas obtulit, difficile eſt: ſed mihi crede, quem tua cauſſa uelle, tuiſq. fauere commodis non ignoras, nihil iſto munere ne fingi quidem a te potuit aut fortunis tuis utilius, aut ſtudijs accommodatius. itaque, ſi me audies, omnia, quae fruſtra ſaepe expetuntur, bona in una Leonardi Mocenici beneuolentia conſtitues: cuius

tibi comparandae caue tempus amittas: confer huc omnem induſtriam, ut eius filium, tuae diligentiae commiſſum, in quo pater tali filio iure fixit omnes curas, ita inſtituas, atque excolas, ut eam laudem, ad quam natus praecipue uidetur, adiuuante illius ingenium ſtudio tuo, breui conſequatur. habet autem hoc uirtus, ut, a quibus illam accepimus, eos in omni uita diligere cogamur: & eſt optandum, ut ab ijs maxime diligamur, qui non opibus modo ualeant, ſed ad benignitatem etiam natura propendeant. quae ſi in ulla ciuitate, profecto in hac noſtra, & ſi in ulla familia, in ea potiſſimum, & in eo uiro, cui tuam in re praeclara operam addixiſti, ſumma cognoſcitur. Vide igitur, quid ſuſceperis, cuius familiae gloriae ſeruias, quid fides, quid exiſtimatio tua, quid honor etiam meus quodam modo poſtulet: qui tibi ſaepe, nec tamen gratiae cauſſa, ſed adductus iudicio, teſtimonium impertiui probitatis, & ſcientiae non modo graecae, uerum etiam latinae linguae: quarum alteram magiſtro patre tuo, Ioanne Nathanaelo, ſacrarum litterarum peritia, uitaeq. innocentia cum antiqua illa Graecia, quam numquam fama deſeret, conferendo, alteram non nihil e ſermonibus fortaſſe noſtris, e ſtudio quidem tuo, tuiſq. uigilijs maxime cognouiſti. Haec ſi tibi omnia, ut ſpero, ante oculos pones; uinces te ipſum in diligentia; operamq. dabis, ut in familia nobiliſſima, cuius patrocinio nullum certius ad eas temporum procellas, quae humanae uitae impendent, per-

fugium reperies;egregium uirtutis & induſtriae tuae monumentum relinquas. Vale.

* , Patauium.

FALSVS *hic etiam de Rainutij Farneſij Cardinalis obitu diſſipatus rumor erat: quo ſum grauiſſime commotus. nam in illo uiro, qui ſe iam inde a puero ad exemplum aui ſui, Pauli* III. *Pontificis omnium ſapientiſſimi, totum finxit, non adumbrata, ut in multis, ſed expreſſa ſigna uirtutis elucent: & nunc, ut audio, ſuas omnes in Chriſtianae pietatis cultu cogitationes, curasq. defixit. quo mihi erat, bonisq. omnibus acerbior illa fama, quae, multorum ſermone, de immaturo, & inopinato illius interitu percrebuerat. angebar etiam fratris eius, eximij uiri, Alexandri Cardinalis nomine: cui multis iam annis eam uiam ingreſſo, quae ducit ad uerum decus, artiumq. optimarum ſtudia ſuis opibus hac aetate praeter ceteros fouenti, tantum eripi praeſidium, tantum auferri domeſticae laudis, magnopere dolendum uidebatur. Gratulor igitur, illo incolumi, liberalibus diſciplinis; gratulor omnibus, qui uirtutem, & probitatem prima ducunt; praecipue uero tibi; quem & Alexandri Farneſii Cardinalis ualde ſtudioſum, & erga tui ſimiles, hoc eſt erga eos, quibus illa, unde manat honeſtum, ſola placent, praeclare animatum cognoui. refrixit iam, uel plane exſtinctus euanuit peruulgatus ille*

rumor;

rumor; uiuit, & ualet, cui lacrymas tamquam mortuo dedimus; quem, ſi fieri poſſet, immortalem eſſe omnes cuperent. Te quoque bene firmum eſſe, & ex illo ualetudinis incommodo emerſiſſe, repreſſo iam ſanguine, qui tibi ex oculo dextro multus effluxerat, mirabiliter gaudeo. de quo mihi cum narraret familiaris tuus, prima ſtatim auditione ſum percuſſus: poſtea, cum idem reliqua perſequeretur, animum recepi, & ab omni metu, curaq. reſpiraui. huius morbi cauſſam non dubito quin medici, quos habes iſtic ſcientia inſtructiſſimos, uſu peritiſſimos, in ſtudia conferant. quod ſi ita eſt; remoue, obſecro te, libros omnes ab oculis tuis. nam, donec eos uideris, certo ſcio, quod mihi ſaepe contigit aegrotanti, temperare tibi non poteris. Vale.

EIDEM, Patauium.

NARRO tibi: iam non amo uerecundiam. cum enim mihi potius nihil eſſet, quam ut filium meum (libet enim de mare ominari) ad ſacram baptiſmatis aquam ſuſciperes: tamen, dum obſequor pudori meo, nec te, talem uirum, maximarum rerum occupatione diſtentum, appellare audeo, commiſi imprudens, ut officij laudem ipſe praeriperes. in quo ſane & peccaſſe me, & luere merito peccati poenam confiteor. quid enim mihi non permiſit, quid iam elargita non eſt humanitas tua? quam a me alijs praedicatam ignorare ipſe fortaſſe tibi ſum uiſus.

ualde

ualde tamen recreor ſignificatione amoris tui; & noſtram amicitiam, quam ſtudiorum ſimilitudo peperit, hoc etiam affinitatis quaſi uinculo adſtringi, uehementer laetor. nam & res ipſa eiuſmodi eſt, ut beneuolentiam utrimque augeat: & mihi, ad hominum opiniones, accidere ſpecioſius, aut honorificentius nihil poteſt. totus igitur in aere tuo ſum. ita de me meritus es, ita quotidie mereris. quod ſi tibi pateret animus meus: profecto non locari peſſime tuam gratiam intelligeres: quam ſi non poſſumus remunerando, (nec enim aut fortuna tua patitur, aut uoluntas exſpectat) praedicando ſaltem illuſtrabimus. mihi certe ipſa memoria, perpetuoq. erga te ſtudio ſatisfaciam. De reditu meo uerbum ſcilicet exſpectas: iam diſcedo; itaque per aliquod dies litterae ceſſabunt. Amanuenſem tuum amo plurimum. uideor enim mihi agnouiſſe manum optimi, atque honeſtiſſimi adoleſcentis, Franciſci Secundi: cui de tua conſuetudine etiam atque etiam gratulor. nam inuidiae locum amor non reliquit. Vale. Venetijs.

FRANCISCO.SEVERO
ARGENTENSI
Ferrariam.

E T M E *laudas in epiſtola tua, nec mediocriter quidem: & meam amicitiam, quae tua humanitas eſt, ualde uideris expetere. Ego autem, etſi*

me

me delectat, ut ait ille, laudari a laudato uiro, tamen ea, quae mihi tribuis, cum eſſe ueriſſima cupiam, non agnoſco. dilexi equidem adoleſcens ueterem eloquentiam: nec uoluntatem aetas, ſtudium occupatio, ſaepe etiam ualetudo minuit: ſed, excellere in re omnium, ut ego ſentio, praeſtantiſſima, cuius negotij ſit, cuius ingenij, non modo experiens ipſe intelligo, uerum etiam ex inani multorum induſtria conijcio. non enim, qui ſeuerior in me ipſo ſim, nec mihi amicior, quam ueritati, alijs blandiri gratiae cauſſa debeo. unum hoc in nobis fortaſſe iure laudes: ſi modo laude dignum eſt: equidem, quaſi aliquid ſit, interdum mihi gratulor: quod, & quales olim fuerint ij, quos in oratione latina cupimus imitari, quibus ingenijs, qua doctrina, qua etiam exercitatione praediti, & quis ego ſim, uel potius, qui hodie ſimus omnes, facile poſſum exiſtimare. Quocirca, ſi uetera ſpectas, mutes licet ſententiam de me tuam. floruit antiquitas eloquentiae gloria: nos iacemus. ſin haec recentia tibi proponis: non omnino me, quantum in hoc ſtudio profecerim, paenitebit: nec tamen tibi aſſentiar, ut me omnibus latine ſcribendi facultate confitear antecellere. poſſum aliquid, uel etiam multa in alijs deſiderare, neminem in hoc genere laudis eximium ducere: (eſt enim haec fortaſſe non ingeniorum culpa, ſed temporum) non ideo tamen ſequitur, ut inſolenter arripiam, & induam ipſe, quae alijs tamquam ſpolia detraxerim. ut in muſicis, artem ip-

ſam

ſam exercere, non facillimum eſt: artificem autem peritum ab inſcio diſtinguere, tacito aurium ſenſu plerique omnes ſolent. item ego, quam legendis aſſidue, ac perattente hominum eloquentiſſimorum libris conceptam in animo recte ſcribendi formam intueor, eam exprimere, & aſſequi ſcribendo nunc quidem nullo modo poſſum, ac uereor etiam, ut umquam poſſim. uerumenimuero, quod a ſapientibus uiris proditum legimus, numquam male ponitur industria praeſtantibus in rebus. laudatur enim uel ſine re uoluntas: qua ego interdum ſpe incitor ad ſtudia. et, ſi nihil aliud, tu me certe, Seuere optime, atque eruditiſſime, hoc ipſo, quod tantopere laudas, ad laudem uehementer impelleres. magni enim facere uideris Romani ſermonis elegantiam: &, quod tibi leue non eſt, eximiarum artium ſcientia inſtructiſſimo, id a me nequaquam eſſe contemnendum intelligo. Accedit illud, quod epiſtola tua ita loquitur ornate, ut a rhetore, non a medico, quē te eſſe profiteris, & quem praeſtas egregie, ſcripta uideatur. quod indicat ingenii tui praeſtantiam. cum enim, ut audio, philoſophiam ſis uniuerſam animo complexus; praecipue uero medicinam tractes, & ita tractes, ut cum pauciſſimis excellas; ualde ſum miratus, unde iſtam latinae orationis tam concinnam, tam uberem, tam illuſtrem facultatem ſis conſecutus. Quare, quo tu nomine ſubuereri uiſus es, ne ego tuam ad me amandum ualde propenſam uoluntatem parum libenter exciperem; cum

eloquentiam

eloquentiam tuam uerbis diſſimules, re ipſa oſtendas: eo ipſo nomine ſic incenſus tui ſtudio ſum, ut ad meam inſtituendae tecum amicitiae cupiditatem accedere nihil poſſit. Quod autem negas eſſe quidquam ad amorem conciliandum amore ipſo efficacius: ita tecum ſentio, ſi uirtus cum amore coniungatur: ſin eum, qui diligit, nihil, praeter nudam uoluntatem, commendet, non probitas morum, non doctrina, non ars aliqua liberalior: ualde uidero. ſed iſtuc quidem tua minime refert. quis enim te uel non amantem amare nolit, quem eſſe tam amabilem, litteris, humanitate, integritate, ſentiat? ſed uidelicet Socratice mecum agis: ironia te delectat: cum in eo ipſo, quod tibi detrahis, tua te refellat oratio. Ego tuum erga me animum pari animo complector, & fouebo officijs, quantum in me erit; neque me patiar, cum reliqua apud te omnia ſuperiora eſſe concedam, etiam humanitate uinci. Vale, & Ioanni Baptiſtae Pignae, homini in primis erudito, & ingenioſo, cuius de Imitatione poetica egregios libros auide exſpecto, ſalutem meis uerbis. Venetijs.

MARIO CORRADO
Brundiſium. 33

MVLTIS iam menſibus nihil ad te litterarum dedi: nec mihi tamen uenit in mentem ſubuereri, ne quam tibi noſtra indignam amicitia ſuſpicionem

nem ſilentij mei diuturnitas attulerit. mihi quidem nihil ſcito eſſe iucundius epiſtolis tuis: quas cum lego, delector mirifice amore in me tuo, delector etiam ingenio, & ſcribendi elegantia, in qua tibi (non loquor εἰρωνευόμενος) pauciſſimos comparo, antepono neminem. atque equidem, ſi per utriusque fortunam liceret, nihil malim, quam aſſidue tecum eſſe, totosq. dies in tuo ſermone conſumere. quod tamen quin aliquando ſit futurum, cum in tuas litteras intueor, imaginem animi tui nonnullam oſtendentes, prorſus non deſpero. Ego ſatis diu feriatus a ſtudijs ſum, inuitus, ſed quis neceſſitati non pareat? nam quae me cauſſae non modo libros, ſed patriam quoque relinquere coegerint; aut habes fortaſſe iam cognitum, litteris edoctus familiarium tuorum, qui adire interdum ad me officij cauſſa ſolent; aut, ſi ignoras, quid ego tibi exponam, cui ſi quid a me accidat iniucundum, dupliciter angar, incommodo meo, moleſtia tua? Nunc id commentor, ut certam aliquando rationem ineam otij conſtituendi, & uiuam humaniter: quod te quoque uideo cogitare, &, ſi uolueris, aſſequere. Bonios fratres, tua praedicatione commotus, amo uehementer, & obſeruo. qui ſi mihi, ut ſignificas, aliquid tribuunt: eſt, quod gaudeam, placere me praeſtantibus uiris, quorum in iudicio, & beneuolentia ornamenti, & commodi mihi ſtatuo plurimum. tu uelim, quod ad amorem, ſtudiumq. attinet, de me illis omnia promittas: ego, quae promiſeris, praeſtabo. fructum etiam

fortaſſe

ſortaſſe aliquem deguſtabunt ſtudiorum noſtrorum. liceat modo eſſe otioſis; id quod agimus, & futurum ſperamus. Vale.

PETRO. CELSO
Vicetiam.

VNA, *eademq. manus uulnus, opemq. tulit. plane enim mihi uideor, quod de Achillis haſta in Telephi uulnere traditum eſt a poetis, idem ad tuas epiſtolas poſſe conuertere. affeceras me grauiter, nunc idem recreas, & abſtergis omnem moleſtiam iucundiſſimis litteris, in quibus elucet humanitas tua, quam obſcurauerat paullulum animi tui ſubita commotio, indigna certe meis in te neque paucis, neque uulgaribus officijs, quorum teſtes apud me cuſtodiuntur litterae tuae. itaque, redijſſe te ad eam comitatem, quae cum tua natura, & cum ijs ſtudijs, in quibus totos dies eximia cum laude uerſaris, magnopere congruit, ita laetor, ut nihil umquam ſenſerim hac uoluptate iucundius. quod ſi tibi meum ingenium aliquot menſium conſuetudine ſatis exploratum non eſt; non dubito, quin abſens intelligas, & eo cernas illuſtrius, quo longiora nos terrarum interualla diſiungent. non enim in te fortunam diligo; quam ſoleo contemnere, ſed quia fortunam tuam uirtute ſuperas: contra quam multi; quorum oculos auri, argentiq. ſplendor ita praeſtinguit, ut pulchritudinem uirtutis intueri nullo pacto poſſint.*

quo equidem ſenſu, ac iudicio meo delector multo magis, quam Ciceroniana illa eloquentia, quam tu mihi, ioco fortaſſe, obieciſti: cum tamen, tibi quoque eam minime diſplicere, tuorum ſcriptorum elegantia ſignificet. De diſceſſu tuo, quamquam ad tuã uoluntatem accommodare conſilia mea minime liceat, cupio tamen mihi tempus definiri. Vale.

IOANNI. SAMBVCO
Patauium.

35

Non mediocre amoris argumentum, quod de filiolo gratularis, & ſperare te ſignificas, ut patri etiam orationis latinae facultate antecellat. quid? ergo ille tibi magnum uidebitur praeſtare, ſi opinione, & fama nos anteierit eloquentiae? ego illi, qua primum hora editum in lucem uidi, bonam mentem precatus a Deo ſum. hoc nobis debet eſſe antiquiſſimum; & hoc ei ſi contigerit, reliqua iure contemnet, aut, ſi uoluerit, facile conſequetur. mea uero ſtudia ſi imitabitur, quae certe, quod fateri ſine arrogantia poſſum, ad honeſtum referuntur: aditus ad laudem difficiles non habebit; quo mihi ſtudioſe contendenti fortuna ſemper neſcio quo meo fato uiam intercluſit. uerumtamen, mi Sambuce, cum tua, tuiq. ſimilium fruar beneuolentia, quid deſiderem? quid poteſt eſſe amicitia iucundius? quid etiam fructuoſius? cum & amant inter ſe boni uiri; & eſt inter eos quaſi certamen amoris, & officij. equidem,

de

*de te quid ſentiam, ſi ad te ipſum ſcriberem, certo ſcio, qui tuus pudor eſt, legeres inuitus. teſtem tibi do iudicij mei grauem adoleſcentem, (& adde, ſi quid uis: nihil enim tribues immerenti) * : quem cognoui tuis laudibus, me narrante, etiam atque etiam laetari. quod ſi tenerem artem eloquentiae, ſicuti tu in epiſtola tua, amore potius in me, quam iudicio, effuſus, exiſtimas: ſane coloribus egregijs imaginem tuarum uirtutum exprimerem: uoluntatem uero illam, & praeclaros conatus ad augendas fortunas noſtras, de quibus poſtridie, quam a uobis diſceſſi, quiddam in ſermone * ſignificauit, mehercule ſic ornarem, ut nihil eſſe poſſet illuſtrius. de quo quia tam amanter cogitaſti, gratias agerem; &, ut perpetuo cogitares, atque ageres, cohortarer; ſi hoc humanitas tua, illud amicitia noſtra pateretur. ut ut autem res ceciderit; (a te enim principia ſunt; exitum praeſtare non potes) partes meae non requirentur: proſequar enim uel beneficium laude, uel animum certe tuum memoria ſempiterna. Vale. Venetijs.*

EIDEM, Patauium.

36

Ego *uero, accepto nuncio de obitu filioli mei, ita ſum perturbatus, ut me tamen hominem eſſe meminerim, & illum in hanc uitam, tamquam in hoſpitium, ita eſſe ingreſſum, ut accitu ſummi Dei, aeternum illud caeleſte domicilium petiturus, ali-*

quando diſcederet. quod ſi me caſus iſte nec opinatus ita perculiſſet, ut omnino iacerem: excitarer tamen prudentia litterarum tuarum, in quibus de luctu minuendo diſputas egregie, tuamq. declaras tum homine Chriſtiano dignam bonitatem, tum ergà me beneuolentiam ſingularem. uerum ego, optime Sambuce, multis iam infortunijs hoc ſum aſſecutus, ut fortunam ipſam didicerim contemnere: quae mihi, ut eripiat reliqua, numquam adimet ea, quae nec ipſa dedit, nec dare cuiquam poteſt, rectam mentem, optima ſtudia, pietatem in Deum. Praeclare actum opinor cum filio meo. fruitur conſpectu, & conſuetudine caeleſtium animorum: non angitur curis: non ſpe ducitur: nihil timet aduerſum. at nos, qui dicimur uiuere, quibus hac falſae lucis uſura nihil eſt carius, quam multa exercent? quid laboramus, quid cupimus, quod etiam ſi contingat, animus acquieſcat? itaque uere ſapientes homines, non ut diu, ſed ut recte, & cum uirtute uiuerent, optare ſoliti ſunt. quod equidem conor, &, ut ſpero, conſequar. nihil enim magis cogito, nihil ſpecto, quam ut ſeruiam ſtudijs meis, & ita uiuam, ut uitae rationem Deo ſimul & hominibus aliquando poſſim reddere. Quare, cum me uocas ad ſcribendum, confirmantur conſilia mea iudicio tuo. ac tu quidem in hoc officio cohortandi facis idem, quod multi: quibus facile poſſem ſatisfacere, ſi per domeſtica negotia liceret. ſed, obſecro, nolite ex otio ueſtro meum ſpectare. uobis enim certa, &

expe-

expedita ſunt omnia: mihi unicum eſt uectigal induſtria mea: qua liberos alere, tueri familiam cogor. & , ſi negligam, deſeretur humanitas: ſin, ut debeo, diligenter curem, iacere ſtudia neceſſe eſt, quae ſolutum curis omnibus animum poſtulant. At inquies: ipſa tibi ſtudia fructum ferent. Cane alijs cantilenam iſtam, mores, ac tempora ignorantibus: mihi non perſuadebis experto. uetus illa Principum uirorum benignitas exaruit. inania plerique ſequuntur, nihil ſolidum amant, nihil magnificum, nihil illuſtre. Vides alios, quaſi perdendis tantum frugibus nati ſint, immanibus epularum ſumptibus opes exhaurire: alios, quaſi etiam homines ipſos, non modo fruges, perdere pulchrum ſit, theſauros effundere, collectos acerbiſſime, in ea bella, quae uaſtitatem agris, urbibus incendia, humano generi, aliena ſtultitia miſerrimo, cladem, & exitium importent. Muſae interim ubique locorum algent, neglectae ab ijs, qui fouere eas ut maxime poterant, ita maxime debebant. Etiam illud indignum, quod exſiſtunt, qui ſpecie libertatis gloriolam aucupentur, & eam uirtutem, a qua longiſſime abſunt, quaſi familiarem ſuam ſic in ore habeant, ut amare uideantur. Verum haec ſatis, aut etiam nimium fortaſſe multa. Vale. Venetijs.

GASPARI. CONTARENO
CARDINALI
Romam.

Cvm *neque haberem, quod tua magnopere intereſſet a me ſcribi; & te ſcirem ſummis occupationibus aſſidue eſſe diſtrictum: tamen faciendum mihi putaui, ut aliquid omnino ad te litterarum darem. ad meum enim officium ualde pertinet, te, de nobis optime meritum, intelligere, & quo te ſtudio colam, & qua tuorum in me meritorum memoriam religione conſeruem. quod, ut ſpero, conſequar litterarum bono. nam, ut remunerare umquam poſſim, ſperare uix audeo: ita multa ſunt, quae ad me iuuandum officia ſunt a te profecta. ut enim omittam, quam honorifice de parente meo & loqui, & ſentire ſolitus ſis, cum ita dicas, tibi nullius olim iucundiorem conſuetudinem fuiſſe, nullius cariorem nunc eſſe memoriam: ut igitur hoc omittam, quod in ſummi beneficij loco ſoleo ponere: quanti illud apud me debet eſſe ponderis, quod olim me adoleſcentem uir clariſſimus, non tu quidem ſopitum, ſed tardiorem fortaſſe, quam oporteret, ad ſtudium ſummae laudis excitaſti. cuius temporis recordatio mirifice me delectat. ſic enim argumentor: te, cuius iudicium eſt acerrimum, numquam me ad uirtutem fuiſſe cohortaturum, ſi te fruſtra id facere exiſtimaſſes. tantum autem uirum, quantus*

tus

tus ipſe omnium conſenſu gentium & es, & haberis, de nobis non peſſime ſperare, mihi periucundum eſt cogitanti, apud alios, ſi qui audient, etiam honorificum. Quare nunc quidem id, quod mihi pro tua ſumma humanitate facillimum eſt, ago, ut, quem pro tot ac tantis officijs animum debeo, eum me praeſtare tibi perſuadeam. quod ſi per eam uiam, qua ad praeſtantiſſimarum artium cognitionem iter eſt, tantum procedam, quantum profecto, niſi me aliqua res impedierit, procedam: nae illud etiam aliquando efficiam, ut, te de nobis eſſe bene meritum, magnopere laeteris. Te interim ſi rogem, ut, quemadmodum inſtituiſti, me diligas, faciam imprudenter. neque enim dubitandum eſt, quin tu uelis in eadem erga me uoluntate, cum humanitatis, tum conſtantiae cauſſa, permanere. magis illud mihi eſt elaborandum, ut omnes res, quae ad te colendum pertinent, ſtudioſe faciam: quarum ſi ullam ſciens praetermiſero, nefarie me peccaſſe confitebor. Vale. Venetijs.

BENEDICTO. ACCOLTO
CARDINALI
Ferrariam.

Cvm *primum Venetias reuerti, & ſi eram & feſſus aliquantum de uia, & eo morbo, qui me Ferrariae ſatis grauiter afflixit, nondum plane leuatus: tamen magnitudo meae in te obſeruantiae,*

tuaeq. in me beneuolentiae recordatio me adduxere, ut ad te ſcriberem. quo genere officij quam mihi ſaepe apud te ſit utendum, intelligo. nam, cum eo ipſo die, quo mihi aditus ad amicitiam tuam patuit, de meis commodis & ornamentis non cogitare ſolum, ſed agere etiam coeperis: omnino, ſi uelim id quod maxime uelle debeo, quibus me ſtudijs a pueritia dedidi, ijs haberi non indignus, diligenter ineunda mihi ratio eſt, ut iſtam tuam ad me augendum tam propenſam uoluntatem plurimi apud me & eſſe, & ſemper fore ſignificem. id hoc tempore, niſi litteris mittendis, qua re alia conſequar, non uideo. facultatem maiorem ſi umquam nactus ero, arctiſſime complectar, neque dimittam prius, quam id tibi ſaltem aliqua ex parte perſoluam quod interea a me deberi non ſolum non diſſimulo, ſed etiam apud omnes libentiſſime praedico. Quid enim mihi eſſe poteſt, non dicam honeſtius, ſed glorioſius, quam te, uirum omni genere uirtutis excellentem ſumma dignitate praeditum, acerrimi in cognoſcendis hominibus iudicij, nullum officij genus, aut ſtudij, quod quidem ad meam ſiue utilitatem, ſiue laudem pertineat, praetermittere? mehercule nulla res fuit quae nos ad probitatis, & doctrinae opinionem commendare magis poſſet. itaque, quod ante faciebam domeſtico tantum exemplo commotus, ut per eam uiam, quam mihi pater meus tritam reliquiſſet, expedito curſu ad ſummam laudem, gloriamq. contenderem; id multo acrius

facio

facio nunc, iudicio de me incitatus tuo. cui uereor equidem ut reſpondere poſſim: et eſt ſane difficillimum: ſed tamen, quoniam ita tempus omne meum traduco, ut, quantum ualetudinis ratio patitur, in litteris uerſer, &, quaſi diuturnam ſitim explere cupiens, iiſdem e fontibus, unde illa fluxerunt, quae ſunt laudum tuarum maxima, diligenter hauriam: non deſpero fore, ut & homines officia tua bene poſita exiſtiment, et tu, qui tibi a me fructus debentur, eos nō contemnendos aliquando percipias. cuius rei maturitas dum ueniat, eſt interea mei officij, tui memoriam ſumma cum beneuolentia ſanctiſſime, ac religioſiſſime colere; tuae uero humanitatis, eam uoluntatem, quam ad me iuuandum tua ſponte contuliſti, perpetuo retinere. quorum alterum ego quam potero diligentiſſime faciam; alterum tu ut facias, propter incredibilem naturae tuae benignitatem, ne admonendus quidem es. Vale. Venetijs.

EIDEM, Ferrariam.

SVMMO *ſtudio maturabam Ciceronis editionem. omnino id erat cauſſae, cur ego rarius, quam debeo, ad te ſcriberem. ſed mehercule nec res erat, de qua poſſem ſcribere. de publicis enim non licebat: de priuatis autem quid eſt, quod delectare te poſſit? grauibus morbis, annona, & bello, uniuerſa fere ciuitas affecta contabeſcit. in his malis pacem omnes, tamquam unicum remedium, ex-*

petebant: quae ſi daretur, amiſſas uires recuperare difficile non erat. Arbitrabar, cum Ciceronis epiſtolas emiſiſſem, fore, ut Ferrariam poſſem excurrere. id ego, primum, honoris cauſſa ut te uiſerem, optabam; deinde, ut tuis doctiſſimis ſermonibus fruerer, quantum per humanitatem tuam liceret, per quam certe licuiſſet plurimum. noui enim, quae tua ſit cum facilitas, tum in me beneuolentia. ſed noſtrae uoluntates, ut nauigandi curſus, quandoque commutentur, neceſſe eſt, niſi fortunarum noſtrarum fieri naufragium uelimus. itaque, ut exirem, meas res cum uidi non ferre, mutaui rationem; & , quamquam eram occupatus, tamen feci, ut hanc epiſtolam mitterem, quae te, meam uicem, quaſi ſalutaret. ea ne hoc officium loco non praeſtaret, ad Octauium noſtrum, ijs litteris, quas ad ipſum dedi, alligatam miſi, qui tibi redderet, cum uacuus eſſes. quod ille, qui & commodiſſimus, & prudentiſſimus eſt, non uereor quin effecerit. De meis rebus ſi quid audire uis: ut in aduerſis, peſſime non habent: haberent optime, ſi pietas eſſet in ijs, in quibus maxima, ſi quid merita ualent, eſſe debebat. Vale. Venetijs.

EIDEM, Ferrariam.

S V M M A *tua facit humanitas, ut, etſi me argumentum deficiat, litteras tamen ad te mittere ne dubitem. non enim uereor, eae ne tibi moleſtae ſint.*

quin

quin ita te interpretaturum confido, ut hoc meum ſtudium exiſtimes eſſe non obſcurum ſignum pietatis in te meae. cui quidem pietati, quod uix fieri poſſe credebam, magna ſane acceſſio facta eſt lectione tuarum litterarum. nam, cum antea pro tuis maximis & ſingularibus erga me ſtudijs effeciſſes, ut plus, quam tibi, deberem nemini: nunc propemodum es conſecutus, ut ipſi tibi plus, quam debeo, debere non poſſim. quanti enim illud, quo epiſtolam clauſiſti, apud me eſſe putas? te non dubitare, quin ego, omnesq. mei, quanti amorem in te meum, atque doctrinam facias, aliquando ſimus intellecturi. ego uero iam intelligo; neque quiſquam eſt meorum, qui aliter ſentiat. ſed de amore quod ſcribis; uere tu quidem facis: eſt enim is certe ſumma cum obſeruantia ſingularis. de doctrina uero, neque prorſus aſſentior, ne me ipſe, qua in re minime debeo, nimium uidear amare: neque ualde repugno, ne, quod eſt in me honorificum, ſtulte reijciam. ut ut tamen eſt; ſiue tu amoris, & humanitatis abundantia, quod interdum adducor ut credam; ſiue iudicio, quod mihi perſuaderi libenter patior; ſiue utraque re permotus, tantum mihi tribuiſti, quantum ego poſtulare ſine rubore non auſim: maximas tibi gratias habeam, neceſſe eſt; quod ad eius ipſius, quam in me eſſe dicis, doctrinae ſtudium, quo antea naturae inclinatione propendebam, uehementer me impuliſti. ita enim uſu fere uenire ſolet, ut, quae laudes a tui ſimilibus, ideſt

ab

ab ijs, qui ipſi in laude uiunnt, proficiſcuntur, eae nos, uel ſi ſimus hebetiores, in primis acuant, & quaſi neceſſitatem quandam imponant, ut, quales eſſe dicimur, tales aliquando ſtudeamus eſſe. quod ego, quantum poſſum, do operam ut conſequar. a quo ſtudio cur me ulla res debeat abducere, non uideo; cum tu, iſtis opibus, iſta amplitudine uir, litterato otio nihil anteponas. temporibus enim turbulentiſſimis, dum plerique fere ambitionum fluctibus iactati, optare magis, quam ſperare, tranquillitatem animi poſſunt; ſecurus in portu te oblectas; uiuisq. iucundiſſime in tuis perennibus optimarum artium ſtudijs: in quibus totos dies ita ponis, quaſi tibi eae res, quibus abundas, & quarum ſpe tu alios excitare ad laudem potes, praemio ſint futurae. Quod cum ita ſit; & cum ego hoc animo ſim, ut antiquius tuo commodo nihil habeam: noli credere, me, cum ad te ſcribo, tuarum litterarum exſpectatione id facere: quae etſi me incredibiliter delectant, textae uerbis elegantiſſimis, pleniſſimaeq. amoris, & ſuauitatis: tamen ego te mea cauſſa a grauiſſimis ſtudijs ad nugas auocari nolo. ſatis me habere abs te putabo, ſi & meas tibi eſſe redditas, & tibi, ut cupimus, eſſe intellexero. utrumque Octauius noſter, quod & tui ſtudioſiſſimus eſt, & noſtri amantiſſimus, cum libenter, tum diligenter efficiet. Vale. Venetijs.

IACOBO GRIFOLO
Romam. 91.

QVOD tu, homo occupatus, prior ad me litteras miſiſti; hoc ſane es aſſecutus, ut officij plus apud te reſidere confitear; illud aſſequi nequaquam potuiſti, ut amoris plus, quam in me eſt, in te eſſe concedam. atque ego ne in officio quidem paſſus eſſem ut anteuerteres, niſi me ſcribere cupientem non occupatio mea, quae tamen ſumma eſt, ſed cura tuorum mandatorum impediſſet. Scis, ante quam diſcederes, qua de re ſermonem inter nos habuimus; cum tu, ut eam ſuſciperem, a me petens, oſtendiſti quantum & fidei, & diligentiae tribueres meae. in quo ego, opinionem tuam ne fallerem, operam dabam. itaque te profecto, cum intelligerem quantum damni feciſſem, adempta mihi tuae conſuetudinis uſura; cumq. id omnino litteris mittendis reſarcire uellem; tamen diem e die exſpectans, ut aliquid ad te de tuo negotio, cuiuſmodi tu uelles, poſſem ſcribere, in maximo deſiderio me ſuſtinebam. nunc, quoniam eius rei ne ueſtigium quidem apparet in epiſtola tua; ſiue quod, a quo tempore diſceſſiſti, ut illud conſilium abijceres, rationes tuae tulerunt; ſiue quod, eodem animo cum eſſes, committere tamen litteris nihil uoluiſti, quod elatum nocere tibi poſſet: puto me non incommode eſſe facturum, ſi, quam tu rem in tus litteris intactam

omiſiſti, ego item in meis ſilentio praetermittam. Quod ſcire uis, rerum mearum ſtatus hoc tempore qui ſit: ne te multis morer, is eſt, quem reliquiſti, paullo etiam melior, quam reliquiſti. nam & domeſtica quaedam ſanauimus: & eum, de cuius acerbitate queri ſolebam, ita facilitate quadam noſtra, atque obſequio mitigauimus, ut paene dulcis eſſe uideatur. De Ciceronis editione, hoc de me ſpondeas, atque etiam in te recipias licet, ut, diligentia, confirmes, me non eſſe uſurum multo minore, quam qui in hoc genere laudantur. hactenus confido fore ut praeſtem, & praeſtabo certe, nihil ultra. mihi enim tantum non arrogo, neque arrogare debeo, ut, quemadmodum ſcribis, eas ſordes, quibus ueterum ſcripta ſunt foedata, putem omnes eluere me poſſe: magni id eſſet ingenij, magni iudicij: quibus ego rebus, & indigeo, &, ſi abundem, ſine libris tamen antiquis nihil audeam. qui mihi ſunt omnino multi, ſed neque quot uellem, neque cuiuſmodi. coniecturae autem, intellexi, & didici, quam ſaepe ſint fallaces. neque bonos libros ulla magis labes inquinauit. quibus nunc in ueterem ſplendorem, atque integritatem reſtituendis, plurimum mihi eſt negotij, & erit, ut puto, poſt me multis: ut inde laudis materies deeſſe numquam poſſit. Te rogo, ut, antiquiorem librum ſicubi iſtic eſſe reſciueris, ſi prece ipſe, aut pretio non potes, aliorum auferas gratia. Litteras autem, quam ualde me amas, tam ſaepe mittes. nam & otij puto te habere, quantum uelis;

lis; & argumentum Romae uiuenti deeſſe non poteſt. mihi utrumque minus eſt. magnis enim diſtrictus occupationibus, temporis ad ſcribendum non habeo ſatis, argumentum autem unde ſumam, cum omnium, qui hic ſumus, ea ratio ſit, ut, rerum nouarum ſi quid alicunde ad nos affluxit, de eo nec ſcribere, nec loqui ſine graui periculo poſſimus? Relinquitur, ut priuatis de rebus poſſim ſcribere. ſed hoc quoque genus uereor ne me deficiat. raro enim ſolet accidere, quod ſcriptione dignum ſit. Quapropter, quoties ita eueniet, ut a negotijs liceat diſcedere; properabo ſtatim ad epiſtolas. quod eo libentius faciam, ſi tu mihi ſententiam ſcribendi aliquam dabis: ſin minus, inanes tamen potius, quam nullas, mittam. Vale. Venetijs.

HANNIBALI CRVCEIO
Mediolanum.

41

AMORIS in *Octauianum Ferrarium mei cauſſae ſunt ueteres ſane multae, eaeq. non leues, ſed recens haec eſt grauiſſima, quod eius opera uideo factum eſſe, ut tu me amares. quod ego, non poſſum ſatis explicare, quanti faciam. certe optatius nihil, ac ne utilius quidem potuit accidere. nam me moleſtae quaedam cogitationes exercebant. eae fecerant, ut ſubtriſtis eſſem. hoc malum Ferrarij litterae ſanarunt. eas enim legens, cum ueniſſem ad eum locum, ubi ille, quam tu me diligas, quamq.*

diligi

diligi a me cupias, diligenter & officioſe narrat; ſensi mihi quiddam inſtillari, quo plane ſum exhilaratus. adeo tui ſimilium amicitijs augeri gratum eſt. in qua commoditate incommodum tamen illud ineſt, quod mihi ualde ſentio eſſe laborandum, ut beneuolentia, & opinione de me tua non indignum me praeſtem. quod utinam poſſim efficere: conabor certe: ac ne deſpero quidem fore, ut efficiam: modo, quod tu iudicium de me habes, id eiuſmodi ne ſit, ut ego ei reſpondere nullo pacto poſſim. nam mihi interdum uenit in mentem uereri, ne tu me, Ferrarij praedicatione commotus, eum exiſtimes eſſe, qui non ſum. mendax, mi Crucei, amor eſt; nosq. ſaepiſſime ita ſolet afficere, ut in ſermone, prout amicorum e re eſt & affingere falſa, & detrahere uera, religio non ſit. quare Ferrarium, cum de me loquitur, non eſt quod audias. amore uictus, cui repugnare iudicio non uult, ea dicit, quae fortaſſe non ſentit. At idem de tua uirtute multa in ſuis litteris. habes igitur, dices, ei fidem, cui haberi a me non uis? habeo, & quidem maximam. mittit enim ingenij tui monumenta, quae mihi de tuis laudibus, ut ille ſcribit, ita eſſe probant. Memorem igitur interea me uelim exiſtimes humanitatis tuae. gratum cognoſces, cum facultas erit. ac uideo me tua cauſſa non eas res praeſtare poſſe, quas uellem; ſed, quas poſſum, ita uolo, ut omnes, ſine ulla exceptione, libenter ad te deferam. licet ijs arbitratu utaris, atque etiam abutaris tuo. Vale. Venetijs.

ANTONIO MERLO
Vicetiam.

EGO quoque quiddam inaudieram ſuperioribus diebus, ſed contempſi. nunc me mouet quod audies. Artibus effectum neſcio quorum, (de Petro noſtro certe uix opinor: uix, autem? prorſus non opinor) ut hic rumor ſerpat longius. primum haec uulgo iactata: ferebam: poſt etiam ad Cardinalis aures peruenerunt: quod mihi accidit moleſtiſſimum: nec dubito, quin is iam non idem ſit: quod ſi ille eadem cum Epiſcopo, cuius ingenium praeclare noui, communicauerit: actum eſt. Me quidem & illa angit cura, quod uereor ne fama diffluat, & Peruſina condicio, ſatis opima, ſatis honorifica, fortaſſe in dubium uocetur. Cornelius rem curat diligenter, ut uideo, fide certe, & amore ſingulari. In hac ſum ſententia: ſi ſpes non dubia, ut urgeamus: ſin, deſiſtamus ab incepto: ne cupiditatem noſtram ſine fructu, fortaſſe etiam cum aliqua mercede, prodamus. Mitto ad te Gratij poema de uenatione, paullo durius, nec omnino cum Petri Bargaei carmine conferendum, qui hoc argumentum ſex libris non minus eleganter, quam copioſe perſecutus eſt. Vale. Venetijs.

MICHAELI. SOPHIANO Patauium.

44

S I noſtrae neceſſitudinis initia repetas; nemo, opinor, iſtic eſt, qui mihi uetuſtate praeſtet. ſin apud te uetuſtas pondus non habet; ipſam per ſe beneuolentiam pendis: ne ſic quidem iure mihi quemquam antepones. Ego te primum, cum abeſſes, memoria colui diligentiſſime, tuumq. nomen crebris uſurpatum ſermonibus ornaui laudibus, quantum in me fuit: deinde, cum de auunculo tuo, uiro optimo, tuiq. amantiſſimo, miſerrimam in ſeruitutem a barbaris gentibus abrepto cognouiſſem, ingemui ſaepe tua cauſſa, quem orbatum domeſtico praeſidio, maximas in difficultates immerentem fortuna conijceret. poſtremo, cum Patauium te aliquando retuliſſes, ualetudine ita perdita, ut humana uix ope reſtitui poſſe uideretur; quam id moleſte, quam acerbe tulerim, teſtes ſunt communes amici, quibus & periculum tuum, & eodem tempore dolorem meum dolori fuiſſe certo ſcio. Veni Patauium aliquanto poſt: uidi te quem optabam potius quam ſperabam, habitu corporis non illo quidem optimo, eo tamen, qui uitae ſpem minime dubiam afferret. deinde quotidie meliora, accedente ad remedia medicorum temperantia tua: quam ita laudant omnes, ut in ſtudijs tamen paullulum eam deſiderent. quo de genere praecipere quidquam difficile eſt, prae

ertim

ſertim mihi, qui cum ab eadem culpa longe non abſim, tum etiam, niſi priores tibi partes in prudentia concedam, ignorare ſcilicet uidear utrumque noſtrum. uerumtamen, cum te penitus philoſophiae dedideris, ut eius praeſidio fortunae tela depelleres; debes eam ſequi ducem in actionibus tuis. quod ſi feceris; extrema uitabis, & omnem in medio laudem conſtitues. At mediocritatem mens in ſuo munere non amat: progreditur enim meditando, & quo longius, eo iucundius. Vere: ſed immoderatis rebus natura frangitur: &, quamquam corpori mens dignitate praeſtet, utriuſque tamen incolumitas ab utriuſque pendet officio. ut herus imperat ſeruis, nec tamen eos negligit, ſed conſulit, quatenus liceat, commodis eorum: idq. facit etiam ſua cauſſa: tam diu enim herus eſt, quam diu habet qui bus imperet. ſic mens rationem corporis habeat ali quam, oportet. nam, ſi negligat eam ſedem, in qua ſummus opifex illam conſtituit; primum faciet iniuſte; deinde, corporis compagine, qua ipſa includitur, breui diſſoluta, uſum tractandae quaerendaeq. uirtutis amittet. quod cum accurate uitandum omnibus eſt, tum ijs maxime, quorum & infirma ualetudo requietem quaerit, & ita uiget induſtria, ut mediocri etiam labore non mediocrem ipſis gloriam, ceteris utilitatem afferre poſſit. Cui porro ignota eſt uel ingenij tui, uel memoriae praeſtantia? quibus, non modo ut emineres in graeca lingua, id quod omnes fatentur, ſed ut, quacumque re propoſita,

 ſita,

ſita, peritiſſime diſputes, facile conſecutus es. itaque iure expetitur a nobiliſſimis uiris amicitia, & conſuetudo tua: iure te diligunt ac laudant quicumque in Patauino gymnaſio doctrinis liberalibus excellunt. quorum tu uirtute frueris, & illi uiciſſim tua, ſi ualebis: &, ut ualeas, in te ipſo magna ex parte ſitum iudicamus. obſequere igitur in tua ſalute multorum ſtudijs: parce ualetudini ſatis imbecillae: &, quod libenter facis, da operam ſimul ut diutiſſime facias. ita gloriam tuam, laetitiam noſtram, dignitatem etiam litterarum augebis; quibus ornamenti plurimum e tuis aliquando ſcriptis, ſi ualueris, accedet. Vale. Venetijs.

IO. BAPTISTAE. PIGNAE
Ferrariam. 45

ALFONSO *Duce creato, gratulatus Ferrariae ſum: quae tum ex noui Principis eximia uirtute fructus capiet egregios; tum ipſa quoque ad omnem uirtutem, eius, a quo regitur, exemplum ſecuta, diligentius incumbet. mores enim ciuitatis ex Principis moribus effinguntur, &, ut ait Plato:* QVAE *apud eos, qui dominantur, ſtudia uigent, eadem reliqui ciues amplectuntur, & colunt. Ergo florebunt in ueſtra ciuitate liberales diſciplinae, ac debita iampridem ingenuis artibus praemia perſoluentur. quod equidem tua potiſſimum cauſſa, doctiſſime Pigna, magnopere gaudeo. nec enim dubitat*

quiſquam,

quiſquam, aut dubitari omnino poteſt, quin, quantum ingenio, eruditione, iudicio, quantum etiam conſilio uales, tantundem apud ſapientiſſimum, optimumq. Principem & auctoritate ualeas, & gratia. quod ſi, quam adhuc in cognoſcenda, eandem poſthac in ornanda uirtute induſtriam locabis: quis te uno felicior, quis omni laude praeſtantior? quod ut facias, ne monendus quidem es. nec enim te diſſimilem eſſe tui uel natura tua, uel conſuetudo, uel ſtudia patiuntur. hoc igitur tecum agendum non eſt. illa me potius, ut uere dicam, & ſimul omnes, qui te diligunt, cura ſolicitat, ne te nobis eripiant prorſus aulica negotia, ſic, ut, ijs diſciplinis, quarum uſus aeternum decus parit, ſalute dicta, iacere patiaris ea, quae multis ante menſibus inſtituta ſi quando perficias, maiorem in modum & poſteris, & gloriae tuae ſeruies. quam multos enim egiſſe mecum diligenter exiſtimas, ut hortarer te ad abſoluendam poeticae imitationis artem, aut, ſi abſolutam habes, continuo diuulgandam? quibus ut aliquando ſatisfacias, etſi languere te in tua laude uix opinor, tamen peto abs te, quantum humanitas tua permittit. nec tamen, etiam ſi tua res non ageretur, amicitiam noſtram, quam ego ſanctiſſime ſemper colui, nihil a te impetraturam confiderem. equidem nihil ei denegarem: idq. te, quod tamen ſecundiſſimis rebus, ac ſine moleſtia tua fiat, cupio experiri. Ego me ad litteras, a quibus inuitus diſceſſeram, reuocare coepi, adeptus uſum oculorum

quem antea deſperabam, diuina primum ope, in qua ſtatuere omnia conſueui, deinde Gabrielis Faloppij ſcientia ſingulari: cui uiro, quanti hanc lucis uſuram, ideſt quanti uitam facio, quanti etiam praeclara litterarum ſtudia mihi ſunt, quibus uix ipſa uita pluris eſt, uni plane totum acceptum refero. ſiquidem eius doctrina, humanitas, exquiſita cura priſtinam mihi ualetudinem, omnino profligatam, ac perditam, conſpectum liberorum meorum, amicorum colloquia, librorum ſuauitatem reſtituit: ut, ſi quem optimis artibus induſtria noſtra fructum feret, ei gratiae debeantur, cuius ope, ac ſtudio factū eſt, ut intermiſſam diuturno, ac perdifficili morbo poſteritatis adiuuandae conſuetudinem aliquando repeterem. Tu mihi de tuo ſtatu, maximeq. de Alfonſi Ducis conatibus egregijs ad honeſtandam uirtutem, de quibus fama iam percrebuit, ſi quid ſignificaueris; argumentum erit amoris in me tui, quo laetari uehementer ſoleo. Vale. Venetijs.

IOANNI. SAMBVCO
Patauium.

QVOD *fratrem tuum Georgium Bona, florenti adhuc aetate exſtinctum, immoderate luges; ignoſco maerori tuo, nec tamen laudem tribuo. dolere enim fratris interitu, & eius fratris, quo nemo amabilior, nemo fuerit uirtute praeſtantior, hominis eſt: modum antem dolori nullum conſtituere, num-*

quam

quam lacrymis abſtinere, numquam ex animo maeſtitiam pellere, Sambuci non eſt. Perijt frater: iure commoueris: aegre enim diuellimur a natura coniunctis: quod ego quoque ſum expertus. Perijt is, qui familiam ueſtram, qui patriam, qui prouinciam uniuerſam ornare uehementer ſuis laudibus, & illuſtrare poterat. hoc quidem exſpectandum ab eius uirtute fuit: ſed magnam habet Fortuna uim: ea ſaepe, nobis ad eximiam laudem contendentibus, tranſuerſa incurrit, ſaepe noſtra ſtudia debilitat, ſaepe moratur induſtriam. quo de genere quid ego te doceam, doctiſſimum uirum, cui prope infinitam exemplorum uim uel graeca monumenta, uel etiam latina ſuppeditant? florem igitur uirtutis amemus: erepto ante maturitatem fructu, quando hoc ſingulare non eſt, ſed commune cum multis, modice feramus. Quid, ſi ne dolendum quidem eſt? omitto enim hiſtorias, ad philoſophiam te uoco. Quid igitur illa praecipit? ſi quid caſus afferat, leniter accipiendum: nec enim, ut aliter accidat, in nobis eſt: ſi quid culpa contractum, angi aequum eſſe: certe enim, qui ad praeclare agendum nati ſimus, ideoq. mente, & ratione, praeter ceteros animantes, inſtructi, tantis bonis abuti, & quaſi a natura deſciſcere turpiſſimum eſt. An tu igitur, mori, quaſi aliquid turpe, reprehendes? quod ſi non turpe, nec dolendum. niſi ſi quis ita uixerit, ut nihil umquam homine dignum praeſtiterit. quod abeſt longiſſime a fratre tuo: qui probitate, ingenio, ſtudijs artium

optimarum, prudentia etiam adoleſcens ita excelluit, ut eum Pannonia paene cuncta uiuentem unice dilexerit, mortuum laudibus, & memoria proſequatur. Quae cum tibi ueniunt in mentem; iniquus profecto nimis in te ipſum es, niſi luctum minuis, & ex animo dolorem penitus euellis. Quin te decuit maxime, qui totos dies ponas in ijs libris, unde uitae moderatio, unde animi tranquillitas petitur, ad propinquos, ad amicos in Pannoniam eiuſmodi litteras mittere, in quibus illi ſitam eſſe non minimam ſui doloris medicinam intelligerent. nam uir eximius, Nicolaus Olahus, Archiepiſcopus Strigonienſis, qui Georgium, & quia ſorore ſua natus erat, & quod in eo ſumma uirtus enituit, in oculis geſtabat, non dubito quin tanti uulneris remedia ſumat a ſe ipſo: quem non modo aetas, & uſus maximarum rerum erudierit, uerum etiam prudentia quaedam naturalis, quae plane uincit omnem artem, numquam a conſtantia diſcedere patiatur. Nec tamen uereor, ut, qui mihi paucis ante menſibus in filioli mei obitu conſolationem adhibueris, idem tibi in tuo caſu mederi aliquando non facile poſſis. quod ſi facies; fructus apparebit ſtudiorum tuorum; & Georgij fratrem agnoſcemus; cuius ingenium, ac mirificam prudentiam oratio illa, luculenter in primis a te ſcripta, declarat. Vale. Venetijs.

* , Patauium.

PERCVSSISTI *me de Mariano Lezentio: quid ais? optimus adoleſcens, maiorum nobilitate, ſua uirtute clarus, omnibus animi, corporis, fortunae bonis ornatus, ereptus repente nobis eſt? o miſeram humanae uitae condicionem. quid ames, cùm omnia fluere, ac labi, nihil intra orbem Lunae firmum eſſe, nihil idem a mane ad ueſperam, quotidie cernas? quae te arbitrabar antea cognouiſſe in ſermonibus Reginaldi Poli Cardinalis, & Aloyſii Prioli, quibus probiores, aut ſapientiores uiros non modo noſtra, ſed nec ſuperior aetas tulit: nunc, quando te biduum ſcribis lacrymando conſumpſiſſe, profecto tibi exciderunt illa praeclara de contemptu mortis, quibus in illo diuino contubernio, in illo plane caeleſtium animorum coetu aures tuae ſaepiſſime perſonabant. Quod ſi, quid doleas, cogitabis, aut quid dolendo proficias: non dubito, quin iſtum luctum abſtergas, & Lezentio noſtro etiam gratuleris, quod, inſpecto Hieroſolymae ſummi Dei monumento, quo illum, diſſuadentibus amicis, pietas, & religio duxerat, ſtatim ad eiuſdem Dei conſpectum, praeditus optima mente, purus ab omni labe, in caelum euolarit. quod qui optant, ſapientes, qui adipiſcuntur, felices iure ducuntur. Haec tibi a me pauca pro noſtra neceſſitudine conſolationis loco dicta ſi attendes, uim habere maximam*

 ſenties,

ſenties, & eam dolori tuo medicinam, quam dies aliquando afferet, ratione repraeſentabis. quod cum omnes deceat, tum uero ab excultis doctrina uiris, quem te ad numerum aggregamus, praecipue poſtulatur. Vale. Venetijs.

LAVRENTIO. GAMBARAE Ciliuerge.

CILIVERGE numquam uideram, amabam tamen, amoenitate ſua iucundiſſimum, domino honeſtiſſimum, Lanterio Appiano, praeſtanti uiro non humanitate minus, quam eloquentia: nunc & elegantiam uillae, ut in tabula pictam, in tuis uerſibus uidi; & mehercule non mediocri eius uiſendae, atque etiam tecum fruendae ſtudio ſum incenſus. quod ſi quando contigerit, digito caelum attingam. quid enim iſto otio beatius? quae ſpecies urbis, quae dignitas cum iſta ruſticatione, cum iſta ſurgentium uirgultorum ſiluula conferri poſſit? equidem, cum te mihi ante oculos pono, modo inter anguſtis diſtincta ſemitis frutecta decliui colle ſpatiantem, modo arborum proceritatem, atque ordinem in uiridario mirantem, eadem paene uoluptate abſens tecum fruor. coniungit enim animos noſtros mutua beneuolentia; nec eſt aut tibi quidquam ſine me, aut mihi ſine te iucundum. gratulor tamen tibi potius, quam mihi; & iſtos Ciliuergenſes dies ta multorum annorum inſtar eſſe puto, ſi modo

nec otioſus in otio, nec in ſolitudine ſolus es. id autem qua ratione conſequi poſſis, opinor me tacente intelligis. Pataui dum eras, habebas in manibus egregium illud poema de nouis inſulis a Columbo inuentis: cuius ego cum exordium, multis praeſentibus, legiſſem, admiratus grauitatem, & elegantiam carminis, exclamaui, Cedite Romani. in quo, adhuc, qui a me diſſentiret, inueni neminem. quo magis te hortor, quamquam, ut ſpero, currentem, ut approperes, habeasq. rationem non exſpectationis modo noſtrae, uerum etiam gloriae tuae, cuius habes a natura praeclarum ſeminarium, quod etiam ſtudio excolis, ingenium tuum. Vrge igitur, nec inſtitutum dimitte: quodq. adhuc humaniſſime feciſti, in eo perge, ut noſtrum tui abſentis deſiderium litteris aliquando lenias. Vale. Pataui.

LRZARO. BONAMICO
Patauium.

Ego uero & audiui de tuo caſu, & tuam uicem mirifice, neque minus publicam dolui: ueritus enim ſum, ne tecum ſimul litterae concidiſſent. nunc, quando te iam ambulare ſcribis, ita tamen, ut ſcipione utaris; gaudeo, eoq. magis, quod in iſta aetate morbi diuturnitatem pertimueram. ſed, quia non plane animum meum liberas a cura, cum priſtinas uires nondum recuperaueris: rogo te, Bonamice, quanti optima ſtudia facis, quae tibi facien-

da ſunt plurimi; quandoquidem ab ijs tuae laudes emanarunt; tantum adhibe in te curando diligentiam. uides enim, neminem fere eſſe, qui, ſi quid tibi acciderit humanitus, rudem barbariem a latinae linguae finibus arcere poſſit. Plautum a me emendatum, quem a me petis, dabo operam ut cũ his ad te litteris mittam: ſed, ut eum in multiplici meorum librorum congerie ſtatim reperiam, ſperare uix audeo. Ego, ut ſcis, hanc ſatis grauem prouinciam ſuſcepi. tenui condicione, inquies. fateor, ſed ne tua quidem, ſi tuarum uirtutum merita ſpectentur, ſatis opima. quid agas? his temporis anguſte uirtus habitat: bene tamen de ſuis ciuibus mereri, praeclarum eſt. Vale. Venetijs.

GVLIELMO. PACCIO
Patauium.

SILENTII *mei, quo tecum diu ſatis uſus ſum, non exponam hic tibi cauſſam pluribus uerbis: ne, ſi id faciam, uidear & tibi ipſi, qui nihil adhuc ad me ſcripſiſti, eandem quaſi legem imponere. itaque hanc partem praetermittam; in qua ſi peccatum eſt, utriuſque certe eſt. ego autem ſpero me poſthac & beneuolentiam tibi meam, & diligentiam hoc genere officij probaturum: modo ne litteras elegantes, quales uidelicet Patauij, a ſummis ingenijs elaboratae, tibi oſtenduntur, a me exſpectes. ita ſcribam, non modo ut quod in mentem,*

ſed

ſed plane quidquid in buccam uenerit, in epiſtolam coniÿciam. non enim is ſum, qui unumquodque uerbum ad trutinam, ut dicitur, reuocare uel ſoleam, uel poſſim. aliorum iſta ſuperſtitio ſit, mea quidem non erit, praeſertim in epiſtolis: quae ſi, ut ait ille, nihil habent ſimile neque iudicio, neque concioni; quid refert, utrum dichoraeo concluſus, an aliter, uerborum ambitus inſiſtat? Splendidior, inquiunt, nec paullo aptior ad mouendum, ſi numeroſius deſinat, oratio uidetur. Recte: nec ego ſecus exiſtimo: uerum, quem tu tanti facis, eum ego magiſtrum ſequor. quid igitur ille? EPISTOLAE. NOSTRAE DEBENT. INTERDVM. ALVCINARI. *nempe, quod ÿs negligentia quaedam, cum ad familiares ſcribitur, etiam ornamento ſit. Ita igitur tecum agam, ut ſi eſſemus una: &, quemadmodum praeſentes quacumque de re ſermones familiariter ſerere ſolemus; ſic in ſcribendo, nulla certa propoſita ſententia, libertatem illam, & quaſi negligentiam imitabor. quod ſi reprehenderis, tacitum non feres. praeſtat enim male ſcribere, quam omnino, quod a te fieri uideo, nihil ſcribere: cum hoc uoluntatis fortaſſe uitium ſit, illud ingenÿ, quod ipſi nobis fingere non poſſumus. Vale. Venetÿs,* M. D. XXXIII, *pridie id. Iun. qui mihi primus dies eſt anni* XXI.

PAVLO . MAGNVLO
Patauium.

C V M *me uides praeter inſtitutum meum litteras ad te non tam ſaepe, quam ſolebam, mittere; nimirum, etiam me tacente, quam ſim occupatus, intelligis. Ternas te dediſſe ſcribis. omnes accepi: nihil amabilius: his autem recentioribus etiam nihil elegantius. ſic enim cenſeo, recte eum, & latine ſcribere, non qui pauca multis, ſed qui multa paucis. quo ego in genere aliquando poſſe cupio, tu, ut uideo, iam potes. tribus enim uerſiculis quid non complecteris? tuam narras in ſcribendo diligentiam, meam obiurgas negligentiam: de meorum librorum inſtauratione tecte me admones, de tuorum uenditione aperte. denique otioſi nihil eſt: ſententiae numero prope, quot uerba: ut mihi, quemadmodum promiſeras, argumentum ſatis ſuperq. dederis. Sed meae ceſſationis cauſſam, ut dixi, conijcis ipſe per te. libros autem meos, prope adeſt, cum editurus ſim. de tuis egi diligenter, & ago. ſi quaeris, quid profecerim: nihil adhuc: ſed ſpem non abieci. quamquam incredibile eſt, quam difficile ſit ab iſtis pecuniam exprimere. quem euentum res habitura ſit, ignoro: a me nihil omittitur, quo minus & ex ſententia conficiatur, & quamcitiſſime. Vale. Venetijs.*

EIDEM, Patauium.

PVTASTI *fore, ut ego te abeuntem litteris proſequerer? non tu id quidem umquam. conuenerat enim, ut argumentum a te exſpectarem. argumentum igitur poteſt exſpectare meus in te amor? quo nihil uberius nec eſt, nec umquam fuit. itaque ſtatim, ubi tu profectus es, cum me repentina quaedam uoluntas excitaſſet, arripui calamum, neque ſum ueritus, ut me ſcribentem ſententia deficeret. hui, quam multa iam nunc mihi ueniunt in mentem. ſunt, quae poſſim ſcribere, leuitates amatoriae. quorum, inquis? mecum habebo: neque tibi, neque cuiquam edam. uolo enim parcere amicitiae, qua mihi ſunt coniuncti, qui tam ſuauiter, ut ipſi putant, uiuunt, ut ego ſentio, delirant. ſunt item σκιαμαχίαι quaedam, & militaria munera populo data, taurorum uenationes, ſaltatorum luſus, perſonatorum ineptiae. quid quaeris? ſexcenta; quae mihi & beneuolentia noſtra ſuppeditat, & familiaritas permittit ut ſcribam. quia tamen leuiora ſunt, omitto, ne grauem philoſophum offendam. Porro, de meis rebus quod exſpectes, nihil eſt. mutationem nullam fecerunt a diſceſſu tuo. De te, quae ſcire uelim, haec ſunt, quo modo te redeuntem amici illi tui, libri ſcilicet, acceperint, num eo ipſo die ad eorum conſuetudinem te dederis; an potius, dum hae bacchationes deferueſcant, in hortis cum Epicuro,*

ro, quam in gymnaſio cum Ariſtotele, uelis uiuere. Et, cum haec ſcripſeris, adde uerbum, ſi me amas, de pugiunculo illo tuo: quo ego te impeditum, & alligatum enſe cum uidi diſcedere, non tenui riſum. ac uolui pungere te dicto; ſed ueritus ſum, ne tu ruſtice me gladio. Epiſtolam habes iocationis plenam: qua te eſſe delectatum cognouero, ſi miſeris ipſe pleniorem. Vale.

EIDEM, Patauium.

NON *facile dixerim, plus ne uoluptatis, an doloris ex epiſtola tua ſuſceperim. eſt enim mihi gratiſſimum, cum & me a te amari, & te amore in te meo delectari perſpicio. ex quo fit, ut litteras tuas, beneuolentiae pleniſſimas, & officij, iucundiſſime legam. Cum uero te uel angi uideo, uel aliquid triſte cogitare; ſic afficior, ut acerbiſſime uiuam. ſed utinam, quanti ego conſilium tuum ſemper feci, tanti item ipſe meum feciſſes. profecto in has moleſtias, in quibus hodie uerſaris, non incidiſſes. At, inquies, illa perpeti, malum erat. Malum, niſi, iſtos ferre, longe peius ſit: quorum quidem iniurias tum ex eorum, qui iſtinc ueniunt, ſermonibus, tum ex litteris tuis facile cognoui. Quae quo magis intolerabilia ſunt, eo clarius tuae prudentiae lumen oſtendas oportet: neque committas, ut inuidorum, maleuolorumq. peruerſitas plus apud te, quam exiſtimationis tuae ratio, ualuiſſe uideatur. Quamquam*

ego,

ego, cum haec ſcribebam, ſatis intelligebam, quis ad quem: ſed amorem meum, qui tibi praeſenti perſpectiſſimus fuiſſet, etiam apud abſentem, quoquo modo licuit, teſtatum eſſe cupiebam. Atque hoc loco mihi ueniunt in mentem, quae tibi proficiſcenti futura praedixerim quae ego, non aliquam ſomniorum imaginem, aut alitis cantum ſecutus, augurabar: ſed, quod iſtiuſmodi hominum naturae plus etiam, quam uellem, exploratae mihi erant, iccirco, ne illa acciderent, quae nunc eueniſſe audio, timebam. Sed uteris, ut ſpero, fortitudine animi tui: & quae iniqui ad ignominiam tuam comminiſcuntur, ita feres, ut non ſolum in uetere optimorum ſtudiorum curſu, fractus animo, ne conſiſtas, ſed uehementius etiam uerae gloriae cupiditate incitatus, propoſitum tibi decus aſſequare. Me in omni fortuna tui amantiſſimum, tuaeq. laudis fautorem, atque adeo, quantum in me erit, amplificatorem habebis. Vale. Venetijs.

SEBASTIANO. LEONI CORDVBENSI Romam.

54

R O M A E *te nunc eſſe, in ea urbe, ubi multorum amorem, ac ſtudium tua tibi iam antea uirtus peperit, tantum abeſt, ut doleam, ut etiam ſuu. me gratuler. nec enim dubito, quin ſedem ſtudijs tuis non modo commodam, uerum etiam honorificam,*

adnitentibus

adnitentibus amicis tuis, facillime conſequaris. Me quoque, ut ille inquit, mirum deſiderium tenet urbis: uerum aduerſantur multa: quae ſi Deus aliquando ſuſtulerit, accurram ſtatim ad uos, ea ſpe, ut in ueſtra beneuolentia, in conſuetudine, ac ſermone conquieſcam. Saluta interim amicos, Octauium noſtrum, Sirletum, Gyllium, Phaernum. nam Epiſcopum Alliſanum abeſſe audio. Nicolaus Nathanaelus, egregie moratus adoleſcens, magnos in latinis litteris proceſſus a diſceſſu tuo fecit. is cum mihi per ſe carus eſt, tum eo magis, quod de te ſaepe loquitur amantiſſime, tuamq. erga ſe, patremq. ſuum, inſigni probitate, atque doctrina uirum, perpetuam benignitatem ſic in ore habet, ut eius memoriam numquam ſinat intermitti. Vale. Venetijs.

SILVESTRO. ALDO BRANDINO. 55

IN IIS *litteris, quas ad Angulum noſtrum* XVI. *Kal. Sext. dediſti, ualde mihi ſcripta urbane uiſa eſt illa pars, in qua neſcio quid de me per iocum, ſed cum quadam tamen amoris nota ſignificaſti. gaudeo, me tibi uſque eo eſſe familiarem, ut etiam facetijs laceſſas: quo in genere ſi perges, gratiam referemus: ne tu homo ingenioſus nos tardiores impune commoueris. mihi cum amico tuo recte conuenit. doctum hominem cognoui, bonum ui-*

rum

rum eſſe audio. haec cum ſunt in hominibus tranſalpinis, amore conciliant: quanto magis in noſtris? At in litteris aliquando diſſenſimus. ego uero non nihil etiam a parente meo: neque tamen parentis manibus eam, quam debeo, pietatem minus praeſto. opinionum enim diſſimilitudo tantum abeſt a ſimultate, ut ſaepiſſime, non modo qui ſententia diſcrepant, in amore conſentiant; ſed etiam, qui ſimultatem exercent, iudicio congruant. Quare amoue iſtam ex animo tuo ſuſpicionem, meq. cum illo ita crede eſſe reconciliatum, ut poſthac ab eo, etiam ſi diſſentiendi cauſſa ſit, diſſentire tamen nolim. Hic, ut in tantis caloribus, non iniucunde uiuimus: urbis mirifica elegantia: caeli ſumma ſalubritas: ſi quando aeſtus maior eſt, quam ut ferre poſſimus; confugimus ad aquas: innixi utribus inflatis, remoto loco, nos inter nos ludibundi flumina perambulamus. quid quaeris? ſi te haberemus, ad ſummam uoluntatem nihil deerat. ſed animus tamen meus, quem tu, credo, cantionibus quibuſdam tibi addixiſti, peruolat magna ſpatia terrarum, & te inſciente, ſaepe tecum eſt. itaque non ego prorſus te careo: nam, ſi minus ſermone, adſpectu certe tuo fruor, dum de te cogito. quod ſi aliquando contigerit, ut etiam ſermone poſſim; nae ego collocutionum noſtrarum fructum, interuallo temporis amiſſum, ita repetam, ut ne ſtudijs quidem parcam tuis. in quibus audio te poſt noſtrum diſceſſum magna quaedam effeciſſe. Caput etiam illud littera-

rum tuarum Cardinalis Accoltus mihi oſtendit: in quo ita ſcriptum eſt, paginas te circiter octingentas iam impleuiſſe commentationibus ijs, quas in Pandectarum libros texis: puto magni laboris eſſe, magnaeq. difficultatis: ſed, ſi conſiderabis, quae tibi praemia propoſita ſint; uinces omnia. petis immortalitatem; quam multi ſequuntur, tu iam paene manibus apprehenſam tenes. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII

LIBER QVINCTVS.

Scripſit hanc, liberalium diſciplinarum nomine,

PIO IV. PONTIFICE CREATO.

CVM tibi, Pontifex optime, ad iſtam dignitatem nuper diuinitus elato, qua ſublimius aut praeſtantius inter homines nihil eſt, mortales quamplurimi, alij abſentes litteris & nuncijs, alij coram uultu & uerbis gratulentur: non dubitamus, quin nos quoque, altrices tuas, in maximo gratulantium numero ad tuos ſanctiſſimos pedes officioſe proiectas, excipias, & eo benignius, quod alij, quia perueniſti ad eum finem, infra, quem ceteri fines ſunt, gratulantur; nos autem, quia ſcilicet, ut peruenire poſſes, ipſae perfecimus. Non eſt ad gloriam lata quaedam & communis uia. peranguſta fuit ſemita, paucorumq. notata ueſtigijs, qua ierunt & heroes illi ueteres, in Chriſtiana militia fortiſſimi uiri; & maxime quidem omnium, patrum noſtrorum memoria, Pius ille Pontifex, cuius tu nomen, in eadem ſede merito collocatus, & cum nomine uirtutem re

fers. in iſtam olim ſemitam, ferentem ad aeternum decus, nos te puerum adhuc, ſed puerum praeclara cupientem, manu prebenſum duximus: ne ue quis te error auertere, ne qua morari poſſet offenſio, cupide procedenti quaſi lumen praetulimus. confectum iam iter eſt: ultra, quo progrediaris, non habes. inter te, & opificem aeternum, cuius miniſtrae nos ſumus, nulla iam interiacent humana. quare, quoniam eo te perduximus, quo ſine nobis peruenire felicitatis non eſt; & quando de longa uia ita feſſas eſſe intelligis, ut conſiſtere uix poſſimus; redde praemium bene merentibus; & permitte nobis, ut in tua beneficentia nixae conquieſcamus. nam, ſi tibi Deus Opt. Max. hoc elargitus eſt, ut in omni tua uita, praeter rectum & honeſtum, nihil ſpectares: quis te laudabiliter antea cogitaſſe probauerit, niſi nunc, cum eſt ad uoluntatem adiuncta facultas, id ipſum, quod cogitaſti, re perficias? ſi te ambitio delectaret, proponeremus illa inania, quibus ij, qui ex hominum ſermonibus pendent, excitari ſolent: fore, ſi nos iacentes erexeris, ut orbem terrarum tui nominis fama peruagetur: ut oratorum & poetarum de te praedicantium uocibus aures tuae perſonent: denique, ut imaginem tuarum uirtutum, aeternis excellentium uirorum ſcriptis expreſſam, ipſa poſteritas intuens, cupiat imitari. ſpecioſa iſta uidentur, & ſunt omnino: ſed a ſplendore tamen uerae laudis abſunt. nam recte facere, non ex ijs, quae conſequuntur, ſed ipſum per ſe ſapientibus uiris

ris amabile uidetur. qui cum innocenter ſanćteq. uiuunt; minime illi quidem de praemijs cogitant; ne probitas mercenaria uideatur; aut, ſi cogitant, non ad haec humana, quae ſunt locorum & temporum anguſtis ſane terminis circumſcripta, oculos demittunt; ſed ad illa diuina ſuſpicientes; beatam immortalemq. uitam & expetunt unam, & unam expetendam eſſe perſuaſum habent. hoc tu ſemper inſtitutum probaſti: probauit Paulus ille III. omnium ſaeculorum memoria celebrandus: qui de humano genere uel hoc potiſſimum nomine optime meritus exiſtimatur, quia in ſua Pontificatu effecit, ut tu Pontifex eſſe poſſes: probarunt, hodieq. probant ſodales olim aliquot tui: quorum alij, non, ut uulgo uocantur, mortui, ſed, ut ſapientes proprie loquuntur, mortali uita liberati, nunc incolae caeli, Deoq. fruentes, non tam quia te Pontificem intuentur, gaudent, quam quia factурum ea proſpiciunt, quae ſunt optimo Pontifice digniſſima: alij uero, nondum ſane ab hac terreſtri materia diſcreti, aut ſimplicem naturam aſſecuti, ſed ita tamen in terris commorantes, ut bonitate ſimplices animos referant, non dubitamus, quin tibi noſtram cauſſam unanimes commendent; & eo ſtudioſius, quod, & ipſi alumni noſtri cum ſint, officio non ſolum laudabili, uerum etiam debito fungentur. ſatis iam exagitatae, ſatis inopiam & ſolitudinem paſſae, ab omnibus fere Principibus neglectae, ſupplices ad te confugimus: quid petentes? honeſtum

 otium:

otium: a quo petentes? a Pio Pontifice. Pius ne ille noſter, cuius animum ac mentem ſaluberrimis praeceptis ad omnem laudem conformauimus, atque effinximus; cui comites in omni aetate, atque in omni fortuna non ſolum iucundae, ſed etiam perhonorificae fuimus; qui ut hoc tempore plus, quam omnes homines, prodeſſe nobis unus poſſit, id ipſum a nobis habet; is ne nos, aliquam tanti beneficij gratiam repoſcentes; ab ſeſe reijciet? non hoc illius natura, non doctrina, non conſuetudo feret. Sint ſane mutabiles eorum animi, neque ſatis in colenda uirtute ſibi conſtent: fit enim ſaepe, ut uoluntates ſimul cum fortuna commutentur: in te, Pontifex optime, non cadit huius inconſtantiae ſuſpicio: tua eſt bene agendi perpetuitas: nihil in uita tua uarium, nihil flexibile, nihil mistum cognouimus: ſemper idem tibi, ſemper directum quiddam placuit, & ſimplex. non te rerum humanarum ficta & fucata forma, non illae, quibus plerique falluntur, inſidioſae uoluptatum illecebrae ceperunt. non tu in tabula picta, inani colorum ſpecie captus, oculis immobilibus haeſiſti. non ſericam ueſtem, non argenteum uas, non aurata tecta paullo cupidius adſpexiſti. denique; ne ſingula perſequamur; cum plerique hominum ſiue gratia, ſiue metu ab officio deducantur: numquam te uel ita gratia deliniuit, uel ita metus deterruit, ut pietatetem religionemq. desereres. quid mirum? uirtutum radices non ita leuiter bonorum in animis inhaerent, ut eas euellere

aut commodi ſpes, aut periculi dubitatio poſſit. quare tuae conſuetudinis & conſtantiae memores non petimus a te, ut aliquid agas noſtra cauſſa, quod cum egeris, non conſentire cum tuis ſuperioribus factis uideatur: ſed id petimus; quod a te non modo ipſa res, ſed etiam conſuetudo tua poſtulat; ut in uetere illo tuarum actionum laudabili curſu pergas. quod cum facies, (facturum enim, quia te nouimus, non dubitamus) complecteris nos eodem ſtudio, quo ipſae te aluimus; & in eum locum reſtitues, unde nos aduerſariae noſtrae, inſcitia ſimul & auaritia, comites perpetuae, detruſerunt. Vale.

CAMILLO. PALAEOTTO
Bononiam.

EPISTOLA *tua, ſuauiter, & amanter in primis, eademq. elegantiſſime conſcripta, memoriam mihi noſtrae conſuetudinis, tuaeq. uirtutis, & humanitatis, uehementer auxit. non enim dicam, renouauit: qui te mihi, & ea, quibus omnibus carus es, ex animo numquam excidiſſe, uere poſſim affirmare. ſic enim uelim exiſtimes, nihil umquam, a quo primum die mihi cognitus es, aut cogitaſſe me iucundius, aut curaſſe diligentius, quam ut me tui cupidiſſimum, tuorumq. officiorum, ſi non referenda, quod opinor fieri uix poſſe, habenda tamen gratia memorem, atque gratum agnoſceres. quod ſi ſum aſſecutus, mirifice laetor: ſin minus,*

delector tamen ſtudio meo, & ipſa etiam uoluntate mihi, utinam tibi quoque, ſatisfacio. Equidem, cum illa, quae te uideo animaduertiſſe, ad Muretum ſcripſi, notum ei eſſe uolui iudicium de te meum: ipſe uero ut ea aliquando legeres, uel ut omnino quiſquam, fore non putaui. Poſtea, cum a non nullis, bonas uidelicet horas male collocantibus, deſcribi epiſtolas meas audirem; ueritus, ne quando mendoſius etiam impreſſae, quam a me ſcriptae, uel negligentiae culpa, uel fortaſſe etiam improbitatis, (late enim patet hoc uitium) ederentur; collegi quas potui; emiſi, non quas probaui maxime, (nam huius generis inopia certe me ab omni prorſus edendi conſilio reuocaſſet,) ſed quas improbaui minime. ex eo numero fuit ea, quae de te loquitur, uel potius balbutit epiſtola. nam ea, quae tibi uel natura tribuit, uel adſciuit induſtria, uix aut mihi liceat, aut iis etiam, qui plurimum eloquentia ualent, non modo litteris familiariter ſcriptis, ſed nec elaborata oratione complecti. Quare non ego, mihi ut agas gratias, exſpecto; quod te tamquam pictor bonus illuſtrauerim; ſed potius, quod quaſi decolorauerim, ut ignoſcas, rogo. quod quidem, ſi te probe noui, impetrabo facile uel a ſapientia tua, uel ab humanitate: quarum altera facit, ut ab una totus uirtute pendeas, de ſermonibus hominum non labores; altera, ut nihil umquam a te non modo amici, & familiares, ſed nec alieni fruſtra petant. Amoris in me tui, licet minime neceſſaria, periucunda

cunda

eunda tamen commemoratio fuit. cui quidem amori, uel ſi abſint officia, deberem plurimum: quid putas, cum & acceſſerint iam merita non uulgaria, quae nulla mihi ex animo dies euellet, & ea tamen alijs cumulare ita ſtudeas, ut in beneficio dando beneficium uidearis accipere? Vel hoc ipſum, quod me tam crebro, tam diligenter, tam amanter Bononiam inuitas, quantam habet ſignificationem beneuolentiae tuae? quae ſi mihi omnia commoda, omniaq; ornamenta, nihil tamen afferet, mihi crede, ſe ipſa carius, nihil, quo gaudeam, ac triumphem magis. Ad te uero, quem uidere ita cupio, ut cupiditate etiam tua uehementius incendar, noli dubitare, quin aduolem, cum primum per anni tempus, &, ut ſpero, per ualetudinem licebit. nam frigore uires imminutas tepor uernus, & caeli purioris adſpectus reſtituet. Interim, ſi quid ſcire uis de rationibus meis, eo loco ſunt, ut mihi, in ſumma animi aequitate, abeſſe potius multa, quam deeſſe uideantur. Vigemus amicis: quo nihil optabilius, excepta ſapientia, & ego exiſtimo, & tu quoque, ut uideo, mecum ſentis. Oculis, quibus aegre diu fuit, nunc quidem utor optime, uiribus autem corporis non peſſime. reliqua in congreſſum noſtrum reſeruabo. Vale, & propinquo tuo Franciſco Bonionietto ſalutem a me plurimam. Venetijs.

OCTAVIANO. FERRARIO Mediolanum.

AMOR inter nos mutuus, meaq. de tua uirtute opinio facit, ut mihi nihil eſſe committendum putem, quod a tuis conſilijs abhorreat. itaque, licet dolorem meum, ex interitu filij ſuſceptum, ualde iam & ratio ipſa, & communis condicionis recordatio leuaret; uix tamen credas, quantum profecerint litterae tuae. An ego te non audiam, cum ad animi uocor aequitatem? te inquam, cuius mihi grata ſemper uoluntas, grauis auctoritas & ſuit, & eſſe debet: quem dilexi unice a prima adoleſcentia, quem reſpondere in amore, ac ſtudio facile perſpexi. quod utinam, quam diu ſeiuncti fuimus, una uiuere licuiſſet: eſſem omnino tua conſuetudine melior, & doctior: tu autem ex officijs meis fortaſſe aliquam, ex beneuolentia certe in te mea non dubito, quin maximam uoluptatem, laetitiamq. cepiſſes. quod quando non contigit; uſus eſſem, pro mea quidem parte, litterarum bono; niſi me non tam occupatio mea, quam tuae ualetudinis infirmitas, cui laborem imponi mea cauſſa nolui, a ſcribendo retardaſſet. nunc, ſi eſt, ut optime ualeas; quod ut credam, adducor non ſolum crebritate, uerum etiam ſubtilitate, atque elegantia epiſtolarum tuarum; gaudeo: quodq. habes ex animi tui ſententia, id ut perenne, propriumq. ſit, uehementer cupio. litteris, ut amiſſi temporis uſura ſarciatur, colloquemur

mur interdum. nec deerit argumentum, ſi tibi placuerit idem, quod mihi, συμφιλολογεῖν de ſtudijs noſtris, quibus uberius nihil eſt. Atque equidem, (ut a priuatis ad publica diuertam) quando χαρακτὴρ tuus eiuſmodi eſt, ut ab recentiorum philoſophorum inquinato ſermone longiſſime diſtet, auctor tibi ſum, ut in ſcribendo totus haereas. nimium diu comprimis ea, quae ſelecta habes, quae ſcio quam ſint praeclara, in omni genere doctrinae. ede, & auge utilitatem noſtram cum gloria tua. nam hic liber, qui propediem exibit, de diſciplina encyclio, ſtudia multorum accendet, quibus a te ſatisfieri aequum eſt. quam uero in eius libri editione diligentiam exigis, ea praeſtabitur, quatenus licebit. totum enim in uno me poſitum non eſſe, aut iam ſcis, aut mihi uelim credas affirmanti. Vale. Venetijs.

LAEVINO. TORRENTIO
Leodium.

S A N E *permoleſtum mihi, pro mea ſumma erga te beneuolentia, contigit, quod tuorum comitum, ut ais, importunitate factum ſit, ut ueniendi ad nos ſuſceptum antea conſilium depoſueris. nihil enim poteſt eſſe iucundius, quam tui ſuauitatem ſermonis, tuamq. mirificam tum humanitatem, tum etiam doctrinam ex interuallo reguſtare. ſed huius incommodi moleſtiam fere abſterſit omnem ſcripta peramanter, atque adeo perleganter epiſtola tua,*

quam

quam mihi heri reddidit familiaris meus, idemq. tui ſtudioſiſſimus, plane iuuenis eruditus, Andreas Siluius. Oda uero in Pium Pontificem, quam epiſtolae adiunxeras, ita mihi placuit, nihil ut umquam legerim libentius, aeque libenter pauca. omnino, mi Laeuine, cum ad omnem excellentiam, tum uero ad hoc ſcriptorum genus ingenio te natura finxit aptiſſimo. itaque noſce tua bona, poeticamq. facultatem, ſi tuae gloriae conſultum uis, ne dimitte. Cariſium quo die primum uidi, ut ederetur, optaui. idq. plane Cauchis adoleſcentibus, conſilio tuo commotis, & communium ſtudiorum, & ſane ipſorum etiam cauſſa gaudeo. aliquid enim ad eos ex paterna laude redundabit, & aperietur fortaſſe aditus ad gratiam principis uiri, miſſo, ut mos eſt, libro cum eorum epiſtola. putabam fore, ut Romae liber ederetur. ſi Venetijs malunt; noſtra, quaecumque eſt, induſtria non deerit: qua condicione, & quo tempore, ſcripſi ad optimum uirum, Octauium Pantagathum. De Cenſorino, & Prudentio mox uidebimus. non enim tam facile, quod praeſtare non poſſim, ſoleo promittere, quam, cum promiſi, diligenter praeſtare. premor autem oneribus multis, quae ſuſtinere cogor in aliquot menſes: abijcere ſi uelim, nec honor meus, nec res domeſtica patietur. Quod reliquum eſt, amorem in me tuum cupio conſerues: quod erit humanitatis. ego, quod erit officij, te colam diligentiſſime, deq. ingenio tuo, de doctrina, de probitate quid ſentiam, ut ipſe aliquando intelligas,

telligas, quod hic, mihi crede, iam intelligunt multi, operam dabo. Vale, & Cauchos fratres, moribus, ac litteris ornatos, meo nomine ſaluere plurimum iube. Venetijs.

PETRO. MISCOVIO

QVOD a me poſtulari uidebatur, ut tibi, de ſtudijs meis non peſſime exiſtimanti, (ſic enim audiebam) per litteras gratias agerem; in eo dedi operam, ne deſiderari poſſet officium meum, atque equidem reſtiti nonnihil a principio cupiditati meae, ueritus, ne pudentis hominis non eſſet, iſta dignitate, iſta uirtute uirum; cui nullum a publico munere tempus uacet, appellare litteris: ſed meam cunctationem uiri optimi, atque eruditiſſimi, Andreae Patricij, omnia de humanitate tua pollicentis, diſcuſſit oratio. Scripſi igitur ad te, non, ut tibi reſcribendi onus imponerem, ſed, ut, quoad poſſem, teſtificarer obſeruantiam meam. quod ſi ſum aſſecutus; & , ſi tu, quanti faciam iudicium de me tuum, intelligis: ita laetor, quaſi bona omnia contigerint, & cum hac mea uoluptate uix puto uoluptatem ullam poſſe conferri. Quod autem ſilentium etiam tuum excuſas, & ea commemoras, quae te a ſcribendo antea retardarunt: hoc equidem a te numquam exſpectaui; a quo libenter legi meas litteras, de quo dubitare mihi non licuit, ſatis ſuperq. habui; ſed quo exſpectaui minus, eo ſcilicet magis agnoſco,

noſco, quae conſtanti omnium ſermone praedicatur, benignitatem tuam. Gratulor autem, ut debeo, uehementer, & te a febri conualuiſſe, qua laborantem in reditu ſuo Patricius offendit, & exitiali illa lue prouinciam eſſe liberatam. Occupationes tuas puto, & audio grauiſſimas eſſe; ſed leuiores fiunt gloriae fructu, quem tu quotidie percipis, tuis debitum uirtutibus, ampliſſimum. Porro, quam ſit homine dignum, de multis, ac, ſi fieri poſſit, de toto hominum genere bene mereri, quid ego te doceam, nihil, quod ad honeſtum pertineat ignorantem, quem ita ſemper ad decus natura impellit, ut omnia tamen conſilia, omnes actiones ratio, & ſapientia moderetur? Quare, iſtis curis, iſtis laboribus, quos eſſe tuae laudis ſegetem, ac materiam uideo, ignoſce, obſecro, Miſcoui humaniſſime, ſi te ſero admodum cupio liberari. nam, quod ad ſtudia litterarum attinet, ideſt, ad eum animi cultum, unde oritur artium ingenuarum praeclara cognitio; primum, cum tu habeas iam, quae petuntur a litteris, & cum eloquentia, doctrinaq. ex ſuperiorum temporum uigilijs excellas; non intelligo ualde eſſe, cur labores: deinde, tanti ne putas librorum conſuetudinem, aut ullum cum ulla doctrina commercium, quanti difficillimis temporibus, in ſumma bonorum, & ſapientium ciuium inopia, requirenti conſilium, operamq. tuam patriae ſubuenire? quo in munere uerſanti, non committam, ut longiore moleſtus epiſtola ſim: & haec ipſa, fortaſſe

nimis

nimis multa, amori largieris in te meo: cui dum obſequor, teq. alloqui praeſentem uideor, oblitus occupationis tuae, memor humanitatis, prouectus imprudenter ſum. Vale. Venetijs.

ANDREAE. PATRICIO.

M I P A T R I C I, *non te fugit, moroſos eſſe, qui amant. quo me uitio laborare non infitior. adſpectu, & conſuetudine praeſentium amicorum carere non poſſum. ſi abſunt, igniculum deſiderij ita non fero; ut litteras ab ijs exigam potius, quam exſpectem. hinc illae interdum, uacuae prorſus iracundia, quae abeſt a natura mea, amoris pleniſſimae querellae. de quibus audiſſe te aliquid gaudeo; ut ego quoque in querella tua mutuam erga me beneuolentiam, qua nihil habeo carius, agnoſcerem. quod equidem laetari te quoque arbitror. quae enim humanitas tua eſt, certe totus abeſſe non uis: nec eiuſmodi tuum in diſceſſu conſilium uidebatur: nec nos, qui te longinquum memoria colimus, diligimus, laudamus, digni uidemur, quibus nullam ſuauitatis, ingenijq. tui partem reſtituas. Officium autem in reſcribendo meum, non committam, ut deſideres; nec deſiderari antea paſſus eſſem, ſi litteras tuas, a me uehementer expetitas, quas miſiſſe te ſignificas, accepiſſem. Prouocaſſem etiam, mihi crede, pro meo in te ſingulari ſtudio, ſi uacaſſem, & ſi uacare te ab ijs negotijs exiſtimaſſem, quorum*

onera

onera grauiſſima, uigilantibus, & magna praeditis uirtute uiris, ideſt, tui ſimillimis, imponi aequum eſt. Quod ais, omnia te conferre ad dignitatem meam; dupliciter gaudeo, & quod me ames, (quanquam hoc antea perſpexeram,) & quod id ex officijs erga me tuis homines intelligant: idq. non mediocriter ad exiſtimationem meam ſtatuo pertinere. Miſcouij quidem in beneuolentia, cuius habeo teſtem, refertam humanitatis, elegantiſſimam epiſtolam, ſcito me omnia ponere: eamque, ut uideor, ſummo hominis beneficio conſecutus, ita triumpho, quaſi nihil iam aduerſi a uirtutis aduerſaria fortuna poſſit euenire. tibi autem, qui mihi ad amicitiam tanti uiri aditum patefeciſti, gratias tuo fortaſſe merito pares habere poſſum; & habeo ſane quammaximas, referre certe nullo modo poſſum, ac ne agere quidem: quod tamen humanitas tua non ferret; &, ſi ferret, quae mihi umquam uerba, ab intimo licet artificio deprompta, ſatisfacerent? Vale. Venetijs.

STANISLAO. FOGELVETRIO
Patauium

M E *quoque torquet exſpectatio * litterarum; de quo mihi, me quidem inuito, tamen aduerſa quaedam amor fingit. nec enim adduci poſſum, ut oblitum noſtri, aut parum in colendo officio diligentem exiſtimem; qui & humanitate omnes uincat,*

cat, & quatternas iam a me litteras acceperit. utinam ualeat, atque in illis negotiorum fluctibus utatur ſecūdis uentis: reliqua geremus facile, eademq. abſenti beneuolentia perpetuo praeſtabitur. Cum litteras Italicas meas ad te miſi, nihil ſcripſi, ne tibi reſcribendi, praeſertim de re minima, onus imponerem. at tu, gratiarum actione non contentus, etiam me laudandum putaſti, & ijs quidem uerbis, nihil ut eſſe poſſit illuſtrius. in quo probaui uehementer elegantiam ingenij tui: in iudicio, niſi me ipſe diligam, deſiderare aliquid cogor. aliquid autem? plane hoc totum, mi Fogeluetri, humanitati tuae tribuo: de qua tamen ipſa ualde te amo: ac uelim exiſtimes, te mihi haerere in animo, tum tua ſane cauſſa, cui neminem probitate, ingenio, ſtudio bonarum artium antepono, tum quod in uno te nonnullam Patricij, ac * *etiam imaginem uideor agnoſcere. idq. tibi aliquando fortaſſe, Minerua, ut ſpero, non inuita probabo. Vale. Venetijs.*

*

Noli exiſtimare, mi * *, cum fructu conſuetudinis tuae caream, quidquam mihi tuis epiſtolis eſſe iucundius. facit hoc ſane qui mutuus inter nos amor eſt, ortus a meo de tuis uirtutibus iudicio, tua uero de meis ad eandem laudem conatibus opinione fortaſſe nonnulla: ſed ſcriptorum etiam tuorum ſubtilitate, & elegantia mirifice delector.*

uel haec, quam accepi idibus Iunij, raptim a te, ut uideo, exarata epiſtola, quam loquitur pure, quam nullis illuſtrata pigmentis; nullo, ut tu ſcribis, fuco, tamen nitet. itaque nihil umquam legi libentius. Quaeſieram autem per litteras a ſororis meae filio, Iulio Catone, ecquid parturiret ingenium tuum, non tam, ut meae, quae ſumma eſt, quam ut eorum, qui ad me adeunt quotidie, cupiditati ſatisfacerem. ſcito enim, admirabilem hic eſſe quandam de ſtudijs tuis opinionem, cum e ſermonibus meis, eximia ſaepe tua cum laude habitis, tum uero ex illa praeſtanti induſtria, quam in conuertendis Ariſtotelis de morali philoſophia libris ita collocaſti, non modo ut eorum, de quibus diu bona hominum exiſtimatio fuit, errata pateſeceres, ſed ut ipſe maximam & iudicij, &, mihi quidem ut uidetur, qui ea cum graecis diligentiſſime contuli, eloquentiae laudem ferres. quod a te inſtitutum retineri, & eandem operam ad reliqua conferri, ſi quis eſt, qui ualde cupiat, ac te etiam tacita ſaepe cogitatione hortetur, is ego ſum. Publica, fateor, me mouet utilitas, cui te uideo graecae, ac latinae linguae peritiſſimum, praeterea inſtructum ijs artibus, a quibus perfecta intelligendi, ac iudicandi ratio manat, unum in primis poſſe conſulere: ſed mehercule etiam gloriae tuae pro amicitia noſtra uehementer fauco. uides enim profecto, (quid enim, quod ego uideam, tu non perſpicis?) paucos omnino ex ijs, qui populari ſama celebrantur, ſine exceptione poſſe laudari, & hac tanta quo

tidie

tidie exeuntium librorum copia impediri potius, quam adiuuari ſtudia noſtra. quare ſuſcipe onus pro tua parte. neruos nouimus induſtriae tuae: quos ſi contendere uolueris, nihil eſt, quod ſuſtinere, ac perferre non poſſis. Nam de Lucretio, ſuadeo equidem, ut abſoluas: poeta eſt egregius, uel Ciceronis noſtri teſtimonio: & in eo maximam a multis, nec a me ipſo minimam gratiam inibis: ſed uoco te libentius ad illa praeſtantiora: nec tu meum conſilium, atque etiam ſtudium, ſi modo tibi aut ſapere aliquid, aut uelle tua cauſſa uideor, debes in tua laude contemnere. Si nauigatis in Galliam, quod a te ſcriptum confirmant multi, opto uobis facilem curſum, & ſecunda omnia: teq. rogo, niſi me ineptum eſſe cenſes, & nimis impudenter petere, ut Cardinali Turnonio, principi ſapientiſſimo, optimarum artium patrono, me in gratiam ponas; quem hic honoris gratia ſalutare, cum maxime uellem, per inualetudinem numquam licuit. Sigonius, plane, ut ais, uir doctiſſimus, addas licet humaniſſimus, cui tu in tranſuerſo litterarum tuarum uerſiculo ſalutem adſcripſiſti, ualde gaudet, amari ſe, ac laudari a te, de quo ipſe honorifice in primis loquitur, & ſentit. is te reſalutat amantiſſime, euentiq. in Galliam, incolumitatem, & reditum precatur.

Vale. Venetijs.

IVLIO. POGIANO
Romam.

QVAM *libenter, & quam ſaepe de te cogitem, Pogiane doctiſſime, conſcius ipſe mihi ſum: mea uero quae ſit, ac fuerit ſemper, ubi temporis ratio tulit, de tuis uirtutibus oratio, cnm honeſtos, & graues uiros, ijs, quibus ipſe excellis, doctrinis excultos, habeam teſtes, non conabor tibi litteris exponere. nec me tamen amori erga te meo, quem fateor impetrare a me poſſe omnia, tribuere quidquam in te laudando uelim exiſtimes. tua me ſcripta, in quibus excellentem quandam eloquentiae praeſtantiam elucere uidi, maxime uero praeclara illa pro illuſtri Rhodiorum Equitum ſocietate ad Pontificem habita oratio, quam efferre laudibus numquam deſino, in hanc ſententiam facile perduxit. Accedit humanitas, probitas, opinio de me tua, nec ea ſignificata obſcure, ſed aeternis ingenij tui teſtata, atque expreſſa monumentis: ut, ſi nihil ipſe, contra quam adhuc laboraui, memoria dignum praeſtem, me tamen ex teſtimonio tuo poſteritas ignorare non poſſit; ſin aliquid a me ſum, tibi tamen debeam plurimum, cuius ad eam, quaecumque de me eſt, exiſtimationem accedat auctoritas. quod ſi te antea, naturali quadam animi mei propenſione, & communi erga omnes, qui optimis in artibus cum laude uerſantur, officio, non mediocriter*

criter diligebam: nunc, propria cum addantur in me merita, niſi totus amore flagrem, ac ſtudio tui, niſi, quam excelſo in loco ſitam uideo, illuſtrari etiam magis omnium praeconijs tuam laudem exoptem; malam referre gratiam litteris ijs, quarum conſuetudine ad humanitatem excolimur, & omnino hominem ex homine uidear exſuere. quamquam, mi Pogiane, non ita mei diſſimilis eſſe poſſum, ut agnoſcam ea, quae tu in illa omnium elegantiſſima epiſtola, ad eximiae tum indolis, tum etiam uirtutis adoleſcentem Octauianum Magium proxime ſcripta, uerbis ampliſſimis in me contuliſti. ſcilicet ego in eloquentia magnus; quis, & qua in arte? illa quidem, ut res indicat, omnium difficillima, ipſe autem uix mediocri inſtructus ingenio, otio certe, ſine quo ne ſummis quidem ingenijs ualde proficitur, numquam abundans, aduerſa etiam per annos multos modo ualetudine, modo fortuna uexatus. ſed abſuerit nihil eorum, quae laudem in aliena lingua cupientibus requiruntur: me tamen uobis, qui Romae in iſta luce, ſumma omnium uirtutum ingeniorumq. praeſtantia uiuitis, qui pedem quotidie ponitis in ueſtigia clariſſimorum uirorum; qui ſpiritum ducitis e Romano illo caelo, ſeminibus eloquentiae referto; anteponendum eſſe numquam duxi; fortaſſe, ut comparari aliquando poſſem, operam dedi. ſed hoc quidem nondum contigit; ac uereor, ut contingat umquam. me enim in hoc ſtudio, quo mirifice delectabar adoleſcens, rei fami-

liaris occupatio non ſinit eſſe diligentem. aetas etiam neſcio quo modo gloriae cupiditatem, ſi qua fuit in nobis, uidetur exſtinguere: qua ſublata, non minimum langueſcit induſtria. Contra uobis, ab omni cura expeditis, tibi praeſertim, non aetate minus, quam ingenio, florenti, quotidianum eſſe cum libris uſum, & cum omni liberali doctrina, non ignoro. Quanti uero illud eſt, quo quidem nos caremus, locorum admonitu excitari ad decus? quanti etiam illud, haurire aliquid poſſe omnibus horis ex mutuo ſermone, praecipue uero ex perennibus illis, uberrimisq. optimarum ſcientiarum fontibus, Octauio Pantagatho, & Gulielmo Sirletto, familiariſſimis tuis: a quibus, ut opinor, aeque diligimur; ſed aeque tamen eorum doctrina frui per interualla locorum mihi non licet. itaque tot, ac tantis, quae ſuppetunt uobis, deſtitutus adiumentis, tantum abeſt, ut glorioſi palmam certaminis audeam ſperare, ut haſtas etiam non inuitus abijciam, qui praeſertim facile futurum intelligam, ut ad te, quem plane in oculis fero, & a quo mutuam mihi tribui uoluntatem libenter credo, primae partes in cognitione, & uſu Romanae linguae omnium iudicio deferantur. Quare primum illud te rogo, ne mihi tua praedicatione, quae tota, ut ego interpretor, ab amore proficiſcitur, plus oneris imponas, quam mea ſuſtinere poſſit infirmitas; exiſtimesq. non minus me moleſte ferre, ſi quando mihi falſa laus affingitur, quam nonnullos, cum uera detrahitur: deinde, ſi ego abs te in

mea

mea laude diſſentio, ne propterea meum in tua iudicium improbes: quod, ne ſi quidem ipſe prorſus a me diſſentias, immutare, cum multis iam pateſecerim, aut uelim, aut poſſim. Vale, & Sirletto noſtro, ac Pantagatho meo, uel potius utrique noſtro, dic ſalutem meis uerbis plurimam. Venetijs.

HORATIO VRSINO
Romam.

VT *uideo, Magius, amores utriuſque noſtrum, optimus adoleſcens, nec litteris tantum, ſed humanitate etiam perpolitus, exquiſitum ad conglutinandas amicitias tenet artificium. nam ille me, primum, iam antea commotum ea fama, quae de tuis laudibus percrebuerat, ſuo teſtimonio uehementer in tui beneuolentiam impulit: deinde, ut integrum officij ſui fructum ferret, te quoque de meo erga te ſtudio litteris admonendum putauit. quod etſi praeter opinionem meam potius, quam contra uoluntatem, factum eſſe confiteor: tamen eo mihi nomine abs te gratias agi, moleſte ferrem, niſi epiſtola tua, diſtincta luminibus ingenij, index amoris in me tui, quo equidem antiquius habeo nihil, omnes animi mei partes ea uoluptate perfunderet, ut moleſtiae locus eſſe non poſſit. aderat, cum eam attulit Magius, legitq. me concedente, ſemel & iterum Carolus Sigonius; qui quantum iudicio, & eloquentia ualeat, neque tu, nec, ut opinor, iam ignorat*

quiſquam. is ornauit ingenium tuum diuinis laudibus, me prorſus aſſentiente: nam quid, Magio, dicam? qui te, qualem ipſe antea in omni ſermone praedicauerat, talem nobis uideri, mirabiliter ob eximiam in te beneuolentiam, fortaſſe etiam iudicij ſui cauſſa, laetabatur. Nimirum habet hoc nobilitas, ut, quamcumque ſe in partem dederit, inſigne quiddam praeſtet. ſed, quò libentius de ſpatio curriculoq. maiorum plerique deflectunt, eo praeſtantiorem apud omnes homines & gloriam, & gratiam, ſi qui curſum tenent, aſſequuntur. quod tibi gaudeo contigiſſe: qui cum multis tum naturae, tum fortunae donis abundares, natus in ciuitate, orbis terrarum olim domina, nunc religionis, pietatis, iuſtitiae domicilio; ortus ex ea familia, cuius nomen praeclaris partum & ſtudijs, & factis, multis iam ſaeculis per omnes gentes fama diſſeminauit: tamen, quaſi haec ad te non pertineant, id agis, ut una te nobilitet uirtus, &, quantum honeſtatis a maioribus tuis accepiſti, tantum ipſe poſteris relinquas. quod etſi difficillimum eſt, praeſertim his temporibus, cum aduerſentur multa, &, ut uides, ad inania quaedam, neglecta ſolida gloria, mores incubuerint: tamen a te, freti prudentia, & ingenio tuo, freti etiam conſtantia, ſumma omnia exſpectamus. Quae porro laudabilior induſtria, quae cura praeſtantior, quam quae in animi cultu conſumitur? cum ſcilicet id quaerimus, ne quando impendentem fortunae uim, optimarum artium prae-

ſidiõ muniti, pertimeſcamus; ne iactemur huc, & illuc, uel cupiditate, uel metu: ſed in tantis uitae, quaſi tempeſtatibus, tranqiulliſſimo, ac iucundiſſimo litterarum portu perfruamur? quae qui non uidet, neq; de adipiſcenda uirtute, quae rationis abſolutio eſt, aſſidue cogitat; nae ille eo ipſo rationis munere, quo uno ceteris praeſtamus animantibus, indignus eſt. quod quidem ſemper ſenſi; licet, quo contendi, non peruenerim. te & ſentire idem, & poſſe conſequi quod uis, intelligo. quod ſi de praemijs cogitas; quae propoſita ſint, uides, aeternum decus, & bonorum amor; quem debes omnibus rebus anteponere: equidem in eo ſummam felicitatem ab adoleſcentia conſtitui: ex quo quanti faciam amicitiam tuam, quem nemini aut probitate, aut ſtudio liberalium doctrinarum audio concedere, facile potes intelligere: idq. ut re ipſa aliquando experiaris, operam dabo. Vale, & Iulium Pogianum, familiarem tuum, praeſtantem omni laude uirum, ac Hieronymnm Lippomanum, eximia ſpe ſummae uirtutis adoleſcentem, ſalutes, rogo, meis uerbis diligenter. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO
Mediolanum.

NOLI putare, me tantum amici tui προβλήμασι tribuiſſe; ut adhuc rem ducerem. nam, etſi de illius ingenio, doctrinaq. ſemper optime ſenſi; idq.

idq. primum litterarum tuarum teſtimonio, poſt etiam iudicio meo commotus: tamen de tuo libro ita iudico, nihil fieri poſſe non modo eruditius, in quo meam de ſtudijs tuis opinionem aequauit induſtria tua; uerum etiam elegantius: quod ab excellentibus in philoſophia uiris, qualem te iam omnes praedicant, hodie non admodum exſpectatur. Quid igitur obſtitit, cur non aggrederer? cauſſam ſi quaeris; de qua te, ſi res pateretur, celatum uellem: pituita, repente commota, ſatis per ſe moleſta, mox etiam, cum tuſſis acceſſiſſet periculoſa, moram iniecit: biduum iacui, medico non admiſſo, accurata uictus ratione contentus: in qua tu quantum ponas, ignoro: ego utiliſſimam experior. nunc, quae ſuperſunt morbi reliquiae, do operam, ut eas depellam. quod eadem, ut ſpero, abſtinentia conſequar. Filio iam, & domeſticis omnibus recte eſt. De gaudio Ciceronis ex Hirri repulſa, ſcripſiſti diligenter, & praeclare: ſed me oratio ipſa, ad latini ſermonis conſuetudinem reuocata, non libenter a te diſſentientem, in aliam tamen ſententiam deducebat. Liber tuus, quemadmodum ex paginis, & diebus rationem duco, uideo fore, ut idibus Sext. aut plane abſolutus ab operarijs noſtris, aut inibi ſit. itaque, uelim ſignifices, quot ad te eius exempla, & cui dari uelis. chartam probabis: habet enim amplitudinem, & elegantiam: ſpero, item reliqua. mitterem Io. Antonio, bibliopolae ueſtro; ſed homo eſt, quod inter nos dictum ſit, paullo ad rem attentior,

quam

quam uellem. niſi remittat aliquid de ſua conſuetudine, uix puto inter nos poſſe conuenire. uerumtamen quid ad nos? utamur alio, qui ſe praebeat aequiorem in tranſigendo, deinde bonum uirum in fide praeſtanda. quod totum prudentiae tuae committo. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mediolanum.

EGO *uero nihil minus uolo, quam, niſi uacas, a te reſponderi. nam, etſi mirifice delector ingenio tuo, cuius imaginem in ijs, quae a te ſcribuntur, epiſtolis magna ſaepe cum animi mei iucunditate contemplor: tamen, ne me putes in ea haereſi eſſe, quae ad ſe ipſam refert omnia, aliorum cauſſa minimum laborat: cogito ualetudinem tuam: cogito maximarum doctrinarum ſtudia: amicis, & propinquis horae dandae ſunt: inuitat humanitas; pietas cogit: cur ego te iſta uelim deſerere tam laudabilia, tamq. neceſſaria, ſtudium ut expleas meum crebritate litterarum, quod expleri tamen nullo modo poteſt? De libro, teneo iam quid uelis. typis, quos probas, & charta, qua uis, utemur. initium fieri ante quam redierit is, qui totam officinae curam ſuſtinet, omnino uix poteſt. erat autem in Forum Iulij, ſui negotij cauſſa, profectus. eius porro diligentiam cum in charta, tum in toto hoc genere utilem, & neceſſariam eſſe, ſaepe ſum expertus, quo aequius hoc, quidquid ſpatij interponitur,*

terponitur, uterque noſtrum ferre debet. atque etiam, ne quid celem, paullo eram conturbatior, aegrotante filio; quem de tribus unum habeo reliquum. O mi Ferrari; quantam tu debes philoſophiae gratiam, quae te a tot curis ad iucundiſſimum uitae genus abduxit. quamquam fortaſſe hoc melius: & in agendo poſitam eſſe uirtutem, ne tui quidem Peripatetici negant. ſed haec omitto. In pecuniae permutatione agnoſco tuam in me beneuolentiam, paene dixi liberalitatem. quod ſi arcae meae conſultum aeque omnes uellent; quanto mecum ageretur commodius, nunc, mihi crede, ſecus eſt, nec me tamen reclamante. Vale. Cruceio, & Caprae ſalutem plurimam. Venetijs.

IO. ANTONIO. TVRONEO Vrbinum.

SI quiſquam eſt, qui ex aduerſa bonorum uirorum fortuna ſolicitudinem capiat; eorumq. mederi ſtudeat incommodis; eum ego me eſſe profiteor. ſed, cum ad opem ferendam nihil mihi ſuppetere praeter uoluntatem intelligo; ſic afficior, ut me ipſo miſerius eſſe nihil putem. quod ſi antea ſenſi, certe id in tuo potiſſimum caſu mihi contigiſſe, niſi uel meam conſuetudinem ignoras, uel ignorari a me tuum ingenium, tuam probitatem putas, debes opinari. Quamquam cum recordor, & eadem ſaepe accidiſſe optimis uiris, & ubique uirtutem honeſtiſſimum

mum habere domicilium; nec fieri numquam, ut calamitas etiam gloriae ſit; nec ullum in te dedecus, aut facinus turpe conferri; cum hoc aeterna naturae lege, unde humanae leges, tamquam ex archetypo, deſcribuntur, ſancitum eſſe uideatur, ut uim ui liceat repellere, & ſua cuique incolumitas prima ſit: haec inquam, memoria, & cogitatione dum pertracto; id quod, quaſi ſolatium quaerens, ſaepe libenterq; facio; lenitur aliquantum doloris acerbitas; atque etiam tibi, quantum licet, in medio dolore gratulor: cui niſi loci mutatio grauis eſt; cetera, quae uideris amiſiſſe, leuiter ferenda eſſe cenſeo. In loco autem quid te torqueat? ſpecies urbis? at ea, quae ad oculos pertinent, nemo umquam ſapiens neque in malis, neque in bonis eſſe duxit: & ego, qui longe a ſapientia diſto, haec tamen prorſus non duco inania, ſolitudine fruor, quantum poſſum, in hac mihi uiuo, & Deo: quod unum eſt beate uiuere. Amicorum conſuetudo? quid? abſentes non diliguntur? non, ſi uolumus; & quoties uolumus litterarum ſermone coniungimur? equidem, poſtea quam diſceſſiſti, neſcio quo modo crebrius etiam, quam cum aderas, de te ſoleo cogitare: & mihi ſcito amicorum ſpectra, praeſertim quos uirtus, & integritas commendat, eſſe iucundiſſima. ſin utilitatem aliquam, tuis neceſſariam rationibus, cogitas, non dubito, quin iſtuc, quidquid iacturae factum eſt, breui maioribus etiam commodis reſarciatur. Nec uero, ſi me audies, utilitatem ullam cum ea

doctrina conferes, quam tu auges quotidie in iſto otio, neminem curans, praeter te ipſum: quod hic certe non contigit. magnum eſt, ſtudia poſſe colere quae uelis, & quantum uelis; tibi uni ſementem iacere, tibi uni fructum colligere. at quem fructum? cui nec imber immoderatus, nec aeſtus, nec ulla calamitas noceat, nec ſuauitatem detrahat, ſed augeat, quae cetera omnia corrumpit, dies. Quod ſi tibi, multorum philoſophorum exemplo, uitam in patria ducere, ob doctorum hominum paucitatem, non perplacet: an dubitas, quin te iſta cura nos amici tui, ſi quid noſter in te amor, ſi quid pietas ualebit, aliquando liberemus? quod tamen eiuſmodi eſt, ut non tam laetandum uideatur, cum euenerit, quam non dolendum, ſi ſero, uel ſi etiam numquam eueniat. nos enim in delectu rerum ſaepe fallimur: errore mentis tamquam ſalutaria, quae noxia ſunt, adſciſcimus: unus euenta rerum proſpicit, unus igitur noſtra conſilia gubernet, ac moderetur Deus. cui ſi te totum permiſeris; ſi minimum in te ipſo, in eo poſueris omnia: mihi crede, ex iſtis moleſtiarum fluctibus emerges; nihilq. poſthac aut mali metues, aut boni fruſtra cupies: multa etiam, quae non cupies, nullis accerſita laboribus, aut ſtudijs, ad te ſua ſponte confluent. Ego tibi opera, cura, diligentia, quae numquam in me deſiderabis, fortaſſe etiam conſilio prodeſſe aliquid poſſum: Raſarius, qui publicam perſonam gerit, etiam auctoritate adiuuabit; quem licet exiſtimem, quantum ualet,

tantum

tantum tua cauſſa uelle; tamen, ſuadeo, litteris eum interdum appelles; rogesque, ut reſpiciat fortunas tuas, & aliquid eis, atque adeo multum cogitationis impertiat. Caluino, optimo uiro, mihiq. uetere beneuolentia coniunctiſſimo, amoris, & ſtudij erga te ſum ipſe optimus teſtis: ſed aetas iam obſtat, quo minus ea, quae res poſtulat, obire, & exſequi poſſit omnia. itaque, niſi me fallit opinio, totum in Raſario eſt. nam ego, ut ſcis, uel infirmitate ualetudinis, uel diuturna iam conſuetudine, & uoluntaria quadam deſidia, loca publica non admodum frequento: quo familiaritates intermitti, & ex eo amicitias, ſi quae penitus uirtute non haerent, paullatim diſſui neceſſe eſt. teſtimonium tamen iudicij de te mei nullo loco deerit. & de doctrina quidem, ut ſpero, fidem faciet oratio noſtra: eloquentiam uero, in qua tibi quantum tribuam, cum alij, tum, omnium modeſtiſſimus, & ingenioſiſſimus adoleſcens, Franciſcus Vianellus a me ſaepe audijt, tua ſcripta facile probabunt. Vale. Venetijs.

FEDERICO. GALLO
Vrbinum.

ITERVM *iam te purgas, quod in diſceſſu tuo, menſes fere quattuor abſuturus, ad me non adieris, quem, ut opinor, tui cupidum ac peramantem cognoueras. ego autem, etiam ſi repentinam illam diſcedendi neceſſitatem litteris minus*

excuſaſſes;

excuſaſſes; tamen, uide, quam faueam amicitiae noſtrae, & quam non ſtricto iure tecum agam; nunquam mihi perſuaderi paſſus eſſem, hoc abs te ſalutationis officium uel noſtri obliuione, uel contemptu, uel ulla omnino inhumanitate tua ſuiſſe praetermiſſum. quare accipio excuſationem tuam: ſperoque, te operam daturum, ne utaris ea poſthac: idq. mihi ſcito fore iucundiſſimum. nam, cum ſemper dilexerim plurimum, a quo primum die mihi cognitus eſt, parentem tuum; cui te cupio, & ſpero ſimillimum fore in iis artibus, quibus honeſtius, aut glorioſius eſſe nihil poteſt: tum uero ſtudia tua, ingenium, quiq. lumen, & ornamentum ingenij ſunt, mores ita me tibi adiunxerunt, ut omnibus te laudibus libenter cumulem, nihil de te, quod indecorum, aut turpe uideatur, ne ſuſpicari quidem uelim. Equidem mirifico tenebar deſiderio tui; tum, ut mandata darem, de quibus ageres cum parente tuo; tum etiam, ut, quo tibi ſtudiorum genere totam aeſtatem in patria traducendam ſtatueres, a te ipſo cognoſcerem: ut uel ex optima tuorum conſiliorum ratione uoluptatem caperem; uel, ſi quid contra ſentirem, indicarem ſententiam meam. quamquam, cum domi habeas, unde diſcas, & unde praeclara quaeque ſumas; neque te meis, neque cuiuſquam egere praeceptis intelligo. uerumtamen uerus amor latere non poteſt, oſtentat ſe, ubi etiam minime opus eſt. Ac tu quidem percommode feceris, ſi, quod coram non licuit, fortunae potius culpa, quam tua, id tibi agen

dum

dum per litteras exiſtimabis, ut aliquid de quotidiana tua tum lectione, tum etiam, ſine qua lectio paene inanis eſt, ſcriptione ſignifices. non enim te puto uel deſidiae quidquam loci relinquere, uel ijs leuitatibus, in quibus plerique adoleſcentes inſaniunt, operam perdere. ſcis, quod ſapientiſſimi homines prodiderunt, imitatricem boni uoluptatem falſa ſpecie decipere, illecebram eſſe turpitudinis, eſcam malorum omnium, qua capitur aetas improuida, nec ſe captam ſentit, niſi cum imprudentiae poenas luit. atque hoc in genere labi, & errare, cum ceteris turpe ſit, ijs uidetur eſſe turpiſſimum, quibus ad amplectendam honeſtatem praecepta non defuerunt. &, praecepta ſi ualent, quae tibi ego, pro meo in te ſingulari ſtudio, deeſſe non patiar: quanto plus ualere exempla aequum eſt, praeſertim quae poſita ante oculos ſunt, quae tibi numquam intueri non licet, quaeq. familiae tuae quantam quotidie laudem pariant, facile potes intelligere? itaque non a te mediocre aliquid, ſed ſumma omnia exſpectari, nec exſpectari ſolum, ſed exigi etiam quaſi debita, debes cogitare. quae ſi praeſtas; laetitia quidem parentes tuos, quibus potiſſimum, & patriae natus es, afficies incredibili; te ipſum autem perpetuis inſtrues, maximiſq. bonis; nec illa timebis externa, quae caſus, & fortuna inuehit; ſed, a te ipſo pendens; nullis obiectus iniurijs, firmiſſimo artium optimarum praeſidio munitus, uitam deges beatiſſimam, aeternamq. poſteris tui nominis memoriam relinques. Vale. Venetijs.

OCTAVIANO. FERRARIO
Mediolanum. 13

O PRAECLARAM παλινῳδίαν. at ego, tuarum litterarum memoria, contuleram in eum perpetuo quodam ſtudio, quidquid praeſtare poteram officij, operae, diligentiae. nec me tamen paenitet, eo proceſſiſſe, unde nunc tu ipſe paene reuocas. mutare autem conſuetudinem, praeſertim in beneme rendo, uix licet. nam illa ſuperiora, ſi doctrinae non uis, in quo me feſellit opinio, humanitate certe dedimus. nunc dandum eſſe aliquid conſtantiae, ne noſtrum damnemus inſtitutum, profecto uides. uerum abſit iam hoc argumentum a litteris noſtris: ualeant ea, quae iucunditatem non habent, quam equidem non modo ex tuis elegantiſſimis epiſtolis, uerum etiam cum ipſe ad te ſcribo, capere mirificam ſoleo. nihil eſt tanti, quod cum ſermonibus noſtris permutari debeat. nec, de nobis ipſis quod ſcribamus, deeſſe umquam patietur mutui amoris abundantia. De libris tuis, dedi negotium homini domeſtico, ut a peritis de ratione uecturae cognoſceret, eosq. quamprimum iſtuc mitteret. quod ille, ut eſt omnibus fere iucunda negligentia, fortaſſe nondum fecit. urgebo litteris, & mandata renouabo. Suilla farcimina curaturum te ſignificas: in quo amo uolũtatem tuam: quod autem addis, non ante, quam extremo menſe; ne, cum recentia ſint, incluſa corrumpantur; conſilium probo:

probo: & , quoniam ueſtra iſtius generis opſonia, qui palato ſapere putantur, ſine exceptione laudant; nec artes quaeſtuoſas officinae temere dediſcunt; puto fore ſuauiſſima. Sed audi, quod eſſe totum aliud intelliges, ideſt aliquanto magis ad me pertinere. κακοςόμαχοι ſumus, & cruditate laboramus. id quidem a pueritia: ſed auxit uitium aſſiduus litterarum uſus: quo adempto, quae nobis, qui uulgaria contemnimus, delectatio, uel potius quae uita ſupereſt? quare ignoſce, ſi mihi non impero: quod ne tu quidem, opinor, facis. quaeſitum inter medicos eſt, ecquid adiumenti aquae ſulphureae potus afferre poſſet. uarie ſentientibus, recuſaui; ne, quod aiunt, de ſorte etiam in dubium uenirem. de gutta capiti inſtillanda ſermo fuit. ne hoc quidem placuit: ne memoriam periclitarer. uentum denique ad uictus rationem. praebui me facillimum, quidquid uellent. in primis radicem probarunt, quae irios uocatur: quam condiri apud uos egregie, ferunt. eam igitur, quod tuo commodo fiat, uelim perquiras, inuentamque, & mediocri uaſculo diligenter incluſam cures aliqua ratione perferendam. quidquid erogaueris, bona fide, cui uoles, hic numerabitur. Alexandri ὑπόμνημα, nondum ab eo, cui frater commodauerat, extorqueri potuit: nec ego urſi uehementer, poſteaquam, non ab Aphrodiſienſi, cuius in eo libro mentio fit, ſed a poſteriore Alexandro ſcriptum cognoui: quod etiam χαρακτὴρ declarat. Vale, & Cruceio, Ca-

X 2 praeque,

praeque, communibus amicis, familiaribus tuis, quos utinam aliquando complectar, ſalutem plurimam. Patauij.

IO. BAPTISTAE. RASARIO Venetias.

14

AMO *te uehementer de Ferrarij epiſtola: quae mihi ita placuit, ut nihil umquam legerim libentius. ſane cauſſam ſuam diligenter agit, & mihi quidem egregie probat. quamquam multis iam annis eam imbibi animo de illius ingenio, doctrinaq. opinionem, ut errare nihil credam, ſi quis multorum rationibus unam eius auctoritatem anteponat. quam tibi quoque ſententiam probari, cum intellexerim antea; cumque, ut uere dicam, hoc ipſo nomine plurimum acceſſerit ad beneuolentiam in te meam: cupio te nunc ne leuiſſime quidem a te ipſo diſſidere; idq. mihi tum facile, pro eo iudicio, quod de tua uirtute ſemper habui, tum etiam, pro meo erga Ferrarium ſingulari ſtudio, libenter perſuadeo. Sed, ut redeam ad epiſtolam; uides, quam erudite, quam ingenioſe diſputet; quam tecum amice, quamq. (ut apertus, nec ulla tectae ſimulationis labe ſuffuſus eius animus eſt), ingenue, & ſimpliciter agat. alienatae uero a te uoluntatis, cum cauſſa nulla ſubſit, ne ſigna quidem ulla in eius litteris mihi uideor agnoſcere. de quo quia te non nihil ex epiſtola tua ſenſi laborare; nec iniuria:*

uetus

uetus inter nos amicitia fuit, eritque, ut ſpero, uitae aequalis, maximis illius in te meritis, ex tua mihi praedicatione cognitis, non uulgaribus tuis in illum officijs culta: purgabo te apud eum primis litteris accuratiſſime; nec ab illo probata damnaſſe, aut omnino in dubium reuocaſſe, ſed quaesijſſe non nulla tamquam a magiſtro tuo, ueteremq. in eo conſuetudinem retinuiſſe, ſi uolueris, oſtendam. non dubito, quin, ſi qua ei de tuo ſenſu, quod equidem uix opinor, ſuſpicio haeſit, amoueat, ac ſe tibi quam primum reſtituat. noui hominis lenitatem: beneuolentiam in te uidi: isq. meae in te beneuolentiae fons, ea primum origo fuit. nec enim, quae de te olim ad me ſcripſerit, poſſum obliuiſci, nec, ſi poſſim, uelim. Illud a te, mi Raſari, ſi quid noſtra etiam cauſſa uis, etſi neceſſe non arbitror, tamen uehementer peto, &, ſi pateris, rogo, non ut optimum uirum, doctiſſimum hominem, Ferrarium, tuae laudis auctorem, quando is tibi ad philoſophiam aditus aperuit, uiamq. muniuit, obſerues, ac diligas; quod a te fieri, certo ſcio; ſed ut in omnibus officijs, quae ad illius non modo dignitatem, ſed etiam uoluntatem pertinebunt, certare mecum uelis. in quo te mihi parem eſſe percupio, uinci numquam patiar. Vale, & Magium noſtrum, ſingulari adoleſcentem ingenio, tibi pro tua doctrina, mihi pro meo in eum non mediocri ſtudio deditum, ſaluta. Patauij.

HAEC *dictaui, ut ſoleo, filio meo. nam, ut*

ſcriberem ipſe mea manu, neque per medicum licebat, nec ſane ſtomachi ferebat imbecillitas.

ANTONIO.ROLANDO

STVDIVM *tuum in exhauriendis mandatis meis, celeritas in reſcribendo, quorum ego a te alterum pro noſtra coniunctione exſpectabam, alteram autem pro tuis occupationibus poſtulare uix audebam, magnam habent ſignificationem amoris in me tui: cui quidem, ſi paribus non licebit officijs, pari ſaltem ut amore reſpondeam, operam dabo: nec dubito, quin conſequar: atque etiam quod mihi uel iniurato uelim credas, me iam eſſe conſecutum intelligo. qui enim, tua quae fuerint erga me officia, meae quae ſint partes, ignorare poſſum, aut non aſſidue cogitare? Ego, Rolande, quo primum die, cum lectiſſimo adoleſcente, familiari tuo, itemq. meo, *, acceſſiſti ad me, dilexi mores tuos, in quibus ingenui multum pudoris, qui probitatis index eſt, multamq. prudentiam elucere uidi. paucis diebus, cum de noſtris delectationibus, ideſt de communibus litterarum ſtudijs, colloqueremur, probaſti mihi ingenium, doctrinamq. tuam, & ad meam de te opinionem, * teſtimonio excitatam, plurimum addidiſti. poſtea facile inter nos exorta familiaritas: uel quod multis in rebus noſtri ſenſus congruere uiderentur, & latentis quaedam naturae uis animos utriuſque coniungeret: uel quod aſſiduitas tua paene*

quo-

quotidiana, uſusq. domeſticus nihil amicitiae noſtrae deeſſe pateretur. Me deinde Venetias rationes meae, te non ita multo poſt Lutetiam uocarunt ſtudia tua. manet amor tamen, in me quidem is, qui fuerat praeſente te, uigetq. memoria tui, nec locorum, aut temporum interuallis umquam euaneſcet. quod niſi me tuae laudis magna quaedam cupiditas teneret; angerer, quod abes, &, ut audio, abſuturus es: ſed, uerſari te in iſta eruditorum hominum celebritate, frui conſuetudine, doctrinaq. Hadriani Turnebi, quem iampridem omnes cantant, ego orno, quantum poſſum, in ſermonibus meis, niſi uehementer gaudeam; te non amem, nec, quem ames ipſe, quod in primis cupio, dignus ſim. Quare noſtra etiam cauſſa contende, ut, quo conſilio Lutetiam petiuiſti, id quammaxime, quamq. licet celerrime conſequaris. refer ad nos illa praeclara, quorum gratia diſcedendum tibi a tuis, perferenda longi itineris incommoda, aſperrimarum alpium perpetuis obſeſſa niuibus iuga non ſine magno periculo ſuperanda exiſtimaſti. Quo de genere tecum agam breuibus; quia, ſenſus cum optime tuos habeam cognitos, non dubito, quin ſaepe tibi ueniat in mentem, ex iſta urbe, quo, tamquam ad ampliſſimum artium ingenuarum mercatum, libenter omnes confluunt, inanem redire, quam non deceat. Quod ſi te, ſtudio cognitionis incenſum, cetera, quae iſtic habes plurima, liberalium doctrinarum adiumenta deficerent: unus tamen idem ille,

quem paullo ante nominaui, qui praeter ceteros cum litteris humanitatem, graeca cum latinis, antiquae philoſophiae ſcientiam, quod e ſcriptis eius facile cognouerim, cum elegantiore doctrina coniunxit, unus, inquam, tibi inſtar eſſe omnium Turnebus, unus & ſuo te commouere exemplo, & ſuis adiuuare plurimum documentis, conſilijsq. poſſet. cuius ut a latere, quoad hominis permittet humanitas, ne umquam diſcedas, & iſtam urgeas occaſionem, diuinitus datam, adipiſcendae uirtutis, ſi tu is eſſes, qui naturam humanam ſola perfici uirtute neſcires, hortarer etiam atque etiam: idq. libenter tribuerem amicitiae noſtrae: ſed cauendum intelligo, ne γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας; cum tu ibi ſis, unde ad alios praeclara inſtituta, unde laudabilis uitae ratio, & ſapientia fere manat omnis. Viam, & rationem latine ſcribendi, obſecro, mi Rolande, cur a me petis, cum is, quo ego uno magiſtro ſum uſus, & tibi, & omnibus Cicero pateat? an tu me uel huius generis reconditum aliquod tenere artificium putas, a quo longe abſum, uel, ſi tenerem, poſſe fieri, ut ab ullo, praeterquam ab hoc ipſo, cognouerim? nec tamen, utiliter quaedam praecipi, & ad artem poſſe redigi, negabo: ſed mihi ne tantum oneris imponis, cui nec a domeſticis curis otij multum eſt, & id ipſum, quod eſt, uel amicis officij cauſſa, uel ualetudini neceſſario tribuitur? Scripſi olim de meis exercitationibus neſcio quid, a nobiliſſimo uiro, bonarum artium patrono, Stephano Saulio rogatus:

&

& forraſſe digitum ad eum fontem intendi, quo ſi acceſſeris, non dicam equidem iſtam eloquentiae ſitim explebis, ſed, ut arbitror, nihil inde non purum, nihil inquinatum hauries. exſtat ea, cum alijs edita, epiſtola. ſi uidebitur, leges: aut, ſi legiſti, & quaeris amplius; a me cur exſpectes, quem reſpirare negotia non ſinunt; hoc quidem tempore non eſt: pete ab iſtis, qui uacant, optimis & ſcribendi, & iudicandi magiſtris. De Laertio, & , quod egiſti, pergratum eſt; & , quod acturum te oſtendis, id ſi praeſtabis, maximam inibis a me gratiam. Turnebus, ut me plurimum diligat, quod certe mutuo faciet, exopto: plurimum ut mihi tribuat, quod litterae tuae ſignificant, non poſtulo. quid enim ego ſum? aut, ſi eſſe aliquid uideor, prae illo tamen quid ſum? non enim χάλκεα χρυσείοις umquam conferam, ne cum Homerico Glauco errem; ſed χρύσεα χαλκείοις anteponam ſemper. Ille eſt, cui iure omnia tribuantur, qui iam peruenerit eo, quo nobis adſpirare non licet. Saluta eum meis uerbis, cum ueterrimo amico meo, ſpectatae uirtutis, & induſtriae uiro, Carolo Stephano. Vale. Venetijs.

CAROLO. SIGONIO
Patauium.

E GI *diligenter, quod mandaueras. praeciſe negauit, ac uiſus etiam nonnihil moleſte ferre. ſed, mihi crede, huius generis paene magiſtro, ueſtri*

ſenſus

ſenſus non congruerent. nihil moroſius. o multa in omnibus intolerabilia: quae nobis tamen, mi Sigoni, qui a libris neſcio quid plus, quam ceteri, ſapere di. dicimus, ferenda ſunt. quamquam tibi quidem, pro tua prudentia, atque etiam pro ſuperioris uitae perpetua conſuetudine, nihil difficile. Sed, Patauij te nunc eſſe, in celeberrimo Italiae theatro, ubi ſpectatur, & notatur acerrime, quidquid agas, quidquid dicas, & ſaepe mihi, nec umquam ſine aliquo metu in mentem uenit. ſic ſunt, qui amant: omnia cupiunt, omnia timent. Vides, quo te in loco tua uirtus, quanta omnium exſpectatione, conſtituerit. nihil mediocre praeſtandum eſt: nec, ut cum alijs, quibus te iam doctrina, induſtriaq. antecelluiſſe omnes iudicant, ſed ut tecum ipſe certes, teq. ipſum, ſi licet, uincas, omniq. laudis genere cumules, elaborandum. quae, cum, ad quem ſcribam, conſidero; & cum mihi ſingularem tuam rectiſſimis in ſtudijs cupiditatem, ac diligentiam propono; mirifice laetor; nec me tamen paenitet hoc noſtrae neceſſitudini tribuiſſe, ut ea legas a me ſcripta, quae minime neceſſaria duxerim. Heſternum diem puto te mutuis cum Pace Scala ſermonibus iucundiſſime traduxiſſe: quem uolo a te amari plurimum: uel quod ab illo te quoque amari plurimum ſenſi: uel quod eo nihil humanius, nihil amabilius. praeterea, quod te uehementer mouebit, multis nominibus ego illum in oculis fero: nec in eo riuales habeo paucos. Faloppio noſtro ſi diſceſſum meum excuſaueris,

ris, cum uxoris morbus urgeret; gratiſſimum erit. nec tamen diutius hic me commoraturum puto. tanti nihil eſt, ut uobis carere poſſim. Interim uale, &, ſi uacat, ſcribe, non accurate, ſed, ut ego nunc, quidquid in buccam: ne pereat omnino fructus noſtrorum ſermonum: quem ſi litterae reſtituent; paullo feram leuius abſentis tui deſiderium: cuius igniculum, e cubiculo meo cum diſcederes, ſentire coepi: nec deinde tuum ſpectrum diſceſſit ab oculis meis. Venetijs.

MARCO. ANTONIO
MVRETO
Romam.

GAVDEO, *mi Murete, quod profecto etiam me tacente exiſtimas, te nauare operam regibus, ingeniumq. tuum, quod ego ſemper unice dilexi, extuliq. laudibus, a tanto Pontifice, & ab uniuerſo Cardinalium Collegio uehementer probari. nam, ſi qui aliter ſentiunt: quamquam quis eſt, qui aliter ſentire poſſit? uerumtamen ſi qui fortaſſe reperientur, quos liuor impediat, quo minus recte ac ſincere iudicare poſſint; de ijs laborandum non erit: cum te praeſertim ille noſter, quem ſequuntur multi, ſed ille praeter ceteros, qui nobis quaſi* μητιέτα Ζεὺς *debet eſſe, non mediocriter ornet, atque diligat. Haec altera tua oratio priorem illam uel aequat, uel uincit, ſententiarum, uerborum, ordinis praeſtantia. quo in officio, ac munere cupio te pergere. ſimul*

*mul enim perges in expedita, maximeq. directa gloriae uia, per quam proceſſiſti iam longiſſime, nemine praecurrente, me fauente plurimum. De tua in me beneuolentia, cum recordor meam, dubitare non poſſum: meum in te animum expertus iam es: eundem ſi & eſſe nunc, & perpetuo futurum arbitraris; non fallam opinionem tuam. nam & mea non ſolum conſuetudo, ſed etiam natura ita poſtulat: & tu perficis eas laudes, quarum principia me olim, exſpectantem id, quod praeſtare te nunc uideo, in tui amorem impulerunt. Habeo ſummas gratias, quas agi a te cupio, Archiepiſcopo Beccatellio: eumq. meo nomine, ut quam licebit officioſe, quamq. plurimum ſalutes, ualde rogo. *, ut ſcribit ad amicos, floret honoribus in patria, carus Imperatori, iucundus omnibus. noſti humanitatem, & ingenium: doctrinam auxit a diſceſſu tuo, quantum uix credas: itaque ſumma omnia de illo adoleſcente ſperare nobis licet. Duareni obitu, de quo heri primum a Germano homine, qui ex Gallia recens uenerat, accepi, damni plurimum in iure ciuili factum eſt. equidem dolui uel tua cauſſa, quod eum a te amari ſenſeram. quamquam haec, ſi ferret humanitas, prorſus dolenda non eſſent. qui enim proficimus? angi quidem grauius, neque communis condicionis neceſſitas concedit, & uitae commutatio, breuiſſimae cum aeterna, miſerrimae cum beatiſſima, ualde uetat. Ego nunc, quod acceptum diuinae benignitati refero, quodq. tibi puto*

fore

ſore iucundiſſimum, ualetudine utor ſatis commoda, oculis quidem optimis, quod aliquot annis non contigit. itaque, cum otium non ferrem, (ſcis enim me quieſcere non poſſe) commentarios in reliquas Ciceronis epiſtolas coepi texere: & , ut initia ſunt, prorſus induſtria non οἴχεται. abſolui, ut mihi quidem uidetur, maiorem partem, ideſt tres primos libros, & , extra ordinem, octauum. in quibus, ut dixi iam, niſi me communis φιλαυτία decipit, non uidetur opera male collocata. Habebis in clauſula de Petro Fabro, tuo dicam, an meo? ita me triduo cepit, ſibiq. deuinxit ingenio, humanitate, prudentia. plane uixi, quam diu mecum fuit: nec mediocri ſum amore diſcedentem proſecutus: nae tu, ſi nihil praeterea mea cauſſa uelles, qui & uis, & egiſti iam plurimum, tamen hoc uno munere, quod auctus per te ſum tam ornati adoleſcentis amicitia, meis omnibus in te ſtudijs, quae tu merita uocas, optimam gratiam retuliſti. Vale. Venetijs.

HIERONYMO CAPILVPO EPISCOPO FANENSI

SANE *poſtulabat mea peruetus in te obſeruantia, ex ingenij tui praeclaris orta monumentis, ut aliquid ad te litterarum darem: ſed me dignitas tua ſemper, & perſona deterruit, uerentem, ne, talem uirum, tantarum rerum occupatione diſtentum, inanibus appellare litteris, pudentis hominis*

non

non eſſet. nunc, ut uere dicam, paene accuſo mode ſtiam meam, quod, dum cogito ad te ſcribere, nec tamen conſilium explico, interea tua fecit ſingularis humanitas, ut anteuerteres. quamquam cur ego apud te, maximarum uirtutum laude praeſtantem, ad quas mihi adſpirare non licet, plus reſidere officij moleſte feram, cum praeſertim hoc ipſum amoris in me tui, quo equidem antiquius nihil habeo, non obſcurum argumentum eſſe uideatur. Quocirca, ut interdum me pudet pudoris mei, quod nihil ad te ſcribere ſim auſus, cum tamen maxime cuperem: ſic iſta tuae uoluntatis erga me declaratione, iſtis etiam laudibus, quibus me ornat epiſtola tua, mirifice delector. noli enim exiſtimare, ſi quid umquam meis laboribus, ac uigilijs non contemnendum praeſtiti, me fructum ullum, aut mercedem praeſtantiorem exſpectaſſe, quam quae ex tuo, tuiq. ſimilium iudicio, ac teſtimonio percipitur. quod ſi aſſequor, triumpho. ſin, quod ſuſpicari facilius poſſum, ita me laudas, ut quaſi deficientem in curſu tua uoce im pellas: ne ſic quidem uulgari me munere obſtringis, cum ad cohortandum, atque incitandum, ſi ulla res, certe tua plurimum ualeat auctoritas. itaque enitar, ne tu me non bonum tuarum litterarum interpretem fuiſſe putes. incumbam enim paullo acrius ad ea, quae qui poſſidet, iure laudem fert. Tibi uero, quod ad me tam humaniter ſcripſeris, quodq. ultro ipſe mihi diu exoptatum ad tuam amicitiam aditum aperueris, ſi, quam debeo, gratiam

tiam

tiam referre non potero, habebo ſaltem, ut priores officij partes re potius tibi, quam ſtudio & uoluntate concedam. Vale. Venetijs.

NICASIO. CASLETANO

QVANTVM *mibi uoluptatis attulerant litterae tuae, ſummae tum humanitatis, tum etiam doctrinae notis inſignes: tantum poſtea doloris, ac moleſtiae, erepta ob aduerſam ualetudinem reſpondendi facultate, ſuſcepi. non enim aut is ego ſum, cui quidquam prius officio ſit; aut eum te eſſe ex* * *litteris cognoui, cuius amicitia contemnenda potius, quam appetenda uideatur. ſed omitto* * *uel teſtimonium, quod apud me ponderis, ſicuti debet, habet plurimum, uel uoluntatem, cui libenter omnia tribuerem: ipſa, quam ad me miſiſti, epiſtola, quid eſt, quod impetrare non poſſit? ſcripta primum humaniſſime, cum beneuolentiam in me tuam ſignifices, meam exoptare uidearis: deinde ita eleganter, ac diſerte, (ne uiuam, ſi mentior) ut ego tibi in hac eloquentiae laude comparem ſane pauciſſimos, anteferre debeam neminem. Quare, cum iſtam animi tui ſingularem in me amando, atque etiam laudando liberalitatem libenter amplector: tum uero, me tibi parem in utroque uoluntatem reddere, idq. non tam officij tui magnitudine prouocatum, quam iudicio facere, uelim exiſtimes. Tu uideris, quid de me ſentias, & quo me*

loco

*loco reponendum ſtatuas : non enim ita laudem aſpernor, praeſertim quae ab ijs, de quibus bene omnes exiſtimant, proficiſcitur, ut, quam de ſtudijs meis opinionem ſuſcepiſti, eius deponendae, aut imminuendae, tibi auctor eſſe umquam uelim. Ego, quod ad me attinet, ſi qua tui dabitur facultas ornandi, plena manu tuas uirtutes ad caelum tollam: ſtudio quidem, & amore ne uincar, & enitar, ut ſoleo, diligenter, &, ut ſpero, conſequar. praeſentem ſcilicet mutui ſermonis ſuauitatem longinquitas aufert: litteris tamen, ſi ualebo, quod adhuc non contigit, ne prorſus abeſſe uideamur, operam dabo. Vale, & * meo ſalutem. Venetijs.*

IVLIO. BELLOGRADO
Vtinum.

A M A B A M *te antea, mi Iuli, quod eſſes eo patre natus, cuius excellentem probitatem, atque doctrinam non praeſentes modo, ſed longinqui etiā praedicant, ego ſummam in me humanitanem ſaepe ſum expertus: nunc, iſta indole, iſto te ingenio praeditum eſſe cum intelligam, ut paternam uirtutem, tamquam ampliſſimum patrimonium, non modo conſeruare, uerum etiam augere poſſis; an dubitas, quin omnia in te ſtudia libentiſſime conferam? quibus addam officia, cum licebit: &, ut ſaepe liceat, exopto. Perge, adoleſcens egregie, mihiq. cariſſime, in iſto ad laudem curſu. uiam iniuiſti, quae*

te

te ad immortalitatem feret, directam, expeditam, a uulgi erroribus longe remotam. quo tibi nomine gratulor, mihi gaudeo plurimum, & ut perpetuo gaudeam, futurum confido. ſpecies enim uirtutis eximia; quo propius eam adſpexeris, eo te commouebit magis, & amorem ſui mirabilem excitabit. interim contemplare actiones prudentiſſimi uiri parentis tui: ad eius te imitationem totum finge, atque conforma; ut haurias ab eo laudem tuam, quam capere uberiorem ex nulla diſciplina potes. Me uelim exiſtimes omnibus de te maxima polliceri, & in te amando, ſi patrem excipias, nemini concedere. Filius meus te ſibi maioris fratris loco ducit; nec ullum tui ornandi, quantum in ipſo erit, locum praetermittet. Vale.

HIERONYMO. SERIPANDO
CARDINALI. CREATO
Romam.

A QVO *primum tempore aliquid ſapere, ideſt a uulgi opinionibus diſſentire coepi, ſemper ita indicaui, multo eſſe optabilius, multoq. praeſtantius, conſequi uirtutem ipſam, quam ornamenta uirtutis. itaque nunc, allato de tua dignitate nuncio, quem hic ingenti laetitia boni omnes exceperunt, non ſane tua cauſſa magis, quam antea, pro communi quidem Eccleſiae bono, cui tantum ex honore tuo praeſidij, tantum ſplendoris acceſſerit, ma-*

gnopere ſum laetatus. tu enim is es, cuius animus haec humana numquam ſpectauerit, ſemper omnem ſpem, omnemq. gloriam, ac felicitatem in uno Deo, & in illa caeleſti uita, recte, ac laudabiliter agentibus propoſita, collocarit. Cui ſunt occultae mirabiles illae tot annorum cogitationes, actiones, conciones tuae? quae ſi obſcura fuiſſent, uno illo facto illuſtrarentur maxime, cum illa praefecturae generalis inſignia, quae libenter omnes aſſumunt, multo ipſe libentius depoſuiſti. Quocirca non equidem magis, quia Cardinalis nunc es, quam quia ſemper ita uixiſti, ut Cardinalium Collegio dignisſimus eſſes, & mihi, & omnibus laetandum intelligo. nec uero ſingularem, ac diuinam Pij IV. Pontificis Max. ſapientiam admirari, & efferre laudibus umquam deſinam, qui uexatam aſſiduo prauarum opinionum impetu, nec mediocri periculo fluctuantem Chriſtianae reip. nauem, auctoritatis, & doctrinae tuae pondere conſtituendam putauerit. itaque non iam illas a ſeptemtrione horribiles procellas, a quibus antea naufragium impendere uidebatur, poſthac timebimus. Pio IV. gubernante, quod utinam diuina benignitas diuturnum eſſe patiatur, tua, Seripande, tuorumq. ſimilium ope, ſumma tranquillitate perfruemur. id & ſperatur, iam indicto Concilio, quod unicum tantis malis eximia ſuperiorum Pontificum ſapientia remedium inuenit: &, mihi quidem ſi contigerit, ut ad eam diem ſpiritum ducere liceat, cum ſublatas in perpetuum

exitioſi

exitioſi diſſidij cauſſas, unam in communi ſalute uoluntatem, unum gregis uniuerſi paſtorem, ac moderatorem uideam; ſatis me uixiſſe arbitrabor, & plane laetus ex hac uita diſcedam. Interim fruar exſpectatione; & tibi, tuisq. uirtutibus, quas omnes laudant, utinam imitari multi uellent, eam, quam debeo, obſeruantiam, beneuolentiamq. praeſtabo. Vale. Venetijs.

ALOYSIO. ESTENSI
CARDINALI. CREATO
Ferrariam.

M V L T A, *& magna Principibus uiris, inter quos Aloyſi praeſtantiſſime, tua praecipue nobilitas elucet, ad ſtudium eximiae laudis adiumenta ſuppetunt: quae ſi comitatur uoluntas, excellunt facile, ſic, ut ad immortalitatis praemia, cum quibus non opes, non imperia ſapientes comparant, expedita quadam, & quaſi compendiaria uia perueniant. Hoc tibi contigiſſe, cum omnes antea faterentur, grauiſſimum acceſſit Pij* I V. *Pontificis Max. teſtimonium, qui te, diu expetitum, paene recuſantem, non rogantem quidem certe, in ampliſſimum Cardinalium Collegium, ipſo maxime comprobante Collegio, ſumma bonorum laetitia, proxime cooptauit. Reſtat, quod futurum nemo dubitat, & tua ſuperior uita pollicetur, ut iſtum honorem pro tua, maiorumq. tuorum dignitate ad-*

miniſtres. quod facile conſequeris, ſi te, quidquid ſtatues, quidquid ages, Cardinalem eſſe cogitabis, ideſt ex eo Ordine, unde maximi, ac praepotentis Dei Vicarij, rectores humani generis, Pontifices deliguntur. Locum tenes, quem ſumma dignitas illuſtrat, & in quo nullum neque dictum, neque factum obſcurum eſſe poſſit. nec tibi aut a natura quid quam, aut a fortuna denegatum eſt, quo minus ampliſſimo te dignum ſacerdotio praebeas. operoſum alijs, & perdifficile ſit, ut eſt omnino, ac ſemper fuit, recte, & laudabiliter agere: Aloyſio Eſtenſi, in tanta ingenij, animiq. praeſtantia, tam propenſa ad honeſtum uoluntate, tantis etiam opibus, quis aditum uerae laudis non patere, quis aeternae uiam gloriae non eſſe facillimam exiſtimet? Gaude igitur tam excellenti bono; & incumbe totus in eam curam, ut antiquum familiae tuae decus, per tot ſaecula, tot Ducum, tot Regum, & Imperatorum uirtute partum, non tueare ſolum, uerum etiam uehementer augeas. nam nunc quidem eo tantum nomine tibi gratulamur, quod ſimul cum iſto honore praeclaram ſaepe exercendae uirtutis occaſionem accepiſti. cumulabitur laetitia, & erit aptior gratulandi locus, cum haec honorum inſignia, quae multis oneri fuiſſe conſtat, iuſtitia, pietate, omniq. beneficentiae genere ita ſuſtinebis, ut & optimi Pontificis iudicio, & bonorum exſpectationi, qua nulla maior umquam fuit, egregie ſatisfacias. quod euenturum breui, omnes confidunt: ego, pro

meo

meo in te ſingulari ſtudio, quaſi iam euenerit, praeſenti gaudio cupiditatis meae fructum capio. Vale. Venetijs.

IO. BAPTISTAE. SARACIO Ferrariam.

SEMPER *equidem exiſtimaui, quod tu quoque ſentis doctiſſime Saraci, non minimum fortunae praeſtare uirtutem; in qua etiam una ſatis eſſe ad bene beateq. uiuendum putarunt multi: tamen incidunt quaedam tempora, cum ipſi etiam habenda fortunae gratia uideatur. quòd mihi nunc gaudeo contigiſſe. nam cum, aliquot abhinc annis, conſentiens multorum ſermo, eximias ingenij tui ſuauitates aſſidue praedicantium, in eam me uoluntatem, ac mentem adduxiſſet, ut diligerem te uehementer, & colerem: caſu accidit proximis diebus, ut auctoritas tua, magnis atque perpetuis erga Principes tuos meritis, uirtutibusq. parta, expedire me haerentem, atque impeditum perdifficili negotio poſſet. hoc ego fortunae meae non uulgare beneficium eſſe duco. alterum eſt tuae uirtutis, quod, cum tibi meam cupiditatem uir egregius, omniumq. humaniſſimus, Paulus Sacratus oſtendiſſet, contuliſti ſtatim ad rationes meas ſtudia tua, ſpemq. noſtram, iam prope languentem, atque abiectam, erexiſti, & confirmaſti promiſſis primum, deinde etiam officijs tuis. quo quidem in me ſingulari merito,*

quibus tibi uerbis gratias agam, plane non reperio. uincit enim, uincit prorſus, optime Saraci, ingenium meum humanitas tua. ſed hoc ipſo fit uirtus illuſtrior, cum in eos beneficia conferuntur, qui ſatiſfacere non modo ipſa re, ſed ne uerbis quidem ullo modo poſſint. quod tibi perſuaſum eſſe quis dubitet, qui conſuetudinem benemerendi tuam, a praeſtanti quadam natura ortam; liberalium doctrinarum ſtudio mirabiliter auctam, cognouerit? uerumtamen, quando mihi non ſimul cum facultate uoluntas quoque eripitur remunerandi, nonnihil in moleſtia gaudeo, & fruor tacitus officij conſcientia, nec tamen futurum deſpero, ut, quae mihi nunc ad grati animi ſignificationem deeſſe uerba ſentio, eadem aliquando abundent, in tua benignitate apud alios praedicanda. Interim ſine me hoc impetrare ab humanitate tua, ut multo maiorem eſſe putes obſeruantiam, ac beneuolentiam in te meam, quam ullo umquam a me exprimi, ac declarari officio poſſit. quod ſi, ut ſpero, facies; mihi crede, praeſentem gratiam, quam ex primis Sacrati mei litteris abſolutam exſpecto, haud paullo maiore gratia cumulaueris. Cupio, niſi graue eſt, a te ſalutari meis uerbis Ioannem Baptiſtam Pignam, & Franciſcum Seuerum medicum Argentenſem. Vale. Venetijs.

PAVLO. SACRATO
Ferrariam.

Solet *interdum euentus eſſe gratior, quam cauſſa, interdum etiam cauſſa, quam euentus. me delectauit utrumque pariter in litteris tuis. nam, & ut latine ad me ſcriberes, homo tum domeſticis curis, tum etiam ſedandis, ut audio, multorum controuerſiis aſſidue diſtentus, certe amor impulit, atque humanitas: & epiſtola tua ita mihi ornate, ita copioſe omnes non modo animi, uerum etiam ingenij tui partes expreſſit, ut nihil umquam legerim libentius. Ego tibi antea, optime Sacrate, tribuebam ſane multa, quae pauci conſequuntur, prudentiam, integritatem, doctrinam, maxime uero praeſtantem quandam ad excolendas officijs amicitias & uoluntatis, & naturae propenſionem: iſtam uero orationis exornandae facultatem, quae cum multi temporis, magnaeq. uidetur eſſe induſtriae, tum uero, ut ego ſentio, atque uſu etiam didici, ab intimo quodam, planeq. recondito depromitur artificio, uix putabam tibi inter diuerſa plane ſtudia poſſe contingere. ſed uidelicet id me fefellit, quod ingenium tuum communibus metiebar exemplis: nec mihi ueniebat in mentem, auunculi tui Cardinalis, Iacobi Sadoleti, praeceptis, & conſuetudine domeſtica aditum tibi ad omnem gloriam eſſe patefactum. nam, cum ille cunctis uirtutibus,*

quas laudabit poſteritas omnis, aſſequetur fortaſſe nemo, bonorum, ac ſapientium iudicio unorum excelluerit: hac tamen in primis latine ſcribendi laude ita floruit, ut ueteres illos propemodum aequauerit, nos quidem, per eandem uiam cupientes excurrere, longe reliquerit: ſed, ut ex epiſtola tua conijcio, conſeruabis hoc quaſi patrimonium, familiae ueſtrae proprium; & haec tibi communis hereditas erit cum patrueli fratre tuo, Paulo Sadoleto, quem omnes homines ad egregia quaeque natum intelligunt. Equidem in hoc mihi ipſe plurimum gratulor, qui tibi harum litterarum, quibus neſcio an quidquam non modo humanius, uerum etiam ornatius eſſe poſſit, cauſſam dederim. nam Ioſephum Faſinardum, quem ob eius doctrinam, & mores egregios uehementer amo, oblitum arbitror modeſtiae ſuae, cum de me loqueretur, & utrumque neſtrum in eo conſenſiſſe, ut ille, te libenter audiente, pro ueris falſa narraret, aut certe ueris plurimum affingeret; tu illi, plena manu, ut ſaepe prodigus amor eſt, ea, quae prorſus non agnoſco, in me conferenti, pro tuo in me ſtudio libenter, & facile crederes. utinam quidem, qui uobis nunc eſſe uideor, is aliquando eſſe poſſim: quod quia ſperare non licet, ne cur optem quidem eſt. Meus in te animus (quid enim praeterea pollicear?) officio erit, mihi crede, ſingulari: quaeq. a te in meis rebus opera, atque beneuolentia nauatur, perpetuo quodam erga te ſtudio ita compenſabitur, ut mihi nemo omnium

omnium, excepto amore domeſtico, te uno carior, aut iucundior umquam eſſe poſſit. Franciſcus Morandus, cuius ego contubernio, & quotidiana conſuetudine mirifice delector; uir egregius, nec iuris tantum ciuilis peritia, ſed poetica etiam laude, & litterarum elegantia uehementer excellens, mutuo te diligit, &, qua ego tuis uerbis eum ſalute impertiui, eandem tibi ut eius nomine his litteris adſcriberem, diligenter mandauit. Tu ſaluere plurimum a me iubeas Io. Baptiſtam Saracium, deditum ſemper optimis diſciplinis, maximeq. cupidum ornandae uirtutis, itemq. Franciſcum Seuerum Argentenſem, quem uidi numquam, amo tamen ſic, ut mihi te riualem eſſe uix patiar. Vale. Venetijs.

FRANCISCO. ROBORTELLO
Bononiam.

MAGNAM *habeo gratiam Hieronymo Seripando, optimo Cardinali, omniumq. uirtutum gloria praeſtantiſſimo, quod ab aliqua nos ob imitationem uirtutis exorta ſimultate ad ſummam beneuolentiam, coniunctionemq. traduxerit. te quidem cum eximia doctrinae opinione, quam apud omnes merito conſecutus es, humanitatis laudem uelle coniungere, tum mea cauſſa laetor, qui tua conſuetudine nimium diu moleſtiſſime carui, meaeq. in te perpetuae uoluntatis ipſe mihi egregie ſum conſcius; tum uero, quod inter te, & Sigonium meum, ui-*

uos tales, & plane duo noſtrae Italiae lumina, non optime conuenire, ferendum uix erat. itaque, cum de noſtra auctore Seripando reconciliata gratia ex ipſius Sigonij litteris cognouiſſem; feci ſtatim, quae meae partes erant, ut animo te complecterer, meq. tibi, leuiter antea, nec ſane mediocri cum dolore immutatum, libentiſſime totum reſtituerem. A te peto, non ut me mutuo diligas, quod te iam facere, perpetuoq. facturum certo ſcio, ſed ut officijs etiam ita mecum certare uelis, quibus & cupide uincam, & uincar tamen non inuitus, ut nihil omnino neque de mea in te uetere obſeruantia, neque de tua in me beneuolentia detractum eſſe uideatur. quamquam hoc, tua fretus bonitate, & ſapientia, cum ſperauerim antea, nunc ut plane confidam, litterae tuae fecerunt, ad hominem bene doctum, & utriuſque noſtrum amantiſſimum, Raphaelem Cyllenium proxime conſcriptae: quibus in litteris partim de me, quo ſum mirifice laetatus, amantiſſime loqueris, partim etiam typos graecos fratris mei, neſcio qua culpa amiſſos, benigniſſime mihi polliceris, ac defers. Ego, mi Robortelle, iſtam uehementer amo uoluntatem, quam tibi certe emetior: liberalitate uero tua etſi delector maxime, tamen, cur utar, non eſt; cum officinam ſatis ampla & pereleganti huius generis copia magnis iam ſumptibus inſtruxerim. tibi tamen, quia de commodo meo tua ſponte cogitaueris, quod ſine ſummo erga me amore fieri profecto non potuit, aeque debeo,

beo, ac ſi rem omnium maximam meo perneceſſario tempore detuliſſes. quod ſi a me paria, ac multo etiam praeſtantiora in omnibus rebus, quas ad tuae laudis, tuiq. commodi partem aliquam pertinere intelligam, ſtudia; & officia exſpectabis; numquam te fallam. atque huius quidem teſtem promiſſi, & quaſi loco foederis, quod a me uiolari numquam patiar, hanc eſſe apud te epiſtolam uolo. Camillum Palaeottum, cuius excellentem humanitatem, coniunctam pari uirtute, non dubito quin praeclare cognitam habeas, & communem amicum, dignum Romulo parente filium, Pompilium Amaſaeum, rogo te, ſalutes meis uerbis diligenter. Vale. Venetijs.

ALEXANDRO. CRISPO.

HABET *hoc uirtus, ut amicitias nullo interceſſore conciliet. itaque, cum de ſtudijs tuis, & incredibili quadam ad liberales artes uoluntatis propenſione, ex Sebaſtiani Leonis, familiaris mei, litteris cognouiſſem; dilexi te ſtatim, idq. ut intelligeres, uehementer optaui. nunc, quando opinionem meam de ingenio tuo ſuſceptam epiſtola tua confirmat; ego quoque aliquanto magis ad te amandum impellor. quod uero etiam in amore mihi reſpondeas, tuamq. operam, curam, & auctoritatem nullo umquam loco deſuturam promittas: utrumque facio plurimi, & eſſe perpetuum cupio.*

quod

quod ut confidam, tua probitas facit, multorum ſermonibus, praecipue uero Leonis noſtri teſtimonio comprobata. Hic ego hortarer, pro mea in te ſumma beneuolentia, ut acrius te ad omnem laudis cupiditatem incitares: ſed neque induſtria tua cuiuſquam indiget praeceptis: nec te res ulla magis ad gloriam accendet, quam nobilitas tua, quam, non dubito, quin ſaepe mente & cogitatione contempleris. tantum igitur te rogabo, ut iſtum teneas, quem coepiſti, curſum, nec te umquam aut uoluptas, quae adoleſcentibus maxime ſuis blanditijs, & ficta boni ſpecie pernicioſas inſidias tendit, aut fucatus rerum humanarum ſplendor a ſtudio uirtutis, ideſt a uera, ſolidaq. gloria deducat. Vale, & Leoni noſtro, doctiſſimo atque optimo uiro, dic ſalutem meo nomine plurimam. Venetijs.

SCRIPSIT. HANC. ROGATVS A. NOBILISSIMO. VIRO.

CVM *in ſummis moleſtijs, quibus me fortaſſe immerentem fortuna uexat, quae quidem tibi ſatis notae ſunt, unicum mihi ſolatium fuerit beneuolentia tua, quam opinabar me ſingulari quadam ac perpetua erga te obſeruantia, & ſtudio quodam incredibili conſecutum: eo me ſolatio magna ex parte priuatum eſſe, ex eo ſermone, quem habuit mecum proxime Druſus tuus, uehementer doleo. quod quidem eo patior acerbius, quia, ſi poſ-*

ſet

ſet augeri amor in me tuus, augeri potius debere pro mea in te egregia uoluntate, maximiſq. ſtudijs, exiſtimabam. quid enim, a quo primum tempore aditus mihi patuit ad amicitiam tuam, de te ſenſerim, ipſe mihi optime ſum conſcius: quid uero praedicauerim, teſtes habeo, non leuiſſimos homines, ſed praeſtantes uiros, eoſq. minime paucos, quorum auctoritas, & probata uita uel ſine iureiurando facile fidem facere poſſit. quae cum recordor, magnam ex officio meo uoluptatem capio: propterea quod nihil umquam mihi grati animi memoria iucundius aut eſt, aut umquam erit. &, quamquam animum tuum non nihil immutatum Druſi uerba ſignificabant; cum ego perpetuitatem amoris tui exſpectauerim; eamq. tanti fecerim, ut ex omnibus rebus humanis nihil paene pluris aeſtimauerim: tamen, non ut animatus nunc in me ſis, ſed ut antea fueris, in omni mea uita iucundiſſime cogitabo; quaeq. in amicitia colenda a doctiſſimis uiriris cōſtantiae tributa laus eſt, eam ut omnino conſequar, enitar quantum in me erit: non quod tua uirtus cuiuſquam hominis laudationem, uel tua fortuna cuiuſquam opes, aut merita deſideret: ſed profecto apud ſapientiſſimos homines, quem ego te in numerum refero, ſignificatio bonae uoluntatis, etiam ſi merita non habet, pro meritis tamen eſt. Te uero, Principem egregium, omniumq. uirtutum apud omnes homines, maximeq. apud omnes Principes laude florentem, praeterea iſta ornatum dignitate,

gnitate, quae ad omnem laudem tacita quadam cohortatione uidetur impellere, figmentis commoueri hominum improbiſſimorum, & alienis fortaſſe bonis inuidentium, prorſus aequum non eſt. Quid enim? an ego tam prauus eſſe poſſim, ut optimo uiro coner umquam in ſermone detrahere? an tam ſtultus, ut, qui mihi multis rebus prodeſſe, multis etiam obeſſe poſſit, eum indigniſſimis laceſſam iniurijs? an tam ingratus, ut, cuius erga me ſummam humanitatem, ac benignitatem ſenſerim, de eo quidquam cogitem, aut etiam loquar iniquius? Quid honor meus? an apud me nullius eſt ponderis? ille uero mihi uel ipſa uita carior adhuc fuit, eritq. in poſterum. ita ſum a puero educatus, ita natus: ita etiam didici ab exemplis maiorum meorum. an igitur honor meus tantam ferre poſſet inconſtantiam? ille certe cum omnes maculas, tum hanc, quae turpiſſima eſt, leuitatis, & intemperantiae, reſpuit, ac reformidat. Quare, ſi peccarem in te, magne Princeps, ſimul in me ipſum peccarem. quorum alterum ab officio meo, alterum a uoluntate nimis abhorreret. Quod igitur neque committere debeo, neque poſſum; id mirarer equidem a te credi; ſi plane, quae ad me delata ſunt, uera omnia putarem. ſed primum haud libenter id credo, quod iniucunditatem, ac ſolicitudinem affert animo meo: deinde quod indignum uidetur bonitate tua, quam ego, ut maxime omnium habeo cognitam, ita maxime omnium efferre laudibus ubique ſoleo: poſtremo,

ſtremo, quod cum ipſa ueritate pugnat. Quod autem, quiddam etiam de liberalitate mea glorioſe a me iactatum, ijdem comminiſcuntur: impudens mendacium eſt, ac, ne alijs utar argumentis, te ipſo teſte falſum. nam, fuiſſe me tui perſtudioſum, omnia tibi, tuiſque, quae potuerim, obſequia, atque officia praeſtitiſſe, uere dixeris, & multi ſciunt: quo tamen ipſe nomine gloriari non ſoleo; contentus ipſa re ſum: uerum fuiſſe me, cui multa deſunt, in te, qui cunctis rebus abundas, liberalem, & de meis riuulis paene aridis affluxiſſe aliquid ad tuos uberrimos fontes, certe nemo dixerit; nec, ſi quis diceret, ego agnoſcerem. Hoc igitur uno, quod inaniſſimum eſſe conſtat, reliqua, mihi obiecta, refelluntur. patent inſidiae maleuolorum: infirmatur, ut ſaepe ſolet, a ſe ipſa, & ſuo quaſi gladio iugulatur improbitas. itaque recreor paullulum in acerbiſſima moleſtia: ut etiam hoc ſperem, ſi qua uoluntatis tuae facta mutatio ſit, quod quia meritus minime ſum, ideo minime poſſum credere, me tamen ab humanitate tua facile impetraturum, ut te mihi totum reſtituas. nec enim decet, apud talem uirum, tantumq. Principem, natura bonum, iudicio, & conſuetudine optimum, conſilijs & artibus locum eſſe hominum perditorum. quam mihi ſpem ut confirment litterae tuae, peto a te pro mea peruetere non ſolum erga te, uerum etiam erga tuos omnes obſeruantia: idq. a te ſumma tua, tuaeq. familiae dignitas poſtulat. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI.MANVTII

LIBER.SEXTVS

FRANCISCO.RICHARDOTO EPISCOPO.ATREBATEN.

CVM *antea tibi, ex hominis mihi amiciſſimi, tuiq. ſtudioſiſſimi, ſingularis uiri, Octauij Pantagathi ſermone tribuebam plurimum, ac te, nondum mihi de facie notum, colere tamen, & diligere non uulgariter coeperam: tum uero, ut legi orationem tuam, nuper habitam in Synhodo Cameracenſi, qua neſcio an quidquam adhuc uiderim praeſtantius; dici uix poteſt, quantum ad meum de te iudicium, quantum etiam ad amorem acceſſerit. uidi enim, ut in tabella pictam, atque expreſſam, ingenij, doctrinaeq. tuae imaginem excellentē: quam intuens, amore tui ſum incenſus incredibili, ſic, ut ardentius eſſe nihil poſſit. &, quamquam aſſiduis diſtinebar curis; feci tamen; ſtudio ſcilicet impulſus; ut his tibi litteris aliquam uoluntatis in te meae ſignificationem darem. nam, etſi tu is es, cuius uirtutes, quaſi pleno theatro ſpectatae, iam ita notae ſint, ut nec augeri cuiuſquam praeconio, nec minui uituperatione poſſint: me tamen ita animatum eſſe uelim exiſtimes, ut, cum multi certatim te ornent laudibus, ego tamen*

men in eo uel principatum appetam, uel ſuperiorem certe feram neminem. Nam, quod te de ſtudijs meis non peſſime ſentire, & Ioannes Richardotus, praeclara indole iuuenis, natus ad omnem laudem, planeq. te auunculo dignus, affirmat, & litterae tuae, ad illum ſcriptae, ſignificant: ualde triumpho, atque iſtam opinionem, mihi crede, beatorum hominum copijs, atque opibus non comparo ſolum, uerum etiam antepono: quid enim optabilius, quam ijs placere, quorum uirtus, & uita tum principibus uiris, tum etiam populo placet uniuerſo? quid autem accidere cuiquam poſſit illuſtrius, quam a te laudari, qui ita uiuis, ut nihil agas, nihil expetendum putes, niſi cum eximia laude coniunctum? notum enim genus eſt inſtitutorum tuorum, nota induſtria, notae curae pro ſalute animarum uel tuenda, uel recuperanda. Scimus, quos ex ingenio tuo fructus Atrebates tui partim iam colligant, partim etiam exſpectent: dicerem, nobis inuidentibus, ſi aut in Chriſtianum inuidia caderet, aut ex eo genere uirtus eſſet, quae non longe diſtribui, non communicari paſſim facile poſſet: quod cum ita ſit; non cõmittam tamen, ut te horter, ut ad nos quoque tua ſcripta peruenire uelis. quod enim publice profuturum uidetur, in eo neque cuiuſquam hortationi bonitas tua, neque conſilio prudentia locum relinquit. laetabor potius, quod ea ſis & uoluntate, & uirtute praeditus, ut optime de Chriſtiana rep. mereri, eamq. miſeris temporibus labefactatam confirmare maxime poſſis.

ſis. quo facto, inibis maximam gratiam ab omnibus bonis, tibiq. perennem gloriam, & ea, quae ſummis meritis propoſita ſunt, praemia conſequeris. A me uelim, ſi quid tua, tuorum ue cauſſa praeſtare poſſim; quamquam, et quam tu firmus ab omni re ſis, & quam ego imbecillus, intelligo; uerumtamen, ſi acciderit, ut uel amplitudini, gloriaeq. tuae, uel eorum, qui tibi cari ſunt, commodis ſeruire poſſim; exſpectabis eadem a me, quae ſoles ab iis, quorum ualde cognitam habes fidem, beneuolentiam, obſeruantiam. dabo operam, & aſſequar, ut ſpero, ut opinioni tuae officia mea reſpondeant. ſtudium quidem, ſi res poſcet, exſtabit eiuſmodi, ut nec obſcurum eſſe, nec mediocre uideri poſſit. Vale. Romae, pr. id. Sept. MDLXV.

NICOLAO GOTIO
Epidaurum.

MVLTA *uirtus praemia, ſed nullum habet ſe ipſa praeſtantius. itaque, niſi te ipſum prorſus ignores, ualde te laetari neceſſe eſt, mi Nicolae, tum doctrina, tum etiam eloquentia tua: quarum alteram ex hominis mihi amiciſſimi, cuius teſtimonio plurimum tribuo, Pauli Boſii litteris iampridem habeo cognitam, altera ſeſe oſtendit in epiſtola tua, ſic, ut ſpeciem egregiam ueteris Romanae linguae propemodum in te uno mihi uidear agnoſcere. Quocirca patriae tuae gratulor, quam praeclaris inſtitutis,*

opibusq.florentem praecipua quadam ſcientiae tuae gloria nobilitas. Gratulor etiã mihi de amicitia tua: cum qua, mihi crede, neque Regum opes, neque ulla omnino fortunae bona confero. Nec uero Imperatores illos ueteres, quorum bellica facta hiſtoriae celebrant, tantam e ſuis triumphis, atque ex inſigni illa laurea cepiſſe uoluptatem exiſtimo, quantam haurire me ſenſi, cum eam partem legerem litterarum tuarum, in qua, rationem ſtudiorum meorum probari tibi uehementer, ſignificas. quod ſi tu aliter ſenſiſſes; mutaſſem inſtitutum; meq. ad conſilium tuum, tuaq. praecepta totum contuliſſem. Et, quoniam, quid praeſtare poſſis, uideo; cupio, te aliquid mandare litteris, quod ad poſteros perueniat. Plura uellem, ſed auocant negotia. unum illud addam, te mihi eſſe in oculis, idq. tuo merito. ferus enim, ac ferreus nimis eſt, qui te amore ſingulari non amat, tot praeditum ſuauitatibus ingenij. Ego tibi a me ſingularem beneuolentiam, & perpetuam tui nominis obſeruantiam polliceor. Vale. IV. *id. Sext.* MDLXI.

IOANNI. SARIO. ZAMOSCIO
Patauium.

SAEPE *mihi antea litterae Caroli Sigonij, cui quantum tribuam non ignoras, praeclarum & humanitatis, & ingenij, doctrinaeq. tuae teſtimonium dederant: itaque te eram complexus amore non mediocri,*

diocri, ſic, ut fauerem tuae laudi mirabiliter, idq. ut ipſe illuſtri aliquo ſigno intelligeres, uehemẽter cuperem. ut optabam, ita contigit. nam, cum tu animum induxiſſes ualere me gratia apud Petrum Miſcouium, florentem uirum honoribus, opibus, omniq. uirtute; facile impetrauit a me Sigonius, cum tuo nomine rogaret, ut ei te commendarem litteris quam poſſem diligentiſſime. uerum, ut eſt Miſcouius in liberales doctrinas egregie animatus, & ingeniorum exiſtimator intelligens; non dubito, quin tibi plus apud eum uirtus tua, quam mea commendatio profutura ſit. ut ut erit, ego mihi interim facultatem eſſe datam teſtificandae beneuolentiae in te meae, etiam atque etiam laetor. quod ita uelim interpreteris, ut accepiſſe me beneficium, non dediſſe, exiſtimes: quando hinc uel orta inter nos, uel certe aucta amicitia eſt, & mutuo iam litterarum quaſi pignore confirmata. quod ſi ad hanc animorum conſenſionem, qua tamen coniungi abſentes uidemur, communicatio ſermonis, & ſuauitas conſuetudinis poſſet accedere; id quod forſitan optamus pariter, ſperare mihi per meas rationes, tibi per ſtudia tua non licet: praeſtantes, opinor, fructus caperemus eorum ſtudiorum communione, quae qui uere ſapiunt, ſola eſſe inſtar uitae putant. quamquam hanc mihi aliquanto iniquius, quam tibi, ferendam eſſe iacturam intelligo. tu enim iſtic & abundas otio, cuius mihi fructus, niſi commentarer interdum aliquid antelucanis horis, plane eriperetur omnis: & cum te Sigonio

noſtro, humaniſſimo uiro, non ijs modo artibus, quae ſpecie quadam alliciunt, & defeſſum grauibus curis animum recreant, uerum etiam ijs, unde ratio ſumitur, & moderatio uitae, inſtructiſſimo, totum, ut audio, dedideris, mihi crede, non eſt, quod aliunde quidquam pietas, aut cuiuſquam praeterea uiuam in hoc genere uocem deſideres. Quare iſto bono fruere, dum licet: in quo tamen admonitionem, & conſilium meum prudentia tua non exſpectat; atque hoc equidem nomine tibi plurimum, ut debeo, gratulor: me uero abſentem dilige; itaq. ſtatue de mea uoluntate, ut multos credas uſu, & familiaritate, quotidianisq. officijs coniunctiores tecum eſſe poſſe, quam me; amore autem, & ſtudio, prorſus neminem. Vale, Romae, Kal. Nou.

PETRO. MISCOVIO

A *quo die, accitus a ſummo Pontifice, ad Vrbem ueni, otioſo numquam eſſe mihi licuit, & quantum diuino, eadem perpetuo erunt omnia. neque uero ſalutationibus quotidianis, quarum pleraeque mihi quidem uoluntariae ſunt, neceſſarias quaſdam alijs ambitio facit, ualde me deditum eſſe uelim exiſtimes. ualeant haec, & ſi quid eſt generis eiuſmodi: ego in ea cura, quam ſuſcepi, ut emendati edantur ſacri libri, mihi eſſe haerendum intelligo, & eo magis, quod ad res praeclaras, communemq. animorum utilitatem, ita Pontificis uoluntas incumbit, ut excitet ſtu-*

dia

dia multorum, eaq. intermitti, aut langueſcere non ſinat. quae ſi tibi, ut arbitror, iam nota ſunt; non dubito, quin me, ceſſantem in officio litterarum, omni uel negligentiae, uel obliuionis amicitiae inter nos inſtitutae culpa liberes. ſin ex me primum haec accipis: aequiorem ſaltem in poſterum te mihi praebere debebis, & exiſtimare id, quod res eſt, me tibi ex ijs, quos in longinquis terris uiuentes, ſimilitudine mihi ſtudiorum coniunctos, libenter coepi diligere, praecipuam uni praeſtare memoriam, atque obſeruãtiam, nec mei iam in hoc officio diſſimilem eſſe poſſe, quando tu quoque, ut audio, quotidie tui ſimilior es, ideſt earum uirtutum laude praeſtantior, quarũ fama tibi multos non mediocri uoluntate, me uero aliquot ab hinc annis plane ſingulari ſtudio deuinxit. Ac uide, quid uerus amor ualeat. ego, cum tibi me comparare nulla re audeam, ne utrumque noſtrum uidear ignorare, tamen, cuius in te animi ſum ipſe mihi conſcius, in eo te reſpondere, libenter credo. fert hoc humanitas, poſtulat conſuetudo tua, exigit etiam amicitia noſtra, cuius equidem recreor memoria, honeſtior etiam nomine. hac ſpe fretus, a te peto, ut Ioannem Sarium Zamoſcium, qui hanc epiſtolam cum ſuis litteris ad te mittet, ita complectaris, ut meam commendationem, quod ille ſibi perſuaſit, ualuiſſe plurimum intelligat. eſt in familiariſſimis, atque intimis Caroli Sigonij: & excellit, ipſo teſte Sigonio, moribus, ingenio, omni denique indole uirtutis. iam, quae mihi cum Sigonio intercedat neceſſitudo,

quanta ſtudiorum, animorumq. coniunctio, quam conſentiamus in litteris, aut quam ſuauiter interdum diſſentiamus, ut ego mihi illũ ſemper antepoſuerim, ille mihi ſemper tribuerit plurimum, utriuſque ſcripta declarant. ſuſcipe igitur, ſi quid non modo mea, uerum etiam Sigonij cauſſa uis, & orna, quantum potes, excultum doctrinis iuuenem, praeſtantis animi, natum ad patriae ſuae decus, tui uero mirifice ſtudioſum, atque peramantem. nos enim ſimul in illo ornabis teſtimonio beneuolentiae tuae, quam cognoſci a quamplurimis, & nos aliquid apud te eſſe, quia uehementer hoc ad noſtram laudem pertinet, propterea uehementer cupimus. Vale, & Patricio meo, niſi graue eſt, ſalutem meis uerbis plurimam. Romae, XIV. Kal. Oct. M. D. LXI.

IOANNI. SARIO. ZAMOSCIO

Patauium.

EST, *cur gaudeam, capere te fructum aliquem ex ijs litteris, quas ad ornatiſſimum uirum, Petrum Miſcouium, de te ſcripſeram. quamquam hanc ego iam laetitiam animo praeceperam, quippe qui & Miſcouij praeſtãtem humanitatem cognitam haberem, & in te ipſo eſſe multa, quae amorem concilient, non ignorarem. quod ſi te nobis, ideſt alienioribus, tua uirtus ita commendat, ut cupiamus tua cauſſa, quidquid poſſumus: cur eadem uirtus omnia tibi a tuis, nulla cuiuſquam commendatione, non impetret? hoc*

te

te quoque exiſtimare, cum intueor ſtudia tua, facile mihi perſuadeo: nec dubito, quin, ex quibus artibus manant haec, quae tibi propoſita ſunt, quaeq. adeptus in ſummo ſplendore ac dignitate uiues, eae tibi artes cariores quotidie ſint, cum praeſertim excellere te intelligam induſtria, doctrina, eloquentia, ſic, ut alios tua laude commoueas, exemploq. doceas, male ſuis rationibus conſulere, ſi quem a ſempiternis praemijs paucorum annorum labor auertat. Patricius denuo cupit Venetijs imprimi ſua Fragmenta. in ea re meam operam uidetur expoſcere. nec mihi uoluntas deeſt: amo enim hominem amore non uulgari: ſed, abſens quid poſſim, non uideo: nec libenter ſuſcipio, quod ſi parum ſuccedat, amici animus offendatur, & ego illius angar moleſtia. ſcribam tamen ad eum, cum uacabo. nam nunc occupationibus ualde urgeor. Vale. Romae.

IOANNI. TVRRITIANO
Sermonetam.

ETSI *eram ualde diſtrictus earum rerum cura, quae ad ſacrorum librorum editionem pertinent: cui toto muneri, me eſſe a Pio* IV. *Pont. Max. non contemnenda condicione praepoſitum, credo te audiſſe: tamen, acceptis litteris tuis, humaniſſime ſcriptis, & elegantiſſime, uicit occupationes meas, nec a me reſponderi nihil eſt paſſa recordatio noſtrae ueteris amicitiae, quam a uirtute ortam eadem poſtea*

tea uirtus aluit, atque conſeruauit. Ego te, mi Turritiane, quo primum die cognoui, digniſſimum duxi, quem omnes homines in oculis ferrent: ita ſum delectatus ingenio tuo, ita doctrinam, ita mores probaui. Conſuetudinem tuam, atque uſum inter nos aſſiduum, cum uehementer expeterem, per utriuſque rationes conſequi non licuit. nunc, ſiue caſus, ſiue noſtra uoluntas ita tulit, ut ego Romae, tu Sermonetae uiueres: laetor plurimum hac locorum propinquitate, & ſpero futurum, ut maiores mutuae beneuolentiae fructus, ſi minus praeſentes, litteris ſaltem conſequamur. ego tibi omnia, quae potero, diligenter officia praeſtabo, memoriam quidem, & beneuolentiam, ut debeo, ſingularem. De tuo ſtatu, audieram antea ſaepe a Laurentio Gambara, proximis autem diebus a familiari tuo, iuuene ſuauiſſimis moribus ornato, cognoui ea, quae mihi laetitiam attulerunt incredibilem: ualere te gratia, & auctoritate apud Sermonetanum Cardinalem omni laude cumulatum, eiusq. fratrem, Bonifacium, Principem, maiorum ſuorum uirtute ſimillimum: in Auditoris munere numquam te a iure, & aequitate diſcedere, conſequi tamen humanitate, & ingenij praeſtantia, ut ſummis, & infimis carus aeque, iucundusq. ſis: filiolum te habere indole optima, quem patris domeſtica uirtus ad uerum decus excitabit. Haec de te, ut optabam, quae ſpero fore perpetua. de me, praeter ea, quae ab alijs accepiſti, nihil fere habeo, quod ſignificem. ualeo ſatis commode:

de: filius diſcit apud me diligenter: nec paenitet, quantum proficiat. uiuimus, mediocri fortuna contenti. Vale, & clariſſimo Principi, cuius ego parentem, cum uiueret, auum autẽ pater meus omni obſeruantia coluit, ſalutem plurimam, officioſe manum oſculatus, meis uerbis dicẽs. Romae, V I. Id. Nou. MDLXI.

ANDREAE. SILVIO
Venetias.

VIX *credas, mi Silui, quam ſaepe in magnis occupationibus tangar deſiderio tui. non enim tuae ſuauitatis, non ingenij, non etiam pudoris ingenui, quo delector in primis, exemplum facile reperio. moueor etiam promiſſo illo tuo interpretationis Horatianae, de qua te abſentem interdum admonere poſſum, praeſentem quotidie appellarem, ac paene conuicio exigerem. quis enim, qui de poetis modo iudicare aliquid poſſit, uni inter latinos omnes Horatio, uel acumine ingenij, uel ſententiarum grauitate, palmam non tribuit? quis igitur non magnopere tuarum lucubrationum cupiditate capiatur? dixeras, uelle te omnia, quae ille a Graecis plurima tranſtulit, ut ſuam pooeſim, tamquam auro purpuram, illuſtraret, diligenter colligere, oculisq. omnium, ut imitandi ratio pateat, ſubijcere. totum opus erit egregium: ſed hanc maxime partem, in qua non admodum aliorum elaborauit induſtria, a te homi-*

homines eruditi uehementer exſpectant; & augetur exſpectatio ſermonibus meis. Quare uelim, ſi quid ego aupd te ſum, uel potius, ſi tibi ipſe carus es, ad urbem te conferas ineunte uere. nuſquam certiora aut maiora bonis artibus propoſita ſunt praemia. alijs in locis, tamquam peregrina, procul adſpicitur uirtus: hic ſtatim colitur, ut domeſtica complexu excipitur, fouetur ſinu. quis autem ipſe ſibi tam iniquus eſſe uelit, ut, ubi aliquem poſſit, atque adeo maximum ſuorum laborum, & uigiliarum fructum ferre, ibi non & ſedem ponere, & perpetuam uitam ducere, animum inducat? Exempla ne quaeras: undique enim ſuppetunt. Haec tantum ſcripſi raptim, in magnis temporis anguſtijs, ut intelligeres, me eſſe memorem amicitiae noſtrae, &, cum aſſiduis diſtinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale. Romae, Idibus Nou. M D LXI.

IOANNI. BAPTISTAE. TITIO
Florentiam.

CVM, *quid ageres, ignorarem, nec iam, ut ingenue fatear, tui deſiderium ſatis ferrem: quippe tua mihi ſuauitas, tuum ingenium, tuae litterae ſaepe occurrunt: amore ſum impulſus, ut haec in magnis occupationibus ad te ſcriberem. Et, ut ordiar a rebus Romanis, id primum cognoſce, tranquilla hic eſſe omnia, nihil turbulenti, nihil aduerſi. ciuitas*

tas quotidie magis hoc Pontifice reuiuiſcit. ita non modo ipſe excellit iuſtitia, pietate, beneficentia, uerum etiam ſuos omnes, egregiae illos quidem ad uirtutem indolis, uerumtamen ſuo etiam exemplo, quales eſſe debent, tales praeſtat. quod in magna poteſtate, rerumq. copia quam non facile contingat, utinam ueteribus tantum, non etiam recentibus exemplis cognitum haberemus. Multis locis aedificatur ſtrenue. nam Pontifex, ut praeſtanti animo eſt, antiquae illius Romae ſpeciem eximiam, & formam cogitatione, ac mente complexus, excitari praeclara monumenta, uias reſtitui ueteres, nouas muniri, aquas etiam a longinquis fontibus impenſa maxima in urbem duci iubet. quae cum erunt abſoluta, nihil adſpectu pulchrius, nihil magnificentius, aut etiam commodius eſſe poterit. Ego, quamquam tum alijs rebus, tum officio ſalutandi moleſtiſſimo quotidie fere diſtineor, iucunde tamen ſatis uiuo: ſi modo homini, ſcientiae cupido, ſine librorum uſu, quo careo perinuitus, iucundi quidquam eſſe poteſt. Praela noſtra, comparatis iam fere omnibus rebus, quae ad imprimendum pertinent, propediem in officio erunt, & a Cypriani epiſtolis, quod felix, fauſtumq. ſit, initium fiet. De tuo ſtatu exſpectabam omnino aliquid ex litteris tuis: idq. poſtulare uidebatur amicitia noſtra; ſed, cum ea ſpes me fefellerit, nolui committere, ut uiciſſim ipſe officium meum deſiderare poſſes. Vale, & ſalue a filio meo, cui raptim haec mane dictaui, cum in Vaticanum, negotij

gotij cauſſa, properarem. Romae, nonis Dec. MDLXI.

IOANNI. TVRRITIANO
Sermonetam.

In *magna iucunditate, quam tua mihi attulit epiſtola, moleſtiae nonnihil, ac doloris adſperſit illa pars, in qua, Bonifacij Caietani nomine, Principis egregij, cuius cauſſa uelle me omnia atque etiam debere confiteor, accurate petis, ut ad eius filuim liberalibus excolendum diſciplinis conferam ſtudium, & induſtriam meam. quod idem antea cum & ſaepe, & uehementer peterent Cardinales aliquot, optime de me meriti, inuitus equidem, tamen pernegaui: neque uero ob eam cauſſam, quia, priuatim docere, praeſertim in urbe Roma, dignitatem non habere, arbitrantur multi: quod mihi quidem ui detur ſecus: quod enim ſcire honeſtum eſt, id cur doce re turpe ſit, non intelligo: ſed multo magis, quia pu blici muneris cura, libenter a me pro communi utilitate ſuſcepta, uacui ſane temporis minimũ relinquit: & idipſum, quod relinquitur, iure quodam ſuo ſibi poſtulant, atque exigunt ſtudia mea. quamquam ab his me ſaepe uel ſalutandi neceſſitas, uel amicorum auellit interpellatio. ita traducuntur dies. honeſte, inquies. fateor. addo etiam, ſatis iucunde. non enim me μισάνθρωπον quendam, abhorrentem a conſuetudine hominum, & humanitatis expertem, natura finxit.*

finxit. uerumtamen, cum illa, tibi non ignota, ſtudiorum noſtrorum ſuauitate uoluptatem nullam comparo. quod ſi nobiliſſimi adoleſcentis conformandum optimis artibus ingenium ſuſciperem; ualde mihi cogitandum eſſet, quid patri eius, & patruo, quid etiam aui memoriae, quem colui ſtudioſiſſime, quid familiae claritati deberẽ. ſaepe mihi occurreret mea fides, & ſuſcepti ratio muneris, & hominum quoque opinio, cui ſeruiendum eſſe non ignoras. quae profecto uel ſingula tanti ſunt, ut maximam a me diligentiam flagitare uideantur: cum in hac tot rerum occupatione tanta ne mediocrem quidem praeſtare poſſim. Filius meus, cui te bene ominari gaudeo, mea uoce iam, qua quotidie fere aures eius antea perſonabant, in diſcendo non utitur. ſic enim in utraque uerſatur lingua, ut ſuo iam ſtudio potius, quam noſtra proficiat induſtria. Quare uelim eo te eſſe loco fingas, quo ego ſum: &, ſi nec officij me putas ignarum eſſe; nec obſtare, quo minus officio ſatisfaciam, uoluntatem uides; tribuas hoc amicitiae noſtrae, et aequitati tuae, ut cauſſam meam apud optimum Principem diligenter agas; eiq. de meo ſenſu & ſtudio ita fidem facias, nihil ut ſibi tam eſſe deditum ſentiat, quã operam omnem meam, atque curam, nec malle me quidquam, quam eius, cum poſſim, obſequi uoluntati, et, cum non poſſim, uehementer angi. hoc tu cura, & perfice, ſi me graui ſane ſollicitudinis onere leuatum uis. facile, ut opinor, uel humanitas illius, uel ratio ipſa, quod cupimus, impetrabit. idq. a te, ne

uidear humanitati tuae diffidere, pluribus uerbis petere non debeo. Vale. Romae, XVI. Kal. Ianuar. MDLXI.

COLAE. ANTONIO. CARACCIOLO MARCHIONI. VICI Neapolim.

AVVM *tuum, Marchionem Vici, uirum omni laude cumulatum, uita exceſſiſſe, amicorum litterae ſignificant. quo equidem nuncio, primum uehementer ſum commotus, cum mihi ueniret in mentem doloris tui, quem ex illius interitu, conſpectu erepto cariſſimi hominis, & fructu amiſſo maximarum uirtutum, quibus in uita excelluit, iure ſuſcepiſti: deinde, ut me collegi, occurrebant multa, quamobrem animus meus a maerore abductus non mediocri ſolatio conquieſceret. Quid enim eſt in hac uita exoptãdum? uita ipſa, dixerit aliquis. num quid praeterea? uirtus, & bona exiſtimatio, ſine quibus ipſum, uiuere, ſapientibus iucundum non eſt; amplae fortunae, quas Peripatetici non neglexerunt; amicitiae, quarum uſus in ſecundis rebus delectationem, in aduerſis utilitatem ſemper, interdum etiam ſalutem affert. At haec auo tuo, diuino quodam munere, omnia contigerunt: qui & ad ultimam fere ſenectutem uitam perduxit, & ſempiternam laudem, militari ſcientia, ac fortitudine partam, poſteris reliquit; opibus autem non abundauit ſolum, uerum etiam optime*

uſus

uſus eſt, amicitias, & clientelas, officijs, & liberalitate quaeſitas, coluit diligentiſſime. Quae cum ita ſint; non tibi dolendum eſt eius interitu, quem ſciebas natum eſſe mortalem; ſed laetandum potius, quod ita uixerit, ut minimum ei mors, quae multorum nomina cum corporibus exſtinguit, adimere poſſe uideretur. uiuet enim auus tuus, uiuet, inquam, in hominum memoria, quamdiu probitati, conſilio, uirtuti locus erit. atque ille quidem laetari uehementer ſolebat, cum te nepotem ſuum, omni decore florentem, heredem ſibi futurum cerneret nō earum modo rerum, quae fortunae bona dicuntur, ſed etiam uirtutis, ac ſapientiae, quae neque a fortuna dantur, nec eripientur umquam. itaque debes eniti, & curare, quod te iam egregie praeſtare audio, ut eius in te uirtutes agnoſcantur; &, quam uerae gloriae uiam iam ingreſſus es, per eam celeri curſu eodem pergas. ſic enim breui ad ea, quibus iam, bonis omnibus mirifice fauentibus, ac laetantibus, appropinquas, immortalitatis praemia peruenies. me quidem perpetuo praeconem laudum tuarum, ſi quid mea uox ualeret, fore pollicerer: ſtudio tamen, & conatu, ſi minus re ipſa licebit, fortaſſe conſequar, ut, quae mea ſit erga te obſeruantia, quae de tuis uirtutibus opinio, quae tua ſimul in me merita, homines intelligant. Vale. Romae, pridie Kal. Mart. MDLXII.

IO. ANTONIO. SERONI
Neapolim.

Etsi *non dubito, quin tu pro tua prudentia, quibus aſſidue diſtinear curis, & quae negotiorum onera ſuſtineam, praeclare intelligas: tamen peccaſſe mihi uideor, nec a me ipſo ueniam facile impetro, qui, acceptis litteris tuis, humanitate ſimul, & ingenio conditis, reſpondendi officium ad hanc uſque diem protulerim. hac enim me eſſe mente, uelim exiſtimes, ut nihil aut a fortuna conſequi, aut ab induſtria poſſim, quod tui ſimilium amicitijs anteponendum putem. itaque, nullius mihi non modo culpae, ſed nec erroris conſcius, magno tamen in dolore uerſor. appellaſti me prior ſuauiſſimis litteris; ornaſti laudibus: amoris nulla ſignificatio eſt, qua uacauerit epiſtola tua. quibus in rebus gratiae referendae facultatem non habeo: ſtudio tamen, & memoria benignitatis tuae, partes meas facile tuebor. quamquam, quod ad laudes attinet, quas in me plena manu congeſſiſti: uix poſſum conſtituere, laetitiae ne plus, an moleſtiae mihi attulerit iudicium de me tuũ. nemo fere amat, niſi de quo bene exiſtimat: cur igitur, a quo amari uehementer cupio, ei me talem uideri, qualis nunc quidem certe nõ ſum, atque utinam aliquando eſſe poſſim, non uehementer gaudeam? rurſus, cum ad me ipſum cogitationem conuerto, meiq. uires ingenij cum opinione tua confero; ſtatim*

illuſtrat

illuſtrat ueritatem ratio, erroremq. mihi tuum cum pudore meo, atque etiam, ut uere dicam, non mediocri cum dolore patefacit. quamquam, cur ego errare te credam, qui ſtudio, & doctrina iampridem es aſſecutus, ut minime omnium in hoc genere falli poſſis? nec ſeruire auribus certe uis, homo ingenuis diſciplinis eruditus. quid ergo eſt? Socratem uidelicet imitaris, & ironia te delectat: nam, quod tua bona minuis, noſtra uero, ſi qua ſunt, auges; amo equidem in altero modeſtiam tuam, in altero humanitatem: uerum hoc ſcito, & patere aequo animo, me de te ipſo contra te ſentire, perſuaſum iam elegantia, & ſubtilitate litterarum tuarum: quas qui legerit, quam longe per eloquentiae uiam proceſſeris, intelliget. De me autem, utinam ſententiam tuam ſcripta mea non refellant: quibus ut ingenium non defuerit, quod tu exiſtimas, ego aliter ſtatuo, diligentia certe, quae ſubleuare ingenium potuit, in magnis occupationibus, & ualetudinis infirmitate ſemper defuit. Quare omitte, quaeſo, ironiam iſtam, & aequa lance utrumque noſtrum perpende. ita fiet, ut, quae in me ornamenta contuliſti, maximam eorum partem in te transferas. Ego enim, ſi quis uoluntatem, uel ſi etiam induſtriam in me laudet, facile patiar: cetera non agnoſcam. te uero, quamquam antea eruditiſſimi, & in primis acuti iuuenis, Io. Vincentij Pinelli teſtimonio magnopere credebam, tamen ex una tua epiſtola, tamquam ab ungue leonem, plane totum cognoui: itaque, cum tibi de iſta

praeſtantis ingenij facultate, doctrinaeq. copia plurimum gratulor: tum uero, ut tua bona noris, ideſt, ut aliquid litteris mandes, quod omnis poſteritas in manibus habeat, pro inſtituta inter nos amicitia non hortor ſolum, uerum etiam rogo. Quod reliquum eſt, licet inter bonos haud ualde neceſſariam officij promiſſionem exiſtimem, praeſertim in ea neceſſitudine, quam ſtudiorum ſimilitudo peperit: omnia tamen, quae praeſtare poſſum, quae ſumma eſſe cuperem; ſed ea tamen, quaecumque ſunt, in omnibus tuis rebus, minimis, maximis, aeque tibi polliceor, ac ſi iampridẽ amare coepiſſemus inter nos. hoc enim, et alijs frui priuilegijs decet eas amicitias, quae a ſtudio uirtutis emanant. Vale. Romae. kalendis Mart. MDLXII

NICASIO. CASLETANO.

Patauium.

PATAVIVM *te ueniſſe, quae ſemper urbs officina quaedam eſt habita doctrinae. laetor equidem communium ſtudiorum cauſſa plurimum. cerno enim iam animo, ubi tu philoſophiam cum eloquentia coniunxeris, quantum ornamenti litteris noſtris, quãtum ſplendoris accedet: ſed mecum actum eſt incommodius, qui, quo tempore nobis, unius diei tantum interuallo diſciunctis, praeſentes amicitiae noſtrae fructus nullo negotio capere licuiſſet, quo mihi optatius, aut iucundius eſſe nihil potuit, tunc abeſſe a te*

cogar,

cogar, & omnem ſuauitatis, delectationisq. noſtrae ſpem in mutuo litterarũ officio reponere. crede mihi, hac ego cura uehementer angor: quippe, cuius imaginem humanitatis, ingenij, eloquentiae iampridem uidi in epiſtolis tuis, ac ſaepe ſum animo contemplatus, ea ſi propius adſpicerem, qua laetitia, qua uoluptate perfunderer? ualeant, ſi qui aut opes, aut honorum inſignia, uel illuſtrium uirorum ambitioſas ſalutationes tanti aeſtimant, ut haec bonis, iucundis, ſapientibus, ideſt tui quamſimillimis amicis anteponant. Accedit ex occupationibus moleſtia, quibus impedior, quo minus tecum per litteras quamſaepiſſime colloquar. quod ob eã quoque cauſſam ad te ſcribo, ne mihi uitio uertas, neue obliuione, aut negligentia mea potius, quam negotiorum multitudine, factum ſuſpiceris, quod paullo ſerius fortaſſe, quam exſpectabas, epiſtolae tuae reſponderim. nulla enim re magis, quam deſerti officij memoria, crucior. nec tamen ab amicis plus, quam commodum eorum, aut etiam uoluntas ferat, umquam poſtulo. itaque amicũ noſtrum cur excuſares de infrequentia litterarum, cauſſae nihil fuit. quiduis enim mihi potius perſuaderi patiar, quam ei me abſenti effluxiſſe ex animo, quem ego praeſentẽ quibus coluerim officijs, quaeq. ad eius laudem ſtudia contulerim, optimus ipſe teſtis eſt. At ſcribit perquam raro. Fortaſſe aulicae uitae conſuetudo ita fert. fortaſſe etiam, cum uelit, per negotia non licet, uel priuata, uel publica: aut, ſi licet, noſtram amicitiam, quae ſatis per ſe firma

 eſt,

eſt, non modo litteris, ſed nec ullo prorſus officio putat eſſe fulciendam. qua ego quoque in ſentētia ſum. & tamen ita me comparaui iampridem; ſi quid ab amicis praeter meam exſpectationem omittitur; id ne accipiam durius, & malim omnia mitiorem in partem interpretari, quam committere, ut ſanctiſſima neceſſitudinum iura ſuſpicio, plerumque falſa, uiolare poſſit. Atque haec ipſa, niſi graue eſt, ad eum perſcribas uelim: & hoc addas, me, cum primum Romam ueni, de meo ſtatu litteras ad eum dediſſe: quas a communibus amicis fideli, & certo tabellario commiſſas, periiſſe non arbitror: ab eo tempore noui nihil in meis rebus contigiſſe, niſi hoc nouum uidetur, mihi cum hoc caelo, cuius multi grauitatem non ferunt, adhuc quidem optime conuenire. quod ei fore iucundiſſimum, certo ſcio. Tibi ad Carolum Sigonium, & Michaelem Sophianum, praeſtantes uiros, mihiq. et ſtudijs, & amore coniunctiſſimos, cur litteris opus eſſe commendaticijs exiſtimem? quaſi non eorum uterque, ut doctrina, ſic etiam humanitate excellat. et profecto iam tibi ad eorum amicitiam, qua uir bonus & ſtudioſus nemo excluditur, aditum aperuit, nullo interceſſore, uirtus tua, illiq. te cognitum diligunt, tuaq. in primis conſuetudine delectantur. qua ego interdum cogitatione ita fruor, ut hac etiam ſpecie falli me ſinam, quaſi ipſe ueſtris deambulationibus, & ſermonibus interſim. Ego hic, niſi me noctes aliquantum adiuuiſſent, caruiſſem prorſus litterulis noſtris, quarum ſuauitate paſcor. nunc,

aequato

aequato iam noctibus dierum ſpatio, uereor, ne non otij quantum uellem relinquatur. Tu quam libenter Patauij ſis, quamq. diu te futurum putes, quo utaris in philoſophia doctore; (nam Genuam, omnium facile principem, rariore iam dentium ordine minus explanate loqui aiebant) haec ſi ad me ſcripſeris, & ſimul, de ſingulis publice interpretantibus quid ſentias; duplicem fructum capiam, & quod ea, quae ſcire aueo, cognoſcam, & quod ex litteris tuis, in quibus uernaculum illum Romani ſermonis leporem, & plane Ciceronianam elegantiam mihi uideor agnoſcere. Vale. Romae. IV. Id. Mart. MDLXII.

HORATIO. CARDANETO
Peruſium.

De *uirtute recte ſentis. ea coniungit abſentes, & in eos, quos numquam uidimus, amorem conciliat. quod autem, ut me, quaſi aliqua uirtute praeditum, diligeres, adductum te ſignificas: amplector uoluntatem tuam: de amoris cauſſa non diſputo. ſit ita, ut exiſtimas; uel potius, exiſtimes, quod lubet. nam ego me tibi, qui ſim, numquam aperiam; ne de amore in me tuo, quem uideo eſſe non uulgarem, aliquid atque adeo multum detrahatur. Ego, primum quod honorifice de me ſentias, deinde quod id ipſum elegantiſſima mihi declarandum epiſtola putaueris, tantum debeo, quantum intelligo perſolui a me uix poſſe. nam, etſi nullum a me officium, aut ſtudium, quod*

ad tuam laudem, aut rem pertineat, deſiderari a me patiar: tamen, quod tu me prior tua ſponte ad iungendam inter nos amicitiam prouocaueris, par pari referre, uel ſi omnia tua cauſſa praeſtem, numquam uidebor. Quid, quod iſta humanitas, qua me tibi deuinxiſti plurimum, ingenij, eloquentiae, doctrinaeq. laude cumulatur? quae facile apparet in litteris tuis. itaque dedi ſtatim eas legendas filio meo: ut exemplo tuo commoueretur, & quaſi tua per ueſtigia ad eandem gloria contenderet. Tibi autem uehementer gratulor; quod tam praeclaram latine ſcribendi facultatem ſis adeptus, proprio tu quidem naturae munere; uerum, niſi acceſſiſſet Grifoli mei, uiri doctiſſimi, atque integerrimi, egregia diſciplina, & ad diſciplinam ſtudium, & induſtria tua, numquam is fuiſſes, cui poſſent inuidere multi, ſimiles eſſe pauciſſimi. Roma diſceſſiſſe Io. Baptiſtam Titium, probum iuuenem, & in primis eruditum, antea magnopere dolebam, nunc eo minus angor, quod uos una eſſe, & colloqui de ſtudijs communibus, ex litteris tuis intellexi: ex quo, non dubito, quin fructus ad utrumque, ut in litteris uterque excellit, maximi perueniant. Salutem ei meo nomine, ſi modo adhuc iſtic eſt, dices; ſin diſceſſit, quod tua cauſſa nolim, litteris adſcribes. Vale. Romae. XI. Kal. Quinct. MDLXII.

CHRISTOPHORO. SAXO

Peruſium.

HORATIVM *Cardanetum, licet ignotum mihi de facie, tamen ob eius excellentem doctrinam, & eloquentiam, uehementer diligo. is mihi diſertiſſima epiſtola non uulgarem uirtutis tuae ſignificationem dedit: cuius teſtimonio commotus, uel ſi tua ſcripta numquam legiſſem, nihilq. ex aliorum ſermone de tuis optimis inſtitutis, ac ſtudijs cognouiſſem; tamen ita ſtatuerem, te mihi non modo amandum, uerumetiam, quantum in me eſſet, ornandum: ſi modo ornamenta deſiderat uirtus tua; quae te ipſum iampridem, iſtamq. ciuitatem illuſtrat. Sed, mihi crede, uberius nemo de te, aut honorificentius loquitur, nemo mihi pluris eſt, quam Rhetor tuus: cuius facultate, & copia facile ſum adductus, ut comparem te maximis uiris, tuaq. cauſſa, quae poſſum, quaeq. etiam non poſſum, cupiam. quod ſi credideris: iure a te fieri ſenties, quod nunc ſi facis, tua ſponte, non meo merito, facis, ut me diligas: & exſpectabis a me eadem, quae a familiariſſimis tuis: quorum, pro tua probitate, & eruditione ſumma, numerum audio eſſe quammaximum. Tuis oculis reſtitui cupio, quod uel aſſiduus librorum uſus, uel aetas iam ipſa, ad omnem corporis infirmitatem procliuior, ademit. tu tamen, quando animo, ac mente uides ea, quae ſimul cum oculis amitti non poſſunt;*

fruere

fruere cogitationibus tuis, & forti animo feras hoc quidquid eſt incommodi: malum enim, aut calamitatem, quo tu uocabulo uſus es, numquam uocabo id quod a culpa ſeiunctum eſſe crediderim. Vale. Romae.

FRANCISCO SEVERO
Ferrariam.

CVM *tuas litteras legere coepiſſem, in quibus mihi amantiſſime, quod ad urbem migrauerim, gratulabaris, primum accuſaui tabellariorum incuriam, qui eas tam ſero pertuliſſent: deinde, cum ad clauſulam legendo perueniſſem, liberaui culpa tabellarios; de te coepi quaerere, quod etiam nunc quaero, quid conſilij tui fuerit, ut, qui primis diebus, aut etiam primis menſibus aduentus mei nullam omnino laetitiae tuae ſignificationem dediſſes, idem poſt annum denique, & eo amplius, omiſſum antea conſilium gratulandi repetendum putaueris. neque enim hanc afferre cauſſam potes, quod eo tempore minus commode ſe haberent Romanae res, nunc autē in eo ſtatu ſint, ut gratulatione dignae uideantur. nam contra, quae tunc tranquilla ſatis erant, nunc turbulenta multi putant: ego tamen, ut opto, ſic etiam auguror, & ſpero; fretus infinita ſummi Dei clementia, & conſilijs optimis Pij IV. Pontificis, qui, publicae quieti ut conſulat, nullam ipſe quietis partem capit, omneſq. ſuas curas intentiſſimo ſem-*

per animo tum in Eccleſiae dignitate, tum in commu ni ſalute defigit. At metuebas, ne caeli nobis, prae-ſertim grauioris, obeſſet inſolentia. Eſto: tamen hunc diſſimulari metum decuit: & ego, amiciſſimo homine gratulante, bonum omē libenter accepiſſem. Mores hominum fortaſſe, & conſuetudo aulica, & haec prope quotidiana ſalutandi neceſſitas occurre-bat: me contra, otij cupidum, huius ignarum ambi-tioſae obſeruantiae, quam hic ueteres incolae huma nitatem, nos inquilini fucum appellamus, uix puta-bas haec probare poſſe, nedum imitari uelle: quod ſi ita eſt: paulliſper, mi Seuere, tuam in me beneuolen-tiam poſſum requirere. partes enim uideris eas abie-ciſſe, quas tibi impoſuerat amicitia noſtra, tuum e-rat, idq. ego ſane exſpectabam, uel praeceptis eru-dire me, ad hanc diſciplinam aptis; uel, ſi tibi quo-que hoc artificij genus incognitum eſt, hortari ſal-tem, ut Romana ſtudia ne contemnerem, habendāq. loci, ac temporis, quod etiam ſapientes probaue-runt, rationem putarem. Haec ego, a te omiſſa, ſi eſſem in exigendis officiis paullo ſeuerior, etſi id pa-teretur amor in te meus, iure forſitan expoſtularem. Sed nihil eſt tanti: & cupio mihi perſuaderi quiduis potius, quam, quo ipſe animo erga te ſum, eodem te erga me non eſſe. ac uide, quam non inique tecum a-gam, atque adeo, quanto aequior in te ſim, quam in me ipſum. ego, ſi quid in hac ſcribendi tarditate pec-catum eſt, ſaepe id utrique noſtrum pariter adſcribo, interdum etiam auerto a te culpam, & in me totam transfero.

transfero. nam, ſi tu hoc dixeris, non abieciſſe te officium ſcribendi, ſed ignoratione rerum mearum diſtuliſſe, exſpectantem quotidie, ut aliquid ex meo ſtatu non ex humaniſſimi, optimiq. uiri, Pauli Sacrati, ſermone, ſed ex meis litteris cognoſceres: quid enim ſcripſiſſem, ad id tuas litteras accommodaturum fuiſſe: hoc, inquam, ſi dixeris, in tuto tua cauſſa eſt: neque ſolum excuſationem tuam agnoſcere cogar, & probare, uerum etiam, quod contra afferam ad amouendam a me culpam, fortaſſe non reperiam: itaque abſit omnis querella: &, ſi quid offenſum in hoc genere a nobis eſt, uiciſſim alter alteri largiamur. uerus amor, ac ſummus, quo tu me, ut opinor, ego certe complexus te ſum, numerari inter nos, aut perpendi officia non ſinit. quod ſi fructum requireret amicitia noſtra; quis eſſet uberior conſcientia mutuae uoluntatis? ſed profecto non requirit, ipſaq. ſibi fructus eſt, ſeq. ipſam alit, ac ſuſtinet. atque equidem recordatione ipſa amicorum meorum ita paſcor, ut in ſecundis rebus nihil iucundius, in aduerſis hoc ſaepe maximum ſolatium inuenerim. Honores autem illi, quos tu ſperari a me uis, in quo aduerſantur multa, modice me capiunt. quid enim habent, quo melior fiam? quod curandum eſt unum. aut, ſi hoc non habent, cur expetendi? cur igitur hac ſpecie falli me patiar, aciemq. mentis, homini a Deo datam, ut a malis bona diſtinguantur, inani ſplendore praeſtingui? illud optemus potius, ut honeſti pulchritudinem, nulla interiecta rerum humanarum nube,

contem-

contemplari liceat. quod ſi aſſequemur, contemnemus ea, quae ceteri mirantur, & in priuata uita, minimo contenti, regum fortunam adaequabimus. Vale. Romae. v i. Id. Octob. M D L X I I.

MARIO NIZOLIO Parmam.

D V M *aliquid ad te ſcribere quotidie cogito, et tamen diem e die exſpecto, ſpe uacui temporis, non modo ut commodius, ſed etiam ut uberius poſſem ſcribere; fecit, ut anteuerteres, humanitas illa tua, quã ego coniunctam pari doctrina, in amore, et in ore ſemper habui. ac mihi quidem ſiue ratio ipſa, ſiue amor in te meus facile perſuadet, ut praereptum abs te officij priorem locum, non ſolum aequo animo feram, uerum etiam gaudeam. quid enim mihi aut eſt, aut eſſe debet optabilius, atque iucundius, quam, a quo maxime omnium diligi cupio, eum dare operam, ut id me eſſe conſecutum intelligam? Quod autem eorũ librorum, in quibus & figurarum, & argumentandi, amplificandiq. uaria genera complecteris, quaſi ſpecimen quoddam ad me mittendum putaſti: ſiue tu id feceris, ut obſequerere ſtudio meo, cum id me ualde cupere intelligeres; ſiue, ut eliceres iudicium meũ, quod me uelle tua cauſſa multum, poſſe aliquid fortaſſe, hac quidem in re, animum induxiſſes; utroque nomine eſt ſane, cur te amem, ac tibi debeam plurimum; nec deeſſe patiar, qualecumque eſt, uoluntati*

tuae iudicium meum Ego enim, ut uere dicam, iſtam excellentem ad bene de litteris merendum animi tui propenſionem ita probo, ut efferam laudibus: agere autem haec te ſimul omnia, & implicari tot rebus eodem tempore, quas curare ſingulas, & conficere per magnum eſt, aeque probare non poſſum. Nec me fugit, argumentandi, amplificandiq. ratio, praeſertim a te tradita, quem afferre fructum poſſit: ſed figurarum uia, natura obſcurior, praeceptis ad hanc diem minus cognita, uſu certe parum trita, poſcere primo loco uidetur lumen aliquod doctrinae tuae, ut ad exoptatam omnibus eloquentiae laudem certum iter aliquando unius induſtria patefaciat. duo reliqua mox: ſunt enim praeclara, planeq. ſtudio tuo digna: interim, hoc unum ſi ages, primum tibi ipſi laborem ualde minues, ſine ulla tamen imminutione laudis tuae; deinde communis deſiderij exſpectationem, ex inueterata iam tuae uirtutis opinione ortam, explebis aliquanto maturius: quam multi enim ſint, qui haec Latinae orationis lumina nondum uiderint, ac ne eſſe quidem ulla ſuſpicētur; quam pauci uero, qui, cum ea uideant, imitandi tamen uiam, & rationem ignorent; ſcis ipſe omnium optime, & indicaſti iam ab illo tempore, cum te hac ipſa de re confecturum eſſe artem quandam, eamq. illuſtraturum unius Ciceronis exemplis profeſſus es. nimium diu debes, mi Nizoli, quod olim petentibus a te tribus familiariſſimis tuis, tuaeq. gloriae cupidiſſimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tunc adoleſcentulo, ſaepe promiſiſti.

ſiſti: nec tamen urgere te audeo, hominem aetate infirmum, oculis non bene utentem, publico etiam docendi munere diſtrictum: ſed meam ſententiam de re dicendam putaui: in quo habui rationem in primis ualetudinis tuae, ueritus, ne, cum multa ſenex admodum ſuſceperis, omnia perferre uix poſſis: de tempore autem, etſi iam indicaui non tam, quid ego, quam quid omnes cuperent, tamen ipſe moderaberis ex prudentia tua, & eo quidem animo, ut, in magna exſpectatione nos quoque de tuo commodo uehementer laborare, tibi perſuadeas. Equidem, ſi me audis, etiam illud ſuaſerim, ne ad figuras oratorum ſimilia aggregares poëtarum loca: quorſum enim? cum ab uno Cicerone omnis ubertas, & quaſi ſilua tum rerum, tum uerborum ſumi poſſit: quod ſi poetis prodeſſe uis: hoc quoque ſeparatim fiat: bene locabitur induſtria: nec ego aſpernor ea ſtudia, quae colui adoleſcens, & quorum ope fateor me ad aliquam oratorij numeri ſcientiam facile perueniſſe: nunc elabores uelim & hanc unam, & ſimplicem, omnium, ut ego ſentio, maximam, ac difficillimam eloquentiae partem. quo in genere, ſiue tu uerborum, ſiue ſententiarum ornamenta quaeras, non uideo, cur uno Cicerone contentus eſſe non poſſis. mihi quidem, cum immenſas eius opes intentis oculis contemplor, egere interdum ipſa paene Graecia uidetur: certe de noſtris, qui ad eandem laudem adſpirare potuerit, neque fuiſſe antea, neque fore quemquam puto. Dixi, quid ſentirem, ingenue pro mea conſuetudine, libenter pro a-

more

more in te ueterrimo, atque ueriſſimo: tu quid ſtatuas, utrum inſtituta commutes, an ut coepiſti pergas, pro tua ſingulari ſapientia iudicabis. Commentarios meos in epiſtolas Ciceronis, quae Familiares uocantur, cum a te exſpectari uideo, augeri mihi animos ad ſcribendum ſentio: & quamquam tu non inſtes; admoneri tamen uideor, ut abſoluam. ſed hoc nec ſine otio fieri poteſt; &, Romae otium optare, eius eſt, qui Romam ipſam ignoret, aut, qui, quod accidat uniuerſis, in eo ſibi praecipuam condicionem ſperare ſolus audeat. Sed, quia ceſſamus inuiti; & quia, quod fuit in opere difficilius, id tranſactum iam eſt: enitemur, ut reliqua diu non deſiderentur: anguſtiae temporis obſtabunt: at detrahere aliquid ſomno, et conferre ad elucubrandum licebit. turpe enim nobis eſt, qui uerſamur in artium nobiliſſimarum ſtudijs, antelucana uinci leniorum opificum induſtria; praeſertim cum illi nihil, praeter ea, quae corpori ſeruiunt, & uetuſtate corrumpuntur, nos animi fructum cum nominis immortalitate quaeramus. Vale. Romae. IV. Kal. Dec. M D L X I I.

ANDREAE GOSTINIO
Cracouiam.

RECTE *conieciſti, obrui me plane negotiorum fluctibus. nam, qui antea, cum eſſem Venetys, uel infimi ordinis hominibus reſpondere ad me ſcribentibus conſueſſem; ſcilicet Andreae Goſtinio, doctiſſimo,*

mo, & eloquentiſſimo uiro, ſumma apud principes auctoritate, & gratia, humaniſſime ſcribenti, nihil reſcriberem. tum uero me hominem non eſſe, minimeq. dignum ijs litteris putarem, quibus ab ineunte aetate ita meum ſtudium dedi, nihil ut antiquius habuerim, nihil omnino duxerim praeſtantius. Feci tamen in ſummis occupationibus, ut orationem tuam legerem: de qua ſic ſtatuo, ſcriptam eſſe grauiter, & ornate, ſic, ut ex iſta prouincia, quae nunc egregijs floret ingenijs, tibi comparem paucos, anteponam neminem. quo ſane nomine uehementer tibi gratulor, & liberalibus diſciplinis, quibus ab iſta eloquentia quantum ornamenti poſſit accedere, mente iam proſpicio. Perge, mi Goſtini, per eam uiam, quae te ad immortalem gloriam ducit. nihil optabilius ſapienti, quam ea quaerere, quae uulgus contemnit, eos uitae terminos, quos natura praeſcripſit, uirtute proferre. quod tu potes, & uelle debes, &, ut uelis, ego te, amicitiae cauſſa, nuper inter nos inſtitutae, non ſolum moneo, uerum etiam rogo. De migratione noſtra uideo te ex aliorum litteris cognouiſſe: nunc ex meis hoc ſcito amplius, cum hic & beneuolentia, & conſuetudine fruar, nec mihi quidquam in mentem uenerit optare, ac petere, quod a ſummo Pontifice Pio IV. non facile ſim conſecutus, angi me tamen, quod ſtudijs noſtris, quorum quae ſit ſuauitas, ipſe optime noſti, ita diuellar, ut ex ijs, quae pro communi utilitate non pauca eram exorſus, pertexere nihil liceat. quam iacturam, fortaſſe re minimam,

tamen, ut ad iuuandas bonas artes animi mei propenſio eſt, fero moleſtiſſime. Quocirca tibi iam, tuiq. ſimilibus, qui mihi uoluntate pares, doctrina, & otio praeſtant, cogor tradere uigiliam meam: idq. facio libentiſſime, qui publici commodi rationem ipſam per ſe, non cum mea laude coniunctam, plurimi ſemper fecerim. Ego tibi, ſi quid operae nauare poſſum, id totum polliceor, ac defero. ſeruiam libentiſſime, quantum in me erit, uoluntati, commodisq. tuis. Vale, & Petrum Miſcouium, Andream Patricium, ſingulares uiros, quibus fortaſſe excidimus, intermiſſo litterarum officio, rogo te, meis uerbis diligenter ſaluta. Romae.

FRANCISCO. MORANDO
Veronam.

EX *omnibus officijs, quae in me plurima contuliſti, quae cogitare ſaepe ſoleo, nullum mihi ſcito pluris eſſe, quam quod operam dederis, ut Iulij Iuſti, Comitis omni laude cumulati, amicitiam conſequerer. nam, etſi antea, teſtimonio adductus tuo, praeſtare eum litteris, ingenio, humanitate exiſtimabam: tamen uicit opinionem meam illius epiſtola, ſane ita luculenter ſcripta, ut ad antiquorum eloquentiam proxime accedat. non loquor ad gratiam: neque id amicitia noſtra, nec natura mea patitur. huic uiro, ſi cum generis nobilitate ſpectatur uirtus, quamquā nihil eſt ipſa uirtute nobilius, qui praeferri poſſit, neminem*

minem uideo. itaque illum in oculis fero, ornare etiam laudibus cogito, & meam obſeruantiam, ſi fieri poterit, apud poſteros teſtatam relinquere. tu, ſi ſpoponderis ei de me, quaecumque ab homine coniunctiſſimo exſpectari ſolent, gratiſſimum feceris. Naugerius, controuerſia quadam impeditus, tibi, ut arbitror, non ignota, ſuam profectionem diſtulit inuitus. nunc nihil obſtat, praeter anni tempus, quo minus in uiam ſe det. quantum diuino, ſi Pontifex Bononiam ſe conferet, de quo rumor paene raucus factus eſt, itineris comitem ſe praebebit; ſin minus, circiter Kalendas Martias, remiſſione frigoris, diſcedet. Orationem tuam licere tibi diutius, quam uolueras, limare, ac perpolire, non moleſte fero. at obtrectatio laudem minuet: quaſi praeſtare idem, ſi temporis ad ſcribendum tantundem daretur, quiuis poſſet. tu hoc ſuſpicaris: ego ſecus. nam boni, & recte intelligentes, ipſam rem aequiſſimis animis aeſtimabunt; improbi, & imperiti quid ſentiant, laborandum non eſt. alioqui negotium nobis numquam deerit. De rebus meis, hoc unum, quo laetari poſſis, accipe: frui me multorum beneuolentia: cetera ſatis frigent. cauſſam conferamus in tempora: nam ab hominibus libenter culpam auerto. Pontificis quidem praeſtantem animum ita uariae, itaq. graues diſtrahunt curae, ut ignorare multa cogatur, multa etiam delegare aliis, qui praeter ſuum negotium nihil curant. Valet filius, & res Romanas cupide tractat, quibus libellum ſuum de Orthographia non

mediocriter locupletauit. Vale. Romae. XII. *kal. Febr.* MDLXIII.

IVLIO.IVSTO
Veronam.

FRANCISVS *Morandus, uir ſane ita probus, ueriq. cultor, ut neminem umquam fallat; ita ingenio, doctrina, prudentiaq. excellens, ut falli ipſe non poſſit, multa mihi Venetijs, cum una iucundiſſime uiueremus, de tua ſingulari ſcientia, integritate, ſuauitate morum, & eximia quadam ad omnes artes, nobili uiro dignas, propenſione ſaepe praedicare ſolitus eſt. credebam facile tali uiro affirmanti, teq. amabam uehementer, eius teſtimonio permotus: ſed quanto eadem uidi illuſtrius, atque apertius in litteris tuis, quas ad me quo longiores, eo gratiores proxime miſiſti. itaque ad priorem illam uolūtatem, quam in te antea tantam contuleram, ut ad eam accedere nihil poſſe uideretur, acceſſio tamen eiuſmodi facta eſt, ut eorum ſtudijs, qui te & ſumma, & peruetere neceſſitudine attingunt, facile ſe aequauerit amor meus. nec uero me afficiunt illa, quae multis prima ſunt, familiae dignitas, amplae clientelae, & earum rerum, quas fortuna ſuppeditat, copia. neque omnino hoc de genere nunc diſputo. optent, ſi qui haec non habent; &, qui habent, honeſte fruantur. ſed eſſe quaedam haud paullo praeſtantiora, quae neque extrinſecus affluant, & ſemel adſcita num-*

quam remoueātur, quis, niſi ſanae mentis expers, dubitauit umquam? quae tu, cum illa quoque poſſideres, a maioribus parta, a praeſtante uiro parente tuo aucta, ita tibi acquirenda exiſtimaſti, quaſi haec ſola tui iuris, uereq. tua propria futura eſſent, reliqua ad te parum, aut etiam nihil attinerent. macte iſta ſapientia, iſtaq. uirtute. qui enim, ſubducta recte uiuendi ratione, corpori ſe minimum, animo debere plurimum ſentit: qui ita factus, itaq. inſtitutus eſt, ut imperet ijs rebus, quibus alijs ſeruiunt; uoluptatem nullam amet, ab honeſto ſeiunctam; ipſamq. honeſti ſpeciem ita contempletur, ut in ea totus haereat: is uitae fructum capit; is honorum uocabula contemnit; quiq. uerus honor ſit, & unde manet, quidq. uera nobilitas a fucata diſtet, ſolus intelligit. Haec te olim uidere, ac ſentire adoleſcentem, cum tibi ipſe dux eſſes in rebus egregijs ita ſtrenuus, itaq. certus, ut nec aetas illa, quamplurimos in optimo curſu remorari ſolita, languidiorem faceret, nec aequalium error a propoſita gloria deflecteret, iure mirabantur multi: nunc, iſto ductum ſenſu, iſta incitatum uoluntate, mirabiliter adiuuante natura, fortuna numquam aduerſante, cuius etiam commoda, quibus ad nequitiam abutuntur multi, ad uirtutis uſum conuertiſti, perueniſſe ad eam laudem, quo adſpirare pauciſſimis licet, cur miremur? incendi potius imitādi cupiditate, et commoueri exemplo debemus. equidem, a qua hora legi epiſtolam tuam, qua neſcio an quidquam grauius, aut elegantius adhuc uiderim,

tantum abeſt, ut aſſentatus mihi ſim ob eas laudes, quas in me pleno modio contuliſti, ut etiam, ſi quam antea de me ipſo opinionem ſuſceperam, quae ſane perexigua fuit, plane omnem depoſuerim. quod ſi, ſe ipſum noſſe, tanti ſemper fuit, ut inter ſaluberrima, humanaeq. uitae neceſſaria praecepta hoc praecipue ueteres illi Apollinis oraculo tribuerent: quantum a te habeo beneficium, quas tibi debeo gratias, quod, ut ipſe me penitus inſpicerem, ac mihi poſthac eſſem notior, effeciſti? neque hoc ſimplex lucrum eſt, quod, reuocata ad ueritatem ratione, coepi me minus diligere: ſed accedit illud, quod acuiſti induſtriam meā, ut conformarem me, quatenus liceret, ad iudicium tuum, &, quibus me laudibus ornandum putaſti, iis aliqua ſaltem ex parte reſpondere poſſem. quamquam, ſi tu me, quem ames, dignum iam exiſtimas: cuius praemij ſpe euigilem, aut quid laborem amplius? uberrimum cepi fructum ſtudiorum meorum: nulla mihi merces amicitia tua praeſtantior, nulla carior eſſe poteſt: in ea tantum pono, quanti uirtutem aeſtimo, quam certe omnibus rebus antepono. Congreſſum noſtrum ita exopto, ut tibi non concedam: nec tamen ſperare audeo futurum, ut una eſſe poſſimus: niſi ſi, qualia ſaepe multa contingunt, eiuſmodi aliquid praeter ſpem dies afferat, praeſertim publicis rebus ita fluctuātibus, ut mutari multa poſſint: utinam iactura leui: quod equidem ſpero: uerumtamen, ſi qua res orbem cōuerterit rationum mearum, lenietur incommodum ſpe conſuetudinis tuae: Mo-

randi

randi quidem noſtri, hominis humaniſſimi, atque doctiſſimi, conuictu domeſtico, quotidianisq. ſermonibus non dubito quin perfruar. Vale. Romae, XII. Kal. Febr. MDLXIII.

MARIO. CORRADO
Brundiſium.

SI *mihi omnia plane hic eſſent ſecundiſſima; quod utinam aliquando contingat; adhuc quidem aduerſi nihil eſt, quod ad rem domeſticam, & meã, meorumq. ualetudinem pertinet: aliquis tamen in ſummo gaudio dolori locus eſſet, quod nec ipſe ad te, ut interdum Venetijs ſolebam, praeoccupatione quidquam poſſum ſcribere; & ſimul fructu careo litterarum tuarum ſuauiſſimo: quo nihil ferre moleſtius poſſum, captus elegantia ſermonis tui, eaq. maximi erga me amoris ſignificatione, quae licet minime neceſſaria ſit, ſi quando tamen in litteris elucet, amanti nihil gratius, nihil iucundius eſt. quamquam hoc ipſo nomine, quod ad me tam raro ſcribis, cur ego te, mi Mari, non amem magis etiam, quam ſoleo; ſi modo id fieri poſſit? agnoſco enim modeſtiam tuam: agnoſco humanitatem. numquam tu hoc officium, quo abſentes colloquimur, et cogitatione ſaltem coniungimur; quo quidem utrique noſtrum nihil optabilius exiſtimo; intermiſſum eſſe patereris, niſi ueritus eſſes, ne mihi diligentia tua, curis aſſiduis diſtento, reſcribendi onus imponeret. quod ſi ita eſt; ceſſa-*

re tamen te, qui uacas, prorſus nolim. mihi uero hoc iuris non arrogo, ne numquam reſcribam: ſed hoc, te permittente, ſumo, ut id commodo meo fiat. negligentia me peccare in hoc genere non putato. quod ſi memoriae meae parum confides, & diu reſponſum tibi à me deberi patieris; admonebis, cum uidebitur, atque adeo exiges. numquam mihi in appellando, modo, ut ſoles, Latine appelles, moleſtus eris: quin etiam gratiam inibis, quod efficies, ut cum aliquo ſoluam lucro, crebro reguſtandis epiſtolis tuis, quas lego libentiſſime. Vale.

EIDEM, Brundiſium.

N O L I, *obſecro, ſecus, quam debes, & quam te dignum eſt, aut de mea in te uoluntate, aut de filij obſeruantia ſuſpicari. enim te diligimus, ſic plane, ut in eis neceſſarijs, quibus cum quotidie uiuimus, quosq. in oculis pro ſummis eorum meritis geſtamus, Marium Corradum, quem numquam uidimus, numerare ſoleamus. ſi dubitas, teſtes dabo. teſtes dico? cum unus inſtar omnium eſſe poſſit. nam Petrus Perpinianus, de cuius probitate, & doctrina non tu ſentis melius, quam ego. ex multis meis ſermonibus, quo tu apud me loco ſis, quantumq. tibi tribuam, optime coniecit. de filio autem quid putas? an tenero eius animo perſuaderi quidquam poſſe, quod a meo iudicio, meaq. conſuetudine abhorreat? mihi crede: cum illum egregijs imbui ſtudijs ex*

opto,

opto, ut imitari cum laude poſſit domeſticam induſtriam: tum hoc uolo in primis, & hoc illi praecipio ſemper, ut amet eos tantum, qui uirtute excellant, & quos amari, ac laudari a me ſenſerit. in quo magnam capio uoluptatem, quod eum uideo praeceptis meis locum non relinquere, & in hanc ſententiam ſua ſponte ita propendere, quaſi propriam in eo ſitam eſſe laudem exiſtimet. itaque ſumus erga te pariter animati, nec amicitia tua quidquam carius, aut antiquius habemus: merito id quidem: quid enim te amabilius? quis te uincit humanitate, litteris, eloquentia? noſtri uero, niſi me ſigna fallunt, quae tamen obſcura non ſunt, quis cupidior, aut etiam ſtudioſior? At nihil ad te litterarum per tot menſes. Vis tu nos alieni peccati culpam ſuſtinere? non arbitror te eſſe tam iniuſtum: neque hoc humanitas, & conſuetudo tua fert. accuſa eos, quibus id negotij dederas, ut litteras ad nos tuas perferrent: quarum in deſiderio diu fuimus, & mirabamur, cum ſis in ſcribendo minime impiger, & cum ad Perpinianum bene longas epiſtolas mitteres, nos a te, tuos ueteres amicos, ne ſchedulam quidem, aut litteram accipere; cum praeſertim de Inſcriptionibus antiquis a filio meo, qui M. Brutum in eo imitatur, quia quod uult, ualde uult, rogatus eſſes. Quare noſtram cauſſam debes aequam iudicare, et arbitrari id, quod res eſt, ſi tuas litteras, aut etiam ſine litteris inſcriptiones accepiſſemus, numquam nos commiſſuros fuiſſe, ut officium noſtrum deſiderare poſſes. nam Palea

tuus

tuus Aldi mei ſitim ſuis p[illegible] miſſis incendit, re nondum ſedauit. Vale. Marcello, fratri tuo ſalutem dices meis uerbis. Romae, XV. Kal. *Febr.* MDLXIV.

*, EPISCOPO. CREATO

E T S I, *de futuris rebus affirmare, grauitatis, & prudentiae non uidetur; coniecturam enim ſaepe fallit euentus, & obſcuritatis plena ſunt omnia: ſi quis tamen eas perſequitur diuinandi uias, quae ab excellentibus & ingenijs & ſtudijs, a cognita induſtria, a ſpectata uirtute ducuntur; hunc ego opinionis errore numquam labi, hunc optimum eſſe uatem exiſtimo. quae me ratio mouit ante aliquot annos, ut de tua dignitate praedicerem ea, quae partim conſecuta iam ſunt, partim ſic a me exſpectantur, quaſi longe non abſint. quid enim agebant, & quo ſpectabant curae illae tuae, ab ipſa paene pueritia ſuſceptae? quae res, quae ſpes tibi propoſita fuit, cum Reginaldi Poli Cardinalis, innocentia & litteris eximij, contubernium, ac domeſticam conſuetudinem expetebas? quid, cum Lutetiae, poſt obitum Poli, Vicomercato, Patauij Gennae, praeſtantibus in philoſophia uiris, operam dabas? quidquam ne ſequebare praeter ea, quae qui adipiſcuntur, omni honore digni & habentur, & ſunt? nos quidem te, amici tui, Patauij praeclara ſtudia ita complexum, ut diuelli uix poſſes,*

cum

cum & creberrimae propinquorum litterae in patriam euocarent, & praeſens frater non modo hortaretur ad reditum, uerum precibus etiam peteret, atque obſecraret, ui propemodum extruſimus, inuiti omnino, quibus carendum te eſſet, cuius conſuetudine nihil ſuauius; ſed ita duximus expedire tuae laudi; cum intelligeremus, quanto futura eſſet illuſtrior ingenij tui facultas, ab otio litterarum ad res gerendas traducta, praeſertim in iſta prouincia, in qua tibi maiorum tuorum uirtus tritum iter ad gloriam reliquiſſet; iſto Imperatore, quo nemo bonas artes excipit liberalius; his etiam temporibus, cum Chriſtiana Reſp. domeſticis hoſtibus uexata, ab ijs, qui eam doctrina, probitate, prudentia iuuare plurimum poſſunt, ideſt a tui ſimilibus opem poſcere uideatur. Quocirca primum tibi gratulor ob actiones illas Tridentinas, in quibus oſtendiſti ſaepe, ut audio, pro communi ſalute lumen animi, ingenijq. tui, numquam inops a conſilio in ambiguis rebus, numquam in maximis ac difficillimis a conſtantia relictus: deinde uero, quod tantorum meritorum egregie memor optimus & ſapientiſſimus Imperator non ſolum Quinqueccleſienſi te ornauerit Epiſcopatu, qui ſummis uiris deferri ſolitus honor eſt, uerum etiam ad arcanas res admiſſum ijs intereſſe conſilijs uoluerit, unde manat cum Chriſti gloria prouinciarum ſalus, unde proficiſcuntur ea, quae multis re, exemplo omnibus expediunt. omnibus enim utile illud eſt, quo Principibus Chriſtianis recte imperandi

*perandi ratio, et emẽdatae diſciplinae formula praeſcribitur. Atque equidem uidere iam uideor, & plane coniectura proſpicio, qualis, & quantus in iſto munere, bonorum omnium, beneq. intelligentium ſententia, ſis futurus, tum eloquentia, qua excellis, tum ratione, prudentia, integritate; quae in omnibus natura ipſa inchoat, induſtria perficit in paucis. quod niſi ita fore confiderem; & niſi tuos ad laudem impetus iam inde ab eo tempore, cum te mihi quaſi meis informandum ſermonibus tradidiſti, probe cognitos haberem: facerem id, quod tu, ut opinor, amori in te meo facile concederes: hortarer te, & precibus etiam agerem, iiſdem ſcilicet, quibus agerem cum filio meo, ſi iſto loco eſſet; ut aſſidue cogitares, quam perſonam gereres, quam grauem, quã illuſtrem, a quo impoſitam Principe: qui cum ſuum de te iudicium beneficio maximo declarauerit; beneficium tamen ipſum ſignificatione iudicij ſui uehementer auxit. quid enim putas eſſe in rebus humanis optabilius, quam ei non diſplicere, qui niſi Deo ualde placeret, ualdeq. carus eſſet, incurſione & ui barbararum gentium uaſtarentur omnia, legibus, moribus, hominibus, urbibus denique ipſis extremum impenderet exitium? Multa ſunt opinionibus hominum excelſa, atque ampla: quae ſi quis conſequi uult, curas ſuſcipiat, labores perferat, de ipſa interdum uita periclitetur neceſſe eſt, haec tibi, mi *, (meum enim adhuc appello, nec, ut ſpero, iſta mihi te dignitas immutauit) haec, inquam,*

tibi

tibi cogitanda non ſunt. nam quid tu non habes, cum hoc habes unum, ut mores, ingenium, ſtudia tua Ferdinandus Imperator probet? hoc eiuſmodi eſt, ut neque diu ſolum eſſe poſſit, & , ſi omnia conſequantur, omnia tamen unum uincat. Quare iſto bono ſic fruere, quaſi fonte & capite bonorum omnium, & quaſi omnium maximo. Tuos uero ſenſus, tuas actiones in omni uita, non dubito, quin ad immortalis Dei gloriam conferas. ſic educatus, ſic eruditus es. hanc ego tibi laudem tribuebam adoleſcenti: nunc, ſi uerear, ut robuſtior aliter ſentias, ac tui te diſſimilem praebeas, faciam imprudenter. Retine igitur inſtitutum, & perſuade alijs exemplo tuo, uerum decus in bene agendi perpetuitate poſitum eſſe; nihil opes ad laudem, nihil praefecturas ualere: obſoleſcere prorſus honorum inſignia, niſi ſplendor uirtutis accedat. quod quia te ſentire certo ſcio; propterea tibi ex animo, uereq. gratulor acceſſione dignitatis tuae; & , quamquam uarijs diſtinebar curis, feci tamen libenter, ut hanc ad te, indicem laetitiae meae, teſtemq. uoluptatis, epiſtolam mitterem. cui ſi reſponderis, iucundum tibi fuiſſe officium meum intelligam: ſin minus, moleſtum tamen fuiſſe numquam putabo: & occupationibus hoc tuis, illud amori tribuam. Vale. Romae, Kalendis Ian. M. D. LXIV.

DECIO.BRANCALEONI
Neapolim.

NISI *tibi nota eſſet occupatio mea, uererer in primis, ne accuſares officium meum, qui litteris tuis, amantiſſime ſcriptis, nihil adhuc reſponderim. Ego, mi Deci, hoc mihi iuris aſſumo cum amicis, ut, ſi quid ad eos magnopere non pertinet, a me uero non ſatis commodo meo fieri poteſt, omittam interdum, aut in aliud tempus reĳciam. te uero cur in meis neceſſarĳs non numerem, uel Cambĳ mei teſtimonio, qui tuã in me beneuolentiam praedicare ſolitus eſt, uel affirmatione tuarum litterarum, ex quibus duplicem uoluptatem cepi, & quod amari me abs te cognouerim, & quod eum te eſſe, quem qui non amet, hominem non eſſe contenderim. Nec me putes blandiri uelle. ſic equidem loquor, ut ſentio. Praeclara uirtutis fundamenta iecisti: ſigna uideo non obſcura, nec dubia tum ſtudĳ, tum ingenĳ: nec hortari magis, quam gratulari debeo: cum tu, quą aetate multi ad inanes uoluptates deflectũt, in ea ſolidam laudem quaeras, et propemodum inuenta gaudere poſſis. Nec dubito, quin iſtam mentem, & quidquid ex ea tibi manat gloriae, uel commodi, totum, quamtumcumque futurum eſt, acceptum Deo referre uelis. quod ſi facis; nae tu mihi multo amabilior es; tibiq. ipſe optime conſulis, cum falſam ſpeciem felicitatis humanae a ueri boni poſſeſſione diſtinguis.*

ſtinguis. Vale, & Cambium noſtrum, iuuenem eximiae humanitatis, cupidumq. omnium liberalium doctrinarum, ſaluta meis uerbis. Romae. VIII.*Id. Quinct.* MDLXIV.

EIDEM, Neapolim.

MIRAMVR *uterque; tu, quod litteris tuis non reſponderim; ego, quod eo me nomine appelles, atque officium meum requiras. quid? tu ſolus ignoras, quibus diſtinear curis? quantis rerum oneribus premar? quam numquam uacem? nec tamen deſerere officium ſoleo. numquam id mea uel conſuetudo, uel natura pateretur. At non reſcripſi. Excuſat me litterarum tuarum argumentum. petebas a me ſcripta mea. quae corrigere cum uellem, otium numquam nactus, comprimenda potius, quam emittenda, iudicaui: idq. ſum arbitratus licere mihi per humanitatem tuam. Hoc ipſum, inquies, ſcripſiſſe te uellem. Hoc ipſum te quoque ſuſpicari, decuit: & erat amoris; & ego, id te cogitare, aut ad aliam ſaltem cauſſam referre ſilentium meum, libenter mihi perſuaſi. in quo ſi tu me putas indulgere mihi plus, quam oporteat: aſſentiar, cum ea fortaſſe condicione, ut te quoque plus a me, quam par ſit, exigere fatearis. nam in iis, quae tua intereſſe cognouero, nulla, mihi crede, impediet occupatio, quo minus amicitiae noſtrae debitum officium praeſtem. inanes autem litteras ut mittam, uix impetrarem a me ipſo,*

ſo, ſi otio abundarem: quid, cum egeam uel maxime? Equidem, in te amando partes ut meae deſiderentur, numquam committam. idemq. a te peterem, niſi uoluntatis in me tuae teſtes epiſtolas tuas. Cambium autem noſtrum, quem aeque diligimus, quaſi ſponſorem haberem. Aduentum tuum, de quo ſpem rurſus inieciſti, auide exſpecto. Vale. Romae, III. Non. Febr. MDLXV.

ANTONIO. FVRNARIO Neapolim.

ET *aequa petis: & nihil eſt, quod ego tibi, pro tua praeſtanti uirtute, non libenter tribuam. itaque, licet ijs diſtinerer curis, a quibus reſpirandi locus non eſſet; potius tamen habui nihil, quam ut adirē ad eos, qui cum Indicem correxerint, eiuſdem interpretandi ſcientiam maxime omnium tenent. ij ſunt quattuor uiri, doctrina, & dignitate non uulgari, humanitate etiam tanta, quantam ego ſummam cognouerim. quorum unus, uetere mihi neceſſitudine coniunctus, eloquentia princeps, Mucius Calinus, Archiepiſcopus Iadrenſis, cum litteras tuas legiſſet; incendi aliqua tui cognoſcendi cupiditate uiſus eſt, extulitq. laudibus ingenium tuum, aſſentiente me. deinde, acturum ſe cum collegis de tua re diligenter, pollicitus, biduo poſt ita mihi reſpondit: ſi qui ſint Aſtrologiae iudiciariae libri, qui certo aliquid non affirment; eos legi tuto poſſe: totamq. hanc eſſe partem in Indice diſer*

tis

tis uerbis ita explicatā, ut nihil addendum uideatur: Epiſcopis prouidendi ne peccetur, facultatem eſſe permiſſam: iis ſe nihil praeſcribere neque uelle, neque poſſe: nec dubitandum, quin ij pro ſalute animorum, & religionis noſtrae commodo, atque ornamento, egregie adminiſtrent omnia. Haec de negotio tuo: in quo praeſtiti, quae ſunt in me, diligentiam, & fidem: reliqua pro tua prudentia, & aequitate, niſi fallor, a me non requiris. amicitiam tuam, ut debeo, facio plurimi: idq. ut intelligas, elaborabo, & fortaſſe perficiā. Vale. Romae. IIX. Id. Quinct. MDLXIV

EIDEM, Neapolim.

OFFICIVM meum, quod ab optimo erga te animo profectum eſt, iucundum tibi fuiſſe, uehementer gaudeo: equidem uellem, quantum in me uoluntatis, & ſtudij, tantum eſſet auctoritatis, & gratiae. nae tu intelligeres, quo apud me loco ſis, quantumq. ijs, quae uulgo bona appellantur, anteponā ea, quae uere bona ſunt. in quo puto non diſcrepare iudicium tuum a ſententia mea. exculto enim uirtute animo nihil in me placet; recta, & honeſta, & cum ipſa uirtute coniuncta, prima ſunt. Quare uelim ita plane exiſtimes; patere me totum tui ſimilibus, ideſt, probis, & eruditis hominibus; nihil mihi pluris eſſe, quā ijs operam nauare, eorumq. cōmodis inſeruire: quod ubi contingit, ita laetor, quaſi beneficium acceperim, non dederim. Tu autem, quaſi magnum aliquid tu cauſſa praeſtiterim, gratias mihi agis: & ſuauiſſimam

CC epiſto-

epiſtolam condita roſa dulciorem facis: amanter tu quidem, & benigne: ſed e ſtudiorum ſimilitudine, praeſertim artium liberalium, quibus uterque noſtrũ deditus eſt, contractus amor munera non deſiderat, ſeipſo contentus eſt: nec mihi quidquam eſt, aut eſſe poteſt te ipſo praeſtantius, & beneuolentia tua: quam ſi conſeruas, omni me afficis beneficiorum genere: & hoc nomine maiores tibi habeo gratias, quã ſi mihi Adonidis hortos donares. Ego te, ut debeo, in oculis iam fero, licet numquam uiderim. Vale. Romae. IV. *Kal. Sext.* MDLXIV.

EIDEM, Neapolim.

MAGNI *amoris indicium, quod ſcribere ad me uolueris, cum tamen, quod ſcriberes, nihil eſſet. argumento ſcilicet numquam indiget uerus amor. uere autem quis amat, niſi qui, ſpeciem uirtutis intuens, haeret in ea, unam expetit, cetera floccifacit? hoc idem qui ſentiunt, facile coniunguntur animis, licet longiſſime diſtent. quod, opinor, utrique noſtrum contigit. nam ſtudiorum ſimilitudo contraxit amicitiam noſtram, nec uulgarem, ut uideo, ſed qualem ſaepe multorum annorum obſequia, officiaq. plurima, & familiaris conſuetudo nõ peperit. quod tu ſi cogitas, ut ego non mediocri cum uoluptate ſaepe facio: contentum eſſe me, & laetari uehementer uoluntate, ac ſtudio tuo, munera uero prorſus non eſſe neceſſaria exiſtimabis. quamquam amplector equidem officium tuum, & de paſtillis aromaticis ago gratias, cum*

praeſer-

praeſertim ſtomacho languenti utiles admodum experiar. quod uero de muliere dulciaria addidiſti; amo diligentiam tuam; uel quod eius excellenti opera uſus es; cum uulgaris tibi confectura, qui tuus eſt in me amor, non ſatisfaceret; uel quod ipſum mihi ſignificandum putaueris. Cymbae tuae ſecundos uentos exopto: & libenter ſpero fore, quod uehementer cupio. res tamen ipſa quae ſit, quidq. ſibi uelit Aquilonaris illa tempeſtas, plane non aſſequor. ſum enim aliquanto hebetior, quam tu ſuſpicaris. De minutis auibus, riſi, & conſilium tuum, licet cauſſam ignorem, tamen improbare non audeo. nimirum, cauere, ſapientis eſt: & ſatis cauet, qui non temere credit. quod Epicharmi, poetae Siculi, celebrato uerſiculo monemur. Vale. Romae. XII. *kal. Febr.* MDLXV.

NATTAE

NOTVM *tibi eſſe arbitror ſtatum rerum mearum: de quo tamen, & de mea ualetudine, ex familiari tuo, qui has litteras perferet, cognoſces. Voluntatem in te meam, atque obſeruantiam, quae antea fuit, eandem eſſe, ac ſemper futuram, tibi perſuadeas, utinam re ipſa aliquando experiaris. habet hoc uirtus, ut langueſcere animos in amore non ſinat. te uero, quis iam ignorat, cum pauciſſimis in omni genere laudis eſſe conferendum? Perge in curſu laudabilis induſtriae tuae: quando nec otium deeſt, quod mihi occupationibus eripitur, & praeclara habes adiumenta doctrinae, atque ingenij, quae tibi*

gloriam, nobis fructum afferent. Me uero ut ames amore illo tuo ſingulari, ita cupio, ut nihil magis. Haec ſcripſi raptim, in ſumma uacui temporis inopia. Vale. III. *Id. Quinct.* MDLXIV.

PETRO. MAFFAEIO. Genuam.

ET *otium tuũ ſignificas; quod equidem uehemẽter optabã: & latine ſcribis: & coralia quoque polliceris. nil profecto tuis litteris iucundius. hoc enim uerbo per uxoris, & filiae ualetudinem iam uti licet: unum requiro, quod otij rationem prope nullam reddis. atqui me id a te, uel ſi taceam, exſpectare tamen, ne dicam exigere, poteras opinari: ſi modo, te à me diligi, et diligi propter ſtudia tua, putas. Iuriſconſultus ille adhuc litigat, cum damno lucrum quaerens. quem diligat, ignoro: utitur quidem perpaucis, et amare tenebras uidetur. fortaſſe illi perſuaſum eſt, deſiderari ſe poſſe ab oculis multorum, ſi rarus in publico ſit. id populus curat ſcilicet. Haec de illo, quod ad me attinet, non libenter, tua uero cauſſa ſcripſi non inuitus, ne prorſus amiculi deſiderio tabeſceres. Venio ad Antonianum, quaſi a ruta ad pulegium: nihil enim hoc adoleſcente amabilius, ſiue mores, ſiue doctrinam ſpectes. Gratulatus ei ſum tuo nomine de oratione, qua Caeſarem in funere laudauit. is tibi uiciſſim gratulatur de ſtatu rerum tuarum: ſperatq. fore, ut aliquando te ad nos referas bene nummatum, & fruaris nobiſcum ſimul tranquillo animo litterulis noſtris, certo uectigali, tua uirtu-*

te

te parto. quod hic, ut ſunt tempora, pauci conſequuntur. nihil autem miſerius, homini praeſertim liberaliter educato, quam ſuſpenſas habere uiuendi rationes, & aliunde pendere, dubia ſpe, quam ſaepe fallit euentus. Tu igitur fruere iſto otio, & colloca in tuto fortunas tuas: quod uides facere diſcipulos tuos. πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. *Camillum Seuerinum, doctum iuuenum, & probum, ruſticari cum nobili iuuene, optimeq. erga ingenuas artes animato, Io. Baptiſta Nigro, ualde laetor. non enim dubito, quin multas diei horas iucundiſſime traducant, animum egregijs de uirtute ſermonibus oblectātes, corpori tribuentes, quantum ſatis eſt. utrumque cupio, quod tuo commodo fiat, meo nomine ſalutari. Aldus te, ut debet, amat, ſalutemq. tibi multam impertit. Vale. Romae. Idibus Sept.* MDLXIV.

PAVLO. SACRATO. Ferrariam.

MALE *ſentis de utroque noſtrum, cum de immutata mea erga te uoluntate ſuſpicaris. nam & me leuem, atque inconſtantem, et te fingis diſſimilem tui, ideſt eum, cuius in amore, cognita iam uirtute tua, languere quiſquam poſſit. tu de te ipſo uide quid ſtatuas, & quo modo feras iniuriam tuam: ego meā nec diſſimulare, nec ferre leuiter poſſum. nam, cum ab ineunte aetate ingenium, animumq. meum ijs artibus, & ſtudijs excoluerim, unde praeclara omnia naſcuntur: ſcilicet egregium induſtriae meae fructum ferrem, ſi, quod in quibuſdam ſoleo reprehendere,*

quodq. ipſe ſciens numquam feci, in amicitia peccarem, praeſertim tua, quae non, ut multae, caſu & fortuito contracta, ſed expetita a me ſemper, & pluris aeſtimata, quam quae uulgo maxima putantur. Obſecro te, iſtam ne patere ſuſpicionem in animo tuo reſidere: cogita, quod res eſt, te mihi eſſe in oculis: delectari me uehementer memoria officiorum tuorum, & angi nonnumquam, quod habere magis gratiam, quam referre, poſſim. In penſione exacta, & pecunia permutata agnoui diligentiam tuam, uel amorē potius, quo tu adductus, mea negotia uel minima ita curas, quaſi maxima ſint, maioremq. commodi mei, quam dignitatis, & perſonae tuae rationem habes. De locatione uero renouanda, totum ad te refero. mihi, quidquid egeris, non modo ratum, ſed etiam gratum erit. uenditionem quidem temporibus excludi, & priuatorum fortunas nouis uectigalibus exhauriri, non mea magis, quam ueſtra, cauſſa doleo. quamquam dolorem noſtrum leuare debet illa ratio, quod nihil malum ſine culpa, item ut cum culpa nihil bonum. Ego me hoc in aduerſis didici ſuſtentare ſolatio. quod ignorari a Chriſtianis, quibus haec ſententia praeſtantiſſimum in caelo fructum promittit, cum iis etiam philoſophis, qui uerae felicitatis uix umbram uiderunt, notiſſimum fuerit, turpe ſimul, & exitioſum eſt. Vale. Filius te ſalutat, & in primis obſeruat. Romae, XVI. Kal. Dec. MDLXIV.

EPISTOLARVM
PAVLI. MANVTII
LIBER. SEPTIMVS

CAMILLO. PALAEOTTO
Bononiam.

R*ECTE, & amabiliter cogitas, cum uſuram mihi ſermonis tui, tuaeq. ſuauitatis, ademptam locorum interuallis, reſtituendam quoquo modo litteris exiſtimas. hoc ſane non modo mea peruetus in te, & perpetua, & iam ad ſummum perducta beneuolentia, uerum etiam humanitas illa tua poſtulat, in qua tibi conſerre poſſum pauciſſimos, neminem certe debeo anteponere. Atque hoc loco recurrit animus ad initia noſtrae neceſſitudinis, repetitq. ſecum, & magna cum uoluptate contemplatur officia tua: quae libenter alijs praedico, tibi non minus libenter exponerem, ut hoc ipſo me gratum, & memorem intelligeres, niſi me reuocaret pudor tuus, et putarem confidere te memoriae meae, nec tamen expetere a me quidquam praeter uoluntatem. Sed omitto illa uetera: recentem gratiam praeterire non poſſum; quod homo ſemper diſtrictus a publicis rebus, priuatis etiam, quae tua benignitas eſt, amicorum negotijs tum opera, tum animo diſtentus, epiſtolam tamen ad me miſeris et bene longam, quod ipſum a-*

moris eſt, et omni prorſus officio, omniq. lepore, et elegantia refertam. Nam, quod me laudas: non ita deſipio, ut uelim tecum de ueritate contendere. ſi te delectat hic error; fruere quamuis diu, me nec repugnante, nec inuito. ſin errare turpe ducis, in eo praeſertim genere, in quo te, uel ſi ego tecum ſentire uelim, res tamen ipſa facile refellet: dic me deditum litteris, dic antiquitatis cupidum imitandae: ſtudium tribue; largire induſtriam: haec fatebor, & agnoſcam: de doctrina uero, & eloquentia, quam in me utramque plena manu congeſſiſti, etiam atque etiam uide quid ſentias. quam enim tu laudem bene & emendate ſcribendo conſequeris, eandem laudem non bene de ſcriptis alienis iudicando ut amittas, committere non debes. Habuit iſtam gloriam proxima ſuperior aetas: cum florerent illi illi uiri, de quibus nulla poſteritas conticeſcet, Bembi, Sadoleti, Poli, & horum uel aemuli, uel imitatores multi. tunc induſtriam benignitas excitabat: fructus laborem ſequebatur: ad opes, ad honores aditus patebat. nunc obſoleſcit ſplendor omnis Romanae linguae, & deſtituta praemijs migrat ad exteras nationes eloquentia. Hic tu me uocas ad ſcribendum, & quaſi iam languentem in curſu quantum potes incitas. Obſecro, quid ſpectemus? uides enim tempora: uides hominum ingenia, ad inuidiam proniora, quam ad aequitatem. dignitatem uero illam, & ea commoda, quae propoſita olim erant, nihil eſt, quod cogitemus. Quocirca ſine me cedere temporibus, et

minuere laborem aetate iam ingraueſcente: ſi non concedis, quod interdum cupimus, ut artem omnino deſinamus. Ac faceres tu quidem, ut ego ſentio, aliquanto iuſtius, ſi ad communes amicos, Sigonium, & Amaſaeum, utrumque doctrina, & ingenio praeſtantem, cohortationem iſtam conuerteres. quamquam Sigonium ceſſare non arbitror: ſcribit enim minus alacriter, quàm egregie. Amaſaei autem muſas, quaeſo, cur pateris ſilere? certe illum dixeras accurate quaedam pangere in hiſtorias Polybij. magnifica res, & glorioſa: cuius exſpectationem ego te auctore iam aliquam apud eruditos homines commoui. nunc tuae ſunt partes, ut illum urgeas, efficiasque, ut omnino opus appareat. ſimul enim & ſtudioſorum utilitati, in qua pater eius, dum uixit, eximia cum laude fixit omnes curas, et gloriae ſuae uehementer conſulet. Amulius Cardinalis, optimarum artium patronus paene ſingularis, tua ſui memoria ita delectatur, ut, ſi cetera deſint argumenta, uel ex hoc uno conſtet, quo apud illum loco ſis. itaque noli uereri, ne illi ex animo effluas. non enim is eſt, qui uel temere amet, uel temere amare deſinat. noui iudicium in deligendis hominibus: noui conſtantiam in tuendis. praeterea fratrem tuum, Auditorem Rotae celeberrimum, clarum praeſtantibus in Chriſtianam Remp. meritis, in oculis fert: de te uero perhonorifice et loquitur, et ſentit. Cum Vitellio tuis uerbis de noua dignitate ſum gratulatus. egit gratias, et laetari offi-

cio tuo, uelleq. plurimum tua cauſſa uiſus eſt. Vale, et Sigonio meo, et Amaſaeo tuo, uel potius utrique noſtro, ſalutem a me plurimam. Romae, XIII. Kal. Ian. MDLXV.

EIDEM, Bononiam.

CARDINALEM *habes fratrem tuum. habes igitur, cur & uehementer & perpetuo gaudeas. diuinum enim bonum honor eſt, non quilibet, ſed is tantum, qui uitae innocenter actae, qui ſummis in Chriſtianam remp. meritis, qui rectis denique ſtudijs, artibusq. tribuitur. quod quia contigit fratri tuo; cuius animum, ab omni ſemper ambitione remotum, non haec uirtutis inſignia, quae ipſa per ſe nemo ſapiens concupiuit umquam, ſed ipſa uirtus ſua forma ad bene agendum illexit: ideo laetantur omnes boni, & fructum quiſque capit ex aliena dignitate: quaſi ad omnes pertineat id, quod, ſi eoſdem ſenſus, eaſdem actiones imitentur, ſperare omnibus licet. quo tibi nomine haud ſane paullo plus, quã uerbis aſſequi poſſum, gratulor: nec uero tibi ſolum, ſed familiae tuae uniuerſae; cui proponitur egregium colendae uirtutis exemplum, ſic, ut uix iam eſſe quiſquam poſſit, qui non ad uerum decus, atque ad omnes bene audiendi partes excitetur. Ego ipſe, qui quidem in tuis eſſe, & numerari uolo, neſcio quo modo uehementius, quam antea, cupiditate ſolidae laudis incendor, atque ita ſtatuo, non ſatis eſſe, in*

ſtudijs, & in uita me ſimilem eſſe mei; laborandum, atque enitendum, ut ipſe me uincam, &, qualem eſſe decet eum, quem uos diligitis, & in quem officia multa contuliſtis, talem aliquando me praebeã. Equidem, ſi uoluntati par facultas eſſet, noſtram amicitiam, quae uobis, ut ego ſenſi, periucunda, mihi, ut omnes intelligunt, perhonorifica ſemper fuit, libenter ornarem. ſed euenit contra, ut ego orner quotidie magis iudicio de me ueſtro, & hac ipſa, qua uix optari maior ulla poteſt, recenti ueſtrae dignitatis acceſſione ſimul accedat aliquid ad exiſtimationem meam. caue enim exiſtimes, aut laetari mediocriter amicos meos, aut mihi a paucis illo ipſo die, quo in ampliſſimum ordinem frater tuus cooptatus eſt, gratulationem eſſe factam. eoq. maior & mea, & aliorum laetitia eſt, quod fore nemo dubitat, quin hunc honorem, qua uirtute eſt adeptus, eadem ita gerat frater tuus, ut ex eius induſtria, doctrina, probitate fructus Criſtiana Reſpub. maximos capiat. ſic enim uixit ad hanc diem, & in maximis, grauiſſimisq. rebus ita ſe exercuit, nihil ut illi iam placere poſſit, quod a communi bono diſcrepet, nihil tam difficile, tam ue arduum occurrere, quod uel prudentia non aſſequatur, uel cura, ſtudio, ſcientia non perficiat. Vidit igitur in hoc quoque multum, qui cetera omnia pro ſua ſingulari ſapientia proſpicit egregie, Pius IV. Pont. Max. cum talem uirum, non modo non ambientem, ſed nec opinantem, non poſtulantem quidem certe, in Cardinalium collegium, ipſo Collegio

compro-

comprobante, probis omnibus, & eruditis uiris mirifice laetantibus, adſciuit. Nos autem, & quicumque bonis bene cupit, eaq. uult, ac ſentit de communi re, quae uelle & ſentire omnes debemus, diuturnam expetamus, et precemur a Deo fratri tuo uitam: ut cum praeſtantibus uiris, quos habet, dignitate pares, uoluntate, & ſtudio ſimiles, eam uniuerſae Eccleſiae, quam tempus & neceſſitas flagitat, opem afferre poſſit. quod ſi acciderit; publica primum cauſſa, deinde etiam noſtra laetabimur. futurum autem, ego quidem, permotus diuinatione quadam, non magis opto, quam ſpero. Vale. Romae, idibus Mart. M. D. LXV.

IO. FRANCISCO. COMMENDVNO CARDINALI. CREATO.

O DIEM *praeclarum, qui perpetuae uoluptatis et laetitiae nobis initium attulit, quarto idus Martias. illo enim te die Pontifex Max. a cunctis bonis expetitum, cum excellentibus aliquot uiris Cardinalem nominauit. Queri iam deſinamus, uirtuti locum non eſſe. quod antea multis in ore fuit, nec iniuria. quoſdam enim ad ſummos honorum gradus nobilitas, nonnullos opes, alios alia, ſola uirtus pauciſſimos extulit. deleuit hanc maculam, & ueterem illam Pontificum ſanctiſſimorum conſuetudinem, retentam a paucis, exoptatam diu, Pij Quarti numquam ſatis laudata ſapientia renouauit. Quo facto,*

te

te quidem pro tua non uulgari prudentia intelligere arbitror, quae tibi partes impoſitae ſint, quasq. res & praeſens a te dignitas, & anteacta tua uita poſtulet: ego autem hoc tibi uideor affirmare poſſe, unũ ſenſum eſſe, unamq. uocem cum tibi gratulantis uniuerſae bonorum Reip. tum uero maximas Pontifici gratias agentis, quod temporibus difficillimis labantem Eccleſiam tali praeſidio fulſerit, ultroq. tibi iſtũ honorem detulerit non petenti, quem ſtudioſe petentibus nobiliſſimis uiris denegandum iudicauit. Omnino, quod tu ſcis optime omnium, nullam mercedem requirit uirtus, nec ad ſe ornandam aſſumit aliquid extrinſecus; uerumtamen, ſi duabus rebus, praemio, & poena, quod ſapientiſſimi uiri litteris mandarunt, ſalus publica continetur: utroque pariter eſt laetandum, & ea bonis impertiri, quae inter homines ducuntur ampliſſima, & ita improbitatem notari, ne quis exſultet in culpa, & impunitatem licentia conſequatur. Quod cum ita ſit; laetari te quoque plurimum decet honore tuo, et fructum illum magni facere, quem tamen non appetiſti; cum labores grauiſſimos pro Sedis Apoſtolicae commodo ſuſciperes, cum pericula ſubires, cum omnes denique curas, omnem mentem, operamq. in communi ſalute collocares. Equidem, ubi te Cardinalem eſſe declaratum cognoui, exſultaui gaudio, eaq. perfuſus uoluptate ſum, quam his litteris exprimere mihi non licet, tu tamen, ut opinor, cogitatione comprehendes, ſi, quae mea ſemper in te fuerit primum beneuolentia; dein-

de

de etiam, ubi coepit eſſe tua uirtus illuſtrior, obſeruantia, cum animo tuo conſiderare uolueris. quod ut facias, etiam atque etiam a te peto. Vale. Romae, XII. Kal. Apr. MDLXV.

CHRISTOPHORO. RVFO

PENDEBAM *animi, nec ſatis conſtituere poteram, plus ne uoluptatis ex diſceſſu tuo caperem, an moleſtiae. uoluptatem afferebat illa ratio, quod erudire artibus egregijs adoleſcentem illuſtri loco natum, quam tu curam ſuſcepiſti, primum, ut ego ſentio, dignitatem habet: deinde, fructum ex eo te poſſe colligere intelligebam, non illum quidem tua cum induſtria & uirtute conſerendum, attamen eum, qui pro malis temporum non omnino contemnendus eſſe uideatur. quod ſi otium quaeris, uel ut aggrediare ad ſcribendum, uel ut ea, quae iam habes inſtituta, perpolias: iſto fortaſſe loco nihil aptius aut accommodatius ad tua conſilia reperies. nam in urbe Roma, etſi nihil obſtat, quo minus arbitratu ſuo quiſque uiuat, interpellatores tamen quandoque non deſunt, honeſti illi quidem, rectisq. dediti ſtudijs, interpellatores tamen. Haec erant, quae mihi de te cogitanti laetitiae non parum afferrent. Rurſus, cur non dolerem, cum hic te multi, ipſe multos diligas, carere nos tua conſuetudine, te noſtra? tuam uero non uulgarem doctrinam, cui quidem ego ſemper, a quo primum die tua ſcripta uidi, debitum uoce mea teſti-*

teſtimonium perſolui, in hac luce & celebritate uerſari, ubi cognita decoretur, quis, qui te uere atque ex animo amet, non uehementer cupiat? Hanc mihi moleſtiam prope omnem, et ancipitem ſane curam eripuit epiſtola tua. quod enim tu ſtudiis tuis otium exoptare uidebaris, eo te iſtic iucundiſſime perfrui, nec urbis deſiderio admodum laborare, facile conieci. itaque uide, quam libenter animum meum ad tuã uoluntatem accommodem. idem ſi ad me ſaepe ſcripſeris; quod ita expeto, ſi modo fieri tuo commodo poſſit: abeſſe te laetabor, cum ea tamen ſpe, ut aliquando nos reuiſas, tum ſcilicet, cum rationes tuae patientur. idem ſentit, idem uult Octauius noſter, idem etiam Sirlettus Cardinalis: qui uiri? ornamenta, et lumina noſtrorum temporum: quibus te eſſe ac fore ſemper cariſſimum, non dubito quin et tibi perſuadeas, et id in magna tuae felicitatis parte ponas. Vale. Romae, IV. Id. Apr. MDLXV.

IO. GENVAE.

CONVENIT inter nos de nota ſcriptis meis apponenda, quae moram ferre non poſſint: notae uero ſignum omiſimus. hoc igitur erit, †. Tu ſi mihi in hac deſcribenda epiſtola tam celeritate ſatisfeceris, quam emendate ſcribendi ſtudio, politaque, et eleganti litterarum forma ſatisfacere ſolitus es: multum addes ad officia in me tua: quae cum augeantur quotidie, augeri tamen uix poteſt amor in te

meus:

meus: eo iam peruenit non modo litteris, et ingenio, ſed moribus etiam, et probitate tua: quae ego haud paullo pluris, quam omnium rerum ſcientiam, ſoleo aeſtimare. Vale. Ex aedibus noſtris. Nonis Ianuar. M. D. L X I V.

IOANNI. BAPTISTAE. TITIO Florentiam.

ETSI doleo, negotijs te nimium diu a conſuetudine abduci ſtudiorum tuorum: tamen hanc in dolore uoluptatem capio, quod tu is es, qui, adempto librorum uſu, doctiſſimorum hominum aſſiduo congreſſu, & ſermone familiari iacturam hanc ita ſarcias, ut minorem fructum ex otio ſuo multi capiant, quam tu ex negotio tuo. gratulor tamen tibi, quod, litibus aliquando liberatus, redieris ad communes Muſas: cum quibus quam iucunde uiuas, de me ipſo coniecturam facio. paſcor enim, mihi crede, litteris: cetera omnia uel moleſta, uel certe parum grata. Daetus, et Bonannus ſi, ut ſcribis, ita de me ſentiunt; uehementer gaudeo. equidem utrique, non tuo ſolum, uerum aliorum quoque teſtimonio permotus, plurimum tribuo. quod utinam litteris, aut officio ſaltem aliquo, declarare poſſim: in quo facultas exoptanda, quae nunc quidem abeſt; animus certe numquam deerit: ſin id minus licebit; tu ſcilicet, quae tua eſt humanitas, & in me amor, cum de me ijs omnia polliceberis, tum eorum mihi beneuolentiam,

cuius

cuius ipſe potiſſimum auctor fuiſti, conſeruabis. debes enim, & uis opinor, ut optimus artifex, perpolire opus tuum, & ad exitum perducere. A te, mi Titi, promiſſa non exigo; ne, quod liberalitatis eſt, id uidear fidei uelle tribuere; cum tamen utrique confidam pariter. hoc tantum dicam: quod te facturum ſcripſiſti, id ſi quamprimum feceris, fore, ut non minus de tempore, quam de re, tibi gratias agam. Cotta tuus ſemel & iterum ad me uenit. ſane delector hominis probitate, moribus, doctrina. amo etiam ut amicum tuum. et, quamquam premor negotijs; quod tu optime ſcis; cum tamen ire ad me uoluerit, numquam eum excludet occupatio mea. Filius abeſt, Venetias profectus ante aliquot dies, inde Aſulam: quo in opido frater meus, ab omni remotus grauiore cura, tranquillo animo ita ſibi uiuit, ut rem domeſticam non contemnat. Vale. Romae, V. *Kal. Nou.* MDLXV.

MARIO. CORRADO
Neapolim.

ETSI *nec magis, quam ſoleo, uacabam; & ad quotidianas occupationes acceſſerat cura ſane grauis, ex interitu ſuſcepta domeſtici hominis, ad mea negotia uehementer apti: feci tamen, amore impulſus, quo te propter ingenij, doctrinaeq. praeſtantiam mirifico ſum complexus, ut epiſtolae tuae reſponderem: quae mihi uoluptatem eo maiorem attulerat,*

quod te Neapolim ueniſſe, nec ſtatim diſceſſurum, cognoui. ſaepius enim, & commodius, ultro citroq. curſantibus publicis tabellarijs, tu de meo, ego de tuo ſtatu audiam. Videre mihi uideor, te totum in litteris eſſe. cupio non inanem eſſe coniecturam. ut ut eſt, hoc equidem ſpectro delector, & mirabiles induſtriae tuae fructus exſpecto. Ad Latinam uero linguã quod attinet, mihi crede, ſine cauſſa laboramus. an illa tibi, tot ueterum illuſtrata monumentis, tot etiam recentiorum probata teſtimonijs, uel noſtro, uel cuiuſquam egere patrocinio uidetur? praeſidij ſatis, atque opũ in ipſa poſitum eſt ad repellendas iſtorum iniurias: quae tamen in ipſos recidunt. nam ei nemo maledicit, qui ſe ipſum inſcitiae non condemnet. quod ſi Latinae linguae ſpecies, & pulchritudo, quae uulgi oculis non patet, cognoſci ab ominibus poſſet: amores incredibiles, ut ille ait, excitaret ſui. me quidem ſic affecit, cum tamen integram eius formam nondum nouerim, extrema quaedam lineamenta uix adſpexerim, ut reliquas uoluptates cõtemnam, cum hac, & in hac libenter, & iucunde uiuam. qui uero aliter ſentiunt, & errare nos exiſtimant: ſexcentis eos argumentis refellas licet: parum proficies. quod ego cum iampridem intellexerim: pauca quaedam ſcripſi, ad indicandam ſententiam meam: neruos eſſe intendendos, ut in arcem huius cauſſae inuaderem, non putaui. Stomachari, mi Corrade, iam deſinamus, in aliena culpa: & gratulemur potius ipſi nobis, quod amemus ea, quae praeclara ſunt: quae ſi pa-

rantur

rantur laboribus maximis ; id quod a ſtudio multos deterret ; moleſtum tamen eſſe non debet, quod gloria compenſat immortalis. Fragmenta patris mei quod requiris : apud me nulla ſunt : ſurto ablata, quo ille tempore uita exceſſit, creditum eſt. In Sex. Empirico ; Palaemone, Aſpro, & reliquis, mea tibi diligentia non deerit. odorabor, ſicubi latent : nam in tabernis publicis non exſtant : inuentos, noli dubitare, quin eruam. quam uellem filius adeſſet, qui Venetias profectus eſt. praeſtaret aliquid, opinor. haec enim ſtudia tractat nauiter; & grammaticos, de Orthographia cum ſcriberet, euoluit omnes. Vale. VI. *Id. Nou.* MDLXV.

EIDEM, Neapolim.

SVPERIORE *hebdomada pluribus uerbis epiſtolae tuae reſpondi. heri alteram accepi : in qua petis a me, fecerim ne inſcriptionem illam, cuius exemplum ad me miſiſti, in quo laborem ſumpſiſti non neceſſarium : id enim ex amico meo, ad quem illam miſi, cognoſcere omnes poſſunt. Quod mihi neſcio quos inuidere ſignificas : de inuidia non laboro : ſi quis maledixerit, fortaſſe tacitum non feret. Quod autem, ne ſtultis hominibus gratificer, me mones, in conſilio tuo beneuolentiam agnoſco : uerumtamen, neque quos tu ſtultos uoces, neque quam rem notes, aſſequi ſatis poſſum. nam, ſi quis grammaticus obtrectat, ſusq. deque. laborantibus enim inſcientiae*

morbo medicinam facere ſi coner, ualde ſim ſtultus: ſi poſſim, ualde ſapiens. In exemplo inſcriptionis ad me miſſae uerbum deſideratur, omiſſum incuria deſcribentis. nam, ubi eſt, VT. DEBITVM. ET. DOMESTICAE. VIRTVTI: *ego ſcripſi,* VT. PIETATI. DEBITVM. ET. DOMESTICAE. VIRTVTI *Vale. Romae*, XV. *Kal. Dec.* MDLXV.

PETRO. PERPINIANO
Lugdunum.

AMABAM *antea non uulgariter amorem in me tuum, cum praeſertim ſuauitates in te eſſent ingenij multae, rara probitas, doctrina prope ſingularis: nunc, quam in exhauriendo mandato, quod humanitate tua fretus diſcedenti tibi dederam, curam, & diligentiam adhibuiſti, ea me ſic affecit, ut omni te animi mei ſenſu complectar, omnia tibi, quaſi iure optimo, debita, ſtudia, & officia pollicear. quamquam de amico meo duriora ſignificãt litterae tuae. quae ſi uera ſunt: amicum iam non appello. excellat licet ingenio: ualeat induſtria: ex antiquis monumentis praeclara quaeque delibauerit: haec inania ſunt, niſi cum optima mente, & Chriſtiana pietate iungantur. quod ſi ſe reſpexerit, ſi cum Eccleſia Catholica, ideſt cum Deo, redierit in gratiam: tunc ego me illi reſtituam: tollam hominem, & ornabo, quantum in me erit: nullum ei deeſſe a me officium patiar, quod ad eius dignitatem, exiſtimationemq.*

perti-

pertineat. Quod ſcribis, Lugduni meliore iam loco religionem eſſe, & in eo te operam ſtrenue nauare: non miror, te tui ſimilem eſſe, praeſertim in communi ſalute: publicam uero rem quotidie melius ire, contra quam & ſperabant nefarij homines, & agebant, uehementer gaudeo. Rex autem adoleſcens, ac paene puer, cum in Chriſti cauſſam tanto animo coeperit incumbere, ſuperare uidetur aetatem uirtute, & plane is eſſe, qui maiorum ſuorum laudibus aliquando reſpondeat. Poſſeuino meo cum ſalutem a me ſcripſeris, hoc addes, memoriam illius noſtrae ueteris amicitiae mihi eſſe periucundam, ſed longe carius, longeq. iucundius, quod omnes ingenij ſui uires ad profligandos Apoſtolicae Sedis hoſtes feliciſſime profundat. gratulor ſane optimo iuueni de iſta facultate: nec dubito, quin eum ſemper, quocumque eat, quamcumque rem aggrediatur, ope ſua Deus & proſequatur, & iuuet. Rouillium, praeſtanti humanitate uirum, egregie de religione ſentientem, ſi meo nomine ſalutaueris, gratiſſimum feceris. Vale. Romae, XIV. Kal. Dec. MDLXV.

Cum epiſtolam complicarem, uenit ad me, ut ſolet, officij gratia communis amicus, diligens obſeruator doctrinae tuae, Zerbinus Ritius. is rogauit, ut ſalutem tibi ſuis uerbis adſcriberem. quod facio libenter: teq. rogo, ſi tamen hoc patitur humanitas tua, ut ames iuuenem, amore tuo dignum.

HORATIO. CARDANETO
Peruſium.

QVERERER *tecum, ſi liceret, ideſt, ſi pateretur amor in te meus, quod fructu me priuas & humanitatis, & iudicij: humanitatis, quaſi te amantem non redamen: quod abeſt longiſſime a moribus, & conſuetudine mea: iudicij, quod beneuolentiam meam ita petis, quaſi ego, qui tu uir, quantusq. ſis, quae in te ſuauitas, quae doctrina, quae uirtus, quod omnes iam norunt, ſolus ignorem. Vbi igitur illa, quae in me plena manu confers? quamquam id quidem amice magis, quam uere: uerumtamen, ſi tu eum me putas eſſe, quem litterae tuae ſignificant; in quo, ſi uis, (uide, quanti te faciam) plus tibi credam, quam mihi; cur minuis auctoritatem teſtimonij tui, & paene tuam ſententiam in dubium reuocas, cum admonendum me cenſes, ut eo erga te animo ſim, quo ſi non eſſem, non modo indoctum, agreſtem, inhumanum, ſed plane me hominem non putarem? Conor, inquis, extorquere, ut me ames. Non eſt, mi Cardanete, cur coneris id, quod iam perfeciſti: aut extorqueas, quod ego tibi mea ſponte, & ita libenter quidem tribuo, ut etiam, quod amare uidearis amorem meum, ipſe mihi gratuler, tibi gratias agam. Quod ais, officio te eſſe impulſum, ut ad me ſcriberes, & eodem offico admonitum, ut breuiter ſcriberes: agnoſco modeſtiam tuam, et probo, cum eo tamen,*

men,

men, ut exiſtimare te uelim, uel ſi creberrimas ad me, longiſſimasq. miſeris epiſtolas, aeque mihi omnes gratas, & periucundas fore. cur enim ſcriptis tuis non delecter, quae cum lego, antiqua non deſidero? cum praeſertim iſtam facultatem hodie multi expetant, pauci conſequantur. Commentarios meos in familiares, ut uocant, Ciceronis epiſtolas requiris. ſi eſſet otium, propediem abſolutos darem. ſed ita ſaepe, neſcio quo fato, diuellor a libris, ut interdum mihi Roma diſpliceat, & agreſtem ſolitudinem urbanae celebritati libenter anteponam. Illa de Imitatione ſinamus iacere. ſpiſſum opus eſt, & longi temporis, nec fortaſſe noſtrarum uirium: &, ut uere dicam, ſperare uix audeo, quam animo, & mente formam uidere uideor, eam, quaecumque eſt, oratione, & ſtylo ſatis explicare poſſe. Haec ſcripſi, in lectulo, cum leuiter aegrotarem. Vale. Romae, IV. Non. Ian. MDLXVI.

IOANNI. CASELIO
Florentiam.

QVO *maior eſt uirorum praeſtantium, ideſt tui ſimilium, inopia, eo mihi carior eſt, & eſſe debet amicitia tua: quam quidem omnibus officijs, & ſtudijs, quae a ſumma proficiſci beneuolentia poſſunt, perpetuo colam. quod utinam per ualetudinem tuam fieri licuiſſet, ut Romam peruenires. maiorem fructum, quam qui ex litteris percipitur, qui tamen uul-*

cio tuo, uelleq. plurimum tua cauſſa uiſus eſt. Vale, et Sigonio meo, et Amaſaeo tuo, uel potius utrique noſtro, ſalutem a me plurimam. Romae, XIII. *Kal. Ian.* MDLXV.

EIDEM, Bononiam.

CARDINALEM *habes fratrem tuum. habes igitur, cur & uehementer & perpetuo gaudeas. diuinum enim bonum honor eſt, non quilibet, ſed is tantum, qui uitae innocenter actae, qui ſummis in Chriſtianam remp. meritis, qui rectis denique ſtudijs, artibusq. tribuitur. quod quia contigit fratri tuo; cuius animum, ab omni ſemper ambitione remotum, non haec uirtutis inſignia, quae ipſa per ſe nemo ſapiens concupiuit umquam, ſed ipſa uirtus ſua forma ad bene agendum illexit: ideo laetantur omnes boni, & fructum quiſque capit ex aliena dignitate: quaſi ad omnes pertineat id, quod, ſi eoſdem ſenſus, eaſdem actiones imitentur, ſperare omnibus licet. quo tibi nomine haud ſane paullo plus, quã uerbis aſſequi poſſum, gratulor: nec uero tibi ſolum, ſed familiae tuae uniuerſae; cui proponitur egregium colendae uirtutis exemplum, ſic, ut uix iam eſſe quiſquam poſſit, qui non ad uerum decus, atque ad omnes bene audiendi partes excitetur. Ego ipſe, qui quidem in tuis eſſe, & numerari uolo, neſcio quo modo uehementius, quam antea, cupiditate ſolidae laudis incendor, atque ita ſtatuo, non ſatis eſſe, in*

ſtudijs

ſtudijs, & in uita me ſimilem eſſe mei; laborandum, atque enitendum, ut ipſe me uincam, &, qualem eſſe decet eum, quem uos diligitis, & in quem officia multa contuliſtis, talem aliquando me praebeã. Equidem, ſi uoluntati par facultas eſſet, noſtram amicitiam, quae uobis, ut ego ſenſi, periucunda, mihi, ut omnes intelligunt, perhonorifica ſemper fuit, libenter ornarem. ſed euenit contra, ut ego orner quotidie magis iudicio de me ueſtro, & hac ipſa, qua uix optari maior ulla poteſt, recenti ueſtrae dignitatis acceſſione ſimul accedat aliquid ad exiſtimationem meam. caue enim exiſtimes, aut laetari mediocriter amicos meos, aut mihi a paucis illo ipſo die, quo in ampliſſimum ordinem frater tuus cooptatus eſt, gratulationem eſſe factam. eoq. maior & mea, & aliorum laetitia eſt, quod fore nemo dubitat, quin hunc honorem, qua uirtute eſt adeptus, eadem ita gerat frater tuus, ut ex eius induſtria, doctrina, probitate fructus Criſtiana Reſpub. maximos capiat. ſic enim uixit ad hanc diem, & in maximis, grauiſſimisq. rebus ita ſe exercuit, nihil ut illi iam placere poſſit, quod a communi bono diſcrepet, nihil tam difficile, tam ue arduum occurrere, quod uel prudentia non aſſequatur, uel cura, ſtudio, ſcientia non perficiat. Vidit igitur in hoc quoque multum, qui cetera omnia pro ſua ſingulari ſapientia proſpicit egregie, Pius IV. Pont. Max. cum talem uirum, non modo non ambientem, ſed nec opinantem, non poſtulantem quidem certe, in Cardinalium collegium, ipſo Collegio

compro-

comprobante, probis omnibus, & eruditis uiris mirifice laetantibus, adſciuit. Nos autem, & quicumque bonis bene cupit, eaq. uult, ac ſentit de communi re, quae uelle & ſentire omnes debemus, diuturnam expetamus, et precemur a Deo fratri tuo uitam: ut cum praeſtantibus uiris, quos habet dignitate pares, uoluntate, & ſtudio ſimiles, eam uniuerſae Eccleſiae, quam tempus & neceſſitas flagitat, opem afferre poſſit. quod ſi acciderit; publica primum cauſſa, deinde etiam noſtra laetabimur. futurum autem, ego quidem, permotus diuinatione quadam, non magis opto, quam ſpero. Vale. Romae, idibus Mart. M.D.LXV.

IO. FRANCISCO COMMENDVNO CARDINALI CREATO.

O DIEM *praeclarum, qui perpetuae uoluptatis et laetitiae nobis initium attulit, quarto idus Martias. illo enim te die Pontifex Max. a cunctis bonis expetitum, cum excellentibus aliquot uiris Cardinalem nominauit. Queri iam deſinamus, uirtuti locum non eſſe. quod antea multis in ore fuit, nec iniuria. quoſdam enim ad ſummos honorum gradus nobilitas, nonnullos opes, alios alia, ſola uirtus pauciſſimos extulit. deleuit hanc maculam, & ueterem illam Pontificum ſanctiſſimorum conſuetudinem, retentam a paucis, exoptatam diu, Pij Quarti numquam ſatis laudata ſapientia renouauit. Quo facto, te*

te quidem pro tua non uulgari prudentia intelligere arbitror, quae tibi partes impoſitae ſint, quasq. res & praeſens a te dignitas, & anteacta tua uita poſtulet: ego autem hoc tibi uideor affirmare poſſe, unũ ſenſum eſſe, unamq. uocem cum tibi gratulantis uniuerſae bonorum Reip. tum uero maximas Pontifici gratias agentis, quod temporibus difficillimis labantem Eccleſiam tali praeſidio fulſerit, ultroq. tibi iſtũ honorem detulerit non petenti, quem ſtudioſe petentibus nobiliſſimis uiris denegandum iudicauit. Omnino, quod tu ſcis optime omnium, nullam mercedem requirit uirtus, nec ad ſe ornandam aſſumit aliquid extrinſecus; uerumtamen, ſi duabus rebus, praemio, & poena, quod ſapientiſſimi uiri litteris mandarunt, ſalus publica continetur: utroque pariter eſt laetandum, & ea bonis impertiri, quae inter homines ducuntur ampliſſima, & ita improbitatem notari, ne quis exſultet in culpa, & impunitatem licentia conſequatur. Quod cum ita ſit; laetari te quoque plurimum decet honore tuo, et fructum illum magni facere, quem tamen non appetiſti, cum labores grauiſſimos pro Sedis Apoſtolicae commodo ſuſciperes, cum pericula ſubires, cum omnes denique curas, omnem mentem, operamq. in communi ſalute collocares. Equidem, ubi te Cardinalem eſſe declaratum cognoui, exſultaui gaudio, eaq. perfuſus uoluptate ſum, quam his litteris exprimere mihi non licet, tu tamen, ut opinor, cogitatione comprehendes, ſi, quae mea ſemper in te fuerit primum beneuolentia, deinde

de etiam; ubi coepit eſſe tua uirtus illuſtrior, obſeruantia, cum animo tuo conſiderare uolueris. quod ut facias, etiam atque etiam a te peto. Vale. Romae, XII. *kal. Apr.* MDLXV.

CHRISTOPHORO. RVFO

PENDEBAM *animi, nec ſatis conſtituere poteram; plus ne uoluptatis ex diſceſſu tuo caperem, an moleſtiae. uoluptatem afferebat illa ratio, quod erudire artibus egregijs adoleſcentem illuſtri loco natum, quam tu curam ſuſcepiſti, primum, ut ego ſentio, dignitatem habet: deinde, fructum ex eo te poſſe colligere intelligebam, non illum quidem tua cum induſtria & uirtute conferendum, attamen eum, qui pro malis temporum non omnino contemnendus eſſe uideatur. quod ſi otium quaeris, uel ut aggrediare ad ſcribendum, uel ut ea, quae iam habes inſtituta, perpolias: iſto fortaſſe loco nihil aptius aut accommodatius ad tua conſilia reperies. nam in urbe Roma, etſi nihil obſtat, quo minus arbitratu ſuo quiſque uiuat, interpellatores tamen quandoque non deſunt, honeſti illi quidem, rectisq. deditiſtudijs, interpellatores tamen. Haec erant, quae mihi de te cogitanti laetitiae non parum afferrent. Rurſus, cur non dolerem, cum hic te multi, ipſe multos diligas, carere nos tua conſuetudine, te noſtra? tuam uero non uulgarem doctrinam, cui quidem ego ſemper, a quo primum die tua ſcripta uidi, debitum uoce mea teſti-*

teſtimonium perſolui, in hac luce & celebritate uerſari, ubi cognita decoretur; quis, qui te uere atque ex animo amet, non uehementer cupiat? Hanc mihi moleſtiam prope omnem, et ancipitem ſane curam eripuit epiſtola tua. quod enim tu ſtudijs tuis otium exoptare uidebaris, eo te iſtic iucundiſſime perfrui, nec urbis deſiderio admodum laborare, facile conieci. itaque uide, quam libenter animum meum ad tuã uoluntatem accommodem. idem ſi ad me ſaepe ſcripſeris; quod ita expeto, ſi modo fieri tuo commodo poſſit: abeſſe te laetabor, cum ea tamen ſpe, ut aliquando nos reuiſas, tum ſcilicet, cum rationes tuae patientur. idem ſentit, idem uult Octauius noſter, idem etiam Sirlettus Cardinalis: qui uiri? ornamenta, et lumina noſtrorum temporum: quibus te eſſe ac fore ſemper cariſſimum, non dubito quin et tibi perſuadeas, et id in magna tuae felicitatis parte ponas. Vale. Romae, IV. Id. Apr. MDLXV.

IO. GENVAE.

CONVENIT inter nos de nota ſcriptis meis apponenda, quae moram ferre non poſſint: notae uero ſignum omiſimus. hoc igitur erit, †. Tu ſi mihi in hac deſcribenda epiſtola tam celeritate ſatisfeceris, quam emendate ſcribendi ſtudio, politaque, et eleganti litterarum forma ſatisfacere ſolitus es: multum addes ad officia in me tua: quae cum augeantur quotidie, augeri tamen uix poteſt amor in te

meus:

meus: eo iam peruenit non modo litteris, et ingenio, ſed moribus etiam, et probitate tua: quae ego haud paullo pluris, quam omnium rerum ſcientiam, ſoleo aeſtimare. Vale. Ex aedibus noſtris. Nonis Ianuar. M. D. L X I V.

IOANNI. BAPTISTAE. TITIO
Florentiam.

E T S I *doleo, negotijs te nimium diu a conſuetudine abduci ſtudiorum tuorum: tamen hanc in dolore uoluptatem capio, quod tu is es, qui, adempto librorum uſu, doctiſſimorum hominum aſſiduo congreſſu, & ſermone familiari iacturam hanc ita farcias, ut minorem fructum ex otio ſuo multi capiant, quam tu ex negotio tuo. gratulor tamen tibi, quod, litibus aliquando liberatus, redieris ad communes Muſas: cum quibus quam iucunde uiuas, de me ipſo coniecturam facio. paſcor enim, mihi crede, litteris: cetera omnia uel moleſta, uel certe parum grata. Daetus, et Bonannus ſi, ut ſcribis, ita de me ſentiunt; uehementer gaudeo. equidem utrique, non tuo ſolum, uerum aliorum quoque teſtimonio permotus, plurimum tribuo. quod utinam litteris, aut officio ſaltem aliquo, declarare poſſim: in quo facultas exoptanda, quae nunc quidem abeſt; animus certe numquam deerit: ſin id minus licebit; tu ſcilicet, quae tua eſt humanitas, & in me amor, cum de me ijs omnia pollicеberis, tum eorum mihi beneuolentiam,*

cuius

cuius ipſe potiſſimum auctor fuiſti, conſeruabis. debes enim, & uis opinor, ut optimus artifex, perpolire opus tuum, & ad exitum perducere. A te, mi Titi, promiſſa non exigo; ne, quod liberalitatis eſt, id uidear fidei uelle tribuere; cum tamen utrique confidam pariter. hoc tantum dicam: quod te facturum ſcripſiſti, id ſi quamprimum feceris, fore, ut non minus de tempore, quam de re, tibi gratias agam. Cotta tuus ſemel & iterum ad me uenit. ſane delector hominis probitate, moribus, doctrina. amo etiam ut amicum tuum. et, quamquam premor negotijs; quod tu optime ſcis; cum tamen ire ad me uoluerit, numquam eum excludet occupatio mea. Filius abeſt, Venetias profectus ante aliquot dies, inde Aſulam: quo in opido frater meus, ab omni remotus grauiore cura, tranquillo animo ita ſibi uiuit, ut rem domeſticam non contemnat. Vale. Romae, V. kal. Nou. MDLXV.

MARIO. CORRADO
Neapolim.

ETSI *nec magis, quam ſoleo, uacabam; & ad quotidianas occupationes acceſſerat cura ſane grauis, ex interitu ſuſcepta domeſtici hominis, ad mea negotia uehementer apti: feci tamen, amore impulſus, quo te propter ingenij, doctrinaeq. praeſtantiam mirifico ſum complexus, ut epiſtolae tuae reſponderem: quae mihi uoluptatem eo maiorem attulerat,*

quod te Neapolim ueniſſe, nec ſtatim diſceſſurum, cognoui. ſaepius enim, & commodius, ultro citroq. curſantibus publicis tabellarijs, tu de meo, ego de tuo ſtatu audiam. Videre mihi uideor, te totum in litteris eſſe. cupio non inanem eſſe coniecturam. ut ut eſt, hoc equidem ſpectro delector, & mirabiles induſtriae tuae fructus exſpecto. Ad Latinam uero linguã quod attinet, mihi crede, ſine cauſſa laboramus. an illa tibi, tot ueterum illuſtrata monumentis, tot etiam recentiorum probata teſtimonijs, uel noſtro, uel cuiuſquam egere patrocinio uidetur? praeſidij ſatis, atque opũ in ipſa poſitum eſt ad repellendas iſtorum iniurias: quae tamen in ipſos recidunt. nam ei nemo maledicit, qui ſe ipſum inſcitiae non condemnet. quod ſi Latinae linguae ſpecies, & pulchritudo, quae uulgi oculis non pãtet, cognoſci ab ominibus poſſet: amores incredibiles, ut ille ait, excitaret ſui. me quidem ſic affecit, cum tamen integram eius formam nondum nouerim, extrema quaedam lineamenta uix adſpexerim, ut reliquas uoluptates cõtemnam, cum hac, & in hac libenter, & iucunde uiuam. qui uero aliter ſentiunt, & errare nos exiſtimant: ſexcentis eos argumentis refellas licet: parum proficies. quod ego cum iampridem intellexerim: pauca quaedam ſcripſi, ad indicandam ſententiam meam: neruos eſſe intendendos, ut in arcem huius cauſſae inuaderem, non putaui. Stomachari, mi Corrade, iam deſinamus, in aliena culpa: & gratulemur potius ipſi nobis, quod amemus ea, quae praeclara ſunt: quae ſi parantur

rantur laboribus maximis; id quod a ſtudio multos deterret; moleſtum tamen eſſe non debet, quod gloria compenſat immortalis. Fragmenta patris mei quod requiris: apud me nulla ſunt: furto ablata, quo ille tempore uita exceſſit, creditum eſt. In Sex. Empirico; Palaemone, Aſpro, & reliquis, mea tibi diligentia non deerit. odorabor, ſicubi latent: nam in tabernis publicis non exſtant: inuentos, noli dubitare, quin eruam. quam uellem filius adeſſet, qui Venetias profectus eſt. praeſtaret aliquid, opinor. haec enim ſtudia tractat nauiter; & grammaticos, de Orthographia cum ſcriberet, euoluit omnes. Vale. VI. Id. Nou. MDLXV.

EIDEM, Neapolim.

SVPERIORE hebdomada pluribus uerbis epiſtolae tuae reſpondi. heri alteram accepi: in qua petis a me, fecerim ne inſcriptionem illam, cuius exemplum ad me miſiſti, in quo laborem ſumpſiſti non neceſſarium: id enim ex amico meo, ad quem illam miſi, cognoſcere omnes poſſunt. Quod mihi neſcio quos inuidere ſignificas: de inuidia non laboro: ſi quis maledixerit, fortaſſe tacitum non feret. Quod autem, ne ſtultis hominibus gratificer, me mones, in conſilio tuo beneuolentiam agnoſco: uerumtamen, neque quos tu ſtultos uoces, neque quam rem notes, aſſequi ſatis poſſum. nam, ſi quis grammaticus obtrectat, ſusq. deque. laborantibus enim inſcientiae

morbo medicinam facere ſi coner, ualde ſim ſtultus, ſi poſſim, ualde ſapiens. In exemplo inſcriptionis ad me miſſae uerbum deſideratur, omiſſum incuria deſcribentis. nam, ubi eſt, VT. DEBITVM. ET. DOMESTICAE. VIRTVTI: *ego ſcripſi,* VT. PIETATI. DEBITVM. ET. DOMESTICAE. VIRTVTI *Vale. Romae,* XV. *kal. Dec.* MDLXV.

PETRO. PERPINIANO
Lugdunum.

AMABAM *antea non uulgariter amorem in me tuum, cum praeſertim ſuauitates in te eſſent ingenij multae, rara probitas, doctrina prope ſingularis: nunc, quam in exhauriendo mandato, quod humanitate tua fretus diſcedenti tibi dederam, curam, & diligentiam adhibuiſti, ea me ſic affecit, ut omni te animi mei ſenſu complectar, omnia tibi, quaſi iure optimo, debita, ſtudia, & officia pollicear. quamquam de amico meo duriora ſignificāt litterae tuae. quae ſi uera ſunt: amicum iam non appello. excellat licet ingenio: ualeat induſtria: ex antiquis monumentis praeclara quaeque delibauerit: haec inania ſunt, niſi cum optima mente, & Chriſtiana pietate iungantur. quod ſi ſe reſpexerit, ſi cum Eccleſia Catholica, ideſt cum Deo, redierit in gratiam: tunc ego me illi reſtituam: tollam hominem, & ornabo, quantum in me erit: nullum ei deeſſe a me officium patiar, quod ad eius dignitatem, exiſtimationemq.*

perti-

pertineat. Quod ſcribis, Lugduni meliore iam loco religionem eſſe, & in eo te operam ſtrenue nauare: non miror, te tui ſimilem eſſe, praeſertim in communi ſalute: publicam uero rem quotidie melius ire, contra quam & ſperabant nefarij homines, & agebant, uehementer gaudeo. Rex autem adoleſcens, ac paene puer, cum in Chriſti cauſſam tanto animo coeperit incumbere, ſuperare uidetur aetatem uirtute, & plane is eſſe, qui maiorum ſuorum laudibus aliquando reſpondeat. Poſſeuino meo cum ſalutem a me ſcripſeris, hoc addes, memoriam illius noſtrae ueteris amicitiae mihi eſſe periucundam, ſed longe carius, longeq. iucundius, quod omnes ingenij ſui uires ad profligandos Apoſtolicae Sedis hoſtes feliciſſime profundat. gratulor ſane optimo iuueni de iſta facultate: nec dubito, quin eum ſemper, quocumque eat, quamcumque rem aggrediatur, ope ſua Deus & proſequatur, & iuuet. Rouillium, praeſtanti humanitate uirum, egregie de religione ſentientem, ſi meo nomine ſalutaueris, gratiſſimum feceris. Vale. Romae, XIV. Kal. Dec. MDLXV.

Cum epiſtolam complicarem, uenit ad me, ut ſolet, officij gratia communis amicus, diligens obſeruator doctrinae tuae, Zerbinus Ritius. is rogauit, ut ſalutem tibi ſuis uerbis adſcriberem. quod facio libenter: teq. rogo, ſi tamen hoc patitur humanitas tua, ut ames iuuenem, amore tuo dignum.

men, ut exiſtimare te uelim, uel ſi creberrimas ad me, longiſſimasq. miſeris epiſtolas, aeque mihi omnes gratas, & periucundas fore. cur enim ſcriptis tuis non delecter, quae cum lego, antiqua non deſidero? cum praeſertim iſtam facultatem hodie multi expetant, pauci conſequantur. Commentarios meos in familiares, ut uocant, Ciceronis epiſtolas requiris. ſi eſſet otium, propediem abſolutos darem. ſed ita ſaepe, neſcio quo fato, diuellor a libris, ut interdum mihi Roma diſpliceat, & agreſtem ſolitudinem urbanae celebritati libenter anteponam. Illa de Imitatione ſinamus iacere. ſpiſſum opus eſt, & longi temporis, nec fortaſſe noſtrarum uirium: &, ut uere dicam, ſperare uix audeo, quam animo, & mente formam uidere uideor, eam, quaecumque eſt, oratione, & ſtylo ſatis explicare poſſe. Haec ſcripſi, in lectulo, cum leuiter aegrotarem. Vale. Romae, IV. Non. Ian. M D L X V I.

IOANNI. CASELIO
Florentiam.

QVO *maior eſt uirorum praeſtantium, ideſt tui ſimilium, inopia, eo mihi carior eſt, & eſſe debet amicitia tua: quam quidem omnibus officijs, & ſtudijs, quae a ſumma proficiſci beneuolentia poſſunt, perpetuo colam. quod utinam per ualetudinem tuam fieri licuiſſet, ut Romam peruenires. maiorem fructum, quam qui ex litteris percipitur, qui tamen uul-*

garis non eſt, ex familiari conſuetudine, mutuoq; ſermone, uterque noſtrum capere potuiſſet. quod quando non accidit: ego, quod ad me attinet, ut amoris mutui recordatione deſiderium meum leniatur, operam dabo: litteris autem ita utar, quantum negotia ſinent. quo te contentum eſſe, neque in hoc genere plus exigere, quam praeſtare poſſim, tua mihi pollicetur humanitas. De philoſophia illuſtranda, praeclare cogitas: uerum, praeclara omnia quam difficilia ſint, his praeſertim temporibus, non te fugit. ſunt enim adhuc, qui, frugibus inuentis, glande ueſci malint. quibus ignoſci fortaſſe ex aliqua parte poteſt, quod eos pudeat, Quae pueri didicere, ſenes perdenda fateri: ſed, eorum exemplo decipi adoleſcentes, & inquinata doctrina infici, atque corrumpi, hoc quidem graue malum eſt, malum, inquam, non ferendum: idq. tu iure doles, & ego ſic, ut tibi non concedam. Verum haec Principes uiderint: qui niſi peccarent in delectu, gymnaſia florerent, optimeq. cum litteris, & bene litteratis hominibus ageretur. De ſtudijs meis, an de negotijs, aliquid ſcribam? negotia nihil ad te ſcilicet: ſtudia uero propemodum iacent, & eo magis, quod ualeo parum commode. Te ualere, liberatum iam, ut arbitror, diuturno morbo, non mediocriter gaudeo: reuertentem in patriam amore proſequor: frui optimis ſtudijs, & capere ſtudiorum uberrimos fructus, ita cupio, ut ſi communia bona eſſent. ſic enim decet eos exiſtimare, quorum animos et coniunxit uirtutis

tutis amor, et retinet. Vale. Romae, I IX. id. Ian. MDLXVI.

FERDINANDO GATVLAE Neapolim.

SVPERIORIBVS *diebus, cum tu me luculento ſane carmine ſalutaſſes, etſi moleſte ferebam, eripi mihi occupationibus facultatem reſpondendi, tamen non uerebar, ne tibi de meo erga te animo ſecus interpretandi occaſionem afferret ſilentium meum. odioſas enim, nec dignas bono uiro ſuſpiciones longe a ſe repellit excultus litteris animus, et liberaliter educatus. nunc uero, cum me praeceptor tuus, homo egregie doctus, et ſpectatae integritatis, Blaſius Monicus, modeſte ille quidem; tamen ut cupiditatem diſſimulare non poſſet, admonuiſſet officij mei: nihil habui potius, quam ut haec ad te, licet ijſdem, quibus antea, curis diſtentus, exararem. Ac, de tuis quidem uerſibus ſi quaeris quid ſentiam: probarem omnia, ſi placeret argumentum. in uerbis elegantiam, in ſententijs grauitatem uideo: quod utrumque, niſi qui excellat ingenio, aſſequi nemo poteſt: in me autem extollendo quid ſis ſecutus, aut quam rem ſpectaueris, non uideo. nam nec agnoſco illa, quae ſcribis; et ſi agnoſcerem, tamen haud libenter legerem: ſed opinor tibi haeſiſſe illud, quod a ueteribus proditum eſt: Bonum poetam eſſe non poſſe, qui non obſcuris dare lucem, paruis magnitu-*

di-

dinem ſciat. quod ſi conaris; et ſi hoc te delectat exercitationis genus: non improbo; &, cum te amem, facile a me impetro, ut patiar uel abuti te meo nomine ad laudem tuam. neque hoc ſolum, ſed illud etiam tribuo amori in te meo, quod tu fortaſſe non exſpectas, aequo tamen animo, pro tua bonitate, accipies; ut horter te, quando ad ius ciuile ſtudium, curamq. tuam contuliſti, ut iſtam artem non, ut hodie multi, nudam, & inornatam, ſed, ut olim ueteres illi, multiplici rerum ſcientia, praecipue uero Latinae eloquentiae quaſi dote inſtructam, et locupletatam uelis. eloquentiam uero non ex uno, altero ue libro, ſed ex accurata multorum lectione comparari, cum te Monicus erudierit, non dubito quin optime noueris. Etiam illud addo, quod fortaſſe recentioribus iuriſconſultis abſurdum uidebitur, Graecae linguae, unde res petantur, ſine quibus inane quiddam eſt, & plane languet eloquentia, ſtudij tui partem omnino aliquam eſſe dandam. quae ſi omnia pauci praeſtant: uaria excuſatio eſt. alij enim diſciplina, alijs ingenium defuit. nonnullos etiam, cum ad ſummam iuris ciuilis gloriam adſpirarent, & forſitan peruenire poſſent, rei domeſticae difficultas a praeclara induſtria ad quaeſtus neceſſarij curam detorſit. Haec ſi obſtare intelligerem ſtudio tuo: fruſtra cohortationem hanc ſuſciperem, uel potius plane non ſuſciperem. cogeret enim neceſſitas, quod uoluntas negaret. nunc te, optimis a puero non modo litteris, uerumetiam praeceptis informatum, prae-

ſtantem

ſtantem ingenio, nec fortunae muneribus egentem, errare cum multis, & mediocri laude, anguſta circumſcripta finibus, contentum eſſe, cur ſinam? Perge igitur ad gloriam recta uia: obliquas uulgi ſemitas omitte: quaeq. tibi praeter ceteros a Deo tributa bona poſſides, ijs ita utere, ut ius ciuile non modo perdiſcas, uerum etiam uehementer ornes. quod ſi efficies, laetabor: ſin minus, hoc tamen tibi, non obſcurum, ut opinor, ſtudij in te mei teſtimonium relinquam. Vale. Romae, IV. *non. Feb.* MDLXVI.

ANTONIO. FVRNARIO
Neapolim.

EGO *uero tibi non modo praeſenti bono, ſed futuri etiam ſpe ualde gratulor. non enim tam ex eo, quod abierit morbus, & quod, ut ſcribis, conualeſcere iam incipias, quam quod omnino futurum confido, ut breui priſtinam ualetudinem plane recuperes, magnam laetitiam, uoluptatemq. capio. tu modo tua temperantia fac, ut perpetuo gaudeam. quod ita me cupere uelim exiſtimes, ut ex familiaribus tuis nemini concedam. iſta enim doctrina cum caremus; & cum, affecto corpore, ſimul ingenium languet; angimur qui te diligimus; & quos ex induſtria tua fructus ferre poteſt aetas noſtra, eos retardari, aut minui, patimur iniquiſſime. Ego ab interitu Pij Quarti ualetudine utor incommoda. Stomachus, calore deſtitutus, officio concoquendi male fungitur. hoc*

uitium

uitium ſi tua citrea depulerint, plurimum ſane tibi debebo, & eo magis, quod cetera pharmaca palato non amica, hoc medicinae genus ita ſuaue eſt, ut, uel ſine morbo, guſtare nihil malim. itaque ſperemus illud quoque, quod longe pluris eſt, ut ſtomachus fiat firmior: interea tibi ago gratias, quamquam id a te non exſpectari certo ſcio, quod me condimento gratiſſimo delectare uolueris. quod profecto, niſi me non uulgariter amares, tibi in mentem non ueniſſet. In extrema epiſtola quod mihi Gorgiae Leontini uitam exoptas: hoc quoque amoris ſignum: ſed malo proſperam, quam diuturnam. proſpere autem uiuere, eſt, otio & litteris, uacuo curis animo, frui: quod ego aſſidue meditor, &, ſi quando aſſequar, purpuras omnes, quaeq. purpuratis cara ſunt, te fortaſſe non improbante, contemnam. Vale. Romae, IIX. id Feb. MDLXVI.

ANTONIO. MERVLAE
Caſertam.

CAVE putes, aut me ſuſpicari, quod abhorret ab amicitia noſtra, oblitum te eſſe mei, aut commiſſurum umquam, ut obliuiſci poſſis. Omnino diſceſſu tuo nihil moleſtius: quis enim abeſſe eum, cuius neque conſuetudine quidquam iucundius, neque ſermone eruditius, nec moribus, & uita ſanctius, aequo animo ferre poſſit? Sed rurſus, qui te diligunt, qui pro tua uirtute ſunt plurimi, quorum tamen ego

nemini

nemini concedo, cur tuo commodo maereant? uiuis in parte Italiae nobiliſſima, honeſta ſatis condicione, apud illuſtrem uirum, humanitate, litteris, omni denique, ut audio, laude perpolitum. quae ſunt eiuſmodi, ut ea ſequantur multi, aſſequantur admodũ pauci. At urbe Roma cares. Scilicet, quia Capitolium, uel Amphitheatrũ quotidie non adſpicis, quae tu, hic dum eras, fortaſſe ne cogitabas quidem, id laborandum crediderim. Cetera, opinor, nihil ad te. neque enim ſitire te abitror honores aut opes: quae qui adipiſcuntur, uides, a tranquilla, & beata uita quàm longe diſtent, quibus fluctuent curis, quibus aſſidue miſerijs urgeantur. Reliquum eſt, ut te pungat, quod nobiſcum non ſis. quod ita leuiter feres, ſi cogitabis primum illud, ortam ex uirtute beneuolentiam eiuſdem uirtutis memoria foueri, atque ali, ſic, ut nihil praeterea deſideret: deinde, mutuis epiſtolis hoc leniri quadam ex parte deſiderium poſſe: poſtremo, mortalem eſſe neminem, cui plane ſecunda ſint omnia. addo illud, quod ſolatij tibi loco debet eſſe, noſtros ſenſus congruere cum tuis: nihil eſſe nobis optatius, quam ut ſimul uiuamus: dolere, quia non liceat, eo minus tamen, quia futurum ſperamus, ut aliquando liceat. habes egregie animatum erga te Cardinalem Sirletum: cuius auctoritatem, pro ſingulari eius integritate, ſapientia, doctrina, maximam eſſe, non ignoras. Pantagathus de te & amiciſſime loquitur, & praeclare ſentit. tribus illis, quos tuo nomine ſalutaui, Statio, Dauan

zato, Tettio, qui te omnes reſalutant, ſcito te in oculis eſſe. nam de me ipſo, non faciam, ut plura ad te ſcribam. uellem, ita res ferret, ut, quanti te facio, tantum ex officijs meis fructum capere poſſes. mihi crede, ſtudys, & rationibus tuis ita conſuleretur, ut ad uitam & commode, & ſatis etiam cum dignitate traducendam nihil deeſſet. ſed uides tempora. fruamur, mi Merula, litterulis noſtris, directo in Deum animo: ceteris rebus πολλὰ χαίρειν. *Rotae noſtro, non minus ingenio, quam nobilitate praeſtanti, poetae optimo, & cum ueteribus conferendo, ſalutem, obſecro te, meis uerbis, ſi quando ad illum ſcribes. Vale. Romae,* XIV. *Kal. Quinct.* M.D.LXVI.

MARIO CORRADO
Neapolim.

FACILE *poteras e ſilentio noſtro de tuo negotio coniecturam facere: niſi ſi tacere nos exiſtimas, uel quia non amemus, uel quia paruipendendum id credamus, de quo te uehementer laborare, epiſtolarum tuarum crebritas oſtendit. in quo uideo te otium noſtrum ſcilicet e tuo metiri. nam Statio noſtro a ſcriptione publicarum litterarum reſpirare numquam licet. ego autem quibus rebus urgear, quam numquam uacem, noſſe te opinabar e Ciuino, aut etiam ex alijs: quoniam quidem ſtatus meae uitae is eſt, ut ignorari uix poſſit. Sed, ut ad prima redeam, ueteres illi grammatici nondum Romae ſunt:*

ſi

ſi afferentur, eos ad te mittam. tu uelim ſignifices, ubi ſis futurus. nam iſtic, ſi recte uerba tua interpre tor, non uideris admodum libenter eſſe. Huc te uocarem, niſi multi diſcederent. optimum tamen, qualem aetas noſtra non uidit, Pontificem habemus. qui ſi diu uixerit, quod a Deo precari non deſinimus, ſpes eſt magna, haec, quae fluunt, poſſe contineri. Vale. Romae, VI. Kal. Sext. MDLXVI.

OCTAVIO. SANMARCO
Patauium.

QVOD *mihi iam antea filius meus, tui amantiſſimus, non obſcure ſignificauerat, id multo nunc oſtendit illuſtrius epiſtola tua, ita te colere bonas artes, ut parentis tui, ſummi uiri, laudibus non modo reſpondere, uerum antecellere etiam aliquando poſſis. Concurrunt multa, cur hanc omnino coniecturam faciam, primum inſtrumenta naturae, ingenium, memoria, ualetudo; quae ſi abſint, ad magnas res, magnopereq. expetendas adſpirare prorſus non licet; deinde ſtudium, exercitatio, induſtria; quibus ita uteris, quaſi illa non habeas naturae bona, quibus in primis abundas, & quaſi a te ipſo petas omnia. Adde, quod Patauium te contuliſti, quã urbem? Athenas alteras: ubi cum praeſtantes uiri multi magnarum doctrinarum ſcientiam profiteantur, unum tamen in primis, quem ego ſemper plurimi feci, Panciròlum tibi audiendum, colendumq. de*

legiſti.

legiſti. cuius conſilij, mihi crede, maiorem in dies fructum, uoluptatemq. capies. Nam de Io. Vincentij Pinelli conſuetudine nihil dico. non enim dubito, quin ipſe iam perſpexeris, quae ſint in illo iuuene uirtutes, quae probitas, quae eruditio, quae humanitas: ut omni digniſſimus honore ſit, qui tamen ab omni honorum cupiditate, ſola uirtute contentus, longiſſime diſtat. Hanc facultatem, non ego te, ut urgeas, adhortor; ſed gratulor potius & tibi, & patri tuo, quod ita uiuas, ut omnes a te omnia ſumma exſpectent; mihi uero plurimũ gaudeo, quod cum te ipſo ſit nihil amabilius, tu tamen amicitiam meam, quaſi magni pretij rem, tibi expetendam putaſti. quod ut facile conſequeris, ita uelim euenire, ut officijs te ita colere poſſim, ut beneuolentiae in te meae parem, ideſt maximam, utilitatem percipias. Vale. Romae, III. id. Sext. MDLXVI

FRANCISCO. MANCINO
Peruſium.

MIHI *uero numquam uenit in mentem diffidere memoriae tuae. a quo enim diligi me, non ſolum cupio, uerum etiam libenter mihi perſuadeo, cur ei me effluere ex animo credam? quod ſine ſummo dolore facere non poſſem. At ſcripſi ad Cardanetum. Non equidem ob eam cauſſam ut promiſſi te admoneret, ſed ut pecuniam a bibliopola exactam tibi numeraret. quod opinor factum. Officium*

littera-

litterarum, a te praetermiſſum, cum excuſas; facis, ut officium tuum magis deſiderem. amo enim mirabiliter ingenij tui excellentem imaginem, egregie in epiſtolis expreſſam. itaque, carere me hac uoluptate, non facile patior. nec tamen plus oneris tibi impono, quam per ſtudia tua liceat; cum praeſertim facere te in doctrina magnos proceſſus intelligam. ad ſcribendum ita te hortor, ut a libris non auocem. quod ſi utrumque potes; ut certe potes; noui enim induſtriam, & facultatẽ tuam: oblecta nos tuis interdum litteris: & ad illa maiora ſimul incumbe; ut augeas domeſticam rem; & dignitatem, omni re praeſtantiorem, conſequaris. Vale. Aldus tibi ſalutem dicit, uehementerq. tua ſui memoria delectatur. Romae, IV. Kal. Sept. MDLXVI.

IOANNI. CASELIO
Florentiam.

CVM *a diſceſſu tuo nihil omnino de te, neque ex tuis, neque ex aliorum litteris, cognouiſſem; habere te iter in patriam, facile ſuſpicabar. nunc uideo, te in Etruſca regione conſediſſe, amoena illa quidem, & ad uitandos calores, quos hic pertulimus grauiſſimos, admodum apta: uerumtamen, id ſi conſilio feciſti, gaudeo; ſin morbo coactus, ita doleo, ut amicitia noſtra, & ſtudiorum tuorum iactura, poſtulat. Quod ais, cogitare te domeſticos lares, & in ea tamen cogitatione nonnihil pungi, recordatione ue-*

terum moleſtiarum: o mi Caſeli, ullum ne tu locum putas eſſe, in quo aduerſi nihil occurrat? in quo ex uoluntate fluant omnia? inuidia tamen, quae tui ſimiles, ideſt praeſtanti praeditos ingenio uiros, ſaepe uexat, ad extremum, ut ſcopulo fluctus, ita uirtute frangitur. qua ſpe te decet, ut hominem ſapientem, uindicare animum ab omni cura, ut fructum capias excellẽtis doctrinae tuae; quā niſi te ipſum iuuas, cum alijs prodeſſe conſueueris, οἴχεται *induſtria. Amicum tuum, iuuenem egregijs moribus ornatum, libenter cognoui: longiorem cum eo ſermonem habere, per negotia non licuit. Vale. Haec ſcripſi raptim. Romae,* III. *id. Oct.* MDLXVI.

ZERBINO. RITIO.

QVANTVM *mihi, filioq. meo, tui amantiſſimo, doloris, ac moleſtiae, diſcedens reliqueras; cum tua nobis conſuetudo admodum iucunda, induſtria etiam perutilis interdum eſſet: tantum ſolatij, & uoluptatis utrique noſtrum attulit epiſtola tua: quamquam, quod tu ſcribis, te tuis ciuibus eſſe cariſſimum, id ipſum fore putaramus. quis enim ita expers humanitatis, aut ita barbaris moribus eſſe pōteſt, quem tua probitas & uirtus, ad amorem tui non alliciat? quis autem ab ijs te diligi miretur, qui futurum intelligunt, ut maiores quotidie fructus ex ingenio, doctrina, diligentia tua, percipiant? quo tibi nomine, mi Zerbine, uehementer gratulor. nam,*

ut optabilius nihil eſt, quam amari a bonis uiris, praeſertim ĩ patria: ſic nihil in rebus humanis praeſtãtius, quam de patria bene mereri, & quaſi parenti optimo gratiam aliquam referre. hanc tu nactus occaſionem, contemne reliqua, & hoc unum age, in quo ſumma tibi & gratia, & gloria poſita eſt. In hanc ſententiam plura ſcriberem, niſi tuos iam ſenſus, & praeclaram animi tui ad honeſta omnia propenſionẽ, egregie cognitam haberem. Venio ad alteram partem, quam nec omittere poſſum, nec ſine gemitu, & lacrymis, attingere. Deceſſit, alieniſſimo tempore, cum ad eum, ſalutaris doctrinae dogmata de loco ſuperiore oſtendentem, omnis omnium concurſus fieret, cum haereticae factionis inſidias pateſaceret, impetum frangeret, tela retunderet, deceſſit, in quam, florente adhuc aetate, nimis immatura morte, ſummo ingenio uir, incredibili ſcientiae copia, maxima iam apud omnes bene ſentientes exiſtimatione, & auctoritate, Perpinianus noſter. quamquam noſtra quidem haec iactura tota, noſtra calamitas, eſt: ille caelo fruitur, & caeleſtium animorum conſpectu, circumfluens rebus ijs, quas, incluſus adhuc mortali corpore, animo tamen ſaepe foras emergente, contemplabatur. uerumtamen, ſublato ex oculis amico, & ex hac luce erepto, recenti adhuc uulnere doleamus, neceſſe eſt: ratio fortaſſe medebitur, aut dies: memoriam quidem tanti uiri mihi nulla dies adimet. Quod hortaris, ut edam Commentarios: currentem incitas: ſed adhuc quaedam aduerſantur:

quae tamen, ſpero fore, ne diutius impediant. Etiam in patris Grammatica, tibi ut ſatisfiat, operam dabo. Vale. Aldus tibi multam ſalutem. Vale iterum, mi optime Zerbine, & patriae, ac Muſis, tranquillo otio, uiue. Romae. III. non. Dec. MDLXVI. *Iam ad te ſcripſeram, cũ ecce bellaria tua: quae mihi pergrata ſunt: ſed, mihi crede, amorem iſtum in me tuum bellarijs omnibus antepono. etenim illa palatum, hic animum meum non uulgariter oblectat. Catechiſmum ad te mitto. Commentarios meos tua cauſſa aliquanto citius emittam.*

VIDO. GVALTERIO
Narniam.

ANTEA, *cum tu ad me, pro noſtra amicitia, de Narnienſi condicione retuliſſes: etſi non ſatis conſtituere poteram, quid tibi agendum cenſerem, auctor tamen potius eram, ut urbem Romam ne relinqueres: non tam propter haec ueſtigia antiquitatis, quorum adſpectu mire fruuntur homines eruditi: quam quod eſſe te in oculis uidebam nobilibus uiris, quorum auctoritas, & gratia, rationibus tuis prodeſſe uehementer poſſet. nunc autem, cum te iſtic admodum libenter eſſe, florere ciuium optimorum beneuolentia, excellentibus ingenio diſcipulis abundare, ſignifices; non tu quidem efficis adhuc, ut abeſſe te, gaudeam; aſſequeris tamen illud, ut aliquanto minus doleam. quod ſi alteris litte-*

ris, id quod equidem tua cauſſa in primis opto, eadem confirmaueris; prorſus a dolore ad laetitiam transferar; &, cum ex tuis commodis uoluptatem maximam capiam, tum iſtam ualde amabo ciuitatem, quae te tam honorifice acceperit, quae tuam induſtriam, uirtutem, probitatem liberaliſſime complectatur. cuius amoris, & officij, certo ſcio, te non eſſe commiſſurum, ut eam umquam paeniteat. non enim aut in tua diſciplina mendum, aut in uita labem, aut in moribus agreſte quidquam, uel inhumanum, umquam uidebit. quae quo ſunt, hac aetate, in ijs, qui iuuentutem egregijs litteris excolendam, ac moderandam ſuſcipiunt, rariora: eo plus honoris, utilitatisq. tam praeclara uirtus poſtulat. quamquã tu quidem, ſi praeſtantiam animi tui bene cognitam habeo, mercedem meritorum tuorum maiorem nullam ſtatues, quam eorum, quibus cum uiuis, beneuolentiam: & illud tamen credes, eum, qui diligatur, neceſſe eſſe, ut rebus omnibus abundet, quae non modo ad fructum domeſticum, & ad ſubſidia uitae neceſſaria, ſed ad ſpeciem quoque, ac dignitatem, pertineant. Intende igitur omnes neruos, ut ijs, qui te amant, amabiliorem te quotidie praebeas; &, quam Spartam nactus es, eam non modo tueare, uerum etiam cumprimis ornes. Quod ut ſcriberem, amor impulit; non quia te, iampridem ad omnem laudem patris exemplo, atque doctrina, inſtitutum, conſuetudine poſtea confirmatum, uel mea cohortatione, uel cuiuſquam egere praecep-

ptis exiſtimem. Vale. Romae, VII. *id. Dec.* MDLXVI.

MVCIO. CALINO
EPISCOPO. INTERAMNAE
Interamnam.

ARCHIEPISCOPVM *praeſtare Epiſcopo dignitate, nemo neſcit: bonis tamen uiris, cum te, omiſſo Iadrenſi Archiepiſcopatu, Epiſcopum Interamnae eſſe factum, auditum eſſet, uiſa res eſt in primis gratulatione digna. nam, quod ad dignitatem attinet, Italiam cum Illyrico conferentes, nihil imminutum putabamus: quod ad commoda, additum aliquid potius, quam detractum. Iam illud, licere tibi interdum ad Vrbem, nobis ad te, cum uelimus, excurrere, quanti aeſtimandum? nam neque te amicis tuis prorſus carere, tua ſuauitas patitur; neque nobis quidquam moleſtius, quam adſpectus & ſermonis tuis ſitim diutius ferre. Quocirca ego quidem ſtatim, audita re, laetatus animo ſum: litteris gratulari cum maxime uellem, negotijs tamen impeditus, officium ueteri noſtrae neceſſitudini debitum praeter miſi. in quo me tamen, cum meae conſcius erga te perpetuae obſeruantiae, tum tuae memor humanitatis, facile culpa libero. atque etiam (uide, quid mihi de tua benignitate pollicear) ſperare audeo futurum, ut, qui a me diliguntur, eos amicitia tua ne excludas. neque tamen hoc in multis ambitioſe petã:*

tantum

tantum deligam, quos tibi non tam mea commendatio, quam ipſorum optima ſtudia, conciliare poſſint. in his excellit in primis, iuuenis bene moratus, iis perpolitus litteris, quae nos a pueritia delectarũt, Iulius Iacobonius. uiuit cõiunctiſſime cum filio meo, ut fere aetate, & ſtudiorum ſimilitudine, iunguntur: me uero, quod multis in rebus intellexerim, ſicut alterum parentem, obſeruat, & diligit. itaque uideor illi debere omnia, quae poſſum: nec ſane ullum eius uel adiuuandi, uel ornandi, locum praetermitto: ſed ex omnibus officiis nullum ei uideo gratius, aut iucundius praeſtari a me poſſe, quam ſi per me conſequatur, ut aditum ad te habeat, a te cognoſcatur, numeretur in tuis. quod etſi, non dubito, quin facile impetrem: noui enim tuam φιλανθρωπίαν*: noui etiam, quo ipſe loco apud te ſim: tamen ita peto, quaſi agatur exiſtimatio mea. ſic enim ſtatuo, cum te tua uirtus, nullo fortunae praeſidio, in iſta dignitate collocarit, ualde ad exiſtimationem meam pertinere, hoc ſi percrebeſcat, me abs te tantum amari, quantum & optaui ſemper, & mihi perſuaſi. Vale. Romae, Idib. Dec.*

MDLXVI.

ANTONIO. FVRNARIO. Neapolim.

ITA *mihi, quae opto, contingant, ut de tua ualetudine ualde ſum ſolicitus: nec leuabitur dolor meus, niſi, cum te non ſolum periculo, ſed prorſus*

omni moleſtia liberatum cognouero. quod utinam breui fiat. cur autem id futurum non ſperem, cum te, diffidentem humanis remedijs, ad pias preces uideam eſſe conuerſum? me quidem ex aduerſis rebus haec una ſaepe ratio, iam omni ſpe deſtitutum, eripuit. De fortunis meis detraxit aliquid ſuperior annus, hic fortaſſe damnum ſarciet: ſin aliter eueniet, aequo tamen animo feremus, minuente ſenſum doloris conſuetudine, & cupiditatem aetate. De munuſculo qui tibi uenit in mentem aegrotanti? magni hoc amoris ſignum. itaque ſic tibi ago gratias, tamquam de re ampliſſima: quandoquidem nihil mihi pluris eſt, quam amari a te, quem praeter ceteros amabilem uirtus facit. Stomacho certe meo, quod antea ſcripſeram nihil gratius hoc genere medicamenti. Vale. Romae, Kal. Febr. MDLXVII.

CAMILLO. PALAEOTTO Bononiam.

A quo primum die, Palaeotte optime, mihi cognitus es, duxi te ſemper in eorum numero, qui noſtra hac aetate antiquae uirtutis imaginem referunt, eſſe reponendum. nam & bonos & praeſtantes uiros amas, omniq. ſtudio complecteris: & ipſe. quae artes amorem conciliant, ijs ita excellis, ut uiciſſim te omnes ament, nec minorem ex ingenio, doctrinaq. tua, quam ex humanitate, & liberalitate fructum capiant. equidem in meis ſecundis rebus id maxime nume-

numero, quod olim tua mihi benignitas aditum aperuerit ad amicitiam tuam: illud dolere ſaepe cogor, quod ita fortuna tulerit, ut diſiuncti uiueremus; & eriperetur utrique noſtrum ſuauitas illa, quae ſine dubio, cum una ſumus, longe maior eſt, quam cum aut ego tuas, aut ipſe meas epiſtolas legis. adde quod tibi perquam raro ſcribendi occaſio, mihi ne facultas quidem datur. ita, qui eſt in litteris fructus, eo etiam prope caremus. quo tament in genere tuam diligentiam, uel humanitatem potius incredibilem agnoſco: qui nullum huius officij locum praetermittis: ut proxime, cum de Amulij Cardinalis incolumitate cognouiſſes, feciſti peramanter, quod & mihi, qui illum uirum in oculis fero, unumq. praecipue colo, per litteras gratulandum, & ſignificandam exiſtimaſti laetitiam tuam. Sed ego uiciſſim tibi, & bonis omnibus, eo conſeruato, cui praeter cetera uirtus placet, uehementer gratulor. nam, ſi quid illi nũc humanitus accidiſſet; ſuo fortaſſe tempore, cum nec aetati parum, & gloriae plurimum uixerit, noſtro certe et uniuerſae bonorum reip. alieniſſimo deceſſiſſet. Vides profecto, nec dubito quin idem ſentire uideas excellenti uirtute, ac ſapientia Cardinalem, fratrem tuum, pares eſſe Amulio noſtro dignitate non paucos, opibus etiã, et ijs rebus, quas elargiri fortuna ſolet, ſuperiores multos: at illa ſi perpendimus, quae ſunt animi ingenijq. bona, ideſt quae uere bona ſunt, doctrinam ſtudio, prudentiam uſu rerum maximarum partam, praeterea benignitatem, probitatem,

reli-

religionem; quam non multi ſint, quos ei conferre poſſimus, opinor intelligis. iure igitur, illo grauiter aegrotante, ita maerebamus, quaſi cum illius ſalute noſtra ſalus in diſcrimen adducta uideretur: & nunc, eodem incolumi, tum ſua quiſque cauſſa, tum bono publico omnes laetamur. In quo non dubitabam equidem quin tuus ſenſus cum meo ſenſu congrueret: uerumtamen egregiae teſtem uoluntatis epiſtolam tuam legi perlibenter. uidi enim amorem in me tuum, & ſtudium ſimul erga Chriſtianam remp. prope ſingulare. nam de Amulij morbo ita ſollicitus eras, ut eodem tempore & dolor meus, & publica iactura tibi ante oculos eſſet. itaque non putaui committendum, ut ipſum celarem de litteris tuis. oſtendi: legit iucundiſſime: nec tacuit de tua laude: mihique, ut ſalutem tibi eius uerbis adſcriberem, ac ſua tibi ſtudia prorſus omnia pollicerer, ita mandauit, ut uultu & uerbis plane animum exprimeret. Ego de te, quae ſoleo; ſummam eſſe tuam in illum obſeruantiam: optatius tibi nihil eſſe, quam ut, ſi quid eius cauſſa praeſtare poſſis, utatur opera curaq. tua. addidi quaedam de uetuſtate neceſſitudinis noſtrae, de tuis etiam in me officijs: ut ſciret, cum tu de meis commodis maxime ſemper laboraueris, cupere me non mediocriter, ut, a quibus ipſe diligor, ijdem te pari beneuolentia complectantur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo, ſalutem dic meo nomine plurimam. Romae, XII. id. Mart. M D L XVII.

IOANNI. COSELIO
Florentiam.

Omnino *erat* ἕωλος *epiſtola mea: quam ut acciperet, numquam ad me rediit is, qui tuas litteras attulerat: uerumtamen eam ad te mittendam putaui, ne tibi in aliquam fortaſſe neglecti officij, ſuſpicionem uenirem. eius exemplum hoc eſt.*

Epiſtola, de qua hic mentio fit, legitur ſexta ante hanc.

Quod me amicis crebro auges, praeſertim hominibus uirtute praeditis: perbenigne facis. utinam praeſtare aliquid uel tua uel eorum cauſſa poſſim. uos enim, quae ueſtra bonitas & humanitas eſt, animo fortaſſe contenti eſtis: ego, qui meus erga liberalium doctrinarum ſtudioſos amor eſt, niſi animum officia probent, contentus eſſe uix poſſum. Vale. Romae, XVI. *Kal. Apr.* MDLXVII.

PETRO. PERPINIANO
Lugdunum.

Cur *ego tibi excuſem ſilentium meum? Odi iſta uulgaria: nec tu is es, qui uel amicis duriorem te praebeas, uel, quibus ego negotijs, quantam & quam aſſiduam a me operam exigentibus, diſtinear, ignores. ac ſi uelis amabiliter, & uere cogitare, ita credes: nulla me magis affici uoluptate,*

quam

quam cum tuas epiſtolas lego: rurſus, ſi quis eſt, qui ab officio diſcedat inuitus, eum eſſe me. quare ut ego tibi ingenio, eruditione, induſtria comparare me non auſim: ita, quibus maxime rebus amicitia colitur, humanitate, officio, obſeruantia, neque te mihi, neque quemquam antepono. hoc te cupio credere. quod ſi impetro, ſimul illud impetro, ut omni me cum praeteriti, tum futuri temporis culpa, ſi fortaſſe rarius ad te ſcripſero, plane liberes. quamquam nunc quidem, tuis ut reſcriberem litteris, abieci omnia, uictus beneficio tuo. beneficium enim certe, non mediocre neſcio quod, ſed quantum eſſe poteſt maximum, a te habeo, quod mihi amicum dederis Iacobum Rodericum Falconium, prudentiſſimi et optimi uiri filium, ipſum ijs litteris ac moribus ornatum, ut, cum me uel negotia, uel ipſa iam aetas ab amicorum conſuetudine remoueat, hoc tamen iuuene quotidie fere utar iucundiſſime. ac ſaepe de te ſermo, illo libenter praeclara tua facinora pro Chriſti gloria narrante, me libentius audiente. certamus enim, ut uideo, amore erga te, ſic, ut alter ab altero uinci interdum gaudeat, interdum aegre ferat. ita non plane nobis totus abes. quod enim oculis eripitur, aſſequimur animo, memoria, mentione tui, tuarumq. uirtutum quamcreberrima. tu contra, ſi parem gratiam referre uis, alterum Falconium reperi: ſi modo ſimilem probitate, ingenio, obſeruantia in utrumque noſtrum, reperies. Sed opto te felicem eſſe, & ſimilem reperire: ut de nobis cogitantes non-

numquam

numquam, & colloquentes, officium amicitiae debitum perſoluatis. De tragoedia, mire ſum laetatus, praeſertim agente Falconio. De animi tui conſtantia, tibi gratulor, Deo gratias ago, a quo iſta manant. tibi enim certe, & fortiſſimo cuique, niſi diuina uis affuiſſet, praeſenti diſcrimine, in tanta gladiorum licentia, animus concidiſſet. Lambino bonam mentem opto: cuius enim ingenium, & doctrinam amo, de eo ſi quid afferetur durius, cum dolore audiam. Sed, quid eſt; quod etiam de Turnebo, tali uiro, utinam falſo rumore, diſſipatur, auerſum a ſalute periiſſe? o magnum malum, nec re magis, quam exemplo. nam plebs imperita, licentiae cupida, ſi peccat; minus mirum: doctos uiros, rectis antea ſenſibus euntes, offendere, & labi, matura iam aetate; quis non ingemiſcat? Filius te ſalutat. tu meis uerbis eruditum in primis, & probum adoleſcentem, Ioſephum Scaligerum, ſi eſt Lutetiae, ſalutes uelim. Vale. Romae.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII

LIBER OCTAVVS.

PIO IV PONTIFICI MAX.

QVID antea de litteris, ac bonis artibus existimaueris, Pie IV. Pontifex Max. quam ſemper fueris, hodieq. ſis ad eas excitandas, ornandasq. praeclare animatus; & omnes iampridem norunt, & ego ſuperiore anno ſum expertus, cum eo me conſilio Romam euocaſti, ut ſacros praecipue libros, ab haereticorum nefaria peſte uindicatos, ederem quam liceret emendatiſſime, & in hac elegantioris olim doctrinae parente, atque altrice, nunc diuinorum inſtitutorum cuſtode, ac praeſide Vrbe perpetuum meae uitae domicilium collocarem. cum iſta mente, iſtaq. ad bene agendum propenſione ſummam poteſtatem coniunxit Deus, non ſolum ut impendentes Reip. Chriſtianae calamitates auerteret; quod a te curari egregie, atque effici omnes fatentur; uerum etiam ut a publica cura oculos interdum conuerteres ad priuatorum incommoda, eaq. cum uideres, opem afferres non pro cuiuſque libidine, ſed pro iudicio, ac ſapientia tua. haec me cogitatio, diu uerentem, ne appella

re litteris Maximum Chriſti Vicarium, excubantem animo ſemper pro Chriſtianae Reip. ſalute, impudentiae poſſet adſcribi, ab ancipiti conſilio ad certam ſententiam reuocauit, effecitq. ut ea ſcribere audeam, quae ne coram agerem, maieſtate tua primum, deinde etiam pudore quodam meo ſum deterritus. Totum hoc imprimendi munus, quod mihi a te mandatum pro mea fide curo, duas habet partes; publicam unam, quae ad communem animorum utilitatem pertinet, ut e ſacris libris maculae omnes eluantur; alteram priuatam, ut ea mihi interim ſuppetant, quae ſi abſint, mecum & cũ meis agatur incommodius. Quod ad priorem attinet, facerem arroganter, ſi tibi tantam rem, qua neſcio an ulla magis hoc quidem tempore omnibus expediat, ſtudeam cõmendare: cum quattuor ſpectatae uirtutis & innocentiae Cardinalium, quos huic negotio praefeciſti, ſingularis prudentia nihil deeſſe patiatur: quare hãc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec, ut ſpero, umquam deerit, omitto non inuitus: de me ipſo, ſiquidem tua permittat humanitas, (quid autẽ ea non permittat?) attingã pauca. Ego cum ad Vrbẽ ueni; licet a Pio IV. recte, & laudabiliter uiuendo, ſperari poſſe omnia intelligerem, tamen efferri me cupiditate non ſum paſſus: nec ſitiui honores: nec auri, argentiq. ſplendore ſum captus: id ſcilicet unum ſpectaui maxime, ut beneuolentia tua, in qua pono omnia, perpetuo fruerer, eaq. me, quantum conſequi ſtudio, quantum induſtria liceret, non indignum

praebe-

praeberem. domeſticis rebus, quas negligere prorſus, qui pater eſt, non poteſt; amare nimium, qui ſe Chriſtianum eſſe meminit, non debet; ſatis conſultum putabam honorario illo annuo, quod a tua benignitate impetraueram: nec dubitare tamen poteram, ſi quid praeterea meae rationes exigerent, quin id haurire poſſem ex eodem fonte, ad quem aditus ambitioſe petentibus uix pateret umquam, moderata cupiētibus praecludi numquam ſoleret. ſic annus abijt: nec mihi nouam interea cupiditatem dies attulit; quae etiam admonet, quo propius ad huius peregrinationis, quae uocatur uita, finem accedimus, eo minus de uiatico laborandum. itaque mutatum nihil eſt in conſilijs meis: animus, quos antea ſibi fines praeſcripſerat, ijſdem ſe continet, ultra nihil appetit: ſed corporis alia quaedam ratio eſt: aetas iam ingraueſcens quaſi extra ordinem multa deſiderat: multa etiam praeſertim in laboribus, ac ſtudijs, ualetudo requirit imbecillior: quae ſi negligam, ingrate mihi uidear agere cum Deo, a quo acceptum uitae munus magniſacere, ac tueri diligenter debemus. quid caritas liberorum meorum, quibus in me uno ſunt omnia? ea me appellat, nec patitur obliuiſci quid naturae debeam; & mihi me ipſum eo nomine commendat, quod in mea ſalute multorum ſalus, fortunaeq. nituntur. Quae cum ita ſint; & cum his cauſſis, quas commemoraui, magnopere confidam; tamen ita ſtatuo, maiorem commodi mei ſpem in tua praeſtanti bonitate mihi eſſe reponendam.

quare

quare nihil definio, neque mihi certum beneficij nomen peto: quod qui faciunt, ignorant ſcilicet a quo petant, & in anguſtum reuocant, quae latiſſime patet, benignitatem tuam. ego rationes meas Principi maximo, & ad beneficentiam nato, commendare me intelligo. nihil me poſtulare praecipuum decet. unum illud indicare ſatis eſt, fulciri oportere ſubſidio aliquo fortunas meas: quod ipſum tamen uoluntati, arbitrioq. tuo totum permittatur. mihi quidem, ſi quid a tua liberalitate proficiſcatur, quidquid ſit, aeque gratum futurum eſt, ac ſi me omni beneficiorum genere cumulaſſes.

CAROLO. BORROMAEIO
CARDINALI

NON *patitur aut benignitas, aut conſuetudo tua, ut appellandus a me ſis de eo, quod ſemel & iterum humaniſſime promiſiſti; & ego is ſum, qui, quod ſemel petij, licet ad conſtituendas fortunas meas ualde pertineat, impetrare cupiam, non exprimere. uerumtamen non ſum ueritus, ne tibi moleſtiam afferret iterata petitio, hominis praeſertim ſtudioſiſſimi; & de tua laude, quantum imbecillitas mea praeſtare poſſit, aſſidue cogitantis. Optabile eſt, ut, qui optima cupiunt, ijdem uel omnia poſſint, uel apud eos, qui poſſunt, auctoritate, & gratia plurimum ualeant: tibi utrumque contigiſſe, non ſtulti homines arbitrantur. nam & natura propenſus es*

ea, quae praeclara ſunt: & tuae ipſius propenſio, ſin gulare ingenium, & naturae commendatio, tibi amorem conciliarunt ſapientiſſimi Pontificis, commendatione, ut cum omni te munere dignum ducat, tum uero libenter, maximarum te grauiſſimarum negotiorum parte, uideatur. conquieſcere igitur pro tua ſumma prudentia, ne in hoc patria, quam amplexus iam es, conſequimur dignitatis tuae. aeque tamen bene mereri de conſiliorum communitate temporis maiestas. tum ſi reſtituis, quod iam coepiſti, & facies: iiſdem, quibus maiores tui, gradibus in caelum aſcendes, relictis familiae tuae gloria, quā nulla dies extinguat. Ego autem, ſi per te conſequor, id quod in tua manu ſitum eſt, ut Romae libenter uiuam: uix enim libenter, ubi parum commode, quiſquam uiuit: dabo operam, & fortaſſe efficiam, ne ſit obſcurum beneficium tuum: memoria quidem, & uoluntate, ſi re ipſa minus potero, ingrati animi culpam uitabo. Vale. Romae, IV. Kal. Nou.

SCRIPSIT. HANC
A. PRINCIPE. ROGATVS

HONESTA res, iucundaq. in primis, Nuptiae putantur nec immerito. nihil enim ad generis humani perpetuitatem Natura magis poſtulat, quā ut feminis iungantur mares: nec ex coniunctione quidquam non modo commodius, uerum etiam dulcius eſſe putem. habere ſecundis rebus mulierem laetitiae ſocium,

ſociam, laetitiam auget; aduerſis pariter maerentem, ſolatij genus eſt. iam, quae ad cultum, ad uictum, uitamq. pertinent, ea cum uxor miniſtrat, aut curat, quantam iucunditatem habet? Reges equidem ipſos non arbitror e ſuis regnis tantam uoluptatem capere, quantam fidelis coniugij conſuetudo, & conuictus affert. Quae tibi, optime *, ex tuis ueteribus nuptijs probe cognita cum eſſent; propterea factum opinor, ut ſecundas appetieris, & eandem omnino ſuauitatem reguſtare uolueris. Hoc tuum conſilium, pro ſuo quiſque ſenſu, uarie homines interpretantur. laetari multos uideo, ut in re optima, quoſdam admirari, ut parum exſpectata; dolere nonnullos, ut aduerſa. mihi, in hac opinionum, & ſententiarum uarietate, animus uehementer in dubio eſt. laetitiam a me poſcere uidetur amor in te meus, ortus ex memoria praeceptorum tuorum, quibus me puerum ad omnem uerae laudis cupiditatem excitaſti: ſed idem amor ante oculos ea proponit, quae cum cogito, tantum abeſt, ut laetari poſſim, ut dolore etiam afficiar: neque id tua magis cauſſa, quam publica. nam, etſi, quod tibi placuit, idem ut perpetuo placeat, atque expediat, uehementer opto: tamen, cum aetatem tuam conſidero, quae iam ad ſenectutem uergit, interdum uereri cogor, ne aliter eueniat. ſua cuique aetati ſtudia Natura tribuit. quae iuuentus amat, reſpuit ſenectus. contra, ſenectutem oblectant, quae faſtidit iuuentus. tu tamen, homo iam fere ſexagenarius, adulto iam paene filio;

ptis exiſtimem. Vale. Romae, VII. *id. Dec.* MDLXVI.

MVCIO. CALINO EPISCOPO. INTERAMNAE

Interamnam.

ARCHIEPISCOPVM *praeſtare Epiſcopo dignitate, nemo neſcit: bonis tamen uiris, cum te, omiſſo Iadrenſi Archiepiſcopatu, Epiſcopum Interamnae eſſe factum, auditum eſſet; uiſa res eſt in primis gratulatione digna. nam, quod ad dignitatem attinet, Italiam cum Illyrico conferentes, nihil imminutum putabamus: quod ad commoda, additum aliquid potius, quam detractum. Iam illud, licere tibi interdum ad Vrbem, nobis ad te, cum uelimus, excurrere, quanti aeſtimandum? nam neque te amicis tuis prorſus carere, tua ſuauitas patitur; neque nobis quidquam moleſtius, quam adſpectus & ſermonis tuis ſitim diutius ferre. Quocirca ego quidem ſtatim, audita re, laetatus animo ſum: litteris gratulari cum maxime uellem, negotijs tamen impeditus, officium ueteri noſtrae neceſſitudini debitum praeter miſi. in quo me tamen, cum meae conſcius erga te perpetuae obſeruantiae, tum tuae memor humanitatis, facile culpa libero. atque etiam (uide, quid mihi de tua benignitate pollicear) ſperare audeo futurum, ut, qui a me diliguntur, eos amicitia tua ne excludas. neque tamen hoc in multis ambitioſe petā:*

tantum

tantum deligam, quos tibi non tam mea commendatio, quam ipſorum optima ſtudia, conciliare poſſint. in his excellit in primis, iuuenis bene moratus, iis perpolitus litteris, quae nos a pueritia delectarũt, Iulius Iacobonius. uiuit cõiunctiſſime cum filio meo, ut fere aetate, & ſtudiorum ſimilitudine, iunguntur: me uero, quod multis in rebus intellexerim, ſicut alterum parentem, obſeruat, & diligit. itaque uideor illi debere omnia, quae poſſum: nec ſane ullum eius uel adiuuandi, uel ornandi, locum praetermitto: ſed ex omnibus officiis nullum ei uideo gratius, aut iucundius praeſtari a me poſſe, quam ſi per me conſequatur, ut aditum ad te habeat, a te cognoſcatur, numeretur in tuis. quod etſi, non dubito, quin facile impetrem: noui enim tuam φιλανθρωπίαν: noui etiam, quo ipſe loco apud te ſim: tamen ita peto, quaſi agatur exiſtimatio mea. ſic enim ſtatuo, cum te tua uirtus, nullo fortunae praeſidio, in iſta dignitate collocarit, ualde ad exiſtimationem meam pertinere, hoc ſi percrebeſcat, me abs te tantum amari, quantum & optaui ſemper, & mihi perſuaſi. Vale. Romae, Idib. Dec. MDLXVI.

ANTONIO. FVRNARIO. Neapolim.

ITA *mihi, quae opto, contingant, ut de tua ualetudine ualde ſum ſollicitus: nec leuabitur dolor meus, niſi, cum te non ſolum periculo, ſed prorſus*

omni moleſtia liberatum cognouero. quod utinam breui fiat. cur autem id futurum non ſperem, cum te, diffidentem humanis remedijs, ad pias preces uideam eſſe conuerſum? me quidem ex aduerſis rebus haec una ſaepe ratio, iam omni ſpe destitutum, eripuit. De fortunis meis detraxit aliquid ſuperior annus, hic fortaſſe damnum ſarciet: ſin aliter eueniet, aequo tamen animo feremus, minuente ſenſum doloris conſuetudine, & cupiditatem aetate. De munuſculo qui tibi uenit in mentem aegrotanti? magni hoc amoris ſignum. itaque ſic tibi ago gratias, tamquam de re ampliſſima: quandoquidem nihil mihi pluris eſt, quam amari a te, quem praeter ceteros amabilem uirtus facit. Stomacho certe meo, quod antea ſcripſeram nihil gratius hoc genere medicamenti. Vale. Romae, Kal. Febr. MDLXVII.

CAMILLO. PALAEOTTO
Bononiam.

A *quo primum die, Palaeotte optime, mihi cognitus es, duxi te ſemper in eorum numero, qui noſtra hac aetate antiquae uirtutis imaginem referunt, eſſe reponendum. nam & bonos & praestantes uiros amas, omniq. ſtudio complecteris: & ipſe. quae artes amorem conciliant, ijs ita excellis, ut uiciſſim te omnes ament, nec minorem ex ingenio, doctrinaq. tua, quam ex humanitate, & liberalitate fructum capiant. equidem in meis ſecundis rebus id maxime nume-*

numero, quod olim tua mihi benignitas aditum aperuerit ad amicitiam tnam: illud dolere ſaepe cogor, quod ita fortuna tulerit, ut diſiuncti uiueremus; & eriperetur utrique noſtrum ſuauitas illa, quae ſine dubio, cum una ſumus, longe maior eſt, quam cum aut ego tuas, aut ipſe meas epiſtolas legis. adde quod tibi perquam raro ſcribendi occaſio, mihi ne facultas quidem datur. ita, qui eſt in litteris fructus, eo etiam prope caremus. quo tament in genere tuam diligentiam, uel humanitatem potius incredibilem agnoſco: qui nullum huius officij locum praetermittis: ut proxime, cum de Amulij Cardinalis incolumitate cognouiſſes, feciſti peramanter, quod & mihi, qui illum uirum in oculis fero, unumq. praecipue colo, per litteras gratulandum, & ſignificandam exiſtimaſti laetitiam tuam. Sed ego uiciſſim tibi, & bonis omnibus, eo conſeruato, cui praeter cetera uirtus placet, uehementer gratulor. nam, ſi quid illi nũc humanitus accidiſſet; ſuo fortaſſe tempore, cum nec aetati parum, & gloriae plurimum uixerit, noſtro certe et uniuerſae bonorum reip. alieniſſimo deceſſiſſet. Vides profecto, nec dubito quin idem ſentire uideas excellenti uirtute, ac ſapientia Cardinalem, fratrem tuum, pares eſſe Amulio noſtro dignitate non paucos, opibus etiã, et ijs rebus, quas elargiri fortuna ſolet, ſuperiores multos: at illa ſi perpendimus, quae ſunt animi ingenijq. bona, ideſt quae uere bona ſunt, doctrinam ſtudio, prudentiam uſu rerum maximarum partam, praeterea benignitatem, probitatem,

reli-

religionem; quam non multi ſint, quos ei conferre poſſimus, opinor intelligis. iure igitur, illo grauiter aegrotante, ita maerebamus, quaſi cum illius ſalute noſtra ſalus in diſcrimen adducta uideretur: & nunc, eodem incolumi, tum ſua quiſque cauſſa, tum bono publico omnes laetamur. In quo non dubitabam equidem quin tuus ſenſus cum meo ſenſu congrueret: uerumtamen egregiae teſtem uoluntatis epiſtolam tuam legi perlibenter. uidi enim amorem in me tuum, & ſtudium ſimul erga Chriſtianam remp. prope ſingulare. nam de Amulij morbo ita ſollicitus eras, ut eodem tempore & dolor meus, & publica iactura tibi ante oculos eſſet. itaque non putaui committendum, ut ipſum celarem de litteris tuis. oſtendi: legit iucundiſſime: nec tacuit de tua laude: mihique, ut ſalutem tibi eius uerbis adſcriberem, ac ſua tibi ſtudia prorſus omnia pollicerer, ita mandauit, ut uultu & uerbis plane animum exprimeret. Ego de te, quae ſoleo; ſummam eſſe tuam in illum obſeruantiam: optatius tibi nihil eſſe, quam ut, ſi quid eius cauſſa praeſtare poſſis, utatur opera curaq; tua. addidi quaedam de uetuſtate neceſſitudinis noſtrae, de tuis etiam in me officijs: ut ſciret, cum tu de meis commodis maxime ſemper laboraueris, cupere me non mediocriter, ut, a quibus ipſe diligor, ijdem te pari beneuolentia complectantur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo, ſalutem dic meo nomine plurimam. Romae, XII. id. Mart. MDLXVII.

IOANNI. COSELIO
Florentiam.

Omnino *erat* ἕωλος *epiſtola mea: quam ut acciperet, numquam ad me rediit is, qui tuas litteras attulerat: uerumtamen eam ad te mittendam putaui, ne tibi in aliquam fortaſſe neglecti officij, ſuſpicionem uenirem. eius exemplum hoc eſt.*

Epiſtola, de qua hic mentio fit, legitur ſexta ante hanc.

Quod me amicis crebro auges, praeſertim hominibus uirtute praeditis: perbenigne facis. utinam praeſtare aliquid uel tua uel eorum cauſſa poſſim. uos enim, quae ueſtra bonitas & humanitas eſt, animo fortaſſe contenti eſtis: ego, qui meus erga liberalium doctrinarum ſtudioſos amor eſt, niſi animum officia probent, contentus eſſe uix poſſum. Vale. Romae, XVI. *Kal. Apr.* MDLXVII.

PETRO. PERPINIANO
Lugdunum.

Cur *ego tibi excuſem ſilentium meum? Odi iſta uulgaria: nec tu is es, qui uel amicis duriorem te praebeas, uel, quibus ego negotijs, quantam & quam aſſiduam a me operam exigentibus; diſtinear, ignores. ac ſi uelis amabiliter, & uere cogitare, ita credes: nulla me magis affici uoluptate,*

quam

quam cum tuas epiſtolas lego: rurſus, ſi quis eſt, qui ab officio diſcedat inuitus, eum eſſe me. quare ut ego tibi ingenio, eruditione, induſtria comparare me non auſim: ita, quibus maxime rebus amicitia colitur, humanitate, officio, obſeruantia, neque te mihi, neque quemquam antepono. hoc te cupio credere. quod ſi impetro, ſimul illud impetro, ut omni me cum praeteriti, tum futuri temporis culpa, ſi fortaſſe rarius ad te ſcripſero, plane liberes. quamquam nunc quidem, tuis ut reſcriberem litteris, abieci omnia, uictus beneficio tuo. beneficium enim certe, non mediocre neſcio quod, ſed quantum eſſe poteſt maximum, a te habeo, quod mihi amicum dederis Iacobum Rodericum Falconium, prudentiſſimi et optimi uiri filium, ipſum ijs litteris ac moribus ornatum, ut, cum me uel negotia, uel ipſa iam aetas ab amicorum conſuetudine remoueat, hoc tamen iuuene quotidie fere utar iucundiſſime. ac ſaepe de te ſermo, illo libenter praeclara tua facinora pro Chriſti gloria narrante, me libentius audiente. certamus enim, ut uideo, amore erga te, ſic, ut alter ab altero uinci interdum gaudeat, interdum aegre ferat. ita non plane nobis totus abes. quod enim oculis eripitur, aſſequimur animo, memoria, mentione tui, tuarumq. uirtutum quamcreberrima. tu contra, ſi parem gratiam referre uis, alterum Falconium reperi: ſi modo ſimilem probitate, ingenio, obſeruantia in utrumque noſtrum, reperies. Sed opto te felicem eſſe, & ſimilem reperire: ut de nobis cogitantes non-

numquam

numquam, & colloquentes, officium amicitiae debitum perſoluatis. De tragoedia, mire ſum laetatus, praeſertim agente Falconio. De animi tui conſtantia, tibi gratulor, Deo gratias ago, a quo iſta manant. tibi enim certe, & fortiſſimo cuique, niſi diuina uis affuiſſet, praeſenti diſcrimine, in tanta gladiorum licentia, animus concidiſſet. Lambino bonam mentem opto: cuius enim ingenium, & doctrinam amo, de eo ſi quid afferetur durius, cum dolore audiam. Sed, quid eſt, quod etiam de Turnebo, tali uiro, utinam falſo rumore, diſſipatur, auerſum a ſalute periiſſe? o magnum malum, nec re magis, quam exemplo. nam plebs imperita, licentiae cupida, ſi peccat, minus mirum: doctos uiros, rectis antea ſenſibus euntes, offendere, & labi, matura iam aetate, quis non ingemiſcat? Filius te ſalutat. tu meis uerbis eruditum in primis, & probum adoleſcentem, Ioſephum Scaligerum, ſi eſt Lutetiae, ſalutes uelim. Vale. Romae.

EPISTOLARVM
PAVLI MANVTII
LIBER OCTAVVS.

PIO. IV
PONTIFICI MAX.

QVID antea de litteris, ac bonis artibus existimaueris, Pie IV. Pontifex Max. quam ſemper fueris, hodieq. ſis ad eas excitandas, ornandasq. praeclare animatus; & omnes iampridem norunt, & ego ſuperiore anno ſum expertus, cum eo me conſilio Romam euocaſti, ut ſacros praecipue libros, ab haereticorum nefaria peſte uindicatos, ederem quam liceret emendatiſſime, & in hac elegantioris olim doctrinae parente, atque altrice, nunc diuinorum inſtitutorum cuſtode, ac praeſide Vrbe perpetuum meae uitae domicilium collocarem. cum iſta mente, iſtaq. ad bene agendum propenſione ſummam poteſtatem coniunxit Deus, non ſolum ut impendentes Reip. Chriſtianae calamitates auerteret; quod a te curari egregie, atque effici omnes fatentur; uerum etiam ut a publica cura oculos interdum conuerteres ad priuatorum incommoda, eaq. cum uideres, opem afferres non pro cuiuſque libidine, ſed pro iudicio, ac ſapientia tua. haec me cogitatio, diu uerentem, ne appella

re

re litteris Maximum Chriſti Vicarium, excubantem animo ſemper pro Chriſtianae Reip. ſalute, impudentiae poſſet adſcribi, ab ancipiti conſilio ad certam ſententiam reuocauit, effecitq. ut ea ſcribere audeam, quae ne coram agerem, maieſtate tua primum, deinde etiam pudore quodam meo ſum deterritus. Totum hoc imprimendi munus, quod mihi a te mandatum pro mea fide curo, duas habet partes; publicam unam, quae ad communem animorum utilitatem pertinet, ut e ſacris libris maculae omnes eluantur; alteram priuatam, ut ea mihi interim ſuppetant, quae ſi abſint, mecum & cũ meis agatur incommodius. Quod ad priorem attinet, facerem arroganter, ſi tibi tantam rem, qua neſcio an ulla magis hoc quidem tempore omnibus expediat, ſtudeam cõmendare: cum quattuor ſpectatae uirtutis & innocentiae Cardinalium, quos huic negotio praefeciſti, ſingularis prudentia nihil deeſſe patiatur: quare hãc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec, ut ſpero, umquam deerit, omitto non inuitus: de me ipſo, ſiquidem tua permittat humanitas, (quid autẽ ea non permittat?) attingã pauca. Ego cum ad Vrbẽ ueni; licet a Pio IV. recte, & laudabiliter uiuendo, ſperari poſſe omnia intelligerem, tamen efferri me cupiditate non ſum paſſus: nec ſitiui honores: nec auri, argentiq. ſplendore ſum captus: id ſcilicet unum ſpectaui maxime, ut beneuolentia tua, in qua pono omnia, perpetuo fruerer, eaq. me, quantum conſequi ſtudio, quantum induſtria liceret, non indignum

praeberem. domeſticis rebus, quas negligere prorſus, qui pater eſt, non poteſt, amare nimium, qui ſe Chriſtianum eſſe meminit, non debet; ſatis conſultum putabam honorario illo annuo, quod a tua benignitate impetraueram: nec dubitare tamen poteram, ſi quid praeterea meae rationes exigerent, quin id haurire poſſem ex eodem fonte, ad quem aditus ambitioſe petentibus uix pateret umquam, moderata cupiētibus praecludi numquam ſoleret. ſic annus abijt: nec mihi nouam interea cupiditatem dies attulit; quae etiam admonet, quo propius ad huius peregrinationis, quae uocatur uita, finem accedimus, eo minus de uiatico laborandum. itaque mutatum nihil eſt in conſilijs meis: animus, quos antea ſibi fines praeſcripſerat, ijſdem ſe continet, ultra nihil appetit: ſed corporis alia quaedam ratio eſt: aetas iam ingraueſcens quaſi extra ordinem multa deſiderat: multa etiam praeſertim in laboribus, ac ſtudijs, ualetudo requirit imbecillior: quae ſi negligam, ingrate mihi uidear agere cum Deo, a quo acceptum uitae munus magnifacere, ac tueri diligenter debemus. quid caritas liberorum meorum, quibus in me uno ſunt omnia? ea me appellat, nec patitur obliuiſci quid naturae debeam; & mihi me ipſum eo nomine commendat, quod in mea ſalute multorum ſalus, fortunaeq. nituntur. Quae cum ita ſint; & cum his cauſſis, quas commemoraui, magnopere confidam; tamen ita ſtatuo, maiorem commodi mei ſpem in tua praeſtanti bonitate mihi eſſe reponendam.

quare

quare nihil definio, neque mihi certum beneficij nomen peto: quod qui faciunt, ignorant ſcilicet a quo petant, & in anguſtum reuocant, quae latiſſime patet, benignitatem tuam. ego rationes meas Principi maximo, & ad beneficentiam nato, commendare me intelligo. nihil me poſtulare praecipuum decet. unum illud indicare ſatis eſt, fulciri oportere ſubſidio aliquo fortunas meas: quod ipſum tamen uoluntati, arbitrioq. tuo totum permittatur. mihi quidem, ſi quid a tua liberalitate proficiſcatur, quidquid ſit, aeque gratum futurum eſt, ac ſi me omni beneficiorum genere cumulaſſes.

CAROLO. BORROMAEIO
CARDINALI

NON *patitur aut benignitas, aut conſuetudo tua, ut appellandus a me ſis de eo, quod ſemel & iterum humaniſſime promiſiſti; & ego is ſum, qui, quod ſemel petij, licet ad conſtituendas fortunas meas ualde pertineat, impetrare cupiam, non exprimere. uerumtamen non ſum ueritus, ne tibi moleſtiam afferret iterata petitio, hominis praeſertim ſtudioſiſſimi; & de tua laude, quantum imbecillitas mea praeſtare poſſit, aſſidue cogitantis. Optabile eſt, ut, qui optima cupiunt, ijdem uel omnia poſſint, uel apud eos, qui poſſunt, auctoritate, & gratia plurimum ualeant. tibi utrumque contigiſſe, non ſtulti homines arbitrantur. nam & natura propenſus es*

ea, quae praeclara ſunt: & haec ipſa propenſio, ſin gulari ingenio, & uirtute coniuncta, ita tibi amorem conciliauit ſapientiſſimi Pontificis, auunculi tui, ut cum omni te munere dignum ducat, tum uero libenter, translata in te grauiſſimorum negotiorum parte, releuetur. amplectere igitur pro tua ſumma prudentia, uel retine potius, quam amplexus iam es, occaſionem diuinitus datam, eripuit iam benemerendi conſuetudinem temporis iniquitas. eam ſi reſtituis, quod facere coepiſti, & facies: iiſdem, quibus maiores tui, gradibus in caelum adſcendes, relicta familiae tuae gloria, quã nulla dies exſtinguat. Ego autem, ſi per te conſequor, id quod in tua manu ſitum eſt, ut Romae libenter uiuam: uix enim libenter, ubi parum commode, quiſquam uiuit: dabo operam, & fortaſſe efficiam, ne ſit obſcurum beneficium tuum: memoria quidem, & uoluntate, ſi re ipſa minus potero, ingrati animi culpam uitabo. Vale. Romae, IV. Kal. Nou.

SCRIPSIT. HANC
A. PRINCIPE. ROGATVS

HONESTA *res, iucundaq. in primis, Nuptiae putantur: nec immerito. nihil enim ad generis humani perpetuitatem Natura magis poſtulat, quã ut feminis iungantur mares: nec ea coniunctione quidquam non modo commodius, uerum etiam dulcius eſſe poteſt. habere ſecundis rebus mulierem laetitiae*

ſociam,

*ſociam, laetitiam auget; aduerſis pariter maerentem, ſolatij genus eſt. iam, quae ad cultum, ad uictum, uitamq. pertinent, ea cum uxor miniſtrat, aut curat, quantam iucunditatem habet? Reges equidem ipſos non arbitror e ſuis regnis tantam uoluptatem capere, quantam fidelis coniugij conſuetudo, & conuictus affert. Quae tibi, optime *, ex tuis ueteribus nuptijs probe cognita cum eſſent; propterea factum opinor, ut ſecundas appetieris, & eandem omnino ſuauitatem reguſtare uolueris. Hoc tuum conſilium, pro ſuo quiſque ſenſu, uarie homines interpretantur. laetari multos uideo, ut in re optima, quoſdam admirari, ut parum exſpectata; dolere nonnullos, ut aduerſa. mihi, in hac opinionum, & ſententiarum uarietate, animus uehementer in dubio eſt. laetitiam a me poſcere uidetur amor in te meus, ortus ex memoria praeceptorum tuorum, quibus me puerum ad omnem uerae laudis cupiditatem excitaſti: ſed idem amor ante oculos ea proponit, quae cum cogito, tantum abeſt, ut laetari poſſim, ut dolore etiam afficiar: neque id tua magis cauſſa, quam publica. nam, etſi, quod tibi placuit, idem ut perpetuo placeat, atque expediat, uehementer opto: tamen, cum aetatem tuam conſidero, quae iam ad ſenectutem uergit, interdum uereri cogor, ne aliter eueniat. ſua cuique aetati ſtudia Natura tribuit. quae iuuentus amat, reſpuit ſenectus. contra, ſenectutem oblectant, quae faſtidit iuuentus. tu tamen, homo iam fere ſexagenarius, adulto iam paene filio,*

nouum coniugium probaſti: quoq. magis miremur, non aequalem, aut aetate proximam, uerum adoleſcentulam duxiſti: utrum uoluptatis, an procreationis cauſſa, praeter te nemo nouit. uoluptatis quidem ſuſpicione, pro mea in te beneuolentia, libenter te libero: ſed alij, quorum iudicium amor non impedit, de iſta re quid ſentiant, ipſe uideris. At procreatio liberorum optanda. Quis hoc improbat? aut quis aliter ſentit? uerumtamen temporibus multa diſtinguuntur: nec idem ſemper omnibus licet: nec eadem ſemper omnes decent. Quo de genere ſi pluribus tecum agam, & illud uſurpem, quod Apollini tribuit antiquitas, Cognoſce te ipſum; ignorare uidear utrumque noſtrum, &, quod aiunt, Sus Mineruam erudire uelle. tu enim is es, qui haec ipſa mihi olim puero cantabas: quae mihi nunc inſita penitus in animo haerent, nec euelli umquam ſinam: tum quia praeclara, tum quod a te tradita, quem unice diligo. Recognoſce igitur doctrinam tuam: et cum illa, quae tractandis ueterum monumentis obſeruaſti, in memoriam redegeris, tum cogita, quam iure mirentur nonnulli, aut etiam doleant, te talem uirum, iſta aetate, iſta exiſtimatione, uiuo, & incolumi optimae ſpei filio, cum ipſe te adſpicere, cum ualetudini tuae parcere, cum iuuentutem ab immoderata libidine tuis monitis reuocare ad continentiam deberes, tum puellae amore captum, eius complexum, & conſuetudinem ſic optaſſe, non modo ut hominum de te opinionem, aut filij commoda parui faceres, uerum ut ipſe

uitae tuae nouo uitae genere periculum ſtrueres. quis enim neſcit, quod ueteres quidam Philoſophi memoriae prodiderunt, Veneris uſum prodeſſe numquam, obeſſe autem ſaepiſſime? Quod ſi quis in dubium uocet; id negari certe non poteſt, ſeneſcentibus deficiente natura, nulla re, magis, quam concubitu, uires minui. quod a te ignorari, qui tam multa noſti, turpe eſt. aut, ſi non tu quidem hoc ignoras, ſed rationem libido uicit, quis te audiat ita excuſantem? hoc quidem eſt augere culpam, non minuere. Atque haec tua cauſſa nos angunt: quid, publica? tanto magis, quanto aequius eſt, de multis, quam de paucis, laborare. nam, cum tuo iudicio, tuaq. ſcientia in omni cauſſarum genere uteremur; cum tuae lucubrationes ciuile ius eximia tua cum laude illuſtrarent; cum omnes lites, ac contentiones aequitate et ſapientia tua dirimeres: optandum erat, ut huius boni, quo nullum in ciuitate praeſtantius, diuturna admodum uſura frueremur. nunc a te, nouae coniugis illecebris irretito, non modo lucubrationem ullam homines non exſpectant, ſed uerentur etiam, ne maiorem diei partem, nedum nocturnas horas, domeſticis oblectationibus tribuas. Interim praeclarae illae frigebunt actiones tuae. minus libenter audies diſceptantes: non tam attente, quae dijudicanda erunt, conſiderabis: nõ facile quemquam admittes: non ſaepe prodibis in publicum: non ut antea tui copiam facies: denique, cum antea ita uiueres, ut Reip. natus uiderere, nunc te, ad priua

ta ſtudia conuerſum, negligere communia, nemo eſt, qui aequo animo ferre poſſit. quae ſi alios cura tangit: qua me affici moleſtia, quo angi dolore par eſt? non enim is ego ſum, qui meas partes aut ignorem, aut negligam. meum eſt, Ciuium otio, ſaluti, tranquillitatiq. conſulere: meum, praeſtare aut conari ſaltem, ut, quos poteſtati, fideiq. meae Deus commiſit, aequo iure omnes regantur, nullius iniuriae pateant, nihil contra leges agant, nihil praeter leges timeant. Huius praeclari muneris cum ego te, pro tua praeſtanti, mihi iampridem cognita, uirtute, miniſtrum, participemq. delegiſſem, gratulabar & mihi, & ciuibus meis non mediocriter; mihi, quod magna laboris parte me leuaret induſtria tua; Ciuibus, quod omnes te iudice libenter uterentur, optime de tua nō ſolum doctrina, uerum etiam probitate ſentientes. nunc ſi officia, ſtudiaq. illa intermittis; ſi languidius ea curas, quae ad Populi fortunas pertinent, quaeq. ego, curari a te diligentiſſime, & uolui in primis, & putaui; uereor, ne quotidie uoculas exaudias hominum te accuſantium, quod a priſtina cauſſa deſciueris, & a uirilibus inſtitutis ad mollitiem quandam, inanemq. uoluptatem deflexeris. Erunt etiam fortaſſe nonnulli, qui me non adductum iudicio, ſed amore lapſum, tantas res tuae fidei, conſtantiaeq. non ſatis prudenter commiſiſſe dicant. quibus ego quid reſpondeam, quoniam ipſe non ſatis diſpicio, tu, qui uides acutius, doce me. equidem nihil malo, quam & te tui quam-

ſimil-

ſimillimum eſſe, & me mei iudicij numquam paenitere. quod ſi ſecus euenerit; erraſſe me cum aliquo exiſtimationis meae damno, facile patiar; tuo cum dedecore, feram iniquiſſime, addito praeſertim meorum Ciuium dolore, qui te in oculis iure ferunt, nec adſpectu carere tuo poſſunt, nec ſermone, & conſilio priuari. Quae propterea ad te ſcribo, ut intelligas, quantam animo curam ſuſtineam, quanta tua res agatur; & ideo operam des, ut & me ſollicitudine, & te infamiae periculo, aut certe hominum ſermone liberes. Scribo autem ſerius, quia pendebam animi, nec ſatis, quo tecum uterer officij genere, conſtabat. gratularer? at contra ſentiebam. dolerem? at male ominari uiſus eſſem, in ea praeſertim re, in qua tibi, uel ſi damnum aliquod res publica faciat, ſecunda tamen omnia ſic exopto, ut in hoc ſtudio fere tecum certem, alios quidem omnes facile uincam. Vale, et ita fruere domeſticis bonis, ut publica ne negligas. qua de re non mea quidem ulla ſuſpicio, ſed uereri me nonnumquam cogit dubitatio multorum: quam cupio falſam, & inanem eſſe.

PAVLO. STEMPOVIO
Neapolim.

ETSI iam litteras tuas, a Gorſcio remiſſas, acceperam: tamen hunc ex earum tarditate cepi fructum, quod tu, dum te ita purgas, quaſi ea res ad officium tuum pertineat, & longiorem ſcribis epiſto-

lam, et in eo me tibi haud mediocriter obſtringis, ſigni ficatione quadam amoris & iudicij de me tui. Ego, Stempoui, cum omnes homines ab ineunte adoleſcentia, in quibus aliqua uirtutis elucere ſigna perſpicerem, colui, quantum in me fuit: tum uero nationis ueſtrae probitatem, modeſtiam, & propenſa in primis ad liberales doctrinas ingenia mirifice ſemper dilexi. itaque, cum ad me tuos de rep. libros Gorſcius attuliſſet, petijſſetq. tuo nomine, ſi quando uacarem, ut eos legerem; lectis, exponerem quid ſentirem; facile impetrauit; non modo quia facultatem ineundae a Polonis gratiae non libenter amitto; ſed etiam; quia multorum ſermone cognita mihi uirtus & humanitas tua ita me incenderat, ut uehementer expeterem amicitiam tuam. peropportune igitur accidit, quod ego minime cogitabam, ut ſcripta tua ad me mitteres: ſed ualde contra meam uoluntatem, quod ea tam cito repetieris. opes enim ingenij doctrinaeq. tuae, quibus frui diu uolebam, quaſi praeteriens adſpexi. intellexi tamē id, quod Goslicio ſignificaui, peruolutaſſe te nequaquam remiſſo animo omnes omnium libros, egregia quaeque tum ueteris, tum recentis hiſtoriae delibaſſe; nec eo cōtentum addidiſſe rebus ordinem; ornamentis latinae linguae, quātum argumenti ratio ferret, uſum eſſe. nunc ſi auges, ut ſcribis, induſtriam tuam; & id cogitas, ut, cum opus abſolueris, ac perpolieris, iterum ad me mittas: gaudeo, & fruor animo ſpe futurae uoluptatis, quam legendo antea deguſtaui; nunc haurire, ſi per

te

te licuerit, uberiorem cupio. Nam corrigendi partes, quas mihi uideris imponere, ſi accipiam, faciam impudenter: quid enim in tuis ſcriptis eiuſmodi eſt, quod aequus iudex damnare poſſit? ſin autem recuſem, culpam inhumanitatis extimeſco: & uereor, ne tu me; cui minime omnium diſplicere uelim, ruſticum quendam eſſe hominẽ agreſtemq. ſuſpiceris. hoc igitur arbitratu tuo: ego, quod in me eſt, deſiderari abs te non patiar officium meum. Vale. Romae, XIIX. kal. Quinct. MDLXVII.

PERGRATVS mihi fuit aduentus Perſei; tum quod ipſum diligo, amici mei filium, ingenio & moribus ornatum; tum quod beneuolentiam in me tuam humaniſſimo ſermone expoſuit. agerem gratias, id ſi benignitas tua pateretur, & niſi referre mallem ſtudio, officio, obſeruantia: quod ut aſſequar, operam dabo.

EIDEM, Neapolim.

BELLARIA, de quibus antea ſcripſeras, heri ueſperi per familiarẽ ſuũ ad me miſit egregiae uir humanitatis, amicus meus, Georgius Ticinius. ſane nihil gratius, hoc praeſertim aeſtu: ſed quaeſo cur tam multa? ſunt enim uaſcula uiginti quattuor: nae tu quattuor aut ſex, ſi noſſes imbecillitatem ſtomachi mei, per totam aeſtatem ſatis eſſe duxiſſes. agnoſco igitur coniunctam amore liberalitatem. ille enim, ut mitteres, admonuit, haec, ne pauca mitteres.

teres. in quo illud te cupio credere; quàmquam haec ſint ſuauiſſima, me tamen frui libentius memoria tui, laetariq. potuis, quod me dignum putaueris, quem tu muneribus afficeres, quam ſi me omnium munerum copia cumulaſſes. quare peto a te, mihi ut conſerues amorem tuum; a meq. exſpectes ea, quae, qui uehementer amat, praeſtare conſueuit. Vale. Romae, III. *Kalen. Quinct.* MDLXVII.

VINCENTIO. MACARIO
Scyllacaeum.

LITTERIS *tuis humaniſſime & ornatiſſime ſcriptis nec reſpondere multum poſſum, cum diſtringar negotÿs; nec nihil debeo, cum in officio non reſpondere turpe ſit. Scyllacaei te ſuſtinere munus erudiendae iuuentutis, ualde laetor. amo enim Gerondae mei patriam, cuius mihi memoriam nulla dies ex animo delebit: qui ſi uiueret, non dubito quin mecũ eſſet, ÿſdemq. ſtudÿs, eodem uitae genere frueremur. Franciſcum, fratrem tuum, noſtri memorem eſſe, gratum in primis eſt. equidem & illum, & te ſimul ita diligo, cum utrumque excellere litteris ac moribus intelligam, ut, ſi quid aut honoris, aut commodi ueſtri gratia praeſtare poſſim, in eo curam omnem, operam, induſtriam collocare cupiam. Quod ad mutatam ſcribendi rationem attinet, hunc tibi ſcrupulum filÿ mei liber eximet, quem de Orthographia ſcriptum edidit anno ſuperiore. Vale. Haec ſcripſi*

raptim,

raptim, animo alia cogitante: quod uelim ignoſcas. Romae. XIIX. Kal. Quinct. MDLXVII.

IO. FRANCISCO. CREMONAE Ferrariam.

ANTEA *ſollicitus eram, facta rei familiaris iactura: quod acciderat quorundam hominum incuria dicã, an ſocordia? nunc autem, quod amiſſa recuperauerim, laetor equidem, ſed ita, ut dolere ſimul cogar, quod amicis meis aliena culpa moleſtiae tantum attulerit. te enim, uir optime, atque doctiſſime, quamquam ignotum mihi de facie, tamen amicum appellare non dubitem. nam cur aut non amem, aut ab eo me amari non putem, cui cum Paulo Sacrato, omnibus mihi officijs coniunctiſſimo, ſummam intercedere neceſſitudinem intelligo? Quod ſi ſtudiorum, ac morum ſimilitudo amicitiam contrahit: cur non animis coniungamur, quamquam locorum interuallis diſiuncti? Iam illud, quod tu, fraterq. tuus Alfonſus, uirtute tibi & probitate ſimillimus, operam de dictis, idq. auctoritate, ſtudio, diligentia conſecuti eſtis, ut mea domeſtica ſupellex, ad alienas manus per errorem traducta, ab iniuſto poſſeſſore uindicaretur, cum eiuſmodi eſt, ut ueſtram erga me uoluntatem & ſingularem quandam ad bene merendum propenſionem oſtendat; tum ita me afficit, itaq. utrique obſtringit, ut omnia me debere ueſtra cauſſa exiſtimem. utinam ea fortuna eſſem, ut aequare animum*

mum officiis poſſem. profectò uel humanitate ueſtra, uel amore meo nihil eſſet illuſtrius. ſed quia tam infirmum, aut tam humilem eſſe neminem conſtat, qui ſi ad aliquam rem ſtudia ſua conferat, non aliquid, atque adeo multum praeſtet: fore non deſpero, ut merita meritis aliquando compenſentur, &, quantum uos in mea re ad exitum perducenda laboraſtis, tantum me de gratia referenda cogitaſſe omnes intelligant. ſin uoluntati facultas defuerit: pero a uobis, ut me tamen frui ſinatis amore ueſtro: quo mihi carius aut antiquius eſſe nihil poteſt. Vale, & Alfonſo fratri ſalutem a me plurimam. Romae, IV. Kal. Quinct. M D LXVII.

CLAVDIO.STRAMBONIO
Camerinum.

DELECTOR *non parum memoria noſtri tua: ſed eam iis declarari epiſtolis, quibus nihil elegantius, nihil ſuauius eſſe poſſit, id uero eſt, quod maximopere gaudeam. quamquam, utri potius, tibi, an Falconio noſtro, iuueni humaniſſimo, atque doctiſſimo, de hoc officio gratias agam, interdum ſubdubito. ille enim, ut eloquentia ualet, paene mihi perſuaſit ſua cohortatione te eſſe adductum, ut ſcriberes. quod ei ſi crederem, ſuſceptam a me opinionem humanitatis & amoris in me tui cogerer deponere. Quid igitur faciam? quod Academici ſolent: aſſenſum ſuſtinebo: ne, ſi Falconio non credam, eius fidem,*

dem, cui multum tribuo, in dubium reuocem; ſi credam, detraxiſſe aliquid uidear de beneuolentia erga me tua; quo mihi moleſtius eſſe nihil poſſit. Quod ſi te impediunt negotia: hoc ipſum ſcriberes. ego enim ab amicis non plus exigo, quam praeſtare poſſint. neque tamen amicitias meriti ſoleo crebritate litterarum. fidem, & officium ſemel expertus, eadem, ſi res poſtulauerit, exſpecto: ſin aliter euenerit, leui culpa non condemno; & facio perinuitus, ut amari me non putem. Quare tuis occupationibus ignoſco, quod a diſceſſu tuo rarius ad me ſcripſeris: tu quoque uelim habeas rationem negotij mei; quo ſic urgeor, ut reſpirandi facultas non detur. Vale. Romae, XIV. *Kal. Sext.* MDLXVII.

MARIO. CORRADO
Salernum.

ETSI *mihi tuis litteris nihil ſolet eſſe iucundius: quas tamen pridie id. Sept. ad me miſiſti, legi perinuitus. ſic enim ad me ſcribis, quaſi de mea erga te beneuolentia dubites. Ego, mi Mari, a quo primum tempore certam uitae meae rationem inſtitui, ſemper id ſpectaui maxime, ut, quos ſemel diligere coepiſſem, eos non ſolum ſponte nulla re offenderem, uerum etiam, accepta interdum iniuria, maioribus complecterer officijs. hoc inſtitutum cum mihi ad hanc diem placuerit; fore non opinor, ut poſthac umquam diſpliceat. quod ſi tu ſecus exiſtimas; & ſi me*

uulgari

uulgari quadam regula metiris, uel quia ſenſus meos, cum longe a me uixeris, ignoras; uel quia, nonnullorum hominum perfidiam expertus, de reliquis idē facile ſuſpicaris: libenter equidem tibi iſtum, ſi poſſem, errorem eriperem: ſin id mihi per te minus licet, me tamen in te amando fides & conſtantia mea delectabit, uberemq. ſatis ex ipſa conſcientia fructum capiam. Tuae partes in amicitia quae ſint, ego tibi, excellentis ingenij ac doctrinae uiro, non praeſcribam: tantum illud dicam, quo tu nunc mecum genere litterarum uſus es, id mihi parum ad conglutinandos animos aptum uideri. aut enim haeret aliqua in me culpa, & eam tu notas, ac reprehendis, quod quale ſit, non equidem intelligo; nec uero poſſum intelligere, cum nihil ſit: aut culpam tu nullam in me uides, & coniectura tamen aliqua duceris ad ſuſpicandum. certe enim ſuſpicari te neſcio quid, uerba illa tua ſignificant: Ego a te ſolum amari cupio: oro te, & obſecro, nihil aliud aut uulgare de me exiſtimes: actum a me tecum hactenus uere & amanter. Quid? an ego aliquid commiſi, ut de mea in te uoluntate ſecus iudicare poſſes? aut ego te umquam accuſaui, quaſi minus uere, aut minus amanter mecum egeris? Niſi ſi, quia litteris tuis homo ſexcentis curis implicatus non illico reſponderim, propterea uel me tibi credis immutatum, uel id agis, ut ego te mihi ſubiratum putem. Ego autem, ſi eſſem ad mutationem uel natura, uel conſuetudine procliuior; tamen ita de ſtudijs tuis, ita de ingenio,

&

et eruditione, ita de moribus, & integritate ſentio, ut, niſi mihi ſincere iudicandi facultatem caſus aliquis adimat, immutari tibi nullo modo poſſim. At creberrimae tuae litterae, meae rariores. Diuerſa ratio eſt: nec, ſi tu id facis, quod ſi omitteres, fortaſſe peccares; & quia non omittis, agnoſco & amo uehementer amorem in me tuum; ideo ſequitur, ut, quia non ego idem facio, & iſtam officij partem diſtrictus negotijs praetermitto, languere me iure putes in ſtudio tui, & in amore illo, quem cum pepererit tua uirtus, noli dubitare quin eadem alat, atque conſeruet. Familiares tuos, cum ad me uenerunt, & quoties uenerunt, accepi, quantum in me fuit, humaniſſime: neminem excluſit, aut excludet umquam occupatio mea. uix enim credas, quam de te libenter aut loquar, aut audiam. Quare quod ais, ne cui poſthac, qui ſine tuis litteris ad me adeat, uelim credere: id equidem ſcripſiſſe te nollem. cur enim, ſi quis expetit amicitiam meam, & eam ſe conſequi facilius putat, ſi te ornet laudibus, teq. ſibi in optima ſtudiorum uia ducem fuiſſe dicat; quod uideo multos cum quadam ambitione praedicare: cur, inquam, hac me uoluptate priuas, ut ei non credam, qui narrat ea, quae libenter audio? Patere igitur amicos tuos, cum ijdem amici mei eſſe uolunt, adire ad me arbitratu ſuo, &, quamquam teſtimonio careant litterarum tuarum, mihi tamen ipſa tantum tui nominis appellatione commendari. Vale. Romae. X. Kal. Oct. M D L X V I I.

FRANCISCO.PLANTEDIO
Neapolim.

VERE *dicam, Plantedi: magnopere ſum delectatus ijs laudibus, quibus me, cum de Ludouici Arioſti poemate meam ſententiam exquirere cogitaſſes, ornandum exiſtimaſti: neque uero, quod ipſa laude admodum capiar: me enim quotidie magis ab ambitione cum ratio, tum iam aetas remouet; ſed quod amoris in me tui, ut ego interpretor, index laudatio eſt. amari autem ab eo uiro, qui excellat ijs artibus, quas in omni aetate diligenter colui, quaeq. rebus omnibus antecellunt, cur non gaudeam? Amplector igitur iſtam uoluntatem, & habeo gratiam, non modo quod ita de me ſentias, uerum etiam, quod eos, qui contra ſentiant, obtrectatores, & inuidos uoces. cum quibus tamen, optime Plantedi, pugnare te mea cauſſa nolim. nam, ſi laudem quaeram: tu mihi multorum unus inſtar ſis; cuius doctrinam, & eloquentiam in ſcriptis uideo, probitatem, & mores de multis audio. Sin, quod uera eſt, ipſa me ſola uirtus afficit, cetera parui pendo: ſinamus placere ſibi unumquenque, et in ſua ſententia triumphare: nos inſtitutum retineamus, & in hoc ſiue, ut iſti uolunt, errore, ſiue, ut ego iampridem ſtatui, ueritatis amore ac ſtudio pergamus. Epiſtola tua, & uerſus redolere mihi pariter antiquitatem uidentur. quo tibi nomine uehementer gratulor. quibus enim contingat,*

gat, ut in utraque facultate excellant, pauciſſimos; in omni aetate fuiſſe non ignoras. De Arioſti poemate, hic quoque ſunt qui diſputent in utramque partem: cum alij ſui iudiciũ ad Ariſtotelis praecepta referant; a quibus quem diſcedere intelligunt, eum ſtatim e poetarum numero extrahendum cenſent: alij uero, ſiue res, ſiue uerba ſpectentur, Arioſto tantum tribuant, non modo ut eum ad ceteros poetas aggregent; uerum etiam cum illis poetarum principibus cõferendum ſtatuãt. Mihi non tantum otij ſuppetit, uel ut hoc totum, quidquid eſt, conſiderem, uel ut meam ſententiam litteris exponam. Vale. Romae, nonis Sept. M. D. LXVII

ANTONIO. MERVLAE
Caſertam.

NIHIL *mihi gratius, aut iucũdius ijs uerſibus accidere potuit, quos a Bernardino Rota, praeſtante uiro, de me conſcriptos, ad me antea miſiſti. quo ſane munere ne uiderer indignus, cupiui ſtatim paria paribus, & ut aſſequerer, elaboraui: ſed, cum non procederet, indignantibus muſis, quaſi eas per tot annos, conuerſus ad alia ſtudia, neglexiſſem, diſtuli rem, conſilium non abieci. non enim fore deſperabam, ut aliquid aliquãdo tamquam e quercu exculperem, quod ſummus poeta cum uideret, ſi minus ingenium probaret, id quod equidem ſperare numquam auſim, animum ſaltem referendae gratiae cupidum diligeret.*

Sed ecce tibi iſta, difficultatibus ita multis implicata, Breuiarij mutatio, nihil ut laborioſius, aut moleſtius umquam ſenſerim. necdum tamen eo loci res eſt, ut ea, quae fluctuabant, reſediſſe uideam. quo maiore uerſor in ſolicitudine, non ſolum quia careo litterulis noſtris, in quibus antea uiuebam, ſed etiam, quia, ſeiunctus ab amicis, uereor interdum, ne quis, mearum ignarus occupationum, exſuiſſe me putet ueterem humanitatem, & officij curam, quae mihi olim prima fuit, penitus abieciſſe. Quare te rogo, pro eo quantum me amas, et quantum te amari a me ſcis, des operam, ne quid Rota de me ſuſpicetur durius. noſti meos mores: noſti animum: quem ſi alia fortaſſe labes inficit, certe, ad amicorum obſeruantiam, & ad tuendam officij religionem quod attinet, purus eſt. De tuo ſtatu cum nihil ſcripſeris, arbitror eſſe ut uolumus. Vale, & Rotae ſalutem. Romae, kal. Nou. MDLXVII

IACOBO. FALCONIO

Bononiam.

O ME *credulum, qui te iturum in Hiſpaniam putauerim: quod cum tu affirmare non deſineres, Maximus tamen noſter perpetuo negabat. nimirum ille adoleſcens quiddam occultius, quod ego hebetior non uiderem, aſſequebatur ingenio. nec me tamen hoc tecum queri putes: quin potius errore meo delector,*

ctor, & me deluſum eſſe gaudeo. nam, ſi tam longe diſceſſiſſes; primum ueritus eſſem, ne ſerius ad nos, deinde etiam, ne cum illo Hiſpanienſi faſtu, oblitus humanitatis tuae, redires. nunc, mutato conſilio, cum Bononiae conſederis; non dubito, quin te ciuitas omnium humaniſſima, qualem dimiſimus, talem nobis, ac melioribus etiam, ſi fieri poſſit, & litteris, & moribus excultum, remittat. De Sigonij conſuetudine, ualde tibi gratulor. cole iſtum uirum, Falconi, quem habemus in Italia non ſolum doctrina, uerum etiam probitate paene ſingularem. Vale, & Iacobo Boncompagno ſalutem a me plurimam. Romae, VI. id. Nou. MDLXVII

IOANNI. BAPTISTAE. ARCVCIO Neapolim.

ET bene te ſentire de ſtudijs meis, deq. laboribus illis, quos iam a prima adoleſcentia, patris adductus exemplo, ad reſtituendam antiquitatem cōtuli, et me etiam diligi a te uideo. quod cum utrumque mihi gratiſſimum eſſe, tum a me tibi parem in utroque gratiam referri, uelim exiſtimes. nam, cum epiſtolam tuā legiſſem; ualere te ingenio, praeſtare litteris, facile iudicaui: & ad iudiciū acceſſit beneuolentia, nec ea uulgaris, ſed quantam uirtus et ſtudiorum ſimilitudo gignit. quare perſuaſum hoc tibi, planeq. exploratum eſſe cupio quaecumque a uetere neceſſitudine exſpectari officia ſolent, ea tibi a me, ſi qua tui dabi-

tur facultas ornandi, praeſto ſemper futura. De Arioſto, lis & contentio non placet: antiqua me delectant, eaq. tracto, utinam tam feliciter, quam laborioſe. ſi quis in eo ſuam induſtriam locat, ut ipſe excellat, conſilium probo: aliena qui tantum iudicat, eum ego, uel ſi recte iudicet, non libenter tamen imitabor. Vale. Romae, v. id Nou. MDLXVII

ANTONIO. FVRNARIO
Neapolim.

VTRVMQVE *laetor, & fortunis tuis aliquid eſſe additum, et amori erga me plurimũ. at multi contra, uel dignitate, uel commodis aucti, contemnunt ueteres amicos, & officio multam ſalutem dicunt. quod hic nos experimur quotidie. Quod me annuo munere afficis: agnoſco humanitatem tuam. quod uero id te tribuere uirtuti meae dicis: maiore etiam me ornas munere. noli autem arbitrari, tam deſipere me, ut diſputare tecũ uelim, et quaerere, uere ne ſentias, an ſecus. facio nõ inuitus, ut iudiciũ tuũ cum mea laude coniunctũ tuear, ac probem. De anno, quẽ Scalarẽ uocant, ne tãti Firmicus, et qui cũ eo ſentiunt, apud te ſit, ut animi trãquillitatem amittas. quae enim impendent, ſi ſunt eiuſmodi, ut uitari prudentia poſſint: ſpero fore, nihil ut te laedant. ſin ea fixa ſunt: praeripere moleſtiam, & angi fruſtra, certe non oportet. Ego ualetudine utor ſatis commoda, re familiari, ſi ſpectẽtur labores mei, parum copioſa; ſi ratio temporum, ſa-*

tis

tis ampla. *Vale Romae.* XVI. Kal. *Febr.* MDLXIIX

NICASIO. CASLETANO
Patauium.

OPTABAM, *ut emergeres ex eo uitae genere, quod neque ſtudijs, neque fortunis tuis aptum uidebam: angebar tamen, eripi nobis fructum ſuauitatis, & doctrinae tuae, hac praeſertim proborum, atque eruditorũ hominum, ideſt tui ſimiliũ, caritate. nunc, ex tuis litteris cum intelligam, ordiri te nouum quoddam uitae genus: medicorum antiquorum libros euoluere coepiſſe, ne poſthac, inani ſpe ductus, aliunde pendeas; frui non modo familiaritate, ſed conuictu etiam, ac domo praeſtantiſſimi iuuenis, Io. Vincentij Pinelli: abſtergo prorſus illam ex animo moleſtiam, quam diſceſſus mihi tuus reliquerat; teq. iſtic eſſe, ubi otio, libris, doctoribus abundes, & eam, quae maxime ingenium adiuuat, quam paene hic amiſeras, animi tranquillitatem non deſideres, uehementer gaudeo. De epigrammate, Sammarcus agit gratias: ut referat, non exſpecto. cupedias tamen ſi habebo, ita non contemnam, ut uos omnes amem. quid enim quiſque praeſtiterit, non ignoro.* *Vale, & Pinello, Sammarco, Andreae Siluio, qui me olim diligere uidebatur, multam ſalutem.* *Romae, pridie* Kal. *Febr.* MDLXIIX

CHRISTOPHORO BARONI . LOBCOVICZIO

NIMIVM *agis mecum liberaliter, cum tu mihi, principis uiri filius, homini priuatae fortunae, nullo meo prouocatus officio, tuam beneuolentiam ſponte defers. quod ego beneficium tanti facio, nihil ut ante ponam. cum enim ita uitam inſtituerim, ut uirorum nobilium amicitias expeterem: tum eam nobilitatem praecipue colui, quae licet aliquid extrinſecus aſſumat, maxime tamen a ſe ipſa pendet, ac praeſenti uirtute decoratur. quam tibi placere ſententiam uideo, et dare operam, ut, quod maxime probas, id maxime conſequaris. itaque ſic uelim tibi perſuadeas, nihil omnino mihi uel carius eſſe poſſe, uel iucundius amicitia tua: nõ eo ſolũ nomine, quod illuſtri ſis admodũ loco natus, quod patrẽ habeas, qui Bohemiae cũ ſumma poteſtate praeſit, qui omni honore, omniq. laude floreat: ſed multo magis, quod et audio, et ex tuis literis coniicio, defixũ te eſſe in praeſtantibus curis, et ea quaerere, unde uerũ decus, uera nobilitas emanat. ita fiet, ut, quantũ ad ſplẽdorem domeſticum ſua uirtute addidit pater tuus, tantum ipſe ad paternum decus, uoluntate nunc ſimillimus, uirtute aliquando praeſtãtior, adiungas. Incumbe igitur clariſſime adoleſcens, (iam enim, ne abs te in amore uincar, laborare me aequum eſt de gloria tua) incumbe, obſecro, & huc omnes neruos, omnem induſtriam confer, ut ornamenta referas in patriam, quae tua propria ſint,*

quaeq.

quaeq. tibi nulla umquam fortunae uis, nulla mutatio temporum auferre poſſit. Quae cohortatio nec longior eſſe debet, cum te tua ſponte propenſum ſatis eſse ad omnem laudem intelligam; nec omittenda tamen fuit, cum hoc apud te uellem relinquere, quando aliud praeſtare tua cauſſa uix poſſum, teſtimonium amoris, & obſeruantiae erga te meae. Vale. Romae, IV. *non. Febr.* MDLXIIX

PETRO. MISCOVIO

Ex *ijs rebus, quarum memoria delector, nulla magis recreor, quam conſcientia obſeruantiae erga te meae, & opinione amoris in me tui. inde fit, ut & optem tibi ſecundiſſima omnia, &, cum optata contingunt, uehenter gaudeam. quamquam quis non gaudeat, cum debita uirtuti praemia tribuuntur? cum excellit honore, auctoritate, opibus, qui excellit ingenio, induſtria, probitate? itaque, cum tibi Epiſcopatum Plocenſem eſſe demandatũ cognouiſſem; gratulatus ſum tibi primũ pro amicitia noſtra, meoq. in te ſtudio ſingulari: deinde bonis artibus, quibus ex tua dignitate tantum ornamenti, tantũ ſplendoris acceſſit. Hoc exẽplo, quis fore iã dubitet, quin omnes nõ modo in Polonia tua, uerũ in longinquis etiam nationibus, quo tuorum meritorũ fama peruenerit, ad excellentem uerae gloriae cupiditatem excitẽtur? equidem, cũ audio, quae partim ab alijs, partim a probo & prudente uiro, tuarum laudum praecone, Me-*

tello Venturello aſſidue narrantur, ita commoueor, non equidem ut adſpirem, quo peruenire non licet: (non enim me tibi ulla re confero) uerum ut in praeſtantibus doctrinarum ſtudijs, unde fluxit amplitudo tua, languere nullo modo poſſim. atque etiam adducor in illam ſpem, fore prorſus, ut excellentibus ingenijs, quibus abundat in primis patria tua, auctoritas, gratia, opesq. tuae pateant, ſic, ut ad magnas res, magnopereq. expetendas, tuo potiſſimum patrocinio nitantur. ita naſcetur ex uirtute uirtus, & propagabuntur illa, quibus a turpi otio ad laudabilem induſtriam, ab iniuria ad aequitatem, a feritate & diſcidio, ad ſocietatem, & conuictum humana uita conuertitur. cuius tanti boni ut auctor eſſe uelis; iam enim poſſe te, ſatis conſtat; ne rogandus quidem es: cum hoc a te tua dignitas, & anteactae uitae ratio quaſi ſuo iure poſtulet. Vale. Romae, idibus Februarij, M D L X I I X

FEDERICO. VIVALDO
Neapolim.

MAGNVM *humanitatis, magnum amoris argumentum, non ſolum ad me ſcribere, quem numquã, ut opinor, de facie noueris, uerum etiam, quae tua ſunt, omnia mihi perliberaliter offerre, ac polliceri. Ego, mi Vinalde, uoluntate ſum contentus: cetera non deſidero. amari enim cupio: prodeſſe uero amicis malo, quam debere. itaque, licet amicitia nunc primum inter nos exoritur; tamẽ ſic uelim exiſtimes,*

quae

quae res ad exiſtimationem, aut ad commodum tuum pertinebunt, in iÿs rebus me eſſe operam daturum, ut familiaribus tuis uetuſtate quidem, & opibus, officio tamen concedam nemini. nam, ſi, amantem non redamare, turpe eſt: multo magis eum, qui ingenio, doctrina, multis denique, ut audio, ſuauitatibus ingenÿ ita floret, ut eius amicitiam, qui recte ſapiat, in rebus ualde expetendis numerandam putet. Quod ob eam cauſſam ſcribo, ut intelligas, cum tibi, me gratias agere, tũ gratulari mihi plurimum de beneuolentia tua: de qua, ſi umquam commiſero, ut aliquid mea culpa detrahatur, hominẽ me non putabo. Vale. Romae, XV. *Kal. Mart.* MDLXIIX

PAVLO. LVPO

ETSI *cum tuum erga me non mediocre ſtudium facile mihi antea cognitum, atque perſpectum, tum mea in te ſingularis beneuolentia poſtulare uidebatur, ut uiſerem te quamcreberrime, tertium iam menſem difficili morbo laborantem: tamen id non feci, nõ equidem obliuione tui, quem fero in oculis ob egregios mores, optimamq. indolem; ſed partim ualetudine, qua, propter nimis longam uerni temporis intemperiem, incommodiore adhuc utor; partim etiam occupatione moleſtiſſima, qua ita diſtineor, ut pedem ex aedibus efferre perquam raro liceat. Quod reliquum fuit; quotieſcumque uidi (uidi autem fere quotidie) familiarem tuum, mei ſtudioſiſſimum, probum*

iuuenem,

iuuenem, & eruditum, Iulium Iacobonium, cuius tu conſuetudini, atque conſilijs, quidquid aut in litteris, aut in moribus ad hanc diem profeciſti, acceptum referre ſolitus es; quam ſaepe de tuo ſtatu quae ſierim, quam ſolicitus de tua ſalute fuerim, optimus ipſe teſtis eſt, quod utinam, quantum doloris ex tuo periculo ſuſcepi, tantum opis ad te ſubleuandum afferre potuiſſem. nae tu nunc, plane integer, & ſaluus, nullam priſtinae ualetudinis partem deſiderãs, nobiſcum eſſes, ut interdum ſolebas, nosq. tuo lepore, tua uenuſtate, tu noſtra conſuetudine, noſtra etiam, ſi qua eſt, hilaritate fruereris. quod tamen breui futurum ita ſpero, ut ualde tibi primum, deinde etiam nóbis gratuler. non enim dubito, quin ſtatim repetas ea ſtudia, quae non uulgari cum laude tractabas; quaeq. te (libet enim augurari, quod opto) ad ſummas opes, ſummamq. dignitatem, fauente praeſertim, atque adiuuante patrono omnium bonarum artium, omni uirtute praedito, Cardinali Alciato, aliquando extollent. nihil eſt enim, ut exemplis & antiquis, & recentibus erudimur, quod hominum ſtudia ad uti itates noſtras magis alliciat, quam uirtus: nihil magis & humana nobis omnia ſubijcit, & aditum ad caeleſtia patefacit. Quare, cum tibi nec inſtrumenta naturae deſint, quorum expertes multi, optima uoluntate, ſtudio flagranti, nihil tamen uel mediocri laude dignum praeſtare potuerunt; neque uero ex ijs rebus ullam requiras, quae ſi abſint, praeclarae ſaepe curſus impeditur induſtriae: debes ani-

mum

mum in ſpem optimam erigere, omniq. cura ad recuperandam ualetudinem incumbere. medicos habes, qui locum in ciuitate principem obtinent: mater aſſidet aegroto, curat, exſequitur omnia: amicorum nec ſalutationes, nec officia deſunt: haec ſperamus fore ſalutaria: ſed, mihi crede, medicina praeſtantior in te ipſo, ideſt in conſtantia, prudentia, temperantia tua, repoſita eſt. Conſule igitur, quantum potes, & ſaluti, & gloriae, & parentis etiam uitae: quam filij iacentis adſpectus exanimat: amicis uero tuis, maerore adempto, ueterem iucunditatem aliquando reſtitue. Quod ſi, expertus omnia remedia, placere Deo ſenſeris, ut haec humana relinquas; quae quam caduca ſint, quam numquam firma, quam ſaepe exitioſa, profecto uides: agnoſce tuam felicitatem, ad eāq. propera laetiſſimo animo, relictis erroribus, quibus ij, qui hac diutius compage corporis includuntur, falſa rerum inanium ſpecie decepti, ita ſaepe implicantur, ut numquam ad ueri boni cognitionem perueniant. nos quidem, qui, te iſto uexari morbo, patimur iniquiſſime, ijdem, ſi contigerit, ut in iſta aetate, iſtis moribus, iſta mente, nondum terrena contagione deprauatus, aut mortiferi criminis labe pollutus, hanc miſerrimam uitam cum illa bonis omnibus circumfluente permutes; laetabimur & exitu optato moleſtiarum tuarum, & initio beatae uitae, ad quam adſpirare pauciſſimis licet. Vale. XIII. kal. Maij, MDLXIIX

AVGVSTINO.ANGELELLO
Fabrianum.

NISI *tibi, quae nunc meae uitae ratio ſit, quibusq. curis & negotijs diſtinear, ſatis cognitum crederem; ſane afficerer magna moleſtia, quod, tibi, uiro optimo, atque in primis erudito, praeterea, quod res ipſa declarat, mei amantiſſimo, deeſſe uideretur officium meum. ſed profecto, ſi me putas ab ineunte aetate ijs artibus ac ſtudijs non mediocriter eſſe delectatum, quibus ad humanitatem animus excolitur: aequiorem te mihi eſſe oportet, nec ſuſpicari, quia rarius ad te ſcribam, non ideo me tibi, quas debeo, gratias habere, nec diligere & amplecti diligentiam, induſtriamq. tuam, quam quotidie locas in antiquitate colligenda: cuius ego maiorem officij partem libenter acceptā refero beneuolentiae erga me tuae. Ne tamen ſuperuacaneam operam ſuſcipias, cum praeſertim otio non abundes; hoc uelim ſcias, omnes me, cum ueteres, tum etiam proxime Auximi effoſſas inſcriptiones, in quibus hae quoque duae ſunt, quas ad me miſiſti, ante duos menſes accepiſſe a Io. Franciſco Gallo, ciue Auximate: &, quod tu ſcripſiſti,* F. POLLVCI. *ille*, LI. POLLVCI. *quod tu*, TVRCIVS.C.F. *ille* TVRCIVS. C.F.S- *quod Sergiae tribus nomen fortaſſe fuit. nam & infra uideo*, C. F. SER- *niſi ſi*, SER. N. *ideſt Seruij nepos, legendum. quod ut diligenter inſpicias, mihiq. ſignifices, ualde rogo. Filius abeſt, Venetias anno ſuperiore cum*

matre

matre negotij cauſſa profectus. Vale. Romae, nonis Apr. MDLXIIX

IACOBO. FALCONIO
Piſas.

Etsi *tuis litteris magnopere delector, in quibus et amorem erga me ſingularẽ, et ingenij tui praeſtantiam facile perſpicio: te tamen, ut hoc noſtrae neceſſitudinis officium perſoluas, auocari a ſtudijs tuis, aut etiã ab amicorum ſermonibus, minime uelim. ſcis meam conſuetudinem. neminem diligo, quem non probem: quem porro coepi diligere, tantum abeſt, ut exigam ab eo plus, quam praeſtare poſſit, ut etiam, ſi quid pecauerit, remittam. quis enim eſt, qui leges amicitiae perpetuo ſeruet? quamquam te quidem ab hoc numero non minus uere, quam libenter, ſegrego. noui tuam conſtantiam, noui curam, atque induſtriam, in quacumque re amor eluceat. quae quo rariora ſunt, eo magis hic te deſidero: nec deſiderium ferrem, niſi cogitarem, eo te conſilio diſceſſiſſe, ut auctus uirtute ad nos redeas. quod ut aſſequaris, ita cupio, ut parenti tuo concedam, praeterea nemini. Ioannẽ Riccium Politianum, illuſtri iam uirtute adoleſcentem, qui aliquando mecum in tuis aedibus, inuitatu parentis tui, uiri optimi, cenatus eſt, audio Piſas breui, ſtudiorum cauſſa, uenturum. eũ uelim roges, ut me diligat, quando ego ſingulari ſum in illum beneuolentia, ſic, ut te aemulum uix patiar. Salutabis meo nomine exquiſitae doctrinae uirum, poetam*

ſum-

ſummum, Petrum Angelium Bargaeum, qui Latinam, & Graecam iſtic publico munere maxima ſua cum laude profitetur. Vale. Romae, x kal. Iun. MDLXIIX

IO. ANTONIO. VVLPIO

VIX *credas, quam me delectauerint inſcriptiones a te miſſae: non ſolum, quia deſertae, ac perelegantes: uerum etiam, quia gratiae ineũdae ab ampliſſimo uiro, ſingulari uirtute ornato, Thoma Altimaro, oblatam occaſionem auidiſſime ſum cõplexus. nã, quod inde natum eſt argumentũ epiſtolae tuae, ita ſcriptae, ut ſummum ingenium, ſummum etiam erga me amorẽ oſtendat: hoc ipſum apud me quanti eſſe putas? equidem, ſi qua eſt huius uitae felicitas, maiorẽ eius partem in hominũ eruditione, & probitate excellentiũ, id tui eſt ſimilium, amicitia conſtituo. Quare cum tibi maximas ago gratias, quod ad me ſcripſeris, quodq. mihi haud paullo plus, quam agnoſcere debeam, tribuere uidearis, quippe cũ ea referas ad iudiciũ meũ, quorum ego te, ſi arbitrij mei res eſſet, Ariſtarchum libenter ſtatuerem: tum uero ſic uelim exiſtimes, ſi quis eſt, qui tuae laudi faueat, qui tuam praeſtantem doctrinam in ore habeat, qui denique tua cauſſa ſumma omnia & cupiat, & curet, eum eſſe me, daturumq. operam, ut animum aliquando res ipſa declaret. De inſcriptionibus indicaui Sanctae Seuerinae Archiepiſcopo; quas probarem maxime: nullam tamen,*

men; ut uere dicam, improbare audeo; cum aliquid in unaquaque uideam excellere. Vale, & Altimaro ſalutem a me plurimam. Romae, Kal. Iun. MDLXIIX.

VINCENTIO. RICIO

A. S P E

MITTO, quae petis omnia, praeter unam Petrarchae paginam: quam ego, primũ a pueris noſtris, deinde a me ipſo diligentiſſime quaeſitam, ne inter fragmēta quidem reperire potui. Atticanis epiſtolis et ſi adhuc mihi opus erat, tamen, quando ita uis, & ego tibi tua petēti neque negare poſſum, neque uolo, remitto tibi eas per eũdem tabellarium, qui has litteras ad te perferet. Mihi quidem animus iſte tuus gratiſſimus ſemper erit: uerumtamen, mi Vincenti, ſi curabis, ut mihi de eodem uolumine ad aliquot dies commodare poſſis, impones operi praeclaro uelut artifex egregius ultimam manum. nam ego non niſi libros quinque cum meo codice contuleram. reliquam partem ut abſoluere aliquando poſſim, non petam a te pluribus uerbis, ne uidear beneuolentiae tuae diffidere. Vides cupiditatem noſtram. Tu ſtatues in hac re, quod ſit & ex fide tua, & ex uolũtate mea. Cum haec ſcribebam, familiares epiſtolas dabam imprimendas. Deus faxit, ut eae parem laboribus meis exitum ſortiantur. certe quidem in earum recognitione ſummas ego uigilias exhauſi. quae quidem quam mihi

mihi ſint laudem allaturae, alij iudicent. Ego te, & Peregrinum noſtrum, & Hieronymum etiã in oculis fero. Vos pro hac ipſa mei erga uos animi propenſione, ſoluenti mihi oram bene precemini. raptim ſcripſi, ut uides. ſed, cum ad te ſcriberem, ideſt ad amiciſſimum, & humaniſſimum, non adhibui maiorem diligentiam, quam licuit per typographica negotia. Venetijs, VII kal. Iun.

EIDEM

HENDECASYLLABVM carmen, quo nos tam amice ſalutaſti, multis de cauſſis legi perlibenter. primum, quod tuum erat; deinde, quod elegans, & ornatum; poſtremo, quod in illo mihi ſignificabas memoriam tuã noſtrae neceſſitudinis, et beneuolentiae. itaque non poſſum nõ tibi uehementer gratulari, mihiq. plurimum gaudere; tibi, qui tam egregie in bonis litteris profeceris; mihi, qui talem, ac tam felicem ſortitus ſim amicum. Deus igitur faxit, ut in hac animorũ coniunctione ad extremum uſque uitae curſum perſeueremus, &, quae sũmi amoris uterque fundamenta iecimus; ea non ſolum confirmemus, uerum etiam augeamus. ſic enim habeto, qui propter egregias animi tui dotes uehementer te diligant, eſſe quã plurimos; qui mihi ſint in te amando pares, eſſe uel paucos, uel neminem. Et ſane nihil mihi a Deo Opt. Max. aut gratius poſſet, aut iucundius contingere, quam ut aliquando meum erga te ſtudium et ego tibi

bi aliqua in re optime declararem, et tu praeclare cog noſceres. non enim is ſum, qui aliud ore praeferam, aliud in pectore habeam. Sed haec ſatis. Nam ulterius uacare calamo non licet mihi propter animum ſuperiori ualetudine affectum atque exercitum. Illud curabis, ut Reuerendo patri Cornelio Diuo ſalutem meis uerbis annuncies plurimam. Bene uale MDXXXI. *prid. non. Sext.*

EIDEM

VIDE, *quanti mihi ſis, quantumq. te diligam, quod, ubi primum ex balneis regreſſus ſum, e ueſtigio ad ſcribendum conuolaui. non enim eius generis sũt meae litterae, ut ex illis aliquid poſſis cognoſcere, quod aut noſtra interſit, aut te ſcire neceſſe ſit. unum eſt illud, quod uelim te intelligere, nobis Dei beneficio priſtinam ſalutem ſi non penitus, certe maiori in parte reſtitutam eſſe. idq. accidit ſecundum Deum Opt. Max. non niſi balneorum uirtute, quae per octo dies hauſimus. non enim hoc medicis acceptum fero, qui me integrũ prope menſem ſuis pharmacis excarnificarint, neque tamen me febri potuerint eripere. De meis ſtudijs, propter infirmam ac longam ualetudinem prope iam actum eſt, ego tamen, ut ſpero, quidquid omiſſum eſt temporis, breui reſarciam. Tu quid pepereris, quid parias, uehementer ſcire cupio. non enim is es, qui patiaris tuum ingenium longo otio torpeſcere. quam rem cum praeſtas, non modo tibi utili-*

tatem cum laude mixtam quaeris,ſed etiam tuis omnibus et amicis et affinibus, qui te amant,laetitiam atque gaudium affers. Bene uale. MDXXXI. XV. *Kal. Sept. Si Cornelius adhuc agit Venetijs, uelim me certiorem facias.*

EIDEM

LEGI *tuas litteras, perbreues quidem illas,ſed tamẽ ualde mihi gratas. Laetaris,quod conualuerim; ego quoque laetor, quod te repererim tam belle ualere. De Cornelio quod ſcribis, non legi ſemel, ſed bis & pluries. habeo enim illum conuenire. tu,ſi libebit,eris mihi comes in homine uiſendo.* MDXXXI. XII. *Kal. Sept.*

EIDEM

MVLTIS, *& ijs quidem maximis argumentis declaras mihi in dies tuum erga me amorem non confirmari ſolum, ſed etiam augeri uehementer. Quod enim tam ex animo delectaris noſtra conſuetudine, quod tam frequenter nos uiſis, quod tam crebro litteras mittis, cui dubium eſſe poſſit, hoc ex nimia quadam in me beneuolentia, & animi propenſiſſima inductione proficiſci? Quare ferreus omnino ſim, & humanitatis penitus expers, niſi te ualde amem,& obſeruem, qui nos etiam nullo erga te merito & ames,& beneficijs ita tibi obſtringas, ut,unde pares referamus gratias,nullus iam relinquatur locus. Gratae igitur fuerunt tuae litterae,*

eoq.

eoq. magis, quod intellexi te Patauium cogitare, unde ſperem te pro ſingulari tua prudentia, & in bonas artes propenſione, ampliſſimam & famam, & celebritatem ad tuos relaturum. Quod autem ad Graecas litteras animum appuleris, hoc tuum conſilium & probo uehementer, & feliciter Deum Opt. Max. fortunare uolo. crede enim mihi, nihil poteras praeclarius cogitare, quam cum Latinis Graeca coniungere. itaque hunc animum retine, & ut inſtituiſti, perge. ita fiet, ut, quam de te a puero exſpectationem concitaſti, eam adulta mox aetate & egregie ſuſtineas, & cumulate praeſtes. Sed, quoniam ſignificas noſtram epiſtolam futuram tibi fuiſſe gratiorem, ſi longior exſtitiſſet, ſic habeto, mi Vincenti, nos prolixius ad te non ſcribere, quod neque prolixiores epiſtolas, quibus confirmetur, amicitia noſtra uidetur deſiderare, neque merhercle ualde eſt, quod ſcribam, quod aut noſtra interſit, aut te ſcire oporteat. Niſi fortaſſe uelis me ſcribere, in Italiam Gallos aduentare, & Venetijs uiſam eſſe cometem Sextili menſe, & ſimilia, quae minime te fugiunt. Quod ſi uiderim te longitudine capi, dummodo tibi ſatisfaciam, etiam inanes, & umbraticas ad te dabo litteras. Vale, & codicem, cuius te mihi pollicitus es copiam facturum, ſi libet, legendum nobis commodato. pridie Idus Sept. M D X X X I

EIDEM

Et *litteras, & libellum accepi, de quibus tibi gratias ago. neque uero mihi erat ignota diligentia tua, quam antea nobis, cum Venetijs uiueres, ideſt cum in humaniora ſtudia pari iugo mecum incumberes, multis quidem argumentis declaraueras. Quod petis a me res nouas, audio Carolũ Caeſarem ingentibus copijs breui eſſe in apertum aequor exiturum. apud Maomethis exercitum peſtilentia craſſatur. eadem apud noſtras, ſed omnino lentius. Peregrinus, et. ceteri communes amici ſalutabũtur a me diligenter, ubi primum eos offendam. Tu fac exiſtimes, nihil eſſe, quod ab homine amiciſſimo proficiſci poſſit, quod ego non uelim te a nobis exſpectare. fecit humanitas tua, quam mihi Patauij tam egregie ſignificaſti, ut ad antiquum amorem erga te meum addiderim etiam cumulum quẽdam beneuolentiae prope ſingulare, amaui enim ſemper, & amo uoluntatem hominum, quae mihi rebus omnibus eſt carior. itaque, contubernalibus, tuis, lectiſſimis uiris, Auguſtino, Bartholomaeo, & Ioanni cum ſalutem dixeris, addes etiam, omne meum ſtudium, et officium ſibi eſſe paratum. quod ut aliquando tu cum illis experiare, dabo operam, quantum erit in me ſitum. Paulus Papienſis per me uobis omnibus ſalutem adſcribi uoluit, ſeq. conſtanter aſſerit perpetuo comitati ueſtrae deuinctum in primis fore. Si Bonamicus redierit, ſi mihi ſignificabis,*

gnificabis, erit uehementer gratum. Vale. Venetijs, Idib. Sept. MDXXXI.

EIDEM

POSTQVAM *mihi renunciatum eſt, te Patauium, adipiſcendae philoſophiae gratia, conceſſiße, plurimum ſane uoluptatis animo cepi, & hoc tuum conſilium etiam atque etiam tacitus mecum ipſe laudaui. facit enim amor erga te meus, ut exiſtimem, quidquid tibi conducat, id mihi etiam expedire. atque tu, cum in tanta hominum luce, in tanta doctiſſimorum uirorum frequentia uiuas, non dubito, quin bonarum omnium diſciplinarum, & laudatarum artium cognitionem breui ſis tibi conſecuturus. noui ego ingenium tuum: noui prudentiam, & ſingularem animi tui erga praeclara uirtutis ſtudia propenſionem. itaque non adhortabor te ad eas artes, quibus ab ipſa pueritia deditus ſemper maxime fuiſti. quid ſit anteacta aetate tua dignum, qui te mores, quod inſtitutum uitae deceat, tu uidebis. Ego illud tantum tibi ante oculos ponam, ut cogites in ea te urbe nunc agere, quae liberalium omnium doctrinarum hodie ueluti domicilium habeatur, & a qua inanem quemquam redire turpiſſimum ſit. atque hoc ſatis eſſe arbitror ad excitandum te ad honeſtas diſciplinas. quã quam ne hoc quidem ideo tibi propono, quod prudentiae tuae diffidam, ſed ut potius amori erga te meo, qui me ad ſcribendum impulit, ſatisfaciam quod*

tu.

tu , cum legeris, eo uelim accipias animo , quo nos et cogitauimus, & ſcripſimus. Reuerendum patrem Cornelium Diuum, Peregrinum Benzonum , Nicolaum Sonicam , et Hieronymum Riccium Muranenſem , communes mihi omnes amicos , meo nomine ſi ſalutabis, erit mihi uehementer gratum. Tu fac ualeas, et me, ut inſtituiſti , diligas . M D XXXI

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

PAVLI.MANVTII

PRAEFATIONES

QVIBVS.LIBRI

AD.ILLVSTRES.VIROS

AVT.AD.AMICOS

MISSI

COMMENDANTVR

AD. MATTHAEVM. SENAREGAM AMBROSII. FILIVM IN. EPISTOLAS. CICERONIS QVAE. FAMILIARES APPELLANTVR

T VO ne, *Matthaee Senarega, an meo dicam felici contigiſſe fato, ut, relicto Louanienſi celeberrimo gymnaſio, quo, tamquam ad mercatum bonarum artium, uirtutis & eloquentiae comparandae cauſſa conceſſuras, Venetias te hoc potiſſimum nomine contuleris, quod noſtri, ut ipſe dicere ſolitus es, uidendi & cognoſcendi mira quaedam te cupiditas incenderat? tu quidem, ſi tuum ſenſum explorem, uis me hoc tribuere fortunae tuae. nam, quod ita euenerit, non modo ut ad amicitiam & conſuetudinem, uerum etiam ad conuictum, & contubernium meum tibi aditus patuerit; in eo, quaſi tibi quiddam expetendum contigerit, plurimum ipſe tibi ſolitus es gratulari. de quo, non eſt meum ſtatuere, uere ne ſentias, an ſecus. at illud meum eſt, paucis oſtendere, cur tu contra mihi cariſſimus, iucundiſſimusq. ſis, &, quod nunc in meis aedibus mecum habites, mecumq. uiuas, in eo ego quoque meae felicitatis aliquid agnoſcam. nam, ſi tu ita de me ſentis honorifice, quod iudicio mouearis: aequum eſt mihi a te concedi, ut ego de te non minus uere, quam tu de me, iudicare poſſim. ſin iſtam tibi de me opinionem peperit humanitas: me quoque*

non ſolum natura, ſed ipſa iam ratio docuit, praeclarum eſſe humanitate excellere. itaque do me libenter in eam partem, ut homines officijs colam, laudibus exornem, re, ſi opus eſt, pro mea tenuitate ſuſtentem. Sed mehercule ego de te, mi Matthaee, a uero animi mei ſenſu iudico: nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Primum, cum aliquoties mei ſalutandi cauſſa domum meam ueniſſes, pellexiſti me in amorem tui, comitate morum, & lenitate ſermonis: deinde, quod iam non tibi modo, uerum & alijs petentibus negaueram, atque excluſeram, ut ego te domo reciperem, eloquentiaeq. ſtudijs erudirem, multis precibus uſus peruiciſti. Nec mihi tamen, quod tibi, meorum ſermonum cupiditate flagranti, meamq. domeſticam conſuetudinem petenti, ſatisfecerim, adhuc uenit in mentem paenitere: quin, quo plus ad noſtrum conuictum accedit temporis, eo maiorem e tuis moribus, tuisq. ſtudijs haurio ſuauitatem. non enim tam hoc in te laudo, quod certe in adoleſcente ſumma laude dignum eſt, quod a ſtudio doctrinae non te ſuis illecebris uoluptas, non commodum, non ipſa ualetudinis ratio deducit; quam illud & admiror, & praedicare ſatis pro dignitate non poſſum, quod in tuis cogitationibus haec tibi prima eſt, & antiquiſſima, ut Deum optimum maximum, a quo uno, quae uere bona ſunt, emanant omnia, humanis rebus, quae fluxae nimis, infirmaeq. ſunt, omnibus anteponas. Perge adoleſcens optime in hoc praeclaro diuinoq. ſenſu.

haec

haec eſt omnium rerum una nobiliſſima, una, mihi crede, quae omnium philoſophorum ſcientias, una, quae omnium Regum opes facile uincat. quare tu quidem oblecta te, quod facis, eloquentiae ſtudio; in qua, quo modo principia ſe dant, futurum auguror ut breui ſuperiorem neminem, aliquando ne parem quidem habeas. ſed illud ſtet in primis, neque umquam excidat, omnium uirtutum pietatem in Deum eſſe fundamentum. ac uide, quot inde tibi bona fluant. Primum, tuae ſaluti conſulueris egregie. animi ſalutem appello, non corporis. decet enim nos aeternam potius illam uitam, omni felicitate circumfluentem, quam hanc, quae temporum ſpatijs definitur, miſerijs numquam uacantem, cogitare. deinde, patrem tuum, qui, ut audio de multis, atque etiam de te ipſo, humanam prudentiam prae diuina religione nihil eſſe putat, incredibili uoluptate laetitiaq. perfundes. cui quantum debeas, non ex eo ſolum intellige, quod pater eſt; ſed quod is pater, qui te filium uult eſſe inter tuos ciues omni re florentem, atque honoratum; qui te conſilijs a puero ſapientiſſimis erudiuit; qui te ſuo exemplo, ſuis optimis inſtitutis, ac factis ad laudem quotidie uocat. Tali patri, tam probo, tam tui amanti, tam libenter ſuas omnes curas in te conſumenti, curare debes, ut id, quod reliquum eſt uitae, per te ſit iucundiſſimum. quod ita conſequeris, ſi ſtatueris, quibus artibus ideo nunc operam das, ut aliquando ceteris hominibus elegantia ſermonis, & ſcientia re-

rum antecellas, earum artium infirmam eſſe gloriam, niſi perpetuo erga ſummum Deum amore ſtudioq. fulciatur. mihi quidem, cui tu cariſſimus eſſe aut uis, aut certe ita uideris uelle, ut mihi perſuadeas, magis ulla re placere non poteris, quam ſi te in eo, quod inſtituiſti, uitae innocenter & cum uirtute degendae ſtudio conſtantem, tibiq. ſimillimum uidero. Et, ut iam nunc intelligas, quos in animis hominum amoris igniculos uera uirtus accendat; ſcis quinctum abhinc menſem mihi tecum nihil fuiſſe, te mihi numquam uiſum, ignotam mihi tuam faciem, obſcuram nomen. nunc, apud me quo loco ſis, intelligere te puto. pauciſſimis diebus ex conuictu conſuetudo, ex conſuetudine amor, ex amore familiaritas exorta. itaque tecum & ſaepiſſime ſum, quod ſub iiſdem tectis neceſſe eſt; & admodum iucunde, quod ea, quae in tuis moribus elucet, probitate conſequeris. Et, quoniam is ego ſum, qui, quo me uoluntas ducat a ratione profecta, eo libenter ſequar; geſſi morem animo meo, tacite hortanti, ut hanc meam ad te amandum propenſionem non modo tibi, ſed, quatenus ego poſſim, reliquis etiam hominibus illuſtri aliquo officio ac munere declararem. cumq. tuliſſet caſus, ut hoc tempore Ciceronis epiſtolae familiares, eae, quas tu iam legendo & peruolutando triuiſti, denuo typis, ut nunc loquimur, eſſent imprimendae: peropportuna ad id, quod uolebam, uiſa res eſt. nam, hunc librum ſi cum tui nominis inſcriptione publicarem, putaui me facere

quiddam, quod utrique noſtrum aeque conueniret: tibi, quia ex his primum Ciceronis epiſtolis ad latinae orationis elegantiam informamur, ex his primus eloquentiae quaſi ſuccus, qui qualis initio fuerit, permagni intereſt, ebibitur: mihi, quia, cum hic liber omnium fere uerſetur inter manus, circumferet, id quod ego cupio, tuum nomen, & meum de te iudicium, meamq. ſpem quamplurimis oſtendet. quorum alterum eſt eiuſmodi, ut ego tibi nunc ex aequalibus tuis neminem in ullo genere laudis anteponam: altera, cum aetate proceſſeris, ea mihi de te pollicetur, quae ſi euenerint, (omnium autem rerum euentus in Deo poſitus eſt) uir eris inter uiros maximus, habebit a te familia tua memoriam nominis ſempiternum, patria uero exemplum in ciuitate uirtutis excolendae praeclariſſimum. Venetijs, MDLIV. *menſe Maio.*

AD. CAROLVM. PISAVRIVM LEONARDI. FILIVM IN. EPISTOLAS. CICERONIS AD. ATTICVM

BENEFICIORVM, *Carole Piſauri, non eadem omnium eſt ratio. multi, quid detur, ſpectare ſolent, ſua quidque magnitudine metiuntur, nihil attendunt praeterea: ego potius, quibus de cauſſis, & a quo homine detur, animaduerto; ac, ſi quid in aliquem, aut in me ipſum collatum eſt*

gratiae, tanti ſoleo aeſtimare, quanti uidetur is, qui contulit, aeſtimandus. hinc fit, ut, quae a patre tuo, uiro ſapientiſſimo, & cum alijs laudibus ornato, tum uero omnium, quos ego in uita nouerim, humaniſſimo, quae item a patruo, qui nuper magno bonorum omnium maerore mortuus eſt, Ioanne Maria, Paphi Epiſcopo, excellenti non minus doctrina, quam bonitate, praedito, diuerſis temporibus in me profecta ſunt officia, ea quamquam ſumma non fuerint, (neque enim tulit occaſio, neque rationes meae poſtularunt) pro ſummis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui poſſident, beati exiſtimantur. fons enim ille, unde manarunt, amor fuit, & cum amore iudicium, quod uterque de me habuit: quod equidem, ſi potero, tuebor officijs: ſtudio certe, omniq. prorſus cura, atque induſtria bonum uirum, meritorumq. memorem praeſtabo. quod ſi liceret ingenium cum uoluntate coniungere; ut alterum alteri reſponderet, & cupiditati uires aequarentur: illuſtrarem beneficia ueſtra; ac fortaſſe efficerem, ut gratia mihi a uobis aliqua deberetur, gratiam perſoluenti. uerum, ut, hoc quidem ab infirmitate mea ſperari minime poſſe, non ſolum intelligo, uerum etiam ingenue confiteor: ſic illud facile polliceor, uereq. affirmo; ſi quid aut iam eſt in me facultatis, aut erit aliquando, ijs, in quibus aſſidue uerſor, ſtudijs partum, & uigilijs, uelle me id in omni mea uita, quantumcumque erit, ſeruire totum ueſtrae laudi, tuae

prae-

praeſertim; quae cum a meis praeceptis, & conſilijs originem duxerit, exornabo eam, tamquam opus meum, quibus potero artibus, qua licebit induſtria; florentemq. pulcherrimis uirtutibus alumnum diſciplinae meae cum inſpiciam, gratulabor utrique noſtrum pariter, fructumq. amoris & ſtudij ueteris in te mei ex tua gloria uberrimum capiam.

Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi naſci contigerit ex ea familia, in qua ſemper uerus honor, & ſplendor uirtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil anguſtum, nihil obſcurum, aut inane. excelſa petat animus tuus, ampla, illuſtria, plena dignitatis, & gloriae. quo te ſemper a tua prima pueritia mea uox incitauit; quo pater tuus, cuius ad te cogitationes curaeq. referuntur omnes, aſſidue cohortatur; quo denique te uocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies exſtinguet, nulla obſcurabit obliuio. non enim, ſi praeſtiteris ea, quae a te exſpectantur, quae maxima ſunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, praeclaramq. conſuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendae, exercendarumq. artium optimarum: quibus inſtructos, utiles fuiſſe patriae ciues, ſibi & familiae glorioſos, de tua gente multos, ſi annales euolueris, inuenies. Verum, quando te ſacris addixiſti, & illud uitae genus complexus es, quod eſt totum in laudabili ratione, totum in praeclaris cogitationibus & factis conſtitutum; non te libera uoluntas, ut alios, ad honeſtum re-

ctumq.

ctumq. ducit; ſed, quo te primum die ad religionem contuliſti, eodem die legem ipſe tibi impoſuiſti perpetuae continentiae; excluſiſti rerum inanium cupiditatem; uelle ad ſolidam laudem omnia referre, uelle ſummi Dei gloriam in omni uita, ideſt tuam ſalutem, ſpectare profeſſus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, exſpectandi: ipſe te excita, ipſe acue, & impelle. multae ſunt propoſitae adoleſcentibus uiae, fallaces, obliquae, inſidioſae, oculis iucundae, ſpecie quadam obiecta uoluptatis: in quibus errare quotidie uides, & labi, ducem ſequentes libidinem, non rationem, de tuis aequalibus quamplurimos. tu uiam uirtutis ingredere, ſimplicem, rectam, apertam, principio fortaſſe difficilem, atque aſperam, exitu certe ſalutarem, & glorioſam. hanc, inquam, uiam, ſignatam, & impreſſam ueſtigijs proborum ſanctorumq. uirorum, ſi uis ipſe tibi carus eſſe, ſi uis ipſe tibi recte conſulere, unam ingredere: aut, ſi ingreſſus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quae te manent, praemia immortalitatis. Haec ego, pro meo in te amore ſingulari, uetereq. erga parentem tuum ſtudio, ſcriptis tecum ago, quae ſermonibus & libentius agerem, & ſaepius, ſi liceret. ſed, quando te Patauij tua ſtudia, a quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & ualetudinis detinet infirmitas: proficiſcetur ad te mea uox, his conſignata litteris: quae tecum erit perpetuo, ubicumque fueris, te proſequetur, quocumque ieris.

nec

nec uero dubitaui, quin ea tibi paullo gratior eſſet futura, coniuncta cum Ciceronis uoce, ideſt cum ijs epiſtolis, in quibus cum Attico, familiari ſuo, non minus grauiter, & ſapienter, quam eleganter, & ſplendide loquitur. fructum, ut ſpero, capies ex utraque non uulgarem. ego enim, ut uelis optima, te hortor; Cicero uolentem adiuuat: ornat enim eloquentia, conſilijs inſtruit ſapientiſſimis. nam diſputat ſaepe in his epiſtolarum libris, ſermone perquam eleganti, de ſtatu reip. de uitijs Princpum, unde fluunt exitia ciuitatum, de uiciſſitudine fortunae. qui tibi erit, accurate legenti, ſapientiae fons uberrimus. A me uero munuſculum hoc habebis, meae in te uoluntatis & ſtudij argumentum. exiguum, inquies. fateor: ſed uelim ſpectes animum, non rem: quam tamen ne ipſam quidem debes contemnere: ſiquidem eiuſmodi eſt, ut tuas, tuorumq. laudes, a me non expreſſas, ſed tamquam tenui penicillo deſignatas, ſimul cum beneuolenia mea cunctis gentibus patefaciat. Venetijs, MDLIIX.

AD. BENEDICTVM. ACCOLTVM RAVENNAE. CARDINALEM IN. ORATIONVM. CICERONIS PARTEM. PRIMAM

MAXIME *eſſet optandum, Accolte clariſſime, ut, quae olim a doctiſſimis uiris magno labore,*

re, magniſq. uigilÿs ſunt elucubrata, ea noſtram ad aetatem peruenire omnia potuiſſent. artium plurimarum ſcientia, quarum adiumento ad uitam recte inſtituendam indigemus, non deſideraretur. uerum ita caſu neſcio quo accidit, ut ex ÿs ſcriptis, quae ueteres illi, homines ſapientiſſimi, reliquerunt, non ſolum multa prorſus interierint, ſed etiam, quae in hanc diem ſeruata ſunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut ſaepiſſime uix, aut ne uix quidem intelligi poſſint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte ſuſtulit. cuius induſtria multos excitauit, ut, eandem rem aggreſſi, iacentem litterarum laudem pro ſuis quiſque uiribus ſubleuaret. quod ſi alÿ fecerunt, tantum aemulatione gloriae permoti: certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo cauſſae, quod, cum pater ſtudioſis id, quod in hoc genere promiſerat, morte praeuentus praeſtare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quaſi ad filios ſoleat non paternae ſolum rei, ſed uoluntatis etiam hereditas peruenire. haec me, ut debet, opinio multum mouet, ſed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti ſoleo facere, ut, quamcumque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honeſta uideatur eſſe. tu igitur cum ad hoc poſteritatis adiuuandae ſtudium nos & uehementer, & ſaepe ſis cohortatus; effeciſti, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quam reliquorum omnium, conſilia ſunt. quod ſi labore, ſtudio, diligentia profici hoc genere quidquam

poteſt,

poteſt, ut certe poteſt: magnopere ſpero fore, ut neque te officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando paeniteat. cuius rei quaſi ſpecimen erit haec prima Ciceronis orationum pars; quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominum ſub tuo nomine emittimus. nam, cum uſu, & conſuetudine ita comparatum ſit, ut, quibus rebus Principes uiri delectentur, in ijs rebus multi ſuum ſtudium probare uelint; ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus: commode me facturum exiſtimaui, ſi quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te praeferre uoluptatibus intellexiſſem. ſoles enim quotidie fere a grauiſſimarum artium tractatione, in haec ſtudia, quae ſibi ab humanitate nomen adſciuerunt, quaſi in hortum amoeniſſimum, diuertere: ubi te modo oratorum, & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquia mirifice delectant: ut praeter id temporis, quod ualetudini dare ſoles, quod ſane puſillum eſt, hora nulla ſit, quam non in litteris, & cum uirtute traducas. quam tuae uitae rationem qui ignorant, mirantur ſcilicet, unde illa tibi in aduerſis rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipſa, quae in rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto poterit infringere; contra cuius uim duplici te praeſidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimae conſcientia. haec eſt aliarum uirtutum, quae in te ſunt multae,

pibus, tui ſimillimis, ita me commendaris, ut, iudicij tui teſtimonio permoti, non minimis ad ſe praemijs euocarint. Quae cum recordor, etſi me ipſum probe noui, tamen interdum mihi aſſentor, & mihi aliquid uideor eſſe, quod a te ſim ornatus. haec me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, ſi non tollat, minuat quidem certe. quamquam tu is es, qui te ſatis ſuperq. remuneratum exiſtimas, ſi modo id, quod dediſti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio praeſtando, noli credere quē quam eſſe, qui me uincat. & huius quidem rei confido fore ut aliquando eiuſmodi a me ſigna dentur, quae nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant: nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quae in me contuliſti, digna res uidetur: ſed, ut ſpero, muneris noſtri tenuitatem humanitatis tuae magnitudo ſubleuabit.

AD. GVLIELMVM. BELLAIVM LANGEVM APVD. SVBALPINAS. GENTES. PRO. REGE IN. ORATIONVM. CICERONIS PARTEM. SECVNDAM

MAGNI *refert, Bellai ornatiſſime, quo quid-*

que

AD. MATTHAEVM. SENAREGAM AMBROSII. FILIVM IN. EPISTOLAS. CICERONIS QVAE. FAMILIARES APPELLANTVR

TVO ne, *Matthaee Senarega, an meo dicam felici contigiſſe fato, ut, relicto Louanienſi celeberrimo gymnaſio, quo, tamquam ad mercatum bonarum artium, uirtutis & eloquentiae comparandae cauſſa conceſſuras, Venetias te hoc potiſſimum nomine contuleris, quod noſtri, ut ipſe dicere ſolitus es, uidendi & cognoſcendi mira quaedam te cupiditas incenderat? tu quidem, ſi tuum ſenſum explorem, uis me hoc tribuere fortunae tuae. nam, quod ita euenerit, non modo ut ad amicitiam & conſuetudinem, uerum etiam ad conuictum, & contubernium meum tibi aditus patuerit; in eo, quaſi tibi quiddam expetendum contigerit, plurimum ipſe tibi ſolitus es gratulari. de quo, non eſt meum ſtatuere, uere ne ſentias, an ſecus. at illud meum eſt, paucis oſtendere, cur tu contra mihi cariſſimus, iucundiſſimusq. ſis, &, quod nunc in meis aedibus mecum habites, mecumq. uiuas, in eo ego quoque meae felicitatis aliquid agnoſcam. nam, ſi tu ita de me ſentis honorifice, quod iudicio mouearis: aequum eſt mihi a te concedi, ut ego de te non minus uere, quam tu de me, iudicare poſſim. ſin iſtam tibi de me opinionem peperit humanitas: me quoque*

non ſolum natura, ſed ipſa iam ratio docuit, praeclarum eſſe humanitate excellere. itaque do me libenter in eam partem, ut homines officijs colam, laudibus exornem, re, ſi opus eſt, pro mea tenuitate ſuſtentem. Sed mehercule ego de te, mi Matthaee, a uero animi mei ſenſu iudico: nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Primum, cum aliquoties mei ſalutandi cauſſa domum meam ueniſſes, pellexiſti me in amorem tui, comitate morum, & lenitate ſermonis: deinde, quod iam non tibi modo, uerum & alijs petentibus negaueram, atque excluſeram, ut ego te domo reciperem, eloquentiaeq. ſtudijs erudirem, multis precibus uſus peruiciſti. Nec mihi tamen, quod tibi, meorum ſermonum cupiditate flagranti, meamq. domeſticam conſuetudinem petenti, ſatisfecerim, adhuc uenit in mentem paenitere: quin, quo plus ad noſtrum conuictum accedit temporis, eo maiorem e tuis moribus, tuisq. ſtudijs haurio ſuauitatem. non enim tam hoc in te laudo, quod certe in adoleſcente ſumma laude dignum eſt, quod a ſtudio doctrinae non te ſuis illecebris uoluptas, non commodum, non ipſa ualetudinis ratio deducit; quam illud & admiror, & praedicare ſatis pro dignitate non poſſum, quod in tuis cogitationibus haec tibi prima eſt, & antiquiſſima, ut Deum optimum maximum, a quo uno, quae uere bona ſunt, emanant omnia, humanis rebus, quae fluxae nimis, infirmaeq. ſunt, omnibus anteponas. Perge adoleſcens optime in hoc praeclaro diuinoq. ſenſu.

haec

haec eſt omnium rerum una nobiliſſima, una, mihi crede, quae omnium philoſophorum ſcientias, una, quae omnium Regum opes facile uincat. quare tu quidem oblecta te, quod facis, eloquentiae ſtudio; in qua, quo modo principia ſe dant, futurum auguror ut breui ſuperiorem neminem, aliquando ne parem quidem habeas. ſed illud ſtet in primis, neque umquam excidat, omnium uirtutum pietatem in Deum eſſe fundamentum. ac uide, quot inde tibi bona fluant. Primum, tuae ſaluti conſulueris egregie. animi ſalutem appello, non corporis. decet enim nos aeternam potius illam uitam, omni felicitate circumfluentem, quam hanc, quae temporum ſpatijs definitur, miſerijs numquam uacantem, cogitare. deinde, patrem tuum, qui, ut audio de multis, atque etiam de te ipſo, humanam prudentiam prae diuina religione nihil eſſe putat, incredibili uoluptate laetitiaq. perfundes. cui quantum debeas, non ex eo ſolum intellige, quod pater eſt; ſed quod is pater, qui te filium uult eſſe inter tuos ciues omni re florentem, atque honoratum; qui te conſilijs a puero ſapientiſſimis erudiuit; qui te ſuo exemplo, ſuis optimis inſtitutis, ac factis ad laudem quotidie uocat. Tali patri, tam probo, tam tui amanti, tam libenter ſuas omnes curas in te conſumenti, curare debes, ut id, quod reliquum eſt uitae, per te ſit iucundiſſimum. quod ita conſequeris, ſi ſtatueris, quibus artibus ideo nunc operam das, ut aliquando ceteris hominibus elegantia ſermonis, & ſcientia re-

rum antecellas, earum artium infirmam eſſe gloriam, niſi perpetuo erga ſummum Deum amore ſtudioq. fulciatur. mihi quidem, cui tu cariſſimus eſſe aut uis, aut certe ita uideris uelle, ut mihi perſuadeas, magis ulla re placere non poteris, quam ſi te in eo, quod inſtituiſti, uitae innocenter & cum uirtute degendae ſtudio conſtantem, tibiq. ſimillimum uidero. Et, ut iam nunc intelligas, quos in animis hominum amoris igniculos uera uirtus accendat; ſcis quinctum abhinc menſem mihi tecum nihil fuiſſe, te mihi numquam uiſum, ignotam mihi tuam faciem, obſcuram nomen. nunc, apud me quo loco ſis, intelligere te puto. pauciſſimis diebus ex conuictu conſuetudo, ex conſuetudine amor, ex amore familiaritas exorta. itaque tecum & ſaepiſſime ſum, quod ſub iiſdem tectis neceſſe eſt; & admodum iucunde, quod ea, quae in tuis moribus elucet, probitate conſequeris. Et, quoniam is ego ſum, qui, quo me uoluntas ducat a ratione profecta, eo libenter ſequar; geſſi morem animo meo, tacite hortanti, ut hanc meam ad te amandum propenſionem non modo tibi, ſed, quatenus ego poſſim, reliquis etiam hominibus illuſtri aliquo officio ac munere declararem. cumq. tuliſſet caſus, ut hoc tempore Ciceronis epiſtolae familiares, eae, quas tu iam legendo & peruolutando triuiſti, denuo typis, ut nunc loquimur, eſſent imprimendae: peropportuna ad id, quod uolebam, uiſa res eſt. nam, hunc librum ſi cum tui nominis inſcriptione publicarem, putaui me facere

quiddam

quiddam, quod utrique noſtrum aeque conueniret: tibi, quia ex his primum Ciceronis epiſtolis ad latinae orationis elegantiam informamur, ex his primus eloquentiae quaſi ſuccus, qui qualis initio fuerit, permagni intereſt, ebibitur: mihi, quia, cum hic liber omnium fere uerſetur inter manus, circumferet, id quod ego cupio, tuum nomen, & meum de te iudicium, meamq. ſpem quamplurimis oſtendet. quorum alterum eſt eiuſmodi, ut ego tibi nunc ex aequalibus tuis neminem in ullo genere laudis anteponam: altera, cum aetate proceſſeris, ea mihi de te pollicetur, quae ſi euenerint, (omnium autem rerum euentus in Deo poſitus eſt) uir eris inter uiros maximus, habebit a te familia tua memoriam nominis ſempiternum, patria uero exemplum in ciuitate uirtutis excolendae praeclariſſimum. Venetijs, MDLIV. *menſe Maio.*

AD. CAROLVM. PISAVRIVM LEONARDI. FILIVM IN. EPISTOLAS. CICERONIS AD. ATTICVM

BENEFICIORVM, *Carole Piſauri, non eadem omnium eſt ratio. multi, quid detur, ſpectare ſolent, ſua quidque magnitudine metiuntur, nihil attendunt praeterea: ego potius, quibus de cauſſis, & a quo homine detur, animaduerto; ac, ſi quid in aliquem, aut in me ipſum collatum eſt*

gratiae, tanti ſoleo aeſtimare, quanti uidetur is, qui contulit, aeſtimandus. hinc fit, ut, quae a patre tuo, uiro ſapientiſſimo, & cum alijs laudibus ornato, tum uero omnium, quos ego in uita nouerim, humaniſſimo, quae item a patruo, qui nuper magno bonorum omnium maerore mortuus eſt, Ioanne Maria, Paphi Epiſcopo, excellenti non minus doctrina, quam bonitate, praedito, diuerſis temporibus in me profecta ſunt officia, ea quamquam ſumma non fuerint, (neque enim tulit occaſio, neque rationes meae poſtularunt) pro ſummis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui poſſident, beati exiſtimantur. fons enim ille, unde manarunt, amor fuit, & cum amore iudicium, quod uterque de me habuit: quod equidem, ſi potero, tuebor officijs: ſtudio certe, omniq. prorſus cura, atque induſtria bonum uirum, meritorumq. memorem praeſtabo. quod ſi liceret ingenium cum uoluntate coniungere; ut alterum alteri reſponderet, & cupiditati uires aequarentur: illuſtrarem beneficia ueſtra; ac fortaſſe efficerem, ut gratia mihi a uobis aliqua deberetur, gratiam perſoluenti. uerum, ut, hoc quidem ab infirmitate mea ſperari minime poſſe, non ſolum intelligo, uerum etiam ingenue confiteor: ſic illud facile polliceor, uereq. affirmo; ſi quid aut iam eſt in me facultatis, aut erit aliquando, ijs, in quibus aſſidue uerſor, ſtudijs partum, & uigilijs, uelle me id in omni mea uita, quantumcumque erit, ſeruire totum ueſtrae laudi, tuae

prae-

praeſertim; quae cum a meis praeceptis, & conſilijs originem duxerit, exornabo eam, tamquam opus meum, quibus potero artibus, qua licebit induſtria; florentemq. pulcherrimis uirtutibus alumnum diſciplinae meae cum inſpiciam, gratulabor utrique noſtrum pariter, fructumq. amoris & ſtudij ueteris in te mei ex tua gloria uberrimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi naſci contigerit ex ea familia, in qua ſemper uerus honor, & ſplendor uirtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil anguſtum, nihil obſcurum, aut inane. excelſa petat animus tuus, ampla, illuſtria, plena dignitatis, & gloriae. quo te ſemper a tua prima pueritia mea uox incitauit; quo pater tuus, cuius ad te cogitationes curaeq. referuntur omnes, aſſidue cohortatur; quo denique te uocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies exſtinguet, nulla obſcurabit obliuio. non enim, ſi praeſtiteris ea, quae a te exſpectantur, quae maxima ſunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, praeclaramq. conſuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendae, exercendarumq. artium optimarum: quibus inſtructos, utiles fuiſſe patriae ciues, ſibi & familiae glorioſos, de tua gente multos, ſi annales euolueris, inuenies. Verum, quando te ſacris addixiſti, & illud uitae genus complexus es, quod eſt totum in laudabili ratione, totum in praeclaris cogitationibus & factis conſtitutum; non te libera uoluntas, ut alios, ad honeſtum re-

ctumq.

ctumq. ducit; ſed, quo te primum die ad religionem contuliſti, eodem die legem ipſe tibi impoſuiſti perpetuae continentiae; excluſiſti rerum inanium cupiditatem; uelle ad ſolidam laudem omnia referre, uelle ſummi Dei gloriam in omni uita, ideſt tuam ſalutem, ſpectare profeſſus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, exſpectandi: ipſe te excita, ipſe acue, & impelle. multae ſunt propoſitae adoleſcentibus uiae, fallaces, obliquae, inſidioſae, oculis iucundae, ſpecie quadam obiecta uoluptatis: in quibus errare quotidie uides, & labi, ducem ſequentes libidinem, non rationem, de tuis aequalibus quamplurimos. tu uiam uirtutis ingredere, ſimplicem, rectam, apertam, principio fortaſſe difficilem, atque aſperam, exitu certe ſalutarem, & glorioſam. hanc, inquam, uiam, ſignatam, & impreſſam ueſtigijs proborum ſanctorumq. uirorum, ſi uis ipſe tibi carus eſſe, ſi uis ipſe tibi recte conſulere, unam ingredere: aut, ſi ingreſſus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quae te manent, praemia immortalitatis. Haec ego, pro meo in te amore ſingulari, uetereq. erga parentem tuum ſtudio, ſcriptis tecum ago, quae ſermonibus & libentius agerem, & ſaepius, ſi liceret. ſed, quando te Patauij tua ſtudia, a quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & ualetudinis detinet infirmitas: proficiſcetur ad te mea uox, his conſignata litteris: quae tecum erit perpetuo, ubicumque fueris, te proſequetur, quocumque ieris.

nec

nec uero dubitaui, quin ea tibi paullo gratior eſſet futura, coniuncta cum Ciceronis uoce, ideſt cum ijs epiſtolis, in quibus cum Attico, familiari ſuo, non minus grauiter, & ſapienter, quam eleganter, & ſplendide loquitur. fructum, ut ſpero, capies ex utraque non uulgarem. ego enim, ut uelis optima, te hortor; Cicero uolentem adiuuat: ornat enim eloquentia, conſilijs inſtruit ſapientiſſimis. nam diſputat ſaepe in his epiſtolarum libris, ſermone perquam eleganti, de ſtatu reip. de uitijs Princpum, unde fluunt exitia ciuitatum, de uiciſſitudine fortunae. qui tibi erit, accurate legenti, ſapientiae fons uberrimus. A me uero munuſculum hoc habebis, meae in te uoluntatis & ſtudij argumentum. exiguum, inquies. fateor: ſed uelim ſpectes animum, non rem: quam tamen ne ipſam quidem debes contemnere: ſiquidem eiuſmodi eſt, ut tuas, tuorumq. laudes, a me non expreſſas, ſed tamquam tenui penicillo deſignatas, ſimul cum beneuolenia mea cunctis gentibus patefaciat. Venetijs, MDLIIX.

AD. BENEDICTVM. ACCOLTVM RAVENNAE. CARDINALEM IN. ORATIONVM. CICERONIS PARTEM. PRIMAM

MAXIME *eſſet optandum, Accolte clariſſime, ut, quae olim a doctiſſimis uiris magno labore,*

re, magniſq. uigilijs ſunt elucubrata, ea noſtram ad aetatem peruenire omnia potuiſſent. artium plurimarum ſcientia, quarum adiumento ad uitam recte inſtituendam indigemus, non deſideraretur. uerum ita caſu neſcio quo accidit, ut ex ijs ſcriptis, quae ueteres illi, homines ſapientiſſimi, reliquerunt, non ſolum multa prorſus interierint, ſed etiam, quae in hanc diem ſeruata ſunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut ſaepiſſime uix, aut ne uix quidem intelligi poſſint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte ſuſtulit. cuius induſtria multos excitauit, ut, eandem rem aggreſſi, iacentem litterarum laudem pro ſuis quiſque uiribus ſubleuaret. quod ſi alij fecerunt, tantum aemulatione gloriae permoti: certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo cauſſae, quod, cum pater ſtudioſis id, quod in hoc genere promiſerat, morte praeuentus praeſtare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quaſi ad filios ſoleat non paternae ſolum rei, ſed uoluntatis etiam hereditas peruenire. haec me, ut debet, opinio multum mouet, ſed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti ſoleo facere, ut, quamcumque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honeſta uideatur eſſe. tu igitur cum ad hoc poſteritatis adiuuandae ſtudium nos & uehementer, & ſaepe ſis cohortatus; effeciſti, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quam reliquorum omnium, conſilia ſunt. quod ſi labore, ſtudio, diligentia profici hoc genere quidquam

poteſt,

poteſt, ut certe poteſt: magnopere ſpero fore, ut neque te officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando paeniteat. cuius rei quaſi ſpecimen erit haec prima Ciceronis orationum pars; quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominum ſub tuo nomine emittimus. nam, cum uſu, & conſuetudine ita comparatum ſit, ut, quibus rebus Principes uiri delectentur, in ijs rebus multi ſuum ſtudium probare uelint; ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus: commode me facturum exiſtimaui, ſi quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te praeferre uoluptatibus intellexiſſem. ſoles enim quotidie fere a grauiſſimarum artium tractatione, in haec ſtudia, quae ſibi ab humanitate nomen adſciuerunt, quaſi in hortum amoeniſſimum, diuertere: ubi te modo oratorum, & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquia mirifice delectant: ut praeter id temporis, quod ualetudini dare ſoles, quod ſane puſillum eſt, hora nulla ſit, quam non in litteris, & cum uirtute traducas. quam tuae uitae rationem qui ignorant, mirantur ſcilicet, unde illa tibi in aduerſis rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipſa, quae in rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto poterit infringere; contra cuius uim duplici te praeſidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimae conſcientia. haec eſt aliarum uirtutum, quae in te ſunt multae,

tae,

tae, quaſi princeps, & regina quaedam; ut in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem poſſim. Nam de prudentia, de pietate, de iuſtitia, ne uidear aſſentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem; quae tamen ita nota eſt, ut non, qui eam laudet, aſſentator, ſed, qui non laudet, maleuolus exiſtimetur. cum enim haec dandi beneficij ratio eiuſmodi ſit, ut nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica uideatur uia; propterea quod in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum ſpectare ſolent, ut eandem gratiam, aut etiam cum ſenore recipiant: non eſt, quod in hoc te labi quiſquam arbitremur; cum & rariſſime contingat, cuiuſquam opera ut egere uidearis, & tu tamen quamplurimis, ob eximiam naturae tuae liberalitatem, atque amplitudinem, benigne facere & ſoleas, & poſſis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime propenſus: tum uero ipſa te ratio atque doctrina ita conformauit, ut ad eos honeſtandos, qui ſe ijs artibus, in quibus ipſe excellis, dedidere, tuum ſoleas ſtudium libentiſſime conferre. quae quidem humanitas & beneficentia tua non ſane uideo qui poſſit in ullo maior eſſe, quam in me tuendo fuit. quae eſt enim a te res, quae ad meũ commodum attineret, praetermiſſa? quis diligentius eſt adhortatus, ut hanc reſtituendae antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, paene afflictam excitarem? quis eam ipſam ad rem perficiendam plura contulit? cum etiam magnis Principibus,

pibus, tui ſimillimis, ita me commendaris, ut, iudicij tui teſtimonio permoti, non minimis ad ſe praemijs euocarint. Quae cum recordor, etſi me ipſum probe noui, tamen interdum mihi aſſentor, & mihi aliquid uideor eſſe, quod a te ſim ornatus. haec me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, ſi non tollat, minuat quidem certe. quamquam tu is es, qui te ſatis ſuperq. remuneratum exiſtimas, ſi modo id, quod dediſti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio praeſtando, noli credere quēquam eſſe, qui me uincat. & huius quidem rei confido fore ut aliquando eiuſmodi a me ſigna dentur, quae nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant: nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quae in me contuliſti, digna res uidetur: ſed, ut ſpero, muneris noſtri tenuitatem humanitatis tuae magnitudo ſubleuabit.

AD. GVLIELMVM. BELLAIVM LANGEVM APVD. SVBALPINAS. GENTES. PRO. REGE IN. ORATIONVM. CICERONIS PARTEM. SECVNDAM

MAGNI *refert, Bellai ornatiſſime, quo quidque*

que tempore agatur; & ad omnes res non paruum habere momentum ſolet occaſio quaedam, & commoditas, qua uti dicuntur ij, qui nihil, niſi loco, facere conſueuerunt. nam, quemadmodum pictorum tabulae certo loco poſitae delectant; eaedemq. minus bono lumine conſtitutae, non item eorum, qui ſpectant, oculos tenere ſolent: ſic actiones noſtrae, mirum eſt, quantum opportunitate commendentur: ut interdum plus in tempore, quam in ipſa re, poſitum eſſe uideatur. quod ego cum ſemper iudicaſſem, tamen non ſum ueritus, quin tibi, in ijs rebus uel maxime occupato, quas Rex Chriſtianiſſimus, & poſt hominum memoriam maximus, tuae fidei diligentiaeq. mandauit, hoc ipſum, quod nunc a me proficiſcitur, officium futurum eſſet uel iucundiſſimum. nam etſi magna tibi eſt grauiſſimorum negotiorum impoſita moles; quam tu ſumma tua cum laude, & omnium paene gentium admiratione ſuſtines: tamen in ipſa illa occupatione ita te litterarum tractatio delectat, ut & legas cum uoluptate, quae alij ſcripta reliquerunt, & ſcribas ipſe, quae a poſteris cum admiratione perpetuo legentur. ex quo illud conſequeris, ut non modo Regis uoluntati ſeruias, quod eſt ſumma laude dignum; ſed etiam poſteritati conſulas, quo laudabilius eſſe nihil poteſt. itaque tantum abeſt, ut a maioribus tuis, omni decore affluentibus, ad te ornandum quidquam haurias, ut etiam in te ſit, quod ad illos redundet. nam, ſi tibi aliunde petenda ſit laus; unde plura ſuppetant ornamenta,

quam

quam a fratribus tuis, maximeq. ab eo, qui a Paullo III. ita eſt in Cardinalium Collegium cooptatus, ut ei ſummus Pontifex ampliſſimam dignitatem non quaſi optatam conceſſiſſe, ſed quaſi debitam perſoluiſſe uideatur? cui quidem uiro cum ad ſummam gloriam nihil deſit; cumq. item tibi eae res abunde adſint, quibus homines hominibus antecellere uidentur: tamen fit ueſtra bonitate, & ſapientia, ut uiciſſim & tu in illius dignitate, atque amplitudine, & ille in ingenio, atque in uirtute conquieſcat tua. uterque uero magna apud Regem prudentiſſimum, & ſummo iudicio praeditum auctoritate, magno eſtis apud omnes nomine, & gloria. nam tu quidem, quis eſt tam longinquus, cui notiſſimus non ſis? non ex praeſenti corporis forma, (quamquã multas prouincias Regis legatus obiiſti) ſed ex imagine ingenij tui; quam ueriſſimis eloquentiae coloribus expreſſam in tuis ſcriptis licet intueri. in hac cũ & naturae tuae bonitas, & uirtutis eximia praeſtantia cernatur: ſequitur, ut, ex ea qui te norunt, ijdem ament. quorum ego in numero cum ita eſſem, ut nemini concederem: tamen non eſt credibile, quantum ad illam ipſam animi erga te mei uoluntatem addiderit Gulielmi Pelliceri, oratoris in hac urbe regij, homini praeſtantiſſimi, praedicatio. cuius multi, & egregij de tua laude ſermones me iam antea commotum impulerunt, ut ex orationibus Ciceronis, cuius tu libros e manibus dimittere non ſoles, alteram partem cum tui nominis inſcriptionẽ

diuulgarem. qua in parte ab erroribus, & mendis uindicanda quantum operae, ſtudijq. poſuerim, mihi ipſe ſum teſtis; quantum autem profecerim, & tu, & alij iudicabunt. tibi quidem, ſi conſequar, ut noſtra diligentia probetur; ſane meos labores non exiguo compenſatos eſſe fructu exiſtimabo.

AD.ALEXANDRVM.CAESARINVM CARDINALEM IN.ORATIONVM.CICERONIS PARTEM.TERTIAM

BENE *mereri de litteris, etiam ſi utilitas praeterea conſequatur nulla, tamen praeclarum in primis, atque egregium eſſe ſemper duxi: quamquam, utilitatem ſpectare ſi uolumus, ea demum ſumma eſt, quae ex hoc genere percipitur. fructus enim in poſteritatis memoria, & praedicatione poſitus eſt, quem nemo umquam ſapiens non praeſtantiſſimum iudicauit. ſed haec bene merendi ratio duplex uidetur eſſe. nam & qui aliquid ipſi ſcripſerunt, & qui alios uel cohortatione, uel praemio, ut ſcriberent, impulerunt, litteris opem tuliſſe exiſtimantur. quae duae res eiuſmodi ſunt, ut, qui alterutram commode faciat, ei ſcilicet a ſtudioſis omnibus gratiae ſint agendae; qui utramque, ne haberi quidem ſatis poſſint. Atque hanc laudem, ne apud ueteres quidem ſaepe accidit, ut unus conſequeretur: propterea quod qui ea uirtute, atque fortuna fuerunt,*

ut

ut & ingenio poſteris prodeſſe poſſent, & opibus, ut idem facerent, multos adducere; alterum facile fecerunt, ut eos, qui doctrina, & eloquentia ualerent, ad iuuanda litterarum ſtudia excitarent; alterum facere, ut ipſi monumentum aliquod induſtriae ſuae relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item noſtris temporibus uſu uidemus euenire. nam neque multi ſunt, qui praeſtare utrumque poſſint; &, qui poſſunt, ijs fere, cum uelint, non conceditur. cuius generis exemplum; ne id, quod abeſt, aliunde quaeramus; concede quaeſo, Caeſarine praeſtantiſſime, ut a te ſumam; & ſine me hoc impetrare a modeſtia tua, ut ea, quae ſentio, de te dicam. certe enim, qui maiorem aut iuris ciuilis, aut ſacrarum litterarum cognitionem ſit conſecutus, neminem eſſe conſtat. neque tamen haec ſtudia, quae humaniora appellãtur, quae nos adhuc ſecuti ſumus, contempſiſti; in quibus etiam diligenter uerſatus es, ut illa ſuperiora, quae quibuſdam ipſa per ſe nimis horrida uidentur, eloquentiae pigmentis, cum uelles, atque etiam quantum uelles, illuſtrare poſſes. eſt igitur in te ipſo, unde poſteritas adiuuetur. nec, ut arbitror, uoluntas deeſt: ſed otium eripiunt maximarum rerum occupationes. nam, quia tua uirtus non humili, neque obſcuro loco latet, ſed quaſi in ſpecula quadam excelſa, atque illuſtri poſita eſt, unde opem oſtentare bonis omnibus uidetur; iccirco homines accurrunt ad te, uel ut conſilium, uel etiam ut auxi-

lium petant. itaque negotijs a litterarum tractatione diſtractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari poſſe dixi, alteram inuitus omittis, cum ipſe nihil ſcribas; alteram ſtudioſe amplecteris, cum ijs, quos induſtria uides excellere, nulla re deſis. quamobrem Hieronymus Ferrarius, qui ſe iampridem tibi addixit, homo & ingenij, & iudicij laude praeſtantiſſimus, cum alia, quae a te habet, praedicare ſolitus eſt, tum illud uel maxime, quod, domi tuae uiuens, te permittente, atque adeo libente, totum diem in litteris ponit, & otio fruitur tanto, quantum deſerta in regione uix eſſet. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximi ſunt, ij ſane tuae liberalitati referuntur accepti. a te habemus, quae Ferrarius in ueterum ſcriptis uel correctione reſtituit, uel explicatione illuſtrat. a te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas, atque optimas ad me miſit, quae iamiamq. edentur, a te inquam omnes ſunt. itaque etiam eas ipſas orationes, ut a Ferrario, ideſt a te, reſtitutas, & quae praeterea in hoc tertio uolumine continentur, in quibus ipſi, quae male affecta erant, multa ſanauimus, tibi inſcriptas, atque dicatas emittimus; ut, quod beneficium habemus maximum, eius beneficij auctorem agnoſcamus, & huic libro ſummum ornamentum, Caeſarini nomen, apponatur. quare etiam id, quod iampridem optaui, fortaſſe conſequar, ut, quam praeclare ego de te ſentiam, cum intelligas,

tu

tu me eum exiſtimes, quo in amicitiam, uel potius in clientelam tuam accepto, non peſſime ſenſiſſe uidearis.

AD. IOANNEM. MONLVCIVM CHRISTIANISSIMI. REGIS CONSILIARIVM EIVSDEMQ. APVD. VENETAM. REMP. ORATOREM IN. CICERONIS. ORATORIOS. LIBROS

QVOD *te non ſugit, Monluci ſapientiſſime, praeſtare omnes ceteris hominibus, ſed alius alia re uult. non enim uniuſmodi ſunt noſtrae uoluntates; ſed, quoniam ex animo, qui uarie afficitur, tamquam ex typo effinguntur, ipſae quoque uariae ſint, & multiformes, neceſſe eſt. ergo non eadem omnibus prima ſunt. Quoniam uero ex ijs, quae appetuntur, neceſſe eſt alquid excellat, ut de multis optabilibus unum optabile maxime ſit: quid ſit id, quod ego ceteris praeſtare putem, ſi de me quaeratur; dicam, id, quod qui aſſequuntur, eorum in poteſtate ſenſus omnium, animiq. ſunt. id autem ſine dubio Eloquentia eſt: quae tantum poſſidet dignitatis, ut infra uel eorum fortunae, quorum imperium prouinciae nutumq. ſequuntur, me quidem iudice conſtituantur: cum ita accidat, ut ab hac quamcumque in partem uolentes ducamur, illis inuiti ſaepe pareamus. Sed, quoniam, quo loco poſita laus eſt,*

[library stamp]

eum locum maximis difficultatibus Natura circum ſaepſit, ut perueniendi facultatem pauciſſimis relinqueret: non eſt, quare nobis in mentem ueniat mirari, cur neque diuturna, neque in multis perfectae fuerit ſpecies eloquentiae. illud uideo, cum in hanc cogitationem mentis aciem intendi, bene dicendi gloriam duabus rebus ali maxime, otio, & libertate. itaque in urbe Roma, quae bonorum oratorum quaſi fecunda genitrix partus edidit uberrimos, neque ante ſecundum Punicum bellum, neque poſt Caeſaris dominationem magnopere fuit, quod in hoc genere probares. Hannibale uicto, hoſtis Italiae terribilis nemo fuit. tum in urbe ſecuritas, tum ſumma tranquillitas orta: tum ſeditioſorum hominum ingenia popularibus concionibus acuit ambitio. conciones, inquam, eloquentiam pepererunt: niſi quid me fallit ratiocinantem: ratiocinor autem ſic, & per hos quaſi gradus interrogationis adſcendo. Eloquentiae quod ſummum fuit propoſitum praemium? conſulatus: qui ſummus honor fuit. conſulatum quis mandauit? populus. populum quis tenuit? concionator optimus. ergo a concionibus exſtitit orator. idemque, ſublatis concionibus, nullus fuit. cum enim ciuilibus armis oppreſſa reſp. iaceret; uetus conſuetudo periſſet; a populo, cuius poteſtas uniuerſi translata ad unum eſſet, non iam magiſtratus, non praefecturae peterentur: eloquentiae, quae populi gratiam honorum ſpe quaeſierat, inanis omnis & ſuperuacanea fuit exerci-

ercitatio. ſic oratoria facultas, ſummorum hominum ſtudijs exercitationibusq. culta, cum a duobus Gracchis ad C. Caeſaris aetatem, hoceſt per annos centum ſere ita uiguiſſet, ut nihil umquam fuerit illuſtrius; non effugit rerum humanarum commune fatum: quas ubi ad ſummum ſiue induſtria, ſiue natura perduxit, retro fere praecipiti lapſu reuoluuntur. Imperatores deinde multi rem Romanam exceperunt: quorum aetatibus ueſtigium ueteris eloquentiae nullum agnoſceres. quid poſt? multo minus. nam, imperij ſede in Graeciam translata, crebrae uaſtationes Italiae conſecutae; cum influentes barbararum nationum copias reprimeret nemo. tum non eloquentia modo, ſed ipſa paene litterarum memoria funditus deleta, nec ſuus eſt bonis diſciplinis honor, niſi multis poſt ſaeculis, reſtitutus. patrum denique, aut auorum noſtrorum memoria, cum exteros mores Italici caeli temperies aliquando ad humanitatem deduxiſſet, paullulum oculos litterae ſuſtulerunt. doctrina primum, ſerius enituit eloquentia: nec mirum: doctrinam enim ſine eloquentia laudamus; eloquentem ſine doctrina recte intelligens nemo duxit. nunc in oratorum nomine, quod eximium ſemper fuit, nihilo minor, atque haud ſcio an etiam maior, quam priſcis illis temporibus, dignitas, & amplitudo eſt. mittuntur a Regibus ad Reges, aut ad liberas ciuitates, qui non de ſtillicidijs agant, non de iure fundi; quarum rerum controuerſias qui perite, & copioſe diſceptarunt,

runt, ſcimus olim habitos eſſe eloquentes; ſed ea tractent, quae prudenter diſputata, omnium gentibus conſtituere, dignitatem imperij conſeruare, terminos proferre poſſunt. hoc qui praeſtat, eum ego ueteribus oratoribus non comparo ſolum, ſed etiam antepono. illi cauſſas agebant primum apud iudices ſorte ductos, deinde apud eos iudices, quibus de aliena re, non de ſua iudicantibus perſuadere orator ſiue hoc, ſiue illud haud magno negotio poſſet. nunc agitur in conſilio lectiſſimorum uirorum: agitur ijs de rebus, unde ad eos ipſos, qui iudicant, maximum poteſt ſiue emolumentum, ſiue damnum redundare; cum & de publica re iudicent, & in publica, extra quam nihil eſt, priuata cuiuſque contineatur. his probare quae uelis, eo maioris ingenij uidetur eſſe, quo difficilius ab artificio capitur prudentia. itaque, cum hoc multi uoluerint, magnum decus, atque ornamentum eſt eorum, quibus contigit, ut poſſent; qui ſane pauci ſunt: maximum uero, ſi cui tantum aut natura dedit, aut exercitatio doctrinae, ut inter hos ipſos emineret. qualem ſi quis te iudicet, Monluci clariſſime, hunc ego recte iudicare mihi perſuadeam. nam, ſi conſideremus, primum a quo miſſus orator ſis, deinde ad quos, tum quibus de rebus miſſus: ita reperiemus, miſſum ab eo Rege, qui omnes Reges ſapientia uicerit, quoniam quidem omnium unus, quid contra Fortunam uirtus poſſet, maxime declarauit: ad eam Rempublicam, quae niſi ſapientiſſimorum ci-

uium

uium copia floreret, ſemperq. floruiſſet, profectò neque tanta nunc eſſet, cum olim minima fuerit; neque tam diu ſtaret, cum ceterae reſpublicae ſuorum ciuium temeritate conciderint: ijs autem de rebus eſſe miſſum, quarum quae magnitudo ſit, ex eorum, ad quos pertinent, opibus apparet; quae tantae ſunt, ut paucorum imperijs diſtributus terrarum orbis teneatur. Et, cum haec legatio tibi perhonorifica fuit; tum illud ad tui nominis celebritatem longe maximum acceſſit; quod, cum a Principe Turcarum Solymano pacem defeſſa bellis Europa peroptaret, eaq. ſine Chriſtianiſſimi Regis interceſſione deſperaretur; unus electus qui tantum muneris obires, acceptis a Rege mandatis, aeſtate media, ſummis caloribus in Graeciam nauigaſti. pacem ut componeres, optabatur: compoſuiſti: hieme ſumma, difficillimis itineribus, per diſpoſitos equos in Galliam recurriſti. Exceptus alia cura, cum de ſedandis inter Regem tuum, Regemq. Britannum magni momenti controuerſiis ageretur, praefuiſti. te conſulente, agente, ultro citroq. curſante, abiectis armis pax inter eos firmiſſimo foedere conſtituta. Habes hoc omnino, Monluci, non dico a Fortuna, quam caſus & temeritas regit, ſed a te ipſo, qui ad conſilium & rationem omnia refers; ut in tuis actionibus felix uſquequaque ſis. nimirum Sors, quam in rebus humanis dominari quidam ſunt opinati, non omnium eſt aeque communis; ſed ipſa ſibi uirtus propriam fortunam architectatur.

ctatur. nõ erras, quia non eſt errare ſapientis: et quia ſapienter agis, omnia procedunt. bonus etiam orator es, quia bonus uir: ingenium enim probitas cõmendat; nec minus mouet is, qui dicit, quam ea, quae dicũtur. Quod niſi latinum ſermonem in Italia peregrinitas immutaſſet; nae tu nobis longo interuallo & Craſſos, & Antonios retuliſſes. ſed quoniã ea lingua utimur, quam multis coeuntibus linguis generatam corrupta conſuetudo peperit: ueteribus Romanis oratione diſſimilis, ingenio ſimillimus, non tu quidem loqueris ut illi, ſed ut illi tamen & ſapis, & perſuades. Quare nõ fuit ab re, cum ego eos libros, in quibus perfecti formam oratoris a Cicerone uidemus expreſſam, mendis antea deformatos, nunc mea correctione expolitos emitterem; non fuit inquam ab re, tuo nomini dicatos emittere; ut, quae de perfecto oratore traduntur, ea perfecti item oratoris titulo cohoneſtarentur. hoc cum ita exiſtimaſſem, quia uidebatur eſſe aptiſſimum, feci, & feci eo libentius, quod, cum tu mihi & multa iam ſummae humanitatis officia tribuiſſes, & is eſſes, qui tribuere etiam maiora poſſes; ego, niſi aliquid, praeſertim ubi daretur occaſio, retribuerem, uerebar, ne, ex duobus maxime inſignibus uitijs, alterutrius infamiam non effugerem, ut uel ea uiderer, quae a te accepiſſem, minus meminiſſe, quod a conſuetudine naturaq. mea alieniſſimum eſt; uel ea, quae ſperari poſſent, negligere; quod quia ſuperbi eſſet, abeſt non modo a fortuna mea, ſed etiam a uoluntate plurimum. Venetijs, 1546.

AD. BENEDICTVM. RHAMBERTVM IN. CICERONIS. LIBROS DE. OFFICIIS

NON *ignoras, Benedicte Rhamberte, ſenſuum eſſe quandam in hominibus ſimilitudinem; quae cum in conſuetudine cognita eſt, efficitur, ut, inter quos id accidit, amor exoriatur. ab hoc quaſi fonte multorum amicitiae manarunt. multos etiam beneficium cum obligaſſet; cumq. id, quod acceperant, memoria conſeruatum grate animo redderent; idq. uterque fieri ob ingenij bonitatem, & uoluntatis erga ſe propenſionem exiſtimaret: ſtatim eſt illam opinionem beneuolentia conſecuta. itaque duae cauſſae ſunt, quamobrem homines ament inter ſe: ſed haec poſterior, quae a rebus externis originem ducit, cum illa ſuperiore, quae a natura proficiſcitur, nullo pacto uidetur eſſe comparanda. illa enim primum habet eam ſuauitatem, qua, ut opinor, & certe nulla maior eſt, cum eos, quibus utimur, & iiſdem rebus, quibus nos, & aeque atque nos affici ſentimus: deinde, etiam qui in dando & accipiendo beneficio fructus eſt, eo non eget. nam, ſi haec actio bene merendi interdum eſt, & eſſe poteſt in iis, qui uoluntate non admodum coniuncti ſunt, quanto facilius exſiſtet apud eos, quorum animi ita conſentiunt, ut, quaſi natura hortante, eaſdem res appetere, ab iiſdem fugere uideantur? at*

uero

uero qui officiorum commoditatibus adducti in amicitiam coierunt; etiam ſi alter alterum initio ſumme diligat; tamen, ſi quando accidet, id quod accidere ſaepe ſolet, ut ea, qua diligere coeperunt, cauſſa tollatur; certe eorum animi pedetentim in amore langueſcent. quo in genere animaduertis, Rhamberte, quam multi quotidie labantur. de quibus, facile eſt intelligere, quid ſentias, cum ab eorum inſtituto tua ratio tam uehementer abhorreat. probe enim te, quae noſtra debeat eſſe in iungendis amicitijs cautio, quae in iiſdem colendis religio, quod item in omni uita praeſtandum officium ſit, horum librorum, quos nunc tibi inſcriptos ad te mittimus, lectio erudiuit. ſenſi in me ipſo; quem, ab opibus non magnopere firmum, aut ne firmum quidem, tamen octauum abhinc annum tanto ſtudio es complexus, quantum, qui ab omni re paratiſſimus ſit, remunerando compenſare uix poſſit. cumq. rerum mearum ſtatus, ut ſunt humana, interdum mutaretur; memoria teneo, te, numquam immutatum, eandem ſemper cum mihi, tum fratribus meis uoluntatem, ac beneuolentiam praeſtitiſſe. cum uero maior aliquanto inter nos conſuetudo eſſe coepiſſet; quod quidem eſt factum, poſtea quam te in noſtram uicinitatem contuliſti: facile ſentio, ad meam uitam recte conformandam quanto mihi obſeruatio tuorum morum fuerit adiumento. collocutiones uero de litteris noſtrae quid non dicam delectationis, ſed utilitatis habuerunt? equidem, ſi liceret, to-

tos

tos dies uellem tecum ponere. quarum enim ego rerum cognitione delector, earum in omni genere quae tui ſit iudicij ſubtilitas, intelligo. ſed hanc latine ſcribendi rationem, in qua multi nunc uolunt excellere, pauciſſimi poſſunt, eam uero ſic tenes, ut tuis ſcriptis mihi quidem purius nihil eſſe uideatur. quod eo mirandum eſt magis, quia tu non, ut alij, diuturno, atque aſſiduo librorum uſu, ſed temporum ſtudio ſubſeciuorum, hoc ut poſſes, conſecutus es. nam, ut omittam, quod tibi, cuius fidei atque prudentiae Veneti ſenatus arcana creduntur, otium non ſaepe contingit: ecqui dies eſt, quo non ex amicis tuis aut conſilio tibi aliquis, aut opera, aut etiam re ſit adiuuandus? qua in conſuetudine retinenda nimium diligens eſſe dum uis, accidit ſaepe, ut tuum potius ipſe commodum, quam officij colendi facultatem praetermittas. quo ego me aptius facere ſum arbitratus, ſi haec opuſcula, in quibus maxime de officio praecepta traduntur, ad te, quem cognoui eſſe omnium officioſiſſimum, mitterem. genus hoc, Rhamberte, quoddam eſt, quo ego eos, qui de me bene meriti ſunt, remunerari ſoleo. perpende rem, nulla uidebitur: animum reſpice, gratiſſimum dices.

AD. DIEGVM. HVRTADVM DE. MENDOZA CAROLI. CAESARIS. A CONSILIO EIVSDEM.Q. APVD. VENETAM. REMP. ORATOREM IN. PHILOSOPHIAE. CICERONIS PARTEM. PRIMAM

SVPERIORIBVS *diebus, cum domum tuam ueniſſem, ut Benedictum Accoltum, quia apud te diuerſabatur, honoris cauſſa uiſerem, quem ego hominem, non tam quia Cardinalis eſt, quam quia Cardinalatu digniſſimus, uehementer obſeruo: caſu accidit, cum ego adeſſem, ut inter nos ſermo oriretur iſs de rebus, quae, ab antiquis ignoratae, noſtra patrumq. memoria non ſolum inuentae ſunt, ſed ad ſummam etiam elegantiam perpolitae. cuius generis cum Accoltus ita multa commemoraſſet, ut mihi quidem, credo item alijs qui aderant, facile probaret ueterum ſollertiae noſtrorum hominum induſtriam antecellere: ſuggeſſiſti tu, ne de philoſophia quidem, in qua tantopere antiquitatem admiraremur, tibi uideri eſſe dubitandum, quin ea poſſet etiam nunc expoliri, atque ornari; ſi modo, quam quiſque linguam a parentibus, atque a nutricibus traditam cum lacte ſimul hauſiſſet, in ea uellet ſcribere: nunc uſu euenire, ut, externo ſermone addiſcendo, totam aetatem conſumamus: quod ſi nos a pueritia diſciplinarum cognitio-*

ni totos dederemus; non eſſe deſperandum, quin & Platones, & Ariſtoteles aliquando poſſent exſiſtere: non enim & caelum hoc, unde ſpiritum ducimus, idem eſt, quod olim fuit, & hominum ingenia non eadem eſſe poſſunt. praua conſuetudo naturam peruertit. quae, tamquam ager, ſi colitur, fructus edit uberrimos; ſi negligitur, exareſcit. annos triginta ponimus in uerbis percipiendis: quantulum ſpatij reſtat, ut res ipſas conſideremus? licet ad antiquitatem animum referre: num aut Graeci illi philoſophi, quorum nomen celeberrimum eſt, ea, quae ab Aegyptijs acceperant, Aegyptio potius, quam patrio ſermone ſcripta reliquerunt; aut noſtri aliena lingua, non domeſtica, ſunt uſi, cum ea, quae uel de Graecis ſumpſerant, uel ipſi pepererant, in uſum poſteritatis explicarent? conſtat, apud omnes gentes, qui ſuas cogitationes litteris mandare uoluerunt, eos fere ijs eſſe uerbis uſos, quorum ſignificationem matris in gremio cognouiſſent: quod item noſtra aetate ſi fieret, facile contingeret, quod tu opinaris, Hurtade clariſſime, ut in philoſophia ueterum inuentis non nihil, uel etiam non parum addi poſſet. neque enim eos, qui fuerunt, uſque eo cogitatione, ingenioq. proceſſiſſe exiſtimandum eſt, ut ijs, qui futuri ſunt, quod praeterea cognoſcerent, nihil reliquerint. multa latent adhuc, retruſa, atque abdita in immenſitate naturae: quae eliciet, & euocabit in lucem, ſi quis inueſtigandis rationibus, & perſcrutandis rerum cauſ-

ſis

ſis ab ineunte aetate ſuum ſtudium dederit. quod ab ijs fieri commodè non poteſt; uel potius nullo modo poteſt, quibus non ea lingua, in qua alti educatiq. ſunt, ſed ea, qua ueteres utebantur, ſcribere conſilium eſt. quorum tu ſi probares inſtitutum, quotuſquiſque tecum eſſet in eo laudis genere conferendus? tenes enim perfectè Latinam linguam, tenes Graecam, Arabicam, alias praeterea. ſcribis tamen, ut in patria tua loquuntur. in quo uideo quid ſpectes. quod pater tuus egit, ut optime de Hiſpania mereretur; id tu alia quadam ratione conſequi uis. ille enim, cum annum ageret uix dum quinctum & decimum, qua aetate milites in exercitu pauci ſolent eſſe, omnium approbatione, qui exercitus regeret, electus, Baeticae Regem, bis acie fuſum, regno exſuit, &, quaecumque in eius ditione fuerant, Catholici Regis imperio poteſtatiq. ſubiecit. Aliam tu ornandae, atque amplificandae patriae tuae rationem iniuiſti. profers enim, quantum in te eſt, Hiſpanicae linguae terminos; &, ut ea non ſolum uerbis, & nominibus, ſed etiam rebus, & ſcientijs per te locupletata ab exteris nationibus appetatur, ingenio doctrinaq. conſequeris. quod neſcio an omnibus patris tui uictorijs, atque triumphis ſit anteponendum. nam, etſi, populos bello ſuperare, & imperium augere, praeclarum eſt: tamen mihi cum animo meo conſideranti multo melior uidetur eſſe condicio litterarum, quam regnorum. haec enim in unius hominis fortuna poſita ſunt, & unius ſaepe

culpa

culpa exſtinguuntur: illae uiuunt, & uigent quotidie magis, neque ulla temporis circumſcriptione terminantur. itaque magni & excellentes uiri, qui bellicae laudis gloria florerent, cum earum rerum, quas geſſiſſent, memoriam non ſatis fore diuturnam ſperarent, niſi ab hominibus ingenio praeditis celebrarentur; eos, qui id praeſtare poſſent, non uulgaribus praemijs affectos, in honore ſummo, atque etiam in amore ſemper habuerunt. Quo mihi illorum laus uidetur eſſe illuſtrior, qui & res praeclaras manu gerere, &, quae geſſerint, litteris cuſtodire ipſi poſſunt. quo in numero fuit ſoror illa tua praeſtantiſſima femina: cuius militaria facinora cum audimus, cuiuis eam noſtrae aetatis uiro animi magnitudine comparamus: cum autem ea, quae ſcripſit, legimus, uel antiquis ſcriptoribus ingenij praeſtantia ſimillimam iudicamus. Huiuſmodi cum in tua familia mulieres exſiſtant, de uiris quae ſunt ſperanda? quamquam fratres omnes tui, tuq. in primis, ea, quae ſperabantur, iam praeſtitiſtis. itaque Carolus Imperator ueſtra potiſſimum uirtute, ueſtraq. fide nititur. nam fratrem tuum, Marchionem de Mondeſar, qui ceteros aetate anteit, cum alijs in rebus, tum in uictoria Tunetana, equitibus leuis armaturae & claſſi maximae praepoſitum, magno ſuis rebus ſenſit eſſe adiumento: alterum autem, Epiſcopatu Iaenenſi ornatum, ſumme propter eruditionem, & prudentiam diligit: tertium Indicis prouincijs pro Rege, quartum Hiſpanicis trire-

mibus praeſecit: te primum ſibi uoluit eſſe in conſilio; deinde, cum difficultatem quandam temporum paene fatalem impendere, & ea, quae cogitabat, ſine ſumma prudentia non eſſe tractanda intelligeret, unum e maximo numero delegit, qui apud Venetam Remp. id muneris orator ſustineres. quo quidem in munere clarior in dies ſignificatio tuae uirtutis elucet. nam ad uſum rerum, quo uales plurimum, addis doctrinae cognitionem: quam a libris petitam, grauiore in cauſſa conſilium capere ſi uis, explicas, ut, propoſito praeteritarum rerum exitu, cautior praeſentium ſit deliberatio. quod quoniam maxime praeſtant hiſtoria, & philoſophia: tu quidem uehementer utriuſque ſtudio teneris; ſed neſcio quo pacto magis te philoſophia delectat; credo quod pluris apud te eſt, excogitare quae nemo uiderit, quam imitari quae alij fecerint. Quo in genere cum omnino nullius ope uidearis indigere, quippe qui ita abundes ingenio, ut, quocumque te appliceris, excellas: tamen uide, quid egerim: iniui rationem, ut iuuare te poſſem. nam hos Ciceronis de philoſophia libros cum uetuſtis exemplaribus contuli, & emendatos ad te miſi; ut tibi, ſi quando eos in manus ſumeres, quaſi facilior & expeditior legendi curſus eſſet. ſaepe enim ex te audiui, cum diceres, antiquorum in ſcriptis ita multa eſſe corrupta, ut in eorum, qui legerent, animos permiſte falſa cum ueris influerent: cui malo ſi quis mederetur, eum te exiſtimare a ſtudioſis omnibus, ſed a te ipſo

certe

certe maximam eſſe gratiam initurum. quae me uox non cohortata eſt, ſed impulit, ut id facerem, quod feciſſe me uides. Ac fieri tamen poteſt, ut meo te ſtudio, & diligentia nihil iuuerim; & ea, quae ego nunc in his libris reſtituta, in tuo nomine emitto, iam pridem ipſe habeas omnia, domi tuae nata, & a te ipſo quaeſita: ſed ego ita ſum ratiocinatus: cum tu a philoſophis didiceris, non in reges ſolum, & principes, qui ſummam iuuandi facultatem habeant, ſed in tenuiores etiam liberalitatis nomen poſſe cadere, quod bene mereri, etiam ſi non poſſunt, tamen & cupiant, & praeclarum exiſtiment; eadem ratione fore, ut, quod ego te iuuare uoluerim, pro eo id accipias, quaſi maxime iuuerim.

AD. MARCELLVM. CERVINVM SANCTAE. CRVCIS. CARDINALEM IN. PHILOSOPHIAE. CICERONIS PARTEM. ALTERAM

ESTO *genus hominum, qui ita ſentiunt: philoſophari, aut totum nihil eſſe, aut non eorum eſſe, qui rerum agendarum in ſtudio uerſantur. quorum in altero mihi uidentur, cum homines ſint, beſtiarum conſuetudinem imitari; quae tantum ea, quae pedibus teruntur, quaeq. adſunt, intuentur, nihil altum ſuſpiciunt, nihil longinquum cogitant: in altero res a natura copulatas uelle ſeiungere. nam,*

qui ab actione rerum philoſophiam excludit, is, quantum in ſe ipſo eſt, corporis & animi ſocietatem dirimit; cum & corpus regimine animi, & animus miniſterio corporis indigeat. Sed proferunt multos, quibus ignoratio philoſophiae non obſtitit, quo minus ea, quae uolebant, rectiſſime perficerent. quaſi uero ſit eadem rerum omnium natura, &, quod uni aliqua in cauſſa contigerit, id cuilibet omnibus in cauſſis poſſe contingere credibile ſit. naufragium facit natationis ignarus; arripit tabulam, &, amplexu tenens, ad litus incolumis a fluctibus appellitur: num iccirco natandi peritiam negemus eſſe utilem, quod, ſine ea qui fuit, e periculo tempeſtatis euaſerit? incidit aliquis in febrem; non curatur, & conualeſcit: tollemus igitur medicinam, quoniam ſunt qui ſine eius ope ſanentur? nihil minus: niſi ſi ea, quae in caſu ſita ſunt, anteponimus ijs, quae ratio gubernat. quod idem de philoſophia dicendum eſt. nam, ut illud demus, ſine ea multos eſſe laudem conſecutos: non & hoc dabimus, fore, ut ſine eadem conſequi omnes poſſint. non eiuſdem ſemper generis agendae ſunt res. eſt, ubi prudentia uel mediocris abunde ſatisfaciat: eſt item, ubi mentis altior contemplatio requiratur. hoc extremum qui poterit, ſequitur ut & illud primum: ſed qui illud primum, non & hoc extremum. quod cum ita ſit; utrum praeſtet habere, facilis eſt diiudicatio. in opitione enim, & eligendi poteſtate, nemo fere eſt, quin totum partibus cenſeat eſſe prae-

feren-

ferendum: propterea quod non totum in partibus, ſed partes includuntur in toto. Ergo, cum perſpicuum hoc ſit, accidere & poſſe, & ſolere, ut philoſophiae cognitio utilitatem afferat, ignoratio detrimentum: dubium non eſt, quin ea uideatur eſſe cum rerum actione coniungenda. Sed iidem coniungi poſſe negant: quo argumento? aiunt eas diſſimili in genere uerſari, alteram in otio, alteram in negotiis: itaque ſe non uidere, qui poſſit in utraque unus excellere. Hic ego, Ceruine praeſtantiſſime, meam memoriam non excutiam, ut ea, quae legerim, aut audiuerim, reminiſcar. non eſt conſilium, quae ad illos redarguendos faciant, ueterum e ſcriptis eruere: uolo, ut exemplo tuo refellantur. Romae uiuis, et uixiſti multos iam annos. numquam omnino tua uirtus tam illuſtri loco latuit: ſed poſtea quam te Paullus III. incredibili Pontifex non modo ſapientia, ſed bonitate etiam ornatus, in altiore dignitatis gradu collocatum, ſuorum omnium conſiliorum & participem, & adiutorem eſſe uoluit; tum uero clariſſime ſeſe oſtendit lumen animi, ingeniiq. tui; ut nullus eſſet honor tantus, qui, in te collatus, non uideretur ei, qui contuliſſet, magnam eſſe iudicii laudem allaturus. itaque paullo poſt Cardinalis factus es, & factus tanto bonorum applauſu, tantaq. laetitiae quantam in animis hominum recte ſentientium ſumma dignitas uirtuti tributa potuit excitare. quo toto tempore ualde tu quidem fuiſti, atque es etiam nunc, di-

ſtrictus a negotijs, maximeq. ab ijs, quae & ad ſedandas Chriſtianorum Principum diſcordias, & ad reſtituendam Religioni dignitatem pertinent: ſed te tamen a philoſophiae ſtudio nulla res umquam potuit diuellere. ſic & animo, & corpori ſuis utrique muneribus apte diſtributis, quotidie fere modo a cognitione ad res agendas, modo a rebus agendis ad cognitionem traductus, teq. ipſe in hoc quaſi circulo identidem reuoluens, effeciſti quod ab ijs, de quibus initio dixi, fieri poſſe negatur, ut & in tractandis negotijs, & in conſiderandis rerum humanarum diuinarumq. cauſſis occupatus, diſpari in ſtudio, pari tamen cum laude uerſeris. ex quo intelligitur, ab ijs, qui rerum actioni ſe dedunt, & percipi philoſophiam, & tractari poſſe: debere autem oſtendimus: eſt igitur eorum, qui aliter exiſtimant, ſententia omnis explodenda. Nos quidem & noſtra ſponte commoti, & tuo exemplo impulſi, quotidie magis philoſophiam admirantes, in eius cognitione cupimus acquieſcere; ad eamque, magnis defatigati laboribus, & moleſtijs, tamquam ad iucundiſſimum diuerſorium properamus. quo ſi peruenero, uel potius cum peruenero; (cur enim meam ipſe cupiditatem ominibus optimis non proſequar?) tum ego quidem multo, quam nunc, facilius tua in me merita uel tuebor, uel etiam illuſtrabo. interea non ſumus otioſi: utinam potius aliquanto minus occupati. prouinciam cepimus duram, atque difficilem, ueterum ſcriptorum libros emendare

dum

dum uolumus. omnino in hoc onere ſuſtinendo ualde ſudamus: ſed animus, tuarum cohortationum memoria confirmatus, manet in officio, manebitque, dum id, quod inſtituimus, abſoluatur. nunc edimus Ciceronis libros de philoſophia, ſane multis a mendis, potiſſimum ex antiquo Bernardini Maffei, qui te maxime obſeruat, iuuenis eloquentiſſimi, libro uindicatos. qui cum ita digeſti eſſent, ut in duas partes tributi legerentur; cumq. ego ex ijs partibus eam maxime uellem tibi inſcriptam emittere, quae tuae perſonae, dignitatiq. aptiſſima uideretur: feci, ut eam deligerem, in qua de natura deorum eleganter & acute diſputatur: ut, quoniam ualde tibi pro tua ueteri erga me uoluntate, proq. ſummis officijs deberi fructus induſtriae meae uidentur; ij dum ad maturitatem peruenirent, his te interim quaſi floribus oblectares.

AD. RAINVTIVM. FARNESIVM CARDINALEM IN. SVOS. COMMENTARIOS CICERONIS. EPISTOLARVM AD. ATTICVM

BENE *audire, qui eſt recte factorum fructus, omnes fere uolumus, ampliſſime ac praeſtantiſſime Rainuti: ipſum quidem recte facere, unde illud quaſi ex fonte deducitur, paucorum hominum ſemper fuit. eſt enim tum perfectae naturae, tum do-*

ſtrinae ſingularis, ut tamen natura ſine doctrina facile poſſit ad laudem peruenire; doctrina ſine natura laudabilis numquam, turpis etiam ſaepe ſit. itaque uel in agris inculto homines ingenio uirtutem tamen coluere: doctrinis autem eruditi uiri, quae ad bene agendum eſſe inſtrumenta debuerant, ijs ad perniciem ſuarum ciuitatum ſunt abuſi. quid de Piſiſtrato graecae hiſtoriae loquuntur? quid noſtrae de Caeſare? doctum utrumque, & eloquentem fuiſſe, ijs tamen utrumque ſenſibus, ut, exempla maiorum, & legum ſanctiſſima iura contemnentes, libertatem ſuis ciuibus eripere praeclarum duxerint. ergo prima laus bonitatis eſt; quae nihil, niſi ſeipſam, ſpectat, ipſa ſibi finis eſt: altera doctrinae; quae niſi ad bonitatem referatur, laudabilis non eſt; ideoque, ut laudetur, finem ſequitur ſe ipſa praeſtantiorem. quod ſi quis eſt, qui alterum cum altero coniunxerit; ut & bonus ſit, & idem doctrinis inſtitutus; neque rectum ideo ſolum cupiat, quia ſit ipſe ad rectum natura propenſus, ſed quia, quod rectum non eſt, id eſſe turpiſſimum intelligat: hic eſt, quem in uita humana diuina bona conſecutum putemus. praeclara res, ſed exemplo minus nota: id autem, ut ego opinor, ob eam cauſſam, quod unuſquiſque in uitam Principis, tamquam in ſpeculum, intuens, ad illius ſimilitudinem ſe ipſe fingit, & format. ideoq. uiri ſapientes alterutrum recte cupiuerunt, ut aut reges philoſopharentur, aut regnarent philoſophantes: utrum eſ-

ſet,

ſet, futurum ut ex uirtute penderemus. Quod ſi fuit ullum tempus, cum homines rationes & cogitationes omnes ſuas in philoſophia conſtituerent: tum profecto coepit eſſe, cum auus tuus ad Chriſtianae Reipublicae, nimium magno periculo fluctuantis, gubernacula Dei iuſſu accerſitus, ſedit in ſede pontificia Pontifex digniſſimus, ea praeditus non ſolum auctoritate, ſed etiam ſapientia, ut hic nos in tantis tempeſtatibus ſeruare ſolus a naufragio poſſit. cumq. laudandus eſt maxime, quod optime ipſe ſentit, optimis ſemper in ſtudijs, conſilijsq. defixus: tum, quod optimos uiros adſciuit ſibi & conſiliarios, & ſuae uoluntatis adminiſtros: in quo ego tantum ſoleo ponere; ut, ſi mihi ad alterutrum eligendum optio detur, non bonum Principem malim cum bonis adminiſtris, quam bonum cum ſui diſſimilibus. ſed bene, quod habemus utrumque; & Pontificem, qualem res poſcebat, & Collegium tali Pontifice digniſſimum. itaque nunc emergit uirtus: honeſtum reuocatur: deſertae per multos annos litterae patronos habent, diuque, ut auguror, habebunt. tu Rainuti, frater q. tuus, duo clariſſima Italiae lumina, uterque Cardinalis, & Cardinalis uterque optimus, praeclaram conſuetudinem tenebitis ab auo traditam. certe enim non ideo te Patauij per tot annos ſumma doctores erudierunt, ut ea, quae tantis uigilijs quaerebas, conſecutus negligeres. amabis eadem, & fouebis: tuumq. erit proprium ſtudium non ſolum colendae uirtutis,

ſed

ſed etiam ornandae. refer animum ad eos, qui, multis ante ſaeculis exſtincti, tamen in laude uiuunt: omnes reperies, his gradibus adſcendentes, ad immortalitatem perueniſſe. quorum tu quia facta imitaris, non dubito, quin eorum ſemper florentibus nominibus ita tuum nomen inſeras, ut numquam exareſcat. Materiem habes ad gloriam, Anconitanam prouinciam; quam nunc ita regis adoleſcens, ut ea praeſtes, quae ſaepe deſideramus in ſenibus. quae quamquam ad eos ſolum, quibus cum poteſtate praees, pertinere uideantur: tamen illa tuae ditionis terminis non continentur. ſcis conſuetudinem famae. illa nos per ora hominum ſublimes uehit: benefacta ſimul & malefacta aeque circumfert: ſed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuicijs exploduntur. itaque noli putare, te Picentibus ſolis eſſe continentem, eſſe iuſtum, eſſe beneficum. Picentes haec uident, longinqui audiunt, & praedicant. te aiunt eſſe, ad quem aditus omnibus pateat; cui ſit iuſtitiae, ſit pietatis antiquiſſima cura; cuius & poteſtas timeatur, cum omnia poſſis; & bonitas diligatur, cum idem non plus licere tibi uelis, quam quantum leges praeſcribant. macte adoleſcens laudibus eximie, imitator aui maiorumq. tuorum. recte cogitaſti, In imperio laudem non eſſe, niſi cum is, qui imperat, imperio dignus eſt. quod quia tibi ſiue a natura, ſiue a diſciplina, ſiue, ut ego arbitror, ab utraque ſimul contigit: quod ad naturam attinet, referimus ad Deum: de diſciplina, te

ipſum

ipſum & laudamus, qui ad haec praeclara inuigilaueris; & amamus, quia ſunt amabiles uirtute praediti. me quidem & multis abhinc annis, cum Romae te uidiſſem, atque allocutus eſſem, in tui obſeruantiam uoluntas inclinauit, iam tum de tua indole exſpectantem ea, quae conſecuta ſunt; & poſtea Patauij, cum in ſtudijs optimarum artium totus eſſes, iudicium impulit. haec tua Picentina legatio quaſi operis perpolitio fuit: in qua theſauros philoſophiae, multorum annorum ſtudio congeſtos, explicas, & cum prouincia communicas. itaque, cum ego multo ante, quam iſtam tibi adminiſtrationem ſummus Pontifex demandaſſet, eos commentarios, quibus epiſtolas ad Atticum illuſtrare ſum conatus, in tuo nomine emittere ſtatuiſſem; poſtea ſimul cum tuis laudibus creuit uoluntas mea. Eos igitur nunc emitto, ſerius omnino, quam nonnulli exſpectauerant; ſed meam tarditatem opus ipſum excuſat. epiſtolas ad Atticum interpretanti properandum non fuit. alijs in rebus poſſum eſſe quantumuis ſtrenuus: in hac qui poſſum eſſe non tardus? primum multa difficilia, deinde non iiſdem cauſſis omnia, ſed alia propter breuitatem, alia propter hiſtorias, alia propter mores. Huc adde, quod mihi quibuſdam in locis non ſatis fuit explicare ea, quae aperta non erāt; ſed tentaui, num etiam paullo floridius poſſem, quam noſtri grammatici ſolent. Neque tamen ſum neſcius, fore multos, qui me in his commentarijs ut hebetem, quia nonnulla minus acute uiderim,

rim,

rim, uel ſortaſſe etiam ut caecum, quia prorſus non uiderim, reprehendant. qui ſi mihi, cur id faciant, cauſſas afferant probabiles; nō committam, ut iidem me etiam ut pertinacem poſſint reprehendere. amo enim ueritatem, neque eam in me ipſo magis, quam in alio; itaque complectar, ſicubi eam uidero. Tibi uero, clariſſime Ramuti, quod in has Ciceronis epiſtolas laboris impendi, maxime ob eam cauſſam cupio probari, ut, ſi qui uere iudicare aut propter inſcitiam non poſſunt, aut propter maleuolentiam nolunt, eos a conſilio detrahendi tua deterreat auctoritas. Venetijs, MDXLIIX.

AD. ALFONSVM. CARAFAM ANTONII. MARCHIONIS MONTISBELLI. F. IN. SVOS. COMMENTARIOS CICERONIS. EPISTOLARVM AD. Q. FRATREM

SI *ſuo quaeque res merito penderetur, Alfonſe Caraſa; hominum eſſet in uirtute uigilantium praeclara condicio; contraque, quos auerſa ratione uoluntas ad malas artes, & flagitioſa conſilia trahit, cum iis peſſime ſemper ageretur; eorumq. docti exemplo, ſapientius deinde alij non modo ſuis, uerum etiam publicis rationibus conſulerent. itidem enim, ut e corruptis ſeminibus uitioſae fruges, ſic a malis exemplis improba ſtudia, a laudabilibus*

optima

optima naſcuntur. uerum hoc totum ſecus eſt. quippe non modo ad reprehendendum, quae reprehendi iure poſſunt, procliuiores, quam ad laudandum, quae laude digna ſunt, omnes fere ſumus, nec ſatis aequa lance turpe & honeſtum examinamus; quae debemus pariter, alterum odiſſe, alterum diligere: ſed etiam ſaepe facimus, ut eas res, easq. actiones, quarum cauſſas ignoramus, quaeq. recte ne an ſecus fiant, diiudicare non poſſumus, accuſemus tamen, acerrimaq. uituperatione, quae interdum efferri laudibus oporteret, ea deprimamus. Ac, ne me putes, Alfonſe clariſſime, huius initium ſermonis temere detuliſſe; ego nunc, ſi neſcis, meam, meam dico? immo uero communem utriuſque noſtrum cauſſam ago. aut enim uterque agimus egregie; aut uterque ſimiliter peccamus. Audis ne tu uoces in latinae linguae nomen irrumpentes, hominum obtrectantium, qui rei pulcherrimae ſcientiam reprehendant; qui nos derideant, ludosq. faciant, atque etiam, ſi diis placet, odio dignos exiſtiment, quod operae tantum ac temporis in hoc tam nobili ſtudio collocemus? tu fortaſſe non audis, totus in litteras abditus, multorum a conſuetudine ſeiunctus: aut, ſi audis, negligis, opinor, magnis non tam fortunae, in qua tamen ipſa multum ineſt, quam rerum omnium laudabilium praeſidiis ad omnia munitus. me uero, humilis hominem loci, hac una tibi Romani ſermonis cupiditate parem, ceteris rebus omnibus inferiorem, iſta ſane, quae feriunt

aures

aures meas, uehementer commouent: non quod ea, quibus utuntur, argumenta firma ſint; quae oſtendam eſſe inania: ſed quod, ut eam quiſque uirginem cuius amore flagret, intactam ab iniuria, puram ab omni labe uelit, ſic ego, quaſi lutoſis maculis adſperſam, ac foedatum eloquentiam, quam ſemper dilexerim, cum adſpicio, ſenſibus intimis afficior, ſic, ut ferre non poſſim. Obijciunt illud primum: quatenus aliquid cognoſci poſſit, eatenus in eo laborandum: latinam linguam obſoleuiſſe iam, & exſtinctam paene totam eſſe: quam enim hodie nationem, ut omnes animo perluſtrentur, latina loqui? quod uero ex ea ſuperſit in libris, minimum id eſſe, tamquam aliquod inane ſimulacrum corporis exanimis: quocirca neque ſciri perfecte, cum exiguam partem libri contineant, neque pronunciari decenter, cum ſermonis uſus euanuerit, a nobis poſſe. Secundo loco ſtatuunt: ut abſolute percipi, quod negant, Latina lingua poſſit; mirari ſe tamen etiam atque etiam, cur induſtriam in ea perdiſcenda tam diuturnam ponamus: uitio quidem id fieri uoluntatis, & iudicij: dignitatem in re tantam non eſſe, ut haerere per tot annos in hoc ſtudio debeamus. Concludunt poſtremo: ut de perfecta cognitione, de dignitate, ac praeſtantia concedatur; tamen eſſe, cum, ea pulſa, ſucceſſerit alia, minime neceſſariam. Haec iſti: quae ſpecie aliquid uidentur; ego, re nihil eſſe, ſi quando me praeſente diſputantur, oſtendo. Conuenit inter nos, eſſe aliquid in o-

mnibus

mnibus facultatibus, atque artibus extremum: quo noſtra ſtudia cum peruenerint, quieſcendum. ſed hoc extremum quibus terminis metimur, rei ne natura, an uulgi opinione? ſi opinione uulgi: licet propemodum otioſe uiuere: mediocria, quae putantur excellere, quaeramus: id ſatis eſt: illa ſumma, ubi ſummum decus habitat, quae uulgus ignorat, omittamus. ſin extremum illud eſſe uolumus, quo peruentum cum eſt, progredi longius non licet: moderata ſtudia non dantur. perfectam enim ſcientiae ladem adipiſci, maximi operis eſt: itaque hoc extremum, quod, opinor, Natura nouit una, ſapiens nemo umquam ſe putauit eſſe conſecutum. exſtant, litterarum clariſſimis teſtata monumentis, exempla ſummorum philoſophorum: qui cum aetatem in abditarum rerum perſcrutanda notitia contriuiſſent, multaq. partim legendo, partim cogitando praeclara & eximia reperiſſent; latere tamen adhuc, magnis inuolutam difficultatibus, ueritatem, & aliquid ſibi, atque adeo multum eſſe quaerendum exiſtimabant. Eadem nunc, aut certe ſimilis admodum noſtra ratio eſt. Quaerimus id, quod in Latina lingua perfectum putamus. non aſſequemur: eſto: uerumtamen, quo plus, ut aſſequamur, contenderimus, eo ſcilicet propius, ſi quid ſtudio proficitur, accedemus. At laboris, & induſtriae terminus tamen ſtatuendus aliquis eſt. Concedo: ſed hoc quidem, ſi diligenter attendatur, nihil aliud eſt, quam perfectum ipſum definire. hoc enim ad

unum noſtri labores intenduntur, hoc unum noſtra ſpectat induſtria. perfectum autem ipſum ego mihi ab hominibus imperitis certe definiri nolo. definiant ij, quibus utor magiſtris, Cicero, Caeſar, Terentius, Plautus; quorum ex libris, quae latinae linguae ſit elegantia, quae ubertas, quae, uis, facile poſſum intelligere. quae ſi, non dico quanta ſunt, (immenſa enim eſſe uideo) ſed ſi ea mihi magna ex parte comparaſſem; modum fortaſſe facerem ſtudio meo: ſed, ut inter hos, qui nunc homines uiuunt, aliquid eſſe uideamur, nihil tamen, ſi uere de nobis ipſis iudicare uolumus, prae illis, quorum exſtant ſatis multa ſcripta diuinitus, nihil, inquam, plane ſumus. Quare, quod ad ſcribendum attinet, habemus abunde, quod imitemur. De pronunciatione uero minimum laboro. quid enim? an putamus in ijs ipſis, qui tum Romae uiuebant, eandem pronunciandi rationem fuiſſe? non fuit. confluebant in urbem, illecti ſpe ſummorum magiſtratuum, quod habuit illis temporibus praemium eloquentia, oratores ex uniuerſa Italia. cauſſas agebant Romani homines pariter & peregrini, ſono uocis diſſimiles, pronunciatione diuerſi: ſuam tamen quiſque, pro eo, quantum quisque ualebat ingenio, laudem ferebat. ſi Curibus educatum, aut Arpini, orantem in foro audires; Sabinum ſtatim, aut Arpinatem agnoſceres. neque tamen a forenſi opera, & a iudicijs propterea quiſquam eſt excluſus, quia minus Romane, hoceſt quia minus apte, minus ue decenter,

center, pronunciaret. Nunc ipſum, in hac, qua Itali omnes utimur, lingua eſt ne omnium in diſiunctis & longinquis urbibus ſimillima pronunciatio? mehercule ne in iiſdem quidem. Venetiis enim (domeſtico utar exemplo) aliter in urbe media, alter in extrema loquuntur. quapropter nimis iniuſto priuilegio damnabitur latina lingua, ſi, quod in ceteris linguis uſu uidemus euenire, ut non modo diuerſis, uerum etiam iiſdem & temporibus, & locis non ſimiliter omnes pronuncient, id ei praecipuũ apponatur: cuius etiam magnis ac praeſtantibus meritis aliquid largiri, tum humanitatis, tum aequitatis eſſet. Secundum erat de dignitate. in quo, non tam equidem quid ipſe reſpondeam, quam quid iſtos in hanc mentem impulerit, quaero. Ita ne? dignitatem latinae litterae non habent? humiles, & obſcurae ſunt litterae illae, quae populi Romani nomen extollunt, atque illuſtrant? quae ſummorum Imperatorum fortiter & praeclare geſta per omnes gentes cum laude diſſeminant? quae maiores opes, quam ulla unquam lingua, maiora ſuorum meritorum praemia in orbis terrarum domina ciuitate ſunt adeptae? Sed ineptus ſim, ſi me patronum latinae linguae profitear: quae tantum poſſidet eloquentiae, ut, ipſa ſuam cauſſam ſi agat, facile ſe ab aduerſariorũ calumnia uindicare poſſit. Nunc, quod iſti poſtremo loco argumentum, quaſi poſtrema in acie ſubſidium firmiſſimum, collocant, uideamus in eo quantum roboris ac neruorum ſit. plus enim eſt fortaſſe,

quam ut contemnere, minus certe, quam ut pertimeſcere debeamus. Nuſquam, inquiunt, uiget uſus latini ſermonis: aliter nunc omnes loquimur. id uerum eſt. ſi quid igitur in latinam linguam ſtudij confertur, opera non bene ponitur. hoc falſum. duplex autem eſt, qua utor, ratio probandi: Primum illud ſuſcipio, ac defendo: non, quaecumque neceſſaria non ſint, propterea ſpernenda eſſe omnia, atque explodenda; deinde, ſi ſpectetur utilitas, ita latinam utilem eſſe linguam, ut etiam neceſſaria uideatur. Quae ſunt, quae uere, & proprie neceſſaria dicimus? nimirum ea, quibus carere nullo modo poſſumus. huiuſmodi ſunt primum elementa, deinde, quibus famem, frigoraq. arcemus, uictus, ueſtimenta, aedes, aut ea, quibus haec parantur; praeter ea, in publicis rebus leges, & magiſtratus, in priuatis ſeueritas, & uigilantia. ex hoc numero latinam certe non eſſe linguam, facile concedo. neque enim is ego ſum, qui libenter cum ueritate pugnem. Sed praeter haec, quibus hominum uita ſuſtineatur, ac regitur, quam multa ſunt, minime neceſſaria, quae tamen habemus in delicijs, quae amamus, quae etiam honore proſequimur? gemmas, & uaſa pretioſe caelata, columnas marmoreas, laqueata tecta, ſericas ueſtes, textiles picturas, artem in uocibus, & fidibus, odores in unguentis, condimenta in cibis, haec certe, atque huius generis ſexcenta, non ut neceſſitati pareret, ſed ut ſenſibus ſatisfaceret, inuenit induſtria. quae quin habeant iucunditatis & or-

namenti

namenti plurimum, nemo negat. quodſi, quae ſenſus iuuant, & laborioſe quaeſita ſunt, & retinentur accurate: quanto nobis ea, quae animum oblectant, potiora debent eſſe? paſcitur animus magnitudine rerum: quid Liuij ſublimius hiſtoria, quae populi R. bellicam uirtutem commemorat? grauitate ſententiarum: quis Cicerone prudentius, quis eruditius diſputat? elegantia uerborum, & copia: quis eodem ornatior, quis uberior? uarietate ſcriptorum: quod genus Romanae litterae deſiderant? poetas habent egregios, hiſtoricos, oratores, philoſophos etiam excellenti doctrina claros. quae ſi uera ſunt: (ſint, nec ne, res ipſa declarat: ambigere non licet) & ſi uoluptatem ſtudioſis latina lingua parit incredibilem; poſſum iſtis tribuere, quod uolunt, neceſſariam uulgo non eſſe; dum ipſi contra, quod ratio poſtulat, atque exigit, hoc mihi tribuant, amandam eſſe uehementer, atque expetendam. Sed haec ad eam, qua legendo fruimur, uoluptatem pars attinet: nunc, quod eram alterum pollicitus, de utilitate uideamus. Omnes linguae aliarum admiſtione linguarum, ſi moderata ſit, augentur; ſi nimia, corrumpuntur, atque intereunt. quod enim recipitur, id eſſe debet eiuſmodi, ut recipientis naturam ſua ui, ſuaq. magnitudine non exſuperet. itaque ſermo hic noſter Italicus multas Gallici ſermonis, multas Hiſpanici, quaſdam aliarum nationum habet partes. cauſſam ſi quaerimus: non alia, quam earum gentium interuentus, & conſuetudo, fuit.

quod ſi Gallorum, aut Hiſpanorum immenſa multitudo, (exempli cauſſa dictum a me ſit: omen quidem inane eſſe uolo) ſed ſi earum nationum maior aliqua uis in Italiam irruperit, ac permanſerit: maior ſimul inducetur Gallici, aut Hiſpanici ſermonis uſus; & fortaſſe aduenticium illud uſque eo ualebit, ut hoc domeſticum uincat, ſuisq. ſedibus expellat. quod olim Romanae linguae contigit: quam, multarum aetatum ſpatio, multis maximarum rerum adiumentis auctam, atque confirmatam, diuerſis tamen populis Italiam occupantibus diuerſarum linguarum impetus oppreſſit. Cum igitur lingua linguam amplificet; noſtraq. haec Italica, non multis abhinc ſaeculis orta, nec admodum liberaliter praemiorum nutrimentis educata, non ita dum adoleuerit, ut ſuis contenta uiribus eſſe poſſit: ſtatuo ſit, atque concludo; acceſſionem ei fieri maiorem non poſſe, quam ſi cum latina coniungatur: non modo, quia nulla plenior, aut ornatior: uerum etiam, quia nulla ſimilior: ex quo ſequitur, ut ad coeundam cum ea ſocietatem nulla commodior. Eſt igitur litterarum Romanarum cum per ſe laudabilis admodum, & iucunda tractatio, tum uero, ſiquidem hunc ipſum, quo nunc utimur, auctum exornatumq. ſermonem cupimus, magnopere neceſſaria. Atque haec tu quoque uides, Alfonſe ingenioſiſſime, tuumq. iudicium cum mea ſententia coniungis. itaque, cum a prima pueritia ad eloquentiae Romanae cupiditatem incūbere coepiſſes; poſtea

ea te non ambitio, quae ſaepe praeclare iacta fundamenta uirtutis euertit, non commodum, non illa bonis artibus inimica uoluptas ab hoc ſtudio deduxit. ac ne nunc quidem langues; cum tamen omnia uideas ardere bello, armorumq. ſtrepitu aures tuae quotidie perſonent. quin, dum patrui tui, Carolus Cardinalis, & Ioannes Palliani Dux, uterque ob uirtutem immortalitate digniſſimus, maximeq. pater tuus, Antonius Marchio Montisbelli, natus ad omnem gloriam, omniq. princeps laude cumulatus, urbem Romam, & iura pontificia tuentur, partesq. in bello quiſque ſuas conſilio, uigilantia, fortitudine ita explent, ut antiquam maiorum ſuorum conſuetudinem referant; ipſe te interea contines in tuis perennibus ſtudijs; animumq. tum alijs magno Principe dignis uirtutibus, tum uero maxime excolis eloquentia, doctorem in ea, ducemq. nactus, diuino quodam munere, uirum excellentem, Ioannem Paullum Flauium; qui te nouo quodam, planeq. admirabili genere diſciplinae, abductum a uulgi erroribus, per directam ſemitam ad eximium illud ueteris Romanae linguae decus facile ducit, quo uel cum ſummis laboribus ac uigilijs adſpirare pauci, aut fortaſſe etiam nemo poteſt. quamquam me nonnumquam, de ſtatu latinae linguae cogitantem, miſeratio quaedam acerbo cum dolore tangit: quod ita futurum animo cernam, ut haec, per tot iam ſaecula, a tot ingenijs, tam diligenter culta, latine ſcribendi ratio, quae parentem no-

ſtram Italiam nobilitauit, quae tot in nos merita contulit, aetate demum noſtra, niſi remedium aliquod diuinitus exſtiterit, ſuam honeſtatem omnem neglecta prorſus in perpetuum amittat. quod ſi rebus inclinatis, iamiamq. cadentibus opem ferre quiſquam poteſt; unus eſt Paullus I V, *Pontiſex omnium optimus, idemq diuina potius, quam humana, ſapientia praeditus. unus, inquam, aut nemo umquam, & latinam linguam, & laudabilia quaeque ſtudia ueterem in dignitatem uindicabit. qui cum frater fuerit aui tui; cumq. illum una uirtus ad eum gradum extulerit, unde humana omnia deſpicit, ſupra caſus omnes, ſupra fortunam ipſam collocatus: hunc te decet imitari, huius uitam, perpetuo ſanctiſſime traductam, huius omnia facta, conſilia, inſtituta tibi ante oculos ponere. uides pietatem erga me Deum. & in auctoritate Pontificia; ideſt in ipſa religione tuenda firmitudinem animi, atque conſtantiam. uides multiplicem rerum humanarum diuinarumq. ſcientiam, trium uero linguarum, hebraicae, graecae, latinae cognitionem paene ſingularem. eloquentia uero prorſus eum excellere omnes fatentur: qui quidem ita quacumque de re non modo copioſe, uerum etiam eleganter, ac diſerte loquatur ex tempore, ut ei non arte quaeſita, ſed à natura donata uideatur eloquentia. hunc igitur ſequere, & in illius ueſtigio pedem ſtatue. ipſe enim Deum ſecutus eſt; cum eam felicitatem, quam plerique mortales ignorant, animo cogitaret.*

ret. quem tu quoque finem ſpectas, ut audio: & ob eam cauſſam futurum homines augurantur, ut eius dignitatis; quae ſummae proxima eſt, inſignia breui omnino conſequaris. quod cum euenerit; laetabor primum tua, deinde communium ſtudiorum cauſſa. qui enim tuos impetus ad laudem nunc uidemus, tuosq. plane ſenſus intelligimus; an, ubi ad iſtam uoluntatem auctoritas, atque opes acceſſerint, fore dubitemus, ut a te ipſo diſſentias? Praeſtabis Alfonſe tu quidem alia praeclara, te ipſo ſcilicet digna, tuaq. familia, in qua florere uides heroes permultos, gloria circumfluentes, uirtutis in ſtudio defixos: maxime uero gratiam referes optime de te meritae latinae linguae, eamque, paullatim Italia cedentem, & ad tranſalpinas nationes, magno noſtro dedecore, migrantem, in ſuam ſedem domiciliumq. reuocabis. Cuius gloriae cauſſa, ſi monendus es, monitorem ad te, ſin rogandus, ſupplicem uolui mittere commentarium hunc meum in epiſtolas ad M. Brutum, & ad Q. fratrem: qui cum tibi ſtudia commendat eloquentiae, in quibus ego per tot annos, utinam cum aliqua laude, magno certe cum labore uerſor, commendat ſimul, paullo tamen uerecundius, ſe ipſum, & uigilias meas: quarum fructus mihi erit uberrimus tum beneuolentia, tum iudicium tuum. Quaeſiui omnino, idq. mihi primum fuit, poſteritatis utilitatem; quod eſt proprium familiae noſtrae: ſed in te ipſum ſimul, cum huic operam commentario darem, ſpectaui.

ctaui. tu ſi probas ea, quae litteris mandamus; ſi faues induſtriae, optimeq. te eſſe animatum erga mea ſtudia ſignificas: ego me, quae ſumma ſunt, omnia conſecutum putabo.

AD ANTONIVM AELIVM POLAE EPISCOPVM IN ORATIONIS CICERONIS PRO P. SEXTIO COMMENTARIVM.

CVM *alia multa, quae uigebant olim, rerum laudandarum ſtudia periſſe, atque exſtincta prorſus eſſe, dolendum eſt, Aeli, uir optime, ac doctiſſime: tum hanc, in qua ſitam omnes uel maximam utilitatem intelligunt, interpretandi rationem ita amiſimus, ut ex eorum, quibus noſtra patrumq. memoria ſuam hoc in genere induſtriam locare ſtudium fuit, magno ac infinito prope numero, non tamen ita multos, qui tolerabiles uideantur; qui uero excellant, quampauciſſimos, aut fortaſſe neminem liceat inuenire. atque, huius quidem incommodi culpa unde manauerit, exponam. Primum illud in controuerſiam non cadit; quo quidque praeſtantius, eo laborioſius, ac difficilius eſſe. alioqui nihil iam excelleret. quod enim conſequerentur multi, in eo dignitas non eſſet, & ex copia uilitas exſiſteret. eſt igitur in magnis rebus item magna, quae nos ab earum quaſi poſſeſſione arcet, conſtitu-*

ta difficultas. haec porro ſimplex non eſt, ſed in duo genera diuiditur. quaedam enim, ſicuti exiſtimantur, ita difficilia ſunt: quaedam, cum non exiſtimentur, tamen ſunt. ubi difficultas & eſt, & apparet; inde multitudo uoluntatem & ſtudium libenter abducit, rem quidem ipſam, quanti eſt, opinione aeſtimamus, & uehementer expetimus: magnis uero laboribus, & uigilijs ut ematur, non facile quiſquam a ſe ipſo impetrat. amat enim hominis natura moderatam quietem; eaq. alitur, & creſcit; nimias contentiones, quibus frangitur, ac minuitur, recuſat. ubi uero facile in ſpeciem aliquid oſtenditur, difficultas incluſa latet; cuiuſmodi non eſſe pauca, inanis multorum docuit experientia: eo frequentes, bona ſpe inuitati, accurrunt; facileq. ad eas res aggrediuntur, in quibus uel mediocrem operam ſi ponant, futurum, ut ex animi ſententia ſuccedat, arbitrantur. quos deinde, graui temeritatis infamia, refellit euentus. huius generis haec eſt, de qua orationem inſtituimus, ratio interpretandi. quis enim eſt, qui ſe non exiſtimet Liuium poſſe, Salluſtium, Virgilium, ipſum mehercule Ciceronem ita commode explicare, ut deſiderari ab eruditis beneq. intelligentibus uiris nihil queat? atque hi, cum in C. Marij, aut in L. Syllae nomen inciderint; ſi Marij, aut Syllae uitam, a Plutarcho ſumptam, in ſua ſcripta totam tranſtulerint; tum ſe ſuas praeclare partes abſoluiſſe exiſtimant: cum interim, in quo doctrinae, quae paullo ſit occultior,

appareant

appareant notae, in quo ingenij lumen eluceat, in
quo prudentiae uis, aut iudicij ſigna cernantur, ni-
hil afferunt. exire uidemus quotidie, a poſtremi or-
dinis hominibus factos, ſpecioſis magnaq. pollicen-
tibus titulis inſignes, minimi pretij commentarios:
quos non modo qui ſcribunt, falſa de ſe ipſis opinio-
ne decepti, uerum etiam qui typis impreſſos edunt,
ijs, qui hoc de genere iudicare poſſunt, inconſultis,
quodam modo deformant praeclara ſtudia littera-
rum, & de poſteritate ipſa peſſime merentur. ſed
cetera, quae ferenda non ſunt, feramus tamen, ac
diſſimulemus, ſane multa: commentarios uero il-
los, qui paſſim leguntur, in Ciceronis orationes,
(quem librum? latinorum omnium facile princi-
pem) grauem, inquam, illam immenſi uoluminis
molem quis eſt qui ferre ullo modo poſſit? loca ſunt
in Ciceronis orationibus male mendis affecta quam-
plurima: ſanari nullum uideas. ſunt ob antiquita-
tis obſcuram notitiam difficilia: quis eſt, de tot in-
terpretum numero, qui lumine explanationis illu-
ſtret? denique communia tantum, quaeq. omnibus
paene patent, ea ſumunt ad explicandum: ex abdi-
tis, quo ſine labore & ingenio acceſſus non eſt, doctri
nae fontibus nihil hauriunt. contraque, multa cor-
rumpunt magis, dum emendare conantur; multa
explanando peruertunt, et pulcherrimas ſaepe ſentẽ
tias turpiſſimis inſcientiae maculis inquinant. Quae
me ita commouit indignitas, itaq. meum animum,
ut uere dicam, miſeratio quaedam affecit, quaſi ob

illatam

illatam uiro optimo, egregieq. de litteris merito, Ciceroni, qui Romanae terminos eloquentiae longiſſime protulit, ignominiam; ut ſtatuerim, ſi cum uita ualetudo, & cum ualetudine otium ſuppetat, triennium, aut quod omnino res exiget ſpatij, in hoc omnium pulcherrimo libro interpretando, ſtudioſorum gratia, conſumere: non quod ego is ſim, qui mihi tantum arrogem, ut alijs detractam ſcientiae laudem ad me transferam: abeſt hoc a conſuetudine mea, abeſt a natura plurimum: ſed neque rurſus is ſum, qui, cum ceteros probe nouerim, ipſe me prorſus ignorem; & qui, cum alios accuſem propterea, quia non praeſtant ea, quae ab eorum ſtudio poſtulantur, ego me, ſi quid praeſtare poſſe mihi uideor, uelim contemnere. non ita laudem fugio; etſi nec nimis appeto: alterum ſtupidae cuiuſdam ſapientiae, alterum inſanae ambitionis eſſe uitium ſemper duxi. neque uero, ſi quid mihi elegantioribus in litteris aſſumpſero, longe admodum ab ijs finibus, quos modeſtiae ratio praeſcribit, diſcedere mihi uidebor. ſcis tu Aeli, pro noſtra uetere amicitia, & familiaritate, per quot annos, quibus laboribus haec, quae ab humanitate nomen acceperunt, ſtudia coluerim. ſciebat optime omnium, & mihi, cum uiueret, hoc nomine tribuebat plurimum, Bernardinus Maffeus Cardinalis, meus ille, in omni mihi uita deflendus Maffeus, Vrbis deliciae, lepor, humanitas, exemplum antiqui officij, flos omnium uirtutum. is amabat haec ſtudia mirifice, eaq. quibus

poterat

poterat rebus (poterat autem plurimis) tuebatur, & fouebat . bene autem de hac, quaecumque in nobis eſt, uel potius quantulacumque eſt; latinae orationis facultate exiſtimabat : meq. quotidie, quantum poſſem, ut latine ſcriberem, urgebat . & ſcribebat ipſe, ut ſcis, luculenter, & egregie . probabat omnino meum conſilium ; & efferebat ; maxime, de commentarijs in Ciceronis orationes ; ſed exerceri malebat prius induſtriam meam in Antiquitatibus Romanis, ipſo potiſſimum auctore inſtitutis . interim ; ut quaſi ex unius partis forma de toto liceret aedificio conijcere, unam aliquam, quae ſpecimen ingenij mei praeberet ; orationem ſubſeciuis horis ut exponendam ſuſciperem, hortatus eſt. ego ſumpſi pro Sextio : nec multis poſt eum ſermonem menſibus hunc, qui nunc in tuo nomine, Antoni Aeli, apparebit, commentarium abſolui . &, quod, ille ſi uiueret, feciſſem ; ut hoc ei, quidquid eſt, muneris deferrem ; ſtudio meo commotus, illius uirtute impulſus ; idem nunc ; iiſdem adductus cauſſis, tecum facio libentiſſime . nam cum amicitia inter nos eſt, quanta inter duos, quorum & uoluntates, & iudicia conſentiant, eſſe poteſt maxima : tum habes uirtutem, non eam, quae petitur a libris, quae uno ſcientiae nomine definitur, ſed eam, quae oritur ex animi praeſtantia, & multas in ſe laudes continet, ſtudium in ſuſcipiendis Eccleſiae cauſſa laboribus, conſtantiam in perferendis ; humanitatem in excipiendis hominibus, benignitatem in ſubleuan-

dis;

dis, comitatem in conſuetudine familiarium, grauitatem in congreſſu & ſermone clarorum tuiq; ſimilium uirorum; denique uoluntatis propenſionem ad optima quaeque ſingularem: itaque te ſummus ille artium honeſtarum patronus, decus Italiae, Alexander Farneſius Cardinalis in oculis fert; tibi arcana communicat; tuis in conſilÿs, ſi quid deliberandum eſt, multum, ſi quid perficiendum, in uigilantia plurimum ponit. tu, quo apud illum Maffeus olim loco fuit, eodem ipſe nunc es: rectiſſimamq. laudandarum actionum uiam, obſeruatis Maffei ueſtigÿs, ingreſſus, pergis eo fauentibus hominibus, approbante Deo, ubi debitum ÿs, qui bene ac laudabiliter uixerint, praemium, ſumma dignitas perſoluitur. Mouit etiam me uehementer illa ratio; quod erat inter nos coniunctio animorum artiſſima, conueniebant ſenſus, congruebat uoluntas: praeterea ſimplices animi, & puri, nulla ſimulationis arte obducti, nulla inuidiae aut maleuolentiae labe ſuffuſi. Quare, quoniam illa Maffei ſuauitas, illud ingenium, illa uirtus erepta morte, nimium iniquo fato, nobis eſt; (tametſi memoriam illius uiri neque mihi mors, neque omnino dies ulla umquam eripiet) & quando, quae illius erant partes in orņandis liberalibus diſciplinis, eae tranſlatae ad te uidentur, praeclariq. muneris quaſi uicarius relictus es: ego quoque, quod in illum ſtudÿ, quod habui uoluntatis, ac beneuolentiae, (id erat tantum, ut accedere nihil poſſet) totum illud in te unum, illi quamſimillimum,

ſimillimum, contuli: & qui te antea, multis erga me meritis, multis ingenij tui ſuauitatibus adductus, unice dilexiſſem, tamen id, quod in amore ſummum uidebatur, auctum, cum hoc acceſſit, etiam atque etiam, pleniſſimeq. cumulatum intelligo. Tibi igitur offero, fructum ingenij mei, in orationem pro Sextio commentarium, operis uniuerſi, quod maiores a me uigilias poſtulat, imaginem: quod ipſum, Maffeo promiſſum, idem tibi, qui eius in locum ſucceſſiſti, iam nunc animo dicamus. uerum hoc ſerius fortaſſe praeſtabitur. de re enim, quod ad me attinet, conſtitutum eſt, &, ut uides, aggreſſus iam ſum: de tempore, is, a quo noſtrorum conſiliorum pendet euentus, rerum omnium moderator uiderit Deus. Habeo nunc in manibus Antiquitates: eas niſi pertexuero, nihil inſtituere in animo eſt. pertexere autem ut poſſim, duo ſunt optanda, ualetudo, & otium: quod utrumque, aſſiduis annorum ſuperiorum ſtudijs infirmatus, & rei familiaris cura impeditus, nunc quidem magna ex parte deſidero. accipe interim hoc, quod adeſt, argumentum obſeruantiae in te meae; & illud, quod aliquando, ut ſperamus, futurum eſt, ſuo tempore exſpecta.

AD IOANNEM MORVILLERIVM REGIS GALLORVM APVD VENETAM REMP. ORATOREM IN QVATTVOR DEMOSTHENIS PHILIPPICAS LATINITATE DONATAS.

QVAM *difficili in loco uerſetur eorum induſtria, qui de graeco uertunt, neque tu, ut arbitror, ignoras, Ioannes Moruilleri, uir clariſſime, cui uel exercitatio litterarum, uel ipſa natura, uel potius utraque ſimul hoc dedit, ut in iudicando excelleres; & ego experiens ita ſenſi, ut, qui alijs antea in hoc genere peccantibus acerbior fuiſſem, ac durior, idem poſtea, re tentata, eo libentius ignouerim, quo magis eandem ipſe culpam extimeſcerem. Occurrunt ijs, qui de graecis latina faciunt, duo inter ſe maxime contraria uitia: quorum utrumque cum euitandum aeque ſit, ita periculoſa tamen cautio eſt, ut fere, declinare ab altero dum uis, in alterum incurras. nam & qui in eo laborant, ut graeca uerba totidem paene latinis reddant, quod fideles interpretes haberi uolunt, inepte faciunt, atque in illa ipſa nimis attenuata diligentia grauiter peccant; quoniam quidem res ipſa primum fit obſcurior; quod cum interpretis officio pugnat; deinde latinae orationis dignitate cultuq. deſtituta ſordeſcit: & qui horum in uerbis referendis religionem improbant, putidamq. appellant, libertatem ipſi quandam, & licentiam*

licentiam magis amant; his plerumque contingit, ut, dum ad ornamenta toto animo intendunt, ab ipſa ſententia longius aberrent. ſummum artificium, ſummamq. poſſidet prudentiam, ſi quis, inter has difficultates conſtitutus, quaſi medius inter duas Syrtes ita nauigat, ut naufragium non faciat. quod aetate noſtra cum ex tranſalpinis hominibus multi, ex noſtris etiam non pauci tentauerint; tamen, cum omnes excuſſi, uix unum aut alterum ex uniuerſa multitudine reperio, qui perfecti munus interpretis expleuerit. Atque ego uidebam fore, ut in illam ipſam peccantium interpretum turbam conijcerer: & communem eſſe cauſſam confiteor: ſed mea tamen hoc probabilior eſt, quod alij ſe ad id, quod in hoc genere perfectum eſt, perueniſſe ſunt arbitrati; ego, quam à perfecto longe diſtem, ipſemet intelligo: ut mihi ſaltem incorrupta fuerit idaea, alijs non ſolum perficiendi ratio defuerit, uerum etiam iudicandi: ſed, quia fieri poteſt, ut, quemadmodum alij falluntur in eo, quia ſua ſcripta nimis indulgenter probant; ego contra fortaſſe fallar in eo, quia mea ſeuere nimis improbem: exſpecto, quid tu ſentias, Moruilleri ſapientiſſime: ut, ſiue inter me & alios interpretes aliquid intereſſe duxeris; ſiue me quoque in eodem, quod aiunt, hae rere luto iudicaueris; ego quidquid ſtatueris, ad tuam ſententiam meum de me ipſo iudicium in utramque partem accommodem. Equidem probari à te, atque etiam laudari mea ſcripta uelim: &

qui minime ſoleo eſſe ambitioſus, tamen igniculis quibuſdam cupiditatis incendor, ut meum nomen in ore tuo uerſetur. non enim, a quouis homine laudari, optabile eſt; turpe etiam, a quibuſdam. me quidem non tam ipſa laus, quam laudantis auctoritas afficit. quare, cum tu is ſis, de quo duo Reges, at quales Reges? omnium, qui in Gallia regnauerint, maximi, pater, & filius, optime ſenſerint; quorum alter legationem tibi ad Venetam remp. detulit, alter eundem honorem poſtea confirmauit; cumq. in ipſa legatione publicam perſonam omni re, loco, tempore ita ſuſtineas, ac tuearis, ut ſummam in te grauitatem omnes laudent, nec tamen humanitatem quiſquam deſideret: magni refert ad ingenij mei commendationem, quid tu, uir primarius, & omni laude circumfluens, de hac mea tenui uigilia ſentias. poteſt obſcuram per ſe lucubrationem tuum teſtimoniū illuſtrare. quod ego ſi aſſequar, ad illa praeſtantiora, quae maiorum uigiliarum ſunt, quae ſcis a me iam eſſe inſtituta, fiam alacrior: quae ipſa poſteri cum legent, (non enim dicam, ſi legent; quia, quod ſumme cupio, ſumme etiam ſperare iucundum eſt) de tua, non una, aut altera uirtute, ſed ſapientia, quae omnes uirtutes continet, me narrante cognoſcent; &, cum cognouerint, ipſi quoque praedicabunt. Venetijs,

M D L I

AD.HIPPOLYTVM.ESTENSEM CARDINALEM IN.LIBRVM DE.ROMANIS.LEGIBVS

OMNES *artes, atque omnes res,* HIPPOLYTE *Princeps, & Cardinalis, modo augeri, modo minui, nec eaſdem perpetuo eſſe, ſatis inter omnes conſtat. patet hoc quidem oculis primum, deinde etiam mentibus. oculis notamus euenta: mente, cur quidque eueniat, quo ue referenda ſit cuiuſque rei mutatio, intelligimus. itaque lapides, & metalla, quae omnium duriſſima ſunt, quae uis hominum frangere uix poteſt, haec tamen conficit, & conſumit uetuſtas. quidquid enim ex partibus aliquando coïjt, & concretum eſt; id eaſdem in partes aliquando dilabatur, ac diſſipetur, neceſſe eſt. habet hoc materia illa, unde res omnes conſtant, ut formae mutationem quaerat: idque, quod ſequitur, aſſecutà, migrat in alias naturas, quaſi, quod appetijt, eo numquam eſſe contenta uideatur. neque uero haec naturales tantum ad res condicio pertinet, ſed inuenta quoque hominum, operaq. attingit. mores, conſuetudines, loquendi ratio, quam linguam uocamus, leges ipſae, quas ne quid umquam ex hominum memoria deleat, in aes incidimus, omnia demum, quae ab arte naturam imitante fluxerunt, quotidie mútantur, ac tolluntur, non modo ab externis cauſſis, contra uoluntatem noſtram, uerum*

etiam

etiam a nobis ipſis, quia tempus ita poſtulet. ſed artes liberales, optimaq. ſtudia, quae nuſquam magis, quam in Italia, honor aluerat, atque auxerat, aetas nulla magis afflixit, quam cum Romani Imperatores, imperij ſede in Thraciam translata, Italiam barbaris nationibus diripiendam, ac deuaſtandam reliquerunt. quod niſi ſuperioribus annis Principes, ac Pontifices aliquot, maxime uero Leonis x *egregia, propeq. diuina liberalitas huic malo ſubueniſſet; quem Laurentij Medices, patris ſui, clariſſimi uiri, exemplo commotum, etiam uerae laudis cupiditas impulit, ut iacentes ingenuas artes, magnis propoſitis praemijs, excitaret: barbara, credo, quod ad litteras attinet, magna ex parte nunc eſſet Italia: dignitas omnis philoſophiae, ſplendor omnis obſoleuiſſet eloquentiae. ſed neque ille huius praeclari operis ſummam potuit abſoluere, ereptus morte, diſciplinis liberalibus nimis immatura: & interitum illius tempora ſunt eiuſmodi conſecuta, ut, quae paullulum iam luxerant honeſtarum ſcientiarum ſtudia, ea perpetuis multorum annorum tenebris quaſi nox quaedam obſcurauerit prorſus, atque exſtinxerit. fatalis enim bellorum tempeſtas non exercitationem modo litterarum ſuſtulit, uerum etiam, quae ſunt in excolenda uirtute poſitae laudes, eas labefactauit omnes, atque peruertit. ac nunc quoque, cum pacis aliqua ſpes, longo ſane interuallo, affulſiſſet, miſera rurſus eodem malo tentatur Italia, ueteresq. calamitates aduerſus*

bonis artibus neſcio quis Genius inuehit. Nunc te, Hippolyte Cardinalis, cui ſummam iuuandi generis humani uoluntatem Deus tribuit, eximiam ad laudem uocat occaſio. ſuſcipe deſertum paene ab omnibus litterarum patrocinium: collige tu, quae alij diſſipant, omnium laudandarum doctrinarum ſtudia, & reſtitue nobis illa, quae uel hominum improbitas, uel, ut alio culpa deriuetur, fortunae uis eripuit. haec eſt actio digna Cardinali, digna Principe, Hippolyto uero & Cardinali, & Principe digniſſima. Vidimus tuam praeteritam uitam. ab ea nihil humile, nihil obſcurum, nihil uulgare, ampla omnia, praeclara, inuſitati exempli, noui generis exſpectantur. quae tu, ne a te ipſo diſſentias, nunc quidem magna ex parte praeſtabis, atque adeo iam praeſtas, bonis uiris, & eruditis beneficentia ſubleuandis. quorum ex ingenijs non dubito quin quotidie aliquid efflorescere tuo beneficio uideas. quod quia praeclarum eſt, exemplum alij ſequentur. ſcribent omnes, quod quiſque poterit, illecti gloria, & commodorum ſpe compulſi. nam, ut coniecturam de me ipſo faciam; quem eſſe nihil in litteris fateor; ſed, ut aliquid tamen eſſem, laboraui; ego olim (decennium, opinor, abijt, eoq. amplius) auctoribus duobus eximijs uiris, Petro Bembo Cardinali, & Bernardino Maffeo, qui poſtea dignitatem eandem magnis in Eccleſiam Chriſti meritis eſt conſecutus, dederam me ad res Romanas, illas ueteres, obſeruandas, & ex omnibus antiquorum

monu-

monumentis omni ſtudio colligendas: ut, cum illam remp. qua nulla fuit, nec erit umquam illuſtrior, uniuerſam animo, ac ſcientia comprehendiſſem, latinis eam litteris explicarem, egregiumq. bene, ac laudabiliter inſtitutae ciuitatis exemplum meis, quatenus quidem ipſe poſſem, ſcriptis expreſſum, poſteris relinquerem. Res erat praeclara; meq. delectabat uehementer, & afficiebat ipſa tractatio. itaque meam omnem induſtriam, omnem curam, omnes denique in hoc ſtudio cogitationes fixeram, ac locaram. ſed accidit iniquo meo fato, ut horum utrumque, Bembum primo iam ſenem, cuius in beneuolentia ornamenti mihi erat plurimum, deinde Maffeum, non aetate minus, quam uirtute, florentem, in quo mei ſpes otij ſita omnis erat, a quo pendebam totus, importuna morte ereptum amiſerim. deſtitutus eo praeſidio, quo meae fortunae nitebantur uno, fractus animo, ac debilitatus, inſtitutum Antiquitatum Romanarum opus omiſeram, & ad alia me conuerteram. poſtea uero quam, honorifica in primis condicione delata, magno ſum a te tuo beneficio in tuorum familiarium ordinem inuitatus; quod ego ſummae felicitatis loco duxi; erectus mente, atque animo, rurſus, quod abieceram, ſuſcepi, onusq. tantum, quantum priuatis opibus perferri uix, aut ne uix quidem poteſt, te uno fretus egregie ſuſtineo. Et, ut ex parte totum iudicare poſſes, de decem, quos exorſus ſum, libris hunc de legibus potiſſimum, quem ad

te mitterem, delegi: non quod ita poſtularet ordo: (ſextum enim in Antiquitatum uolumine locum obtinet) ſed, quod, cum omnium librorum materies non modo coacta iam in unum a me eſſet uniuerſa, uerum etiam ſatis diligenter in partes diſtributa; caſu accidit, ut hic minus, quam ceteri, rudis, minus eſſet impolitus. praeterea feci libenter, tuis actionibus admonitus. leges enim hic liber complectitur. porro leges nihil aliud, quam rationem, nihil, praeter ordinem, docent. ratio autem, & ordo, ſi uſquam, in tuis moribus elucet. quippe nihil agis non moderatum, nihil non aequabile, nihil, quod non cum ea, quam ſuſtines, perſona, ideſt cum religione uere Chriſtiana, ac ſedis Apoſtolicae dignitate conſentiat. quare cum omnia mea tua ſunt; quandoquidem ego me tibi, quidquid ſum, & quantus quantus eſſe poſſum, totum addixi: tum uero hic de legibus Romanis liber uere tibi debetur, tibiq. eſt a me iure optimo ſcriptus. quo in libro bene poſitam a nobis operam ſi duxeris; de ceteris quin idem ſentias, haud equidem uerebor. pergo enim ſtudio pari, uoluntate etiam, ut mihi uideor, acriore. unum modo exoptandum eſt, ut, quando nos ab hoc ſtudio nulla utilitas, nulla uoluptas, ne ualetudinis quidem ſatis imbecillae ratio poteſt auellere, noſtris laboribus tua beneuolentia quaſi propitium numen adſit. ſic enim fiet, ne qua prorſus in difficultate, ne quo umquam in ſcopulo noſtra haereat induſtria: & in eum, quo ſpectat

ani-

animus, portum ſecũdo curſu, tuae benignitatis aura proſequente, facile peruehemur. Venetijs, 1557.

IN . EDITIONE
KALENDARII. ROMANI

FACTVM *eſt a me ſane libenter, ut, cum edendi eſſent Romani Faſti, e lapidibus Capitolinis deſcripti, adiungerem ad eos Kalendarium, ex quo ratio dierum, pro ea, quae Romae olim fuit, conſuetudine, tota patet. atque in hanc me uoluntatem, uel cupiditatem potius primum ea, quam & mea ſponte, & patris exemplo ſemper ſpectaui, publica litterarum utilitas, deinde etiam Caroli Sigonij, uiri optimi, & ab omni prorſus iniqui animi labe puri, ſingularis doctrina deduxit. putaui enim, id quod res eſt, futurum, ut ad Kalendarium ex Faſtorum ſocietate commendationis tantum accederet, quantum ad ipſos Faſtos e Sigonij ſtudio, ingenioq. eſſe adiunctum, qui diligenter additamenta ipſius, & in ea commentarium, qui propediem edetur, pleniſſimum legerit, facile cognoſcet. non enim illa ſupplementa, quae in lapidibus illis, unde faſtos habemus, deſiderantur, ex Liuio, aut Dionyſio, aut ex duabus tribus ue praeterea libris, quos etiam leuiter eruditi homines in manibus habent, colliguntur. non eſt id, ut rudes antiquitatis homines exiſtimant, ioculare quiddam. opera haec quidem eſſet, non induſtria. & operae quis laudem*

 tribuit,

tribuit, cum in tempore dumtaxat poſita ſit? induſtria uero non ab ingenio, non ab intentione quadam mentis abeſt: itaque iure laudatur. quod ſi ſatis eſſet hiſtoriam ſemel aut iterum legendo percurrere; nemo eſſet, cui Romanarum rerum notitiam aſſiduo bennij trienniј ue ſtudio comprehendere uniuerſam non liceret: in qua tamen ego iam per decennium deſudo: & , quo diligentius ea ipſa, quae legi ſaepiſſime, cogitatione retracto, eo certius, quantum in hoc genere ſit difficultatis, intelligo. itaque opto, ut, quae alij collegerunt, omnes edant ſtatim, & mihi hanc laudem praeripere conentur. uideo enim fuiſſe nonnullos, qui, meis ſcriptis ad huius ſcientiae ſtudium aliquot abhinc annis excitati, & indicibus eorum librorum, de quibus edendis cogitare me, iamdiu polliceor, animaduerſis, quaſi quodam lumine ad ineundam ſtudiorum uiam prolato, ambitione praecipites, dum anteire nobis uolunt, in maximos, maximeq. pudendos errores inciderunt. quorum alios alij peritiores, nulla facta mora, alios fortaſſe nos, non illos quidem nominatim, ſignificatione tamen ſatis aperta, ne omnino debita laude fraudentur, aliquando refellemus. Redeo ad Sigonium. Ille uero, cum, inſpectis antiquis libris, lapidibus, nummis, nomina magiſtratuum uetuſtate uel amiſſa prorſus inuenit, uel mutila perfecit; cum faſtorum partem, alienum in locum translatam, in ſuam ſedem retulit; cum cenſuras, cum triumphos addidit, & trunco quaſi cor-

pori

pori ſua membra reſtituit; nihil potuit difficilius, nihil, in quo maiorem a bonis bonarumq. litterarum ſtudioſis hominibus inire gratiam poſſet: hoc enim libro, hoc, inquam, quem nos edimus, (nam inchoata quis perfectis anteponat?) qui res Romanas curant, horis fere ſingulis utantur neceſſe eſt. itaque cum qui litteris a me poſcebant ſuperioribus menſibus, amici homines aliquot ex Hiſpania, plures ex Gallia, & Germania; hoc adſcribebant omnes, cum Caroli Sigonij ſupplementis. quorum a me uoluntati ſatisfactum eſſe, uehementer gaudeo, eoq. magis, quod adiunxi, quod fortaſſe non exſpectabant, non poſcebant certe, Kalendarium Romanum, utile illud quidem dierum cauſſa, quorum in eo genera diſtinguuntur, ſed utilius ob id aliquãto, quod ad comitia, iudicia, ſenatum, Romana denique omnia, qui coniectura, ingenioq. ualebunt, multam inde ſcientiam deriuabunt.

AD. HIERONYMVM. FALETVM HERCVLIS. FERRARIENSIVM. PRINCIPIS APVD. VENETAM. REMP. ORATOREM IN. IPSIVS. POEMATA

MAGNA laus eſt eorum, Hieronyme Falete, qui non ad uulgarem humilemq. artem, ſed ad nobilem aliquam, liberalemq. doctrinam ſua ſtudia contulerunt: maxima uero, ſi quis eam philoſophiae partem, quae Poeſis appellatur, ita eſt complexus,

plexus,itaq. haeret in ea cognoſcenda, ut auelli nulla prorſus ratione poſſit. itaque ueteres illos, quibus optimi ac ſummi Dei uocem audire, eiusq. ſermone frui ſaepe licuit, homines ſapientiſſimos, atque ſanctiſſimos, poeticae facultatis admodum ſtudioſos fuiſſe conſtat, ſuasq. cogitationes non eo, quo quilibet uteretur, ſermone, ſed uerſibus exponere uoluiſſe. quorum exſtant nonnulla, ſane praeclara: quae cum legimus, afficimur, & , quaſi diuina quadam ui abrepti, extollitur haud paullo altius, quam qui rerum humanarum in ſtudio uerſantur. Habet igitur ars poetica dignitatem; quandoquidem in ea latent arcana philoſophiae, quae profanis oculis non patent: ea rudes vnimos excolit: ea nos ab rerum humilium ſtudio deducit: ad egregios mores, ad ueram religionem, ad excellentem magnarum rerum cupiditatem uocat. Habet eadem ſuauitatem: quia uocibus apte conſtructa oratio miram infundit auribus animisq. iucunditatem. Et, ut uno uerbo comprehendam, poeſis numerus eſt: numerus porro nihil aliud, quam ordo: ordinis autem principium a Deo fluxit. diuini ſunt igitur homines poetae, nec ullo non honorum genere decorandi. poetas autem definio, non quicumque uerſus faciunt; qui moleſta & odioſa garrulitate ſaepe nobis obſtrepunt; ſed eos, quorum in uita non minus, quam in ſcriptis, elucet ordo; a quibus colitur humanitas, & beneficentia non modo laudatur, uerum etiam pro facultatibus exercetur. haec enim

ſunt ſacra illa myſteria, quae poeſis ſabularum ſpecie ita uelat, ut ea tamen uatum excellentium, hoc eſt bonorum uirorum, mentes intelligant. quae uero his uirtutibus aduerſantur uitia, haec ſunt illa monſtra, inimica naturae, quae poeticis figmentis oſtenduntur, ſus Erymanthius, leo Nemeaeus, hydra Lernaea, gygantes, & harpyiae, quaeq. alia traduntur, perdendis hominibus, aut frugibus nata. Neque uero tu, Falete doctiſſime, tantam animi praeſtantiam poſſideres; non eſſes tam ad omnem uirtutem, ad omnem laudem propenſus; non tam in moribus elegans, in conſuetudine comis, atque etiam pro tuarum copiarum ratione beneficus, ac liberalis; niſi magiſtram ab ineunte aetate habuiſſes poeticam artem; quae te ſuis praeceptis erudijt, atque informauit; nihil ut ageres, quod ab honeſto diſſideret; nihil ut in omni uita, praeter decus, & antiqua maiorum tuorum, hominum clariſſimorum, inſtituta, cogitares. cuius tanti beneficij non eſt apud immemorem gratia collocata. habes enim poeſim in delicijs: eam amas: eam ornas. cumq. Herculis, Ferrarienſium Principis poſt hominum memoriam maximi perſonam ſuſtineas, idq. tanto ſplendore, ac tanta, quanta nemo umquam antea, dignitate; ſummis tamen magnarum rerum occupationibus diſtrictus, ſcribis ſaepe uerſus Calliope dictante, & a grauiſſimis curis tamquam in amoeniſſimo Muſarum hortos animi cauſſa diuertis. ſuperioribus quidem diebus, cum egregium illum

lum

lum Athenagorae, ueteris philiſophi, librum, de altera hominum uita graece ſcriptum, Italicum in ſermonem conuertiſſes; atque ego te, quod uiatores, difficili confecto itinere, conſueuerunt, aliquot dierum quietem uelle capere exiſtimarem: inueni te poema tuum de bello Sicambrico, nonnullis abhinc annis compoſitum, ita tractantem accurate, ut adderes non pauca, quaedam detraheres, multa corrigeres. quae cum legerem, admiratus elegantiam uerborum, ſplendoremq. ſententiarum, hortatus ſum ut ederes, & eo magis, quod reliqua tua poemata, non modo iam typis impreſſa, uerum etiam ſcripta, per manus, perq. ora doctorum uirorum eximia tua cum laude uolitarent. qua in re non modo meo, uerum etiam ſtudioſorum omnium nomine gratias tibi habeo, habeboque, dum uiuam, immortales; quod meis hortatibus, ac precibus tribuiſti tantum, ut te mihi totum remitteres, tuorumq. poematum ius omne tuum, omnemq. plane poteſtatem ad me liberaliſſime transferres. quod cum impetraſſem, exceptus ſum illico ea cura, Principi ne alicui uiro, quod fere ſolet, an amico homini, ac familiari, an uero tibi ipſi potius ingenij tui fetus eſſent dicandi. tibi quidem tua deberi uidebantur: ſed ab huiuſmodi conſilio tua mihi multis in rebus perſpecta modeſtia deterrebat. rurſus, cum intelligerem, omnes fere libros, qui typis diuulgantur, uel ijs dicari ſolere, quorum auctoritas, aut quorum opes utilitatem

aliquando

aliquando aliquam ei, qui mitteret, parere poſſet; uel ijs, quos pro magnis eorum beneficijs aliquo munere remunerari aequum eſſet; uel ijs denique, cum quibus minime uulgaris intercederet amicitia: haec, Falete humaniſſime, cum omnia concurrerent, uictus ſum, tuaq. ad te ipſum ſcripta mittere conſtitui. nam, etſi Princeps tu quidem fortuna non es, ſummis tamen Principibus tua te uirtus ita commendauit, earumq. reddidit, ut eorum opibus aeque, ac tuis, eos, quos diligis, beare poſſis. ſed omitto reliquos. Hercules uero, Ferrarienſium Princeps, immortalitate digniſſimus, cui te totum uni addixiſti, cuius eſſe uis quidquid in omni uita praeſtare potes, is quo te numero habeat, facile declarauit, cum, poſt multas legationes, ad Sarmatarum Regem, ad Imperatorem, ad Pontificem, oratoris apud Venetam remp. munus honorificentiſſimum tibi commiſit. quapropter, quod ad hanc partem attinet, parui refert, utrum Principis nomine liber aliquis inſcribatur, an uero eius, cuius apud Principes auctoritas ea ſit, ut prodeſſe quibus uelit non mediocriter poſſit. De tuis autem erga me officijs quid agam pluribus? quae cum & multa ſint, & maxima; tum uero illud excellit, quod in hac mea ſatis diuturna oculorum ualetudine uenire domum meam quamſaepiſſime, animumq. meum, triſtibus curis affectum, tuo adſpectu, ac ſermone recreare ſolitus es. Amicitia uero ſi ſpectanda fuit; neminem tibi debui anteferre. coniunxit

enim

enim nos non caſus, ut multos, non uulgare aliquod ſtudium, non ambitio, non utilitas, ſed ipſa, quae omnes res nobilitate uincit, uirtus, & artium liberalium ſocietas; quarum uterque noſtrum incredibili ſtudio tenetur. Mitto igitur ad te, quando ita ratio poſtulat, tua poemata, non ut tibi, de me optime merito, quaſi gratiam referam de tuo; ſed ut habeat a me noſtra aetas, atque adeo poſteritas ipſa, primum, teſtimonium beneuolentiae, atque obſeruantiae in te meae, deinde beneficium, quod, tua ſcripta cum leget, fatebitur eſſe maximum. Interea peto a te, ut in illo maiorum uigiliarum opere de Fiſco, cui nondum extremam manum impoſuiſti, exorari te ſinas, ideſt ut abſoluas, atque perpolias. magnum enim inde fructum capient omnes iuriſconſulti: cum te difficiles admodum reconditae materiae nodos ingenio ſoluentem, & quaeſtiones illas implicatas atque inuolutas explicantem, exquiſitoq. quodam ordine tractantem intuebuntur. Neque uero tua mihi eſt occupatio minus nota; cum & negotia tractes Principis eximij; & ob tuam uirtutem nobiles uiri non modo quotidie, uerum omnibus paene horis officij honoriſq. cauſſa ad te adeant: ſed rurſus eum te eſſe noui, qui, quod tibi occupationes eripiunt, id ingenij praeſtantia conſequaris. conſule igitur gloriae tuae: conſule ſtudioſis omnibus antiquarum nouarumq. legum: effice, ut, quantum in poetica facultate, quantum eloquentia polles, tantum in iure ciuili, maximeq. in ea parte, quae

obſcuritatis

obſcuritatis habet plurimum, ualere te tua ſcripta ſignificent. Meam uero hanc, quam profecto in hac epiſtola uides elucere, uoluntatem, animiq. ſingularem ad te amandum propenſionem amplectere: atque ita ſtatue, ſi tu mihi, quod, ut uideo, praeclare facis, in amore reſpondebis, par amicorum neque noſtra, neque ueterum memoria coniunctius ullum fuiſſe. idq. quanti a me fiat; dabo operam, quantum in me erit, quotidie certius ut intelligas.

AD. ISABELLAM. VILLAMARINAM
SALERNITANI. PRINCIPIS. CONIVGEM IN. SCIPIONIS. CAPICII POEMATA

EX *omnibus rebus humanis cum nihil ſit litteris doctrinaq. praeſtantius; ſequitur, ut litterato Principe laudabilius nihil eſſe uideatur. non enim, ſi quis humili fortuna ſcientijs animum excoluerit, quamuis omnium uirtutum intelligentia ſit ornatus, aeque tamen eas uirtutes exercere poterit, ut ſummo loco natus. omnium eſt ſcire, non omnium tamen agere. non cadit in quemuis adminiſtratio iuſtitiae, non liberalitatis. eſſe oportet, quibus imperes, ut iuſtitiam colere poſſis; eſſe, quod des, ut liberalitatem. Et, quoniam ad haec primum a natura formamur, & fingimur, ut, quae laudabilia ſunt, noſtra ſponte diligamus; deinde praeceptis inſtituimur, ut uoluntatem ratio confirmet: utrumque ſi*

quis

quis habet, uerißimis laudibus ornatur, eo magis ſi is eſt, cui tertium etiam illud contigerit, ut fortunae commodis abundet, nam, qui uirtutem non ut primum bonum, ſed ut alterius boni cauſſam quaerit, ut diuitiarum, ut honorum: ei uirtus, quae perfecta non eſt, quia quaeritur ad aliud, perfectam laudem afferre non poteſt. perfecta uero uirtus eſt, quae ſe ipſa contenta nihil appetit, quod extra ſit. hanc ſi quis eſt qui ſequatur, qui unam diligat, qui ipſam propter ipſam, non propter aliud, expetendam ducat; hic eſt, quem Dÿ praeter ceteros diligere putantur, cui quidem eam mentem dederint, ut praeter ceteros ſaperet. Tua haec eſt, Iſabella praeſtãtiſſima, tua inquam hae maxime laus eſt. cum enim tibi aut ad opes, aut ad dignitatem nihil fere poſſet accedere; quarum rerum cupiditate adducti, magnarum artium in ſtudÿs plerique uigilarunt; ipſa, nihil huiuſmodi ſpectans, uirtutis amore capta, cuius pulchritudinem animo cerneres, effeciſti, ſtudio tu quidem, ſed ingenio magis, ut, cum eſſes omnium nobiliſſima, omniumq. pulcherrima, quorum alterum maiorum tuorum, maximeq. uiri tui, Principis omni laude cumulati, magnis rebus teſtata uirtus, alterum benigniſſima tibi Natura dedit, eadem & ſis, & habearis omnium doctiſſima. hinc illa ad te colendam ſingularis omnium propenſio; hinc multorum poetarum, quibus grauiſſima Regum bella magni operis argumentum ſuppeditare poterant, ad te canendam tradu-

cta

ſta ingenia: hinc Capicius ille tuus, tuarum laudum laudatiſſimus praeco: qui te admiratur unam, qui obſeruat: qui cum de te multa, & uera praedicauit, ita concludit, unam habere, quae optabilia ſint, omnia. itaque me quidem eodem ſtudio inflammauit, nihil umquam ut ardentius optarim, quam ex tuis unus eſſe. quod quo facilius impetrarem, feci, ipſo permittente, atque etiam libente Capicio, ut eius libros, de Principijs rerum duos, de Vate maximo tres, meae in te ſummae obſeruantiae teſtes emitterem. diuinum carmen eſt, multis luminibus ingenij, multa arte diſtinctum. equidem nihil legi in hoc genere perfectius: ut ne Lucretius quidem pluris apud me ſit: quo cum antea propter ſermonis elegantiam delectarer, utererq. multum, coepit mihi iam minus eſſe familiaris, poſtea quam Capicium legi. Hoc opus, & quia ſcriptum eſt a tui ſtudiſioſſimo, & quia uerſibus te dignis, ideſt luculentiſſimis, non dubito, quin a me miſſum auide accipias, ſic inquam, ut de iſto me munere ames plurimum.

AD. TORQVATVM. BEMBVM
PETRI. FILIVM
IN. VIRGILIVM

QVOD ego de poetica facultate ſentio, idem tibi, Torquate Bembe, qui res praeclaras ingenio ſtudioq. conſecutus es, bene iam eſſe cognitum ac perſuaſum facile puto, non eſſe eam inter ea, quae

minimi ducuntur; non uulgarem, non leuem; ſummum eſſe quiddam, ac plane diuinum; quiq. ſuas ad eam cogitationes conferant, etiam ſi, quod uolunt, non aſſequantur, probandos tamen eſſe, quia ſcilicet ad maxima contendant; qui uero in ea ita uerſentur, ut excellant, colendos nobis eſſe uehementer, omniq. omnium laudum genere cohoneſtandos. Ac miror equidem fuiſſe, hodieq. eſſe nonnullos, qui rem hanc pulcherrimam, ac deorum nobis munere conceſſam, parui pendant, atque etiam, ſi dijs placet, in ſermonibus uituperent. Quid, inquiunt, eſt poetica? fabulas continet: fabulis autem quid inanius? Ridicule: qui ex ipſorum ingenijs ceterorum ingenia metiantur; quaeq. ipſis obſcura ſunt, ea reliquos uidere non putent. Ego contra ita ſoleo diſputare; utinam, Torquate, te praeſente, ac tui ſimilibus: nihil enim tam optandum, quam habere iudicem in controuerſijs, qui cauſſam, qua de agitur, quaeq. propter aliquam difficultatem in dubium uocatur, optime calleat. ſed ego contra, cum in hos incidi, ita ſoleo diſputare. Eſt ne aliquid hominum generi utilius, aut omnino philoſophia praeſtantius? negare coguntur. ſi negent, eos ratio refellet, & ueritas ipſa: quae cum pugnat, facile uincit. una enim eſt philoſophia, quae uitia noſtris ex animis euellat; una, quae inſerat uirtutes: humana omnia, multis obſtructa difficultatibus, aperit; diuina, non illa quidem prorſus, ſed magna tamen ex parte patefacit. atque hanc, quae tantas res praeſtat,

ſtat, ſiue artem, ſiue ſcientiam, ne communis eſſet omnibus, uulgiq. tractatione impuriſq. mentibus contaminata ſordeſceret, obſcuris fabularum inuolucris, quaſi aliquid ſacroſanctum, uelauit, & cuſtodiuit antiquitas. fabulas porro ipſas non eo, quo uulgus utebatur, communi, & ſoluto, ſed exquiſito, & numeris adſtricto orationis genere priſci illi, ſumma homines ſapientia praediti, prodiderunt. placebat hoc illis, primum ut rei dignitatem, ſi poſſet, & quatenus poſſet, uerborum augeret elegantia: lectis enim, admodumq. puris e uocibus efficitur uerſus: nihil hauritur de faece: deinde, quia, cum philoſophiam tractarent, maiore neſcio qua ſuauitate ex illo concentu, quem numeroſa uocum in uerſibus compoſitio gignit, aures animoſq. perfundi pulchrum putabant. quae cum ita ſint: neque fabulas, quae philoſophiam continent, neque uerſus, quibus fabulae ipſae continentur, iure quiſquam reprehenderit. His ego ad coarguendam iſtorum inſcitiam, alijſq. praeterea utor argumentis. addo exempla, eaq. Italorum, & eorum hominum, qui noſtra, patrumq. memoria floruerunt. Pontanos, Sannazarios, Fracaſtorios (omitto alios: ſunt enim multi) non ne muſarum in primis conſuetudo delectauit? proprius accedo. pater tuus, Torquate, Petrus Bembus, quem orbis terrarum cantat: nec iniuria: uixit enim, quantus ei uitae curſus fuit, in uirtute totus: is cum alias coluit philoſophiae partes, tum uero poeticam artem amauit

amore quodam ardentiſſimo; eiusq. ſtudium a prima pueritia complexus, numquam ne in extrema quidem ſenectute dimiſit. ſcripſit autem uerſus in omne aetate multos, & ſcripſit omnium elegantiſſime, ſic, ut ei Apollo dictaſſe uideatur. itaque recte fecit, optimoq. ſane conſilio pater meus, qui latinorum poetarum principem Virgilium eius nomini, quem optimum poetam nouerat, inſcriptum emiſerit. recte item ego, qui, patris mei exemplum ſecutus, tibi, & tanti uiri filio, multis uirtutibus ornato, & facultatis poeticae ſtudioſiſſimo, ac peritiſſimo, eundem poetam, quaſi munus Bembae familiae debitum, dicauerim. nam, quemadmodum parentes noſtri alter alterum tum ſermonibus, tum ſcriptis ornabat; ut, quantum inter ſe amarent, aequi & iniqui cognoſcerent: item ego cupio, & conabor, quantum in me erit, (an praeſtare poſſim, neſcio; ſed conabor certe) ut ex meis ſcriptis noſtram amicitiam, meamq. in te ſummam obſeruantiam etiam ipſa poſteritas intelligat. non enim, cum hanc meam multis abhinc annis ad te amandum & colendum uoluntatem contuli, id ſolum ſpectaui, ut quaſi hereditatem adirem amicitiae paternae: tametſi hoc ipſum quoque me mouit, ſicuti mouere debuit, ſane plurimum: ſed tua quaedam propria ſecutus ſum: tuos, inquam, mores, tua ſtudia, tuas uirtutes uidi primum: deinde ex iudicio fluxit amor; &, quo mea ſponte propendebam, ratio impulit. noui te adoleſcentem, noui iuuenem, & Pa-

tauij,

tauij, & Venetijs, ſanctiſſime uiuentem, & praeclara illa cum doctiſſimis uiris philoſophiae ſtudia tractantem. in quibus cum iam, tuo quidem aliquid, aliorum autem iudicio multum profeciſſes; Romam te, in eam urbem, contuliſti quam pater tuus theatrum per annos multos habuit ſuarum uirtutum celeberrimum. ibi nunc tu quoque ſpectaris, & probaris: ibi plauſum fers a bene intelligentibus, beneq. ſentientibus uiris: ibi denique uera illa Petri Bembi cernitur, & agnoſcitur in te filio non minus animi, quam corporis, effigies: &, ut principia ſe dant, futurum omnes exiſtimant, ut ſummi tibi in Eccleſia Petri honores, ac praefecturae deferantur: deberi quidem iam, nemo eſt, qui non intelligat. Quare laetor equidem, ac fruor iam nunc, pro meo erga te ſtudio, quaſi praeſentibus honoribus tuis; & praecipio gaudia, quanta poteſt animus meus capere maxima, tuae futurae dignitatis. perge modo, ut coepiſti, in tuis perennibus ſtudijs, & animum tuum pulcherrimis, teq. dignis cogitationibus exerce. uides eam uiam, qua pater tuus iuit. exſtant ueſtigia. iſtac euntibus rectiſſimus eſt ad gloriam curſus, offenſio nulla, nullus error. quod feciſti, laudamus: ſunt enim magni, ureq. laudandi proceſſus in uirtute tui. quod reliquum eſt: quia te ſummum illud ad decus, quod excellentibus ingenijs propoſitum eſt, tamquam ad metam peruenire cupimus; &, quod cupimus, id in te ipſo poſitum uidemus; fauemus animis, pro-

ſequimur ſtudijs, uocibus cohortamur. Atque ego quidem, huiuſce animi mei non obſcurum, ut opinor, argumentum, hunc librum, qui me tacente apud omnes gentes loquetur, tibi inſcriptum ad te mitto. uolo aeternum exſtare monumentum, unde homines, quid de te ſenſerim, quid iudicauerim, intelligant. uolo, habeas ipſe munus a me, unde, quid tua cauſſa uelim, conijcias; & maiora, cum ornandi tui maior aliqua facultas exſiſtet, officia, ſtudiaq. exſpectes. Venetijs, M D L V

AD. PAVLLVM. RHAMNVSIVM IOANNIS. BAPTISTAE. FILIVM IN. CAESARIS. COMMENTARIOS

QVI *magiſtram uitae dixit eſſe Hiſtoriam; nae ille, Paulle Rhamnuſi, & dixiſſe uere, & praeclare ſenſiſſe mihi uideri ſolet. facile enim unus homo, quid multis hominibus euenerit, cum intelligit, eruditur, atque ipſe ſibi normam componit actionum ſuarum, uitaeq. totius inter omnes errores, omniaq. pericula ad ueritatem, ac ſalutem dirigendae. nec aliud eſt noſtra prudentia, quam euentorum obſeruatio, rerumq. praeſentium, ac futurarum ex praeteritis, tamquam ex fonte, ſcientia deriuata. quod ex uniuerſo litterarum genere uel ſola, uel certe maxime praeſtat hiſtoria, praeſertim ſi quis eam ita tractet, ut, euenta dum notat, animum referat ad cauſſas, in easq. attente inſpiciat, & ratio*

nem

nem quaerat, cur hoc factum, illud omiſſum, cur ex illo calamitates, ex hoc optata contigerint. Atque hoc primum eſt de hiſtoriae fructu. ſequitur dignitas. Res geſtae narrantur inter ſummos Reges, potentiſſimas ciuitates, bellicoſiſſimas nationes. cauſſae porro bellorum ſunt, quae ſunt humanarum rerum maximae, imperium, ſalus, gloria: quae ponuntur in armis omnia, & a conſilio ducum, a uirtute militum, ab ipſa fortuna pendent. Neque uero dignitatem quidem habet, ac fructum, uoluptatem autem hiſtoria deſiderat. nam, ſi uoluptas eſt, quam magnarum uariarumq. rerum adſpectus animis noſtris infundit: nulla pulchrior ſpecies, nulla gratior, nulla prorſus hiſtoria iucundior. uides, ut in tabula picta, aduerſa ducum excellentium ſtratagemata, artes, inſidias; ſpem potiundi, metum amittendi; caeſos exercitus, urbes captas, imperia deleta: age, fortuna commutata, cadere inſultantem, uictum exſurgere; eodem paene momento laetitiam pelli maerore ſuccedente, maeroremq. laetitia. haec dum legimus, haurit animus uoluptatem incredibilem; aliturq. pabulo ſuauiſſimo, nec ſatiatur, donec ad exitum peruenerit. Cyrus ille, Perſarum Rex, qui orientem ſubegit, Pyrrhus Epirota, caſtrametandi laude praeter ceteros inſignis, & duo illi, barbarorum omnium clariſſimi, Alexander Macedo, & Hannibal, praeterea de Graecis Themiſtocles, Ageſilaus, Epaminondas, quo modo, cum eorum facta commemorantur, animos noſtros afficiunt?

ciunt? exſpectatione ſuſpendunt, paſcunt gaudio, metu macerant. uerum haec maxime Romana patent in hiſtoria: quae uel diuturnitate, ac magnitudine bellorum, uel uarietate fortunae uberrimam exemplorum in omni genere copiam ſuppeditat. Romana porro uiri praeſtantes multi cum litterarum monumentis tradiderint; quorum ingenijs, quae cuique merces gloriae pro cuiuſque facultate debebatur, ea poſteritatis iudicio perſoluta; eminet inter omnes, mea ſententia, (nec uero ſecus antiquitas ſenſit) primumq. ſibi dignitatis gradum C. Caeſar iure uindicat. nam & uixit qua plurimum aetate Romae floruit eloquentia: & coluit ipſe eloquentiam praeter ceteros: rebus uero gerendis non interfuit modo, uerum etiam praefuit: quo factum, ut uſum quoque, qui ualet in ſcribenda hiſtoria multum, cum doctrina coniunxerit. exſtant, bono quodam litterarum fato, praeclari illius de bellis, ipſo Duce geſtis, commentarij; qui ſe non ſolum omnibus omnium hiſtorijs aequare, uerum, ut omnes fatentur, anteferre etiam uidentur. Breuitatem ſcis in oratione magnam eſſe laudem, cum eo tamen, ſi uitetur obſcuritas. facile enim, dum illam ſequimur, in hanc incidimus. quod in Thucydide uitium Cicero notauit, cum eſſet alioqui ſcriptor egregius. At uero C. Caeſar, cum breuitatem maxime omnium adamauerit, ita tamen preſſus eſt, ut eodem nihil fieri poſſit illuſtrius. proprie loquitur, & ſignificanter: ornamentorum tantum habet, quantum

tum in exponenda re decet. nam elaboratam ſtudioſius orationem, nimiaq. excultam elegantia prudentium aures non modo in commentariis, uerum in hiſtoria quoque reſpuunt. Hic tibi eſt, Rhamnuſi optime, mihiq. multis nominibus cariſſime, in manibus habendus, tractandus aſſidue, obſeruandus, ediſcendus: ut eum penitus, ſi fieri poteſt, aut certe quantum poteſt, imitatione exprimas. nam, cum tibi Veneta Reſp. bellum illud memorabile, omniumq. difficillimum, quod Henrico Dandulo Duce aduerſus Byzantios geſtum eſt, latina oratione tradiderit explicandum; magnisq. etiam tuam induſtriam praemiis honeſtandam decreto publico cenſuerit: debes eniti uehementer, ac omnes ingenii tui neruos contendere, ne quis te tanto imparem oneri fuiſſe umquam putet. Atque ego quidem, qui te fero in oculis, qui tuae gloriae faueo, cum in ipſam rem intueor, grauem ſane, admodumq. difficilem, paullulum commoueor: rurſus, cum ad ingenium tuum, ad induſtriam, ad illos animi tui praeclaros ad laudem impetus mentem & cogitationem refero, facile confirmor, & huiuſce tibi commiſſi muneris eum, quem cupio, ideſt plane glorioſum exitum exſpecto. Verum, ne ſint in te ipſo, quae ſunt; & ſit haec, quae tibi ineunda uia eſt, quantumuis lubrica, incerta, impedita: an tu potes labi, potes errare, potes uſquam offendere, ducem ſecutus patrem tuum, Ioannem Baptiſtam Rhamnuſium, ſpectatae ſapientiae uirum, conſiliorum omnium ſummi

x uirum Collegij participem; cuius elucent in urbe noſtra uirtutes eximiae, nomen autem, aeternis conſignatum atque impreſſum ingenij monumentis, per orbem terrarum fama diſſipauit. is te ſua doctrina inſtruet, conſilio monebit, prudentia reget. at quo ſtudio? quo ſcilicet pater filium, & quo talis pater talem filium debet. nec ſane uideo, quem deceret magis, aut in quem haec aptius, quam in te, prouincia conueniret. nam, cum eas res, quae tibi ſunt latinis litteris tractandae, magna ex parte liber, ut audio, contineat Gallica ſcriptus uetere lingua, tum ipſa perobſcura, tum multis praeterea diuerſarum linguarum uocabulis permiſta, atque confuſa; eum porro librum pater tuus & unicum habeat, & unus ipſe (de noſtris quidem hominibus) optime omnium intelligat: ſapientiſſime, ut in omni re ſemper, ita proximis menſibus decretum a x uiris eſt, ut haec tibi potiſſimum Venetae pars hiſtoriae mandaretur, cuius haurire ſcientiam non aliunde, quam ex tuis aedibus, licebat. Ego quidem, etſi intelligo, qui ſis, quam te delectet uerus honor, quam tua ſponte incumbas ad decus; tamen hortor te, ſenſus huc omnes tuos, cogitationesq. conuertas; excites ipſe te; conſideres etiam atque etiam, quid ſuſceperis, a quibus commiſſum, qua tua aetate, qua omnium exſpectatione. Venetam ſcribis hiſtoriam, nec uniuerſam, ſed quod in ea maxime putatur excellere: ſcribis Principum Reip. decreto: ſcribis adoleſcens: qua

aetate

aetate magnas res aggreſſos uel inſignis admodum manet gloria, uel temeritatis nota ſempiternae. Quibus ex rebus, & quod ante ſtudiorum tuorum praeſtantes fructus edidiſti; & quod patris tui uirtus tua uirtus putatur, nec tibi ſunt petenda extrinſecus quae domi tuae naſcuntur; orta eſt inter homines opinio, hiſtoriam te nobis daturum egregiam; in qua Venetae urbis ita narres precalara facinora, ut aliena cum laude tui nominis immortalitatem coniungas. quod ita futurum, mihi perſuaſum eſt, ſi te ad legendos aſſidue Caeſaris commentarios contuleris, eorumq. ad imitationem, & quaſi imaginem totum effinxeris. hoc enim in genere nihil habent perfectius latinae litterae: & eos, quo tibi eſſent, tui iuris quodam modo facti, cariores aliquanto, cum hoc tempore noſtris ex aedibus haud paullo, quam antea, emendatiores exirent, uolui in tuo nomine apparere, multis in hanc mentem cauſſis, iiſq. minime uulgaribus adductus. nam, ut omittam, quod hiſtoriam ſcribenti nihil aptius, nihil omnino his commentariys utilius quiſquam dixerit: uelde me commouit multorum annorum, ac paene ſaeculorum in fouendis optimarum artium ſtudiis praeclara tuae gentis conſuetudo. ac uolo mihi, quod attinet ad illa uetuſtiora, ſilentium imponere: uenio ad ea, quae propius ad aetatem noſtram accedunt. Auo tuo, cuius tu nomen, & una cum nomine uirtutem refers, quis in omni uita, uirtutem amauit ardentius? qui cum in litteris uſquequaque excelluerit, tum uero

iuris

iuris ciuilis cognitionem egregie cõſecutus eſt: eiusq. rei teſtes habuit ampliſſimas Veneti Imperij ciuitates, in quibus tum ciuilium, tum capitalium rerum iudicijs, magna pariter & integritatis, & doctrinae laude, praefuit. Mitto Hieronymum, patruum, medicinae, ac philoſophiae ſtudijs praeſtantem: qui cum in Syriam eo conſilio eſſet profectus, ut Arabicis litteris imbueretur; paucis annis tantum profecit, ut pleroſque Auicennae libros in latinam linguam egregie conuerterit. Alios quoque poſſum de tuis maioribus, hac laude praeſtantes, minime paucos inuenire: ſed parente tuo contentus uno eſſe poſſum, quo ſemper in hac ciuitate non ſolum amico, uerum etiam patrono eruditi homines uſi ſunt, neque ſibi ornamenti, aut praeſidij plus in eius amicitia, atque auctoritate, quam commodi repoſitum in benignitate ſenſerunt. Accedit illud, quod idem pater tuus cum in Gallia, reip. cauſſa, diu uixerit, eamq. prouinciam, Rege Ludouico XII, *uniuerſam fere peragrauerit; magnam eorum locorum partem, de quibus mentionem in his commentarijs fieri uides, praeſens ipſe nouit, eaq. tibi in ſermone, non ſecus ac in tabula picta, diligenter, ueriſſimeq. oſtendere ſolitus eſt. itaque, cum hunc librum ad te ſtatui mittere, illud intellexi, magiſtrum te habere excellentem in hoc rerum ac locorum Gallicae prouinciae ſtudio, parentem tuum: quo ſum aliquanto magis in ſuſcepto conſilio confirmatus. Tibi uero diſplicere meum erga te officium non exiſti-*

mo.

mo. mihi quidem ipſi ob eam cauſſam gratiſſimum fuit, ut ex tenui munere beneuolentiam in te meam perſpiceres: quae cum a parentum noſtrorum coniunctione, qua nulla maior eſſe potuit, originem duxerit, quotidie tamen augetur ſtudijs erga me tuis, maxime uero cauſſis ijs, unde facile manat amor, uirtute, ac probitate, quarum altera tuis in ſcriptis, altera in moribus elucet.

AD. ANTONIVM. TRIVLTIVM CARDINALEM IN. HISTORIAM. SALLVSTII

CVM *omnes me litterae, omnisq. libero omine digna cognitio uehementer delectat, Antoni Triulti Cardinalis ampliſſime: tum uero paſcor incredibili uoluptate, & afficior maiorem quendam in modum ſenſibus intimis, dum hiſtoriam tracto. quid enim poteſt eſſe iucundius? Rerum interitus obliuio eſt. at eae reuiuiſcunt hiſtoria, cum in noſtram memoriam reuocantur: quaeq. multorum annorum ſpatio, multis abhinc ſaeculis geſta ſunt, ea nos, exiguo uolumine comprehenſa, & tamquam in conſpectu noſtro poſita, cognoſcimus. Si ſermonibus delectamur: reſonat in ſcriptis hominum uox eloquentiſſimorum, nihil temere, nihil incompoſite narrantium, omnia grauiter, ſuo quidque ordine, & loco. ſi conſuetudine clarorum uirorum: uerſamur, uetera legentes, cum Regibus, cum Principibus uiris, magnis in bello ducibus, ſapientiſſimis rerump.*

rectoribus

rectoribus: ora ipſa mehercule, lineamenta, & formam non tam corporis, quam animi, eorum, quos numquam uidimus, uidemur tamen quaſi praeſentes intueri. Quod ſi recte inſtituendae uitae rationem ac doctrinam ſequimur: uſu maxime rerum quaeritur prudentia. uſus eſt, uel cum experimur ipſi, uel cum, experientibus alijs, quid euenerit, obſeruamus. nobis ipſis, experiri multa ſi uelimus facile non licet. labore opus eſt, ac tempore: & fortuna tentanda; nec tentatur interdum ſine periculo. commodius ergo, ac tutius, euentis aliorum examinandis, prudentia comparatur. id autem, profecto uides, Antoni doctiſſime, ac ſapientiſſime, proprium eſſe hiſtoriae bonum: in qua patent fortunae uiciſſitudines, regnorum mutationes, hominum ſiue uitia, ſiue uirtutes: ex quibus, quae uitanda nobis ſint, quae expetenda, nullo noſtro periculo, nullo labore, ſedentes in otio docemur. Atque hoc in genere Polybius inter Graecos, de noſtris maxime is, cuius nunc libros tibi inſcriptos emitto, Salluſtius excellit. euenta enim ita narrat, ut cauſſas ſimul aperiat. ex quo oritur illa omnium pulcherrima ſcientia, ut, malorum, & calamitatum origine perſpecta, nihil agamus, niſi quod ratio praeſcribit; omniaq. noſtra conſilia, omnes actiones ueterum exemplorum regula metiamur. Quae cum ſit omnium, qui annales antiquorum euoluunt, communis utilitas: alia quaedam tua condicio eſt. habes enim hiſtoriam in familia tua: neque tibi, ſi quid inuenire uis

egregium,

egregium, & imitatione dignum, confugere ad libros neceſſe eſt, neque longius euagari, & quaſi peregrinari animo, ac mente, more multorum. domo petas, licet, omnium uirtutum exempla. perſequere maiores tuos cogitando. quae fuerit eorum in pace iuſtitia, in bello uirtus, in omni fortuna moderatio, ſi attendes, nihil ad gloriam domeſticam requires. iuſtus Ariſtides, prudens Themiſtocles, fortis Epaminondas: de Romanis multi, multis eximijsq. uirtutibus inſignes. horum alij facta dum legunt, bonas artes ex eorum uita diſcunt, & ad eaſdem res, eademq. ſtudia laudis cupiditate rapiuntur. at tu refer animum ad tuos maiores. eminere uidebis, inſtructum egregijs artibus, Ioannem illum Iacobum Triultium, magni animi, ſummi conſilij uirum, ſcientia rei militaris aetate ſua facile principem; praeterea, iuſtum, liberalem, abſtinentem, plane, praeter decus, & gloriam, nihil in uita cogitantem. Nam de laudibus Hieronymi, parentis tui, quia tecum quaſi loquor, ne ſeruire tuis auribus uidear, nolo multus eſſe: tantum dicam; quam diu uixerit, Gallicam rem in bello floruiſſe; poſtea quam, hoſtium multitudine oppreſſus, fortiter pugnans in acie perierit, concidiſſe. tantum in uno uiro momenti fuit, ac roboris. Age, ſint haec, ut ita dicam, in campeſtri quadam luce poſita: quid? in urbe Roma, ideſt in omnium gentium celeberrimo theatro, non ſpectata, probataq. uehementer eſt trium tuae gentis Cardinalium doctrina, religio, ſapientia? ut,

Triultiorum

Triultiorum nomine multorum uocibus in multas partes diſſipato, non ipſa tantum Roma, ſed omnis plane Italia, omnis, ubi colitur humanitas, Europa perſonaret. Omitto alios: ſunt enim multi: nec tu quemquam ignoras. non enim ſunt ex imaginibus, aut ex illa colorum inani ſpecie maiores tui cognoſcendi. quaerenda tibi facies tuorum non eſt. clari ſunt ex recte factis: uirtute diſtinguuntur: cum alius in alia, in omnibus ſimul omnes enituerint. Quae tu quoniam a primis annis ad hanc aetatem non modo cogitaſti, uerum etiam uita, ac moribus expreſſiſti; propterea te, Epiſcopatu Tolonenſi iam antea inſignitum, legationibus honeſtatum, primum Peruſina, & Auenionenſi, in quibus miram iuſtitiae laudem tuliſti, deinde ad Regem Galliae, & ad Venetam Remp. ubi prudentiam, ubi grauitatem incredibilem praeſtitiſti, proximis diebus Cardinalem creauit Paullus IV. Pontifex omnium optimus, omniumq. maximus, iudicio praeditus acerrimo in aeſtimandis hominum ingenijs, ac moribus, itaq. animatus, ut, quae cuiuſque meritis praemia debentur, ea libentiſſime, ac liberaliſſime perſoluat. in quo, nemo eſt, qui tuam animi ſingularem aequitatem, ac moderationem uehementer non admiretur ac laudet; qui ſummae nuncium dignitatis, cum eſt ad te, multis praeſentibus allatus, ita acceperis, ut nemo, te commotum, nemo, ne leuiter quidem affectum, ex uultu, aut oratione, aut ullo corporis geſtu, potuerit intelligere. ita patuit, quod ab inſi-

pientibus

pientibus ambigi, ac diſputari quandoque ſolet, a bonis uiris uirtutem magis ipſam diligi, quam uirtutis inſignia; honorem eſſe praemium recte agendi, finem non eſſe; magnos illos, ac praeſtantes eſſe homines, qui laudabiliter ita uiuant, quaſi laudem percupiant, ita laudem, aut dignitatem excipiant, quaſi nihil minus antea cogitauerint. quod in te & animaduerſum eſt maxime, & obſeruatur quotidie magis. colere enim te quidem ſtudioſius, quam antea, omnes uidentur: ipſe autem, qui antea fueras, idem omnibus es. nemo excluditur ſermone tuo, nemo congreſſu: tui omnibus copiam facis: eandem omnibus humanitatem oſtendis. Sequitur inſolentia fortunam: comes eſt rerum ſecundarum arrogantia: tu manſuetudinem amas: tu continentiam, tu benignitatem perpetuo retines. iure ergo hoc etiam nomine Cardinalis es: iure habes hanc, quo tui te pro Petri Eccleſia ſuſcepti labores extulerunt, maximi ſacerdotij dignitatem. & nunc tu quidem comitatu ſtipatus honeſtiſſimo familiarium tuorum, multo tamen inſignior, atque ornatior cohorte tuarum uirtutum, quae tibi comites ubique ſunt, Romam redibis exſpectatus, expetitusque, columen futurus Chriſtianae reip. ſplendor ſacri Collegij, ornamentum familiae tuae. I, decus Italiae, amor, ac deliciae bonorum omnium, dijs bene iuuantibus, ad eam urbem, quae ſola peregrinam uirtutem excipit, ſola ornat honoribus, ſola dominam facit rerum omnium humanarum. nos autem, quibus

tuam iuſtitiam, tuam benignitatem oſtenderas, laeti tua dignitate, maeſti diſceſſu, te proſequimur abeuntem optimis ominibus; fauemus animis, precamur linguis; uota prorſus eadem, quae pro parentibus, ac liberis noſtris, pro tua ſalute ſuſcipimus. Atque ego, in hac omnium eximia laetitia pariter & moleſtia, praecipuo quodam dolore diuellor; quia fato neſcio quo meo contigerit, ut, quam diu Venetijs fuiſti, ego ſemper afflictus importuno morbo iacuerim: quo etiam nunc langueo: & ad morbum accedit aegritudo: quoniam quidem, alijs ad te adeuntibus, deq. iſta dignitate gratulantibus, ipſe excludor unus, nec poſſum meae ſummae erga te obſeruantiae praeſenti officio ſatisfacere. hac tamen ſpe ſuſtentor, quod humanitas ac ſapientia tua facile fortunam a crimine ſeiunget. conſilio aliquid peccatur: accuſes: ure feceris. culpam autem in ijs rebus, quae non a uoluntate noſtra pendent, ſapiens nemo umquam dixit eſſe. quare nec tu mihi, quia non ualeo, uitio dandum putabis: & hoc ipſum, quia, me non ualere, non tam corporis, quam officij cauſſa doleo, laudi etiam fortaſſe tribues. equidem habeo non uoluntatis modo teſtem, uerum etiam ſtudij ac beneuolentiae auctorem in te meae, hominem honoratum, & cum omni uirtute excellentem, tum uero omnium, quos ego in uita uiderim, humaniſſimum, qui te amat egregie, facitq. plurimi, tuasq. laudes utraque manu ad aſtra ſaepe tollit. uerum ego non id ſolum ſpecto, mea ut uni tibi pa-

teat

teat obſeruantia. illuſtrabo eam, ſi potero, meis aliquando ſcriptis, & pateſaciam omnibus gentibus. interim, ut haec tibi noſtra ex aliquo ſigno uoluntas illuceſcat, praeclaram ego tuo cum nomine Salluſtij hiſtoriam: cui tu ſi locum dabis inter eos libros, qui ab oculis tuis abeſſe non ſolent; uigebit apud te noſtri memoria: quoties eam uidebis, toties animo tibi occurram: adero tibi ſaepe abſens; tacitus ſaepe tecum loquar; meq. eſſe de tuis familiaribus unum, de ijs maxime, qui operam tibi aſſiduam praebent, qui tuo potiſſimum honori ſeruiunt, exiſtimabis. quod ut ita ſit, uehementer opto: &, ſi aſſequor, feram in caelum iſtam humanitatem, colam animo, tuebor officijs, & imitabor, quantum potero: ſtudio certe, ſi minus re licebit, tibi ut ſatisfaciam, elaborabo. Venetijs, M D LVII.

AD. ALOYSIVM. GARZONIVM IN. LIBROS. XXIII DE. LINGVA. LATINA QVI. CALEPINI. NOMINE CIRCVMFERVNTVR

Constare tibi puto, Aloyſi Garzoni, cum ad res praeclaras natus homo ſit, quippe qui ſolus ex omnibus animantibus munere rationis ac mentis excellat, nullam tamen artem eodem tempore & inuentam ſimul eſſe, & abſolutam. omnes

humili tenuiq. ab initio profectae, paullatim quaſi per gradus adſcendentes, ad id, quod ſummũ uidetur eſſe, peruenerunt. hoc & in litteris accidit, maximeq. quibuſdam in libris, qui eiuſmodi ſunt, ut, ſemel atque iterum aucti, locupletari tamen, atque ornari deinde poſſint. quo ex genere bonum fatum Calepinus ſortitus eſt, cui quotidie fere omnes homines de ſuo largiantur. certe enim illius Dictionarium, quod nunc emittimus, non tam ipſius induſtria, quàm aliorum labore ſtudioq. in tantam altitudinem excreuit. unum tamen deſidero, quod ij, quibus illud propoſitum fuit, ut in hunc librum quamplurima congererent, id ipſum, quod fecerunt, ut adderent, facere conſideratius diligentiusq. potuerunt. quorſum enim in herbarum montiumq́. nominibus colligendis diligentes ſumus; uerba autem latinae linguae illuſtria maxime, ac ſignificantia, quae neſcire nemo uult, in augendo Calepino negligimus? ergo ipſi hoc potiſſimum ſpectauimus: &, opinor, tantum praeſtitimus, quantum qui, hoc dictionario cum alijs dictionarijs conferendo, cognoſcet, non dubito quin de hac opera nobis & faueat, & bene precetur. non enim libet hic commemorare, quae quibus in uerbis ſint a nobis addita: nam ſexcenta ſunt; neque ſumpta ex apertis aliorum librorum indicibus, ſed ex ijs latinae linguae fontibus, ad quos peruenire cuiuis non licet. utrum autem ipſi peruenerimus, res ipſa indicet. In eo etiam ab aliorum inſtituto diſcrepauimus, quòd

alij tantum, ut addant, quae utilia putant, elaborant; nos etiam, quae non utilia ſunt, & diſcendi cupidis contraria, quae ſcilicet Calepinus ipſe non recte percepit, haec, inquam, dedimus operam, ut de libro, tanquam de tritico lolium, eximeremus. addidimus, mutauimus, ſuſtulimus, prout res poſtulauit. dictiones certe graecas, ex multiplici lectione deprauatas, ut eſt fere, niſi diligenter caueas, corruptrix librorum Typographia, tam multas correximus, ut, quod fabuloſum eſt, nos dicere ἱϛορικῶς poſſimus, Augeae ſtabulum a nobis eſſe repurgatum. Noſtrum etiam in hoc opere proprium illud putamus, quod, cum alij in addendo ſupra modum curioſi fuerint, ut liber excreſceret; nos contra, ne quid praeter rem adderemus, ſuperſtitioſi fuimus, nec minus in exſecando diligentes. ut in dictionibus graecis, latinarum ordini inſertis, uel potius intruſis, multas, quaſi de alieno loco, migrare coegimus. exempli gratia inter latinas dictiones quem locum habere potuit catabathynus, aut hodoedocus, aut pſeudonymus, & huiuſmodi, quae a latinis ſcriptoribus latine pro exemplo adducta minime reperias: quae propemodum innumerabilia ſuſtulimus, eodem iure quo latina uocabula de Graeco dictionario tolleremus. Et quoniam hoc uolumen, ob uariam infinitam'q. doctrinam, multorum per manus circumfertur: facile futurum putaui, ut, ſi tibi a me inſcriptum exiret, ſignificationem multis daret amoris erga te mei. nam, ut omittam merita

in me tua, quae nulla umquam delebit obliuio, tui me ſuauitates ingenij, tua incredibilis humanitas, ſingularis probitas, eximia ad colendam uirtutem animi propenſio ad amandum alliciunt. non enim ideo mihi carus es, quia ſis Venetae reip. omnium ampliſſimae, a ſecretis, aut quia nunc una cum uiro clariſſimo, omnibusq. uirtutibus ornatiſſimo, Michaele Suriano Legato, particeps & miniſter conſiliorum omnium ad Philippum, Hiſpaniae Regem, ſis profectus: ſed, quia talem te praeſtas, ut & haec tibi, admodum ampla, atque honorifica, munera iure deferantur, & egregijs animi tui bonis maiora quoque debeantur. Sit igitur hic liber & tibi, & reliquis argumentum beneuolentiae meae, teſtimonium iudicij, grati uero animi, non omnino quale uelim, ſed quale poſſum hoc tempore, monumentum. tu autem iſtam praeclaram in nos uoluntatem conſerua: &, quo inſtituiſti curſu, per directam, maximeq. expetitam, ac certam litterarum uiam ad gloriam contende. quod ego quidem, qui tuos ſenſus, tuos ad laudem impetus optime teneo, ita opto, ut ſperem, ita ſpero, ut futurum mihi perſuadeam. idq. etiam reliquis praedicare non deſino. Venetijs, M D L I I X.

AD.MICHAELEM.GHISLERIVM CARDINALEM IN.LIBRVM.DE.LOCVTIONE.DEI ACADEMIAE.VENETAE.NOMINE

RERVM *humanarum exitus, quam uaria ſint hominum conſilia, declarant. quod ſi quis bene cogitat; ſequitur, ut idem laudabiliter agat. recte autem agentem, nihil umquam fruſtrabitur, nihil fallet. Decet igitur nos optima ſpe niti, admodumq. firma, quibus, in condenda, atque inſtituenda Academia noſtra, nihil, praeter Dei gloriam, & communem hominum utilitatem, propoſitum fuit. Neque uero actiones noſtrae, ut ſperamus, eiuſmodi erunt, ut hanc ad optimas res animorum noſtrorum incredibilem propenſionem ambigue aliquis interpretari, aut in dubium reuocare poſſit. apparantur quotidie ſumma cura, & edentur a nobis diuina doctrina referti, qui pietatem, ac religionem complectuntur, illuſtres libri. & interim, quaſi ſpecimen quoddam, aut pignus noſtrae uoluntatis, egregia quaedam de locutione Dei, ab excellenti uiro conſcripta, pijs mentibus, ac ſacrarum litterarum, ideſt uerae gloriae, ſtudioſis communicanda cenſuimus. quae duabus maxime de cauſſis, praeſtantiſſime uir, tuo nomine decuit eſſe inſcripta: primum, quod, ſuſcepto Academiae noſtrae patrocinio, nihil praetermittis, quod ad eam ornandam, au-*

gendamq. pertineat: & nos, quae a te officia proficiſcuntur, quibus animis, quam libentibus, quam gratis excipiamus, aliquo item officio tum ipſi tibi, tum ceteris omnibus indicatum, maximeq. perſpicuum eſſe cupimus: deinde, quae de Deo loquuntur, ad quem potius mitti aequum fuit, quam ad eum, qui diuina ſtudia in omni ſuae uitae curſu, cunctis & opibus, & honoribus antepoſuit? qui cum uniuerſam de Deo, diuiniſq. rebus doctrinam accuratiſſime quaeſiuit; tum uero cum ipſa doctrina uitae rationem coniunxit, &, ut omnes rectam, ſalutaremq. uiam tenerent, aut, qui diuerterant, in eam reuocarentur, ſtudio, conſilio, monitis, auctoritate contendit. nihil obſcure fama loquitur de tuis uirtutibus. nihil de te aut exiguum, aut dubium affertur. patent multis, ac certiſſimis argumentis eximia tua in Chriſti Eccleſiam merita: colunt te omnes ob doctrinam: imitantur multi ob integritatem: amant ob humanitatem, maximeq. ob rectam, ac ſimplicem naturam, ab omni fuco, omniq. faſtu longiſſime remotam. praeconem uero tuarum laudum omnibus horis audimus eum, qui ſumma ipſe laude dignus eſt, Federicum Baduarium, auctorem, & conditorem, Deo duce, Academiae noſtrae: cui quidem uiro tum uitae probitas, tum ex aſſiduo ſtudio doctrina, & ex diuturno rerum uſu prudentia fidem, atque auctoritatem in omni ſermone conciliat. ipſo igitur non modo approbante, uerum etiam hortante, praeclarum de Deo libel-

lum,

lum, grauem ſententijs, illuſtrem uerbis, ad te mittit, tuoq. dicatum nomini cum omnibus gentibus Academia noſtra communicat. quae cum ſe tibi, ſuo primum iudicio commota, tuis deinde meritis impulſa, penitus addixerit, eandem obſeruantiam in omni uita praeſtabit, & ut eam futurae quoque gentes intelligant, ipſo, ad quem omnia referimus, ſummo Deo opem ferente, aliquo merito conſequemur. Tu interim, quando iam hoc tribuiſti humanitati tuae, ut nos ſuſciperes; tribue idem conſtantiae, ut ſuſceptos tuearis, ac foueas, ita tamen, ſi nos, tuo praeſidio, ac ſtudio dignos, ideſt noſtra ingenia in optimis artibus exercentes, noſtraſq. uoluntates ad unam uirtutem dirigentes, & audies, & re ipſa cognoſces. Venetijs, MDLIIX.

AD. ANTONIVM. CARLONEM
ALLIFARVM. PRINCIPEM
IN. SANNAZARII. POEMATA

VT *eſt praeclarum, ornatiſſime Princeps, in arte poetica excellere: ſic ea cognoſcere, quibus ad illam laudem perueniatur, maximum quiddam, ac difficillimum eſt. fallitur enim, ſiquis abſoluti poetae partes in eo poſitas arbitratur, ut, cum metiendi carminis rationem optime perceperit, cum elegantiſſimarum uocum ſupellectilem quaſi quandam ſibi compararit, addo etiam cum materiem animo comprehenſam ordine quodam atque artificio diſtinxerit,*

xerit, hiſce rebus tamquam egregie munitus ad ſcribendum ſe conferat. grauiora ſunt, quae requiruntur; & ex abditis plurimarum artium ac doctrinarum fontibus haurienda. nam, cum eius conſilium, qui hoc in genere elaborat, uel in primis id ſpectare debeat, ut, uoluptati uerſuum utilitate ſententiarum admiſcenda, nihilo minus lectorem moneat, quam oblectet; monita uero illa plerumque neceſſaria ſint, ut in uitijs ſummam turpitudinem ineſſe, in uirtutibus ſummam gloriam, oſtendatur: quo modo hoc ſine philoſophiae cognitione prudenter ac perite poterit efficere? Iam, ſi res exigat, ut aut de caeli ſtellarumq. ratione, aut de regionum terreſtrium ac maritimarum ſitu dicendum ſit; certe hos locos non potuerit, niſi qui Aſtrologiam & Geographiam attigerit, commode tractare. itaque, ſi quis huius facultatis ſtudium eo complexus animo eſt, ut aliquando, quae litteris mandare ſtuduerit, ea ſe ſperet, ueluti pictorem egregium, omnibus artis coloribus illuſtraturum: is omnium fere diſciplinarum ſcientiam, quae ad bene beateq. uiuendum pertinent, ne prorſus ignoret, neceſſe eſt. Quod ſi ad aſſequendum poetae nomen ubertatem illam ingenij a natura datam ſatis eſſe putat; atque hac una inſtructus, facile audet canoros illos quidem, rerum tamen inanes uerſus uel domi pangere, uel in triuijs ad populi aures effundere: ſtatim ab intelligentibus explodetur, neque ſolum imprudens, aut parum uerecundus, ſed etiam plane ſtultus, ac temerarius habebitur.

tur. Quo minus eſt mirandum, ſi, ut hac arte praeſtarent, quampauciſſimis contigit, cum in omni praeterea liberalium doctrinarum genere plurimi ſemper floruerint. Sed egregiorum poetarum, multo etiam maiorem hac noſtra tempeſtate, quam priſcis temporibus, paenuriam eſſe conſtat: ſiue quod ſaeculi felicitas illa fuit: ſiue, quod equidem magis exiſtimo, quia non iiſdem, quibus olim, praemiis ad uirtutem nunc homines excitantur. Eorum autem, quos in hoc genere praeſtantes cognouimus, ſine controuerſia primum locum obtinuit uir eximius, & omni laude cumulatus, Iacobus Sannazarius: cuius ingenij monumenta non uetuſtas, non obliuio delebit ulla: ut ex tot Regum triumphis haud paullo clarior, quam ex unius hominis doctrina, atque ingenio, Parthenope ſit futura. Hoc autem, Princeps egregie, tui muneris fere totum eſt: qui, cum ad ſummam generis nobilitatem etiam optimarum diſciplinarum ſcientiam adiunxeris; tamen haec per ſe, niſi accederet ſtudium de poſteris bene merendi, quaſi minima iudicans, quaecumque a doctis uiris mandata litteris, digna, quae inter manus uerſentur, exiſtimas, in apertum ut referantur, maximopere contendis. Quo nomine ipſi profecto Sannazarij manes tibi non uulgares gratias habent, cum eos libros, quos ille moriens tuae fidei commendarat, peruulgandos diligentiſſime curas. Qui uero ingenuarum artium ſtudijs deditiſunt, ij ſe tibi tantum debere profitentur, quantum perſolui nullo modo poſſit.

poſſit. itaque a me, qui eodem in aere ſum, petere uidentur, uniuerſorum cauſſam ut ſuſcipiam, tibique, propter hoc officium, quid omnes de te & ſentiant, & loquantur, aliqua ratione ſignificem. Ego, licet ipſa te recte factorum conſcientia contentum eſſe, nihil praeterea requirere, exploratum habeam; tamen, ut eorum honeſtiſſimo deſiderio ne deſim, do me libenter in eam partem, in quam etiam mea ſponte propendebam; & ad oſtendendum non eorum modo animum, ſed etiam obſeruantiam & pietatem in te meam, haec ipſa Sannazarij poemata, quae noſtris typis edenda curaſti, nomini tuo dicata ad te mitto. Leges hic omnia, quaecumque ab eo latine ſcripta nunc exſtant. primum autem erit diuinum illud, quod ipſe de partu Virginis inſcripſit, opuſculum: dein Chriſti lamentatio: mox eclogae quinque: quas tamen decem ſcripſerat; ſed, e Gallia reuerſus, has tantum, quas emiſimus, & fragmentum illud, quod poſt Salices collocauimus, inuenit, reliquis aut furto ſurreptis, aut per incuriam ſuorum, quibus eas diſcedens crediderat, amiſſis. ſequuntur elegiarum libri tres, epigrammatum totidem. quae omnia tuo inſcripta nomini apparebunt; ut eius beneuolentiae, quam Sannazario & uiuo, & mortuo praeſtitiſti, hunc ſaltem fructum percipias. Venetijs, MDXXXV.

PRAEFATIONES
QVAS
IN. HAC. EDITIONE
ADDIDIMVS

AD. PIVM. IV. MEDICEM
PONT. MAX
IN. LIBRVM. REGINALDI. POLI. CARD.
DE. CONCILIO

O PTIME *conſuluit Eccleſiae ſuae Deus, atque humano generi uniuerſo, cum in tanta rerum omnium perturbatione, & extremi iam periculi metu, Vicarium te ſuum, Pie* IV. *inter homines conſtitut, ut omnibus malis prudentia tua mederetur, nosq. a ſummis difficultatibus, uel impendenti potius exitio ereptos, ad ſummam tranquillitatem, & optatam antea magis, quam ſperatam felicitatem traduceret. itaque nunc, tuis adducti praeſtantiſſimis & conſilijs, & factis, maxime uero tua freti iuſtitia, quae tibi prima, & antiquiſſima uirtus eſt, fuitq. in omni uita, boni uiri ex omnibus Italiae partibus, atque etiam ex tranſalpinis gentibus multi, ad Vrbem confluunt; &, quia tuas omnes curas eo ſpectare uident, non ut anguſtis paucorum annorum terminis tuae fructus beneficentiae definiatur, ſed ut ad poſteros quoque perueniat; hic ſibi certam omnium rerum, ac fortunarum ſuarum ſedem, domiciliumq. conſtituunt. me quidem Venetijs, domeſtico patris mei reſtituendae antiquitatis inſtituto, & honeſte ſatis, & commode uiuentem, nihilq. minus,*

nus,

nus; quam de migratione, cogitantem; quippe cum ab egregijs ſaepe ciuitatibus, atque adeo a ſuperioribus Pontificibus ſemel & iterum optima inuitatus condicione, nihil tamen umquam noui conſilij cepiſſem; tui Pontificatus fama Romam facile perduxit. nam, cum ab ſummo uiro, Hieronymo Seripando, cui tua ſapientia, debitum iampridem eius integritati, atque doctrinae, in Cardinalium Collegio locum tribuit, litteras accepiſſem, in quibus erat ſcriptum; cupere te, ſacros omnes libros, uel hominum incuria, uel improbitate corruptos, quamemendatiſſimos peruulgari, uelleq. in eo opera uti, & induſtria mea; ſpatij ad deliberandum nihil ſumpſi; ſtatim reſcripſi, cum tua uoluntas maximae legis uim pro ſumma tua non modo poteſtate, uerum etiam ſapientia obtinere apud omnes debeat, ita me animatum, ita paratum eſſe, tibi ut in omnibus rebus libenter obſequerer, ſuſciperem, quaecumque uelles, agerem, & praeſtarem, quidquid poſſem. Quo quidem tempore non mihi aut ulla nouorum commodorum, quibus tamen ducuntur multi, eſt iniecta cupiditas, aut honorum ſplendor mentis oculos praeſtinxit: quamquam haec ipſa cumulate & exſpectari a tua liberalitate poſſe, & omnibus praeclare agentibus deferri a te ſolere intelligebam: ſed cum audirem, eas artes, quarum fructus immortalitas eſt, longo interuallo te Pontifice coli coeptas eſſe, ſuam religioni, ac uerae pietati dignitatem reſtitui, cedere uirtutibus uitia, rationi amentiam, libidinem pudori, uim

aequitati; haec ego ſum ſecutus, haec omnibus & commodis, & honoribus antepoſui. Erat praeterea mihi non modo laudabile, & honeſtum, ſed illuſtre etiam, & glorioſum, uocari a Pio IV. Pontifice ad eam curam, ut ſanctiſſimorum uirorum ſcriptis, quibus humano generi ſalutaris doctrina continetur, emendandis, edendisq. praeeſſem. quo in munere ſi mihi, non dico magnos labores excipere, (quis enim bono uiro labor eſt pro tuenda Eccleſiae dignitate, ideſt pro communi ſalute, recuſandus?) ſed ſi uitā ipſam profundere opus eſſet, egregie mecum actum putarem. Atque ego illam ſane incredibilem capio uoluptatem, quod, cum praeclarum eſſe nihil conſtet, quin idem operoſum, & perdifficile ſit, hac tamen in re, omnium pulcherrima, ac praeſtantiſſima, plane omnes difficultates tua tum excellens liberalitas, tum ſingularis ſapientia ſuſtulit. quis enim umquam tam libenter pecunias collegit, quam tu libenter effundis, ut exeant optimi libri, alij nondum editi, quorum notitia rectiſſimam ad fontem ueritatis uiam oſtendit: alij ſic emendati, ne qua ſuperſit labes, quae imperitorum animos, obiecta falſae doctrinae ſpecie, poſſit inficere? quo quidem antea malo nimium grauiter laborauimus: utinam ijs remedijs, quae parantur, omnino liceat conualeſcere. quod ita facile conſequemur, ſi modo is, qui optimarum, & maximarum auctor, perfectorq. rerum eſt, affuerit Deus. nam nos quidem, ut opibus ualeamus, ut acu-

mine mentis excellamus, quam tamen infirmi ſimus ad omnia, niſi praepotentis Dei ope fulciamur, quam plane caeci, niſi eiuſdem luce regamur, multorum turpiſſimus & miſerrimus exitus oſtendit. quis porro affuturum eſſe Deum dubitet, ſi ſanctiſſimam illius doctrinam, quam, praeceptis declaratam plurimis, ſuo demum ipſe ſanguine, ſuaeq. mortis exemplo comprobauit, non uerbo tantum profitebimur, ſed uita etiam, & moribus exprimemus? Hoc tu ſcilicet, Pie Pontifex, illo primum uidiſti die, quo te in excelſa iſta Sede, fauente & approbante diuino Spiritu, omnium Cardinalium ſententia collocauit: neque uero uidiſti ſolum, quod tibi fortaſſe cum multis commune eſſe potuit, ſed etiam, in quo propria tibi debetur laus, accurate praeſtitiſti. tu enim ipſe tua temperantia, iuſtitia, grauitate, conſtantia, quales eſſe alios oporteret, exemplum dediſti. inde manauit ſtatim ad propinquos, & affines tuos bene uiuendi diſciplina: quorum omnium incredibilis abſtinentia, humanitas, pudor ciuitatem breui correxit, & conformauit uniuerſam. Nunc in illam curam totus incumbis, ut reliquae partes Eccleſiae, diſcordia laborantes, omni a te ratione ſanentur. ſerpit enim quotidie longius tranſalpinũ illud malum, a quibuſdam primo ignoratum, ab alijs poſtea neglectum, poſtremo a nonnullis etiam uehementer auctum. ſed, ut hoc placuit Deo, quo uolente, aut ſaltem permittente, geruntur ea, quae cur ita fiant, cauſſas indagare noſtrum non eſt: ſic eidem

placebit,

placebit, ut imminutam Chriſtianae reip. dignitatem tua uirtus, & ſapientia in ueterem integritatem, ſplendoremq. reſtituat. Inſtat a te indictum, & inſti tutum iã generale Concilum: cuius ea ratio, ea uis, et conſuetudo ſemper fuit, ut, ſanctiſſimi Spiritus interuentu diſſidentes animos non concordia ſolum, & pa ce, uerum etiam beneuolentia, ſtudioq. coniungeret. Hoc tu nos, Pie IV. remedio ſeruabis; errantemq. gregem, diſiectum uaria culpa, tamquam Paſtor optimus, ad obedientiam reuocabis, cõtinebisq. in officio, et obſeruantia erga diuinas leges tum perpetua ſanctitate tua, unde hauriunt omnes exempla omni um uirtutum, tum uero ijs etiam edendis in hac urbe libris, quorum lectio malas & exitioſas euellit ex animis hominum opiniones, inſerit eas, quae ſi coluntur pietate, & beneficentia, uberrimos, & prae ſtantiſſimos, & plane ſalutares fructus ferunt. At que huius quidem tanti, ac tam praeclari muneris initium unde ſumi aptius potuit, quã ab eo libro, cuius argumentum & cum ratione temporum, & cum tuis conſilijs ac ſtudijs optime congruit? quid enim tempora, quid ſtatus Eccleſiae poſcit, quid tu optas, curas ue magis, quam Concilium, quod unicum, & certiſſimum in tam graui diſcrimine, tam propinqua communi peſte ſupereſſe remedium uidetur? at in hoc libro, quem tuo iuſſu primum emittimus, proxima oſtenditur ad ſalutem uia, ſpes omnis in confeſſione culpae, in uitae ac morum emendatione, in ſumma demum Pontificis auctoritate col-

locatur. Quae cum per ſe maxima ſunt, & curandis Chriſtianae reip. uulneribus utiliſſima: tum uero ponderis accedit plurimum ab eximia ſcriptoris innocentia, doctrina, dignitate. quis enim, quibus animi bonis, quibus induſtriae, ingenijq. ornamentis abundauerit, qui denique uir, quantusq. fuerit Reginaldus Polus, aut ignorat, aut, ſi quam modo tantarum laudum partem habet cognitam, non earum memoria, & deſiderio uehementer commouetur? poteſt ne quiſquam tam inops a iudicio, tam auerſus ab humanitate, tam plane ferus eſſe, ac ferreus, qui non intimis eum ſenſibus dilexerit, cuius non modo in ſtudijs, in moribus, in ſermonibus, ſed in ipſo plane adſpectu omnis probitas, omnis eluceret humanitas? De religione uero, deq. Chriſtiani hominis officio quid ſenſerit, & iudicarit, non aut in uno, altero ue libro ita oſtendit, ut in alijs umquam diſſenſerit: aut ita ſcripſit, ut aliter uiueret: aut ita uixit, ut interdum ſibi non conſtaret: ſed omnia, litteris ab illo prodita, ſine ulla exceptione ſemper laudarunt, hodieq. laudant boni, & ſapientes uiri; quorum directa ad ueritatem ipſam, ideſt ad unam Dei gloriam ſententia nec obtrectandi ſtudio, aut inuidia flectitur, nec maleuolentia, aut ambitione mutatur. Vitae uero totius inſtituta, et excellentem in omni actione, omniq. fortuna pietatem, utinam, quam facile nouerunt, tam libenter imitarentur multi. Opes, honores, clientelas, Regum maximorum gratiam, et beneuolentiam qui aſſequun-

tur, proxime ad felicitatem putantur accedere. at ille, haec omnia apud Henricum, Britanniae Regem, & iure propinquitatis, & multo etiam magis ſua uirtute cum poſſideret, ultro contempſit, ne turpiſſimas Regis actiones, & aduerſantem Chriſti Vicario ſententiam probare, aut etiam adiuuare cogeretur. Pataui diu uixit, quamquam erat habitu naturae prope diuino, liberalibus tamen diſciplinis uehementer deditus: &, cum eloquentiae, atque philoſophiae pari ſtudio flagrauerit, in utra tamen magis enituerit, non facile eſt exiſtimare. illud certe conſtat, qui uel meliora, uel ornatiora ſcriberet, hac hominum memoria exſtitiſſe neminem. quamquam id ei propoſitum fuit, eo direxit cogitationes omnes, atque curas, ut philoſophiae ſcientiam non tam ſcriptis, quam uita oſtenderet. itaque maior, atque excelſior Pataui in tenui, & humili fortuna fuit, quam cum in Regno omnibus copiis, & ipſius maxime Regis gratia floreret. Hic, hic nimirum uerus eſt, ac praeſtantiſſimus optimorum ſtudiorum fructus, ſi quis a ſe ipſo pendeat, ſi temporum uiciſſitudines non extimeſcat, ſi aduerſus hominum iniquitates, fortunaeq. iniurias ratione, & uirtute pugnet. quam in Polo conſtantiam, & ſapientiam fuiſſe, quis ignorat? metuēdae erant a Rege potētiſſimo inſidiae, metuenda uis; propterea quod, ſuſcepta Eccleſiae cauſſa luculento illo de Pontificis auctoritate libro, ſuſceptum ſimul a ſe grauiſſimum eius odium intelligebat. deſerebatur etiam quotidie magis a re do-

meſtica, fortunis excluſus ampliſſimis. nemo tamen eum deiecto, aut demiſſo ſenſit eſſe animo, nemo uidit umquam triſtiore uultu. in ſermonibus, in conſuetudine, in conuictu, in tota denique uitae ratione tranquillitatem mentis, quam habuerat antea, perpetuo retinuit. Nec defuere, quae numquam ſperauerat, ac ne cogitauerat quidem, tantis debita uirtutibus praemia. nam, cum ita uiueret, ut in uno Deo omnia poneret, cetera, quae mortales admirantur, infirma, caduca, inania duceret; cumq. in illa Patauini gymnaſii celebritate, domeſticis otij ſui finibus contentus, paucorum admodum conſuetudine uteretur: breui tamen, ut ſibi uiam facile uirtus aperit, ita manauit fama de admirabili eius prudentia, temperantia, doctrina, ut ad aures Paulli III. *Pont. Max. peruenerit. qui cum eſſet ea mente praeditus, ut nemo umquam magis de ornanda egregijs Cardinalibus Eccleſia cogitauerit; eo iudicio, ut nemo in delectu errauerit minus; commotus multorum non dubio ſermone, Reginaldum Polum, diſciplinae Chriſtianae renouandae cauſſa, cum praeſtantibus aliquot uiris ad Vrbem acciuit; eumq. paullo poſt non petentem, non optantem, prope etiam recuſantem, Cardinalem creauit. In hac dignitate, cum alios antea, ſe ipſum uicit omni genere laudis. Omitto ſingularem illam, cui par oratio reperiri nulla poteſt, in caede matris acerbiſſima fortitudinem, atque conſtantiam. unicum illi contra omnes iniurias, omneſq. calamitates conſcientia*

prae-

praeſidium fuit: & in aduerſis rebus iam antea didicerat eſſe fortis. grauitatem eximiam, pari comitate conditam, manſuetudinem, prudentiam, benignitatem in ſubleuanda miſerorum inopia non attingo. communia ſint haec, in quibus tamen praecipua quadam laude Polus excelluit. uenio ad id, quod a Cardinalis perſona proprie poſtulatur. Nam, ubi primum ſacerdotio eſt ornatus ampliſſimo, non ille mentem, ut multi, cum fortuna mutauit; non ſericam ueſtem, non argenteam ſupellectilem, non denique illuſtrem aliquam, aut opimam prouinciae praefecturam appetiuit; ſed, contempta prorſus rerum humanarum ſpecie, diuina ſtudia, quae antea non non leuiter attigerat, toto pectore complexus, de tuenda Pontificij iuris maieſtate, de augenda inter homines Dei gloria, de illuſtranda ueritate dies noctesq. cogitare coepit. quantum enim in ea philoſophia, quae a ſenſibus ducitur, erroris inſit, atque obſcuritatis, cum antea non ignoraſſet, tum uero, totus ad eam philoſophiam traductus, quae caeleſtium bonorum cognitionem parit, clariſſime perſpexit. iam, illam, quae colligitur ex rhetorum praeceptis, eloquentiam, in qua praeter ceteros antea floruerat, neglexit penitus, inanemq. duxit, cum ſacrorum librorum uoces, non aurium uoluptati ſeruientes, ſed ad intimas animorum partes incredibili quadam ſuauitate penetrantes, exaudiuit attentius. Nec uero quidquã habuit antiquius, quam ut a ſanctiſſimis Eccleſiae legibus diſcedentes, quoquo modo

ad ſanitatem redirent: cum ipſe multos cohortatione ſua, conſilio, doctrina, nonnullos etiam lenitate quadam ad meliora conſilia conuerteret. Incidit tempus, cum de ſufficiendo poſt obitum Paulli III. Pontifice habenda Cardinalibus deliberatio eſſet. affuit Polus ita ſedato animo, ita cupiditatis, & ambitionis expers, ut, maiore Collegij parte Pontificatum ad eum deferente, non ſtatim aſſenſerit, differendamq. rem tantam in poſterum diem cenſuerit: fore enim, ſi probaret Deus, eundem poſt aliquot horas Cardinalium conſenſum: ſin minus, omnino ſibi, quod Deo diſpliceret, placere nihil poſſe. Scripſit etiam in eo Conclaui praeclara quaedam de officio Pontificis: quae cum alijs eius libris, quos Ioannes Moronus, Cardinalis ob ſumma erga Sedem Apoſtolicam merita, perpetuamq. uitae innocentiam clariſſimus, accurate ſeruauit, propediem in lucem proferentur. quibus in libris cum ſpirare adhuc mens illa diuini hominis, & uigeret uideatur; afficimur non tam praeceptis, atque doctrina, quam recordatione tantarum uirtutum, quas in illo uidimus. Vitae clauſula fuit, in qua oſtendit lumen animi, ingenijq. ſui, Britannica Legatio. nam, cum in illa inſula per annos multos, duorum Regum imperio, Henrici primum, deinde Odoardi, eius filij, legitimus Dei cultus, intermiſſis optimis ritibus, obſoleuiſſet; cumq. interitus Odoardi, ſuccedente eius ſorore Maria, ſpem aliquam reuocandae pietatis, & religionis attuliſſet; uiſa eſt unius maxime Poli ſapientia rectam erranti-

bus

bus uiam monſtrare poſſe, adiuncta praeſertim au-ctoritate tanta, quantam nec ſine uirtute dignitas ulla pareret, nec ſine dignitate uirtus. in ea legatione optimos Reginae ſenſus confirmauit: principibus uiris, & multitudini, perſuaſit, ut nouam haereſim, Henrici nefaria libidine inductam, abiicerent, ueterem ſacrorum diſciplinam, rationemq. ſuſciperent; cum Eccleſia, ſi ſalui eſſe uellent, in gratiam redirent: unum eſſe Romae, poteſtate ſumma, Chriſti Vicarium, in quo creando commotae Spiritu ſancto Cardinalium mentes, ex uetere multorum ſaeculorum inſtituto, tradita per manus conſuetudine, conſentirent: quaecumque ille ſanciret in terris, ea firma & rata in caelo eſſe: cetera communi ſaluti uehementer aduerſari, hominum ſeditioſorum, uel Satanae potius ipſius inuenta, ut genus humanum, ſi poſſit, uniuerſum perdat, ſuaeq. ſocios habeat plurimos infelicitatis, & culpae. Manſit in officio, & fide, quam diu Polus, & Regina uixerunt, Britannica natio, utriuſque innocentia, & ſanctitate, alterius etiam ſermonibus, praeceptisq. commota.
Poſtea, cum utrumque Deus, cuius abdita conſilia non aſſequitur humana mens, ad caeleſtis uitae praemia uocaſſet; lapſa eſt iterum, et concidit illa gens, deſtituta conſiliis, quibus antea nitebatur. iamq. ad finitima nationes peruaſit haec peſtis, & dira contagio, nec uideretur poſſe conſiſtere, niſi tua, Pie IV. Pont. Max. ſapiētia ſingularis occurreret, Tridenti indicto Concilio, Romae omnibus rebus ad rationem, aequi-
tatemq.

tatemq. reuocatis. Quod uero etiam eorum ſcripta, quos in beatorum numerum iure olim Eccleſia retulit, integra, deletis omnibus maculis, peruulgari iubes: quod excellentem nobis Reginaldi Poli, amiſſa eius uoce, doctrinam reſtituis: mirum eſt, quam uehementer adiuues communem cauſſam, quantum ſe tibi pro iſta mente, iſtaq. cura omnes homines debere fateantur, quantam ab ipſo Deo, qui tibi noſtram ſalutem commiſit, gratiam, & beneuolentiam ineas. Haec ſunt illa merita, quibus hominum uita, breuiſſimis circumſcripta finibus, ad infinitam memoriam propagatur; haec illa, numquã ſatis laudata, ueterum Pontificum inſtituta, quibus hanc nobis Eccleſiam tam praeclare fundatam, exſtructamq. reliquerunt. quae utinam, ſicuti propria tua ſunt, ita perpetua eſſe poſſent. nemo enim dubitat, quin, optare tibi perpetuam uitam, idem ſit optare nobis perpetuam felicitatem. nec uero cuiquam bono uiro tanti eſt huiuſce lucis uſura, quin de ſua detractum aliquid uita libenter, ſi poſſit, in tuam conferat. ſed, quoniam hac lege huc omnes ingredimur, ut aliquando diſcedamus; nec licet nobis in te uno ſingularem condicionem pro tua ſingulari beneficentia poſtulare: ſaltem, ut quamdiutiſſime te praeſente perfruamur, & petimus a Deo ſupplices, & futurum pro ſumma eius erga nos clementia confidimus. magna enim ſunt, quae iam inchoaſti: maiora tamen, quae mente deſignas. nihil uulgare cogitas, nihil humile, nihil anguſtum: meti-

ris

ris omnia tua dignitate potius, quam communibus exemplis. praeclare. non enim Pontificiae laudes in mediocritate uerſantur: nec decet, qui poteſtate, & honore cunctis hominibus antecellat, eum ab ullo homine recte agendi cupiditate, ſtudioq. ſuperari. In te igitur, Pontifex Max. primum tuendae, atque amplificandae religionis, deinde eius otij conſeruandi, cuius auctor, & cuſtos antea fuiſti, ſita ſpes omnis eſt. a te honeſta ſtudia, a te liberales diſciplinae, a te ipſa uirtus ornamenta ſua repetit. tu, quod facis, & feciſti egregie, perpetuo facies, ut omnes gentes diuturna pace, iuſtitia, pietate foueas; urbem Romam operibus magnificentiſſimis, & cum ipſa antiquitate comparandis, exornes; ciuitatem, tui ſtudioſiſſimam, ſuperiorum temporum calamitatibus afflictam, perpetua benignitate recrees; denique tollas aliquando ex imperitorum animis dubitationem illam, quae laudabilia multorum ſtudia remoratur, utrum res maximas fortuna poſſit ſine uirtute perficere, an uirtus, quo contendat, ſine fortuna peruenire. de quo quid ſentires ipſe, oſtendit iampridem tuae uitae ratio: nunc, ut omnes idem ſentiant, facile unus praeſtare potes, reſtituta ijs artibus dignitate, quae te talem, tantumq. fecerunt, ut, quales ipſae, quantaeq. eſſent, ope tua, ſtudioq. omnes mortales intelligerent.

IN . LIBRVM
FRANCISCI . VARGAS
DE . IVRISDICTIONE . EPISCOPORVM
ET
SVMMI . PONTIFICIS
AVCTORITATE

IN *Tridentino Concilio, ſingulari, atque diuina* PII *Quarti Pont. Max. ſapientia conſtituto, cum aliae res, uel antea parum exploratae, uel aſtutis hominum conſilÿs immutatae, atque corruptae, in conſultationem controuerſiamq. uenerunt: tum uero grauis illa, & perdifficilis de iuriſdictione Epſcoporum, & auctoritate exorta quaeſtio eſt. qua in deliberatione cum ita Patres illi, uitae innocentia, doctrinaq. inſignes, diſſiderent, uix ut aliquando res conuenire poſſe uideretur: Paſtor optimus, ut eſt animo ſemper ac mente in grege ſeruando, tuendaq. communi ſalute defixus, incubuit in eam curam, ut, adhibitis in conſilium lectiſſimis Cardinalibus, hunc nodum expediret. & quoniam Franciſci Vargas, Catholici Regis Oratoris, in maximis rebus antea ſaepe ſpectata uirtus erat: expedire in primis Reip. uiſum eſt, talem uirum, cum tanta res ageretur, intereſſe. Qui cum eſſet accerſitus a Pontifice, rogatusq. ut ea diceret, quae ad Apoſtolicae Sedis dignitatem, ideſt ad Chriſti gloriam,*

&

et ſalutem animorum noſtrorum pertinere uehemen ter duceret: ſententiam dixit grauiſſimis ornatiſſimisq. uerbis, ea doctrina refertam, ut nihil aut e ſacris litteris, aut ex antiquarum legum, Canonum ue fontibus deriuari poſſit, quod illa non & memoria, ſcientiaq. comprehendiſſe, & ſummarum rerum, in quibus aetatem fere totam contriuit, experientia comprobaſſe uideretur. excepta eſt perattentis animis eius oratio: magnaq. eſt omnium Cardinalium, praecipue uero ipſius Pontificis, cuius ut poteſtas, ita iudicium, ſapientiaq. eminet, aſſenſio conſecuta. Et quoniam, quae tum quiſque ſenſit, eadem ut mandata litteris ad Tridentinos Patres mitterentur, Pontifex adiuuandae cupidus publicae cauſſae iam decreuerat: de Franciſco Vargas hoc amplius placuit, ut eius Reſponſum (ſic enim inſcriptum eſt) impreſſum ederetur. Eſt hoc quoque PII *Quarti diuinae liberalitatis, ac beneficentiae, ut, unde aliquid ad commune commodum emanare poſſit, id non latere in tenebris, aut pauciſſimis imper tiri, quod anguſti, ieiuniq. nimium animi eſt, ſed peruulgari ad omnium gentium utilitatem uehementer curet. porro, ſi nihil eſt religione utilius, quae beatam, aeternamq. uitam una largitur: quantam ijs debemus gratiam, qui ſuam induſtriam eo totam con ferunt, ut, nouis quorundam opinionibus, quas inſcitia dicam, an improbitas peperit? confutatis, ueritatem ipſam ſuae doctrinae lumine ita patefaciant, atque illuſtrent, ut a nemine iam, niſi plane impio,*

pio, uocari in controuerſiam poſſit? quod in hac maximi ponderis quaeſtione, quae per aliquot menſes plurimorum homines ingenia, mentesq. torſit, Franciſci Vargas praeſtanti beneficio conſecuti ſumus. uir enim egregius laboranti publicae cauſſae multis nominibus opem tulit, doctrina primum, tot annorum ſtudio collecta; deinde prudentia, quam a natura acceptam diuturnus rerum maximarum uſus uehementer auxit; tum integritate uitae, ſine qua inanis prudentia, perniciosa etiam doctrina omnis eſt; poſtremo auctoritate tanta, quantam capere uidetur ea perſona poſſe, quae pro ſummo omnium, quos meminimus, aut legimus, Imperatore Carolo Quincto, eiusq. digniſſimo filio Philippo, Catholico Rege, grauiſſimis in muneribus, ac legationibus primarys, temporibus difficillimis, diutiſſime tractata ſit. haec igitur ubi coniunguntur omnia, quae per ſe ſingula in paucis excellere uidemus: praeclarum quiddam, atque excellens fieri neceſſe eſt. nec nos ueremur, cum haec ſimul uniuerſa tali uiro tribuimus, ne nos aliquando res ipſa redarguat, eiusq. ſcripta, cum legentur, ita exſpectationi non reſpondeant, ut ei falſam affinxiſſe laudem uel gratiae cauſſa, uel iudicij errore uideamur. perfecta uirtus laudem quaſi fructum non quaerit; cognita, teſtimonio non indiget. id ipſum, lector optime, tum ex hoc Reſponſo, quod nunc, a multis iam expetitum, exit; tum ex reliquis eiuſdem libris, qui propediem, ut ſpero, conſequentur, facile indicabis. id modo unum exopta,

nc

ne propenſam ad bene merendum uoluntatem caſus aliquis impediat, aut ualetudinis moretur infirmitas. Romae, MDLXIII. Kal. Oct.

AD. CAROLVM. BORROMAEIVM CARDINALEM IN. D. CAECILII. CYPRIANI. OPERA

MAGNA *in moleſtia uerſor, Carole Borromaeie, praeſtantiſſime Cardinalis, quod auunculo tuo Pio IV. Pontifice, cuius & benignitas, & ſapientia, ueterem dignitatem reſtituere bonis artibus facile poterat, uereri ſaepe cogor, ne publica incommoda, & aduerſi communium temporum caſus, curſum optimae uoluntatis impediant; maximiq. inter homines operis, atque pulcherrimi perfectionem deſideremus. nec uero, ubi reſideat tanti mali culpa, reperire difficillimum eſt. optimis rebus difficultatem afferunt uitia noſtra, ita Deo permittente, ut aliquando reſipiſcamus. nam, ſi homines intelligerent, quod tu optime intelligis, Borromaeie prudentiſſime, quanti ſit, ac ſemper fuerit, ab uno Deo exſpectare omnia, inania ducere, quae a noſtris conſilijs proficiſcuntur: primum illud conſequerentur, ut iucunde uiuerent, ſoluti moleſtiſſimis curis, quibus in omnium rerum affluentia ne magni quidem principes uacant: deinde, quae metuere ſolemus aduerſa, ea uel nulla umquam acciderent, uel nullo ſtatim negotio depellerentur. nunc aliter euenit. dum*

enim

enim a noſtris ingenijs, opibusq. ſecundas res petimus; dum & magnificas aedes, & ingentem agri modum, & auri, argentiq. uim, quae ne bona quidem ſunt, ſola eſſe bona credimus; eaq. conſecuti, quaſi nobis dati ſint obſides perpetuae felicitatis, ita nihil timemus incommodi; deſtituti ſaepe diuino praeſidio, iure plectimur, e maxima laetitia in maximos luctus, miſeriasq. coniecti. uterer priuatis exemplis, niſi publica nimium etiam multa ſuppeterent. Vidimus, graui Chriſtianae Reip. damno, ardentem diu ciuili bello Germaniam: cum exitioſa diſcordiarum ſemina, mentibus iniecta multitudinis imperitae, principes ignari quid exſiſtere malorum poſſet, auctoritate, opibus, armis denique fouiſſent. inde ſibi plebs infima, ut eſt cupida ſemper nouarum rerum, licentiam arbitratu ſuo uiuendi, ſimulatione ac ſpecie religionis, arripuit. ex eo nequitia primum, & inceſtus, deinde uis, rapinae, caedes, quaeq. propoſita impunitate naſcuntur mala, paſſim conſecuta ſunt. pendent enim a diuinis humana iura. illa ſi contemnamus, haec non facile tuebimur: illa ſi labefactentur, haec ſtatim corruent. ſublato igitur, qui per tot ſaecula uiguerat, ſummi Dei cultu; perturbata ſacrorum rituum uetere diſciplina, locum ſuum retinere diutius nec honeſtas, nec pietas, potuit: perijt fides, & omnis inopiae ſubleuandae conſuetudo: illa uero, minimi pendentis humana omnia, uni Deo ſeruientis animi demiſſio, qua nulla magis hominem Chriſtianum uirtus decet,

quae,

quae, tamquam heſperus, aut lucifer inter ſidera, ſic ipſa inter uirtutes reliquas praecipue fulget, exſtincta penitus eſt. tum & domeſtica bella, populis uarie diſſidentibus, exorta: & externis hoſtibus, Chriſtiano ſemper nomini crudeliter infeſtis, ad uniuerſorum perniciem patefactus aditus eſt: quosq. antea tot ciuitatum, ac principum, integrae uires, atque coniunctae facile ſuſtinere irruentes, ac repellere potuiſſent, nũc ut eorum impetum imminutae, atque diſtractae, ferre poſſint, ſperandum uix eſt. Quid reliquae prouinciae? ſatis ne ualent, & alieno malo doctae ſibi cauent? immo, quaſi ſit in dolore uoluptas, in exitio ſalus, ita ſe libenter in eandem flammam pleraeque conijciunt. uincere iam coepit humanam medicinam morbus: proxima quaeque corrumpuntur: nec iam ullae poſſunt aut artes hominum, aut uires tantam peſtem a finibus auertere. Gallia quidem, opibus antea florentiſſima, ſemper hoſtium religionis expultrix, ſemper inuadentibus Eccleſiam monſtris inimica; nunc, alienatis multorum animis, deformata domeſticis cladibus, adſpectu miſerabili, paene procliuis ad perniciem labitur. nec periculo uacant finitimae gentes: quae ſi forte, quod auertat diuina clementia, inſanire coeperint; uerendum eſt, ne malum erumpat, quod ferri non poſſit. nec uero nos, niſi praeſidio nitamur innocentiae, quo uno ſeruari poſſumus, & uincere, uel excelſa aſperrimarum alpium iuga, uel amnes rapidi, aut munitae arces, lectaeue militum copiae defendent. communibus remedijs

communes depelluntur morbi: nunc, in extremum adducta diſcrimen ſalute publica, exquiſitam quandam, & plane ſingularem curationem rei magnitudo poſtulat. corrupta iampridem uitae ratio Deum offendit; eadem placabit emendata. huc igitur ſtudia conferenda: huc intendendae ſunt curae. quod quamquam ad omnes pertinet, cum in communi periculo cõmune officium requiratur: praecipuae tamen eorum partes uidentur eſſe, qui, ſummo in gradu dignitatis, atque honoris, tamquam in ſpecula, conſtituti, oculis patent omnium mortalium, ut nullum prorſus eorum neque dictum, neque factum obſcurum eſſe poſſit. Quaeramus, quarum rerum amore flagrauerint, aut quibus artibus aditum ſibi in caelum aperuerint primi illi noſtrae religionis antiſtites, quos eccleſiis moderandis praefecerat Deus: reperiemus eos, tamquam in hac uita peregrinarentur, ita ſemper, obuia quaeque contemnentes, ad caeleſtem patriam, optimiq. parentis Dei, qui nos ad ſe uocare numquam deſinit, adſpectum, amplexumq. properaſſe. quam multos e ſacrarum litterarum monumentis, & ex memoria uetuſtatis licet eruere, quorũ omnes uitae partes ea, quae nos in malis ponenda cẽſemus, paupertas, exſilium, carcer, mors denique illuſtrauerit: cum ſaepe in maximis incommodis, atque adeo inter exquiſitiſſima tormenta, corporis dolorem animi laetitia ſuperante, quam hoc ſuaue eſt, dicerẽt, & immortali Deo pro tam inſigni munere gratias agerent. Non longe abeamus. eſt ne quiſquã, aut eſſe

poteſt

poteſt beato Caecilio Cypriano, cuius nunc emendatiſſima ſcripta emittimus, aut uitae ſanctitate, aut mortis conſtantia maior, & clarior? quam ille ſe geſſit in omni uita abſtinenter, & pie? in Epiſcopi autem officio, ac munere quam non attigit, immo quam non abſoluit magno dignā praeſide uirtutem? exſtant de eo prodita litteris, aeternaeq. cōſignata memoriae praeclara ſanctorum hominum teſtimonia: ſed in re nota, atque ante oculos poſita, teſtibus non egemus. uitae illius prope animatam imaginem in libris, quos reliquit, ueriſſimis expreſſam lineamentis intuemur. quantus eſt in tuenda Eccleſiae Catholicae dignitate? quam ſeuerus in retinēda uetere diſciplina? quā acer in condemnandis nouarum opinionum auctoribus, in contumacia inſectanda, libidine comprimenda? quae ſententiarum grauitas, uerborum uis, doctrinae praeſtantia? nemo ita languet, aut ita friget in cupiditate ſummi boni, qui nō excitetur, & quaſi facibus admotis incendatur, cum eius epiſtolas legit. Iam reliqua eius doctrina quos fructus affert, quam uberes, quam ſalutares? docemur exoriri calamitates omiſſo ueri Dei cultu; haereſes gigni Pontificis auctoritate contempta; qui uirginitatem, & pudicitiam colat, ei propoſita eſſe maxima in caelo praemia; qui Eccleſiae praeſit, aperto animo ac ſimplici eſſe oportere, prudentia tamen ita tectum, ut inſidijs minime pateat communis inimici. plane omnes ueterum philoſophorum libri, praeceptis referti comparandae uirtutis, ſi cum Cypriani ſermonibus conferantur, inanes, &

paene pueriles uidebuntur. Sumãtur in manus, quae de eleemoſyna, ac benignitate litteris mandauit: ſtatim omnes, ſi quae reſident in mentibus noſtris, auaritiae ſordes exhauriri, & infundi eximium erga pauperes amorẽ ſentiemus. Grauis eſt, et late patet inuidiae morbus: at hic rationibus egregie curatur, ex intima Theologia depromptis. Vexamur calamitatibus, & aerumnis, quibus propoſita eſt hominum uita: praeclaram audiamus Cypriani uocem ad patientiam cohortantis, exemplo multorum allato, qui nihil acerbum, aut malum praeter culpã umquã duxerunt, & cum illo immenſo ſempiternae uitae lucro libenter omnes huius exiguae uitae fructus commutauerunt. Exſtat etiam ad Martyres, primum, ut cum dolore pugnent, acerbiſſimisq. cruciatibus forti animo reſiſtant, prudens & pia cohortatio, deinde, quod morte uitam quaeſierint, & ex hoſtibus Dei uictoriam reportauerint, amoris & gaudij plena gratulatio. Neque uero aliter ſenſit, aut ſui diſſimilem ſe praebuit in extremo uitae die: ſed, cum ita ſemper uixiſſet, ut obſcure, ingloriaeq. decedere non poſſet, ita deceſſit, ut hoc uno uel obſcuriſſimam uitam illuſtrare poſſet. Multa praetereo: nec ſane perſequi conor omnia; ne ſuſcepiſſe hoc uidear, ut Cyprianum debitis ornem laudibus: quod, ut ego ſentio, uel pro eius dignitate nemo, uel ſolus ipſe praeſtare poſſet. Verum haec me commemoratio cum ipſa per ſe delectauit, tum quod in ea beneficij tui magnitudinem, et praeſtantem ad bene merendum naturae propen-

ſionem agnoſcebam, qui totus in eam curam incubueris, ut omnia Cypriani ſcripta, mendis antea deformata, nunc in ueterem illam integritatem, ac ſpeciē, accerſito etiam Verona mirae uetuſtatis exemplari, accurata doctorum uirorum induſtria reſtituerentur. quo ſane nomine, incredibile dictu eſt, quantum ſe tibi omnes boni debere fateantur. quamquam neque nunc primum, neque hoc uno tuos ad laudem impetus argumento cognoſcimus. Omitto illa ſuperiora, qualem te praeſtiteris in patria, qualem in Ticinenſi gymnaſio, cum, nihil praeter uerum decus, ueramq. gloriam cogitans, Franciſco Alciato, ſingularis doctrinae uiro, iuris prudentiam publice profitenti, operam dares. ſint haec in tuis laudibus minima: non quia, ſi ſpectentur ſola, maxima uideri non debeant: ſed minora maioribus obſcurantur; & anguſtior ille fuit priuatae uitae campus, quam ut in eo tua uirtus commode poſſet excurrere. itaque, Romā traductus ad publica negotia, parem facultati materiam nactus, dum te fingis quotidie ad exemplum ſapientiſſimi Pontificis, auunculi tui, quotidie te ipſum uincis bene agendo, adiuuante naturam imitatione, quemadmodum ſine praeſtanti natura parum proficeret imitatio. ab hac diſciplina fluxerunt illa, quae quam paucis contingant omnia, ignorat nemo; in conſilio grauitas, in laboribus patientia, nihil in poteſtate inſolens, nihil in opum abundantia diſſolutum; ſeueriſſimis omnia continentiae legibus adſtricta: ut ab eius perſonae, quam ſuſtines, dignitate numquam o-

culos deflectere, ſed illud perfectum, abſolutumq. decorum, cuius & ſtudium, & ſplendor magna ex parte iam obſoleuit, aſſidue ſpectare uidearis. Iure igitur quotidie tibi ſummae res a ſummo Pontifice committuntur: iure ſe in tuam clientelam, quaſi portum quendam in tantis horum temporum tempeſtatibus tutiſſimum, ac ſalutarem ſperantes, conferunt omnes boni. tuum eſt, egentem patrocinio communem cauſſam ſuſcipere; & opinari, quod auunculus tuus, immortalitate dignus, iampridem ſibi perſuaſit, egregieq. praeſtitit, duas maxime res a Principe uiro poſtulari, unam, ne quid reprehenſione dignum committat; in quo tu excellis omnium conſenſu; alteram, ne quid laude dignum praetermittat: quod aliquanto eſt optabilius, atque praeſtantius. nam, uacare culpa, eſt illud quidem, his praeſertim moribus, egregium, eiuſmodi tamen, ut in priuati hominis condicione ſubſiſtat, ad principis ornamenta nō perueniat. uera uirtus actione gaudet; uim ſuam longe lateq. diffundi, & propagari ſua bona cupit; eoq. ipſo alitur, & augetur: ceterae enim res, cum communicantur, minuuntur: ex uirtute quantum ad alios manat, tantundem ad ipſam accedit. Quae tibi profecto ſaepe in mentem uenerunt; neque haec melius cuiuſquam oratio, quam tu uita exprimis. me tamen cum incredibilis quaedam erga te obſeruantia, ut Cypriani libros tibi inſcriptos emitterem, adduxiſſet, eadem impulit obſeruantia, & perpetuus in ipſam uirtutem amor, ut haec ſcriberem. tibi enim, quamquam neque cohorta-

tioni tua bonitas neque admonitioni prudentia locum relinquit, uerumtamen, ut ſtudio meo ſatisfacerem, liberales diſciplinas commendare cupiebam: reliquis autem, qui haec legent, quid ab excellentibus animi tui bonis ſperari poſſet, ſignificandum arbitrabar.

IN EDITIONE
CONCILII TRIDENTINI

QVI *de Catholica fide recte ſentiunt, fatentur omnes utiliſſimum fuiſſe humano generi, atque adeo ſalutare Concilium Tridentinum; quod eximia ſummi Dei erga nos clementia, Pij* IV. *Pont. Max. ſapientia ſingulari, mirifica Legatorum Cardinalium, qui praefuere, uigilantia, maximo etiam Inperatoris, Regum, Rerumpublicarum, Principum, & Patrum, qui interfuere, conſenſu, ita confectum abſolutumq. uidemus, ut exitioſam illam animorum peſtem, quae quotidie ſerpebat latius, nunc quidem aliqua iam ex parte compreſſam eſſe, breui autem, ope diuina, cunctis populis & nationibus ad communem ſalutem conſentientibus, prorſus tolli poſſe omnes cõfidãt. quo merito gratiae ſunt habendae primum immortali Deo maximae, unde bona manant omnia, deinde Pio* IV. *qui hoc ſpectauit unum, & in hoc potiſſimum ab illo primum die, quo ſummam inter omnes homines poteſtatem, delatam diuinitus, accepit, fixit curas, & cogitationes omnes, ut communibus*

munibus malis generali Concilio mederetur: quo ſae pe remedio Chriſtiana Reſp. erumpentibus uitijs occurrit, & impendentes ex diſſenſione, atque diſcordia calamitates euitauit. Hoc beneficium diſſeminari quamprimum, ac diſtribui per orbem terrarum, ad propagandam ueritatem, & diuulgandam Eccleſiae Catholicae ſententiam, neceſſe eſt. itaque nunc eduntur puri Canones, & ipſa Decreta, cum appendice nulla: tantum ut ea cognoſcantur, quae primum Sacroſancta Synodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, deinde Pontifex ipſe confirmando ſeruari pariter ab omnibus in perpetuum iuſſit. nam reliqua Concilij acta, diligentiſſime perſcribas publicos in ipſo Concilio excepta, & litteris mandata, mox ita emittentur, ut, quaecumque res in controuerſiam uenerit, quaecumque uel ſententia dicta, uel oratio habita ſit, omnia denique agitata, quaeſita, deliberata, ſuo quidque loco, diſtincte, & abundanter exponantur. Interim accipe ſummam rei lector optime, quae ad ſalutem uehementer pertinet: uniuerſam uero Tridentini Concilij, trium Pontificum diſtinctam temporibus, hiſtoriam, eodem, cuius ad gloriam haec omnia diriguntur, iuuante Deo, propediem exſpecta. nullum enim tanti negotij partem ignorare, non modo iucundum eſt, uerum ad multa etiam utile, & accommodatum; quod aliorum Conciliorum lectio declarat. Romae, MDLXIV

CLEMENTI. MONILIANO CARDINALI.

Cvm tibi, Clemens, Moniliane, Cardinalis ampliſſime, multis nominibus debeam, nullum tamen habeo tuae benignitatis argumentum illuſtrius, quam quod ingenij, doctrinaeq. tuae theſauros, cum quibus nihil comparo, ſaepe mecum uel ſcriptis, uel ſermone communicas. quis enim eſt ita deditus rerum humanarum ſtudijs, itaq. falſae uoluptatis delenitus illecebris, quem tua uox ad caeleſtium bonorum contemplationem, admirationemq. non facile conuertat? quem tua pietas, non adumbrata leuiter, ſed expreſſa moribus, dictis, ſcriptisq. tuis, ad uerae uirtutis amorem non traducat? Quae cum ipſe meum cogito, quo nihil ad meam utilitatem facio libentius; ita mihi gratulor, ut ad multos, atque etiam, ſi fieri poſſit, ad omnes eundem fructum cupiam peruenire. caput enim illud religionis noſtrae primum eſt, prodeſſe quã plurimis. ad hanc nos uoluntatem, & conſuetudinem informauit, hac nos erudijt diſciplina magiſter omnium ſapientiſſimus, aeternae ſalutis auctor, & largitor, Chriſtus. itaque, cum uolumen illud tuũ Theologicarum Diſputationum, ſaluberrimis, ſanctiſſimisq. refertum documentis, anno ſuperiore multis efflagitantibus impreſſum, tuaq. mox induſtria ita locupletatum, ut aliud prope uideri poſſet, accurate legiſſem; admiratus rerum praeſtantiam, copiam,

uarie-

uarietatem, ordinem; praeſertim uero duos illos, nuper additos, tractatus admodum egregios; unum de Caelibatu, alterum de Peccatis, quibus ne optare quidem melius quidquam licet; contendere a te coepi, ut eundem librum iterum ederes, & Catholicorũ pias mentes aleres cibo iucundiſſimo; peſtiferis autẽ haereticorum opinionibus, latius quotidie ſerpentibus, pro ea facultate, quam tibi Deus optimus maximam tribuit, obſiſteres. in quam ſententiã cum tu iam antea tua ſponte propẽderes; (nihil enim tibi uel eſt, uel fuit umquam Sedis Apoſtolicae dignitate carius, nihil animarum cõmuni ſalute antiquius; eo ſpectant ſtudia tua; eo dirigis omnes curas:) factum eſt, non tã meis, quam coniunctis multorum precibus, ut exirent denuo lucubrationes tuae, & frueretur non modo aetas noſtra, ſed etiam poſteritas ipſa, minimo ſuo labore, maximis laboribus tuis. Cum enim tibi propoſitum fuerit, ea, quae ad uitam pie ſancteq. traducendam Chriſtiano homini neceſſaria plane ſunt, quae innumerabilibus prope libris diſperſa, nec interdum ſatis dilucide traduntur, in unum ita colligere, ut confuſis ordinem, obſcuris lumen, dubijs certam notitiam redderes; id ita conſecutus es, ut hoc tuo libro, quod ad res attinet, nihil uberius; quod ad uerba, nihil breuius; addo etiam, quod in breuitate difficillimum eſt, nihil planius, apertius, communius eſſe poſſit. Quo quidem nomine & tibi, & Chriſtianae Reip. uniuerſae tantum gratulor, quantum res ipſa poſtulat: poſtulat autem, quantum cogitatione uix quiſquam com

preben-

prehendere, uerbis quidem aſſequi nemo poteſt. Romae. MDLXV. *menſe Sept.*

FINIS.

INDEX. EORVM AD. QVOS. MISSAE. SVNT EPISTOLAE

A.

ALEXANDRO *Criſpo.* 331
Alfonſo Carafae, Cardinali creato. 3
Aloyſio Eſtenſi, Cardinali creato. 323
Andreae Goſtinio. 368
Andreae Patricio. 213.215.217
Andreae Siluio. 347
Andreae Zebridouio, Epiſcopo Cracouienſi. 187
Antonio Auguſtino. 75.76.77.79.81
Antonio Furnario. 384.385.386.411.423.452
Antonio Merlo. 255
Antonio Merulae. 412.449
Antonio Poſſeuino. 46
Antonio Rolando. 310
Antonio Verantio, Epiſcopo Agrienſi. 185
Auguſtino Angelello. 460

B.

BARTHOLOMAEO *Riccio.* 73
Benedicto Accolto, Cardinali. 245.247.248
Benedicto Rhamberto. 82
Bernardino Maffeo, Epiſcopo creato. 29

CAESARI

C.

CAESARI *Ferrantio*. 111
Camillo Palaeotto. 279.391.394.424
Carolo Borromaeio, Cardinali. 433
Carolo Sigonio. 313
Claudio Strambonio. 444
Colae Antonio Caracciolo, Marchioni Vici. 352
Chriſtophoro, Baroni Lobcouiczio. 454
Chriſtophoro Madrutio, Cardinali. 42
Chriſtophoro Ruſo. 390
Chriſtophoro Saxo. 361

D.

DECIO *Brancaleoni*. 382.383

F.

FABIO *Stellae*. 85.86
Federico Vallo. 303
Federico Viualdo. 457
Ferdinando Gatulae. 409
Franciſco Gonzagae. 45
Franciſco Luiſino. 33
Franciſco Mancino. 416
Franciſco Molino. 125
Franciſco Morando. 225.370

Franciſco Plantedio. 448
Franciſco Richardoto, Epiſcopo Atrebaten. 337
Franciſco Robortello. 329
Franciſco Seuero, Argentenſi. 234.362
Franciſco Vargae, Caroli V. Imp. oratori. 56

G.

GABRIELI *Catiano.* 31
Gaſpari Contareno, Cardinali. 244
Gulielmo Paccio. 266

H.

HANNIBALI *Caro.* 115.116.117.118
Hannibali Cruceio. 253
Hieronymo Capilupo, Epiſcopo Fanenſi. 317
Hieronymo Faleto, Herculis, Ferrarienſium Ducis, oratori. 59
Hieroynmo Furnarino. 100
Hieronymo Lippomano. 48.52.53
Hieronymo Seripando, Cardinali creato. 321
Hippolyto Eſtenſi, Cardinali. 123
Horatio Cardaneto. 359.406
Horatio Vrſino. 295

I.

IACOBO *Falconio.* 450.461

Iacobo Griſolo. 251
Io. Antonio Seroni. 354
Io. Antonio Turoneo. 300
Io. Antonio Vulpio. 462
Io. Baptiſtae Arcucio. 451
Io. Baptiſtae Paſtorio. 90
Io. Baptiſtae Pignae. 258
Io. Baptiſtae Raſario. 308
Io. Baptiſtae Rhamnuſio, Xuirum Conſilij a ſecretis. 159
Io. Baptiſtae Saracio. 325
Io. Baptiſtae Titio. 348.400
Ioanni Caſelio. 407.417.427
Io. Franciſco Commenduno, Cardinali creato. 396
Io. Franciſco Cremonae. 443
Ioanni Genuae. 399
Ioanni Sambuco. 240.241.260
Ioanni Sario Zamoſcio. 340.344
Ioanni Turritiano. 345.350
Ioanni Vincentio Pinello. 93
Iulio Bellogrado. 320
Iulio Iuſto. 372
Iulio Pogiano. 292

L

LAEVINO *Torrentio.* 102.226.283
Laurentio Gambarae. 228 264
Lazaro Bonamico. 265

M.

MARCELLO *Ceruino, Cardinali* 25
Marco Antonio Lombardino. 105
Marco Antonio Mureto. 126.127.128.130.132.
133.135.136.137.138.140.141.142.143.
145.147.149.150.151.152.153.155.157.315
Marco Antonio Nattae. 163.164.166.167.168.
169.171.172.173.174.176.179.180.181.387
Mario Corado. 83.237.375.376.401.403.414.
445
Mario Nizolio. 68.365
Michaeli Sophiano. 256
*Michaeli Turriano, Ceneten*ſ*i Epiſcopo.* 182
Mucio Calino, Epiſcopo Interamnae. 422

N.

NICASIO *Caſletano.* 319.356.453
Nicolao Gotio. 359
Nicolao Nathanaelo. 229

O.

OCTAVIANO *Ferrario.* 282.297.299.306
Octauiano Magio. 121
Octauio Sanmarco. 415

P.

PAVLO Contareno. 38
Paulo Lupo. 457
Paulo Magnulo. 268.269 270
Paulo Sacrato. 327.380
Paulo Stempouio. 439.441
Petro Celſo. 239
Petro Maffacio. 388
Petro Miſcouio, Sarmatarum Regi conſiliario. 189. 285.342.455
Petro Perpiniano. 404.427
PIO IV. Pontifice creato. 275
PIO IV. Pontifici Max. 430

R.

RAINVTIO Farneſio, Cardinali Creato. 1
Romulo Ceruino. 43.221

S.

SEBASTIANO Leoni. 103.271
Silueſtro Aldobrandino. 272
Siluio Antoniano. 71
Staniſlao Fogeluetrio. 288
Stephano Saulio. 5.11.16

VIDO

V.

VIDO *Fabro.* 22
Vido Gualterio. 420
Vido Lolgio. 113
Vido Pancirolo. 197
Vincentio Macario. 442
Vincentio Ricio a Spe, 463. 664. 465. 466
468. 469
Vincentio Stellae. 90. 92

Z.

ZERBINO *Ritio.* 418

* 93. 94. 95. 96. 98. 199. 201. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 211. 212. 217. 218. 219. 223. 232. 233. 263. 289

* *Epiſcopo creato.* 378

Scripſit hanc, rogatus a nobiliſſimo viro. 332
Scripſit hanc, a Principe rogatus. 434

Ex libro de quattuor Rebuſpub. 60
Prooemium libri de Magiſtratibus Romanis. 107

INDEX EORVM AD QVOS MISSAE SVNT

PRAEFATIONES.

Ad Alexandrum Caeſarinum, Card. 18
Ad Alfonſum Carafam, Antonij, Marchionis Montis belli F. 44
Ad Aloyſium Garzonium. 99
Ad Antonium Carlonem, Allifarum Principem. 105
Ad Antonium Aelium, Polae Epiſcopum. 56
Ad Antonium Triuitium, Card. 93
Ad Benedictum Accoltum, Card. 11
Ad Benedictum Rhambertum. 27
dA Carolum Borromaeium, Card. 127
Ad Carolum Piſaurium. 7
Ad Clementem Monilianum, Card. 137
Concilij Tridentini praefatio. 135
Ad Diegum Hurtadum de Mendoza, Caroli V. Imp. orat. 30
In librum Franciſci Vargas. 124
Ad Gulielmum Bellaium Langeum, apud Subalpinas gentes prorege. 15
Ad Hieronymum Faletum, Herculis, Ferrarienſium Principis, oratorem. 73
Ad Hippolytum Eſtenſem, Card. 66
Ad Ioannem Monlucium, Regis Gallorum oratorem. 21

Ad

Ad Ioannem Moruillerium, Regis Gallorum orat. 63
Ad Iſabellam Villamarinam, Salernitani Principis coniugem. 79
Kalendarij Romani praefatio. 71
Ad Marcellum Ceruinum, Card. 35
Ad Matthaeum Senaregam. 3
Ad Michaelem Ghiſlerium, Card. 103
Ad Paulum Rhamnuſium. 86
Ad Pium IV. *Medicem Pont. Max.* 111
Ad Ranutium Farneſium, Card. 39
Ad Torquatum Bembum, Petri F. 81

SERIES . CHARTARVM

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTV
XYZ AABBCCDDEEFFGGHH.
ABCDEFGHIK.

Omnes ſunt quatterniones, praeter HH, & K.
qui ſunt duerniones.

VENETIIS. ∞DLXIX

ALDVS. MANVTIVS. PAVLLI. F. A. N.

AL DVS

Nihil rerum est ei, qui [illegible] ultra primas literas progressus [illegible] sibi [illegible] rationem [illegible]

[illegible]

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

[illegible]

1968

A. P[illegible]NDIMIGLIO
REST[illegible] - CODICI
PERG[illegible] - STAMPE
Via [illegible]dere Rosa, 154